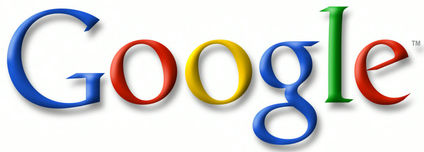
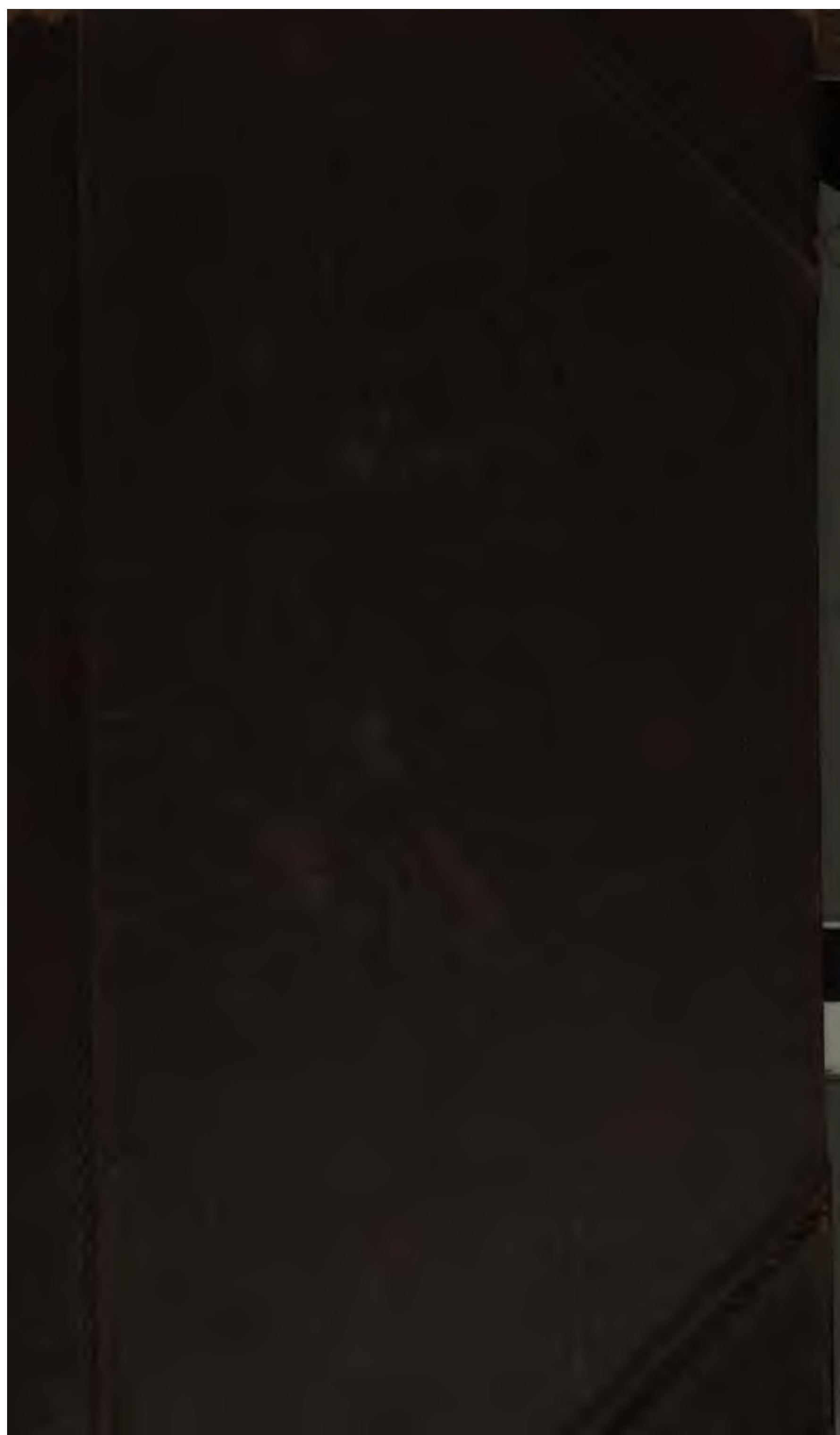

Google

EPISTOLARUM

BEATI PAULI APOSTOLI

TRIPLEX EXPOSITIO.

VESONTIONE. — EX TYPIS OUTHENIN-CHALANDRE [illegible]LII.

EPISTOLARUM
B. PAULI APOSTOLI
TRIPLEX EXPOSITIO:

ANALYSI, Quâ textûs Apostolici ordo et connexio declaratur;
PARAPHRASI, Quâ mens Apostoli breviter exponitur et clare;
COMMENTARIO, Ubi litterales notæ, variæ lectiones, sensusque textui conformiores afferuntur.

ACCEDUNT ET OBSERVATIONES DOGMATICÆ, PIÆ, MORALES ET ASCETICÆ, NECNON VARIÆ PRAXES CHRISTIANÆ PER TOTUM COMMENTARIUM DISPERSÆ, ET IN COROLLARIO PIETATIS, POST SINGULA CAPITA, COLLECTÆ.

Liber itaque utilissimus, non modo Divini verbi concionatoribus, ad sui et aliorum salutem; sed et omnibus quibusque ad Divinam mentis et cordis vitam;

AUCTORE
R. P. BERNARDINO A PICONIO,
MINORITA CAPUCINO, SACRÆ THEOLOGIÆ EMERITO PROFESSORE, ET ANTIQUO PROVINCIÆ PARISIENSIS DEFINITORE.

TOMUS PRIMUS.

VESONTIONE. — OUTH.-CHALANDRE FILIUS.

PARISIIS,

J. LEROUX, JOUBY ET Cᵉ, BIBLIOP., Viâ *Grands-Augustins*, 9. | GAUME ET SOC., BIBLIOPOLÆ, Viâ *Cassette*, 4.

M DCCC LVII.

ILLUSTRISSIMO AC REVERENDISSIMO

D. D. HENRICO

FAYDEAU DE BROU,

AMBIANENSIUM EPISCOPO, REGI AB OMNIBUS CONSILIIS.

HANC in sancti Pauli Epistolas expositionem offerens tibi, ILLUSTRISSIME ECCLESIÆ PRINCEPS, non tam donum affero, quàm quod tuum est exhibeo.

Totus enim tuus est Apostolus, quem habes in mente, in corde geris, exprimis sermone, demonstras in opere.

Tuus, inquam, certissimè totus est sanctus Paulus, cujus cœlestem doctrinam, tuâ sublimi scientiâ; cujus eminentem sanctitatem, tuâ singulari pietate; cujus divinam eloquentiam, tuâ suavi facundiâ; cujus apostolicum zelum et instantem sollicitudinem, assiduo et vigilantissimo Episcopatûs tui regimine, ad vivum repræsentas, non ubi Ambianensium, sed et toti Galliarum Ecclesiæ.

Addere liceat, ILLUSTRISSIME PRÆSUL, hoc nostrum in sancti Pauli Epistolas opus, tuum esse, quod futurum prævidisti; et prædicens velut inspirâsti; quod conceptum fovisti; quod formatum, benignis oculis aspexisti; nascens et in lucem prodiens, adoptâsti.

Patere tamen me tibi tuum offerre, Paulum, PRÆSUL ILLUSTRISSIME, ut ab oculis tuis, tuo præsidio munitus, transeat ad alios; opusque, quod hactenus quodam modo meum fuit, tuo clarissimo nomine illustratum et approbatione firmatum, deinceps sit omnium, ac speciatim omnium Ecclesiæ tuæ Ministrorum.

Notum est omnibus, ILLUSTRISSIME PRÆSUL, quanto studio et ardore diligas ordinis ecclesiastici decorem et sanctitatem: qualiter hujus decoris zelo pressus, adolescentes ipsos, statim à sua clericali adscriptione, cures in omnibus doctrinæ et pietatis exercitiis instrui; piis, doctisque magistris ubiquè distributis, qui tuos Clericos, in tua diœcesi, imò et extra diœcesim, scientias doceant humanas, ac præcipuè divinas.

Notum est quantâ curâ, quantoque affectu provectiores, sacris ordinibus jamjam initiandos, aut recèns initiatos, tu ipse foveas, cis incubans, velut avis pullis, quos sibi similes faciat.

Notum est denique quàm assiduâ et oculatâ sollicitudine toti tuæ quidem Ecclesiæ, quantumlibet amplæ, invigiles; præsertim verò Sacerdotum et Pastorum regimini, illis semper præsens, quasi anima in toto corpore; sed in primis in corde et in capite, ut informes, vivifices, excolas, atque perficias.

In his omnibus mens tua, scopusque tuus, ILLUSTRISSIME PRÆSUL, est, favente Dei gratiâ, vitam mentis et cordis, veritatem et charitatem, omnibus Ecclesiæ tuæ Ministris inspirare; quam ipsi deinde toti reliquo corpori, velut vasa suppeditantia, sub sui capitis influxu communicent.

Audeam dicere, PRÆSUL ILLUSTRISSIME, mihi spem inesse, utinam non inanem, hanc nostram triplicem in sancti Pauli Epistolas Expositionem, piis hisce consiliis ac desideriis tuis ad finem promovendis, aliquid utilitatis allaturam esse.

Divinum siquidem pietatis lac in totius operis corpore sparsum, at in Corollariis, velut in uberibus collectum, sugere poterunt juniores Clerici quasi modò geniti infantes.

Sacris recèns initiati, per hujus operis lectionem, veritatis radios, et charitatis ardores ita percipere poterunt; ut et discant quâ ratione sacras Scripturas legant, ut ex illis vitam mentis et cordis abundantiùs hauriant.

Pastores et alii, quibus incumbit animarum cura, Deique verbo pascendi munus, sacrum apud se penarium jugiter habebunt, unde sibi et aliis cibos assumant; aquarumque viventium puteum, unde salutis aquas hauriant, quibus repleantur ipsi, et quas aliis impartiantur.

Perfectiores denique et doctiores promptum ac facilem modum habebunt alios sacros libros, ad suam et ad aliorum salutem, similiter et perfectiùs, juxta majus donum à Deo sibi concessum, evolvendi et explicandi.

Sicque, aspirante Dei gratiâ, omnibus juxta propositum tuum, utilis esse poterit hæc nostra triplex Expositio; veritatem, mentis vitam; et charitatem, cordis vitam, inspirando, fovendo, augendo in omnibus Ecclesiæ tuæ Ministris, quam deinde toti eidem subministrabunt Ecclesiæ.

Absit autem ut hæc cogitans et optans, quidquam mihi vel labori meo tribuam : totum à Divina gratia spero; totum à cœlesti sancti Pauli doctrina exspecto.

Paulus ipse, in cœlo nunc cum Christo gloriosus, at semper totius terrarum orbis Doctor per suas Epistolas, præcipuè verò per illas, quæ vulgò dicuntur Hierarchicæ, Timotheos et Titos in tua diœcesi creabit, formabit, instruet, qui sub Apostolico regimine tuo tecum collaborantes fidei, perficiant Ecclesiam, quam Christo exhibeas speciosam gratiâ, sine macula peccati, sine ruga vetustatis, sed sanctam et immaculatam.

Hoc oro et per totam vitam orabo, PRÆSUL ILLUSTRISSIME, ut sub tuo Pontificatu, Ambianensium *charitas magis ac magis abundet in omni scientia et prudentia.*

Pastorum quidem charitas crescat in scientia; ne defectu luminis, in foveam cadant ipsi, et alios secum præcipites ducant: eorumdem autem scientia crescat in charitate, ut ædificent, et ad Dei gloriam, fructus justitiæ in se et in aliis ferant abundanter.

Omnium pariter fidelium tuorum charitas crescat in omni scientia et prudentia; hujusque omnimodæ scientiæ fructibus noverint omnes, non tantummodo quod bonum et malum, sed meliora et utiliora discernere et amplecti. *Probent potiora*, puram et nullo errore contaminatam conscientiam ad Deum habeant. *Sint sinceri*, inoffenso pede pergant et perseverant *repleti* copioso bonorum operum proventu, *usque in diem Christi* gloriosam; idque omne per ipsum *Jesum Christum, ad Dei laudem et gloriam.*

Hoc est et erit continuum cordis mei votum, PRÆSUL ILLUSTRISSIME. Interim benignè suscipe hoc, qualecunque meæ erga te reverentiæ, fidei et obsequii specimen; imò suscipe totius ordinis mei, ac præsertim hujus nostræ Parisiensis provinciæ, pro tua singulari benevolentia, perpetuum gratitudinis monumentum.

DEO OPTIMO MAXIMO.

VOTUM AUCTORIS HOC OPUS INCHOANTIS.

Gratia tuâ ab omnibus liber, unum te quæro, ô Deus veritas et amor! hancque felicem mentis et cordis vitam in terris inchoare desidero, quam in cœlis per totam æternitatem, infinitâ tuâ fretus misericordiâ, ducturum me spero.

Ibi tunc eris perfecta mentis meæ vita, cùm te, ô summa Veritas, clarè videbo; ibi tunc eris plena cordis mei vita, cùm te, ô Deus, charitas æterna, toto corde diligam.

Quando itaque veniam et apparebo ante faciem tuam! O Deus summa mentis et cordis felicitas! quando te facie ad faciem intuebor! quando te totâ cordis plenitudine diligam! quando tibi totâ animâ adhærens, unitus, totus in te transformatus, totus in tuæ divinitatis abyssum immissus et absorptus, unus tecum ero spiritus, tuâ vitâ vivam, tuâ beatitudine beatus!

Hæc est vita æterna.

Interim tibi, ô Deus! omne bonum, omnisque boni centrum, per fidem et charitatem adhærere, et in te solo, Domino et Deo meo; totam ponere spem meam, mihi bonum et omne bonum esse, tuâ gratiâ intelligo; hoc vita, hoc gloria, hoc divitiæ, hoc beatitudo, hoc omne bonum.

Hanc igitur sacram, divinamque adhæsionem, eâdem tuâ gratiâ, libens et gaudens eligo, tibi uni deinceps vacaturus, per assiduam orationem et per continuam meditationem verbi tui, quod æternæ veritatis tuæ quasi radius est, et divini amoris tui velut scintilla; et ideo mentis et cordis inchoata vita; vita quippe mentis veritas, vita cordis amor.

Confirma hoc, Deus, quod operatus es in me. Adjuva me, Deus salutaris meus, et propter gloriam nominis tui, ab omnibus obstaculis liberum, me tuâ gratiâ, in hoc sacro otio, quod et magnum negotium est, sustine : vivam in posterum tibi soli, totus omnino, semper. Hoc ut ita sit :

Illumina vultum tuum super me, et miserere meî, ô Deus veritas! ure cor meum et renes meos, ô Deus charitas! luceam à te! ardeam ex te!

Hic eloquiorum tuorum veritate nutriar, donec te, veritatem ipsam, videam, et videndo, nutriar ex te.

Hic eloquiorum tuorum ignibus ardescam, donec te, æternâ charitate, fruar, tuîque amore beatifico in te transformatus, ex te et in te vivam.

Sis nunc in terris vita mea per verbi tui irradiationem et ardorem, donec per tuam essentiam, quæ veritas et charitas est, mea sis in cœlo æterna beataque vita.

SCOPUS AUCTORIS,

OPERISQUE RATIO ET OCCASIO.

Hoc opus, quod in publicum nunc prodit, multis, si Deo placet, profuturum, ad meam utilitatem propriam, mentis nimirum et cordis vitam, scripsi.

Duplex itaque mihi fuit in assidua, per plures annos, Epistolarum Beati Pauli lectione et jugi meditatione scopus, veritatem, scilicet, quæ, ex D. Augustino, vita mentis est, indagare; et charitatem quæ, ex eodem Doctore, vita cordis est, accendere, nutrire, augere; et reverà, Deo votis meis annuente, tot et tantos effectus utriusque percepi, ut hoc opus, quandiu fuit mihi proprium, vocaverim vitam mentis et cordis.

Illius autem scribendi hæc ratio fuit et occasio.

Primò, sanctum Paulum semper veneratus sum, ut totius mundi Doctorem, ab ipso Christo Domino, jam glorioso et in cœlis regnante, edoctum, Dei Spiritu afflatum, et è cœlis ad nos missum, quasi à suo latere legatum, suique Evangelii præconem et interpretem fidelissimum.

Secundò, hujus Apostoli scripta mihi visa sunt in Ecclesia, quasi fontes luminis et ignis perennes et inexhausti, unde veritas et amor indesinenter et ubique scaturiunt; unde vita mentis et cordis, omnibus illa piè meditantibus, occultà Sancti Spiritûs subministratione tribuitur.

Hinc animus meus ad illa luminis et ignis scripta semper fuit propensissimus; verùm ad ea quietè legenda, penetranda et gustanda, mihi non dabatur otium conveniens.

Divinâ tandem favente providentiâ, ab aliorum curâ fui

liber, optatum mihi concessum est otium; tunc nullatenùs hæsitavi quid agerem, ubi mentis et cordis vitam quærerem: sed divino quasi instinctu impulsus et abreptus, animum applicui totum ad hos vitæ divinæ fontes, seu ad hæc Apostolica luminis et ignis scripta legenda, scrutanda, die ac nocte meditanda.

Nec me spes mea fefellit : etenim in hac jugi et assidua meditatione, et lumen vidi, et ignem sensi; et mens mea verborum Dei veritate nutrita, et cor meum, divinis illorum ardoribus animatum, revixit.

Tunc tamen ita legebam, ita meditabar, ut nec quidquam scriptis mandarem; imò nec scribendi mens esset, etenim lux non ita facilè pingitur ac videtur; nec calor exprimitur, sicut sentitur.

At meâ demum experientiâ doctus quòd sæpe sæpius transitoriæ sunt et quasi momentaneæ mentis irradiationes, cordisque motiones, aliqua tandem decrevi ad meam doctrinam, ædificationem et consolationem propriam scribere; ut his scriptis in memoriam mihi revocarentur cogitationes, sensus et affectus quos in lectione et meditatione perceperam, et quorum sacrâ ruminatione nutriri exoptabam.

Scripsi itaque aliqua, et primùm quidem sine methodo, prout res, occasio et affectus suggerebant.

Sed alterâ doctus experientiâ quòd è memoria elaberentur quamplurima, et quidem ad textûs, intelligentiam planè necessaria; et quæ mihi per meditationem fuerant elucidata, verbi gratiâ, naturalis ordo textûs Apostolici, et eorum quæ in textu interseruntur, connexio; mens Apostoli, sensusque probabilior; quæ omnia non primo semper intuitu patent.

Hinc, ut memoriæ deficienti opitularer, et meæ meditationis mihi perseveraret utilitas, incepi post diuturnam et exactam cujusque capitis discussionem; imò et post singulorum versuum et verborum, saltem obscuriorum, explicationem in commentario factam; cùm mihi scilicet omnia vividiùs et clariùs erant in mente; incepi, inquam, brevem ca-

pitis analysim facere, in qua velut in speculo, mihi statim exhiberetur ordo et connexio textûs Apostolici; deinde et quamdam quasi paraphrasim, ex ipsismet Apostoli verbis, quantùm potui, paucis tantùm ad elucidationem additis, componere; quæ mihi mentem illius fideliter exponeret.

Sic ergo triplex mihi ferè incogitanti nata est apostolicarum Epistolarum Expositio, per Analysim, Paraphrasim et Commentarium; cum hoc discrimine, ut quæ hic ordine sunt priores, natu tamen sint posteriores. Analysis et Paraphrasis post Commentarium prodierunt; illi nihilominus præponuntur, quia facem unaquæque suo modo præfert ad faciliorem et pleniorem totius capitis intelligentiam; Analysis exhibens partes, ordinem et connexionem textûs; Paraphrasis mentem et sensum litteræ propiorem breviter exponens; donec in Commentario lux plena detur.

Porrò, circa triplicem hanc Expositionem paucis adnoto quale meum fuerit studium.

In Analysi facienda curavi, ut verè et merè esset Analysis, seu resolutio capitis in suas partes, earum ordinem et connexionem simpliciter declarans; non verò Commentarius foret, aut quid Commentarii vicem tenens.

In Paraphrasi texenda vitavi ne plura dicerem quàm cogitaverit Apostolus; hinc illius mentem breviter et clarè aperui, ipsius Apostoli verbis, aut saltem æquivalentibus, paucis aliquando tantùm additis, ad pleniorem mentis illius intelligentiam necessariis.

In Commentario attendi ne tricis grammaticalibus, aut quæstionibus merè curiosis animus distractus exsiccaretur; hinc eas non vitavi tantùm, sed et ubique observationes pias, morales et asceticas miscui, cum praxibus christianis, quæ pietatem accenderent, augerent et nutrirent.

An successus voluntati respondeat, penes eruditum lectorem sit judicium; in hoc etiam laudabilis, ut puto, conatus, qui forsan aliis ansam dabit feliciùs laborandi.

At, inquies, hâc triplici Expositione, fit et triplex ejusdem rei repetitio.

Fateor, sed unaquæque diversimoda, altera alteri superaddens, sicque nulla superflua; imò ad plenam textûs intelligentiam, unaquæque utilis et suo modo necessaria.

Sic crepusculum, aurora et meridies sibi succedunt invicem, nec tamen obstant, quia lux una disponit ad aliam, et alia perficit aliam.

Sic viatori Romam, v. g., Parisiis proficiscenti, non obest, imò prodest provinciarum et urbium, quas peragraturus est, in charta geographica inspectio; deinde et earumdem in seipsis intuitus; primò in summa, deinde in individuo.

Analysis itaque quasi crepusculum est, Paraphrasis quasi aurora, Commentarius quasi meridies.

Rursus, Analysis, quasi charta geographica, breviter et in puncto designat provincias, urbes et oppida, per quæ iter faciendum est : Paraphrasis easdem provincias, urbes et oppida in seipsis exhibet itineranti, sed quasi summatim et in globo : Commentarius verò uniuscujusque urbis templa, palatia, omniaque visu digna singillatim repræsentat.

Hæc itaque tria, Analysis, Paraphrasis et Commentarius singulariter sumpta, ita lumen suum legenti conferunt, ut simul sumpta plenam et perfectam dent Apostolici textûs intelligentiam, et notitiam pariant veritatis, quæ est mentis vita.

Circa quam unum te moneo, Lector benevole, quòd, quia veritatem propter charitatem quæsivi, mentisque vitam propter vitam cordis optavi; hinc ad veritatem indagandam, ita nihil necessarium prætermisi, ut multa tamen curiosa tantùm, mentem et cor distrahentia et exsiccantia potiùs quàm vivificantia, lubens et volens omiserim.

Veritatis itaque indagandæ gratiâ, prævià semper et identidem reiteratâ oratione, legi primùm nostram vulgatam versionem; legi deinde textum originalem et alias ejus versiones; legi plerosque antiquiores Græcos et Latinos interpretes; legi et recentiores, quibus omnibus attentè coram Deo perpensis,

simulque collatis, unum tantummodo, quantùm potui, et, ut reor, magis litteralem sensum elegi; tacitis pluribus aliis, aut minùs germanis, aut manifestè ab Apostoli mente alienis : quos taceo, non quia contemno; sed quia charitatem ex simplici veritate nascentem quæro.

Scopus fuit ædificari, non dissipari; ardere, non torpere; amare, non otiari : hinc otiosa, curiosa, dissipantia, non ædificantia, sed ad summum eruditionem ostentantia libens prætermitto.

Hinc et plures sensus in locis tantùm difficilioribus refero, ubi propter textûs obscuritatem, lectionumque varietatem, res est dubia, nec apud sacros interpretes de germano sensu satis constat.

Porrò, sensum quem textui puto conformiorem, sic eligo ut meæ tenuitatis semper memor, nihil affirmem securus, nisi quod Ecclesia catholica docet; nihil in aliis damnem austerus, nisi quod eadem Ecclesia damnat; ipsa enim mihi *veritatis* est *columna*, cui firmus et inconcussus innitor; ipsa mihi *firmamentum veritatis*, cui constans inhæreo et usque ad ultimum vitæ meæ momentum inhærebo : ipsa sola mihi verborum Dei interpres est irrefragabilis, cujus judicia in omnibus sequi profiteor : si quid ergo præter mentem, in his à me scriptis, secùs accidit; hoc ego ipse condemno et damnatum esse volo; mihi enim nomen christianus, cognomen catholicus.

Ne circa sanctorum interpretum citationes hæreas, Lector benevole, moneo eas in eorum commentariis esse quærendas in locis de quibus agitur. Itaque in omnibus interpretum citationibus subintelligendum est, *hic*.

D. autem Chrysostomus, cujus aliquando paginas noto, quærendus est in editione græco-latina, facta Parisiis apud Sebastianum Cramoisy, 1636.

PROLOGUS

IN OMNES SANCTI PAULI EPISTOLAS.

Quatuordecim epistolas D. Paulus scripsit, non tam atramento, quàm Spiritu Dei vivi : decem ad Ecclesias; ad Romanos, scilicet, unam, ad Corinthios duas, ad Galatas unam, ad Ephesios unam, ad Philippenses unam, ad Colossenses unam, ad Thessalonicenses duas, ad Hebræos unam : quatuor ad singulares personas, nempe duas ad Timotheum, unam ad Titum et unam ad Philemonem.

Legunt quidam, et ad Laodicenses, sed ab omnibus exploditur, ait D. Hieronymus, lib. de Vir. illustr.

De hac ad Laod. epistola, vide cap. 4, epist. ad Colossenses, n. 16. Vide etiam Præfat. in epist. ad Ephesios.

Constat quidem apud omnes quòd hæ quatuordecim Epistolæ non sint in Bibliis collocatæ, eo quo scriptæ fuerunt ordine; sicut duodecim Prophetæ non sunt in Bibliis ordine temporum collocati, ait D. Joannes Chrysostomus; sicut psalmi Davidici temporis ordinem non habent, ait Theodoretus.

At non æquè constat apud omnes de ordine quo pleræque scriptæ fuerunt; sed in re dubia varii variè

conjiciunt. Præcipuas referam opiniones in præfatione unicuique propria et singulis præposita.

Interim, hic ordinem appono, quem recentiores, re seriò examinatâ, putant probabiliorem.

Prima omnium scripta est, prior ad Thessalonicenses, Corinthi, anno Christi 52.

Secunda posterior ad Thessalonicenses, non multò post priorem, ut patet ex materiæ conformitate, et ex eadem inscriptione, in qua Sylvanus et Timotheus. Corinthi, an 52 vel 53.

Et de his duabus conveniunt omnes post D. Chrysostomum et Theodoretum : nec enim unius Neoterici et quidem extranei, singularem hic opinionem commemoro, de qua suo loco in præfatione secundæ ad Thessalonicenses.

Tertia ad Galatas, an Christi 55 vel 56. Ephesi : id tamen non ut certum asseritur, sed ut rerum Paulinarum ordini conveniens : hujus, ut suo loco videbitur, tempus est omnium incertissimum.

Quarta ad Corinthios prior, an 56. Ephesi.

Quinta posterior ad Corinthios, an 57. Philippis seu è Macedonia.

Sexta ad Romanos, an 58. Corinthi, in portu Cenchrensi.

Septima ad Philippenses, an 62. Romæ, in primis vinculis.

Octava ad Colossenses, an 62. Romæ, in iisdem vinculis.

Nona ad Philemonem, an 62. Romæ, in iisdem vinculis, sed sperans ab eis citò liberari.

Decima ad Hebræos, an 63. Romæ, aut saltem in Italia, pauló post prima vincula.

Undecima prior ad Timotheum è Macedonia, an. 64.

Duodecima ad Titum. Nicopoli, an. 64; de hac tamen utraque magna controversia apud auctores. Vide præfationem illius.

Decima tertia ad Ephesios, Romæ in secundis vinculis, an. 66.

Decima quarta posterior ad Timotheum, Romæ in secundis vinculis et morti vicinus, an 66.

Et de his duabus etiam controvertitur; multi enim volunt quòd in primis vinculis scriptæ fuerint: de quibus vide præfationes proprias.

Hunc ordinem stabilit et, quantùm potest, probat Dominus *De Tillemont*, in suis in D. Paulum notis, *Mémoires, etc.*

Unicuique Epistolæ suum, in hoc opere, proprium anteponetur argumentum; interim in genere dici potest, quòd omnium D. Pauli Epistolarum triplex argumentum esse videatur.

Primum, fidei dogmata stabilire et explicare, mores Christianos inculcare, ad perseverantiam in fide et virtutibus animare.

Hinc plerumquè prior earum pars est dogmatica, posterior verò moralis.

Aliud argumenti genus est Judaismum, legisque Mosaicæ cæremonias, per novam Christi legem abrogatas, impugnare et eradicare; præsertim in Epistolis ad Romanos, ad Galatas, ad Philippenses, ad Hebræos.

Tertium, hæreses, jam tùm subnascentes, suffocare; præcipuè in Epistolis ad Ephesios, ad Colossenses, ad Timotheum.

Hæ omnes Epistolæ, si excipiatur quæ ad Hebræos, scriptæ sunt græcè; tum quia ad Græcos, tum quia græcè tunc loquebantur ferè omnes : hinc et ad Romanos etiam græcè scripsit, ut dicetur in hujus Epistolæ præfatione.

Porrò, quàm utile si has omnes Epistolas legere, meditari, commentari, discamus à D. Joanne Chrysostomo, harum interprete fidelissimo.

Paulinæ, inquit, Epistolæ metalla sunt spiritûs et fontes : metalla quidem, quia quovis auro pretiosiores nobis præbent divitias; fontes verò, quia nunquam deficiunt; sed quantumlibet exhauris, tantumdem ac multò ampliùs rursus affluit : et hoc evidenter declarare potest totum tempus quod præteriit.

Siquidem ex quo Paulus vixit mille et quingenti jam elapsi sunt anni, totoque hoc tempore, multi tum commentatores, tum doctores ac interpretes, multa sæpe inde exhauserunt, nec tamen repositas inibi divitias exinanire valuerunt : non est enim sensibilis hic thesaurus, et ideo non consumitur à multis effodientium manibus, sed augetur et multiplicatur.

Et quid dico de illis; qui ante nos fuerunt, quàm multi post nos dicturi sunt, ac rursus post illos alii! nec tamen deficient fontis in modum scatentes divitiæ; neque metallorum hoc genus exhaurietur. D. Chrysostomus in dictum Apost. habentes unum spiritum, homil. tertia.

Expertus ego, mentis licèt exilissimæ, et Paulino pectori penetrando infinitè imparis, hæc D. Chrysostomi verba quasi prophetica, ad litteram vera reperi.

Epistolæ Paulinæ metalla sunt spiritûs indeficientia; et fontes luminis et ignis, ut ita dicam, inexhauribiles.

Experire, Lector, cujuscunque eruditionis, ingeniique solidioris et acutioris, et hæc eadem verba reperies veriora; si præsertim indefesso studio cor pium adjunxeris et humile, ita ut oratione fervidâ et humili frequenter petas à Deo, quod studium solum suppeditare non potuerit.

Approbatio *clarissimi viri* D. C. De Precelles, *in sacra Facultate Parisiensi Doctoris, Socii Sorbonici et regii librorum Examinatoris ac Censoris.*

Legi accuratè librum hunc, cui titulus est: *Epistolarum Sancti Pauli Apostoli Expositio, per Analysim, Paraphrasim et Commentarium;* idque ex illustrissimi domini Franciæ Cancellarii mandato; et nihil in hoc opere reperi, quod fidei, aut bonis moribus adversetur: quinimò dignum illud existimo quod pro utilitate publica typis mandetur.

Datum in Sorbona, die 2 oct. 1701.

C. De Precelles.

Licentia admodum reverendi patris generalis Minoritanæ Capucinorum familiæ.

Nos frater Augustinus à Tissana, ordinis fratrum minorum sancti Francisci Capucinorum generalis minister, licèt immeritus, virtute præsentium, reverendo patri F. Bernardino de Picquigny, Parisiensis provinciæ concionatori, sacræ theologiæ lectori, ipsiusque provinciæ exdefinitori, concedimus facultatem typis mandandi librum ab ipso compositum, cui titulus est: *Epistolarum Beati Pauli Apostoli Expositio triplex, Analysi, Paraphrasi et Commentario;* modò tamen priùs sit à duobus theologis nostri ordinis, à reverendo patre provinciali suo assignatis, approbatus, servatisque aliis de jure servandis.

Datum Romæ, die 13 junii 1702.

F. Augustinus, supradictus.

Approbationes Theologorum ordinis.

Ego infrascriptus, ex speciali commissione reverendi patris Hugonis Parisini, provinciæ Parisiensis fratrum minorum S. Francisci Capucinorum provincialis, legi librum cui titulus est : *Epistolarum Beati Pauli Apostoli triplex Expositio, Analysi, Paraphrasi et Commentario*, à reverendo patre Bernardino à Piconio, ejusdem ordinis et provinciæ antiquo lectore theologo et definitore, compositum; in quo non solùm nihil nisi sanum, et orthodoxæ fidei omninò conforme reperi : sed et miratus sum industriam Auctoris, quâ sic omnia interpretationum genera in unum collegit opus; ut et omnium sanctorum interpretum finem, intellectum scilicet illuminandi, et voluntatem inflammandi perfectè sit adeptus.

In duobus siquidem commendatione dignus est noster hic Auctor. Primum est, quòd sancti Pauli mentem feliciter assequatur, ejusque litteralem sensum breviter exponat et clarè; sicque cœlestibus Paulinæ doctrinæ radiis mentem sui Lectoris mirum in modum illustrat. Secundùm, quòd Paulini pectoris arcana et penetralia velut ingressus, Commentarium multis repleat religionis et charitatis affectibus; sicque pii Lectoris voluntatem divinis ardoribus suaviter inflammat et accendit. Hoc igitur præclarum opus, quod antiquum dixerim et novum; antiquum, quoad rerum substantiam; novum, quoad modum : novè etenim, novâque methodo, et quidem cum ea quæ optanda est, tum perspicuitate, tum doctrinâ et pietate, divinum Apostolum explicat; hoc, inquam, opus prelo dari, et publicè fidelium utilitati exhiberi dignum censeo. Datum Parisiis in nostro majori Conventu Assumptionis Dei Genitricis Mariæ Virginis, die vigesimâ mensis februarii, anno Christi 1703.

F. Alexius, Parisinus Exlector Theologus.

Ego infrascriptus, sacræ theologiæ in primario Conventu nostro Professor, et Superiorum jussu deputatus ad examen libri, cui titulus est : *Epistolarum Beati Pauli Apostoli triplex Expositio, Analysi, Paraphrasi atque Commentario*, Auctore reverendo patre Bernardino à Piconio, ordinis nostri concionatore, sacræ theologiæ olim in hoc eodem primario Conventu Professore, ejusdem Conventus postmodùm Guardiano, totiusque nostræ Parisiensis provinciæ primo definitore.

Circa hoc opus, quod accuratè, et maximâ cordis et animi voluptate legi, mentem meam meliùs exprimere non possum, quàm testificando quòd illius Auctor suâ novâ methodo Apostoli mentem lectorum suorum mentibus sic exponit, ut et illorum corda divinis Paulini pectoris ardoribus accendat. Etenim dum per analysim partes uniuscujusque capitis in ordinem redigit, dum per paraphrasim sensum Apostolicum absque ambagibus ob oculos exponit, dum per commentarium sensus abstrusiores, et magìs reconditos enucleat; fit ut, tenebris evanescentibus, sanctus Paulus cœlestes veritatis radios mentibus emittat, quibus excellentior quidem charitatis via demonstratur; at dum pios affectus tam aptè, tam congruè ad mentem et cor illius Apostoli, quem Christi charitas urgebat, cordibus Lectorum immittit, fit ut qui attentæ hujus operis lectioni incumbit, velut exultabundus cum

Christi discipulis exclamet : *Nonne cor nostrum ardens erat in nobis, dum aperiret nobis Scripturas?*

Hoc igitur opus, non solùm inoffenso pede percurri potest, quia nihil fidei christianæ, et piis moribus contrarium continet; sed maximâ etiam cum utilitate, tum quia veritatem et charitatem, mentis et cordis vitam, piè simul et attentè legentibus, ubique spirat; tum quia mirâ hujus Auctoris industriâ, unicuique sedulo et cordato Lectori clariùs patebit quanto jure de omnibus divi Pauli epistolis dici potest, quod ipse Paulus de aliis Scripturæ libris protulit; scilicet quòd instruant nos ad salutem, quòd utiles sint ad docendum, ad arguendum, ad corripiendum, ad erudiendum in justitia; ita ut per eas perfectus sit homo Dei, et ad omne bonum opus instructus. Datum Parisiis, in supradicto Conventu, die 20 martii, anno 1703.

F. Severinus, Parisinus Capucinus.

Facultas reverendi patris Provincialis Capucinorum provinciæ Parisiensis.

Nos F. Hugo Parisinus, ordinis fratrum minorum sancti Francisci Capucinorum, provinciæ Parisiensis Provincialis, licèt immeritus, cùm librum reverendi P. F. Bernardini de Picquigny, provinciæ nostræ exdefinitoris et sacræ theologiæ Lectoris, cui titulus est : *Epistolarum Beati Pauli Apostoli Expositio triplex;* duo ordinis nostri theologi, quibus id commissum fuerat, recognoverint, et in lucem edi posse probaverint : Pro potestate nobis facta ab admodum reverendo patre Augustino à Tissana, ordinis nostri Ministro generali, facultatem concedimus præfatum librum typis mandandi. Datum Parisiis, die 9 junii 1703.

F. Hugo, provincialis.

EPISTOLÆ
B. PAULI AD ROMANOS
TRIPLEX EXPOSITIO,
ANALYSI, PARAPHRASI, ATQUE COMMENTARIO.

PRÆFATIO.

Hæc Epistola, ordine temporum, sexta aut septima plerumque reputatur; in Bibliis tamen prima collocatur, non tantùm quia Roma caput est mundi, sed multò magis, quia hæc ad Romanos Epistola continet Christianæ Religionis capita, fidem, gratiam, Christi merita.

De hâc Epistolâ multi, non sine causâ, existimant dictum à D. Petro II. Ep. cap. 3. quædam esse difficilia intellectu: revera, præ cæteris Epistolis, difficillima est, ut fatentur Origenes, D. Hieronymus. Quin et difficultas deterruit D. Augustinum, ne cœptam hujus Epistolæ explicationem perficeret, ut ait lib. Retract. c. 25.

Hujus obscuritatis causa quidem communis aliis etiam Epistolis Paulinis, imò et aliorum Apostolorum scriptis; quia, licèt sermo sit Græcus, phrasis tamen sæpe est Hebraica, seu potiùs Syriaca. Causa verò D. Paulo specialis, et in hâc præsertim Epistolâ; quia sermo ejus hiulcus, confragosus, sæpe abruptus et intercisus; à proposito in aliud, quasi quodam impetu, ruens: deinde ad scopum revertens; objectionibus tacitis et non evolutis respondens; multas Hebræorum sententias obiter tangens, et non explicans, sed notas supponens.

Aliæ sunt obscuritatum causæ, de quibus videatur D. Hieron. quæst. ad Algasiam decimâ. Videatur et Cornelius à Lapide, Canon. rerum et verborum.

At difficultatem compensat utilitatis magnitudo, ait Estius: quid enim utilius in vitâ, quàm id discere, sine quo bene beatè, et in æternum vivere non possis?

Hujus Epistolæ scribendæ occasio fuit orta contentio inter eos qui ex Judæis, et illos qui ex Gentilibus, conversi fuerant.

Judæi hujus contentionis auctores, præ nimio legis et Judaismi zelo, Gentiles, etiam post conversionem in Ecclesiâ, aspernabantur, quasi Dei gratiâ indignos; sese verò, ob legis Mosaicæ observantiam, Evangelii gratiâ dignos arbitrabantur; dignosque qui aliis in omnibus præferrentur. Hinc rixa, altercatio et objurgatio.

Gloriabantur Judæi, quòd Dei populus erant, cui data lex, ad quem Prophetæ missi, cui promissus et datus Christus, etc. Hæc autem omnia suis et majorum suorum meritis attribuebant: zelo scilicet et fidelitati, quibus Deo vero servierant: propter quæ fides et Evangelium ipsis, tanquàm hæreditas et patrimonium erant debita: Gentilibus autem, utpote idololatris, omnibusque vitiis deditis, gratis data.

Gentiles verò de scientiâ, philosophiâ scilicet gloriabantur; quin et extollebant quosdam suorum, qui et veri Dei notitiam habuerant, multaque prudenter, fortiter ac justè gesserant: Judæis autem suam in Deum rebellionem; imò et suam, quoque idololatriam improperabant; de quâ testis est Scriptura: objiciebant et ipsis persecutiones, quas Prophetis intulerant; at præcipuè mortem, quam ipsi Christo Domino injustè et cruentè dederunt: hincque se digniores affirmabant, quibus Evangelii gratiam Deus exhiberet.

Sic ergo altercantibus Romanis Apostolus sese medium interponit; partiumque quæstiones ita dirimit, ut asserat 1° utrumque populum, Judæum et Græcum graviter deliquisse; Gentilem, quia Deum ex creaturâ cognitum, non glorificavit;

Judæum verò, quia Dei legem non observavit : unde concludit omnes esse sub peccato; et ideo neutrum suâ justitiâ salutem meruisse; sed omnes Deî Salvatoris egere gratiâ.

Scopus igitur Apostoli in hâc Epistolâ est ostendere quòd Christi gratia, nec Judæis data sit, ob Mosaicæ legis observantiam; nec Gentilibus, ob legis naturalis custodiam : sed merè gratis et ex purâ Dei misericordiâ.

Hinc 1° capite horrenda Philosophorum Gentilium scelera revelat; 2° cap. Judæorum transgressiones; 3° cap. concludit omnes esse sub peccato, nec habere de quo glorientur; ibidem, circa finem capitis, suam de gratuitâ justificatione, Gentibus et Judæis oblatâ, doctrinam aperit; 4° cap. hanc suam doctrinam confirmat exemplo ipsius Abrahæ, gratis per fidem justificati; in 5° cap. hujus gratuitæ justificationis excellentiam declarat et utilitatem; 6° cap. hortatur sic justificatos, ut sanctis moribus justitiam servent et augeant; quia ut 7° cap. docet, post justificationem manet adhuc concupiscentia, quam lex acuit, sed quam gratia superat et reprimit; in 8° cap. enumerat fructus ex fide Christi nascentes.

In 9°, 10°, 11° docet Gentes ad justitiam electas esse, Judæos verò rejectos ab illâ, quia Gentes Christo crediderunt; Judæi autem credere noluerunt. Ex hac Judæorum rejectione consequentias prævenit, quæ contra Dei veritatem et justitiam deduci possint. Hujus rejectionis limites notat et quoad tempus et quoad personas : Judæorum rejectio fuit vocationis Gentium occasio : hanc rejectionem timeant et Gentes. A cap. 12° usque ad finem Epistolæ, mores instruit.

Duæ igitur sunt hujus Epistolæ partes : 1ª, quæ est dogmatica, complectitur undecim capita : 2ª, quæ est ethica, continetur quatuor capitibus. Caput 16. varias continet salutationes.

Scripta fuit Græcè, tum quia è Græciâ, ubi D. Paulus linguæ Græcæ assueverat; tum quia lingua Græca tunc Romanis omnibus, etiam feminis, teste Juvenali, erat in usu quotidiano; tum quia advenis Romæ morantibus (quales erant plurimi hujus Ecclesiæ Christiani), lingua Græca notior erat, quàm

Romana, seu Latina; tum denique, quia hæc Epistola, utpote continens pleraque Religionis capita, digna erat quæ ad omnes totius orbis Ecclesias mitteretur; Græca autem, ut ait Cicero pro Archiâ, leguntur in omnibus ferme gentibus; Latina suis finibus sanè exiguis continentur. Quia enim Græci, à tempore Alexandri Magni, dominati fuerant omnibus ferè Gentibus; Græcè loquebantur ferè omnes.

Hinc Græcè scripsit Apostolus gentium, exceptâ ad Hæbræos Epistolâ.

Scripta fuit Cenchris, seu in portu Cenchrensi, qui erat urbi Corintho vicinus; anno Christi 58, ut putat Baronius, et per Phœben Diaconissam lata.

ANALYSIS.

Egregio prologo, Paulus Romanos sibi reddit attentos et dociles, eis statim exponens quis sit, Evangelii scilicet præco : cujus Evangelii? Dei : de quo agitur in hoc Evangelio? de Filio Dei, homine Deo : à quo suum recepit Apostolatum? à Jesu Christo : quarè? ut obediatur Evangelio : ad quos? ad omnes gentes, et ideò ad vos, ô Romani! quibus ℣. 7. pacem et gratiam apprecatur.

A ℣. 8. usquè ad 17. mirâ prudentiâ Romanos reddit sibi benevolos; 1° ob illorum fidem, in toto orbe celebrem, Deo gratias agens; 2° jurans quòd in suis orationibus, illorum sit semper memor; 3° quòd suum votum continuum sit ad illos eundi; 4° aperiens hujus sui voti motivum, et suam erga illos sollicitudinem; 5° exponens illis quid propterea tentaverit, quid obstiterit, quid tentando intenderit; deniquè omnibus se debitorem dicens, et ideò paratum et Romanis evangelizare : nec eum pudet Romæ, sicut et alibi, evangelizare; quia Evangelium, virtus Dei est ad salutem omni credenti.

℣. 17. Hinc delabitur ad præcipuum hujus Epistolæ propositum : justitiam scilicet esse ex fide, non ex lege, non ex naturæ viribus.

Evangelium, inquit, virtus Dei est ad salutem omni credenti; quia docet nos veram justitiam ex fide nasci, fide nutriri, fide per charitatem operante consummari. Contrà verò nos docet iram Dei imminere in omnes impios, qui non credunt, sed Dei veritatem in injustitia detinent.

His ita ℣. 17 et 18. dispositis, ℣. 19. aggreditur gentiles, eisque ostendit Philosophos scientiâ suâ non fuisse justificatos : ut justi forent, legem naturalem scire et servare debuissent. Equidem Deum noverunt et legem naturalem : sed non ideò justi, imò, quò plùs docti, eò magis rei; quia ℣. 21, 22, 23 in Deum ingrati, illum non glorificaverunt; semetipsos, quasi suæ sapientiæ auctores, venerati sunt; idola, bestias ipsas, quasi Deos coluerunt.

℣. 24, 25, 26, 27, 28 exprimit enormia scelera in quæ Deus sivit philosophos, in eorum ingratitudinis punitionem, elabi.

In reliquo capite describit summam eorum nequitiam, turpitudinem et probra. Unde concludendum relinquit quòd ad veram justitiam nihil philosophia contulit; et ideò gentiles non habere undè glorientur.

CAPUT PRIMUM.

PARAPHRASIS.

PAULUS, Dei gratiâ Christianus, Dei vocatione Apostolus, speciali Spiritûs sancti destinatione segregatus ad portandum coram Regibus et Gentibus Evangelium Dei.

TEXTUS.

1. Paulus servus Jesu Christi, vocatus Apostolus, segregatus in Evangelium Dei,

CAP. I. 1. *Paulus,* sui temporis morem secutus, nomen suum in capite Epistolæ ponit, non in calce sicut nunc nostri moris est. Apostoli autem nostri nomen Hebræum, Saul, Græcum Σαῦλος, Latinum Saulus, tandem Paulus.

Sive fuerit binominis, id est, Saulus et Paulus in circumcisione vocatus fuerit, ut putant Origenes, S. Anselmus, D. Thomas.

Sive Sauli nomen à Deo fuerit mutatum in Paulum, sicut Simon dictus est Cephas seu Petrus, ut ne hâc quidem parte aliis Apostolis esset inferior, ait D. Chrys.

Sive hoc Pauli nomen acceperit à Paulo Sergio Proconsule, quem ad Christi fidem in insulâ Cypro convertit. Act. 13. n. 12. ut opinatur Baronius post D. Hieronymum.

Sive ipse Paulus, hoc nomen gentile et Romanum, parvitatem significans, assumpserit humilitatis gratiâ, ut qui staturâ pusillus erat et homunculus, et qui se, juxta vim textûs Græci, minimum minimorum dicebat, Ephes. 3. 8. nomine quoque suo parvitatem suam publicè testaretur, et id opinatur D. Augustinus.

Quidquid sit de causâ hujus nominis, certum est quòd ex quo Saulus cum Barnabâ missus est ad gentes, maluit Paulus quàm Saulus appellari; nec aliud nomen assumpsit in omnibus suis Epistolis.

Servus Jesu Christi. Divinæ servitutis modi sunt plures, ait D. Chrys.; alius à creatione, alius à fide, alius à vitæ instituto : omnibus modis Paulus est servus Jesu Christi, ait idem Chrys.; creatione, redemptione, fide, vitâ, moribus, totus Jesu Christi, totusque illi consecratus et devotus. Hâc de re vide plura, Epist. ad Titum c. 1. n. 1.

Vocatus Apostolus, Gr. κλητὸς nomen, non participium ; id est, vocatitius, seu vocatione, ab ipso Christo factus Apostolus ; non in hoc officium intrusus aut per se, aut per alios, sed divinâ vocatione. *Apostolus*, id est, missus, legatus, tanquàm à Christi latere, ad prædicandum in toto mundo Evangelium, et omnes ad salutem vocandos : sicut ipse Christus à suo Patre missus est. Juxta illud Joan. 20. 21. Sicut misit me Pater, et ego mitto vos.

Segregatus, Gr. discretus, Syr. separatus, alludit ad id quod Act. 9. 15. Vas electionis est mihi ad portandum nomen meum coram Regibus et Gentibus ; et ad id quod Act. 13. dicit Spiritus sanctus, segregate mihi Saulum, etc. Sensus ergò est, speciali Spiritûs sancti delectu segregatus tanquàm vas aptum et destinatum ad portandum ad omnes gentes *Evangelium Dei*; id est, bonum Dei nuntium : non triste quiddam, velut Prophetæ, accusationes, crimina, increpationes ; sed Evangelia, et Evangelia Dei, firmorum et immutabilium bonorum thesauros infinitos. D. Chrysostomus.

Observa hæc tria nomina, quæ sibi tribuit D. Paulus, *Servus Jesu Christi, Apostolus, segregatus*, quorum 1° Romanis suam exhibet religionem, 2° of-

2. Quod antè promiserat per Prophetas suos, in Scripturis sanctis.

Evangelium non novum, sed jam olim ab ipsomet Deo promissum, Prophetarum ipsius oraculis; quæ nunc etiam exstant in sacris Scripturis :

3. De Filio suo, qui factus est ei ex semine David secundùm carnem.

Evangelium, inquam, de Filio Dei, qui in tempore factus est Homo ex Mariâ Virgine, stirpis Davidicæ.

4. Qui prædestinatus est Filius Dei in virtute secundùm

Qui idem, juxta naturam hominis, Filius David, prædestinatus est, ut secundùm

---

ficii sui dignitatem, 3° vocationis suæ modum, quasi diceret, Paulus Dei gratiâ Christianus; Dei vocatione Apostolus; speciali sancti Spiritûs selectione, gentium, et ideò vester Apostolus.

Et hanc fidei suæ et Apostolicæ missionis quasi professionem, meritò quidem hìc præmittit, tum ut sinistros rumores dissipet, quos fortè Romani ab Orientalibus, de Paulinæ fidei puritate receperant; tum ut Epistolæ suæ auctoritatem stabiliat, sibi, ut Romanis prodesset, necessariam; seu, sicut ait D. Chrys. ut fide dignam et plausibilem reddat Epistolam.

Sed hinc disce tres veri Apostoli et Episcopi conditiones, his tribus nominibus expressas, scilicet vocationem divinam, servitutem Christi, Evangelizationem, seu Evangelii prædicationem : sit à Deo vocatus, non intrusus per se, vel per alios; sit Jesu Christi et ejus Ecclesiæ servus, vitam, laborem, divitias, omnia sua, pro illis impendat; evangelizet, doceat Evangelium Dei; non nova, non ab omnibus inventa ; sola Dei vocatio dat jus ad Episcopatum; servire Christo et Ecclesiæ, pro illâ vivere, laborare, pati, mori, certa sunt divinæ vocationis indicia : evangelizare, docere Evangelium Dei, finis Episcopatûs, seu vocationis ad Episcopatum.

2. *Quod antè promiserat per prophetas*, etc. Dixit se Apostolum et Evangelii præconem; nunc indicat cujus Evangelii sit præco, nempe *Evangelii Dei;* Evangelii per Prophetas in Scripturis à Deo promissi ; Evangelii *de Filio suo*, cujus objectum est Filius Dei; Evangelii itaque omninò et undequaque divini.

Hujus recordetur vir Apostolicus, et meminerit cujus Evangelii sit præco; illudque pro suâ dignitate conetur administrare dignè Deo.

3. *Qui factus est ei.* Nec textus Græcus, nec versiones Syriaca, Arabica, Æthiopica, habent particulam *ei*, sic tamen legit D. Ambros. seu ut nunc volunt, Hilarius Diaconus Romanus. Ità etiam S. August.

Paucis exponit quis sit Jesus Christus, et utramque ejus exhibet et generationem et naturam, quasi diceret : Ille qui ab æterno erat filius Dei ex substantiâ Patris, factus est filius hominis in tempore ex substantiâ Matris; sicque verus Deus, verus homo.

Qui factus est. Syr. qui natus est; Æthiop. qui genitus est, et provenit, id est, qui secundùm carnem factus, seu incarnatus est. *Ei*, Deo Patri, ad Dei gloriam, *ex semine David.* Syr. ex semine domûs David, id est, ex Mariâ Virgine, Davidicæ stirpis, seu genitâ ex semine David. Luc. 24. 44.

4. *Qui prædestinatus est filius Dei*, etc. Gr. illo definito filio Dei, etc. Syr. et agnitus est filius Dei, etc. Arab. destinato, Æthiop. quem declaravit. Hæc verba aliter à Græcis, aliter à Latinis explicantur. Secundùm Latinos hic sensus est : etsi secundùm naturam humanam filius sit hominis; tamen prædestinatus est ut secundùm hypostasin sit naturalis filius Dei; *in virtute*, seu cum potentiâ faciendi miracula : quam habet à Spiritu sancto. incar-

subsistentiam esset naturalis Filius Dei; et ut talis patuit tum per potentiam miraculorum, tum per visibilem Spiritus Sancti in discipulos suos missionem, tum per suam ipsius et aliorum resurrectionem ex mortuis.

Per hunc ipsum Jesum Christum, Filium

Spiritum sanctificationis ex resurrectione mortuorum, Jesu Christi Domini nostri:

5. Per quem accepimus gra-

---

nationis auctore, hancque potentiam declaravit resurrectione tum suâ, tum aliorum.

Secundùm Græcos hic sensus est: etsi secundùm humanitatem sit filius David, tamen declaratus est naturalis filius Dei, tribus potissimùm argumentis; nempè per potentiam miraculorum: per sanctificationis Spiritum; peccata remittendo, Spiritum sanctum conferendo; per resurrectionem mortuorum, quâ se et alios suscitavit à mortuis. Ita D. Chrysost. Theod. Theophyl.

Hæc interpretationis diversitas orta est ex Græcæ vocis ambiguitate ὁρίζω quæ significat definire, destinare, determinare; quod Græci explicant per verbum declarare, demonstrare, Latini verò per verbum prædestinare.

Patet legenti, quid Græcorum explicatio sit valde naturalis, careatque difficultatibus, quas habemus in explicandâ Christi prædestinatione, ut sit filius Dei, et in explicandâ syntaxi et sensu verborum sequentium scilicet *in virtute, secundùm spiritum*, etc.

Audiatur unicus Theophylactus: *Qui definitus est filius Dei in virtute*, etc. suprà dixit, Evangelium esse de Filio Dei: nunc astruit, quànam ratione cognitus sit filius Dei, inquiens, definitus, hoc est demonstratus, confirmatus, judicatus. Definitio enim est ipsa judicatio, suffragium, seu calculus et sententia.

Nam cuncti definierunt, judicàruntque ipsum esse filium Dei: Undenam? *in virtute*; hoc est ex potentiâ et efficaciâ signorum quæ faciebat. Præterea *secundùm Spiritum sanctificationis*, hoc est, ex Spiritu, per quem sanctificabat credentes; Dei enim est donare talia. Quin etiam, ex *resurrectione mortuorum*; nam primus ille et solus, se ipse excitavit. Itaque ex resurrectione definitus est ac declaratus filius Dei; magnum enim et hoc est, perindè atque ipse ait: Cùm exaltaveritis me à terra, tunc cognoscetis quod ego sum. Ità hùc usquè Theophyl.

Nostra tamen lectio est vetustissima; nec nostri tantùm interpretis; sed et omnium antiquissimorum, Tertulliani, S. Irenæi, S. Hilarii, Ambrosii, S. Augustini, Epiphanii, Primasii. Sit ergò sensus: qui idem juxta naturam filius David, prædestinatus est ut secundùm suam subsistentiam, esset naturalis filius Dei *in virtute*, etc. talisque patuit per potentiam miraculorum: *secundùm Spiritum*, per visibilem missionem Spiritûs sancti in suos discipulos: *ex resurrectione*, et per suam resurrectionem: *Jesu Christi Domini nostri*, Ἰησοῦ Χριστοῦ, etc.

Hæc verba, in Græco, nectuntur casu genitivo, cum verbis præcedentibus versûs secundi, περὶ τοῦ υἱοῦ αὐτοῦ, *de filio suo*: quodque intercedit; legitur inter parenthesim. Conformis est Syriaca versio, de filio suo (qui natus est..., et agnitus est filius Dei...) nempè Jesu Christo Domino nostro. Juxta nostram Vulgatam significat per suam ipsius J. C. Domini nostri resurrectionem.

5. *Per quem accepimus*. Explicat à quo suum receperit Apostolatum, ad quid, et ad quos? *per quem* Jesum Christum, filium David, et filium Dei,

tiam et Apostolatum, ad obediendum fidei in omnibus Gentibus pro nomine ejus,

David et Filium Dei, recepimus gratiam et Apostolatum, nomine et vice ipsius, inter omnes Gentes exercendum, ut prædicatione nostrâ eas inducamus ad credendum Evangelio, et Christo obediendum.

6. In quibus estis et vos vocati Jesu Christi :

Inter quas gentes estis et vos, ô Romani! divinâ vocatione Christiani, et ideò vestri curam gerens, hanc vobis scribo.

7. Omnibus qui sunt Romæ, dilectis Dei, vocatis

Omnibus ergò vobis, qui Romæ estis, Deo charis et ad sanctitatem vocatis, gra-

---

recepimus gratiam, et sanctificantem et gratis datam; omnia dona supernaturalia et gratuita. *Et Apostolatum*, et Apostolici muneris functionem. *In omnibus gentibus;* id est, inter omnes gentes. *Pro nomine ejus;* id est nomine et vice ipsius, pro quo legatione fungimur. *Ad obediendum fidei;* Gr. ad obedientiam, Syr. ut obediant. D. Chrys. ut obediatur; id est, ut prædicatione nostrâ omnes gentes obediant fidei; Apostolici quippè muneris est, prædicatione gentes inducere, ut se Christo submittant, ejusque credant Evangelio.

Hinc meritò D. Chrys. in hoc verbum animadvertens, ait : *Ad obediendum;* non dixit, ut in quæstionem, aut vociferationem trahatur; sed ut obediatur : neque enim missi sumus, ut argumenta et syllogismos afferamus, sed ut reddamus quod nobis concreditum est; cùm enim Dominus aliquid pronuntiaverit, audientes minimè oportet curiosè scrutari, sciscitarive super iis quæ dicta sunt; sed excipere tantùm.

Hinc ergò concludo quòd spiritus fidei sit spiritus obedientiæ : non est naturalis et simplex mentis operatio, aut ratiocinatio; sed voluntatis humanæ gratiâ adjutæ submissio et adhæsio verbo Dei.

Pro nomine ejus. Præter sensum jam datum, alii intelligunt, propter gloriam ejus dilatandam. D. Chrys. Græco textui adhærens, ὑπὲρ, *super*, ait, ut obediatur super nomine ipsius; id est, in nomen ejus credamus. Conformis est Syrus, ut obediant fidei nominis ipsius.

6. *In quibus*, Syr. ex quibus, scilicet, Gentibus, seu inter quas gentes estis et vos, ô Romani! et ideò vestri curam gero, et ad vos scribo. *Vocati*, *κλητοί.* sicut et n. 1. nomen, non participium, significans vocatitios, seu divinâ vocatione servos et famulos Jesu Christi.

Hoc sæpè repetit, ut intelligant fideles, quòd Dei gratiâ sunt Christiani.

7. *Omnibus qui sunt Romæ.* Postquàm hoc prologo dixit quis sit, à quo constitutus prædicator, quæ prædicare jussus, ad quid et quibus; nunc Romanis omnibus gratiam precatur et pacem : gratiam, quæ illos uniat Deo; pacem, quæ illos uniat inter se.

Hincque disce 1° salutationem Apostolicam; *gratia vobis et pax*, hæc duo nunquam separat Apostolus in suis Epistolis.

Et meritò, hæc enim duo nobis et aliis sunt continuò et absolutè desideranda, gratia, quâ Deo uniamur; charitas, quâ cum proximo : gratia, per quam Deus nunc regnat in nobis; pax, quâ cum Deo regnemus in cœlis. Hanc salutandi formulam Christus suis discipulis tradidit Lucæ. 10. 5.

2° Disce ex n. 6 et 7. Christiani nobilitatem, est Jesu Christi; de ejus familiâ; est Dei dilectus, amicus Dei : est et sanctus, per baptismum sanctificatus.

Vocatis Sanctis, id est, qui per Baptismum sanctificati fuistis, et ad sanctitatem vocati estis. Finis vocationis nostræ sanctitas : vocari ad christia-

tiam et pacem opto a Deo Patre nostro et a Domino nostro Jesu Christo.

Atque in primis quidem, omnium vestrum nomine, gratias ago Deo meo per Jesum Christum, qui cum sit omnium beneficiorum auctor, ita et omnis gratiarum actionis auctor esse debet: quia fides vestra celebris est, et praedicatur in universo mundo.

Testis enim est mihi Deus ipse, quem colo pura mente non carnalibus ritibus, in Evangelio Filii ejus praedicando, non legales docendo caeremonias: testis est, inquam, quod vestri semper sim memor:

Assidue deprecans illum in precibus

Sanctis: gratia vobis et pax à Deo Patre nostro et Domino Jesu Christo.

8. Primum quidem gratias ago Deo meo per Jesum Christum, pro omnibus vobis: quia fides vestra annuntiatur in universo mundo.

9. Testis enim mihi est Deus, cui servio in spiritu meo in Evangelio Filii ejus, quod sine intermissione memoriam vestri facio.

10. Semper in orationibus

---

nissimum et ad sanctitatem vocari, sunt unum et idem. Heu! quoties contra vocationis meae finem peccavi! quam longe à sanctitate disto, miser peccator!

8. *Primum quidem gratias ago Deo meo.* Hinc prudentiâ ab hoc v. usquè ad v. 17, captat Romanorum benevolentiam, ut illis fiat utilior; ac 1° ob illorum fidem in toto mundo celebrem, Deo gratias agit.

Ubi nota 1° quàm gratiarum actio sit Apostolica devotio, et quam D. Paulus frequenter exercet. Revera totum religionis exercitium ad duo potest optimè reduci; in recipiendo scilicet et reddendo: in recipiendis à Deo beneficiis, et in reddendis Deo gratiarum actionibus.

Discamus hinc non minùs esse solliciti de reddendis, quàm de petendis et recipiendis.

Nota 2° de quibus in primis Apostolus reddat Deo gratias, de fide, de bonis spiritualibus et ad aeternam salutem conducentibus: sicut haec specialiter et in primis petenda, sic de eis gratiae primùm agendae. Qui secùs agit, seu qui terrena praesertim petit et pro terrenis gratias tantùm agit, vetus testamentum sapit.

Nota 3° quomodò gratias agit, scilicet, per *Jesum Christum*; quia per Christum et ob Christum nobis gratia datur; ideò per Christum, omnis gratiarum actio à nobis reddenda Deo: et hoc utrumque nos docet hic Apostolus.

9. *Testis enim mihi est Deus.* Gr. Testis est mei, seu meus.

2° Deum testem invocat, quòd illorum sit in suis orationibus perpetuò memor. *Cui servio in Spiritu meo*; id est, quem sincerâ mente et spiritu colo: non carnalibus et Judaicis sacrificiis; sed spiritualibus animi virtutibus, fide, spe, charitate.

In Evangelio filii ejus praedicando, non legales ritus docendo, sed coelestem et divinam filii Dei doctrinam: seu et fortè melius, *cui servio*, seu ministro, *in Spiritu meo*; id est, sincerâ mente et intimo cordis affectu, in *Evangelio filii ejus*, scilicet praedicando.

10. *Semper in orationibus meis, obsecrans.*

3° Exponit quid sit continuum suum in orationibus votum: scilicet ad eos eundi.

meis : obsecrans, si quomodo tandem aliquandò prosperum iter habeam in voluntate Dei veniendi ad vos.

11. Desidero enim videre vos, ut aliquid impertiar vobis gratiæ spiritualis ad confirmandos vos :

12. Id est, simul consolari in vobis, per eam quæ invicem est, fidem vestram atque meam.

meis; si quo modo fieri possit, ut quod jam diu desidero; tandem aliquandò contingat : scilicet, ut, Deo sic volente, prospero itinere veniam feliciter ad vos.

Magno siquidem teneor desiderio videndi vos, non mei gratiâ, sed ad impertiendum vobis aliquod spirituale donum, quò vos in fide jam acceptâ confirmem :

Sive, ut meliùs dicam, ut mutua sit utrisque nostrûm consolatio, per unam atque eamdem fidem; et ego de vestrâ gratuler, et vos de meâ; sicque nos invicem in fide corroboremus.

Si quomodo tandem aliquando : hæc adverbiorum congeries, notat ardens D. Pauli desiderium Romanos videndi : idem indicat verbum sequens, n. 11. ἐπιποθῶ vehementer desidero.

Ex duobus his versibus discimus 1° quòd juramentum ritè factum sit actus religionis, quia Deum agnoscit et declarat primam veritatem et bonitatem : veritatem, quæ falli non potest; bonitatem, quæ fallere nequit.

2° Exemplo D. Pauli discat pastor, quòd frequenter et quasi assiduè orare et gemere pro Ecclesia, sit veri Pastoris munus; imò et boni christiani.

3° Discamus, ejusdem exemplo, orare sub eâ conditione, quâ oravit : Si sit voluntas Dei, ut enim ait Theodoretus : si ubi de tot hominum myriadum salute agitur, sic rogat Apostolus, quâ veniâ digni sumus, qui non omnia nostra divinæ voluntati permittimus, ab eaque pendemus ?

11. *Desidero enim videre vos, ut aliquid...* Gr. ut aliquod impertiar donum vobis spirituale, ad stabiliri vos. Syr. quandoquidem vehementer opto videre vos, et largiri vobis donum Spiritûs, quo stabiliamini.

4° Aperit sui desiderii motivum : non ex curiositate desidero videre vos; non ex cupiditate ut aliquid à vobis accipiam, sicut plerique Romam vadunt; sed ad impertiendum vobis aliquod spirituale donum, quo vos in fide confirmem.

12. *Id est simul consolari...* quasi liberiùs locutus sit, emollit et modestè corrigit quod n. 11. dixit; hoc totum ad mutuam consolationem reducendo.

Sunt horum vers. 11 et 12. verba plena humilitatis, ait Theodoretus. Non enim dixit, ut dem; sed ut impertiar; communico enim ex iis, quæ accepi; et quia primus eis magnus Petrus doctrinam Evangelicam præbuit, necessariò intulit, *ad confirmandos vos :* non enim aliam vobis doctrinam afferre, sed eam quæ jam oblata est, confirmare, et arbores jam plantatas irrigare volo.

Deinde rursus orationem multâ replet moderatione. Hoc autem est, *simul consolari...* Non solùm, non volo dare; sed etiam à vobis accipere. Hucusque Theodoret. Hinc ergò modestiam disce et in sensu, et in verbis.

Ex vers. 11. discat Prælatus visitationum finem et motivum; *ut aliquid impertiar vobis gratiæ spiritualis.* Hic est visitationum finis, gratiam spiritualem impertiri. Visitator est Dei charismatum portator et collator : ipsius munus est confirmare in fide et in bonis operibus.

Hinc mutua oritur consolatio, ex communi fide Pastoris et ovium; consolationem accipiunt oves ex fide pastoris fructificante, consolationem accipit Pastor ex fide ovium per ipsum confirmatâ et auctâ.

Nolim autem vos ignorare, fratres, quia per me non stetit, quòd meo desiderio non satisfecerim; et enim sæpè mihi fuit voluntas ad vos eundi; sed ad hunc usque diem, mihi per varia impedimenta non licuit; ideò autem sæpè proposui ad vos ire, ut inter vos aliquem reportarem fructum, sicut et in cæteris nationibus feliciter reportavi.

Ex quo factus sum omnium gentium Apostolus, omnibus debeo doctrinæ ministerium, Græcis et Barbaris, doctis et indoctis.

13. Nolo autem vos ignorare, fratres, quia sæpè proposui venire ad vos, (et prohibitus sum usque adhùc) ut aliquem fructum habeam et in vobis, sicut et in cæteris gentibus.

14. Græcis ac Barbaris, sapientibus et insipientibus debitor sum:

In talibus visitationibus nihil vanum, nihil futile, nulla lætitia sæcularis et mundana, nulla curiositas, nulla videndi, currendive libido, nulla dominatio, etc. omnia secundùm Dei spiritum et voluntatem ordinata ad subditorum spiritualem profectum et utilitatem.

13. *Nolo autem vos ignorare, fratres...* Confirmat quod dixit n. 11. *desidero videre vos*; et propterea illis aperit quid tentaverit; deinde quid obstiterit; denique quid conando et tentando intenderit. Sæpe volui, proposui, ac tentavi venire ad vos, *et prohibitus sum usque ad hoc tempus*. Quippe per alia Evangelica negotia magis urgentia; magis enim urgebat necessitas locorum, in quibus Christus nondum erat annuntiatus. Hoc patet ex cap. 15. n. 20, 22. *ut aliquem fructum habeam*: ecce cur proposui ad vos ire, ut inter vos, sicut et inter alias gentes, fructum aliquem habeam rigando quod D. Petrus et ejus discipuli ad vos verbo Dei seminarunt.

Ad exemplum Apostoli nostri, qui omnia sua itinera et negotia ordinabat, suscipiebat et exequebatur, non propriâ voluntate ductus, non curiositate tractus, sed divinâ gratiâ directus.

Discamus et nos omnia nostra secundùm Dei voluntatem ordinare; hanc in omnibus inquirere et exequi: ubique subdi, eam in omnibus adorare, ab eâ semper et omninò pendere.

14. *Græcis ac Barbaris...* Volui, inquam, apud vos, sicut et apud alias gentes, fructum aliquem habere, quia omnibus debitor sum: ex quo factus sum omnium gentium Doctor, omnibus debeo doctrinæ debitum; ad hoc astringor Apostolico munere, ad quod ex speciali sancti Spiritûs selectione segregatus sum.

Non obstante superiori versuum 11 et 12. modestiâ, hìc suæ missionis et Apostolatûs dignitatem sustinet.

Græcis ac Barbaris. Humanum genus Græci distinguebant in Græcos et Barbaros. Barbarus autem apud Græcos erat omnis non Græcus, seu aliâ linguâ loquens, quam Græca, quo sensu et ipsi Romani apud Græcos erant Barbari.

Sed hìc D. Paulus intelligit gentes sapientiâ Græcorum excultas; quales erant Romani: per *Barbaros*, incultas et feriores intelligit.

Sapientibus, et insipientibus; id est, ingeniosis et stupidis; doctis et indoctis. Mirare hìc magnam D. Pauli animam, quæ universum orbem amplectebatur; omnes gentes, omnesque prorsus homines, quasi discipulos, à se erudiendos suscipiebat. O animam generosam! exclamat D. Chrys. in proœm. Epist. ad Rom.

Et tu pro modulo tuo considera te debitorem omnibus; omnes, quantùm est in te, instrue: at hinc intelligat præsertim pastor, quòd se toti suo gregi

15. Ità (quod in me) promptum est et vobis, qui Romæ estis, evangelizare.

Itaque, quantùm ad me attinet, paratus sum et vobis etiam, qui Romæ estis, Evangelium prædicare.

16. Non enim erubesco Evangelium. Virtus enim Dei est in salutem omni credenti, Judæo primùm et Græco.

Paratus sum, inquam, et vobis, Romæ, in splendidissimâ urbe, prædicare, sicut et alibi; nec enim Jesu Christi Evangelium erubesco; quia in eo continetur virtus et potentia quædam instrumentalis Dei, quæ salutem æternam, omni et cuilibet credenti, Judæo primùm et Gentili, conferat.

17. Justitia enim Dei in eo

Docet enim nos, et clarè, undè sit divina

---

debet; nullam ovem, sine crimine negligit. Itaque, quantùm est in illo, sit semper paratus, semper promptus ad administrandum; nec periculo, nec labore terreatur.

15. *Ita, quod in me, promptum est...* subaudi mihi, id est, promptus sum *evangelizare*. Hoc debitum, hoc ministerium *evangelizare;* lætum ac faustum Dei gratiæ nuntium prædicare.

16. *Non enim erubesco.* Paratus sum, inquam, et vobis, in vestrâ splendidissimâ urbe Româ, evangelizare, sicut Antiochiæ, Athenis, Ephesi, Corinthi et alibi : *non enim erubesco Evangelium.* Gr. Christi. Syr. non enim pudet me Evangelii. D. Chrys. addit Christi. Licèt Jesus Christus crucifixus Judæis sit scandalum, et gentibus stultitia reputetur; non me propterea pudet illius Evangelii.

Virtus enim Dei est. Gr. δύναμις, potentia : quia Evangelium Christi, hoc quod in Evangelio continetur et quod prædicamus; incarnatio filii Dei, passio, mors, etc. potens et efficax medium et ad æternam salutem conferendam *omni credenti;* id est, perfectè credenti, et facienti quod fides docet esse faciendum. Sicut medicamentum non prodest, nisi haustum; ita nec Evangelium vitam æternam confert, nisi creditum et custoditum.

Judæo primùm. Quia Judæis promissus fuit Messias. Hinc et Christus ipse illis evangelizavit, et ad eos primùm misit Apostolos suos. *Et Græco :* id est, Gentilibus. Ab Alexandro pleræque gentes græce loquebantur : hinc sub nomine græci hic intelligitur Gentilis.

Nota 1° quòd fides medium est, per quod Deus nobis vitam largitur et salutem; seu per quod ordinavit ut omnis homo salutem assequatur : *omni credenti*, etc. ut suprà.

Nota 2° quòd Evangelicum verbum sit quædam instrumentalis Dei virtus et potentia, quâ fidem, et justitiam, animæ vitam, nobis confert.

Sub evangelico verbo Deus gratiæ suæ potentiam, et sancti Spiritûs efficaciam abscondit.

Hinc disce in verbo Dei, gratiam et spiritum, oratione et meditatione quærere.

17. *Justitia enim Dei in eo...* Syr. Justitia enim Dei per illud revelatur. Dixit, non erubesco Evangelium; rationem reddidit: quia virtus Dei est, etc. hinc sensim delabitur ad præcipuam hujus Epistolæ materiam, quam in hoc num. exprimit; sicque cum præcedentibus connectit.

Evangelium verè Dei virtus est ad salutem : quare? quia (et hoc erit principale hujus Epistolæ subjectum) vera *justitia,* quâ quis coram Deo justus est, nobis *in eo revelatur.*

Ex fide, illaque oritur ex fide, non ex lege, ut Judæi putant; non ex naturæ viribus, ut opinantur Græci, sed ex fide.

justitia seu, quæ nos verè et coram Deo reddit justos; scilicet, ex fide in Jesum Christum, quæ in dies augescens, credentem perducit ad æternam salutem : quemadmodùm Abacuc prædixit, justus ex fide vivit et vivet.

Idem Evangelium è contrà docet nos, Dei vindictam aliquandò venturam de cœlo

revelatur ex fide in fidem, sicut scriptum est : Justus autem ex fide vivit.

18. Revelatur enim ira Dei de cœlo, super omnem im-

In fidem. Ex fide nascitur, fide nutritur, et in fidem majorem et solidiorem quotidie crescit : quippe ex fide informi fit fides perfecta, charitate formata, et operans per dilectionem.

Sicut scriptum est. Habac. 2. 4. *Justus autem in fide suâ vivit.* Gr. vivet. Syr. vivet : utrumque verum est, et justus nunc vitâ gratiæ vivit ex fide; et ex fide vivet aliquandò vitâ gloriæ : æternitatis enim vita pendet à fide. Qui crediderit... salvus erit.

Nota 1° per *justitiam Dei*, hac in Epistola, intelligi non illam, quâ Deus justus est : sed eam quâ homo verè et coram Deo justus est. Dicitur autem *Dei*, qui à Deo est; et quia coram Deo justum reddit, eique placet.

Nota 2° quòd hæc justitia sit hominis justi, seu verè pii, vita spiritualis. Sicut enim animalis homo ex rebus sensitivis et animalibus vivit : et sicut homo philosophus vivit ex ratione; ita homo justus, Christianus ex justitiâ Dei, seu ex justitiâ, quâ coram Deo justus est, vivit. Hæc autem justitia, justi vita, fluit à fide, tanquam à radice, seu quod idem est, Fides, initium, radix, cor hujus vitæ spiritualis; cujus doctrinæ fundamentum est Dei voluntas, sapientissimè ordinantis, ut nullus, post lapsum peccati, in statum gratiæ restitueretur, nisi crederet in ipsum, et in Christum Redemptorem. Hinc sine fide impossibile est placere Deo : hinc accedens ad Deum credere oportet, etc.

Unde bene infert omnis Catholicus, cum Concilio Trid. sess. 6, c. 8. fidem omninò necessariam esse ad justificationem : pessimè autem omnis heterodoxus cum Calvino, hominem solâ fide justificari : nam sicut fundamentum ad ædificium est necessarium, solum tamen non sufficit; sicut cor ad vitam corporalem necessarium est, nec tamen solum sufficit; sed præterea requiritur caput, pulmo, etc. ita fides omninò necessaria est ad vitam spiritualem, nec tamen sola sufficit, sed præterea requiritur charitas et cæteræ virtutes.

Fides sine charitate et operibus mortua est : quomodo autem per aliquid mortuum viveret et cresceret anima ?

Nota 3° quòd sicut ex fide, tanquam à radice, fluit prima justi justitia, seu, per quam fit justus; sic a fide, tanquam à causâ imperante, oritur secunda justi justitia, seu quâ crescit in justitiâ et operatur justè. Hinc *ex fide in fidem.*

Nota deniquè quòd hæc vita clarè revelatur in Evangelio. Tum quia Christus, hujus vitæ fons, et qui in lege erat absconditus, manifestatur in Evangelio : tum quia ipse Christus, hanc vitam, ore proprio, nos docet in Evangelio : Pœnitemini et credite Evangelio : Marci 1. 16. Devotam fidei Christianæ praxim vide in fine capitis, in Corollario.

18. *Revelatur enim ira Dei*, etc. Puto hoc *enim* referri, ad n. 16. *Virtus Dei est ad salutem;* et in hoc versu secundam contineri rationem, quâ probet Evangelicum verbum esse instrumentalem virtutem, quâ Deus homines adducit ad salutem : bonos quidem, per amorem justitiæ, quam revelat, ut

pietatem et injustitiam hominum eorum, qui veritatem Dei in injustitiâ detinent :

(in die judicii) in omnes impios, qui Deum verum non coluerunt, et in omnes injustos, qui in proximum peccaverunt; veram Dei, et legis naturalis cognitionem quasi captivam tenentes, ne prodeat in affectum et in opus.

19. Quia quod notum est Dei, manifestum est in illis; Deus enim illis manifestavit.

Dixi quòd impii veram Dei cognitionem, quasi captivam in suo intellectu detinent; quia quòd naturaliter de Deo cognosci potest, hoc illis fuit manifestum per philosophiam, quanquàm hoc ipsum Deo debent, qui dedit intellectum et scientiam.

20. Invisibilia enim ipsius,

Quamvis enim invisibilis sit ipse Deus,

---

n. 17 dictum est : malos verò, per terrorem vindictæ, quam impiis intentat.

Evangelium enim et justitiam, fidelis animæ vitam, clare docet; et omnem impietatem et injustitiam, animæ mortem, manifestè prohibet : ad justitiam pios allicit spe præmii; ab impietate et injustitiâ malos avertit, terrore supplicii : hinc gloriam nunc demonstrat; hinc gehennam nunc intentat; utrumque autem ad hominum salutem.

Evangelium ergò *virtus Dei est*, etc. quia sicut justitiæ vitam docet, et piis æternam vitam promittit; ita et injustitiam, animæ mortem, vetat, et injustis omnibus mortem minatur æternam.

Revelatur enim in eodem Evangelio *ira*, et vindicta Dei *de cœlo* ventura, cùm Christus de cœlo veniet judicaturus vivos et mortuos : *super omnem impietatem*, id est, in omnes impios, qui Deum non coluerunt; et injustos, qui jus proximo non reddiderunt.

Qui veritatem Dei in injustitiâ detinent. Nota vim verborum. Qui notas de Deo veritates; ita per malos mores opprimunt, ut illæ in talibus hominibus non magis appareant, quàm qui in atro et profundo carcere detinentur.

Hæ Evangelii minæ ad omnes quidem spectant impios, injustos, infideles, sive Judæi fuerint, sive Gentiles : D. tamen Paulus incipit hìc illas applicare Gentilibus, qui veram, quam assecuti sunt de Deo notitiam, per injustitiam, seu pravitatem suæ voluntatis supprimunt et quasi captivam detinent; dum aliis non communicant, vel per opera pietatis non ostendunt : hincque probat eos nihil habere unde glorientur. His ergò verbis Apostolus philosophos perstringit, qui licèt Deum cognoverint, Deum tamen nec coluerunt ut debebant, nec aliis colendum prædicaverunt.

Sed heu ! quantò acriùs et nos perstringit Christianos ! Quis Deum, quantùm novit, glorificat? quis per pietatis opera fidem suam ostendit? quot è contrà, per malos mores suos fidem suam sic opprimunt et occultant, ut illa veluti carcere inclusa non appareat ! Veritatem quasi incarcerant, quotquot suâ malâ voluntate, quasi seris eam detinent, ne ad effectus et ad opera bona progrediatur. Quis ob hanc injustitiam non contremiscat !

19. *Quia quod notum est Dei...* In reliquo ergò capite in Gentiles agit, ostendens quòd scientia philosophos non justificavit. Ac 1° fatetur quòd Deum cognoverunt. Sic autem nectendus est textus. Dixi, quòd *veritatem Dei detinent* : quia *quod notum est Dei*, Gr. cognoscibile; id est, quod de Deo facile et naturali lumine cognosci potest, *manifestum est in illis*; id est, in illorum intellectu; Deus enim illis manifestavit, intellectum dando, quo per discursum ex creaturis manifestè cognoverunt Creatorem.

20. *Invisibilia enim ipsius...* Gr. à creaturâ vel à creatione mundi; (utrum-

ex quo tamen mundum tam mirificè condidit et administrat; in operibus suis intellectu conspicitur; ex opere intelligitur opificis semper durans omnipotentia, quin et ejus divinitas: ità ut inexcusabiles sint omnes impii philosophi.

à creatura mundi, per ea quæ facta sunt, intellecta, conspiciuntur: sempiterna quoque ejus virtus et divinitas: ità ut sint inexcusabiles.

Quia Deum cùm cognoverint, Deo tamen debitum honorem non exhibuerunt, nec eum adorârunt, ut supremam majestatem; nec ipsi gratias egerunt, ut omnium bonorum auctori; sed vani et inanes facti sunt in ratiocinationibus suis, scientiâ suâ ad vanam gloriam abutentes; hincque obscuratus est eorum intellectus, verà sapientià destitutus, et in varios errores, contra naturale lumen, prolapsus est.

21. Quia cùm cognovissent Deum, non sicut Deum glorificaverunt, aut gratias egerunt; sed evanuerunt in cogitationibus suis, et obscuratum est insipiens cor eorùm:

Cùm enim semetipsos sapientes dicerent, et se quasi sapientiæ suæ auctores, celebrari sinerent, reverà, deserti à verà sapientiâ; stulti facti sunt.

22. Dicentes enim se esse sapientes, stulti facti sunt.

Vide quò stultitiæ devenerunt. Honorem soli Deo incorruptibili debitum, transtule-

23. Et mutaverunt gloriam incorruptibilis Dei, in simili-

---

que significat, κτισις factis *intellecta conspiciuntur*. Syr. recondita enim Dei, à jactis mundi fundamentis; ab ipsius creaturis, intellectu deprehenduntur; id est, attributa Dei, quæ alioqui, nec videri, nec aliquo sensu percipi possunt.

A creaturâ mundi; id est, à creatione mundi, ab initio mundi, à mundo condito, *per ea quæ facta sunt;* id est, ex contemplatione rerum ab illo creatarum cognita: *conspiciuntur*, sicut sol in aquâ: *sempiterna quoque virtus ejus, et divinitas;* id est, æterna quoque ejus omnipotentia et essentia, principio carens et fine. *Ita ut sint inexcusabiles;* scilicet de peccatis suis, seu ex eo quòd eum non coluerunt, ut n. seq.

Mundus divinitatis est liber, speculum divinorum, in quo se Deus expressit; harmonia mundi est quasi musica Deum prædicans et laudans.

Hunc librum legerunt philosophi, illisque fuit quasi Evangelium. In hoc speculo quamdam Dei viderunt imaginem; hâc musicâ Deum rerum omnium auctorem agnoverunt.

At quò plus in illis fuit scientiæ, eò minùs fuit excusationis.

21. *Quia cùm cognovissent Deum...* His tribus vers. sequentibus triplex describitur philosophorum ingratitudo.

1° Quòd Deum, quem cognoscebant, non honorarunt; nec ipsi ut omnium bonorum auctori gratias egerunt.

22. *Sed evanuerunt...* Gr. in ratiocinationibus suis. 2° Superbi et vani facti sunt, se sapientes dixerunt, seque quasi suæ sapientiæ auctores, venerati sunt.

23. *Et mutaverunt gloriam...* 3° quòd stupendâ cordis cæcitate in idololatriam prolapsi sunt. Non homines tantùm, sed et volucres, bestias, quadrupedes et serpentes venerati sunt: imò et illorum imagines, ut notat D. Chrys. Unde patet falli Calvinum negantem idololatras unquam adorasse imagines.

Quàm terribilis ergò scientiarum abusus! Vanitatem parit, oblivionem Dei, ipsam idololatriam. Scientia naturaliter debet nobis de Deo, propter ex-

ludinem imaginis corruptibilis hominis, et volucrum, et quadrupedum, et serpentium.

24. Propter quod tradidit illos Deus in desideria cordis eorum, in immunditiam : ut contumeliis afficiant corpora sua, in semetipsis :

25. Qui commutaverunt veritatem Dei in mendacium, et coluerunt, et servierunt creaturæ potiùs quàm Creatori, qui est benedictus in sæcula. Amen.

26. Propterea tradidit illos

runt ad imaginem hominis corruptibilis; et quod stultius est, ad imagines volucrum, quadrupedum et serpentium.

In cujus sceleris punitionem, Deus eos suæ propriæ concupiscentiæ tyrannidi deseruit, sinens eos fœdissima, quæ luberet, facere; quibus ipsimet, sponte suâ, suis corporibus dedecus inferrent.

Quia Deum verum commutaverunt pro falsis et imaginariis, quibus honorem Deo debitum reddiderunt, et quibus servitute latriæ servierunt; sicque majori honore creaturam affecerunt, quam creatorem, sed ipse nihil eorum injuriâ læsus, in æternum, certò et stabiliter est benedictus.

Hanc ob causam Deus offensus permisit

---

cellentiam ipsius et supremum imperium, summam reverentiam exhibere; debet in nobis, propter omnimodam dependentiam nostram, humilitatem parere; debet nos ad actus religionis continuos excitare : heu ! per abusum scientiæ, fit vanus in se, qui debet humilis esse; obliviscitur Dei, qui Deum ubique debet intueri; idolis servit, qui debet omnia Deo sacrificare, et ad Dei cultum et honorem, creaturas alias referre.

Utinam hoc in philosophis gentilibus tantummodò verum esset; non in Christianis quamplurimis, in quibus scientia vanitatem parit, oblivionem Dei, creaturarum amorem et præferentiam ipsi Creatori. Gentilium philosophorum condemnatio, sit ergò omnium Christianorum pavor.

24. *Propter quod tradidit illos.* In sequentibus n. exprimuntur enormia peccata in quæ, in punitionem præcedentis philosophorum ingratitudinis, Deus sivit illos turpiter delabi.

Tria autem notantur derelictionum genera : primum, in desideria cordis; secundum in passiones pudendas et ignominiæ, quibus naturalem voluptatis usum, in nefarium inverterunt; tertium in reprobum sensum, in sensum depravatum, seu mentis inordinationem, quæ malum bonum judicat, et bonum malum, quæque beatitudinem in turpitudine et infamiâ collocat.

1° Itaque, quia Deum, quem noverant ex creaturis, *non glorificaverunt;* sed honorem ipsi debitum in creaturas deflexerunt.

Propter quod tradidit illos Deus in desideria cordis. Non impellendo, sed deserendo illos propriæ concupiscentiæ tyrannidi, dæmonum tentationibus, et illecebris peccati : aliundè illos speciali gratiæ auxilio, non retinendo, nec roborando, nec illuminando. Hinc in omnia scelera proni.

Justa punitio : Deum deseruerunt, Deus eos deseruit; sivit eos facere quod luberet, etiam maximè fœda, et quibus semetipsos dehonestarent, qui Deum non honorârunt.

Deus, ait Theodoretus, illos suâ providentiâ privavit, et tanquam cymbam sine saburrâ, ferri permisit, detrectans eos gubernare.

25. *Qui commutaverunt veritatem.......* 2° quia *commutaverunt* verum Deum pro falsis, seu quia pro Deo vero sumpserunt imaginarios, quibus honorem soli Deo vero, et semper laudando debitum tribuerunt.

26. *Propterea tradidit illos......* Propterea tradidit eos cupiditatibus infa-

eos prolabi in fœdas et infames cupiditates; nam eorum feminæ, (quas pudor maximè decet) oblitæ sexûs sui, naturalem usum commutaverunt in nefarium.

Similiter et masculi, relicto naturali feminarum usu, mutuis cupiditatibus inter se, unus in alterum deflagrârunt; masculi in masculos abominandam patrantes turpitudinem, hisque modis mercedem suæ defectionis à Deo, seu erroris idololatrici, recipientes in tali turpitudine; ut qui in Deum contumeliosi fuerant, semetipsos hàc nefandâ contumeliâ afficerent.

Et quemadmodùm non probaverunt, non æstimârunt, pro merito, Dei beneficium, quo notitiam ejus assecuti sunt; propter eà Deus eos tenebris excæcatos passus est abire in mentem reprobam, juxta quam de rebus agendis perversè sentientes, egerunt quæ homines rationales maximè dedecent.

Hinc omni scelerum genere sunt repleti, malignitate, scortationibus, avaritiâ, ne-

Deus in passiones ignominiæ. Nam feminæ eorum immutaverunt naturalem usum, in eum qui est contra naturam.

27. Similiter autem et masculi, relicto naturali usu feminæ, exarserunt in desideriis suis in invicem, masculi in masculos turpitudinem operantes, et mercedem, quam oportuit, erroris sui, in semetipsis recipientes.

28. Et sicut non probaverunt Deum habere in notitia; tradidit illos Deus in reprobum sensum, ut faciant ea quæ non conveniunt,

29. Repletos omni iniquitate, malitiâ, fornicatione, ava-

---

mibus; non contenti voluptatibus naturalibus, *naturalem* cupiditatis *usum commutârunt* in nefarium. Hæc irato Deo, propter idololatriam humano generi provenisse testatur, ait Ambrosius, seu Ambrosiaster. Justam erroris et impietatis mercedem! merces par operæ.

27. *Similiter autem masculi...* ut qui in Deum fuerunt contumeliosi, semetipsos istâ nefandâ contumeliâ afficerent. Nota *turpitudinem*. Hàc voce innuit, quòd naturam ipsam pudefecerint, ait Theophylactus.

28. *Et sicut non probaverunt...* Tandem quia non placuit illis Deum nosse et colere; sed reprobaverunt Dei notitiam et cultum. Hinc *Deus tradidit* eos in reprobam et distortam mentem; juxta quam bonum à malo non discernentes; sed utrumque confundentes, in omnia scelerum genera, præcipites ruerunt, omnique iniquitate repleti sunt.

Corruptio generalis et integra fuit : corruptio cordis, mentis, corporis proprii, corporis alieni ipsiusmet.

Obscuratum est cor... Rectæ rationis lumen amiserant, et contra hoc lumen in varios inciderunt errores : hinc contenebrati, concupiscentiis obedierunt : hinc integra cordis corruptio, quæ à corde transiit ad corpus à corpore proprio ad alienum, à naturali usu ad brutalitatem et ad abominationem.

Terribilis sanè, at justa et proportionata punitio! Nihil subdatur homini, qui Deo ipsi non subditur : omnia per impuritatem turpentur in homine, qui Deum per impietatem et idololatriam inhonoravit ; infra bestias ipsas supponatur homo, qui bestias ipsas Deo præposuit; ipsisque, etiam vilissimis, cultum exhibuit, quem Deo, entium supremo, negavit.

Hæc est impietatis philosophicæ justa merces : sed heu! quot impiorum sese christianos dicentium non minùs terribilis et justa retributio!

29. *Repletos omni iniquitate...* subaudi : tradidit in sensum reprobum, repletos omni iniquitate, etc.

ritiâ, nequitiâ, plenos invidiâ, homicidio, contentione, dolo, malignitate, susurrones,

30. Detractores, Deo odibiles, contumeliosos, superbos, elatos, inventores malorum,

31. Parentibus non obedientes, insipientes, incompositos, sine affectione, absque fœdere, sine misericordia.

32. Qui cùm justitiam Dei cognovissent, non intellexe-

quitiâ, pleni invidiâ, homicidio, contentione, dolo, pravitate : clanculùm calumniatores :

Palàm detrahentes, Deo odibiles, et Dei osores, feroces et injuriosi, superbi, fastuosi, scelerum inventores, parentibus immorigeri, rationis expertes, moribus incompositi et ab humanitate alieni, quibus nullus naturalis affectus, nescii fœderis, immisericordes.

Qui cùm Deum esse nossent, eumque summè justum ; practicè tamen noluerunt

---

His ergò versibus describitur completa eorum malitia : *in sensum* quippe *reprobum traditi, repleti sunt omni iniquitate :* id est quâlibet improbitate, per quoscumque respectus. Per respectum ad se : *omni iniquitate et malitiâ :* fœditate et corruptione pleni fuerunt. Per respectum ad alios : *repleti sunt invidiâ, homicidio, contentione, dolo.*

30, 31. *Detractores, Deo odibiles.* Alii vertunt, Dei osores : vox græca θεοσυγεῖς utrumque significat. Et quos Deus horret ob scelera sua, et eos, quibus Deus est horrori, propter justitiam quâ scelera vindicat. Itaque in Deum impii, in naturam contumeliosi, in homines injuriosi, in semetipsis corrupti et abominabiles fuerunt.

Hic est characterismus illorum temporum, præsertim Romæ, ubi sub flagitiosis imperatoribus, Tiberio, Caligulâ, Claudio, Nerone, regnarunt omnia vitia, et scelera maximè abominanda. Sub Neronis anno 1° creditur hæc Epistola scripta. Hæc enumerat omnia mala, ut vel sic conversi ad naturalem intellectum, intelligerent irato Deo, hæc sibi provenisse; Ambrosius. Ex hâc consummatâ gentilium malitiâ ; disce quantum sit malum neglectus Dei! quàm terribile sit homini, sibi ipsi deseri; cùm nullum sit barathrum, in quo non decidat præceps; de peccatis in peccata; de cognitis et ordinariis, in nova et incognita volvitur; donec in infernum, omnis malitiæ centrum detrudatur.

Disce et hinc quod sit quædam malitiæ plenitudo, quædam injustitiæ consummatio, talis et tanta criminum inundatio, ut nihil ipsius malignitati desit.

Mens reproba, cùm semel facta fuerit, necessariò fit ut omnia distrahantur ac subvertantur, nimirum, aurigâ jam corrupto : D. Chrys.

32. *Qui cùm justitiam Dei...* Gr. qui jus Dei cognoscentes (quoniam talia agentes digni morte sunt) non solùm ea faciunt, sed etiam consentiunt facientibus. Syr. qui cùm norint judicium Dei, quod eos qui talia perpetrant, ad mortem damnat, non solùm ea peragunt, sed etiam participant iis qui ea faciunt. Ab hodierno textu græco absunt hæ voces, *non intellexerunt ;* iuxta quem sensus est quòd philosophi erant maximè rei; quia contra suam scientiam, et mala hæc suprà dicta faciebant, et aliis ea facientibus, consentiebant.

At juxta nostram vulgatam, taxantur philosophi populorum doctores,

intelligere quòd morte digni sint, qui scelera enumerata faciunt; nec illi solùm, sed etiam, qui ea suo consensu, dum perpetrantur, approbant.

runt quoniam qui talia agunt, digni sunt morte; et non solùm qui ea faciunt, sed etiam qui consentiunt facientibus.

---

quòd licèt justitiam Dei, seu legem naturalem noverint; practicè tamen considerare noluerunt, quòd non solùm qui scelera enumerata perpetrant, morte digni sunt; sed etiam qui ea dissimulant et approbant; et consequenter quòd et ipsi philosophi digni sunt morte (et si fortè quidam eorum hæc omnia non fecissent), quia populus, ipsis probantibus, et non arguentibus, hæc perpetrabat.

Unde colliges, quòd qui tacet, cùm corrigere tenetur, dignus est morte. Duplex est autem correctio : fraterna, scilicet, ad quam tenentur omnes pro tempore debito, loco et circumstantiis. Alia, quæ non solùm est ad peccantis emendationem, sed magis ad bonum commune.

Inter utramque hoc discrimen est, quòd in fraternâ correctione cessat obligatio, ubi non est emendationis spes : quia hæc correctio ad fratris emendationem ordinatur : secus est in aliâ, ubi superior propter obstinationem, imò pejoritatem delinquentis, non debet a correctione cessare; quia hæc correctio ad bonum commune ordinatur. Vide Lyranum hìc. Quàm deflendi ergò tot superiores, qui subditos non corrigunt; quique ob correctionis defectum, subditorum peccatis consentientes, sese illis coram Deo onerant : approbant enim quod non reprehendunt; permittunt quod correctione et punitione non impediunt; quia ex officio corrigere et punire tenentur.

Capitis Conclusio.—Ad veram justitiam nihil contulit philosophia : cùm et ipsi philosophi, qui Deum naturaliter noverunt, multa de virtutibus et vitiis præclarè disseruerunt, tamen in tam gravia et enormia scelera ceciderunt, et populum, cujus erant duces, secum præcipitaverunt; unde et non malè inferes, quòd neque hos theologos, scientia justificabit; nisi attentè nobis caveamus ab abusu scientiæ, de quo n. 23. nisi et sollicitè attendamus ad bonum scientiæ usum, qui ibidem indicatur; nisi et insuper vivamus ex fide, à quâ vera justitia. n. 17.

Corollarium pietatis, seu in hoc capite maximè observandă, et in praxim redigenda.

1° *Evangelium* lux est, animæ vitam, et hujus vitæ fontem tibi manifestans, ut vivas : at lux etiam mortem, et mortis originem declarans, ne moriaris. Hæc lux tibi revelat, quòd vera justitia, animæ vita, ex fide nascitur, fide nutritur, fide crescit, fide consummatur per charitatem operante. Hæc eadem lux Christum, hujus vitæ fontem, at in lege absconditum, nobis clarè revelat. Ut ergò vivas; in Christum crede; ut in vitâ crescas, Christo vitæ fonti, frequenter unire per fidem; imò continuè, ut crescas et continuè.

2° Eadem Evangelii lux iram Dei tibi revelat, mortem comminantis in eos qui Dei veritatem in injustitiâ detinent, seu qui Deum per fidem notum non glorificant, non colunt, non amant; sed vivunt quasi non noverint; ita ut in ipsis fides non magis appareat, quàm si in atro carcere detrusa esset. Eidem itaque ne captivam teneas, ut non moriaris; *Qui credit in Filium, habet vitam æternam : qui autem incredulus est Filio, non videbit vitam; sed ira Dei manet super eum.* Joan. 3. n. 36.

Praxis.—Ut hanc animæ vitam ordinatiùs concipias, et in praxim faciliùs et frequentiùs redigas; concipe quòd Christus in cruce exaltatus, est fons vitæ, et quòd fides in Christum est medium quo vita hæc à Christo communicatur omni in ipsum credenti; seu fides est quasi canalis, quo è corde Christi, vita fluit in cor nostrum.

Christo itaque, vitæ fonti, frequenter, imò continuè per fidem jungere, ut vivas, ejusque vitam haurias; et ut ab omnibus tuis languoribus et infirmitatibus saneris. Sicut à serpentibus vulnerati non sanabantur nisi oculis corporeis Serpentem æneum, in cruce exaltatum, aspicerent; sic nullus hominum à serpentis infernalis percussione sanabitur, spiritualemque vitam consequetur, nisi oculis fidei Christum in cruce exaltatum aspiciat.

Mortuus es? oculis fidei respice Jesum crucifixum; ipsius mors erit vita tua : languidus es et infirmus? oculis fidei respice Jesum crucifixum, et pro te languentem; ipsius languoribus sanaberis. Vivis? oculis fidei vivæ respice crucifixum, vitæ fontem, et vitam habebis abundantiorem.

O fons vitæ, stilla, infunde mihi vitam! Christe, Fili Dei vivi, credo quòd vita, resurrectio et vitæ fons es : animæ ergò meæ, tibi et in te credenti, da vitam, et vitam abundantiorem; inspira continuè in faciem meam spiraculum vitæ, et per tuam gratiam fias in me fons vivus saliens in vitam æternam.

ANALYSIS CAPITIS SECUNDI.

Ex dictis in 1° cap. contra philosophos, quos ostendit in peccatis suis inexcusabiles; hic infert et Principes, et Magistratus, et Judices omnes, quicumque sint, qui judicant alios, et damnant ob mala quæ et ipsi perpetrant, inexcusabiles esse. ℣. 1.

Talibus ergò judicibus ostendit supremum esse judicem, qui secundùm veritatem judicabit, et cujus judicium declinare non poterunt. Itaque ne suâ duritiâ et impœnitentiâ, thesauros iræ, sibi ipsi, apud eum reponant. 2, 3, 4, 5.

℣. 6. Unicuique supremus ille judex reddet secundùm opera; bonis operibus præmium : malis verò supplicium; sinè ulla personarum, aut dignitatum acceptione. 7, 8, 9, 10, 11.

℣. 12. Gentiles secundùm legis naturalis observationem judicabit, Judæos secundùm legis Mosaicæ observantiam : nullus enim homo sine lege, aut scriptâ in corde, aut scriptâ in lapide. Neutram sufficit audire; sed necesse est alterutram adimplere ad justificationem; et secundùm hanc aut illam legem judicabuntur Gentiles et Judæi. 13, 14, 15, 16.

℣. 17. Judæos speciatim aggreditur, et ostendit non minùs, imò magis reos, quàm Gentiles; ac 1° quidem concedit illis magnificos titulos, quibus gloriabantur, quasi docti et scientiæ formam habentes. At ℣. 21. hos resumit titulos, et in illos retorquet, ostendens eò graviùs in omnibus peccasse. Unde concludendum relinquit et eò damnabiliores esse.

℣. 25. Nec obstat eorum circumcisio, quæ quidem prodest, si lex servatur : è contrà verò, si lex non servatur, magìs reus erit Judæus quàm Gentilis, legem naturalem servans.

℣. 28. Verus Judæus, non qui solâ professione externâ; sed qui corde et legis observantiâ : vera circumcisio, non quæ in carne; sed quæ in corde; non quæ per litteram, sed quæ per gratiam.

Hìnc pauci veri Judæi; pauci verè et ante Deum circumcisi : non est ergò quòd de nomine aut circumcisione glorientur.

CAPUT SECUNDUM.

TEXTUS.

1. PROPTER quod inexcusabilis es, ô homo ómnis, qui judicas : in quo enim judicas alterum, teipsum condemnas, eadem enim agis quæ judicas.

2. Scimus enim quoniam

PARAPHRASIS.

SI philosophi, quia Deum et justitiam Dei noverunt, sunt in peccatis suis inexcusabiles, sanè et tu, ô homo quisquis sis, qui aliorum delicta judicas et damnas; eadem tamen committens, omni cares excusatione : eò enim ipso quo alios damnas, et in temetipsum fers sententiam; cùm eadem scelera perpetres, quæ damnas in aliis.

Scimus enim quòd Deus sit summè jus

CAP. II. 1. *Propter quod inexcusabilis es....* Valde incertum est, ad quos hæc verba dirigat Apostolus, et circa hoc ita divisi sunt interpretes sacri, ut ferè quot capita, tot sensus; sicut eos legenti patebit : aliter enim D. Chrys. aliter Ambros. aliter D. Aug. aliter S. Anselm. aliter D. Thomas, aliter atque aliter plerique recentiores.

D. Chrys. et post eum Græci hoc de Principibus et Magistratibus præsertim Romanis intelligunt : sic tamen ut cuivis mortalium etiam conveniant, ait Theophylactus. D. August. et post ipsum communiter Latini, de solis Judæis, qui lege Mosaicâ instructi, Gentilium scelera judicabant et damnabant, eadem tamen perpetrabant.

Inhærendo litteræ, videtur quod omnes omninò judicantes Apostolus arguat; paulatim verò ad Judæos transeat.

In hâc ergò sensuum varietate inhæreo textui Apostolico; et quia n. 1. lego: *Homo omnis, qui judicas.* n. 9. *Judæi primùm et Græci.* n. 10. *Judæo primùm et Græco,* infero quòd Apostolus omnes indifferenter alloquitur homines qui judicant; sive Judæi sint, sive pagani, sive judices fuerint publici, sive homines privati. Publicos quidem alloquitur judices; qui eò liberiùs peccabant, quò majorem potestatem habebant, et qui se justos arbitrabantur, si cæteros damnabant.

Privatos etiam homines alloquitur, qui sese mutuò judicabant; Judæi paganos et pagani Judæos; ut notat D. Chrys. et post eum D. Thomas. Omnes ergò judicantes taxat; paulatim tamen sese ad solos Judæos convertit, ut legenti patet.

Propter quod. Gr. διὸ ideò, proinde, illatio ex dictis, cùm hæc ita sint; id est, cùm Philosophi qui Deum esse, et quidem justum noverant cap. 1. n. 32. sint in suis peccatis inexcusabiles, ut dixi cap. 1. n. 20. ideò et tu, excusatione cares, ô homo quisquis sis, qui perversè agens, alios judicas et condemnas, sive publico judicio, sive privato.

In quo enim judicas... id est, eo enim ipso quòd. Syr. Etenim hoc ipsum quòd condemnas proximum tuum, te ipsum agis reum : quandoquidem in iis etiam quæ damnas, tu ipse occuparis. Eheu! quot hodie Doctores, Concionatores, Magistri, Judices et Magistratus, se suo ore condemnant! Quicumque docet, et non facit quod docet; quicumque agit quod in aliis damnat; hic suam ipsius litem instruit, suamque obsignat sententiam : attende tibi.

2. *Scimus enim* : Gr. autem. Syr. porrò scimus, *scimus omnes;* scilicet

tus, et ideo justè et ex æquo judicabit eos, qui talia peccata perpetrant, qualia tu et alii quos judicas.

Quomodo itaque in hoc versaris errore; ut existimes effugere te posse judicium Dei? tu, qui judicas alios, eadem tamen committens scelera, quæ damnas et punis in eis? sicque ex ignorantia non peccas.

An exuberantem Dei benignitatem, immensamque patientiam et longanimitatem contemnis? an ex Dei lenitate spem impunitatis audes concipere? an ignoras quoniam è contra hæc Dei benignitas ad pœnitentiam te invitat.

judicium Dei est secundùm veritatem in eos, qui talia agunt.

3. Existimas autem hoc, ô homo, qui judicas eos qui talia agunt, et facis ea, quia tu effugies judicium Dei?

4. An divitias bonitatis ejus, et patientiæ, et longanimitatis contemnis? Ignoras quoniam benignitas Dei ad pœnitentiam te adducit?

Gentiles, ipsâ naturali ratione, Judæi, præterea ex lege; *quoniam judicium Dei*, supple est peragendum, *secundùm veritatem*, scilicet meritorum et demeritorum, absque respectu personarum.

Ipsa ratio docet Deum esse, et summè justum; Deus enim concipi non potest sine justitiâ : ergò ipsa ratio docet judicium Dei fore secundùm veritatem, non secundùm apparentias exercendum : hinc tremor omni seriò reflectenti.

Deus me judicabit secundùm veritatem luminis, sanctitatis et justitiæ suæ. O veritas! ô sanctitas! ô justitia divini Judicis! Quis te non timeat? quis tremebundus non dicat: Non intres in judicium cum servo tuo, Domine, quia nullus apud te justificabitur homo.

Hæc equidem de justo Dei judicio naturalis notitia dormitat nunc in multis, sed circa mortem solet excitari; tuncque moribundum peccatorem eò magis torquet, quo diutiùs et profundiùs in vitâ dormitavit. Illam ergò sanus excita; et secundùm illam vive, ut minùs terreat in morte.

3. *Existimas autem hoc :* quomodò ergo in hoc errore versaris, ut existimes, *ô homo, qui judicas* alios, et eadem tamen facis, quæ damnas in eis, sicque ex ignorantia non peccas; quomodo, inquam, *existimas quòd tu Dei judicium effugies?*

Ob tria pervertuntur hominum judicia; vel quia ignorant; vel quia punire non valent; vel quia jus in illis subvertitur gratiâ aut pretio : horum nihil in Deum cadit; scit omnia, potest quæ vult; judicat ex æquo, secundùm veritatem.

4. *An divitias bonitatis ejus?* Nota hìc tria nomina, quæ superaddunt aliquid. Bonitas, seu benignitas, ut ait Syrus, est virtus quâ quis libenter et sponte aliorum utilitatibus expositus est : patientia est virtus quâ Deus malos tolerat : longanimitas, quâ pœnitentiam in longum differt.

An divitias, id est, abundantiam et magnitudinem *bonitatis ejus et patientiæ et longanimitatis*. Hæc tria contemnit qui ex eis spem concipit impunitatis; majoremque peccandi licentiam arripit. *Ignoras...* an ignoras quoniam hæc tria è contrà te ad *pœnitentiam* invitant, et ad emendationem vitæ, quantùm est ex parte Dei, adducunt.

Bonitas Dei peccatorem invitat ad pœnitentiam : cæcitas et malitia peccatoris abutitur Dei bonitate ad impœnitentiam. Hinc bonitas Dei à peccatore *contempta, fit* severioris judicii causa. Qui *divitias bonitatis* contemnit; *thesauros iræ* reperiet : thesauros pro thesauris; at thesauros iræ, et iræ

5. Secundùm autem duritiam tuam, et impœnitens cor, thesaurizas tibi iram; in die iræ et revelationis justi judicii Dei,

Tu verò, dum obstinatâ mente huic Dei misericordiæ resistis; secundùm duritiam tuam, quam Dei bonitas non emollit; et secundùm impœnitentiam cordis tui, quod nec mansuetudo, nec minæ tangunt; tu, inquam tibi ipsi, iram paulatim reponis et accumulas, in die tremendo judicii, quando Deus justitiam suam manifestans, omnem suam iram effundet in impios.

6. Qui reddet unicuique secundùm opera ejus :

Tunc reddet unicuique hominum secundùm opera eorum.

7. Iis quidem, qui secundùm patientiam boni operis, gloriam, et honorem; et incorruptionem quærunt, vitam æternam :

Iis quidem, qui in perseverantiâ bonorum operum, gloriam et honorem et immortalitatem expetunt; iis, inquam, dabit vitam æternam :

---

proportionatæ contemptui bonitatis et patientiæ et longanimitatis. Attende huic veritati et tibi ipsi.

5. *Secundùm autem duritiam tuam :* quam nec emollit infinita Dei bonitas; nec justi ejus judicii minæ frangunt. Cor durum est, inquit Origenes, cùm mens humana, velut cerâ frigore iniquitatis obstructa, signaculum imaginis divinæ non recipit. Hæc durities contrahitur longâ vitiorum consuetudine : *Et impœnitens cor tuum*, Gr. impœnitibile; id est, et secundùm impœnitentiam cordis tui, *thesaurizas ;* id est, paulatim accumulas, recondis et asservas, *tibi ipsi*, non tibi Deus, *iram*, id est, pœnam; *in die iræ*, id est, in judicio : *et revelationis*, id est, quando Deus omnem suam iram revelabit, et vindictam effundet in impios.

Dies judicii tribus notis signatur : *dies iræ*, quia tunc non erit misericordiæ locus : *revelationis*, quia omnia nuda erunt : *justi judicii*, ex æquo quisque pro meritis judicabitur.

Ergò qui misericordiam Dei nunc in vitâ contemnit, in morte et misericordiam contemptam et justitiam iratam sustinebit.

Sicut qui paulatim arcum intendit, tempus dat alteri ut fugiat, qui si fugere nolit, tantò fortiùs sagittâ emissâ configitur, quantò majori tempore arcûs intensio fuit facta : sic Deus, qui laneos habet pedes, sed ferreas manus, tarditatem supplicii gravitate compensat. D. Hieron. à Cornelio citatus.

Exspectat Deus, quia bonus et æternus : punit tandem, quia sanctus et justus. Ergò ob Dei longanimitatem nec tepescat justus, nec insolescat injustus. Omnia tempus habent.

6. *Qui reddet unicuique.......* bonis operibus, bona, seu præmium : malis operibus, mala, seu supplicium.

Ergò unusquisque sibi thesaurizat : virtutis amator bonorum thesaurum sibi congerit : operarii iniquitatis malorum thesaurum sibi pariter accumulant.

Nihil coram Deo perditum : nullum nostrum dictum, aut factum, oblivioni datur. Hoc cogita semper, hâcque cogitatione malum fuge; bonum operare; semina semen gloriæ, et æternitati labora; thesauriza tibi thesauros gloriæ.

7. *Iis quidem, qui secundùm patientiam ;* id est, perseverantiam.... *vitam æternam,* supple, reddet. D. Chrys. qui perseverantes in benefaciendo.

8. Iis autem, qui sunt ex contentione, et qui non acquiescunt veritati, credunt autem iniquitati : ira et indignatio.

Contentiosis verò et veritati non obtemperantibus, sed obtemperantibus iniquitati, rependet iram et furorem; id est, grave et proportionatum supplicium.

9. Tribulatio et angustia in omnem animam hominis operantis malum, Judæi primùm, et Græci :

Afflictio, animique anxietas ex æquo retribuetur omnibus hominibus, qui peccaverint, sive Judæi fuerint, sive Gentiles : primùm tamen Judæis, quibus major et primùm data est gratia; deinde Gentilibus;

10. Gloria autem, et honor, et pax omni operanti bonum, Judæo primùm et Græco :

E diverso gloria, honor et pax rependetur omnibus, qui bene vixerint, Judæis primùm, si Dei gratiæ bene responderint; deinde Gentilibus.

11. Non enim est acceptio personarum apud Deum.

Nec enim apud Deum est ullius personæ respectus; sed merita respicit, et est æquus omnibus.

12. Quicumque enim sine lege peccaverunt, sine lege

Ac proinde quicumque exleges, seu sine lege scriptâ peccaverunt; hi exleges per-

---

8. *Iis autem qui... ira et indignatio.* Supple, retribuetur. Syriaca versio utrumque supplevit hoc modo : Iis quidem, qui in perseverantiâ bonorum operum, gloriam et honorem et incorruptionem expetunt; iis, inquam, dabit vitam æternam : iis verò qui rebelles sunt, nec acquiescunt veritati, sed iniquitati obtemperant, rependet iram et furorem. Intellige grave supplicium, quale ab irato animo retribui solet. Ad litteram : contentiosis verò, veritati non obtemperantibus, sed obtemperantibus iniquitati rependet iram.

Licet ergò, imò bonum et sanctum est ambire, sed bonis operibus ambire gloriam æternam, quæ Deus est; tali ambitione promeretur Deus. Nunc ergò labora, sustine, bona opera fortiter age, mala patere. Labor et dolor breves erunt; lucrum erit æternum; vita erit æterna, incorruptio æterna, gloria æterna : æternitati pingo.

9. *Tribulatio et angustia......* supple, à Deo retribuetur; *Judæo primùm,* qui plus recepit gratiæ, et voluntatem Dei clariùs novit ex lege; et ideò magis reus, si malum operetur.

10. *Gloria autem et honor.....* scilicet retribuetur *Judæo primùm;* si divinæ gratiæ responderit, et juxta hanc gratiam ei oblatam plura bona opera fecerit, quàm Gentilis. Per Græcum hìc intellige, non idolorum cultorem, sed Gentilem Dei cultorem, naturæ legi parentem; qualis fuit Job, quales Ninivitæ : ita D. Chrys. Theophyl., etc.

11. *Non enim est acceptio.....* Syr. Non enim est acceptio facierum. Deus in retribuendo vel præmia, vel supplicia, non respicit facies, personas hominum : an Judæus? an Gentilis? an dives? an doctus? an nobilis? sed respicit tantùm merita. Respicit cor, non faciem; respicit charitatem, non dignitatem personæ : de hoc igitur solo et tu cura : attende ad cor tuum; an charitate ferveat? in charitate et ex charitate vivat? per charitatem operetur.

12. *Quicumque enim sine lege.* Gr. ἀνόμως, quasi dicas illegaliter, exlegaliter; id est, *sine lege* scripta, seu Mosaica : significat Gentiles, qui talem legem non habuerunt : et hi punientur, non propter transgressionem legis Mosaicæ, sed propter transgressionem legis naturalis in suis cordibus scriptæ.

peribunt : et quicumque in lege peccaverunt, per legem judicabuntur.

ibunt, et punientur, non tanquam prævaricatores legis Mosaicæ; sed tanquam transgressores legis naturalis : et quicumque in lege Mosaicâ peccaverunt, per eamdem legem et juxta illius transgressionem punientur.

13. Non enim auditorés legis justi sunt apud Deum, sed factores legis justificabuntur.

Etenim apud Deum justi habentur, non qui legem accipiunt, audiunt et venerantur; sed qui servant eam, sive scriptis receperint, ut Judæi, sive qui non scripto, sed in corde receperunt, ut Gentiles.

14. Cùm enim Gentes, quæ legem non habent, naturaliter ea quæ legis sunt, faciunt, ejusmodi legem non habentes, ipsi sibi sunt lex :

Cùm enim Gentiles, qui legem Mosaicam non acceperunt, naturali ex libero voluntatis motu, gratiâ tamen præventæ, faciunt quæ per legem jubentur; illi, quamvis sine Mosaicæ legis scripto, sibi ipsi sunt lex, seu vice legis :

15. Qui ostendunt opus legis scriptum in cordibus suis, testimonium reddente illis conscientiâ ipsorum, et inter se invicem cogitationibus accusantibus, aut etiam defendentibus,

Ipso facto demonstrant, quòd legem naturalem habeant insculptam in intellectu suo; seu quòd rectæ rationis dictamen sit quasi scriptura, in illorum intellectu, quasi in tabula, descripta. Hujus rei testimonium reddit conscientia ipsorum, dictans an bene, an malè egerint; et contrariis cogitationibus et inter se altercantibus, aut accusans et remordens, cùm hoc dictamen violarunt; aut approbans et defendens, cùm observarunt.

Et quicumque in lege; id est, legem Mosaicam habentes *peccaverunt,* per eamdem legem punientur; id est, juxta transgressiones illius legis.

Hinc sequitur quòd Deus non sit personarum acceptor; cùm omnes peccatores, sive Judæos, sive Gentiles puniat juxta reatum.

Hinc etiam patet quòd nullus homo sit sine lege, saltem in corde suo scriptâ : hæc lex accusat, convincit, judicat, et damnat omnes malè agentes. Lex ergò conscientiæ erit omnium hominum judex : secundùm hanc legem, Deus, omnium hominum creator, erit omnium hominum judex.

Sed si sufficit illa lex, ut homines constituantur ante Deum rei, quid erit de nobis, qui præterea legem Evangelicam habemus ?

13. *Non enim auditores legis.......* Probat quòd Judæi legis transgressores punientur. Quia apud Deum justi habentur, nòn qui legem accipiunt, audiunt, et venerantur : sed qui eam servant. Ergò non sola fides justificat; sed fides cum operibus. Idem ex n. 6. collige.

14. *Cùm enim gentes, quæ legem......* Probat quòd et Gentiles lege non carent; sicque bonum possunt operari; ut n. 10. dictum est.

Nota tamen quòd cùm hic dicitur : *Gentes quæ legem non habent, naturaliter ea quæ legis sunt, faciunt.....* illud *naturaliter*, seu naturâ; non opponitur gratiæ, sed legi scriptæ : non vult ergò dicere, quòd Gentes, sine auxilio gratiæ faciant quæ legis sunt, sed sine auxilio legis scriptæ. Sensus ergò est, quòd Gentiles sine lege, sed libero voluntatis motu, gratiâ tamen præveniente, legem observantes, *ipsi sibi sunt lex;* factisque suis ostendunt quòd legem habent scriptam in cordibus suis : ut in vers. seq. *qui ostendunt.......*

15. *Testimonium reddente....* id est, () hujus rei testimonium reddit ipso-

Quod conscientiæ testimonium clarè patebit omnibus in die judicii, quâ Deus per Jesum Christum judicabit, non de factis tantùm exterioribus; sed etiam de internis et occultis in corde hominum, sicut ego, ut Christi minister, ubique promulgo.

16. In die, cùm judicabit Deus occulta hominum, secundùm Evangelium meum, per Jesum Christum.

Secundùm hanc ergò legem Deus Gentiles judicabit. Tu autem, ô Judæe, legem scriptam habens, et non servans, severiùs judicaberis. Tu, Judæi glorioso nomine, tibi places; inniteris in lege à Deo tibi datâ; gloriaris et quòd sis populus Dei.

17. Si autem tu, Judæus cognominaris, et requiescis in lege, et gloriaris in Deo,

Cujus animum et voluntatem nosti, et

18. Et nosti voluntatem

---

rum conscientia, quæ approbat, cùm observant; remordet et accusat, cùm violant. Vide paraph.

16. *In die, cùm judicabit Deus...* quasi diceret, quòd testimonium clariùs patebit in die judicii, quâ Deus per Jesum Christum judicabit non de factis tantùm externis; sed et de internis et occultis in corde hominum, et consequenter de cogitationibus et motibus conscientiæ; sicut ego hoc omnibus populis annuntio, seu *secundùm Evangelium meum*.

Aliqui hunc n. 16. jungunt cum n. 12. *per legem judicabuntur, in die...* voluntque cætera omnia esse parenthetica, ita ut tres agnoscant parentheses; primam n. 13. *non enim auditores;* secundam n. 14. *cùm enim gentes,* tertiam n. 15. *qui ostendunt.*

Sed simplicius pùto omnia explicare ut suprà, et bene cohæret n. 16. cum præcedenti. Etenim conscientiæ nostræ testimonium Deus in suo judicio sequetur et confirmabit.

Deus in corde nostro tribunal erexit, legemque suam digito suo insculpsit in intellectu nostro; in hoc tribunali ratio judex est; conscientia quasi actor; cogitationes testes, quæ vel accusant, vel defendunt hominem reum.

Hinc dicebat Menander : Mortalibus cunctis conscientia Deus est; id est, instar et vice Dei.

Conscientiæ lex et judicium erit quasi regula judicii divini : conscientiam nostram Deus quasi librum aperiet; in eo quæ scripta sunt leget et manifestabit, et secundùm ea judicabit : hunc itaque judicem consule, audi, time.

17. *Si autem tu Judæus....* Judæos hìc, ex omnium consensu, speciatim aggreditur; ut eamdem illis applicet damnationem, quam contra Gentiles, in 1° cap. conclusit. Ut autem illos justè condemnet, duo necessaria sunt. Primum, quòd legem noverint, secundùm quòd illam non servaverint.

Primum hìc aggreditur: secundum n. 22. Hìc itaque et tribus seq. n. mirà eloquentià concedit illis omnes magnificos titulos, quos sibi attribuebant, sed ut illos n. 21, 22, etc. majori pudore suffundat.

Si autem. Noster interpres legit *εἰ δέ*, Gr. hodiernus habet *ἴδε*. Ecce tu Judæus. Omnes Israelitæ cœperunt Judæi cognominari, post reditum ex captivitate Babylonica, duce Esdrâ, a Tribu Juda, nomen sumentes : gloriosum autem erat hoc nomen, quia significabat veram religionem, scilicet, unius Dei cultum. Notus in Judæa Deus; Judas, confessio dicitur : Theoph. *et requiescis in lege;* id est, inniteris, tibique complaces in lege à Deo tibi datâ; et te verum Dei cultum docente, *gloriaris in Deo,* legislatore tuo; et qui te in populum elegit.

18. *Et nosti voluntatem ejus.* Non tantùm per lumen rationis; sed etiam

ejus, et probas utiliora, instructus per legem,

19. Confidis teipsum esse ducem cæcorum, lumen eorum qui in tenebris sunt,

20. Eruditorem insipientium, magistrum infantium, habentem formam scientiæ et veritatis in lege.

21. Qui ergò alium doces, teipsum non doces: qui prædicas non furandum, furaris:

22. Qui dicis non mœchandum, mœcharis; qui abominaris idola, sacrilegium facis:

23. Qui in lege gloriaris, per prævaricationem legis Deum inhonoras.

24. (Nomen enim Dei per

legis magisterio edoctus, scis non tantùm quæ facienda, quæ fugienda; sed et meliora et utiliora eligere.

Ejusdem legis præsidio fretus, confidis te posse ducem esse cæcorum, et prælucere iis, qui sunt in tenebris; hoc est,

Ignaros erudire, imperitos dirigere; uno verbo, habere putas modum alios informandi, et eos docendi quid facere, quid fugere debeant.

Sed non ideò melior; imò pejor. Qui enim alium doces, temetipsum non doces; seu, non facis quod aliis dicis faciendum: qui prædicas non furandum, ipse furtum committis.

Qui alios mones non mœchandum, ipse mœcharis: qui abominaris idola, et facis sacrilegia.

Qui de lege à Deo tibi datâ gloriaris, et per ejusdem legis transgressionem, Deum illius auctorem afficis contumeliâ.

Non ego, sed vestrûm accusator sit

---

per legem et Prophetas. *Et probas utiliora.* Gr. differentia. Syr. et discernis res congruas quas edoctus es ex lege: id est, per legem nosti non tantùm licitum ab illicito discernere, sed meliora et ad virtutem magis utilia eligere.

19. *Confidis teipsum esse ducem cæcorum.* Scribas et Rabbinos hic præcipuè tangit, qui magnificos sibi titulos tribuebant; cæteros verò, præsertim Gentiles despiciebant; cæcos, insipientes, infantes vocabant. *Confidis:* id est, tu tibi ipsi persuades quòd cæteros potes docere: quasi *cæcorum ducem.*

20. *Eruditorem insipientium;* id est imperitorum *habentem formam scientiæ et veritatis...* Jactas te, quasi in lege habens regulam, non tantummodo sciendorum et agendorum; sed et formam et rationem alios docendi, quid facere, vel fugere debeant.

21. *Qui ergo alium doces....* Resumit scientiæ et gloriæ titulos, quos sibi tribuebant, et quos illis concessit; sed resumit, ut in eos retorqueat, illosque in omnibus ostendat legis violatores: resumptionem incipit ab ultimo et perfectiori. *Qui ergò alium doces* quid faciendum, *temetipsum non doces:* ad faciendum te non excitas, dicis et non facis. *Prædicas...* Vide paraph.

22. *Qui dicis non mœchandum... Qui abominaris idola, sacrilegium facis:* Syr. diripis ædem sacram, *sacrilegium facis;* id est, peccas contra veri Dei religionem; eumque graviter offendis, sive res Dei conculcando, sive res sacras usurpando, sive ei non offerendo quæ et qualia lex præcipiebat, sive alio modo templum profanando. Falsos autem Deos colere, aut verum Deum spernere et enormiter offendere, quid multùm interest?

23. *Qui in lege gloriaris....* Gloriaris quod legem à Deo acceperis: et per legis transgressionem, Deum legis auctorem, afficis contumeliâ. Tria sunt hic crimina primum quòd dehonestant: secundum, quòd Deum à quo sunt honestati, dehonestant: tertium, quòd lege, quâ honestati sunt, Deum dehonestant, transgredientes illam: Theoph. post. Chrys.

24. *Nomen enim Dei...* Hoc probat auctoritate Isaiæ, 52. n. 5. quem citat

Isaias. 52. 5. Nomen Dei, inquit, malè auditur ac probris afficitur vestrâ culpâ, inter gentes idololatras, scilicet ob peccata vestra.

Hinc inferte quodnam sit vestrum apud Deum meritum : nec vobis ob circumcisionem blandiamini.

Circumcisio quidem prodest, si adsit lègis observatio : sin autem lègis prævaricator es, non tibi plus proderit circumcisio quàm præputium.

E diverso, si gentilis præputiatus, mandata Dei, quibus justificantur homines, observet; ille apud Deum verè et reipsâ reputabitur ut circumcisus.

vos blasphematur inter Gentes sicut scriptum est.)

25. Circumcisio quidem prodest, si legem observes : si autem prævaricator legis sis, circumcisio tua præputium facta est.

26. Si igitur præputium justitias legis custodiat : nonne præputium illius in circumcisionem reputabitur?

---

tanquam illorum accusatorem. *Nomen Dei per vos;* id est, propter vos, et peccata vestra in legem : *blasphematur;* id est, ignominiâ afficitur inter Gentes, dicentes : Qualis lex, quæ talem vitam parit; vel qualis Deus, qui talem habet populum? Simile quid habet Ezech. cap. 36. n. 20.

Hinc ergo concludendum restat Judæos non minùs, imò magìs reos, quàm Gentiles; ideoque eamdem cum eis meruisse damnationem. Hæc omnia supradicta in Judæós quidem directè dicuntur, sed, heu! in quot Christianos indirectè! ut in fine capitis ostendetur. Unum hic dico : quòd vita sancta Christiani, laus est Dei perennis; mala autem vita quasi continua blasphemia. Vide qualis sit tua.

25. *Circumcisio quidem prodest....* Supradictæ conclusioni contradicere poterant Judæi, ob signaculum fœderis à Deo cum ipsis initi, quod in suâ carne gerebant, et quo à Gentilibus discernebantur : quod prævidens Apostolus, respondet, circumcisionem sine legis observantia, nihil prodesse. Itaque et illos hoc signaculo, quo gloriabantur, hìc spoliat; eosdem et ipso Judæi nomine spoliaturus.

28. *Non enim qui in manifesto Judæus....* Ut hunc versum et sequentes intelligas, cum D. Chrysostomo distingue duas leges, duas circumcisiones, duo præputia.

Legem Mosaicam litteris scriptam, legem naturalem in cordis tabulis insculptam; circumcisionem carnis, circumcisionem cordis; præputium à naturâ, præputium à voluntate. Placet Deo circumcisio cordis : hanc Deus intendit, et propter eam jussit circumcisionem carnis : hæc autem sine circumcisione animæ supervacanea est.

Circumcisio igitur *prodest;* si adsit animæ, seu cordis circumcisio, et legis observatio : *sin autem, legis es prævaricator;* non tibi plus proderit circumcisio, quàm si præputium haberes. Cùm hæc scribebat Apostolus, circumcisio erat adhuc Judæis licita; imò et sibi necessariam putabant, et id in eos hìc non urget D. Paulus; sed ex legis inobservantiâ infert inutilem fuisse et esse circumcisionem : vel loquitur de circumcisione, prout erat in statu legis.

26. *Si igitur præputium....* E contrario infert quòd si homo præputiatus, id est, Gentilis, legem naturalem custodiat, apud Deum reputabitur ut circumcisus : tantùm illi valebit status incircumcisus, quantùm alteri circumcisionis status.

27. Et judicabit id quod ex natura est præputium, legem consummans, te, qui per litteram et circumcisionem prævaricator legis es?

Et Gentilis ille, licet præputium habeat, cum quo natus est; si mandata Dei, ut dixi, perficit: sui comparatione, te, ô Judæe, qui legem violas, condemnabit, licèt scriptam legem habeas, et carnalem circumcisionem.

28. Non enim qui in manifesto, Judæus est: neque quæ in manifesto, in carne, est circumcisio:

Etenim coram Deo verè Judæus est, non ille qui exteriùs tantùm et per publicam Judaismi professionem talis est; neque vera circumcisio et Deo placens est illa quæ fit et paret in carne.

29. Sed qui in abscondito, Judæus est: et circumcisio cordis in spiritu, non litterâ: cujus laus non ex hominibus, sed ex Deo est.

Sed ille verè coram Deo Judæus est, qui intùs et in animo, per fidem et internas virtutes, Judæus est; et vera circumcisio, quam Deus imprimis intendit, est illa, quâ cor â vitiis et concupiscentiis circumciditur; quæ fit per spiritum, non per saxeum cultrum in litteris legis expressum; per gratiam, non per legem. Hujus autem Judæi interni et spiritualis circumcisionis laus non est apud homines, qui externa tantùm vident; sed apud Deum, qui cor et animum intuetur; et ideò talem et taliter circumcisum approbat. Quot ergò de nomine Judæi et circumcisi falsò gloriantur!

---

27. *Et judicabit id quod ex natura est....* Et Gentilis ille, licèt præputium habeat, cum quo natus est, in legem naturalem perficiat, sui comparatione, te condemnabit, ô Judæe, qui legem violas, licèt et scriptum legis habeas, et circumcisionem. Eodem sensu Christus Matth. 12. 41, 42. dixit: *Viri Ninivitæ surgent in judicio, etc. Regina Austri, etc.*

28. *Non enim qui in manifesto....* Syr. qui palàm. Id est, qui exteriùs tantùm, seu per publicam Judaismi professionem, et externam observantiam; subaudi: hìc verè et coram Deo Judæus est, Deoque placens.

Neque quæ in manifesto, in carne.... Syr. nec etiam, quæ in carne conspicitur circumcisio, supple, est vera circumcisio; quæ Deo placet, et quam Deus præcipuè intendit.

29. *Sed qui in abscondito Judæus est;* id est, sed ille verus est Judæus, qui in corde, et legis observatione ex corde profectâ, Judæus est: seu, qui per fidem, et internas animi virtutes, et spiritualem legis observantiam, Abrahamum patrem suum imitatur.

Et circumcisio cordis.... id est, et vera et Deo placens circumcisio est ea, quâ cor circumciditur à vitiis et concupiscentiis.

In spiritu, non litterâ; id est, quæ fit per Spiritum Sanctum, non per litteram: seu per gratiam, non per legem.

Cujus. Gr. του, vel in masc. vel in neutro; si primum, *cujus* Judæi. si secundum, *cujus* Judæi et circumcisionis spiritualis, *laus; non ex hominibus,* qui vident exteriora; sed apud Deum, qui intuetur cor.

Ex hucusque dictis concludendum plerosque Judæos nomen Judæi et circumcisi coram Deo non habere; nec majoris fuisse apud Deum meriti, quàm Gentiles; sed utrosque reos fuisse, et neutros habere unde glorientur, sed unde humilientur.

Corollarium pietatis seu in hoc Capite ad pietatem maxime notanda, et in praxim redigenda.

PRIMO. Ex vers. 2. disce excitandam et nunquam dormitare sinendam hanc, quam habemus de Dei judicio notitiam.

Judicium Dei est secundùm veritatem, id est, justum; nihil dans gratiæ, nihil odio, omnia æquitati; personam non respicit, sed causam; bonum et malum attendit et ex æquo judicat: omnia scit; potest quæ vult; ex recto judicat.

O incorruptum, et incorruptibile Dei judicium! quàm terribile eris homini corrupto, et corde non recto! alios docenti, et non facienti! alios judicanti et damnanti, et eadem mala facienti! habenti speciem boni et veritatem mali!

Omnibus quidem hominibus terribile erit judicium Dei: at præcipuè Christianis legem Dei scientibus, et non servantibus; religiosis, sacerdotibus sanctitatem professis, et secundùm status sui sanctitatem non viventibus, doctoribus, concionatoribus, alios docentibus, et quæ docent non facientibus; judicibus Ecclesiasticis et sæcularibus, eadem agentibus quæ judicant et damnant in aliis.

Hanc Divini judicii severitatem ut vites, stude coram Deo talem esse, qualem te vult Deus; nomen, professionem, officium, dignitatem tuam imple.

Cave ne cum Judæis de solo nomine, de professione sola, de sola sanctitate statûs tui glorieris; sanctum se credere propter sanctitatis votum, aut propter statûs sui sanctitatem, maximus error: ille verè sanctus est, qui secundùm statûs sui sanctitatem vivit; qui regulas perfectionis servat: è contrà ille prævaricator et eò damnabilior est, qui sanctitatem professus, longiùs à sanctitate, moribus distat, Deumque per prævaricationem legis inhonorat; ita ut per eum, et propter eum, nomen Dei blasphemetur. A tali blasphemia libera me, Deus misericors; *ab occultis meis, et ab alienis*, ob scandalum: *Parce mihi, Domine*: da mihi in posterum, nomen Christiani, professionem religiosi, sanctitatem sacerdotii pro viribus, per tuam gratiam implere. Amen.

SECUNDO. Ex n. 28, 29. etc. disce quis sit verè Christianus, non qui talis est externà professione, sed qui corde et spiritu Christianus est.

Christianismus in charitate propriè consistit, quæ cor per cupiditatum abnegationem circumcidit. Quot itaque Christiano nomine gloriantur, et qui reverà Christiani non sunt! charitatem non habent, cupiditatibus flagrant!

Si professio exterior non sufficiebat ad Judaismum, quantò minùs ad Christianismum!

Parùm ergò prodest Christiano, per baptismi characterem, à cæteris Gentibus distingui, et ab eis per Sacramenta et Christianismi exteriora separari, si moribus et vità cum illis uniatur; si Christianæ legis, cujus anima charitas, sit prævaricator, et Christi non servet mandatum. Si Gentilis, legem naturalem servans, Judæum legis scriptum habentem, sed non observantem, damnabit: quantò magìs Gentilis ille Christianum damnabit, qui Christi mandatum et exempla non custodit!

Itaque cave Judaismum in Christianismo: ne glorieris in solo nomine Christiani; ne requiescas in Evangelio; ne fiduciam tuam reponas in sola professione exteriori, imò nec in exteriori Sacramentorum perceptione: sed charitati stude semper; sis in corde et ex corde Christianus: ama Deum, et ex amore serva Dei præcepta, omnesque ejus adimple voluntates.

Deus, utpote mens æterna et optima, mentem potissimùm spectat, cor intuetur, de corde judicat : mente igitur et corde potissimùm serviendus; mente purâ, corde mundo, seu in spiritu et veritate adorandus.

TERTIO. Ex n. 29. disce et recordare semper, quòd veri Christiani laus, non ex hominibus, sed ex Deo, qui mentem et cor intuetur.

Ergò ad hominum judicia plerumque falsa non attendendum; sed ad Dei, cor penetrantis, judicium : æstiment, contemnant homines : quid ad me? nec virtutem dabit eorum existimatio, nec auferet contemptus : sum id quod sum coram Deo; cætera nihil.

Domine, Deus virtutum, converte me; da mihi cor rectum, cor amore tui fervens, cor te verè et sincerè diligens : tunc quidquid sit de hominum judiciis, ostende faciem tuam, et salvus ero.

ANALYSIS CAPITIS TERTII.

Primo et secundo vers. proponit et solvit objectionem contra dicta in fine cap. 2. Deinde 3° et sequentibus versibus, usque ad vers. 9. duas alias objectiones ex prima subnascentes pariter proponit et solvit.

Judæos ergò, quos in cap. 2. depresserat, hìc primùm extollit, dicens eos Gentilibus præcellere, in eo quòd Judæis concredita sunt eloquia et promissa Dei, quæ Deus fideliter adimplebit, nonobstante quorumdam Judæorum incredulitate.

At vers. 9. Judæos rursus humiliat, et Gentilibus æquat in negotio salutis, in eo quòd omnes et hi et illi sub peccato fuerunt: quòd et multis Scripturæ testimoniis probat usque ad n. 19. ubi concludit omnes coram Deo reos esse, et iræ Divinæ obnoxios; nec operibus legis justificatos fuisse.

Vers. 21. Suam de gratuita per fidem justificatione doctrinam aperit et explicat, usque ad vers. 27. quâ stabilitâ et explicatâ, Judæum Romanum, de suis operibus legalibus gloriabundum, confundit dicens: *ubi est ergò gloriatio tua?*

Denique ostendit hanc gratuitam, per fidem, justificationem Deo dignam esse, qui cùm sit omnium Deus, dignum est ut in omnes suam effundat misericordiam; et sicut omnium unus est Deus et creator; ita omnibus unum sit salutis medium, unusque Mediator: et hoc legem stabilit, non destruit.

CAPUT TERTIUM.

TEXTUS.

1. Quid ergò ampliùs Judæo est? aut quæ utilitas circumcisionis?

2. Multùm per omnem modum. Primùm quidem, quia credita sunt illis eloquia Dei.

3. Quid enim si quidam illorum non crediderunt? Num-

PARAPHRASIS.

Si verè et coram Deo ille Judæus est, qui corde; sique vera et Deo grata circumcisio, quæ cordis : quid igitur eximium habet Judæus ex genere? et quam utilitatem affert illi circumcisio carnis?

Multùm omninò prærogativæ habuit Judaicus populus supra Gentilem; in primis quidem; quia Deus ei sua concredidit eloquia, Prophetias de Messia, futurorum ejus mysteriorum prædictiones.

Nec est quòd quis dicat, quod eis plerique non crediderunt; esto enim quidam

Cap. III. 1. *Quid ergò ampliùs?* Gr. præstans, seu eximium. Syr. quæ est igitur excellentia Judæi?

Interrogatione proponit objectionem, quæ contra proximè dicta fieri potest, quasi diceret : Si ita se res habet, ut coram Deo ille sit verè Judæus, qui ex corde Judæus est : et illa sit vera et Deo grata circumcisio, quæ cordis, non quæ in carne : cap. 2. vers. 28, 29; et Deus æquè remuneret Gentilem ac Judæum, legem observantes, n. 10.

Quid igitur prærogativæ Judæo ex genere, seu Abrahæ filio? aut quam utilitatem affert ipsi circumcisio carnis? Duplex est quæstio : primæ hic respondet Apostolus : secundæ in quarto cap. respondebit.

2. *Multùm per omnem modum.* Respondet quòd multùm omninò prærogativæ habuit Judæorum populus supra Gentilem.

Hoc intellige de tempore quod præcessit adventum Christi Domini, secundùm priora tempora, ait S. Anselm.; nam tempore Evangelii omnes sunt unum, ut dicit ad Gal. 3. n. 28.

Multas Judæorum prærogativas recensebit cap. 9. n. 4 et 5. Unam hic referre modò sufficit. *Primùm quidem.*.Syr. in primis; id est, præcipuè, quòd Deus eis, ut amicis suis, concredidit eloquia sua; prophetias de Messia, prædictiones futurorum ejus mysteriorum, oracula, figuras futurorum in Ecclesià scilicet Christianà.

Et hæc est Judaici summa privilegii. Bone Deus! Si tua de Christo nascituro oracula, promissiones, tantum fuêre bonum, quid ergò ejusdem Messiæ nati, mortui, suscitati; ad dexteram tuam sedentis, exhibitio? Si futurorum mysteriorum prædictiones, figuris et umbris obvelatæ, tantùm fuêre privilegium! quid ergo eorumdem mysteriorum jam peractorum, aut perficiendorum aperta revelatio? manifesta explicatio?

Et hæc est tua in nos beneficentia! sic nos dilexisti, ut tuum nobis unigenitum dederis Filium; nos apertè per tuum docueris Filium; nos abundanter et copiosè per tuum redemeris Filium; omnia nobis in tuo donaveris Filio : ob hanc immensam misericordiam tuam sis in æternum benedictus, ô Deus misericors!

3. *Quid enim si quidam illorum non crediderunt?* Occurrit objectioni novæ, ex præcedenti responsione nascenti, simulque quasi transiens et aliud agens,

non crediderint, nùm propterea desiit esse Dei beneficium? nùm istorum incredulitas inanem reddet Dei fidelitatem in suis promissis? hoc impossibile est.

Deus enim summè verax est, qui nec falli potest, nec fallere; à quo longè distat homo, qui, ut homo, et falli potest et fal-

quid incredulitas illorum fidem Dei evacuabit? Absit.

4. Est autem Deus verax: omnis autem homo mendax, sicut scriptum est: Ut justifi-

---

Judæorum pungit infidelitatem, quâ Christo et Evangelio credere noluerunt; et Dei propugnat fidelitatem, quæ sua promissa exhibuit, nonobstante hàc Judæorum incredulitate.

Prævidens ergò Apostolus quòd posset quis ei instare, dicens: quid profuêre Judæis incredulis eloquia Dei?

Respondet 1° : esto, quidam, imò plerique non crediderint: nùm ideò desiit esse beneficium ex parte Dei?

Respondet 2° : esto non crediderint : an illorum incredulitas inanem reddet Dei fidelitatem in promissis suis?

Absit; id est, nonobstante illorum incredulitate, Deus stabit promissis, quæ fecit patribus eorum de Messia ex eis nascituro, omnesque Gentes per fidem justificaturo.

Mirabilis Deus in omnibus suis, non tantùm operibus, sed et verbis! Promisit Abrahæ, Isaaco, Jacobo, Davidi, Messiam ex ipsorum posteritate nasciturum : Deus in tempore exhibet quod promisit Patriarchis, dat Messiam : Israelitæ, Abrahæ, Isaaci, Jacobi filii, Messiam non receperunt.

An hæc infidelitas inanem et otiosam reddet Dei fidelitatem? *absit.* Deus de lapidibus suscitat Abrahæ filios. *Ecce convertimur ad Gentes,* aiunt Apostoli à Deo inspirati; Gentiles Evangelio credunt, per fidem fiant spirituales Abrahæ filii, verique Israelitæ facti; Christum Abrahæ promissum receperunt.

Hinc obstupesce ob ingratam humani cordis perversitatem, donum donorum Dei respuentem! Hinc et mirare omnipotentem Dei bonitatem, ex malis hominum bonum elicientem.

Odi, time cor tuum, perversitatem ejus observa semper; ama Dei bonitatem, in eam spera, ei totus innitere.

4. *Absit.* Gr. ne fiat. *Est autem Deus verax.* Gr. esto autem Deus verax. Fiat, ait Ambros.; sit, ait Chrysost. juxta quam lectionem sensus est, sit et credatur; vel et appareat Deus constans in promissis suis, etsi vel omnes homines sint mendaces, fidemque fallant.

Syriaca versio : Absit, si quidem Deus verax est : juxta quam lectionem et nostram sensus est, *Absit*, quasi diceret : Impossibile est Dei fidelitatem hominum infidelitate aboleri. Deus enim summè verax est; semper et in omni casu est et manet verax in dictis et promissis suis; veritas ipsa est; hincque nec falli, nec fallere potest.

Omnis autem homo mendax. In quo procul abest ab homine, qui naturæ suæ corruptione, mendax et fallax est. Nullus enim, qui ex intellectûs ignorantia sæpe non fallatur; nullus qui ex voluntatis mutabilitate, aut malitiâ non fallat aliquando, aut possit saltem fallere.

Sicut scriptum est. Ps. 50. Dei veracitatem non vinci hominum infidelitate, probat exemplo et verbis Davidis, post peccatum suum dicentis : *Miserere mei, Deus... ut justificeris....* id est, ita fiet, si mea peccata condones, ut justus et verax appareas in promissis tuis, de stabilitate solii mei; de Messia

sermonibus tuis, et
ùm judicaris.

utem iniquitas nostra
ı Dei commendat,
emus? Numquid ini-
Deus, qui infert iram?
secundùm hominem
bsit. Alioquin quo-
udicabit Deus hunc
n!

enim veritas Dei in
ndacio abundavit in
ipsius: quid adhuc et
quam peccator judi-

lere: Dei autem veracitatem non vinci hominum infidelitate, testatur David, post peccatum suum dicens: *Miserere mei, Deus;* sic enim fiet ut justus et verax appareas in tuis promissis de regni mei stabilitate; de Messia ex me nascituro. Merui equidem ob scelus meum his promissis frustrari, et reverà judicant homines te propterea fidem mihi non servaturum; sed parce mihi: sic hominum judicia vinces, et illustrior apparebit fidelitas tua.

Sed, inquis, si Dei justitia spectatior redditur hominum injustitiâ, nonne hinc sequitur quòd Deus sit injustus, cùm peccatores punit, per quos glorificatur?

(*Non* meis, sed impiorum verbis hic utor): sed absit hæc impia cogitatio. Si enim injustus est Deus, quomodo supremus erit hujus mundi judex?

Nam si, inquiunt impii, veracitas Dei per meum peccatum clarior et illustrior apparet; cur ego, tanquam peccator judicor, condemnor, et punior?

ıscituro. Vide paraphras. *et vincas cùm judicaris;* et consequenter
ncas in judicio; seu vincas judicia temeraria hominum, quæ præ-
:e, ob peccata mea, fidem mihi non servaturum. Vincit in judicio,
s apparet in lite; vinces ergò, et eò magìs justus et fidelis apparebis,
peccatum meum factus sum promissis tuis indignior.
ı. Paulus vult dicere quòd incredulitas Judæorum Dei fidelitatem
m non reddet inanem, sed et illustriorem.

utem iniquitas nostra... Altera objectio ex ultima responsione nas-
peccatum Davidis, etc. si incredulitas Judæorum, etc. et conse-
si iniquitas nostra justitiam Dei, seu fidelitatem Dei reddit illus-

uid iniquus est Deus? nonne sequitur quòd Deus non posset sine in-
peccatores punire? punit enim per quos glorificatur.

ndùm hominem dico. Ne quis hoc loquendi modo scandalizetur,
ıòd hominum, et quidem errantium more, loquatur: *Absit: alio-
modo.....* quia manifestè absurdum est quod objicitur, satìs habet
re, quòd si Deus esset injustus, mundum non pòsset judicàre:
dimus omnes quòd Deus est judex mundi: ergò et quòd justus.
utem ratio cur Deus justè puniat peccatorem, dabitur n. 8. ubi
ɔjectio repetetur.

nim veritas Dei. Priorem objectionem n. 5. factam urget clarioribus
Si veritas; id est, veracitas *Dei, abundavit*, id est, clarior et illus-
ta est per meum mendacium, seu per peccatum meum; cur ego
condemnor, et punior *tanquam peccator?* Assumit in se personam
s.

Imò quare potiùs non peccemus propter hunc finem, scilicet, ut nostris peccatis spectatior fiat Dei gloria : (sicut aliqui per calumniam dicunt de nobis, verba nostra sic interpretantes, quasi nos ita loquamur)? Sed procul à piis animis sint hæ impietates; et ita sentientes, et ita calumniantes, justè et meritò damnabuntur.

8. Et non (sicut blasphemamur, et sicut aiunt quidam nos dicere) faciamus mala ut veniant bona : quorum damnatio justa est.

Sed, ut ad propositum redeam : an nos Judæi præcellimus Ethnicos in salutis negotio? minimè; jam enim in superioribus ostendi omnes, et Judæos et Græcos esse sub peccati jugo captivos : in hoc autem, quæ, et ubi præcellentia?

9. Quid ergò? Præcellimus eos? Nequaquam. Causati enim sumus, Judæos et Græcos omnes sub peccato esse :

Quod et de omnibus simul probo Sacræ Scripturæ auctoritate, apud Judæos irrefragabili.

10. Sicut scriptum est : quia non est justus quisquam :

Scriptum est Ps. 13. Non est quisquam justus : non est qui intelligat aut requirat Deum.

11. Non est intelligens, non est requirens Deum.

---

8. 9. *Et non (sicut blasphemamur...) faciamus mala,* imò potiùs facienda erunt mala, ut inde major Deo gloria proveniat. Aliud inconveniens, quod infertur : *sicut blasphemamur,* id est, sicut per calumniam, aliqui verba nostra, non bonâ fide referentes, dicunt de nobis.

Fortasse quia dixerat Apostolus : *ubi abundavit delictum, superabundavit et gratia.* Quidquid sit, hæc omnia D. Paulus tanquam nimis absurda satìs habet detestari, *absit,* quod abominantis est. Et hanc calumniam contemnere et pœnâ dignissimam dicere : *quorum damnatio :* quorum id est, et ita sentientium et ita calumniantium *damnatio justa est.*

Nota quòd vera responsio ad hanc objectionem n. 5. inchoatam, sit, quòd peccatum per se et directè non facit ad Dei gloriam (imò per se avertit à Deo) : sed tantùm per accidens et præter intentionem peccantis, quatenus Deus per suam potentiam et sapientiam scit ex malis elicere bona.

Vera itaque causa illustrioris Dei gloriæ est omnipotens Dei bonitas et sapientia, peccatum contra naturam suam, et contra peccantis intentionem, ordinans ad suì gloriam.

Hinc justè punitur peccator, Dei legem violans; hincque nunquam facienda mala, quæ Dei sunt offensæ.

9. *Quid ergò præcellimus eos?* Post digressionem, redit ad propositum : An quia dixi n. 2. multùm omninò prærogativæ esse Judæis, quibus concredita sunt eloquia Dei, ideòne nos Judæi præcellimus Gentiles?

Respondet : *Nequaquam.* Gr. non omninò, et in hoc Apostolus non est sibi contrarius : quia quod dixit de Judæorum excellentia, intellexit de beneficiis externis, de lege, de Scripturis, etc. Quod autem negat nunc, intelligit de vera justitia, à qua petenda est vera hominis excellentia.

Causati enim sumus. Gr. præcausati sumus enim. Syr. jam ante determinavimus de Judæis et Gentilibus omnes esse sub peccato.

Probat non ideò præcellere Judæos; quia cap. 1 et 2. Jàm ostendimus et Judæos et Græcos esse peccatores, seu sub jugo peccati; ubi est præcellentia vestra? sicut n. 27. *Ubi est ergo gloriatio tua?*

10. *Sicut scriptum est : quia non est justus quisquam.* Gr. Neque unus.

11. 12. 13. 14. 15. 16. 17. 18. Vide paraph.

12. Omnes declinaverunt, simul inutiles facti sunt, non est qui faciat bonum, non est usque ad unum.

13. Sepulcrum patens est guttur eorum, linguis suis dolosè agebant : Venenum aspidum sub labiis eorum :

14. Quorum os maledictione et amaritudine plenum est.

15. Veloces pedes eorum ad effundendum sanguinem :

16. Contritio et infelicitas in viis eorum,

17. Et viam pacis non cognoverunt :

18. Non est timor Dei ante oculos eorum.

19. Scimus autem, quoniam quæcumque lex loquitur, iis, qui in lege sunt, loquitur : ut omne os obstruatur, et sub-

Omnes à via recta mandatorum ad vias pravas declinaverunt, pariter inutiles facti sunt : non est qui bonum faciat ; non est, inquam, vel unus.

Sepulcrum apertum est guttur eorum, linguis suis usi sunt ad alios decipiendos ; in ore suo paratum habent venenum, non minùs lethale, quàm aspides.

Et Ps. 9. quorum os execratione et amarulentiâ plenum est.

Et Isai. 59. n. 7. veloces pedes eorum ad effundendum sanguinem ; non vadunt, sed currunt.

Contritio et calamitas in viis eorum, quocumquè vadant, conterunt, et omnes reddunt miseros.

Et viam pacis non cognoverunt : non est timor Dei ante oculos eorum : Deum Judicem non timent ; hinc nec timore vindictæ abstinent à malitia.

Nec est quòd quis dicat, hæc ad Judæos non pertinere ; cùm certum sit et omnibus notum, quidquid lex loquitur, ad eos potissimùm attinere, qui sunt sub lege : su-

---

His sacræ Script. testimoniis probat de omnibus prorsus hominibus, tum Græcis, tum Judæis ; quod jam speciatim, 1° de Gentilibus, deinde de Judæis probavit ; nimirùm omnes fuisse sub peccato. Hoc autem probat ex Scripturis propter Judæos, ut suâ propriâ lege convincantur.

Circa hæc testimonia, notandum 1° quòd partim ex Psalmis, partim ex Isaia deducantur :

2° Quòd verba non semper referat Apostolus, sed sensum :

3° Quòd generalitas hominum in illis expressa, debeat intelligi de humano genere, quale est ex origine sua : et qualis unusquisque perseverat, donec justitiæ Dei particeps fiat, per fidem Jesu Christi.

4° Quòd enumerata in his versibus vitia, non censenda sint in singulis hominibus ; sed alia in aliis : ita tamen ut omnes sint, vel fuerint sub peccato.

Denique quòd in his versibus bene describantur peccati et concupiscentiæ effectus humanum genus inficientes, ut infrà, post vers. 20.

19. *Scimus autem quoniam quæcumque lex.* Ne Judæi dicant hæc Scripturæ testimonia de Gentilibus esse intelligenda, illos præoccupat Apostolus, et probat de Judæis principaliter intelligenda, quia ex Lege, ex Psalmis et Prophetis desumpta ; qui Prophetæ et Psalmi Judæis præcipuè loquuntur.

Ut omne os obstruatur. Syr. ut omne os obturetur, et universus mundus debitor sit Deo. Arab. fiatque universus orbis sub censurâ Dei ; id est, et hæc ideò vobis indicant et exprobrant Psalmi et Prophetæ : *ut omne os* superbum, et se sine peccato asserens, *obturetur ;* eique silentium imponatur.

Omne os, 1° Judæorum ; quia omnes fuêre legis Mosaicæ violatores ; 2° *Omne os* Græcorum ; si enim de ipsis Dei cultoribus ita loquuntur elo-

pradicta autem ex lege sunt desumpta, et hæc ideò vobis exprobrat, ut omnibus omninò hominibus os obstruatur : nullus audeat se absque peccato esse gloriari ; sed è contrà omnes omninò sciant et confiteantur se Deo judici obnoxios esse.

Quandoquidem nec lex Mosaica litteraliter observata, quemquam mortalium verè et coram Deo reddet unquam justum ; quia, per legem datur quidem cognitio peccati ; sed non datur remedium peccati, nisi recurratur ad Christum.

ditus fiat omnis mundus Deo :

20. Quia ex operibus legis non justificabitur omnis caro coram illo. Per legem enim cognitio peccati.

---

quia Dei, quid de infidelibus, qui peccatis et impietatibus erant obruti?

Omnes ergò prorsus homines sileant, et nemo glorietur se absque peccato esse : sed è contrà, omnes omninò homines sciant se Deo judici obnoxios esse ad mortem æternam.

Subditus ; Gr. ὑπόδικος ; id est, reus, obnoxiusque, ille propriè dicitur, qui sibi ipse ad defensionem minimè sufficere cùm possit, alterius patrocinii ope indiget, ait D. Chrys. talis erat conditio nostra. Idem.

Universus itaque mundus reum se fateatur, subditum æternæ condemnationi, debitorem pœnarum, divinæ vindictæ obnoxium ; et in hac reatûs sui confessione, sese Deo et Christo ejus subjiciat, ejusque gratiæ auxilium imploret, si justificari et salvari voluerit.

20. *Quia ex operibus legis.* Syr. quandoquidem nec lex mosaica, nec opera legis, quemquam mortalium verè et coram Deo reddet unquam justum. *Per legem enim cognitio peccati ;* id est, datur. Docet quid faciendum, quid fugiendum, etc. at non dat remedium peccati, seu gratiam, quâ tollitur peccatum : hanc solus Christus dat ; ad eum ergò necessariò recurrendum, ejusque jugiter implorandum auxilium.

Et hæc est conclusio ex hucusque dictis deducenda ; nec philosophia, nec lex Mosaica, verè justum reddidit quemquam ; omnes sub peccati jugo fuêre, omnes obnoxii, omnes Christi ope indigentes.

Hanc veritatem edoctus, eâque penitus imbutus et tu, coram Deo, reatum tuum, humilis ac tremebundus agnosce, et ob eum prostratus et supplex frequenter adora Deum, rogans obnixè, ut per Christi Salvatoris tui merita largiatur, ut ad peccatorum tuorum indulgentiam, et ad gratiam valeas pervenire.

Ὑπόδικον te, et condemnationi obnoxium agnosce, nisi tui misereatur Deus ; hanc ergò misericordiam ob Christum et per Christum frequenter implora, et eò frequentiùs, quò periculosior et generalior est universi mundi per concupiscentiam corruptio.

Hujus concupiscentiæ affectus habes in n. 10. 11. 12. etc. bene descriptos. 1° Per peccatum justitiâ spoliat : *non est justus ;* 2° rationem corrumpit ; *non est intelligens ;* 3° cor depravat et avertit à Deo, ut ad creaturas convertat : *non est requirens Deum : omnes declinaverunt* à Deo, scilicet ad creaturas ; 4° ad omne bonum opus reddit inutiles, *simul inutiles facti sunt : non est qui faciat bonum*, aut si faciat, illud corrumpit malà intentione, aut circumstantiâ reâ ; 5° cor corruptum suum in linguam diffundit virus, quæ mundum brevi replet iniquitate, utpote quæ est *iniquitatis universitas et mundus injustitiæ*, ut ait D. Jacobus : *sepulcrum patens est ;* 6° lingua veneno infecta fit omnis doli et fraudis instrumentum, per mendacia, per-

21. Nunc autem sine lege justitia Dei manifestata est; testificata à lege et Prophetis.

At nostris tandem temporibus, in hoc sanè felicissimis; sine legis adminiculo, justitia Dei, seu, quà Deus nos reddit verè justos, per Evangelium manifestata est, et palam annuntiatur, quæ olim à lege et à Prophetis fuit prænuntiata.

22. Justitia autem Dei per fidem Jesu Christi, in omnes et super omnes qui credunt in eum: non enim est distinctio:

Justitia, inquam, quæ per fidem in Jesum Christum, à Deo infunditur in omnes et super omnes, qui credunt in eum: in hoc enim nullum est discrimen.

23. Omnes enim peccave-

Quia omnes peccaverunt, et nullus ha-

---

juria, adulationes et mala consilia: *linguis suis dolosè agebant;* 7° fit aspidum lingua mortem corpori procurans, falsis accusationibus, et mortem animæ falsis doctrinis et impietatibus scandalosis: *venenum aspidum;* 8° Deo maledicit, proximo imprecatur, *quorum os maledictione;* 9° vindictam inspirat: *veloces pedes eorum;* 10° studet malo et oppressioni pauperum: *contritio et infelicitas;* 11° omnem Dei timorem et religionem aufert à corde, sicque viam pacis, pœnitentiæ et reditûs ad Deum occludit: *et viam pacis..... non est timor Dei.*

Ad intuitum hujus corruptionis, universum ferè mundum inundantis; time, geme; suspirans et gemens Deum Liberatorem deprecare. *Convertere, Domine, et eripe animam meam: salvum me fac propter misericordiam tuam.*

Et quia gratia Christi unicum est huic malorum universitati remedium; hanc gratiam à Christo et per Christum continuè pete, quæ pravos concupiscentiæ reparans effectus, det et augeat veram animæ justitiam; rationem rectificet per fidem; cor per Charitatem à creaturis separet, applicet Deo, fiatque Deum requirens; ad bona opera exercenda reddat aptum, et in Christo omnia potens; per linguam et per manus ad sancta verba et facta undequaque diffluens.

21. *Nunc autem sine lege.* Optimum medicum imitatus est Apostolus, ait Theodoretus: sicut enim medicus docet priùs morbi gravitatem eos qui laborant, deinde medicamentorum auxilium adhibet: ita Apostolus postquam horum et illorum iniquitatem coarguit, ipsosque reos et supplicio dignos ostendit; profert deinceps fidei medicamentum, et divinæ dispensationis benignitatem docet.

Nunc autem, id est, à nostris tandem temporibus, in hoc sanè felicissimis *sine lege;* id est sine legis operibus, aut auxilio, utpote, quæ jam est abrogata. *Justitia Dei*, id est, quæ à Deo est, seu justificatio quà nos Deus à peccatis absolvit, suamque nobis gratiam infundit, *manifestata est*, scilicet per Christi Evangelium; erat quidem, nec enim est nova, sed erat operta; nunc autem clariùs innotuit, palam et publicè annuntiata, *testificata à lege et Prophetis;* seu, ut ait Syrus, cui suffragatur ipsa lex et Prophetæ. Probat quòd priùs exstiterit, et non sit nova: cùm ab ipsa lege et Prophetis testimonium accipiat. Jam in superioribus citavit Habacuc, dicentem: *Justus ex fide vivit*, hic citat Moysem et Prophetas qui de Christo et de Christi fide prædixerunt. Genes. 49. 10. Isai. 53.

22. *Justitia autem Dei*, quia hic est Apostoli scopus: explicat quæ sit illa justitia, sine lege, manifestata per Evangelium: justitia, inquio, seu justificatio, quæ per fidem in Jesum Christum, à Deo infunditur in omnes et super omnes qui credunt in eum; in hoc enim nullum est discrimen.

23. *Omnes enim peccaverunt, et egent gloriâ Dei.* Judicialis sententia,

bet unde coram Deo glorietur; sed omnes unde confundantur, et humiles misericordiam implorent Salvatoris.

Justificantur autem gratis per gratuitam Dei misericordiam, per Redemptionem quam, appenso pretio, fecit ac meruit Jesus Christus.

Quem Deus proposuit victimam iræ suæ propitiatoriam, cujus propitiationis fiamus

runt, et egent gloriâ Dei.

24. Justificati gratìs per gratiam ipsius, per Redemptionem, quæ est in Christo Jesu,

25. Quem proposuit Deus propitiationem per fidem in

---

quâ utramque partem, Judæos et Gentiles condemnat : *egent gloriâ Dei.* Syr. destituuntur gloriâ Dei : ita et D. Chrysost. Arab. facti sunt expertes gloriæ Dei. Gr. ὑστεροῦνται. Ad verbum *posteriorantur*, ait Erasmus, seu posteriores sunt gloriâ Dei : quasi diceret : Non mirum est si nullum in hoc sit discrimen, cùm omnes peccaverint, et ideò careant, destituantur gloriâ : posteriorentur, longè absint à gloria Dei, seu coram Deo. Tantùm abest, ut habeant unde glorientur coram illo : quinimò habent unde confundantur, unde prostrati et supplices, reos se, ὑποδίκους, fateantur, et Salvatoris opem implorent. Vide n. 19. puto hos versus esse correlativos.

24. *Justificati gratìs.* Syr. justificantur autem; Theophylactus : justificantur enim, vel justificandi gratìs, sine ullo bonorum operum merito.

Per gratiam ipsius; id est, per gratuitam Dei misericordiam, *per Redemptionem, quæ est in Christo Jesu;* seu, ut ait Syrus, quæ facta est per Jesum Christum; id est, per Redemptionem, quam, appenso pretio, fecit ac meruit Jesus Christus.

Gr. διὰ τῆς ἀπολυτρώσεως, quæ propriè est redemptio captivi persoluto pro illius capite pretio; quod Gallicè dicitur *rançon.* Erasmus.

Gratìs ergò ex parte nostra Redempti sumus : merito et pretio magno, ex parte Christi; misericorditer ex parte Dei, qui nobis Christum dedit, nostramque Redemptionem suscepit.

25. *Quem proposuit Deus.* Syr. præconstituit, *propitiationem.* Gr. ἱλαστήριον, quæ vox in masculino sumpta significat, *propitiatorem*, et ita intellexit D. Chrys.; in neutro genere, propitiatorium significat : et sic intellexerunt Theodoret. Theophyl. putantque (quod et Origeni tribuitur) D. Paulum alludere ad propitiatorium, de quo Heb. 9. n. 5 et 6. velleque dicere Christum Dominum esse verum propitiatorium, sed verba sequentia (*in sanguine ipsius*) indicant quòd D. Paulus alludebat ad sacrificia propitiatoria veteris legis, quæ omnia cruenta erant et figuræ sacrificii Christi.

Ideò meliùs interpres noster : *propitiationem;* id est, victimam propitiantem, seu quod in re idem est, propitiatorem, seu reconciliatorem : Christus enim et propitiator et propitiatio, et sacerdos et victima.

Itaque *quem Deus proposuit*, exhibuit, dedit nobis; seu, ut ait S. Anselm. in propatulo omnibus illum posuit *propitiationem;* id est, victimam iræ suæ propitiatoriam, Deique placati cum hominibus reconciliatoriam : *per fidem in sanguine ipsius;* id est, cujus propitiationis ac reconciliationis participes fimus : *per fidem* quâ credimus Christum pro nobis passum et mortuum, et per passionis suæ merita, nostrum propitiatorem esse.

Conformis est Syrus, per fidem sanguinis ipsius : D. tamen Chrys. *quem proposuit Deus propitiatorem per fidem*, interveniente ipsius sanguine, juxta quem sensus est : quòd Christus propitiator, seu propitiatio nostra facta sit per suum ipsius, seu proprium sanguinem. Uterque sensus bonus.

se ipsius, ad ostensio-
stitiæ suæ, propter re-
iem præcedentium de-
n :

i sustentatione Dei, ad
onem justitiæ ejus in
pore : ut sit ipse jus-
justificans eum, qui
dè Jesu Christi.

participes, per fidem, quâ credimus Christum pro nobis mortuum, et hanc propitiationem dedit ut hominibus ostenderet divitias justitiæ suæ, tum quâ justus est in se, tum quâ justificat impios, ad remissionem peccatorum præcedentium ab origine mundi.

Quæ peccata Deus hucusque patienter sustinuit, ut hoc nostro tempore evidentius, ut jam dixi, ostenderet justitiam et quâ justus est in se, et quâ justificat impios : suam enim in se justitiam ostendit, nolens hominibus parcere, nisi in sanguine unigeniti Filii sui : justitiam autem, quâ justificat impios ostendit; ex peccatoribus justos et sanctos faciens omnes, quicumque verè credunt in Jesum Christum, propitiatorem nostrum.

---

tensionem justitiæ suæ ; id est, proposuit autem Deus Filium suum
ionem nostram, ut ostenderet divitias et excellentiam *justitiæ suæ ;*
i in se justus est, tum quâ justificat impios, ut n. 26.
m ostendit, hominibus parcere nolens, nisi in sanguine unigeniti
:undam verò ostendit communicando nobis justitiam suam, nosque
n ex peccatoribus faciens justos, sibi similes et sanctos *propter re-
m;* id est, ad remissionem peccatorum præcedentium, seu quæ
ab initio mundi; et ad præterita et ad futura peccata extenditur
Christi; sed hìc de præteritis tantùm loquitur, quia postmodùm
peccato, sed justitiæ vivendum.

sustentatione Dei ; id est, quæ peccata Deus patienter sustinuit : *ad
tem justitiæ ejus in hoc tempore.* Gr. in nunc tempore; id est, ut
ro tempore evidentiùs ostenderet justitiam suam; id est, et quâ
it, et quâ justificat peccatores.

ipse justus, et justificans eum ; id est, ad hoc autem illam ostendit;
:eat ipse justus et per essentiam sanctus, et justificans alios, seu
is hominum auctor. Justus in se et sanctus apparet ulciscendo, et
eccata puniendo in Filio suo : justificans et misericors apparet in
ndo iis qui credunt in Christum.

sit et appareat ipse justus, et ipsa justitia, et omnis justitiæ fons;
icans, seu justitiam profundens in omnem qui credit in Jesum
1.

n. 24. 25. 26. nota breviter omnes justificationis causas, efficiens
misericors : n. 24. meritoria, Christus : instrumentalis, Christi
: formalis (ex parte), remissio peccatorum; disponens, partialis,
ans, fides : finalis, ostensio justitiæ et gloriæ Dei.

APPENDIX *Doctrinæ D. Pauli de verâ justitiâ.*

titiæ Dei : n. 21, opus Dei est; 2° datur *per fidem* in Jesum Chris-
in omnes prorsus *credentes* in eum, diffunditur, 4° gratis datur per
n Dei misericordiam; 5° datur per et propter Christi merita, qui
ivos redimit; 6° hæc Redemptio facta est per modum sacrificii
orii; 7° hoc sacrificium fit nostrum, *per fidem in sanguine ipsius;*

Dic igitur, ô Judæe, ubi, in hoc justificationis modo, ratio gloriandi? exclusa est: per quam legem? an per veterem, seu Mosaicam, quæ facienda doceat? Non: sed per legem novam, quæ dat virtutem ut faciamus.

Ex dictis enim colligimus quemlibet hominem, sive Judæum, sive Gentilem, justificari per fidem in Jesum Christum, etiamsi legis Mosaicæ præscripta non servet.

27. Ubi est ergò gloriatio tua? Exclusa est. Per quam legem? Factorum? Non: sed per legem fidei.

28. Arbitramur enim justificari hominem per fidem, sine operibus legis.

8° hujus sanguinis virtus in præcedentia sæcula extenditur: propter hunc sanguinem præcedentia delicta Deus toleravit et per eumdem condonavit; 9° ostendit Deus hoc justificandi modo, per fidem in Christum pro nobis mortuum; et quod *justus est in se*, odio habens peccatum, quod non remittit sine condigna punitione: *Proprio Filio suo non pepercit*, etc. et quòd *justificans* et misericors est auctor justificationis, non gratìs per fidem in Christum justificando.

Hæc autem per fidem justitia nova est, nec nostris inventa temporibus; sed tantùm clariùs manifestata; sub figuris veteris Testamenti erat abscondita; per Evangelium manifestatur palam universo mundo. Hinc dicitur *testificata à Lege et Prophetis*. Sancti veteris Testamenti crediderunt in Christum venturum; justi novi Testamenti credunt in Jesum Christum, pro nobis passum et mortuum.

Porrò cùm dicit Apostolus nos justificari per fidem, sine operibus, excludit quidem opera fidem præcedentia, et à fide non profecta; non excludit autem opera bona, ex fide et gratià Christi facta: aliàs esset sibi ipsi contrarius. Vide cap. 2. n. 6 et 13.

Justificamur ergò per fidem vivam, prout includit Charitatem, et opera bona in Evangelio commendata, seu per fidem, *quæ per dilectionem operatur*. Ad Gal. 5.

Expressè tamen solius fidei meminit hìc D. Paulus: 1° quia fides maximè inculcanda tunc et nunc; 2° quia fides fundamentum est justificationis; fides, quasi cor; sicut à corde vita animalis; sic à fide, vita spiritualis.

Fides vestibulum ædificii spiritualis; ait D. Gregor. Mag. Homil. 50. 10. in Ezech. per eam intratur.

Fides radix, ex qua pullulat et succrescit justitia: fides fundamentum justitiæ, quæ tota fidei innititur et ab ea continuè sustentatur.

Fides primogenita filia gratiæ Dei, quia primùm donum Dei per Christum.

27. *Ubi est ergo gloriatio tua?* Positâ præcedenti doctrinâ, Apostolus Judæum Romanum, qui se Gentilibus præferebat, interrogat, ubi est gloriandi ratio in toto hoc justificationis negotio?

Exclusa est: Respondet abrogata est. Vide n. 23. *Per quam legem?* an per legem Mosaicam, quæ opera præcipiebat? seu quæ præscribebat quid faciendum; sed gratiam faciendi non dabat? n. 20. Nequaquam; *sed per legem fidei*, quæ Dei donum est; et quæ docet ad gratiam Christi recursum, quà Dei præcepta compleamus.

28. *Arbitramur enim justificari*. Gr. ratione colligimus ergò fide justificari hominem, etc.

Omnium hactenus dictorum conclusio.

Ex dictis ergò colligimus, quemlibet hominem, Judæum et Gentilem,

An Judæorum Deus tan- onne et Gentium? Imò tium;

Quoniam quidem unus us; qui justificat cir- ionem ex fide, et præ- per fidem.

Legem ergò destruimus em: Absit: sed legem ius.

An Deus Judæorum tantùm est Deus? Nonne idem et æquè Gentilium Deus est? Ita sanè: Gentilium æquè ac Judæorum Deus est.

Quia ergò unus omnium est Deus, dignum ut unus sit omnibus et circumcisis et incircumcisis justificationis modus; scilicet, per fidem in Jesum Christum, omnium Salvatorem.

Nec dicat Judæus quòd hâc de fide doctrinâ legem Mosaicam destruo: imò legem stabilio; ipsa enim Christum et justitiam ejus figuravit, prædixit, et promisit; justitia ergò per fidem Christi legem stabilit, cujus veritas, effectus et complementum est.

---

ri per fidem; ut explicatum est suprà pag. 24. etsi legis opera non

n Judæorum Deus tantùm? quasi diceret: Et hìc justificandi modus nus est, qui cùm sit omnium Deus, in omnes debuit suam effundere ordiam; omnibus dare salutis medium.

uoniam quidem unus est Deus. Sicut autem unus est Deus, sic omsive circumcisis, sive incircumcisis, unum est ad salutem medium, fides in Christum.

Dei bonitas! quia unus omnium Deus, unum dat omnibus medium tem; quia non poterant omnes homines Jerosolymam ire sacrificannibus hominibus eamdem proponit propitiationis victimam, quam suam reddat per fidem, sibique propriam efficiat et Deo pro se

egem ergo destruimus per fidem? objicit sibi quod Judæi solebant obscilicet, quòd hæc de fide doctrina legem destrueret. Cui breviter let: quinimò stabilit. Lex enim figuravit, prædixit, promisit Chrisiustitiam, quam Christus attulit; hæc ergò justitia, per fidem Christi, legem, cujus est veritas, effectus, complementum: *Christus enim ris.*

rium pietatis, seu in hoc capite ad pietatem maximè notanda, et in praxim redigenda.

c capite tertio, nota duo magna Christianæ pietatis principia.

m PRINCIPIUM. — Omnis prorsus homo, qui est in mundo, in se is, et in suis factis propriis, reum se fateri debet coram Deo, et iræ obnoxium. Vide n. 19 et 28.

oc principio omnis hominum superbia annihilatur; *omnes peccave- et egent gloriâ Dei... subditus fiat,* etc.

uis sim, peccator natus sum, peccator vivo, et nisi mei miseretur peccator moriar.

time, geme, humiliare, ora, Salvatoris opem implora.

is. — Hâc veritate persuasus tuum pro præteritis reatum agnoscens, e in præsenti infirmitatem sentiens, frequenter coram Deo prosterrostratus et supplex veniam pete pro præterito; salutis opem implora senti et futuro.

I. 2*

In omnibus vitæ meæ statibus et momentis, egeo magnâ et gloriosâ Dei misericordiâ : dicam ergò frequenter et continuè : *Miserere mei secundùm magnam* et maximam *misericordiam tuam.*

Nullum est peccatum quod fecit homo, quod non possit facere alter homo, si desit rector, à quo factus est homo. D. Aug.

Secundum principium. — Justificamur gratuitâ Dei misericordiâ; *per Redemptionem,* etc. *quem proposuit propitiationem.* In propatulo omnibus illum posuit, etc. S. Anselm. Christus in cruce victima propitiationis; et hanc victimam Deus misericors nobis exhibet; ut eam nobis faciamus propriam, per fidem, illamque pro peccatis nostris offeramus ipsi.

Quid misericordius intelligi valet, ait D. Anselm. quàm, cùm peccatori damnato æternis tormentis, et unde se redimat non habenti, Deus Pater dicit : Accipe Unigenitum meum, et da pro te : et ipse Filius, tolle me, et redde pro te. D. Anselm. libro *Cur Deus homo*, cap. 19.

Praxis. — Hâc immensâ Dei misericordiâ frequenter utere, frequentes actus fidei exerce in Christum pro te passum et mortuum, per quos ipsius sacrificium tuum facias : frequenter et hanc victimam, tuam factam, offer Deo pro peccatis tuis.

Respice in faciem Christi tui. Ne peccata mea respicias! ô Deus! sed respice Filium tuum unigenitum pro me passum et mortuum; hanc pretiosam victimam offero tibi. Accipe, pro servo inobediente, filium obedientem usque ad mortem, mortem autem crucis.

Ideò sancta Ecclesia, à Spiritu Dei semper directa, Crucifixum ubique in viis, in plateis, in templis exhibet, ut hanc victimam semper et ubique offeramus Deo, pro nobis et pro aliis. Vide et praxim in fine cap. 1.

ANALYSIS CAPITIS QUARTI.

Ipsius Abrahæ exemplo, qui Pater circumcisionis dicitur, quia primus omnium fuit circumcisus, et circumcisionis præceptum pro se et suis posteris accepit; illius, inquam, patriarchæ exemplo confirmat Apostolus suam de gratuitâ per fidem justificatione doctrinam in cap. 3. traditam.

1 et 2. ℣. Probat Abraham justificatum non fuisse per opera legalia, aut per circumcisionem.

℣. 3. Usque ad 19. Probat multis rationibus justificatum fuisse per fidem.

Ac. 1° per hæc Genes. 15. verba, *credidit Abraham Deo, et reputatum est illi ad justitiam;* et per ratiocinium in hæc verba fundatum ℣. 3, 4, 5.

2° Auctoritate Davidis Psal. 31, gratuitam justificationem propheticè describentis. ℣. 6, 7, 8.

3° Ex tempore, quo Abraham justificatus est, quindecim circiter annis ante circumcisionem. ℣. 9, 10.

4° Ex eo quod circumcisio fuit signaculum justitiæ jam adeptæ in præputio per fidem : ergò ipsâ justitiâ posterior.

5° Ex mysterio significato per justificationem Abrahæ incircumcisi; scilicet, quòd omnes forent per fidem in Christum justificandi.

6° Ex promissione à Deo facta Abrahæ, quod futurus esset hærès mundi : hæc promissio absoluta est, à legis operibus independens; imò redderetur irrita, si à legis observantiâ dependeret; completur autem certissimè per fidem. Ideò non per legem, sed per fidem fit justificatio. Hoc ita stabilito,

℣. 18, 19, 20, 21, 22. Magnificè describit fidem Abrahæ. Denique concludit, asserens ideò ad nos per Scripturas transmissam esse Abrahæ justificationem per fidem; ut nos fidei Abrahæ sectatores, illius et justitiæ essemus participes.

CAPUT QUARTUM.

PARAPHRASIS.

Si fide justificatur homo sine operibus; quid ergo dicemus de Abraham patre nostro, qui Deo fuit gratissimus? quam igitur habuit justitiam? an operum? an fidei? Certissimè, non operum; si enim ex

TEXTUS.

1. Quid ergo dicemus invenisse Abraham patrem nostrum secundùm carnem?

2. Si enim Abraham ex ope-

Cap. IV. 1. *Quid ergo dicemus invenisse Abraham Patrem nostrum secundùm carnem?* Gr. quid ergo dicemus Abraham Patrem nostrum invenisse secundùm carnem? Syr. quid ergo dicemus de Abraham principe Patrum, eum adeptum esse carne?

Duplex est, ut legenti patet, hujus versûs constructio : 1° quæ jungit *secundùm carnem*, cum nomine *Patrem;* 2° quæ cum verbo *invenisse* : et juxta duplicem hanc constructionem, duplex est sensus; quem aperiam, postquam hujus quæstionis connexionem cum præcedentibus observavero.

D. Paulus suam de gratuità justificatione per fidem explicuit in cap. præc. et n. 28. conclusit, dicens : *Arbitramur hominem justificari fide, sine operibus.* Hanc doctrinam ut confirmet ipsius Abrahæ Judæorum Patriarchæ exemplo, ipsos interrogat.

Quid ergo dicemus de Abraham Patre nostro secundùm carnalem generationem? qualem adeptus est justitiam? an operum? an fidei? Et hìc est sensus juxta nostram Vulgatam; quem etiam exprimunt et sequuntur in suis commentariis D. Chrys. et Theophyl. et etiam Origenes, juxta Erasmum. Unde vel aliter legerunt, quàm nunc legunt Græci, vel hyperbaton agnoverunt.

At secundùm constructionem Græcam, cui conformis est Syriaca versio; imò quam multi Latinorum antiquorùm et recentium sequuntur : Ambros. D. Anselm. D. Thomas, Estius, etc.

Quid Abraham Pater noster adeptus est per carnalem circumcisionem? juxta quos hæc quæstio eadem est ac quæ initio cap. 3. *Quæ utilitas circumcisionis?*

Quidquid sit de hac varietate constructionis et explicationis, in re non est magna discrepantia.

Constat, et in concesso est apud omnes, maximè apud Judæos, Abraham habuisse veram justitiam, Deoque gratissimum fuisse.

Quærit ergò Apostolus, qual s fuerit hæc Abrahæ justitia; an operum? an fidei? seu per quid hanc adeptus sit : an per circumcisionem? an per fidem? etenim et fuit circumcisus, èt credidit.

Respondebunt Judæi quòd per circumcisionem et opera. Contrarium autem hìc D. Paulus multis rationibus probat.

2. *Si enim Abraham ex operibus.* 1° Negat per circumcisionem et alia externa fuisse justificatum : hanc quidem negationem, fortè ne Judæos lædat, verbis non exprimit; sed quasi expressam ratiocinatione convincit. *Si enim ex* circumcisione, aut *operibus* externis *justificatus esset Abraham*, haberet equidem *gloriam* καύχημα, gloriationem, id est, unde gloriaretur apud homines, qui externa solùm vident; *sed non apud Deum*, qui cor hominis in primis intuetur : qui mentem, fidem, affectum, intentionem operantis

ustificatus est, habet operibus externis justificatus esset Abra-
, sed non apud Deum. ham, haberet quidem unde gloriaretur apud homines, qui vident externa; sed non haberet apud Deum, qui cor et animum hominis in primis intuetur; et ideò opera externa sine fide facta non æstimat; sicque politicè tantùm justificatus esset Abraham: at certissimè non politicè tantùm justificatus est, sed verè, internè, et coram Deo: ergo non per opera tantùm externa, sed per fidem.

id enim dicit Scriptu- Id apertè declarat sacra Scriptura, Ge-
didit Abraham Deo: nes. 15. *Credidit Abraham Deo;* et hæc

considerat, et qui opus externum sine fide, affectu, pietate factum, nat, sicque Abrahæ justitia vilis, exigua, humana et politica tantùm atqui constat quòd Abraham verè, perfectè et coram Deo justificatus gratissimus fuit, et apud Deum gloriam habuit.

ion politicè tantùm et per opera externa justificatus est, sed verâ, t perfectâ justitiâ per fidem.

ratiocinatione intelligendus est Apòstolus de operibus fide destiu præcedentibus fidem, *sine qua impossibile est placere Deo.*

autem ratiocinationis principium insculpe menti tuæ, et ad illud continuè. Deus, qui spiritus est, spiritum operantis primariò confidem, affectum, intentionem, quasi radices operum nostrorum in tuetur, et ex illis opera nostra pensat et æstimat.

, ut Deo placeas, cura ante omnia, de Deo magnificè sentire; de ejus majestate, bonitate, potentia, existimationem habere; et fectus age, et operare.

d enim dicit Scriptura? 2° Probat hìc et sequentibus n. Abraham r fidem justificatum fuisse. Id autem probat 1° auctoritate Scripturæ, 5. 6. instatque frequenter Apostolus in hæc verba: *credidit.... et n est,* etc. *quid dicit Scriptura?* Non dicit, quod fecit: sed quod *Abraham,* Deo promittenti, scilicet, sibi et Saræ conjugibus, sesterilibus innumerabilem posteritatem, tum carnalem per Isaac; tualem per Christum.

utatum est, id est, et hæc Abrahæ fides à Deo reputata fuit illi in seu, per hanc fidem suam verè et coram Deo justificatus est : Deus enim non imputat alicui justitiam, seu non reputat alitum, nisi revera, vel talis sit, vel fiat.

tur fide suâ Abraham, aut primò justificatus est, seu, ex impio et factus est justus: aut ex justo factus est justior, seu justitiæ em accepit; sed cùm ex Genes. 12. pateat quòd jam tunc justus eo gratus; concludendum est quòd hâc fide factus est justior; seu ejus fides illi imputata est ad secundam justitiam, id est, justitiæ m.

lem semper vis argumenti Apostolici. Si enim nec justus Abraham, m gratus, justitiæ augmentum accepit nisi per fidem; multò minus et peccator, per externa opera, sine fide, primam adeptus est : sed sicut per fidem accepit augmentum justitiæ; sic per fidem st primam justitiam.

iam itaque hujus Scripturæ intelligentiam, recordare ejus quod

Abrahæ fides à Deo fuit illi imputata ad justitiam. | et reputatum est illi ad justitiam.

dictum est, cap. 1. n. 17. *Justus ex fide vivit;* scilicet primâ, secundâ et continuâ justitiæ vitâ : seu fides est radix primæ, secundæ, et continuæ justitiæ : ita ut nulla sint justorum opera, in quæ fides non influat.

Abraham igitur credidit Deo primùm illi loquenti, et eum è patrio solo sub magnis promissionibus evocanti : quas vide Genes. 12. n. 2 et 3. et hâc fide suâ primam accepit justitiam; ex impio, et ut volunt multi, ex idololatra, factus est justus.

Abraham deindè credidit Deo Isaacum sibi promittenti et per eum posteritatem innumerabilem; et hâc fide justior factus est: et de hac loquitur hic D. Paulus.

Postmodum Deo credidit et obedivit Abraham sibi Isaaci filii sui immolationem præcipienti : et hâc fide justissimus factus est Deo gratissimus, ut videre est Genes. 22.

Eàdem ergo fide, quâ Deo placuit Abraham ab initio, eàdem et placuit in processu, et usque in finem; nec ulla fuere justi Abrahæ opera, in quæ fides non influxerit.

Et hinc intellige quomodo D. Jacobus de fide Abrahæ in immolatione Isaaci dicat idem, quod hìc D. Paulus dicit de fide ejusdem Abrahæ, circa ortum Isaac : et quidem uterque rectè, quia parium par est ratio, et, ut dictum est, fides in omnia justi opera influit.

Hinc etiam intelliges, si bene omnia perpendas, quòd Apostolus hìc non de nuda fide loquitur; sed de fide viva, operante, obediente; seu de fide vestita operibus spei, charitatis, obedientiæ : qualis, scilicet, fuit fides Abrahæ, Deum vocantem secuti, relictâ patriâ; in Deum sperantis, Deo in omnibus obedientis, etiam filium immolare parati.

Et hinc conciliabis D. Paulum fidei justificationem tribuentem cùm D. Jacobo justificationem operibus attribuente. Jac. 2. n. 21. et uterque verè et rectè, si bene intelligantur : D. Paulus enim loquitur de fide bonis operibus vestita; D. autem Jacobus de bonis operibus fide factis, seu, quorum fides sit principium, mater et altrix.

Sed quare sic diverso modo locuti sunt? quia contrarios oppugnabant errores.

D. Paulus agens contra eos, qui fidem negligentes, gloriabantur de justitiâ, quæ est ex operibus, commendat justitiam, quæ est ex fide, dicitque Abraham non fuisse justificatum ex operibus, fidem scilicet præcedentibus.

D. autem Jacobus agens contra eos, qui, perceptâ fide, torpebant otio, et putabant se per eamdem fidem, utpote justificatos, posse salvari, etsi bona opera non haberent; commendat opera, et dicit Abraham ex operibus esse justificatum; sed quæ fidem subsecuta sunt.

Ostendit autem Jacobus se à Paulo non dissentire, sed concordare, cùm statim dicat : *Vides quoniam fides cooperabatur operibus illius, et ex operibus fides consummata est, etc. Videtis quoniam ex operibus justificatur homo et non fide tantùm.*

Hæc ex D. Anselmo; et ipse ex D. Aug. lib. de fide et operib. cap. 4. qui D. Aug. putat D. Jacob. hæc scripsisse contra eos, qui D. Paulum malè intelligebant, et ejus doctrinâ abutebantur.

Fides itaque est omnis justitiæ, primæ, secundæ, etc. radix. Justitiam inchoat, conservat, auget; omnium virtutum supernaturalium mater, nutrix.

Quanto itaque fervore et studio cum Apostolis orandum! Domine, adauge

4. Ei autem qui operatur, merces non imputatur secundùm gratiam, sed secundùm debitum.

Juxta quæ verba sic ratiocinor : homini qui opus exercet, merces rependitur, non gratìs, sed ex justitiâ, et tanquam quid ei debitum.

5. Ei verò qui non operatur, credenti autem in eum qui justificat impium, reputatur

E contrà verò homini, qui nullum exercet opus, sed qui tantùm credit in eum qui peccatores justificat; huic, inquam,

---

mihi fidem, ut in fide et ex fide vivens, in justitiâ continuè crescam. Sit mihi fides viva, operans, ut sit mihi justitia in meritis abundans.

4. *Ei autem qui operatur.* Ex eo quòd Scriptura dicit : *Credidit, et reputatum est,* etc. : infert Apostolus, non ex operibus Abraham fuisse justificatum, sed per fidem.

Hoc enim est discrimen inter opera et fidem, quòd operi debetur merces; quod autem fidei datur, gratis datur. Itaque sensus est : Ei, qui opus meritorium exercet, merces non gratis rependitur, sed ex justitia.

5. *Ei verò qui non operatur........ credenti autem.* Id est, sed qui tantùm credit in eum, qui justificat peccatores : *reputatur fides.....* datur justitia, non quasi merces debita; sed gratìs et ex solo reputantis nutu; seu *secundùm propositum gratiæ ejus*; id est, ex gratuito Dei proposito; quia placuit ei hanc fidem acceptare et reputare ad justitiam, tum primam, tum secundam.

Hæc verba *secundùm propositum...* non sunt in Græco, nec in Syriaco, nec in aliis versionibus. Habet tamen ea Ambrosius, et alii antiqui; et explicant bene quid significet *reputatum est,* etc. et cur hoc verbo usa sit Scriptura. Nimirum, ut indicet quòd fides, ex natura sua non pariat justitiam, nec fidei detur justitia tanquam debitum; sed ex gratioso et liberali decreto Dei; quo statuit ad actum fidei formatæ, seu ad actum contritionis gratiam justificantem dare.

Ad perficiendum Apostoli ratiocinium, adde quod subintelligit. Atqui constat ex Scriptura jam citata, justitiam Abrahæ datam fuisse gratìs, seu tanquam donum gratuitum : hoc enim significat verbo *et reputatum*, etc.; ergo non ex operibus, data enim fuisset ut merces; sed per fidem justificatus est.

Resume totum, et juxta mentem Apostoli applica argumentum : Abraham Judæorum pater, secundùm carnem, et omnium fidelium pater secundùm spiritum, gratìs et per fidem justificatus est : per fidem factus est amicus Dei, et fidelium omnium pater et norma : ergo et non gratis per fidem et gratiam Christi justificamur. Gratìs 1° quia per merita Christi, non per opera nostra; 2° quia fides, quæ hæc Christi merita nobis applicat, purum Dei donum est, Christique meritorum fructus.

Observatio moralis.—Gratìs creatus sum : gratìs redemptus sum : gratis justificatus sum : totum ergo Dei sum, id quod sum : gratìs è nihilo naturali per potentiam illius extractus : gratìs è nihilo peccati per fidem eductus : totum ergo me debeo Deo Creatori, Redemptori, Justificatori. O Deus, triplici titulo cordis mei Deus, unicum cor meum posside saltem integrum.

Altera observatio et praxis.—Gratiâ Dei sum, id omne quod sum; in me nihil meum, nisi mendacium et peccatum : ubi est ergo gloriatio mea? Apage præsumptio, omnisque falsa in propriis meritis confidentia aut elatio : totus ex Deo sum; totus ergo Deo, per Christum, semper esse volo. Hoc ut ita sit : *Domine, adauge fidem* meam, quæ nihilum meum mihi continuè demonstret; tuamque erga me misericordiam semper exhibeat : sic

homini si justitia detur ; datur non quasi merces debita ; sed gratis et ex gratuito Dei proposito, cui placuit hujus hominis fidem acceptare ad justitiam : atqui constat ex jam citatâ Scripturâ quòd justitia Abrahæ fuit data, ex solo Dei reputantis nutu ; hoc enim significat, et *reputatum est ;* ergo gratìs data est, ergo non ex operibus ; sed ob fidem : ergo et nos pariter gratìs per fidem sine operibus justificamur.

Talis hominis beatitudinem, cui Deus gratìs sine operibus justitiam confert, David Propheta Regius describebat, in Ps. 31, dicens :

Beati illi, quibus gratuitò condonatæ sunt iniquitates, et quorum peccata sic deleta et remissa, ut ne pareant quidem :

Beatus vir ille, cui Dominus peccatum non imputat, quia ob gratuitam condonationem, nullum.

fides ejus ad justitiam secundùm propositum gratiæ Dei:

6. Sicut et David dicit beatitudinem hominis, cui Deus accepto fert justitiam sine operibus :

7. Beati, quorum remissæ sunt iniquitates, et quorum tecta sunt peccata.

8. Beatus vir, cui non imputavit Dominus peccatum.

---

in memetipso jugiter confusus, humiliatus et annihilatus ero, in te solo confidam et gloriabor.

Quò major fides, eò minor superbia, majorque cordis humilitas. Fides humilitatis mater : sicut quò majus luminare, eò minor illuminati orbis umbra : sic quò major mentis fides, eò minor cordis tumor et umbra, seu vanitas. Hinc semper orandum : *Domine, adauge fidem.*

6. *Sicut et David dicit beatitudinem hominis.* Davidis auctoritate, et consequenter legis ipsius testimonio, confirmat justitiam, sine operum merito ex Dei misericordia provenire.

Quemadmodum et David Rex ille propheticus, describens hanc quæ nobis per Evangelium, contingit beatitudinem ; quâ, scilicet, Deus homini justitiam gratis dat sine operibus, dicit : *Beati, etc.* temporis beatitudinem prædicat, quo natus est Christus, sicut Dominus ipse ait Math. 13. *Multi Reges et Prophetæ cupierunt videre quæ videtis.* Ambrosius.

Accepto fert. Gr. λογίζεται idem verbum quod noster interpres vertit supra, *reputat*, nunc *accepto fert*, mox *imputat.*

7. *Beati quorum remissæ sunt.* Adsunt Davidis verba, quæ citat D. Paulus, et in quibus nulla fit operum mentio : *Beati* illi, quibus *remissæ*, ablatæ et gratìs condonatæ *sunt iniquitates : et quorum* ideò *tecta sunt peccata ;* quia verè ablata, deleta et per gratiam remissa. Deo enim nihil tegitur, nisi quod non est.

Beati itaque illi, quibus sic remissa est et deleta iniquitas, ut nullum illius appareat vestigium, seu, qui, juxta Ps. 50. sic est à maculis peccatorum ablutus, ut sit *et super nivem dealbatus.*

8. *Beatus vir cui non imputavit Dominus peccatum,* quia scilicet jam plenè condonatum, deletum et ablatum : imputaret enim illud Deus, si adesset; Deus quippe sentit, seu statuit de rebus, ut in se sunt.

Tria sunt in peccato : primum deviatio à lege ; Gr. ἀνομία. transgressio legis, iniquitas : secundum offensa Dei : tertium reatus pœnæ.

Beatus ille, cui Deus remittit offensam ; suâque misericordiâ condonatam

atitudo ergo hæc in isione tantùm manet, a in præputio? Dici-im quia reputata est fides ad justitiam.

iomodo ergo reputata circumcisione, an in o? Non in circumci-ed in præputio.

Sed à vobis quæro, hæc felicitas de qua David loquitur, cui contingit? an circumcisis, seu Judæis tantùm? an etiam incircumcisis, seu Gentilibus? certè Abrahæ justificatio evincit quòd etiam incircumcisis convenit. Constat ex Scriptura jam citata, quòd Deo credidit Abraham, et quòd à Deo fides Abrahæ imputata fuit ad justitiam.

Inspiciamus ergo qualis et in quo statu existebat Abraham, quando credidit et fuit justificatus : An circumcisus tunc erat? an verò præputiatus? Patet Scripturam legenti, quò erat adhuc præputiatus. Si ergo ipse Abraham præputiatus, justificatus est; hæc justificationis felicitas non solùm ad circumcisos spectat, sed etiam ad præputiatos : ergo et illa non per circumcisionem obtinetur, sed per fidem in Christum, quæ Gentilibus æquè convenit ac Judæis. Adde quòd

---

ı tegit, quasi nunquam fuerit; et ideò non imputat ad pœnam. ınt et in justificatione v. g. per Baptismum, remissio peccatorum; :atiæ sanctificantis; justitia quâ justè et sanctè vivitur.

ille, cui Deus omnia peccata sic remisit, ut et omnes pœnas con- Beatus ille, qui, à peccatis expurgatus, charitatis stolâ tectus et est : at beatior ille, qui postquam à peccatis justificatus est, et stolâ nctificantis indutus, justè, sanctèque vivit; ita ut Deus ei peccatum ıtet, utpote, qui nihil mali faciat.

:itudo ergo hæc. Gr. beatitudo ergo hæc in circumcisionem? an etiam itium? (supple cadit, venit), Syr. ista igitur beatitudo super cirnem? an super præputium (fit)? Itaque hæc duo verba *tantùm ma-*ta sunt ab interprete nostro.

a· scripturam Apostolus applicat ad suum intentum principale; nnium justificationem sine operibus fieri. Hæc felicitas, de quâ Da-contingit? an circumcisis, seu Judæis, tantùm? an etiam et incir-seu Gentilibus.

vincat quòd etiam Gentilibus convenit, rursus considerat locum e de Abraham.

:imus enim quia... Quomodò ergo... id est, qualis, et in quo statu, Abraham, quando fuit justificatus : an circumcisus? an præpu-

t ex Scripturâ, quòd erat adhuc præputiatus, quando credidit ex ne nasciturum Christum, per quem benedicerentur omnes gentes; ac fidem suam, justificatus est Abraham.

on solùm ad circumcisos, sed etiam ad præputiatos spectat hæc fe-stificationis : ergo et illa non obtinetur per circumcisionem et opera; dem in Christum, quæ Gentibus et Judæis communis est.

hic ex tempore quo justificatus est Abraham, scilicet 14. saltem equam circumcisus fuerit; probat Abraham per fidem, non per ionem, adeptum esse justitiam : et ideò Gentiles sicut et Abraham ı justificari.

Circumcisionem accepit Abraham velut signum fidei, quam dederat Deo sibi promittenti Messiam è suo semine nasciturum; et tanquam signaculum justitiæ, quam adhuc præputiatus acceperat per hanc fidem. Ideò autem præputiatus Abraham per fidem justificatus est; ut esset omnium in præputio credentium Pater; certique forent præputiati Gentiles, quòd fides sibi ad justitiam imputaretur; sicut et Abrahæ præputiatio fuit imputata.

Ideò verò fide jam justificatus, circum-

11. Et signum accepit circumcisionis, signaculum justitiæ fidei, quæ est in præputio : ut sit pater omnium credentium per præputium, ut reputetur et illis ad justitiam :

12. Et sit pater circumcisio-

---

11. *Et signum accepit circumcisionis.* Gr. signaculum justitiæ fidei, quæ in præputio (sine est) ; Syr. sigillum fidei suæ, quæ fuerat in præputio. Quarta hìc continetur probatio, justificationem Abrahæ non fuisse ex circumcisione; quandoquidem circumcisionem recepit in sigillum justitiæ, quam præputiatus adeptus erat; sicque circumcisio fuit justificatione posterior.

Et signum. Syr. signum enim. *Et* idem ac *quia,* quia recepit circumcisionem, quæ signum erat fœderis quod Deus inierat cum eo et ejus posteritate, ut patet Genes. 17. Potest et dici quòd signum erat fidei suæ, de Messia è suo semine nascituro; et ideò in generationis membro fiebat. Hinc Ambrosius dicit : Credens se filium habiturum, hujus rei signum accepit, quod credidit; ut quid credens, justificatus sit, cerneretur. Ambrosius. Hinc utrumque in paraph.

Signaculum justitiæ. Accepit, inquam, circumcisionem, ut *signaculum justitiæ,* quam per fidem acceperat nondum circumcisus. Signum autem et sigillum rem supponunt, cujus sunt signum et sigillum : prius erat ergo fides et fœdus et justitia, quàm circumcisio.

Ut sit Pater omnium credentium. Et hìc quinta continetur ratio, sumpta ex mysterio significato, scilicet quòd per Christum, ex fide forent omnes justificandi. Itaque, ideò Abraham adhuc præputiatus per fidem justificatus est; *ut sit Pater omnium credentium :* Syr. ut esset Pater eorum omnium, qui credituri essent ex præputio : id est, ut esset Pater omnium qui, manente præputio, credunt; seu Gentilium incircumcisorum, qui credunt; *et reputetur et illis ad justitiam,* id est, ut et illis præputiatis Gentilibus fides imputetur ad justitiam, sicut et Abrahæ præputiato fuit imputata.

Ex hoc incircumcisorum numero sum, quos ex tunc videbas, ô Deus bone! et quem, per tuam summam misericordiam, in baptismo, ex fide Christi, justificari decreveras.

Gratias immortales pro tanto, tali, et tam gratuito beneficio? Da perficere quod cœpisti; da mihi fidem vivam, fidem operantem; da per fidem sic in justitia vivere, ut in regno cœlorum *recumbam cum Abraham, Isaac et Jacob.*

12. *Et sit Pater circumcisionis...* Id est, et ut esset Pater Judæorum circumcisorum, si non tantùm circumcisi, sed si etiam sectatores fidei, quam præputiatus adhuc Abraham professus est et quam circumcisus protestatus est.

Ad pleniorem horum versuum intelligentiam, adverte quòd duo successivè fuerunt in Abraham, præputium et circumcisio. Abraham præputium adhuc habens credidit Deo, et suà fide justificatus est : post hanc autem justitiam ex fide adeptam, et circumcisus est.

on iis tantùm qui sunt cumcisione, sed et iis ctantur vestigia fidei, st in præputio patris Abrahæ.

cisus est, et hoc circumcisionis signo fidem suam protestatus est; ut esset et circumcisorum Pater, non carne tantùm, nec carnali tantùm circumcisione; sed maximè spiritu et religione; nimirùm, si sicut ipse, credant in Christum, et fidem imitentur, quam hic Patriarcha noster habuit præputiatus, et quam circumcisus, hoc suæ circumcisionis signo protestatus est.

---

e circumcisus; quandoquidem justus erat? *In signum, et in signacu-* *signum* et protestationem fidei suæ; *et in signaculum justitiæ*, per ideptæ.

arte Abrahæ circumcisio signum erat et protestatio fidei, quam ha-, et quem semper habebat de Messia, è suo semine nascituro : et c signum in generationis membro gerebat impressum. Ex parte Dei, cisio Abrahæ erat ratificatio, obfirmatio et declaratio justitiæ, ob uam ei datæ.

quare Deus hæc duo voluit in Abraham, scilicet, quòd præputiatus justificaretur; et quòd jam fide suà justificatus circumcideretur; et cisionis signo, fidem suam de Messia ex se nascituro protestaretur? sborum populorum Pater esset Abraham; Gentilium quidem, qui iati crederent in Christum Abrahæ filium; ut illis præputiatis, sicut præputiato, fides imputaretur ad justitiam.

orum verò circumcisorum Pater esset, non quoad carnem tantùm, enim Abrahæ sunt; non quoad circumcisionem tantùm; Abraham Pater circumcisionis, prior ipse circumcisus est, et circumcisionis tum accepit pro se et posteris suis, sed et secundùm spiritum, et em; si credant in Christum, et fidem imitentur, quam præputiatus m habuit, et quam circumcisus protestatus est suæ circumcisionis

signum ideò accipiebant filii Abrahæ, ut scirentur esse ejus filii, dens Deo, hoc signum acceperat, ut æmuli essent paternæ fidei; ut nt in Jesum Abrahæ promissum. Ambrosius, seu diaconus Hilarius unt.

, non circumcisio, germanos facit Abrahæ filios: sicut Abraham, , non circumcisione, factus est justus, Dei amicus; ita Judæi, non nali circumcisione, præcisè; sed suà in Christum fide, fient spiri-Abrahæ filii et amici Dei.

mcisio erat signum et protestatio fidei in Christum venturum : Ju-n igitur circumcisio, hàc fide destituta, est quasi crumena vacua, ait ylactus : ne signum quidem est, ait D. Chrys. quia signum inane, rei signum.

ictis intellige quàm meritò in suis officiis cantet Ecclesia : *Pater fidei Abraham summus*, in Domin. Quinquages. et Sacerdos ad altare n nomine, vocet Abraham Patriarcham nostrum.

:, seu Patriarcha noster est, quia nobis præit exemplo, prior cre-Pater fidei nostræ; quia eadem credidit quæ nos : cum hoc discri-quòd credidit in Christum, è suo semine nasciturum, in quo bene-e erant omnes Gentes : nos verò credimus in Christum, Abrahæ filium, em nos *Deus benedixit omni benedictione spirituali in cœlestibus.* itaque hæc Abrahæ paternitas; et nostra filiatio spiritualis est, et in

13. Non enim per legem promissio Abrahæ, aut semini ejus, ut hæres esset mundi : sed per justitiam fidei.

Porrò, sicut non per circumcisionem fit justificatio, sic nec per legis observantiam : non enim sub conditione legem observandi, Deus promisit Abrahæ quòd per Messiam filium suum, futurus esset hæres et Dominus mundi, sed per justitiam, et propter justitiam quam fide suâ adeptus erat Abraham, et cujus imitatores essent ejus posteri.

14. Si enim qui ex lege, hæredes sunt; exinanita est fides, abolita est promissio.

Si enim à legis observantia, pendet hæreditas, seu benedictio Abrahæ promissa, Genes. 22. 18. inanis 1° facta est Abrahæ fides tam laudata; 2° abolita est, et nulla ipsa promissio Abrahæ facta.

15. Lex enim iram opera-

Cùm enim lex sine fide sit observatu impossibilis, sed per fidem, et secundum fidem fundatur : eò germaniores erimus Abrahæ filii, quò sinceriùs in Christum credemus, et fideliores erimus, Christo Dei et Abrahæ filio.

Hinc concipe quantus et qualis sit fidei thesaurus ! quæ nos in Christo; et per Christum, unit cum omnibus qui fuerunt, et erunt in mundo sanctis, tum fidei Patribus, tum simpliciter fidelibus.

Quàm magnifaciendus hic thesaurus ! quàm accuratè servandus, augendus, per frequentes actus fidei !

13. *Non enim per legem promissio.* Syr. non enim per legem exstitit promissum ipsi Abrahæ et semini ejus, ut esset hæres mundi; sed, etc.

Probat Apostolus Abraham, omnium credentium, etiam præputiatorum esse Patrem, simul et argumento novo ex promissione Dei sumpto, probat justitiam, nec Abrahæ, nec nobis obtingere, aut per circumcisionem, aut per legem, aut per legis opera ; sed per fidem ; tale autem est argumentum Apostoli.

Promisit Deus Abrahæ et posteris ejus quòd futurus esset totius mundi hæres per Messiam filium ejus : respicit ad illud Genes. 22. *Benedicentur in te omnes Gentes.*

At hæc promissio non facta est per legem, seu sub conditione servandi legem, quæ nondum erat; et quæ, ut dicit ad Gal. 3. n. 17. longè fuit posterior : sed per et propter justitiam fidei, seu propter justitiam quam acquisivit Abraham credendo et obediendo Deo.

Ergo et ejus promissionis adimpletio independens est à lege, et legis operibus ; sed fit per gratiam fidei.

14. *Si enim qui ex lege, hæredes sunt.* Si enim illi soli, qui legem observant, hæredes sunt bonorum Abrahæ promissorum, *exinanita est*, inanis et vacua facta est Abrahæ *fides* tam laudata, nullusque ejus fructus.

Abolita est promissio; imò nulla erit divina promissio illi facta : nulla in Abraham, quia ante legem; nulla in posteris Abrahæ, quia legis prævaricatores.

15. *Lex enim iram operatur.* Syr. siquidem lex est effectrix iræ; quia lex sine Christi fide et gratiâ, quâ impleatur, est impossibilis observatu : hincque tantùm abest, ut benedictionem, justitiam, hæreditatem Abrahæ promissam causet; quin potiùs iram, indignationem et vindictam divinam operatur.

Non quidem per se, et ex institutione sua, sed per accidens, ratione infirmitatis humanæ ; quia sic, lex est occasio prævaricationis, seu trans-

tur. Ubi enim non est lex, nec prævaricatio.

16. Ideò ex fide, ut secundùm gratiam firma sit promissio omni semini, non ei qui ex lege est solùm, sed et ei qui ex fide est Abrahæ, qui pater est omnium nostrûm;

17. (Sicut scriptum est : quia patrem multarum gen-

possibilis, tantùm abest, ut benedictionem Abrahæ promissam obtineat; quin potiùs iram et vindictam Divinam operatur; dùm auget peccati gravitatem : ubi enim non est lex manifestans peccati malitiam, ibi nec est peccati ex scientia commissio.

Ideò autem ex fide obvenit hæc hæreditas promissa, tum ut tanquam gratia detur, non ut debitum; tum ut firma sit Dei promissio, et in omni Abrahæ posteritate compleatur, non in Judæo tantum, qui legem accepit; sed etiam in Gentili, qui fidem Abrahæ sectatur : Abrahæ, inquam, qui nostrûm omnium, tam Gentilium quàm Judæorum pater est; si non carnali, certè spirituali generatione, per similitudinem fidei.

(Sicut Genes. 17. n. 5. scriptum est, ubi redditur causa nominis Abram, in Abra-

---

gressionis mandatorum; et consequenter indignationis divinæ : *Ubi enim non est lex*, et præceptum; *ibi non est legis transgressio*.

Lex manifestans peccati malitiam, auget gravitatem peccati contra hanc legem commissi; fit enim ex scientia, et ideò gravius quàm quod ex ignorantia.

16. *Ideò ex fide*. Gr. propter hoc ex fide. Syr. propterea ex fide quæ per gratiam est, justificabimur, ut vera sit promissio toti ejus semini, etc. id est, *ideò ex fide*, obvenit hæreditas promissa; *ut secundùm gratiam*. 1° Ut detur tanquam donum gratuitum, non verò tanquam debitum : *firma sit promissio*. Gr. adesse firmam promissionem, seu, ut *firma sit promissio*. Altera datur ratio, cur ex fide; 2° ut firma sit divina promissio, et compleatur in omni semine, seu posteritate Abrahæ.

Non ei qui ex lege est, solùm; id est, non solùm in Judæo qui legem recepit, *sed et ei qui ex fide est*, sed etiam in Gentili, qui Abrahæ fidem sectatur,

Qui pater est omnium nostrûm; id est, qui Abraham, omnium nostrûm, tam Gentilium, quàm Judæorum, pater est, si non carnali generatione, certè spirituali, per similitudinem fidei et religionis.

Supponit Apostolus duas in Dei promissione qualitates, quòd gratuita sit et firma. Si facta esset sub conditione servandi legem; 1° gratuita non fuisset promissio; sed hæreditas promissa obvenisset, quasi merces operanti debita; 2° non fuisset firma, quia lex neminem justificabat, imò damnabat; erat enim occasio prævaricationis et consequenter maledictionis. Ideò non ex lege.

Ideò autem *ex fide :* 1° quia quod datur fidei, datur gratis et secundùm gratiam; 2° quia omnes fidei sunt capaces, tam Gentiles, quàm Judæi; sicque promissio completur in omnibus; sicque Abraham pater fit multarum Gentium.

17. (*Sicut scriptum est* Genes. 17. *quia patrem multarum Gentium posuit te.*)

Ante Deum. Citatione per parenthesim lectâ : hæc verba *ante Deum*, jungenda cum præcedentibus : *qui est*, inquam, *omnium nostrûm Pater*, *ante Deum :* id est, si non coram hominibus certè ante Deum et infallibili judicio Dei, cui nos fides commendat. Gr. κατέναντι, quod D. Chrys. et Theod. ver-

ham mutati, quia *Patrem multarum Gentium te constitui*). Omnium, inquam, nostrùm credentium Pater est, sicut et Deus ipse, cui credidit, fisus promissis illius, qui, quos vult, suscitat à mortuis; et qui æquale imperium habens in non entia, et in entia; vocat ea quæ non sunt, quasi jam sint:

tium posui te, ante Deum, cui credidit, qui vivificat mortuos, et vocat ea quæ non sunt, tanquam ea quæ sunt.

Tam potenti Deo pollicente fretus, spem certam habuit de re, de quà nulla naturalis spes erat; scilicet, quòd fieret Pater multarum Gentium, et auctor posteritatis, quæ numero multitudinem stellarum æquaret, juxta Dei promissum Genes. 15.

18. Qui contra spem in spem credidit, ut fieret pater multarum gentium, secundùm quod dictum est ei: sic erit semen tuum.

Non vacillavit fides ejus; nec diffidentium more, consideravit ea, quæ rem hanc reddebant naturaliter impossibilem; corpus, scilicet, suum ferè emortuum, cùm jam centum ferè annorum esset; et Saram conceptui ineptam, utpote quæ sterilis et nonagenaria:

19. Et non infirmatus est fide, nec consideravit corpus suum emortuum, cùm jam ferè centum esset annorum, et emortuam vulvam Saræ.

Ob hæc, inquam, et similia, ne minimum quidem diffidit de Dei promisso, sed

20. In repromissione etiam Dei non hæsitavit diffidentià,

---

tunt ad exemplum Dei, ad instar Dei: sicut Deus omnium omninò Pater est per creationem; sic Abraham omnium omninò credentium Pater est per exemplum fidei suæ.

Cui credidit. Hìc Apostolus fidem Abrahæ commendat; qui credidit Deum, qui omnia potest.

Qui vivificat mortuos: id est, qui potest mortuis vitam dare; seu qui quos vult, suscitat à mortuis. *Et vocat ea quæ non sunt:* id est, non existentia vocat è nihilo, et ea facit existere: qui æquale imperium habet in non existentia et existentia: vocat, et sunt. Credidit, inquam, Deum omnipotentem facile sibi præstiturum, quod promittebat; nempe quòd futurus esset Pater omnium, etsi nondum esset ipsi filius, essetque senex et Sara sterilis, et ætatis provectæ.

Agitur hìc, non de oblatione Isaac, sed de ejus ortu promisso. Itaque intelligendus est textus de emortuo corpore in Abrahæ, et Saræ, quibus dedit Deus generandi virtutem: potest tamen etiam Apostolus alludere ad Isaaci immolationem, quem Abraham immolavit, credens Deum à mortuis illum posse suscitare.

18. *Qui contra spem in spem credidit.* Id est, qui Abraham ita credidit, ut ex Dei gratia et divina promissione speraret quod secundùm naturæ vires erat impossibile. *Contra spem* naturæ, seu naturalis potentiæ generativæ, *credidit in spem* gratiæ et divinæ potentiæ, *ut fieret,* id est, quòd fieret Pater... *secundùm quod dictum est ei,* Genes. 15. *sic erit semen tuum,* nempe, *ut stellæ cœli:* quod ex citato loco subauditur.

19. *Et non infirmatus est in fide:* id est, non vacillavit fides ejus: *nec consideravit corpus suum emortuum,* respectu virtutis generativæ: seu ineptum ad sobolem habendam. *Eum jam ferè centum,* nonaginta novem. *Et emortuam vulvam Saræ,* conceptui non aptam, utpote nonagenariæ.

20. *In repromissione etiam Dei non hæsitavit diffidentià.* Gr. in repro-

sed confortatus est fide, dans gloriam Deo :

21. Plenissimè sciens quia quæcumque promisit, potens est et facere.

22. Ideò et reputatum est illi ad justitiam.

23. Non est autem scriptum tantùm propter ipsum, quia reputatum est illi ad justitiam;

24. Sed et propter nos, quibus reputabitur credentibus in eum, qui suscitavit Jesum Christum Dominum nostrum à mortuis;

25. Qui traditus est propter delicta nostra, et resurrexit propter justificationem nostram.

forti et firmâ fide credidit, deditque Deo gloriam :

Quem, hâc suâ inconcussâ fide, professus est summè veracem, et omnipotentem : et qui sua promissa, quæcumque sint, et naturæ vires superent, potest exsequi.

Et hæc heroica fides illi à Deo imputata est ad justitiam.

Hoc autem, quòd ob suam fidem justificatus est Abraham, scriptum non est tantùm, ut illius fides laudetur, et justitia declaretur :

Sed etiam ut nobis fidei detur exemplum, nostraque fides hoc exemplo provocetur; hâc fiduciâ quòd et nobis fides ad justitiam reputabitur, si credimus in eum qui D. N. J. C. suscitavit à mortuis.

Qui mortuus est, ut peccata nostra, animæ nostræ mortem occideret; et resurrexit à mortuis, ut per illum peccatis mortui, cum illo in novitate vitæ ambulemus.

---

missionem, seu contra repromissionem, etc. non disceptavit, seu disputavit, id est, ne minimùm quidem diffidit de Dei promisso; *sed confortatus est fide, dans gloriam Deo;* sed forti et firmâ fide credidit, et absque ulla hæsitatione; hâcque fide dedit Deo gloriam, profitens eum summè veracem et omnipotentem.

21. *Plenissimè sciens :* plenissimè persuasus quòd Deus promissa sua possit exsequi.

22. *Ideò et reputatum est.* Quæ mirabilis persuasio reputata est illi, etc., seu, ob tam heroicam virtutem justificatus est.

23. *Non est autem scriptum tantùm propter ipsum.* Conformiter ad suum intentum principale, concludit in gratiam spiritualium Abrahæ filiorum, asserens quòd ejusdem justitiæ participes erimus, si ejusdem fidei simus imitatores.

Spiritus Sanctus per Moysis calamum, hanc Abrahæ laudem, nempe, quòd ob heroicam fidem suam justificatus est, transmisit ad posteros, non propter Abraham tantummodo laudandum.

24. *Sed et propter nos.* Sed etiam propter nostram instructionem, et ad nostram fidem provocandam; ut certi et securi simus, quòd fides nostra nobis ad justitiam reputabitur; si *credimus in eum qui Dominum nostrum J. C. suscitavit à mortuis.*

Duplex his in verbis continetur fidei nostræ comparatio cum fide Abrahæ : prima in effectu; nobis reputabitur ad justitiam sicut et illi; secunda in objecto; sicut enim Abraham credidit in eum qui suscitat à mortuis; ita nos credimus in Deum, *qui a mortuis suscitavit Dominum nostrum Jesum Christum.*

25. *Qui traditus est.* Qui Jesus Christus *traditus est* à Patre suo, in mortem, *propter peccata nostra* expianda, abolenda.

Per antithesim, morti Christi junxit peccata nostra, quæ sunt mors ani-

mæ : et Resurrectioni Christi, nostram justificationem; quæ est nostra spiritualis resurrectio.

Et resurrexit propter justificationem nostram. Mortuus est, ut suâ morte peccata nostra, animæ nostræ mortem occideret; et resurrexit à mortuis, ut et nos, per illum, peccatis mortui, justitiæ vivamus, et cum illo, et per illum *in novitate vitæ ambulemus.*

Hoc tamen inter mortem et Resurrectionem Christi discrimen est, quòd suâ morte meruit peccatorum nostrorum remissionem; suâ verò resurrectione non meruit nostram justificationem; quia non fuit opus viatoris.

Resurrectio itaque justitiæ nostræ typus est, non causa, sicut mors causa est; nisi fortè dicas quòd passio et resurrectio Christi sunt quasi unum opus redemptionis nostræ, unaque actio Christi completa, quâ simul et semel meruit peccatorum nostrorum remissionem et nostram justificationem. Vide Cornel. à Lap. Tyrin.

Hoc versu videtur tacitè insinuare Apostolus fidem nostram, fide Abrahæ majorem esse, 1° quia Abraham et Sara erant figuratè tantùm mortui, Christus Jesus verè et perfectè fuit mortuus; 2° quia præterea credimus quod, propter delicta nostra sit mortuus, et propter nostram justificationem suscitatus à mortuis. Vide Coroll. pietatis in fine.

Corollarium pietatis, seu in hoc Capite 4. ad pietatem maximè notanda, et in praxim accuratiùs redigenda.

Primo. Ex hoc capite concipe, et altâ mente repone ideam, quam de fide debeas habere : quanti sit à te facienda hæc divina virtus; quanto ardore sit illius augmentum à te desiderandum et precibus continuis exposcendum; et quàm frequenter exercendi sint actus illius.

Omnium divinarum et supernaturalium virtutum mater, altrix et conservatrix est.

Omnis omninò justitiæ primæ, secundæ, tertiæ, continuæ radix; justitiam inchoat, conservat, auget, perficit : Justus ita ex fide vivit, ut nulla justi sint opera, in quæ fides non influat.

Sic Abraham, omnium credentium Pater et exemplar, fide ex impio factus est justus : fide ex justo factus est justior; ac denique fide factus est justissimus, Deo gratissimus, amicus Dei. Vide n. 2, 3. Vide et n. 4.

Sic ergo et tu, si verè fidelis es, si verè filius Patriarchæ fidelium, fide jugiter vive; in omnia opera tua fides influat; illa omnia vivificet, sanctificet, Deoque grata reddat.

Recordare quòd exterior legis, etiam Evangelicæ, adimpletio, non justificat nisi fide, charitate, et spiritu Dei animetur.

Vivâ itaque fide anima, vivifica, sanctifica quidquid agis. Hoc ut ita sit :

Hunc in Dei cultu ordinem concipe, et hanc illius ordinis observa rationem.

Deus spiritus est, et quia spiritus, spiritu et mente vult primariò coli : *in spiritu et veritate oportet eum adorare,* ait Christus Dominus.

Deus spiritus, universorum creator et Dominus est; hinc et corpore et universis nostris actibus et passionibus vult glorificari.

Debet ergo Deus interiùs et exteriùs coli; at cum hoc ordine, quòd ab interiori semper incipiat omnis noster cultus exterior, et ab interiori dirigatur. Interior ille sit quasi anima; exterior autem quasi corpus. Interior ille cultus sit nostra vera et coram Deo justitia; exterior cultus sit quasi signaculum justitiæ. n. 11.

Hunc autem interiorem cultum incipit et perficit fides. Ideò à fide, omnis justitiæ radice, oriatur omnis noster Dei cultus. Fides influat in omnia nostra opera.

SECUNDO. Ex eodem capite, concipe quæ et qualis sit illa fides justificans, de qua hic loquitur Apostolus, et cujus exemplum nobis exhibet in Abraham : et ideo qualis debet esse tua..

Fides Abrahæ fuit, non mortua, sed viva ; non nuda, sed omnibus virtutibus ornata ; non timida, pusillanimis, et humiliter de Deo sentiens, sed fortis, sublimis, altè et dignè de Dei majestate et omnipotentià sentiens ; ipsi penitùs, submissa, ad omnes ejus voluntates parata ; etiam ad unigeniti filii sui immolationem. Hæc fuit fides Patriarchæ fidelium ; et hâc fide Deo summopere placuit. Vide n. 17, 18. etc. Vide et n. 3.

Talis sit et tua, si Deo placere velis. Sit viva, firma, stabilis, spei, obedientiæ, reverentiæ virtutibus vestita ; de Deo magnificè sentiens, plenè persuasa de summâ ejus veracitate, omnipotentiâ, etc., mortuos vivificante, quæ non sunt, vocante et creante, etc.

Hâc fide plenus, crede firmiter articulos fidei, etiam naturæ captum superantes.

Hâc fide firmus, in rebus arduis, in periculis, etc. *in spem, contra spem,* crede.

Hâc fide roboratus, visibilia et sensibilia sperne ; ad æterna, invisibilia tende, aspira, anhela ; et in Dei cultu sta, et, quidquid accidat, persevera.

TERTIO. Ex eodem capite disce quodnam sit præcipuum fidei nostræ objectum.

Abraham *credidit in Deum qui vivificat mortuos*, etc., nos credimus *in Deum, qui suscitavit à mortuis Dominum nostrum Jesum Christum*. n. 24, 25.

Mors itaque et Resurrectio Christi, duo præcipua sunt fidei nostræ mysteria, circa quæ frequentiores à nobis exercendi sunt actus fidei.

Moriens Christus victima fuit expiationis.

Resurgens Christus victima fuit sanctificationis. In cruce moriens, morte suâ, nostràm destruxit mortem ; in resurrectione suâ vitam nobis communicavit ; typum et exemplar novæ vitæ dedit.

Christus ergo frequenter adorandus, et moriens et resurgens ; fide vivâ, mortis illius effectus, peccatorum nostrorum remissio petenda ; et resurrectionis gratia et virtus invocanda.

Christe moriens et pro me moriens, sis peccatorum meorum mors : Christe resurgens, sis animæ meæ salus, vita, resurrectio.

Sed circa hoc fidei nostræ objectum, nota quòd nostra fides superet Abrahæ fidem.

Credidit Abraham in Deum qui suscitat mortuos, et qui ideò poterat omnipotentiâ suâ, corporibus quasi emortuis Abrahæ et Saræ, dare virtutem generandi sobolem : corpora autem Abrahæ et Saræ non erant verè mortua, sed tantùm figuratè.

Nos verò credimus in Deum, qui Jesum Christum verè mortuum, verè à mortuis suscitavit, nunquam moriturum. Majus ergo quid credimus quàm quod Abraham credidit.

Adde quòd credimus præterea Jesum pro peccatis nostris verè mortuum, et propter justificationem nostram suscitatum : qui duo sunt alii articuli naturaliter incomprehensibiles ; et ob quos fides nostra rursus major est, quoad objectum, fide Abrahæ.

Nec hoc mirum est, si pro modo revelationis, creverit et fides.

Sed bene nota quòd pro modo fidei crevit et obligatio vitæ sanctioris ; ubi enim Deus plus contulit, plus et exigit.

Hinc Christiani debent antiquioribus fidelibus, etiam ipsis Patriarchis esse sanctiores, utpote majoribus donis præventi.

ANALYSIS CAPITIS QUINTI.

Stabilita, in superioribus Capitibus, nostrâ justificatione, ex fide Jesu Christi; nunc disserit de hujus justificationis effectibus, ex quibus illius excellentia et celsitudo demonstratur.

Primus ergo nostræ justificationis effectus est pax et tranquillitas conscientiæ nostræ, per Jesu Christi mediatoris nostri merita. ỹ. 1.

Secundus, adoptio filiorum Dei, et hanc ob causam, gloriatio et exsultatio in spe felicitatis æternæ, filiis Dei præparatæ. ỹ. 2.

Tertius, gaudium et exsultatio in ipsis afflictionibus, utpote huic æternæ felicitati affinibus; quam affinitatem pulchrâ gradatione demonstrat Apostolus. ỹ. 3, 4, 5.

Hanc filiorum Dei gloriam sperandi, duo nobis firmissima fundamenta statuit: duo scilicet, divini in nos amoris argumenta, nimirùm, Spiritûs sancti in cordibus nostris diffusionem, et Christi mortem, pro nobis adhuc peccatoribus: quam Christi charitatem mirè exaggerat. ỹ. 6, 7, 8, 9, 10.

Quartus nostræ justificationis effectus est quòd gloriemur in ipso Deo, ut Patre nostro, et in Jesu Christo, nostro reconciliatore. ỹ. 11.

Ut autem hujus nostri cum Deo reconciliatoris necessitatem convincat, rem ab origine petit. ỹ. 12.

Adæ peccatum originalem nostræ corruptionis causam indicat, ut Christum, nostræ justitiæ fontem, ostendat. ỹ. 12, 13, 14.

Utrumque ergo Adamum et Christum comparat, opponit; Christum Adamo præponit. ỹ. 15, 16, 17.

Ac denique ỹ. 18. concludit quòd sicut, per Adæ inobedientiam, peccatores facti sumus; sic per Christi obedientiam, justitiam et vitam æternam adipiscimur.

CAPUT QUINTUM.

TEXTUS.	PARAPHRASIS.
1. JUSTIFICATI ergo ex fide, pacem habeamus ad Deum per Dominum nostrum Jesum Christum :	QUANDOQUIDEM ergo ex fide, et per fidem in Christum, propter delicta nostra traditum, justificati, et à peccatis nostris mundati sumus, pacem habeamus erga Deum; pacato ac tranquillo simus animo, et à malæ conscientiæ terroribus libero, utpote Deo reconciliati, per D. N. Jesum Christum, mediatorem nostrum :
2. Per quem et habemus accessum per fidem in gratiam istam, in qua stamus, et gloriamur in spe gloriæ filiorum Dei;	Per quem habuimus accessum ad hanc reconciliationis gratiam, in qua constanter perseveramus et de qua gloriamur, sperantes gloriam filiis Dei præparatam.

CAP. V. 1. *Justificati ergo ex fide.* Mirabiles hic nostræ justificationis effectus exhibet.

Justificati, id est, à peccatis mundati, justitiam adepti, Deo reconciliati, ejusque amici facti. *Ex fide*, non per legis opera, nec per vires liberi arbitrii, sed gratìs, per fidem; quæ Dei donum est; et quæ primam justitiam de condigno non meretur.

Pacem habeamus. ἔχωμεν, Gr. habemus ἔχομεν, Syr. habeamus. D. etiam Chrys. Theodoret. habeamus. *ad Deum.* Syr. apud Deum, id est, erga Deum. Sensus est : placato et tranquillo ante Deum simus animo, et a malæ conscientiæ terroribus liberi, utpote Deo reconciliati, *per D. N. Jesum Christum* Mediatorem nostrum.

Primus itaque justificationis nostræ, seu fidei justificantis fructus, est pax, tranquillitas, et fiducia conscientiæ, ex meritis et ob merita Christi Salvatoris nostri.

Pro me Christus Dei filius mortuus est; ipsius mors et mortis merita mihi per baptismum applicata sunt; per pœnitentiam et alia Sacramenta quotidie applicantur; per actus fidei continuos mea, et mihi propria redduntur : hinc pax, serenitas, fiducia in Christo et ob Christum.

2. *Per quem et habemus.* Gr. habuimus. Syr. accessimus, id est, qui Dominus noster Jesus Christus dedit nobis, per fidem, accessum et introitum in hanc justificationis gratiam.

Deus est principalis nostræ justificationis causa; Christus meritoria; fides, organum, seu instrumentum quo virtus sanguinis Christi ad nos derivatur

Eadem fides est justificationis pars, et accessus ad eam, sicut ostium est pars domûs.

In qua stamus; id est in qua justificationis gratiâ, stamus, consistimus, perseveramus. *Et gloriamur in spe gloriæ filiorum Dei.* Gr. et Syr. non habent *filiorum*, sed tantùm, *gloriæ Dei;* id est, et de qua gloriamur, sperantes gloriam filiis Dei præparatam. *Gloriamur in spe, donec gloriemur in re.*

Secundus ergo justificationis nostræ fructus est, adeptio filiorum Dei et gloriatio in spe felicitatis æternæ, filiis Dei præparatæ.

Non solùm autem gloriamur in spe futuræ filiis Dei gloriæ; sed etiam gloriamur et exsultamus in tribulationibus, utpote huic gloriæ affinibus : scimus enim quòd afflictio parit patientiam.

Patientia probationem, probatio spem;

3. Non solùm autem, sed et gloriamur in tribulationibus : scientes quòd tribulatio patientiam operatur;

4. Patientia autem probationem; probatio verò spem;

In Christi sanguine regeneratus, factus sum filius Dei; sanguis Christi mihi per Baptismum et per alia Sacramenta applicatus, dat mihi jus certum ad futuram filiorum Dei gloriam : spero itaque, et firmissimè spero; et in hac spe glorior, et exsulto, quasi in re jam adepta, quia spes certa utpote in Christi sanguine fundata.

3. *Non solùm autem,* id est, nec id solùm, seu non solùm gloriamur in spe futuræ gloriæ. *Sed et gloriamur in tribulationibus,* quas scilicet, in hac vita ut christiani patimur; et per quas, nos oportet ad hanc futuram gloriam pervenire.

Sicut *oportuit pati Christum... et ita intrare in gloriam :* sic et oportet pati Christianum, et per tribulationes intrare in gloriam : *per multas tribulationes oportet nos introire in regnum cœlorum.* Act. 14.

Gloriamur, inquam, secundùm spiritum, licèt doleat et gemat infirma caro. Et *gloriamur* de *tribulationibus,* ut de bono.

Scientes, ut qui scimus, quòd tribulatio patientiam occasionaliter in nobis producit; tribulatione enim acquiritur patientia.

Hæc est Dei nos affligentis voluntas : hicque divinæ gratiæ effectus.

4. *Patientia autem probationem,* id est, patientia nos reddit probatos, expertos, à vitiosis affectibus purgatos, lento scilicet tentationis igne.

In igne probatur aurum et argentum; homines verò receptibiles in camino humiliationis. Eccles. 2.

Probatio verò spem; id est, ex probatione in afflictionibus, spes constantior et securior redditur. *Deus tentavit eos, et invenit illos dignos se.* Sap. 3.

Spes autem non confundit; quia certitudinem habet, ut mox explicabitur : certitudinem scilicet moralem.

Syriaca versio hos versus sic exprimit : Non ita tantùm, sed etiam in oppressionibus nostris gloriamur; ut qui cognoscamus, quòd oppressio patientiam in nobis perficiat, patientia verò experientiam, experientia verò spem, spes autem pudore non afficit.

Ex hac egregia gradatione, quam D. Aug. miratus est, patet quòd tribulatio viam parat ad gloriam; et ideò Christianus, qui gloriatur in spe gloriæ filiorum Dei, debet et de tribulationibus, quæ ad hanc gloriam perducunt, gloriari. Hinc

Tertius justitiæ Christianæ fructus est gloria, gaudium et exsultatio in afflictionibus.

Quod alios confundit et afficit tristitiâ, Christianum lætificat, imò dat gloriandi causam.

Quare? quia fides ei afflictionem exhibet, non ut malum, sed ut bonum; utpote affinem gloriæ Dei; matrem gloriæ filiorum Dei. Afflictio parit patientiam, patientia probationem, probatio spem; spes autem divina futuræ gloriæ certitudinem habet, ut videbitur.

Hinc D. Jacobus, cap. 1. *Omne gaudium existimate, fratres mei, cùm in tentationes varias incideritis.* Hinc D. Petrus 1. Ep. 4. 13. *communicantes Christi passionibus gaudete.* Hinc D. Paulus 2. Cor. 4. 17. *momen-*

5. Spes autem non confundit : quia charitas Dei diffusa est in cordibus nostris per Spiritum Sanctum, qui datus est nobis.

Spes autem divina nos re speratâ non frustrabitur, aut frustratos pudore afficiet : quandoquidem Dei charitas et liberalitas effusa et profusa est in cordibus nostris, per Spiritum Sanctum, qui datus est nobis ut hæreditatis æternæ pignus : tale pignus qui dedit, quid denegabit?

6. Ut quid enim Christus, cùm adhuc infirmi essemus, secundùm tempus pro impiis mortuus est?

Præterea, ad quid Christus, pro nobis adhuc impiis, et peccatorum infirmitate languentibus, tempore præscripto mortuus est, nisi ut suam in nos charitatem ostenderet, spemque nostram firmaret?

---

taneum enim et leve tribulationis nostræ æternum gloriæ pondus operatur in nobis.

Hinc D. Bernardus, Serm. 17. in Ps. 90. siquidem in tribulatione spes gloriæ; imò et ipsa in tribulatione gloria continetur; sicut spes fructûs in semine, sic et ipse fructus in semine est.

5. *Spes autem non confundit;* id est, spes divina, et in Dei promissis fundata, *non confundit* sperantem, pudore non afficit.

Deus enim in se sperantem non fallet unquam, nec eum re speratâ frustrabitur.

Unde hoc nosti? et unde tibi hæc certitudo?

Ex amore Dei mihi ex duobus manifesto.

1° Ex eo quòd nobis Spiritum Sanctum suum dedit : 2° ex eo quòd unigenitum Filium suum pro nobis adhuc peccatoribus in mortem tradidit.

Et hæc duo sunt spei Christianæ fundamenta; et illius firmissimæ certitudinis argumenta, quibus hìc utitur Apostolus, ad firmandam spem nostram : primo quidem argumento in hoc n. 5. secundo autem à n. 6. usque ad 11.

Spes non confundit. Quare? *quia Dei*, in quem speramus, *charitas* et liberalitas in nobis *effusa* et profusa *est per Spiritum Sanctum, qui datus est nobis*, et quo divinæ naturæ consortes facti sumus amici Dei, filii Dei, omnibusque gratiis et virtutibus ditati.

Per Spiritum Sanctum qui.... Potest quidem intelligi visibilis Spiritûs Sancti communicatio, facta Apostolis et primis Christianis : sed debet etiam intelligi invisibilis Spiritûs Sancti communicatio facta nobis per Baptismum et alia Sacramenta; tunc enim datur Spiritus Sanctus, qui per charitatem sanctificat animam, eamque virtutibus ornat, et in eâ sanctificatâ et ornatâ habitat tanquam in templo.

Duplex itaque fit nobis donum in justificatione; Spiritus Sanctus, increata charitas, et charitas creata. Increata quippe Dei charitas sese effundit per charitatem creatam, à se diffusam in cordibus nostris. Et hæc utraque charitas, hoc utrumque donum est primum spei nostræ fundamentum; seu filiorum Dei gloriam firmissimè speramus, quia Spiritum Sanctum, pignus hæreditatis æternæ recepimus.

6. *Ut quid enim Christus....* En secundum divini in nos amoris testimonium et spei nostræ fundamentum; mors Christi pro nobis adhuc peccatoribus.

Ad quid enim, subaudi, nisi ut suam erga nos Deus charitatem ostenderet; spesque nos non confunderet; *Christus*, ex præscripto Patris, pro nobis adhuc *impiis* et peccatorum infirmitate languentibus, tempore constituto, exactis Danielis hebdomadibus, *mortuus est.*

Vix enim pro alio, licèt justo, quis moritur : dixi *vix*, quia pro justo, et sibi benefico, fortè quis sustinebit mori.

In hoc autem Deus suam in nos charitatem demonstrat admirabilem; quòd Christus pro nobis, non sanctis, sed peccatoribus; non amicis, sed inimicis, tempore opportuno, mortuus est.

Quòd si tantum beneficium præstitit impiis, quantò magìs nos, nunc per ipsius sanguinem justificatos, Deoque reconciliatos, servabit ab ira Dei in judicio!

Si enim nos; adhuc inimicos, Deo per mortem suam reconciliavit; multò magìs reconciliatos salvabit, per vitam suam gloriosam et omnipotentem.

7. Vix enim pro justo quis moritur : nam pro bono forsitan quis audeat mori?

8. Commendat autem charitatem suam Deus in nobis; quoniam cùm adhuc peccatores essemus, secundùm tempus

9. Christus pro nobis mortuus est : multò igitur magìs nunc justificati in sanguine ipsius, salvi erimus ab ira per ipsum.

10. Si enim cùm inimici essemus, reconciliati sumus Deo per mortem Filii ejus : multò magìs reconciliati, salvi erimus in vita ipsius.

---

7. *Vix enim pro justo quis moritur...* Vix enim pro alio, licèt justo, quis moritur. *Nam pro bono*, etc. dixi *vix;* quia *pro justo*, et sibi benefico, fortè quis sustineat vitam exponere. *Bonus*, hìc est beneficus, benefactor.

8. *Commendat autem charitatem...* In hoc autem Deus summam suam in nos charitatem demonstrat et illustrem reddit; *quòd Christus pro nobis*, non justis, sed peccatoribus; et ideò suis inimicis *mortuus est.*

Duo perpende. Primum, quòd mortuus est : secundum, quòd pro inimicis.

9. *Multò igitur magìs, nunc.... multò magìs igitur* per ipsius sanguinem, fide nobis applicatum, *justificati;* per ipsius merita servabimur *ab ira Dei*, in judicio.

10. *Si enim cùm inimici essemus...* Si enim adhuc inimicos, Deo, per mortem nos reconciliavit, multò magìs reconciliatos salvabit per vitam suam gloriosam.

Perpende antithesim inter amicos et inimicos; inter mortem et vitam. Vita continet omnipotentiam Christi, cui *omnis potestas data est.*

Si ergo mortalis adhuc Christus, pro nobis inimicis suis, tanta fecit et passus est; quid vivus, gloriosus et omnipotens, non faciet pro suis amicis et filiis? certissimè perficiet quod cœpit; salvabit in æternum quos in tempore reconciliavit. *Spes non confundit.* Hanc certitudinem mihi præbet immensus in me amor Dei.

Mirus est hic locus, ad firmandam spem nostram, præcipuè ob immensitatem charitatis Dei et Christi pro nobis : vix D. Paulus ex illo potest exire, et sibimet ipsi satisfacere, de hac charitate cogitans et loquens. Hæc charitas, inquit, omnem superat charitatem : inter homines enim vix est ullus, qui mori velit pro homine sancto, etiam benefactore; Christus autem homo Deus, pro nobis peccatoribus, et inimicis suis, mortuus est; et cruentè, et ignominiosè mortuus est.

Tanta passus pro peccatoribus et inimicis, quid non faciet pro reconciliatis et amicis?

Si per mortem reconciliavit peccatores; quid vivens, gloriosus, omnipotens, non faciet, ut pretio sanguinis sui reconciliatos salvet in æternum?

11. Non solùm autem, sed et gloriamur in Deo per Dominum nostrum Jesum Christum, per quem nunc reconciliationem accepimus.

Non solùm autem gloriamur in spe gloriæ filiorum Dei, aut in tribulationibus ad hanc gloriam conducentibus; sed et in ipso Deo, gloriæ centro; gloriamur, inquam, in Deo, ut Patre nostro; et gloriamur in D. N. Jesu Christo, per quem Deo reconciliati sumus, et in divinam ejus filiationem asciti: idque mirâ nostræ reparationis cum nostrâ perditione convenientiâ.

12. Propterea sicut per unum hominem peccatum in hunc mundum intravit, et per peccatum mors; et itâ in omnes homines mors per-

Quemadmodùm enim, per unum hominem, Adamum scilicet, peccatum intravit in hunc mundum, et per peccatum mors: et ita omnes homines facti sunt mortales, sicut et peccatores; in Adamo enim, humani generis principio, peccaverunt om-

---

Hinc quis Christianus, in sanguine Christi justificatus non speret? quis Christo non dicat? *Tu es, Domine, spes mea:* in te totum spero; et in mortem tuam, et in vitam tuam spero: mors tua reconciliatio mea est; vita tua gloriosa, salus mea erit; per mortem tuam Deo reconciliatus, spero et quòd per vitam tuam salvabor in æternum.

11. *Non solùm autem: sed et gloriamur in Deo....* Non solùm autem, supple, *gloriamur in spe gloriæ filiorum Dei*, et in tribulationibus ad hanc gloriam conducentibus, ut n. 3. dictum est: huc enim redit oratio.

Sed et in ipso *Deo*, gloriæ fonte et centro, *gloriamur in Deo*, inquam, *gloriamur per Dominum nostrum Jesum, per quem* sumus cum Deo reconciliati.

Gloriamur ergo quòd cum Deo reconciliati sumus, et quia illum jam habemus patrem, amicum, supra modum dilectorem.

Gloriamur et quòd, per Christum mediatorem nostrum, Deo reconciliati sumus, seu quia talem et tantum habemus reconciliationis auctorem.

Quartus hic est justificationis effectus, gloriatio in Deo Patre nostro; et in Jesu Christo, reconciliatore nostro: reconciliatore, inquam, nobilissimo, beneficentissimo, omnium cœlestium benedictionum mediatore. Vide Ephes. 1. 3.

12. *Propterea sicut per unum hominem... Propterea.* Hæc particula sermonem jungit cum eo quod proximè dixit: *per quem reconciliationem accepimus*, causamque reddit, cur tali et tanto reconciliatore indigebamus.

Apostolus itaque de nostrâ cum Deo reconciliatione agens, rem ab altiori principio repetit: seu originalem corruptionis nostræ causam ostendit, Adæ scilicet, peccatum; ut nostræ reparationis auctorem Christum, omnis justitiæ fontem, ostendat.

Ac primò comparat gratiam Christi cum peccato Adæ; ostenditque in hoc utrumque convenire; quod utrumque ab uno homine in omnes pertransiit.

Propterea, id est, propterea quòd; quia, nam, *sicut per unum hominem*, Adamum scilicet, ut n. 14. explicat, *peccatum* originale, et tota series peccatorum actualium ex originali secuta, *intravit in mundum;* id est, in homines incolas mundi. *Et per peccatum mors* corporalis, et aliæ pœnæ *in omnes homines* petransierunt. *In quo*, scilicet Adamo. Gr. ἐφ' ᾧ masculini generis; ἁμαρτία, peccatum, feminini. Hinc in Græco nulla equivocatio. *In quo* igitur Adamo, tanquam in fonte et principio humani generis, *omnes peccaverunt*,

nes : ita per unum hominem, Christum scilicet, justitia, et per justitiam vita, intravit in mundum.

Quòd in Adamo peccaverint omnes homines, et consequenter quòd ab Adami temporibus peccatum fuerit in mundo, etiam ante legem datam, licèt peccatum tunc non imputaretur, aut vix reputaretur ab hominibus suam concupiscentiam sequentibus, et legem nondùm habentibus, quæ peccati fœditatem ipsis ostenderet; patet ex morte, effectu, et pœna peccati.

transiit, in quo omnes peccaverunt.

13. Usque ad legem enim peccatum erat in mundo, peccatum autem non imputabatur, cùm lex non esset.

Ecce primum **comparationis** membrum ab Apostolo positum; at impetu Spiritûs abreptus, **alterum** comparationis membrum differt usque ad n. 18. *Igitur sicut per unius delictum*, etc. ibi enim absolvitur comparatio.

Agnoscendum est igitur hìc hyperbaton, quo per longam parenthesim, Apostolus et peccati originalis universalitatem confirmat, et institutæ comparationis dissimilitudines recenset.

1° Confirmat omnes in Adamo peccavisse, seu quod dixit in n. 12. *in quo omnes peccaverunt.*

13. *Usque ad legem enim peccatum erat;* id est, ab Adamo, *usque ad legem* exclusivè, seu ante legem datam, *peccatum* tam originale, quàm actuale *fuit in mundo.*

Peccatum autem non imputabatur. Gr. non imputatur, non existente lege. Juxta quam lectionem sensus est : ubi non est lex, ibi peccatum non imputatur.

Sed Syriaca vers. sicut et nostra habet, *non imputabatur.* Æthiop. et Arabica, non reputabatur, vix existimabatur ab hominibus solam naturam et concupiscentiam sequentibus et legem nondum habentibus, quæ peccati fœditatem ipsis ostenderet.

Vel cum aliis, *non imputabatur* à Deo ad tantam pœnam : ita Gagnæus; seu *non imputabatur* tam graviter, cùm lex scripta non esset; ut ait Dionys. Carthusianus.

14. *Sed regnavit mors ab Adam.* Probat ex effectu et pœnâ peccati, morte scilicet, quòd omnes etiam ante legem erant obnoxii peccato.

Regnavit mors, et ne fortè excipias infantes à peccato, quia rationis nondum compotes, addit, *etiam in eòs, qui non peccaverunt* peccato actuali, seu propriâ voluntate, sicut Adam : sola itaque mortis illorum causa fuit peccatum originale.

Argumentum ergo Apostoli hoc est :

Mors, quæ est pœna, effectus et comes individua peccati, erat in mundo ante legem, et regnabat ab Adamo in omnes homines, etiam in illos qui actu non peccaverant, sicut Adam : ergo peccatum, quod est causa mortis, erat in omnibus hominibus, etiam infantibus, ante legem : licèt tunc non reputaretur ab hominibus, naturæ corruptionem et solam concupiscentiam sequentibus : seu licèt minùs à Deo imputaretur, utpote nondum lege positivâ expressè prohibitum.

Et ne dicatur fuisse peccatum actuale, addit mortem tunc regnâsse, *etiam in eos qui* actu *non peccaverunt,* sicut Adam, id est in infantes : ergo ob solum peccatum originale. Græcus textus et omnes versiones Syr. Arab. Æthiop. habent, *qui non peccaverunt.*

14. Sed regnavit mors ab Adam usque ad Moysem, etiam in eos qui non peccaverunt in similitudinem prævaricationis Adæ, qui est forma futuri.

Ab Adamo enim usque ad Moysem, per quem lex data est, mors regnavit in omnes homines, etiam in infantes, qui propriâ voluntate non peccaverunt, sicut Adam peccavit : et qui ob solum Adæ peccatum erant peccatores, et ideò mortales; et in hoc Adamus Christi venturi, et rerum ab eo gerendarum est typus; quòd sicut Adam omnibus à se natis, auctor est mortis et peccati; sic Christus, omnibus à se renatis, auctor est justitiæ et vitæ.

15. Sed non sicut delictum, ita et donum : si enim unius delicto multi mortui sunt : multò magis gratia Dei et donum in gratia unius hominis Jesu Christi, in plures abundavit.

Magnum tamen est inter Christi gratiam et Adæ peccatum discrimen; longè plura enim bona nobis confert gratia Christi, quàm Adæ peccatum invexit mala; siquidem vitam tantùm abstulit hoc peccatum; gratia verò Christi, præter vitam redditam, multa Spiritûs Sancti dona confert et ipsam immortalitatem :

In similitudinem prævaricationis Adæ; id est, peccato aliquo actuali, sicut Adam, *qui est forma futuri.* Gr. typus illius futuri. Syr. qui est typus ejus, qui erat futurus; id est, qui Adamus erat typus et figura Christi venturi et rerum à Christo gerendarum.

Similes equidem sunt, sed in contrarium, Adamus et Christus : uterque caput et origo, ille peccati, hic gratiæ; ille mortis, hic vitæ; ille damnationis, hic salutis et gloriæ.

Adamus, peccando, posteritatem suam perdidit : Christus, moriendo, genus humanum reparavit.

Adamus ergo, sui in nos peccati transfusione, figurabat Christi justitiæ in nos transfusionem : quemadmodùm, inquit D. Chrys. Adamus omnibus à se (etiamsi de ligno non comedissent), auctor mortis exstitit ejus, quæ ob cibum illum introducta est : sic et Christus omnibus à se, quamvis justè non gentibus, justitiæ tamen conciliator exstitit ejus, quam omnibus nobis per crucem largitus est.

15. *Sed non sicut delictum.* Dixit versu 14. Adamum fuisse typum Christi, quia sicut ille omnibus à se natis, auctor est mortis; ita Christus omnibus à se renatis, auctor est vitæ. Ecce similitudo.

Nunc affert dissimilitudines : nec enim, ut ait D. Chrysostomus, paria sunt peccatum et gratia, mors et vita, diabolus et Deus : sed horum discrimen infinitum.

Sed non sicut delictum. Gr. παράπτωμα, casus, ruina, offensa Adami. Syr. at non ut lapsus; *ita et donum* Gr. χάρισμα, gratia, beneficium, redemptio Christi.

Si enim unius, scilicet Adami, *delicto, multi,* id est omnes, ut n. 18. explicat, *mortui sunt,* id est, facti sunt mortales :

Multò magis, id est, multò copiosiùs, gratia et misericordia Dei, *in gratia unius hominis;* id est, in gratiam unius hominis. Syr. propter unum hominem Jesum Christum. *In plures,* Gr. in multos. Syr. in multos.

Abundavit. Quos facit pro æternitate immortales.

Nota quòd *plures,* Gr. πόλλοις, multis non est hìc comparativum πλείσοις : *multò magis* non significat multitudinem eorum qui Christi gratiæ parti-

Est et aliud discrimen, quòd per Christi gratiam à pluribus liberemur malis, quàm quæ nobis intulit Adæ peccatum : etenim ob Adæ peccatum, unius tantùm originalis peccati sumus obnoxii; gratia autem Christi non ab originali tantùm justificat, sed et ab omnibus aliis; sicque major effectus Christi gratiæ.

Et sanè, si propter unius Adæ peccatum, mors per illum unum peccatorem, in omnes homines regnavit; multò majori ratione ii, qui per fidem recipiunt abundantiam divinæ gratiæ, justitiæ et omnium supernaturalium donorum, regnabunt in vita æterna, per unius Jesu Christi meritum, quod infinitum est, et omnem omnium peccatorum malitiam superat infinities.

16. Et non sicut per unum peccatum, ita et donum : nam judicium quidem ex uno in condemnationem : gratia autem ex multis delictis in justificationem.

17. Si enim unius delicto mors regnavit per unum : multò magìs abundantiam gratiæ, et donationis, et justitiæ accipientes, in vitâ regnabunt per unum Jesum Christum.

---

cipes fiunt, quasi plures Christi gratiam habeant, quàm Adæ peccatum : sed significat copiam beneficiorum Christi, scilicet Spiritûs Sancti dona, justitiam, perseverantiam in gratia; denique vitam æternam.

Primum itaque discrimen inter gratiam Christi et Adæ peccatum, est quòd longè abundantior sit Christi gratia, seu plura conferat bona, quàm peccatum Adæ invexerit mala. Minùs nocuit Adamus, quàm profuit Christus : siquidem Adæ peccatum vitam tantùm abstulit; gratia verò Christi, præter vitam redditam, multa Spiritûs Sancti dona, et immortalitatem ipsam confert. De his rursus infrà n. 17.

16. *Et non sicut per unius delictum.* Gr. per unum peccantem : Syr. neque ut delictum unius, id est, nec ita se habet donum Christi, ac peccatum Adami. Non enim, sicut Adamus per unum peccatum omnes infecit; ita Christus ab hoc uno tantùm peccato justificat, sed à multis et à variis peccatorum generibus.

Est altera dissimilitudo. Præcellit gratia Christi, in eo quòd, ab omnibus peccatis, non tantùm originali, sed et actualibus liberat : cùm ob unius Adæ peccatum, unius tantùm originalis peccati simus obnoxii : sicque Christi gratia potentior ad salvandum, quàm Adæ peccatum ad perdendum.

Nam judicium, id est, sententia Dei condemnatoria, *ex uno* Adæ peccato : *gratia autem* Christi justificat non tantùm ab hoc Adæ peccato, sed et ab omnibus aliis.

17. *Si enim unius delicto mors regnavit per unum.* Syr. nam si propter delictum unius regnavit mors, multò magìs ii, qui accipiunt multitudinem illam gratiæ, et doni, et justitiæ, in vita regnabunt per unum Jesum Christum.

Repetit quod n. 15. dixit; sed repetit cum expressiori similitudine et dissimilitudine; similitudine quidem regni, oppositione verò mortis et vitæ: sicut enim Adamus regnum mortis invexit in mundum; ita Christus regnum vitæ induxit; in quo summa est abundantia gratiæ, justitiæ et omnium donorum : quam abundantissimam gratiam qui acceperint, regnabunt in æternum.

Duo sunt hominibus magna et gratissima, scilicet vita et regnum : immortalitas et summus honor. Hæc duo Christus dabit omnibus justis; quippe *regnabunt in perpetuas æternitates.*

18. **Igitur sicut per unius delictum in omnes homines in condemnationem : sic et per unius justitiam, in omnes homines in justificationem vitæ.**

Sicut ergo per unius Adæ peccatum, reatus ad condemnationem in omnes homines pertransiit; sic per unius Christi justitiam, justificatio transiit à Christo in omnes homines qui credunt in illum.

19. **Sicut enim per inobedientiam unius hominis, pec-**

Nam sicut per unius Adæ inobedientiam multi facti sunt peccatores; sic et per unius

18. *Igitur sicut per unius delictum.* Syr. sicut ergo propter delictum unius exstitit condemnatio in omnes homines : ita propter justitiam unius futura est justificatio ad vitam omnibus hominibus.

Hic tandem, post longam parenthesim, in qua institutæ comparationis quasdam ostendit disparitates, redit ad id quod incœperat, n. 12. Ibi incœpit, *propterea sicut*, etc. hic *igitur sicut*, etc. id est, *sicut per unius* Adami *peccatum*, reatus *ad condemnationem* pertransiit *in omnes homines; sic per unius* Christi *justitiam*, justificatio transiit à Christo *in omnes homines*, qui credunt in ipsum.

Sicut enim ad contrahendum Adæ peccatum, necesse est ab Adamo nasci; sic ad justitiam Christi participandam, necesse est in Christo spiritualiter renasci; per baptismum scilicet, in quo resurgimus à morte peccati in Adamo contractâ, ad vitam gratiæ, justitiæ et gloriæ.

19. *Sicut enim per inobedientiam.* Quia hæc doctrina magni momenti est, et quasi Christianæ doctrinæ caput; hinc eam aliis verbis repetit. *Multos* hic dicens, quos antea dixit, *omnes;* et præsens durabile, exprimens per futurum. *Constituentur,* ab hinc scilicet usque ad finem mundi.

Ex hoc n. colligitur quòd Adæ peccatum fuerit inobedientia. Nec obstat quòd dicatur Eccles. 10. 15. *initium omnis peccati superbia;* quia, ut ibidem dicitur, *initium superbiæ hominis apostatare à Deo;* id est, prima pars superbiæ consistit in eo, quòd homo nolit Deo subjici, ejusque præcepta servare.

Itaque Adæ peccatum fuit inobedientia, non secundùm actum exteriorem, ut ait hic D. Thom. sed secundùm interiorem motum superbiæ, quo voluit præcepto divino contra ire.

Hinc sequitur quòd inobedientia sit peccatum universale, et in omnibus peccatis reperiatur.

Ex eodem n. colligitur quòd in Christo vera fuit obedientia, quâ se Patris sui, ut superioris, præcepto subjecit : ac consequenter datum fuit illi à Patre moriendi præceptum; *factusque est obediens usque ad mortem.*

Nec obstat quòd dicatur mortuus ex charitate, quia, ut ait idem S. Thomas, hoc ipsum quòd obedivit, processit ex dilectione, quam habuit ad Patrem et ad nos.

Obedientia Christi fuit perpetua, et per omne vitæ tempus; hinc in singulari numero exprimitur.

Prima observatio doctrinalis. — Animadverte quomodo Catholicam fidem de peccato originali, ab omnibus hominibus etiam infantibus contracto, ita stabiliat Apostolus, ut et omnia hæreticorum subterfugia occludat.

Per unum hominem; Adamum, omnium hominum patrem et caput.

Peccatum, scilicet originale, hinc in singulari numero expressum, ait D. Thomas.

Intravit in mundum. In omnes mundi incolas, et ne per peccatum, intelligas peccatum metonymicè, seu pœnam peccati, id est mortem, addit :

Christi obedientiam, multi abhinc usque ad finem mundi constituentur justi.

catores constituti sunt multi: ita et per unius obeditionem, justi constituentur multi.

Et per peccatum mors. Ergo per peccatum suprà non intellexit mortem, sed peccatum propriè dictum, quod est causa mortis.

Ne etiam dicas peccatum intrâsse et pertransiisse *in omnes homines*, per solam imitationem, non per propagationem naturalem : Apostolus multoties affirmat peccatum intrâsse in mundum per Adamum, sicut justitia per Christum intravit : atqui justitia non imitatione tantùm, sed propriè et per se, et per regenerationem in Christo nobis communicatur : ergo pari modo *peccatum in mundum intravit* per Adamum.

In quo omnes peccaverunt ; id est, in quo uno homine tanquam in capite *omnes homines*, ex decreto Dei, moraliter inclusi et contenti, *peccaverunt.*

Equidem, illud *in quo*, aliqui, non tantùm recentiores, ut Erasmus, Grotius, sed et antiquiores, v. g. D. Chrysostomus, vertunt *quatenus, in quantùm.* Sed præterquam quòd hæc expositio non est æquè litteralis, non impedit quin ex hoc textu colligatur peccatum originale ; quomodo enim *omnes homines*, etiam infantes, *peccaverunt*, nisi in Adam patre suo?

Manet ergo Catholica veritas; quòd omnes homines etiam infantes, in Adamo, radice, parente, ac principio suo peccaverunt. Et ita definitum est in concilio Arausicano, Milevitano et tandem Trident. Sess. 5. c. 4.

Adamus quippe pater et princeps noster omnes homines continebat et repræsentabat; omniumque hominum voluntates sic erant, ex Dei decreto, in Adami voluntatem transfusæ, ut, ipso Adamo peccante, censeamur omnes peccavisse.

Excipe Christum Dominum, Redemptorem nostrum, et propter ipsum excipe B. Deiparam Virginem, primogenitam Redemptionis Filii sui filiam, ut ait S. Bernardinus.

Secunda observatio doctrinalis. — Adverte quomodo D. Paulus ita fidem circa peccatum Adæ doceat, ut circa illud nihil curiosum aut incertum dixerit.

Duo tantùm nos docet Apostolus. Primum quòd per Adamum *peccatum intravit in mundum.* Secundum quòd per Adæ peccatum *mors transiit in omnes homines.*

Utinam tanti Doctoris imitemur sobrietatem, nec in incertis et inutilibus quæstionibus tempus teramus, iis contenti, quæ docuit Spiritus Sanctus, et quæ Ecclesia definivit ! scilicet :

Quòd *Deus creavit hominem inexterminabilem :* seu, ut est in Græco, ad immortalitatem, id est, ut esset immortalis, si Deo paruisset, et in rectitudine et innocentia in qua creatus fuerat, perseverâsset. *Invidiâ autem Diaboli peccatum intravit, et per peccatum mors regnavit in orbe terrarum.* Sap. 2. num. 23.

De Eva nihil dicit Apostolus, sed de Adamo, quem solùm comparat et opponit Christo : quia licèt prima peccârit Eva ; Adamus tamen primaria causa fuit peccati originalis, sicut et generationis. Unde quasi certum videtur, quòd si non peccâsset Adam, Eva suum ad nos peccatum non transfudisset. Illa enim non erat typus Christi, ut falsò dixit Ambrosiaster; sed Adamus.

Tertia observatio doctrinalis. — Adverte quomodo in præced. versibus Apostolus comparet, opponat gratiam Christi cum Adæ peccato ; hancque

illi præponat : ob id, ait D. Chrys. voci huic, *unus*, *unius*, sursùm ac deorsùm insistit.

Ex uno facto, apud Judæos noto et recepto, aliud factum probat, quod Judæi recipere recusabant.

Nimirùm, ex omnium hominum condemnatione, ob unius Adæ peccatum, probat omnium hominum, ex unius Christi Domini meritis justificationem, utpote Deo convenientem et credituu nobis faciliorem.

Igitur si factum fuit illud, multò magìs et hoc; id est, *si unius delicto mortui sunt omnes, multò magìs* et convenientius, *ut unius hominis gratiâ* vivant omnes.

Est ergo hæc similitudo inter Adamum et Christum, quòd sicut Adam omnes perdidit, Christus omnes reparavit.

Est autem dissimilitudo multiplex. Prima, quòd Adam unicum peccatum nobis transmisit; Christus ab omnibus prorsus peccatis, non originali tantùm, sed et actualibus liberat : et in hoc gratia Christi præcellit Adæ peccatum.

Altera dissimilitudo et excellentia gratiæ Christi, quòd Adamus peccato suo nos originalis justitiæ gratiâ privavit : at Christus abundantiam gratiarum, justitiæ et omnium donorum dedit. Dat ergo gratiam uberiorem, abundantiorem, virtutes, quæ non fuissent in statu innocentiæ, patientiam, pœnitentiam, Martyrium, Virginitatem, Apostolatum, Virtutes Religiosas, etc.

Dat gratiam potentiorem : per gratiam in Adamo perditam, poterat homo perseverare; per gratiam Christi datur actu perseverare, et quidem in tantâ infirmitate, inter tot hostes, constitutis.

Dat gratiam intensiorem, in gradu intensiori et cum augmento continuo. De B. Virgine et de SS. Apostolis, et aliis insignioribus Sanctis dubitari non potest.

Dat gratiam extensiorem, ad plures se extendentem ad quos non se extendit Adæ peccatum; ad Deiparam Virginem, quæ est gratiarum pelagus, et quæ plus habuit gratiæ, quàm omnes alii homines. Ad Angelos, quos multi credunt per Christi merita justificatos.

Dat gratiam sufficientiorem. Cùm Christi gratia sufficiat non tantùm ad salvandum Adæ posteros, sed et infinitos homines et mundos producibiles.

Quarta observatio doctrinalis. — Ex hac Christi gratiæ excellentia collige quantùm Christo debeamus, et quæ nos in hoc nostro lapsûs statu solari possint, etiam per comparationem ad statum innocentiæ deperditum.

Adamus equidem fuit in gratia creatus. Nos verò lapsi, per Christum accepimus abundantiam gratiæ et donationis, et justitiæ, ut ait Apost. num. 17.

In Adamo, fateor, non fuit concupiscentiæ rebellio, quæ remanet in nobis etiam renatis : at hæc ipsa per Christum fit in nobis materia pugnæ, et victoriæ et triumphi.

Ligno vitæ quidem in hoc statu nostro privamur : at Christus dat nobis panem vitæ, sacratissimam Eucharistiam, panem, qui de cœlo descendit, et qui dat vitam æternam.

Temporaliter morimur ob Adæ peccatum; at per Christum resurgemus ad vitam immortalem et gloriosam, tum animæ, tum corporis.

Gratias itaque immortales et æternas Christo Jesu, Redemptori nostro, qui nobis perditis redemptionem dedit abundantem, et superabundantem.

Vide D. Chrys. Hom. 10. hanc gratiarum Christi abundantiam mirè describentem : Christus, inquit, non solùm vulneri medicamen dedit; sed et sanitatem, et pulchritudinem, et honorem, et gloriam, et dignitatem longè naturam nostram superantem, etc. Multò plura dedit quàm quæ debebamus, et tantò plura, quantò mare immensum ad pusillam guttam collatum.

20. Lex autem subintravit ut abundaret delictum : ubi autem abundavit delictum, superabundavit gratia :

Lex equidem inter hoc peccatum, omnium peccatorum exordium, et inter hanc obedientiam, exordium novæ justitiæ, quasi de transverso intervenit; at tantùm abest ut peccatum aboleverit; imò per eam factum est, licèt per accidens, ut magìs quàm ante abundârit delictum : ubi autem occasione legis invaluit peccatum, per adventum Christi superabundat gratia.

21. Ut, sicut regnavit peccatum in mortem, ita et gra-

Ut sicut usque ad id tempus, per universum orbem, regnavit peccatum, peccatores

20. *Lex autem subintravit...* Ne ob dictum n. 13. *usque ad legem peccatum erat in mundo*, putaret quis per legem abolitum fuisse peccatum; opportunè dicit hìc Apostolus, quòd tantùm abest, ut per legem Moysis sublatum fuerit peccatum, quin potiùs magìs invaluerit.

Itaque *lex* Mosaica *subintravit*, id est, quasi de transverso intervenit inter exordium peccati et exordium gratiæ, seu novæ justitiæ : *ut abundaret delictum; ut*, significat effectum, non causam.

Lex quidem intravit, et data est quasi pædagogus, ut hominibus patefaceret damna peccati, eosque duceret ad Christum, qui sanaret illos : sed per eam factum est, per accidens tamen; ut magìs quàm antè abundaret delictum : *ubi autem abundavit delictum :* id est,

Postquam autem, occasione legis, invaluit peccatum et mundus ad summum malorum venit; tunc missus est Christus, cujus adventu *superabundavit gratia.*

21. *Ut sicut regnavit peccatum in mortem.* Syr. per mortem; ita regnet gratia per justitiam, etc.

Superabundavit, inquam, gratia, ut sicut usque ad id tempus, per universum orbem *regnavit peccatum*, peccatores in mortem pertrahens, tum temporalem, tum æternam; *ita gratia* Christi, destructo peccati regno, *regnet per justitiam*, quæ in vitam perducat æternam : *per Jesum Christum*, qui sicut hanc justitiam in nobis efficit; ita et vitam dabit nobis æternam.

Corollarium pietatis, seu in hoc capite 5. maximè notanda ad pietatem, et in praxim accuratiùs redigenda.

Annotandi quidem sunt omnes hìc n. 1, 2, 3, 11. enumerati nostræ justificationis effectus, et ob eos continuæ Deo Patri nostro, et D. N. Jesu Christo, nostro reconciliatori, gratiæ agendæ : illos vide in suis locis. At præsertim imprimenda in cordibus nostris duo spei nostræ fundamenta; num. 5, 6.

Puderet nos homunculos Dei gloriam sperare, nisi firmissimum haberemus hujus spei fundamentum; quodnam igitur est illud?

Constat equidem quòd Deus possit nobis suam dare gloriam : restaret tantummodò dubitandum an velit : at amor Dei in nos id asseverat. Unde verò hunc Dei in nos amorem novimus? ex duobus.

Quia charitas Dei diffusa est in cordibus nostris per SpiritumSanctum, qui datus est nobis, n. 5. et *quia Christus pro nobis* adhuc peccatoribus *mortuus est*. n. 6, 7, 8, 9, 10.

En duo divini in nos amoris argumenta infallibilia.

Deus ita me dilexit, ut Filium suum unigenitum, pro me misero peccatore, tradiderit in mortem. Deus ita me dilexit, ut in meâ per Baptismum

ia regnet per justitiam in vitam æternam, per Jesum Christum Dominum nostrum.

in mortem pertrahens; ita gratia Christi, destructo peccati regno, regnet per justitiam, quæ in vitam ducat æternam, per Jesu Christi Domini nostri merita.

---

ustificatione Spiritum Sanctum suum mihi dederit, æternæ salutis pignus. Vide commentar. n. 5 et 10.

Quis post talia divini amoris testimonia non speret? *Sperent in te qui noverunt nomen tuum.* Psal. 9. n. 11. *Tu es, Domine, spes mea.* Psal. 90. n. 9. *Mihi adhærere Deo bonum est, et ponere in Domino Deo meo spem meam.* Psal. 72. n. 28.

Aliud annotandum. — Duplex est in Christo spei nostræ fundamentum, scilicet illius et mors et vita. n. 9 et 10.

Pro delictis nostris mortuus est: propter nostram justificationem resurrexit.

Pro me moriens in cruce cum lacrymis et sanguinis effusione deprecatus est.

Nunc in cœlis vivens *apparet vultui Dei*, et adhuc stigmatizatus orat pro me.

Spero itaque in mortem, quam pro me tulit. Spero et in vitam misericordem, quâ pro me gloriosus vivit.

Si pro me peccatore tanta passus est mortalis, quid pro me pœnitente non faciet gloriosus et omnipotens?

Timeat quidem Christianus ob peccata sua: at multò magis speret ob Christi morientis et viventis merita.

De judicio cogitans Christianus cogitet et de Christo judice: pro me mortuus est Christus, pro me orat à mortuis suscitatus: spero itaque et in æternum sperabo, et in mortem et in vitam Christi.

Etiamsi me occiderit, in eum sperabo. Spes itaque nostra, gloriatio nostra, tota sit in Christo, et per Christum in Deo. n. 10.

ANALYSIS CAPITIS SEXTI.

Objicit et solvit difficultatem contra dicta in superiori capite ℣. 20; multisque probat Christiano, non modò non peccandum, sed in justitiâ per Christum acceptâ perseverandum et crescendum.

Christiano non peccandum est; imò Christianus ad omnem peccati suggestionem debet insensibilis esse : quare? quia peccato mortuus est in baptismo, quia est mortis Christi typus et participatio. ℣. 2, 3.

Christianus debet in justitiâ perseverare, et continuè proficere: quare? quia in baptismo, qui est typus et participatio resurrectionis Christi, resurrexit, ut in novitate spiritualis vitæ ambulet et proficiat. ℣. 4. Hoc ipsum confirmat pulchrâ similitudine inoculationis. ℣. 5. et ex consideratione finis baptismi. ℣. 6, 7, 8.

℣. 9, 10, 11. Alteram indicat rationem, ob quam Christianus peccare non debet; sed Deo vivere; quia scilicet, Christus Christiani exemplar, à mortuis suscitatus, non moritur ampliùs, sed totus Deo vivit.

℣. 12. Ex dictis concludit, quòd Christianus nec debeat peccati tyrannidi sese rursùs subdere; nec illi tyranno arma præbere; sed Deo, suo Regi et benefactori, subdi, servire, sese totum dare. ℣. 13. De cætero facile est Christiano hanc peccati tyrannidem vitare; quia sub dominio Christi est, ubi abundat gratia. ℣. 14.

15. Ex hac abundantia gratiæ rursùs instat Apostolus. An ideò peccabit Christianus, quia sub gratia? imò, Dei misericordiâ, à peccati servitute liber, debet totus Deo servire, cujus per baptismum factus est servus. ℣. 16, 17, 18.

℣. 19, 20. etc. Hanc Dei servitutem æquam, utilem et gloriosam exhibet.

CAPUT SEXTUM.

TEXTUS.

UID ergo dicemus? permanebimus in peccat gratia abundet?

bsit. Qui enim mortui peccato, quomodo vivemus in illo?

n ignoratis quia qui;e baptizati sumus in › Jesu, in morte ipsius ıti sumus?

onsepulti enim sumus llo per baptismum in

PARAPHRASIS.

AN quia dixi, *ubi abundavit delictum, superabundavit gratia;* inferet aliquis in peccato permanendum; imò accumulanda esse peccata, ut gratia magis abundet?

Absit à piis mentibus hæc impia cogitatio! peccato enim mortui cùm simus, quomodo rursus vivemus in illo? hæc duo, peccare, et Christianum esse, non minùs inter se pugnant, quàm mors et vita.

An non recordamini, quia quicumque in nomine et virtute Jesu Christi baptizati sumus, in similitudinem et repræsentationem mortis illius baptizati sumus?

Etenim ad repræsentandam, etiam oculis, Domini mortem; per baptisma, ter in aquis

---

VI. 1. *Quid ergo dicemus? permanebimus in peccato.* An quia, n. 20. dixi, *ubi abundavit delictum, superabundavit gratia,* an hoc o, sicut calumniantur alicui; scilicet in peccato permanendum, imò ılanda peccata, ut gratia magis abundet?

; eamdem calumniam tetigit cap. 3. n. 8. et huic fusè respondet in c capite.

bsit. Respondet calumniæ ex doctrina sua falsò deductæ; respondet voce sibi consuetâ, quando res est manifestè absurda; *absit,* ne fiat, valde aversantis.

mim mortui sumus peccato, in dativo: *quomodo adhuc vivemus in illo?* quòd juxta Apostolum, vivere legi, peccato, justitiæ, Deo; idem obedire: mori autem, seu mortuum esse, idem ac ab illorum seriberum esse; sensus itaque est: cùm à peccati servitute simus liberi, lo rursus obediemus ei? hoc quasi incompatibile: peccare enim et ınum esse, sunt duo inter se pugnantia, sicut mors et vita.

a itaque ratio cur Christiano non sit peccandum, peccato mortuus nc nullum cum eo debet habere commercium, sicut nullum est um cum mortuis, nec mortuorum cum viventibus.

ı ignoratis, quia quicumque... Gr. in Christum Jesum. Probat Chris. peccato mortuum esse, quia baptismus est typus mortis Christi. *gnoratis, quia quicumque in nomine,* et virtute Jesu Christi baptizati ?

liciter in Christo Jesu baptizati sumus, ait D. Thom. 1° secundùm tionem Christi; 2° per invocationem Jesu Christi; 3° in quadam conıte ad Jesum Christum.

orte ipsius. Gr. in mortem ipsius; id est, in similitudinem et repræonem mortis ipsius.

nsepulti enim sumus... Probat baptismum repræsentare mortem et ram Christi.

immersi, quasi sepulti fuimus; sicut Christus triduo fuit in terra sepultus : ut quemadmodum Christus, per Dei virtutem, à mortuis excitatus est, vitam acturus immortalem; ita et nos, per baptismum, hujus etiam Christi resurrectionis repræsentatores et participes, surgamus ex aquis, novam exinde vitam acturi, et in hac nova et cœlesti vita perseveraturi, et in eam continuè progressuri.

mortem; ut quomodo Christus surrexit à mortuis per gloriam Patris, ita et nos in novitate vitæ ambulemus.

Per baptisma enim assimilati sumus Christo sepulto : quia sicut triduo Christus fuit in terra sepultus; sic ter immergimur in aquâ.

In mortem, id est, ad repræsentandam etiam oculis Domini mortem : non sepelitur enim nisi mortuus.

Ut quomodo Christus per gloriam : id est, per potentiam Dei gloriosam, *surrexit,* Gr. excitatus est à mortuis. Vitam scilicet immortalem acturus.

Ita et nos in novitate... id est, ita nos baptismo resurgentes, novam exinde vitam agamus, et quidem filiis Dei dignam, constanter in justitia, perseverando et semper per opera bona proficiendo.

Tunc baptismus plerumque per trinam corporis immersionem conferebatur : hæc autem trina corporis immersio, quæ fiebat in baptismo, ex D. Paulo repræsentabat mortem et sepulturam Christi : corpus verò ex aqua, post immersionem, resurgens, resurrectionis Christi gerebat imaginem.

Ipsa itaque baptismi forma mortis, sepulturæ et resurrectionis Christi est significatio; et quia sacramenta nostra efficiunt id quod significant, ut ait D. Thomas; baptismus in nobis producit effectus mortis, sepulturæ et resurrectionis Christi : hæc nobis sic applicat mysteria, ut illorum fiamus participes.

Per applicationem mortis et sepulturæ Christi, omnia nobis peccata remittuntur, et peccato morimur.

Per applicationem resurrectionis Christi, gratia nobis communicatur, et vitâ novâ spirituali et divinâ vivimus.

Notandum autem 1° quod dicit Apostolus : *Consepulti sumus in mortem;* id est, ut moriamur. Christus post mortem sepultus est : Christianus sepelitur, ut moriatur.

Quod Christi crux, hoc nobis baptisma, ait D. Chrys. sicut in cruce Christus fuit exaltatus, ut secundùm carnem moreretur; sic baptizamur, ut peccato moriamur.

Notandum 2° quòd hæc expressio, *in mortem,* significat hanc mortem nostram debere esse continuam, et toto vitæ nostræ tempore crescere. Mortui sumus et sepulti, ut semper moriamur in peccato.

Notandum denique quod dicit idem Apostolus : *ut in novitate vitæ ambulemus.* Hoc enim indicat quòd sicut mors nostra à peccato, semper debet crescere; ita vita gratiæ semper debet proficere. Non sufficit Christiano, quòd sit in gratia Christi, debet in ea ambulare, proficere, ad ampliorem tendere perfectionem.

Post Origenem existimo, quòd Apostolorum tempore, Catechumenis explicari solebant ante baptismum, hæc baptismatis virtus et significatio, et ideò tanquam de re nota Romanos interrogat Apostolus : *an ignoratis.....*

Utinam et nostris Christianis hæc nota forent, et in illorum mentibus

5. Si enim complantati facti sumus similitudini mortis ejus : simul et resurrectionis erimus.

Si enim, quasi surculi, per baptismum Christo insiti, ad ejus instar, mortui sumus; sanè et eâdem ratione, Christo insiti, ad ejus instar resurgemus, novâque gratiæ vitâ, gloriosam ejus resurrectionem imitabimur.

6. Hoc scientes, quia vetus homo noster simul crucifixus est, ut destruatur corpus pec-

Maximè si consideremus, quòd in baptismo, et per baptismum, qui est repræsentatio mortis Christi, noster vetus homo unà

---

semper præsentia; tres effectus hæc eis prædicarent, quos in nobis habere debet baptisma, nimirùm similitudinem mortis, sepulturæ, et resurrectionis Christi.

Sicut Christus mortuus est huic mundo morte suâ corporali : ita nos Christiani morte spirituali debemus mori mundo, ejusque domino et regi, peccato, et continuè mori.

Sicut Christus sepultus, a mundo separatus fuit : ita nos baptizati, nullum cum mundo et peccato debemus habere commercium.

Sicut Christus resurgens vitam egit immortalem, ita nos baptizati, vitam novam, incorruptam, et Deo dignam debemus agere.

5. *Si enim complantati facti sumus...* σύμφυτοι, insiti Syr. Si enim unà cum eo plantati sumus per similitudinem mortis ejus : ita quoque in resurrectione ejus erimus.

Hâc mirâ similitudine alludit Apostolus ad insitiones et inoculationes plantarum : sicut enim surculi, seu ramusculi, ab arbore cui inseruntur, succum trahunt, et in eâ vivunt; sic nos per baptismum Christo insiti, in eo et ab eo vivimus.

Per baptismum de peccato, vel de Adamo, quasi de mala terra evellimur; et in Christo, quasi in terra bona, seu cum Christo, in terra gratiæ plantamur. Sensus igitur est :

Si quasi surculi insiti sumus Christo, in similitudinem mortis ejus; nempe cujus similitudinem gessimus in baptismo; sicut enim mortuus est corporaliter, ita nos spiritualiter morimur : profectò erimus etiam insiti Christo, in similitudinem resurrectionis ejus, ut sicut ipse resurrexit novâ et gloriosâ vitâ; ita nos resurgamus nunc vitâ gratiæ, aliquando vitâ gloriæ.

Sicut surculus arbori insitus, cum ipsa in hyeme quasi moritur, verè reflorescit, quasi resurgens; sic Christianus per baptismum, Christo insitus, cum ipso moritur, cum ipso resurgit; sursùm pullulans, et quæ sursùm sunt quærens.

Hâc similitudine confirmat quòd peccato debemus esse mortui et gratiæ vitâ vivere, participes effecti resurrectionis Jesu Christi.

6. *Hoc scientes, quia vetus homo.* Confirmat hoc idem quod præcedit : debemus peccato mortui esse et spirituali gratiæ vitâ vivere, hocque confirmat ex fine baptismi :

Hoc scientes, seu considerantes, *quòd vetus noster homo*, id est, nostra corrupta natura, *simul crucifixus est.* Gr. concrucifixus; id est, unà cum Christo crucifixus est, scilicet per baptismum et in baptismo, qui est mortis Christi repræsentatio. De hac enim crucifixione hìc agitur, ut ex 4. n. patet.

Ut destruatur; id est, aboleatur *corpus peccati :* id est, tota peccatorum congeries et universitas, cujus membra sunt superbia, avaritia, libido, etc. Hoc autem peccati corpus destruitur, cùm ejus membra mortificamus : per

cum Christo crucifixus est; ut aboleatur tota peccatorum congeries; ita ut peccatorum tyrannidi non subdamur ampliùs.

Sicut enim servus mortuus non servit ampliùs; sic et nos, per baptismum, peccato mortui, ab ejus tyrannide liberi sumus.

Si autem peccato verè mortui sumus; sicut Christus pro peccato verè mortuus est, confidimus et quòd cum illo vitam agemus in æternum gloriosam.

Scimus enim quòd Christus à mortuis suscitatus, vivit immortalis, gloriosus, beatus; ab omni mortalitate et mortalitatis ærumna liber.

Quantùm enim attinet ad id, quòd mortuus est, pro peccato tollendo mortuus est; quòd autem nunc vivit, totus Deo vivit; totus in honorem Dei.

Ad illius igitur exemplum, reputate vos,

cati, et ultrà non serviamus peccato.

7. Qui enim mortuus est, justificatus est à peccato.

8. Si autem mortui sumus cum Christò, credimus quia simul etiam vivèmus cum Christo :

9. Scientes quòd Christus resurgens ex mortuis jam non moritur, mors illi ultrà non dominabitur.

10. Quòd enim mortuus est, peccato mortuus est semel : quòd autem vivit, vivit Deo.

11. Ita et vos existimate,

---

baptismum ergo Christo sumus concrucifixi, *ut destruatur corpus peccati*; id est, ut moriamur peccato, sicut Christus mortuus est pro peccato. *Et ultrà non serviamus peccato* : ita ut ampliùs non serviamus illius imperio.

Fingitur peccatum ut tyrannus, peccatoribus imperans ut subjectis. Servimus autem peccato cùm obedimus concupiscentiis nostris.

7. *Qui enim mortuus est, justificatus est à peccato* : Gr. nam moriens justificatus, etc. Syr. liberatus est à peccato.

Sicut servus, per mortem, fit liber à servitute; sic per baptismum, quasi mortem, liberi facti sumus à peccati tyrannide et servitute, et consequenter nobis ampliùs non peccandum.

Per baptismum mortui sumus cum Christo, consepulti, concrucifixi : ut explicatum est suprà. Ergo sicut mortui sunt sine actione, et affectione circa res hujus seculi, cui mortui sunt; sic Christiani mens, cor et sensus debent esse sine ullo affectu et commercio erga peccatum, cui mortui sumus.

8. *Si autem mortui sumus...* id est, si autem peccato verè mortui sumus, sicut Christus carne mortuus est pro peccato : *Credimus*, pro certo habemus, Christi promissis confisi quòd etiam cum illo novam vitam agemus in æternum gloriosam, ipsius resurrectionis gloriosæ participes.

Ab una resurrectione transit ad aliam, ut nos excitet ad hanc, alterius spe.

9. *Scientes quòd Christus resurgens...* Gr. suscitatus à mortuis, non amplius moritur : *Mors illi ultra non dominabitur.* Syr. scimus enim Christum excitatum ex mortuis, nec ampliùs moriturum, nec mortem ei ampliùs dominaturam.

10. *Quòd enim mortuus est peccato*, in dativo; id est, quantùm enim attinet ad id, quòd mortuus est, pro peccato tollendo mortuus est : *quòd autem vivit, vivit Deo* : seu apud Deum, vitam divinam, Deo dignam, beatam, immortalem, etc. Vel etiam vivit Deo, in honorem Dei : ut Deum dignè amet, adoret, laudet, honoret.

Propter Dei gloriam mortuus est; vivit et propter æternam gloriam.

11. *Ita et vos existimate...* applicat præcedentia, indicatque secundam in

vos mortuos quidem esse peccato, viventes autem Deo, in Christo Jesu Domino nostro.

12. Non ergo regnet peccatum in vestro mortali corpore, ut obediatis concupiscentiis ejus.

13. Sed neque exhibeatis membra vestra arma iniquitatis peccato: sed exhibete vos Deo, tanquam ex mortuis viventes, et membra vestra arma justitiæ Deo.

per baptismum, peccato mortuos; in id autem in vita servatos, ut quidquid vitæ vobis restat, id totum Deo impendatis, sicut Christus Dominus vivit totus Deo.

Ne permittatis itaque peccatum in baptismo profligatum, suam rursus tyrannidem in vobis exercere; sed mortalitatis vestræ, omniumque rerum mundanarum vanitatis memores, reprimite concupiscentias, ad peccatum inclinantes.

Neque committatis, ut membra vestra per baptismum Deo consecrata, posthâc militent huic tyranno iniquitatem imperanti; quin potiùs vos totos Deo, Regi, duci, et benefactori vestro, cujus beneficio estis ex mortuis redivivi; vos, inquam, totos, et singula membra vestra exhibete Deo, quibus ei militetis, ad exsequenda justitiæ opera, quæ jubet.

---

eis contentam rationem, ob quam Christianus à morte peccati suscitatus, non debeat ampliùs peccare, sed Deo vivere; sicut Christus à mortuis suscitatus, ampliùs non moritur, sed vivit totus Deo.

Ita et vos cogitate de vobis ipsis: reputate vos mortuos esse peccato per baptismum; de cætero autem viventes esse, ac vivere debere Deo; seu, quidquid vobis vitæ restat, id Deo impendendum: *in Christo Jesu D. N.* id est, per merita D. N. Jesu Christi, qui fons est omnis gratiæ: vel ad similitudinem D. N. Jesu Christi, qui vivit totus Deo.

Christus est exemplar Christiani: sicut ergo Christus à mortuis suscitatus, non ampliùs moritur; sed totus Deo vivit; totus in honorem Dei; nihil nisi res Dei gerens et curans: ita Christianus, à morte peccati suscitatus, non debet ampliùs peccare; sed totus in Deo secundùm Deum et pro Deo vivere; in omnibus Dei gloriam quærere. Ad hoc factus est Christianus: ad hoc baptizatus, et hoc ei perpetuò prædicat baptismus.

12. *Non ergo regnet peccatum...* perseverat in metaphora, quâ jam finxit peccatum ut tyrannum, vim suam in homines exercentem, et fideles hortatur ut, à peccati servitute liberati, ipsius tyrannidi sese non subdant ampliùs.

Ut obediatis concupiscentiis ejus. Indicat quid sit servire peccato; scilicet concupiscentiis obedire, seu mala desideria, quæ sunt quasi jussus peccati, adimplere.

Itaque ne permittatis peccatum et concupiscentias ejus, quæ ad peccatum inclinant, regnare in vobis; id est, illis ne consentiatis, nec obediatis.

In corpore vestro mortali. Prudenter nos Apostolus admonet mortalitatis nostræ, quâ nos excitet ad reprimendas concupiscentias nostras; quasi diceret: Brevis erit pugna: quia et corpus, et mundus et concupiscentia ejus transit; mortalis hæc vita momentanea est: res mundi vanæ, et ejus concupiscentiæ fluxæ sunt; victoriæ autem præmium æternum erit.

13. *Sed neque exhibeatis.* Gr. neque sistite. Syr. nec etiam paraveritis membra... *arma iniquitatis peccato;* id est, arma quibus militetis peccato, iniquitatem imperanti. *Sed exhibete vos Deo;* id est, sed membra vestra exhibete Deo, quibus ei militetis, ad opera justitiæ patranda, quæ vobis imperat.

Tanquam ex mortuis viventes: id est, sicut facere decet eos, qui ex

Neque verò periculum est, ne vos, sic sub Deo pugnantes, peccatum retrahat sub suum dominium, et suam in vos tyrannidem exerceat; non enim ampliùs estis sub lege Mosaica, ubi peccatum jure quasi hæreditario regnabat; sed estis sub dominio Christi, ubi abundat gratia, et ubi fideles in veram libertatem vocati sunt.

14. Peccatum enim vobis non dominabitur : non enim sub lege estis, sed sub gratia.

Sed ex his, quæ dico, an sequitur quod inimici Evangelii nos docere dicunt? peccemus, quoniam à lege liberi, sub gratiâ sumus; longè absit tam impia consequentia. Quinimò hinc sequitur, quòd magis à peccato sit abstinendum; quia sponte peccato renuntiavimus, ut justitiæ serviamus.

15. Quid ergo peccabimus, quoniam non sumus sub lege, sed sub gratia? Absit.

Vos scitis, quòd cui vos datis servos ad obediendum, hujus estis servi : sive peccati, ut pro mercede mortem habeatis æternam; sive Christi, ut pro mercede justitiam habeatis et fructum illius, vitam æternam.

16. Nescitis quoniam cui exhibetis vos servos ad obediendum, servi estis ejus, cui obeditis; sive peccati ad mortem, sive obeditionis ad justitiam?

---

mortuis redivivi, vitam cum Christo vivunt novam et spiritualem. Itaque Deo obedite et servite, qui vos à mortuis cum Christo suscitavit.

Nota 1° quòd membra nostra sint quasi arma media inter virtutem et vitium; sicut ensis militi instrumentum est pro civibus; prædoni verò contra cives. Chrys. Theophyl.

Nota 2° quòd peccato resistentes, justitiæ servientes, Deo militamus, et ideò Deum habemus ducem et adjutorem : Deum, inquam, qui nos ex mortuis fecit redivivos : quasi diceret : Ne paveatis, sed alacres et generosi et beneficii memores, sub Deo duce et benefactore vestro, pro justitia contra peccatum pugnate.

14. *Peccatum enim vobis non dominabitur.* Ostendit victoriæ facilitatem, et hujus facilitatis dat rationem; quasi diceret : Non est periculum ne, sic sub Deo pugnantes, peccatum suam in vos exerceat tyrannidem, et in suum retrahat dominium : non enim estis ampliùs sub lege Mosaica, quæ peccatum quidem ostendebat; sed vires non dabat ad illud vincendum, et ubi consequenter peccatum jure quasi hæreditario regnabat : sed estis sub dominio Christi, ubi abundat gratia, et ubi fideles non nisi volentes peccant.

15. *Quid ergo peccabimus, quoniam non sumus?...* Ex hac libertate gratiæ objicit sibi, quod ejus adversarii ipsum docere dicebant : Peccemus, vitiis indulgeamus; à lege liberi, sub gratiâ sumus. *Superabundavit,* etc. est igitur instantia objectionis initio cap. factæ : an prætextu gratiæ, liberiùs peccabimus? *absit*, respondet 1° hanc instantiam, ut absurdam et impiam, aversatus et rejiciens.

16. *Nescitis quoniam cui exhibetis vos servos.* Respondet 2° novâ ratione probans Christiano, non modò peccandum non esse; sed Deo fideliter serviendum; quia Deo nos ultrò servos dedimus in baptismo : an ignoratis, quòd cui vos offertis servos ad obediendum, hujus vos estis servi?

Sive peccati ad mortem; id est, sive servi peccati, ut pro mercede mortem recipiatis æternam : *stipendium enim peccati mors.* n. 23.

17. Gratias autem Deo, quòd fuistis servi peccati : obedistis autem ex corde in eam formam doctrinæ, in quam traditi estis.

Gratias igitur Deo, quòd cùm fueritis servi peccati, huic miserrimæ servituti renuntiâstis; obedistis autem sincerè Christo juxta modum, quem Evangelii ejus doctrina præscribit; hâcque vestrâ obedientiâ, vos ultrò Christi imperio subjecistis.

18. Liberati autem à peccato, servi facti estis justitiæ.

Liberati itaque à peccati servitute; servi facti estis justitiæ, quâ Deo servitur, cui servire regnare est.

19. Humanum dico, propter infirmitatem carnis vestræ : sicut enim exhibuistis membra vestra servire immunditiæ, et iniquitati ad iniquitatem; ità nunc exhibete membra vestra servire justitiæ in sanctificationem.

A vobis non exigo quod jure possem; sed infirmitati vestræ memetipsum attemperans, peto ut parem nunc Deo præstetis servitutem, quam exhibuistis delicto; ut tanto conatu studeatis justitiæ ad vestram sanctificationem augendam, quanto olim studuistis immunditiæ et iniquitati, ut semper essetis iniquiores et inquinatiores.

20. Cùm enim servi essetis

Cùm enim velut mancipia peccato ser-

Sive obeditionis; id est, Evangelii, obedientiam præcipientis : *ad justitiam;* id est, ut pro mercede nunc justitiam habeatis, et aliquando vitam æternam, ut explicat in n. 22.

Nota quòd obedientiam opponat peccato; quia omne peccatum est quædam inobedientia; est enim legis divinæ transgressio. Vide c. 5. n. 19.

Per obeditionem ergo intellige legem Evangelicam, quæ docet obedire Deo, ejus mandata servare et consilia sequi.

Duos ergo dominos hìc designat è diametro repugnantes, Deum et diabolum. n. 22. peccatum et justitiam, seu obedientiam Deo.

Non possumus utrique servire; sed alterutri parendum est : ut autem eligamus benè, paucis indicat quis sit utriusque imperii exitus : hinc mors æterna; hinc vita æterna; peccatum via ad mortem; justitia ad immortalitatem; eligite.

17. *Gratias autem Deo, quòd fuistis :* id est, esse desiistis, vel quòd cùm fueritis servi peccati, huic miserrimæ servituti renuntiantes, *obedistis ex corde,* id est, non exteriùs tantùm, sed sincerâ fide, *in eam formam;* id est, juxta formam, quam Evangelica doctrina, ab Apostolis tradita, vobis præscribit : hâcque vestrâ obedientiâ, vos Christi servos sponte dedistis et publicè declarâstis.

18. *Liberati autem à peccato :* à dura itaque peccati servitute liberati, *servi facti estis justitiæ,* quâ Deo servitur, cui servire regnare est.

19. *Humanum dico propter infirmitatem.* Exiguum quid et tenue vobis propono, vestræ potiùs infirmitati congruum, quàm divinæ majestati debitum : etenim longè magis Deo, quàm peccato serviendum foret; ob vestram tamen infirmitatem, peto ut vel parem ejus nunc Deo præstetis servitutem, quam delicto exhibuistis.

Iniquitati ad iniquitatem; id est, ita ut ex una rueretis in aliam, sicque quotidie pejores fieretis.

Justitiæ in sanctificationem : ita ut in dies magìs ac magis sanctificemini.

20. *Cùm enim servi essetis peccati;* id est, quando, velut mancipia, peccato serviebatis, ut tyranno.

viebatis, eratis à justitia alieni; de ea ne cogitabatis quidem : ita ergo nunc justitiæ liberè servientes, à peccato sitis omninò alieni; de eo ne cogitetis.

Hoc ut libentiùs faciatis, attendite quis sit utriusque servitutis exitus.

Quem enim fructum, aut quam utilitatem habuistis ex vestris peccatis et impudicitiis; de quibus etiam nunc erubescitis? finis autem illorum erit mors æterna.

Nunc verò à peccato liberati, Deo autem mancipati, in præsenti fructum habetis animarum vestrarum sanctificationem; in futuro habebitis vitam æternam.

Stipendium enim et cibarium quod peccatori, seu peccati militi datur, est mors,

peccati, liberi fuistis justitiæ.

21. Quem ergo fructum habuistis tunc in illis, in quibus nunc erubescitis? Nam finis illorum mors est.

22. Nunc verò liberati à peccato, servi autem facti Deo, habetis fructum vestrum in sanctificationem, finem verò vitam æternam.

23. Stipendia enim peccati, mors. Gratia autem Dei, vita

Liberi fuistis justitiæ; id est, huic Reginæ non serviebatis; repugnant enim è diametro, ut dictum est n. 16. supple : ergo nunc servi justitiæ facti, sic obedite vestræ Reginæ, ut peccato nullatenus pareatis. Vide Paraph.

21. *Quem ergo fructum habuistis :* hoc ut faciatis libentiùs, attendite quàm oppositi sint tam oppositorum dominorum fructus : quam utilitatem *habuistis tunc*, cùm peccato serviebatis, *in illis :* respicit ad illorum impudicitias, quas n. 19. tetigit; præcipuè enim de illis erubescitur.

In quibus; Syr. quorum vos hodie pudet; seu ad quorum solam memoriam, *nunc* ad pœnitentiam conversi, *erubescitis. Nam finis illorum mors,* scilicet æterna, quæ à morte corporali incipit et eam complectitur.

Fructus ergo peccati, rubor, confusio, denique mors æterna.

22. *Nunc verò liberati... servi autem facti Deo.* Nunc Deo mancipatos vocat, quos suprà justitiæ servos dixit : quia qui justitiæ servit, servit et Deo, omnis justitiæ fonti et justitiam nobis præcipienti : sicut et qui peccato servit, servit etiam diabolo, qui ab initio peccat, et ad peccatum incitat.

Fructum habetis in sanctificationem. Syr. habetis fructus sanctos; id est, opera sancta et sanctitatem in anima parientia. *Finem verò vitam æternam.* Syr. quorum finis est vita æterna; id est, finis verò, ad quem opera sancta et sanctitas ordinantur : est vita æterna. Fructus ergo justitiæ sunt sanctificatio, seu sanctitas in tempore, vita et regnum in æternitate.

23. *Stipendia.* Gr. ὀψώνια, Syr. mercatura. Opsonium, seu obsonium vocabatur annona militaris. Primò data est in specie, seu cibaria militibus data sunt; deinde pro ea data est pecunia; at idem nomen mansit. Obsonium itaque est stipendium cibarium.

Stipendium dicitur à stipe pendenda : quia æs, seu pecunia militibus distribuenda ponderabatur.

Stipendium ergo, obsonium, merces peccati seu peccatoris, mors æterna; ipsi debetur.

Gratia autem. Gr. χάρισμα, Syr. donum Dei, seu donativum : præter stipendia ordinaria, imperatores donativa liberalia dabant militibus, ut eos animarent. His donariis comparatur æterna vita

Equidem justitiæ merces dici potest : at maluit Apostolus gratiam dicere;

æterna, in Christo Jesu Domino nostro.

et mors æterna : donativum verò, quod justo, seu justitiæ militi datur, est immortalitas et æterna felicitas, quam nobis promeruit et promisit Dominus Noster Jesus Christus.

---

quia et ipsa justitia et opera justa procedunt à gratia : peccator quidem de suo meretur mortem; justus autem Dei gratiâ adjutus meretur vitam æternam. Adde quòd vita æterna est merces quidem, quia datur pro bono opere; est verò gratia, quia merces est infinitè excedens omne bonum opus.

Corollarium pietatis, seu in hoc Capite ad pietatem maximè notanda, et in praxim redigenda.

Primo. — Nota mirabilem Christiani cum Christo per baptismum communionem; commortui, concrucifixi, consepulti, complantati, conresuscitati, conviventes, conglorificati sumus. Et hæc omnia triplici modo : typo, participatione, imitatione.

1° Baptismus typus est, et repræsentatio mortis, et sepulturæ, et resurrectionis Jesu Christi Domini nostri. Mortis quidem, quia sicut Christus morte corporali mortuus est ob peccata nostra; sic et nos in baptismo morte spiritali morimur peccato, tum per virtutem et efficaciam baptismi; tum per nostram Satanæ et peccato abrenuntiationem; tum per sanctum novæ vitæ propositum.

Sepulturæ verò quia corpus in baptismo ter aquis immersum, repræsentat Christi corpus in terra triduo sepultum.

Resurrectionis autem, cujus imaginem gerit corpus post immersionem ex aqua, in novam vitam resurgens. Vide n. 4.

2° Baptismus est participatio mortis, sepulturæ, et resurrectionis Christi; efficit id quod significat : applicat nobis Mysteria quæ repræsentat; producit in nobis effectus mortis, sepulturæ et resurrectionis Christi.

Mortem Christi nobis sic applicat, ut illa fiat quasi nostra; quasi nos ipsi illam passi simus : et per hanc mortis, quam Christus pro nobis passus est, applicationem, omnia nostra delentur peccata, et quantùm ad culpam et quantùm ad pœnam.

Sepulturam Christi nobis applicat, ut per eam corde et affectu à mundo separemur, quasi in terra sepulti.

Resurrectionem Christi nobis sic applicat, ut per hanc applicationem, gratia, quæ vita divina est, nobis detur et jus habeamus ad gloriam. n. 4.

3° Baptismus est imitatio mortis, sepulturæ, et resurrectionis Christi.

Baptizamur *in mortem ipsius*, ad illam imitandam.

Consepulti sumus in mortem, id est, ut moriamur.

Quod Christo crux, hoc nobis baptisma : Christus fuit in cruce fixus, ut secundùm carnem moreretur; nos baptizamur, ut moriamur peccato; concrucifigimur *ut aboleatur corpus peccati.*

Hæc mors debet esse continua, et in dies crescere. n. 4.

Consepulti sumus in mortem, ut reverà velut mortui et sepulti, nullum habeamus cum peccato et mundo commercium : cor, mens, sensus nostri sint sine affectu circa res seculi; ab eis mente et corde saltem simus abstracti. n. 7.

Ex aquis exsurgimus, ut in novitate vitæ ambulemus, in gratiam semper proficiamus. n. 4.

Hoc scientes, et hanc mirabilem nostram cum Christo *communionem* in mente semper habentes :

1° Ob eam Deo gratias agamus, *qui nos gratificavit in dilecto Filio suo, in qua habemus redemptionem per sanguinem ejus, remissionem peccatorum.* Ephes. 1. 6.

2° Hæc tria mysteria, mortem, sepulturam et resurrectionem Christi factis et moribus repræsentemus : verè peccato mortui simus ; à mundo separati ; novam et Deo dignam vivamus vitam.

3° Nostri baptismi, illiusque finis memores, studeamus, in dies, magis ac magis peccato mori ; à secularibus separari ; ad ampliorem charitatis perfectionem pervenire ; in charitate ambulantes, quæ sursùm sunt quærentes, quæ sursùm sunt sapientes.

Secundo. — Nota et mirare divinam Apostoli ideam, sub qua nos per baptismum à peccati tyrannide liberatos, Deo autem mancipatos, hortatur ad obediendum et serviendum justitiæ, et ad non assentiendum rursus tyrannidi peccati.

Juxta Apostoli mentem, peccatum tyrannus est ; justitia regina est : et hæc, et ille, suum regnum et dominium oppositum habent ; non potest quis utrique servire, sed alterutri parendum : peccato, imò diabolo servitur, cùm concupiscentiæ obeditur : justitiæ, Christo, Deo, servitur, cùm desideria mala reprimuntur ; bonum opus perficitur.

Ut nos à misera peccati servitute avertat Apostolus,

Non regnet, inquit, *peccatum,* tyrannus ille, etc. ne consentiatis illius tyrannidi, obediendo scilicet concupiscentiis, quibus ad malum vos sollicitat.

Sed memores et vestræ mortalitatis brevi complendæ, et rerum secularium vanitatis in instanti disparituræ, has concupiscentias fallaces reprimite. n. 12. Eò facilior erit vobis hæc victoria, quò major vobis adest Christi gratia. n. 14.

Ut nos animet ad obediendum justitiæ ; *sed,* inquit, *exhibete vos Deo :* quasi diceret : justitiæ obedientes, Deo ipsi Regi vestro, benefactori vestro, qui vos à mortuis suscitavit, servietis. n. 13.

Et membra vestra arma justitiæ Deo ; quia regni fecit mentionem, ejus quoque armaturam congruenter ostendit ; parandæque victoriæ rationem nos docuit, ait Theodoretus. Omnes corporis partes et arma justitiæ sunt, si mens velit ; et rursus peccati, quando illa peccati dominatum amplexa fuerit. Idem Theodoretus.

Hinc nos hortatur Apostolus : *sed neque exhibeatis....* ne membra Deo dicata, peccato diabolo militent ; sed vos toti et omnia vestra Deo militate. n. 13.

Vestri non estis, sed Dei, cui sponte per baptismum vos dedistis, et qui vos, non in servos tantùm recepit, sed et in filios et hæredes adoptavit. n. 18.

Tantæ charitatis memores, ipsius sitis toti : hoc à vobis exigit gratitudo, ac postulat æquitas ; toti fuistis peccato ; ipsi, ut mancipia, servistis, de justitia ne cogitantes quidem ; quid æquius, quàm ut Deo mancipati, toti Deo sitis, de peccato non cogitantes ? n. 19, 20. Id ergo exigit æquitas.

At idem exigit utilitas vestra ; attendite ergo ad utilitatem, quam ex peccatis vestris percepistis : quid ex eis restat vobis ? pudor, confusio, mors, et mors æterna : hoc est enim stipendium, quod diabolus dat peccatoribus, suis militibus. n. 21, 23.

Attendite autem et ad utilitatem quam ex Dei servitio percipitis, vivitis innocentes, puri, sancti, pace divinâ fruimini ; et expleto mortalis hujus vitæ tempore, vitam et regnum percipietis æternum. Immortalitas etenim et æterna felicitas est donativum, quod suis militibus promeruit et promisit Dominus noster Jesus Christus.

His omnibus attentis, pugnate, vincite, cum Christo regnabitis in æternum.

ANALYSIS CAPITIS SEPTIMI.

PRIMÒ.

primis versibus explicat et probat quod ỳ. 14. cap. præc. dicit, *stis sub lege, etc.*
læos ergo ad Christum conversos alloquens, eis exponit quomodo Christum sint à lege liberi : tum quia in baptismo, per virtutem is Christi ipsis tunc applicatæ, et quasi appropriatæ mortui sunt : lex in eos vim ampliùs non habet, sicut maritus dominium non in conjugem mortuam.
m quia, in baptismo, resurrexerunt cum Christo, novam in eo receperunt; ipsi uniti, copulati, et spirituali matrimonio con- : sicque sub gratiâ sunt, ut ex eâ Deo fructificent, seu fructus roducant; sicut sub lege mortis fructus pepererunt.

SECUNDÒ.

aliis seq. ỳ. explicat quomodo lex, licèt in se sancta, per occa- n tamen peccatum multiplicavit. Quatenus illa peccatum, anteà , indicavit et vetuit; hâcque tum notitiâ, tum prohibitione, con- entiam peccandi irritavit.
autem, modestiæ causâ, Paulus in semetipso exponit, sese in i statu supponens; ante legem ỳ. 9. *Ego autem vivebam sine etc.* post legem : *Sed cùm venisset mandatum, etc.* illius occa- exarsit concupiscentia, et peccato me occidit.

TERTIÒ.

lo transitu à statu legis ad statum gratiæ, ỳ. 14. explicat et in hoc efendos effectus concupiscentiæ : sicut autem priùs in semet- it Judæo, ostendit Judæis pravos effectus concupiscentiæ sub sic et semetipso, ut Christiano, ostendit Christianis, invitos s concupiscentiæ, etiam in sanctis.
I. Ingemiscit ob hanc miseriam, illiusque remedium ostendit.

CAPUT SEPTIMUM.

PARAPHRASIS.

Vos præsertim alloquor, Judæi fratres, et legis Mosaicæ gnari; nescire enim non potestis, quòd homo, legi obnoxius, tantisper lege tenetur, donec ea lex vivit, seu vim et vigorem habet.

Hanc legis vim in hominem, liceat explicare per jus quod lex ipsa dat marito in conjugem: sicut mulier viro per conjugium obnoxia, illi viro per legem alligata est quandiu vixerit ille; ubi verò mortuus est, soluta est à lege matrimonii: ita et homo legi obnoxius est, donec ea vivit; ab ea autem liber est, ubi abrogata, seu mortua est.

TEXTUS.

1. An ignoratis, fratres (scientibus enim legem loquor), quia lex in homine dominatur, quanto tempore vivit?

2. Nam quæ sub viro est mulier, vivente viro, alligata est legi: si autem mortuus fuerit vir ejus, soluta est à lege viri.

Cap. VII. 1. *An ignoratis, fratres.* Dixit in c. præc. n. 14. *non enim sub lege estis, sed sub gratiâ:* et quia statim interrogavit, an ideò liceret liberiùs peccare; sicque digressus est, et in hac sua digressione perseveravit in reliquo capite; hinc ad hanc n. 14. propositionem regrediens, illum nunc probat, et explicat.

Judæos itaque ad fidem conversos hìc alloquitur, quos et fratres suos, etiam secundùm carnem, vocat, quia et ipse Judæus; et legis non ignaros, quia à prima ætate Judæi legis notitiâ imbuebantur.

Hos ergo docet Mosaicæ legis vinculo non ampliùs obligari: idque explicat metaphorâ viri et mulieris.

Lex in homine dominatur. Gr. dominatur homini *quanto tempore vivit.* Quid? ille, an illa? homo, an lex? ambiguum est, si verba spectentur; si mens et sensus Apostoli spectetur, indifferens est; utrumque enim verum est, et de utroque mens Apostoli verificatur: est tamen probabilius quòd, de lege debeat intelligi, sitque sensus: Scitis, fratres, quòd lex quandiù viget, et abrogata non est, jus et potestatem habet in hominem, sicut maritus in uxorem.

2. *Nam quæ sub viro est mulier.* Gr. ὕπανδρος γυνή, subviralis, id est, nupta, seu viro per conjugium obnoxia, *vivente viro alligata est legi.* Gr. viventi viro alligata est lege. Syr. ut mulier quæ devincta est marito suo per legem quandiù vivit.

Si autem mortuus fuerit, soluta est à lege viri; id est, à lege matrimonii, quâ viro subjiciebatur.

Ostendit igitur comparatione, hominem Judæum à jugo legis Mosaicæ liberari, sicut mulier nupta liberatur à lege conjugii per mortem mariti.

Lex Mosaica, quasi maritus; Judæus legi Mosaicæ subjectus, quasi uxor matrimonio copulata: sicut quandiu vivit maritus, illi, per legem matrimonii, alligata est uxor: ita quandiu lex viguit, illi Judæus fuit alligatus.

Sicut autem, marito defuncto, uxor soluta est à lege matrimonii; ita, ubi lex abrogata fuit, ab ea solutus est Judæus.

3. **Igitur, vivente viro, vocabitur adultera, si fuerit cum alio viro : si autem mortuus fuerit vir ejus, liberata est à lege viri, ut non sit adultera si fuerit cum alio viro.**

Sicut igitur quandiù vixerit maritus, uxor illius adultera est, si copulata sit cum alio viro : si verò mortuus sit, soluta est à lege matrimonii ; ita ut non reputetur adultera, nec adulterii pœnis subjecta, si nupserit cum alio : ita de homine legi obnoxio, qui quasi adulter reputabitur, si, adhuc vivente lege, nupserit alteri : non verò, si jam mortua sit lex.

4. **Itaque, fratres mei, et vos mortificati estis legi per corpus Christi : ut sitis alterius qui ex mortuis resurrexit, ut fructificemus Deo.**

Itaque, fratres mei, nihil vobis nunc commercii cum lege Mosaica, quia et vobis ipsa mortua est per mortem Christi ; et vos illi quoque mortui estis, per eamdem Christi mortem, vobis in baptismo appropriatam : sic autem mortui estis in baptismo, ut et in eo, et per eum à mortuis surrexeritis cum Christo ; unumque facti sitis cum illo, quasi uxor et sponsa illius, ut ex illius gratia Deo pariamus opera bona, sancta, et divina.

---

3. *Igitur vivente viro, vocabitur adultera, si fuerit cum alio viro.* Gr. si fuerit viro alteri, id est, si nupserit, vel si copulata sit alteri viro. *Si autem mortuus fuerit vir ejus, liberata est à lege viri,* id est, soluta est à lege matrimonii : ita ut non censeatur adultera, nec adulterii pœnis subjecta, si nupserit cum alio viro, aut alteri corporis sui potestatem fecerit ; licèt enim in hoc casu peccet, sed non in legem contra adulteras.

4. *Itaque fratres mei, et vos mortificati estis.* Syr. nunc igitur, fratres mei, mortui estis legi in corpore Christi.

Adaptat similitudinem : hæc enim vox *itaque*, indicat conclusionem, quam ex allato exemplo deducit Apostolus. Et quia hæc erat illius argumentatio : Uxor, mortuo marito, soluta est à lege viri ; atqui lex, quæ erat quasi maritus vester, mortua est per Christi mortem : ergo vos pariter soluti estis, nec ampliùs sub lege, sed sub gratia.

Debuisset igitur Apostolus dicere : Mortua est lex, etc. sed Judæorum imbecillitati consulens, ne eos offenderet, maluit dicere : *Vos mortui estis legi.*

Utrumque autem verum cùm sit ; verum enim est quòd per Christi mortem mortua sit lex. Ephes. 2. n. 15, 16. Verum quoque est, quòd *nos mortui sumus, consepulti, complantati, etc.* ut in cap. 6. dictum est.

Hinc in re parum referebat, quid verbis Apostolus exprimeret. Sive mortua est lex, sive mortui estis legi.

Cautè tamen et prudenter Judæorum infirmitati sese accommodans, legem enim plurimi faciebant, unum dixit, aliud cogitandum reliquit, ait D. Anselmus. Vel secundùm D. Chrysostomum, mulierem mortuam apertè dicit : legem verò, maritum, clam significat in propositione, id est, in argumentatione, ut videre est suprà.

Mortificati estis per corpus Christi, scilicet crucifixi, et pro vobis occisi. Theophyl. per mortem Domini. D. Chrys.

Alii dicunt *per corpus Christi,* id est, per hoc quòd incorporati estis Christo, scilicet per Baptismum : et his favere videtur versio Syriaca, suprà.

Ut sitis alterius, id est, ut sitis uxor alterius viri, seu ut multò nobilius contrahatis conjugium, unumque sitis cum Christo, Filio Dei, qui a mortuis surrexit, novusque factus est homo.

Et sanè æquum est ut, tanto conjugio nobilitati, fructum edamus Christo, sponso nostro, dignum; cùm enim sub lege carnali, quasi marito, viveremus; tunc affectiones et desideria peccandi, quæ per legis occasionem fiebant irritatoria, ita dominabantur in membris nostris, ut per ea fructus peccatorum parerent, mortis fetus infelices.

5. Cùm enim essemus in carne, passiones peccatorum, quæ per legem erant, operabantur in membris nostris, ut fructificarent morti.

Nunc ergo, ubi per Christi gratiam soluti sumus ab illo cum lege conjugio, cujus vinculo vinciebamur, et quod nobis erat

6. Nunc autem soluti sumus à lege mortis, in qua detinebamur, ita ut serviamus in no-

---

Christus Sponso comparatur. 2. Cor. 11. n. 2.

Ecclesia Sponsæ. Ephes. 5. 27.

Ut fructificemus Deo, id est, ut in hoc nostro cum Christo conjugio, ex Christi gratia, pariamus Deo opera bona et divina, fidei, spei, charitatis, aliarumque virtutum.

5. *Cùm enim essemus in carne...* dat rationem, ob quam debeant Deo fructificare; simulque ostendit discrimen inter hoc Judæorum cum Christo conjugium, et præcedens eorum cum lege matrimonium.

Cùm enim essemus in carne, id est, cùm sub lege viveremus secundùm carnalem hominem.

Passiones peccatorum, id est, motus concupiscentiæ ad peccatum inclinantes, *quæ per legem erant,* id est, quæ occasione legis excitabantur, *operabantur,* id est, opus suum peragebant *in membris nostris,* seu per membra nostra; *ut fructificarent morti,* id est, ut fructus peccatorum parerent, qui nos ducerent ad mortem, nosque morti pabulum darent. *Finis peccati, mors.*

6. *Nunc autem soluti sumus à lege mortis,* id est, *à lege,* quæ erat occasio peccati, et ideo *mortis, in qua detinebamur,* id est, cujus vinculo vinciebamur, eramusque captivi : *ita ut serviamus,* id est, ut serviamus Deo *in novitate spiritûs,* id est, novo spiritu, scilicet spiritu charitatis, quæ *diffusa est in cordibus nostris per Spiritum Sanctum, qui datus est nobis.* Seu ut Deum diligamus, tanquam filii adoptivi, et tanquam unigeniti Filii sui sponsæ; *et non in vetustate litteræ,* id est, et non sicut sub lege veteri, et tantùm litterali, seu spiritu gratiæ destitutâ, tanquam servi, et solo pœnarum metu.

Græci legunt : Nunc autem soluti sumus à lege : mortui, id est, cùm simus mortui ei, etc. Alii legunt, mortuo eo, in quo detinebamur. Alii à lege mortua. Syrus : Nunc autem cessamus à lege, et mortui sumus ei qui nos detinebat, etc.

Sed nostra lectio, cujus meminit Origenes, quam sequitur Ambrosius, et quam confirmat D. Hieron. clarior est.

Ex suprà dictis 4. disce quod Baptismus ita mors est, ut et matrimonium sit.

Mors quidem, quia per Baptisma morimur peccato, veteri homini; cum Christo morimur et sepelimur, ut in cap. 6. sæpe dictum est.

Matrimonium verò, quia per Baptismum animæ nostræ uniuntur Christo, Ecclesiæ sponso, unumque fimus cum illo, ut ex ipso et per ipsum opera sancta, et Deo digna pariamus.

Ad hoc attende, ô anima mea! et tanto honore nobilitata, Christi sponsi

vitate spiritûs, et non in vetustate litteræ.

occasio mortis; æquum est ut Christo, Filio Dei copulati, novo filiorum seu charitatis spiritu, Deo serviamus, scilicet, ut unigeniti Filii sui sponsæ; non verò sicut anteà, velut servi, solo pœnarum metu: hocque charitatis et sponsæ spiritu pariamus opera, Deo Patre, Christoque sponso nostro, digna.

7. Quid ergo dicemus? lex peccatum est? Absit;

Sed vereor ne quis hæc me de lege dicentem audiens, putet me legi hanc calumniam inferre, quòd peccati sit auctor. Absit à piis mentibus talis interpretatio. Lex peccati nec auctor est, nec magistra, sed index et accusatrix.

Sed peccatum non cognovi, nisi per legem: nam concu-

Multa sunt enim peccata, quæ non cognovi, nisi per legem; imò, ipsam concu-

---

tui zela et æmulare gloriam; ama quod amat, omnibus illius subdere voluntatibus, ipsius sis tota.

Disce et ex eodem versu, quòd hujus matrimonii finis sit fructificare Deo, opera sancta Deo continuè parere, tota Deo vivere.

Attende, ô anima mea! quomodo huic Dei in te voluntati responderis. Erubesce, ô anima! in bono sterilis, et in malo fecunda; ruborisque et doloris plena, recurre ad sponsum tuum, veniam pro præterito precatura, et pro præsenti et futuro Spiritum Sanctum petitura.

Christe, Fili Dei vivi, omnis autem animæ christianæ sponse, miserere animæ meæ, tuæ licèt indignissimæ et infidelissimæ sponsæ; omnes ei condona præteritas infidelitates, ejusque peccatorum immemor, et tuum da ei, quæso, Spiritum, Spiritum amoris, ut hoc tuo Spiritu fecunda, edat Deo opera vitæ; sine hoc tuo Spiritu, miser passionum servus ero, et opera mortis semper pariam; at Spiritu tuo repletus, Deo subdar, ipsique, ex gratia tua, fructus vitæ producam.

7. *Quid ergo dicemus? Lex peccatum est....* Multa dixit in superioribus, quibus videbatur legi calumniam inferre, v. g. n. 5. *Passiones peccatorum, quæ per legem erant.* n. 6. *à lege mortis.* Hæc ut explicet, interrogat.

Quid ergo dicemus? id est, an dicimus, ut calumniantur aliqui, quod lex peccatum sit, id est, auctor peccati. *Absit. Sed peccatum non cognovi, etc.* id est, non ita exactè novissem, ait Theodoretus post D. Chrysostomum.

Nam concupiscentiam nesciebam... Gr. ipsam enim concupiscentiam nesciebam, etc. Syr. non enim concupiscentiam novissem, etc. id est, internum rei alienæ, v. g. uxoris, desiderium, non novissem esse peccatum, nisi lex diceret: *Non concupisces.* Hoc enim nullâ lege humanâ vetitum.

Nota quòd D. Paulus modestiæ causâ, in prima persona loquitur, rem odiosam sic in se volens exprimere, ut eam liberiùs aliis exponat Judæis.

Nota et quòd Hebræum in sua persona describit in duplici statu; ante legem scilicet, et post legem. In primo statu, quando peccatum latebat, eratque sopitum. In secundo statu, quando patefactum fuit peccatum, prohibitum, et per prohibitionem excitata fuit concupiscentia.

Absit itaque quòd lex peccatum sit, aut peccati magistra; quinimò est peccati accusatrix, ait Theodoretus, quia multa sunt peccata et per se mala, quæ non novissem mala, nisi lex me docuisset.

Ipsam concupiscentiam internam, quâ actus externi rationem et malitiam

piscentiam internam, quâ externi actus rationem induunt peccati, non novissem esse peccatum, nisi lex eam prohibuisset dicens : *Non concupisces.*

Lex ergo peccatum mihi indicavit et prohibuit, et quidem ut illud coerceret : sed concupiscentiæ vitium, in me latens, et quasi sopitum, hujus prohibitionis occasione excitatum et irritatum, acriùs ad peccandum me sollicitavit, et in me excitavit omne malorum desideriorum genus. Sicque per legis occasionem, peccatum, quod erat quasi mortuum, vitam ac vigorem accepit.

Hoc ut distinctiùs concipiatis, duplicem gentis nostræ distinguite statum; ante legem, et post legem : utrumque autem in mea persona expono. Ego Judæus, aliquando, v. g. in Ægypto, vixi sine lege Mosaica, tunc peccatum non agnoscebam, non curabam, ad illud non multùm excitabar.

piscentiam nesciebam, nisi lex diceret : Non concupisces.

8. Occasione autem acceptâ, peccatum per mandatum operatum est in me omnem concupiscentiam. sine lege enim peccatum mortuum erat.

9. Ego autem vivebam sine lege aliquando;

---

peccati induunt, non novissem esse peccatum, nisi lex eam prohibuisset.

Non cognovi, et *nesciebam*, hìc non ignorationem omnimodam significant; sed hoc dicit, naturalis se discretionis exactiorem cognitionem accepisse per legem, ait Theoderetus.

Lex itaque est cognitio peccati, non causa peccati; producit peccati cognitionem : est autem per accidens et extrinsecum legi, quòd ex hac cognitione peccati irritetur concupiscentia, et peccatum operetur.

8. *Occasione autem acceptâ....* Gr. occasionem autem accipiens peccatum. Syr. proinde hoc præcepto (scilicet non concupisces) invenit sibi occasionem peccatum, et consummavit in me omnem concupiscentiam.

Lex, ut n. 7. dictum est, dat cognitionem peccati, et illud prohibet. *Peccatum autem*, id est, concupiscentiæ vitium, in me latens, et quod erat sopitum, et quasi mortuum, hujus prohibitionis occasione excitatum et irritatum, multò vehementiùs grassari cœpit et excitavit in me omne genus malorum desideriorum.

Lex, seu prohibitio concupiscentiam irritat, sicut aqua calcem vivam.

Sine lege enim (concupiscentiam vetante) *peccatum mortuum erat*, id est, sopitum. Concupiscentia interior, quia nullâ lege humanâ prohibebatur, erat quasi mortua, sopita, et non reputabatur peccatum : at lege Dei prohibita, exarsit in omnes pravos motus et affectus.

9. *Ego autem vivebam sine lege...* loquitur in persona Judæi, ante legem, v. g. in Ægypto. Alii tamen id intelligunt de D. Paulo, cùm inciperet adolescere et peccare, legem Mosaicam nondum edoctus. Ita Cornel. Menoch. Tyrin.

Ego, Judæus scilicet, *aliquando*, v. g. in Ægypto, ante legem Mosaicam; *vivebam* quasi exlex, peccatum non agnoscens, non curans, non æstimans; sicque ad illud non multùm incitatus. *Sed cùm venisset mandatum*, id est, lex dicens mihi : *Non concupisces;* peccati dans mihi cognitionem, illudque prohibens, *peccatum revixit*, id est, excitatum est. Concupiscentia mea, quæ erat quasi sopita et mortua, per legem excitata revixit.

Sed cùm venisset mandatum, peccatum revixit.

Sed postquam accessit lex, dixitque mihi, *non concupisces;* hâc prohibitione, concupiscentia mea, quæ erat sopita et quasi mortua, statim excitata revixit.

10. Ego autem mortuus sum : et inventum est mihi mandatum, quod erat ad vitam, hoc esse ad mortem.

Revixit, inquam, peccatum; at ego peccato mortuus sum, quia mors est animæ.

Sicque meo, non legis vitio factum est, ut quod mihi datum erat ad vitam, occasio mihi foret mortis.

11. Nam peccatum occasione acceptâ per mandatum, seduxit me, et per illud occidit.

Quatenùs in me insita propensio ad peccatum, à lege occasionem accepit illud avidiùs appetendi, hæcque propensio, quasi lena me seduxit, in suas partes dolosè attraxit, sicque me, ad opus vetitum inducendo, occidit.

12. Itaque lex quidem sancta et mandatum sanctum, et justum et bonum.

Itaque nihil est quòd calumniemur legem, sancta est, et unumquodque ejus mandatum sanctum, æquum et bonum.

---

10. *Ego autem mortuus sum..... Peccatum*, inquam, *revixit;* at ego peccato mortuus sum.

Observa, et mirare antithesim inter peccatum et hominem, quibus lex successivè mortis et vitæ est occasio. Ante legem, peccatum erat quasi mortuum; homo autem videbatur vivere : post legem, peccatum revixit; homo verò mortuus est, peccato scilicet, quod est mors animæ. Ante legem, languebat concupiscentia, et homo non erat prævaricator : post legem, exarsit concupiscentia; ipsi, non obstante lege, obedivit homo, factusque est legis prævaricator, et per legis transgressionem, factus est obnoxius morti temporali et æternæ.

Et inventum est mihi mandatum..... sicque factum est, ut lex quæ mihi data erat ad vitam, occasio mihi foret mortis.

11. *Nam peccatum, occasione acceptâ.* Gr. occasionem accipiens; id est, nam concupiscentia, occasione legis acceptâ, in suas partes me dolosè traxit et occidit me, ad opus vetitum inducendo. Vide paraph.

12. *Itaque lex quidem sancta.....* Ex suprà dictis concludit Apostolus contra objectionem n. 7. factam; quòd tantùm abest, ut lex peccatum sit, quin imo sancta est, et unum quodque ejus mandatum *sanctum,* docens quomodo Deus sanctè colatur *justum,* præscribens ut unicuique suum reddatur; *bonum,* præscribens ea, quibus quisque bonus sit, si serventur.

Hinc D. Thomas putat dici *sanctum,* propter præcepta cæremonialia; *justum*, propter judicialia; *bonum*, propter moralia.

Observatio moralis. — Ex dictis de lege n. 7. et 8. quæ majoris reatûs occasio fuit, disce cum D. August. frequenter orare : da, Domine, quod jubes, et jube quod vis.

Qualiscumque sit nostra, sive per legem, sive per rationem, cognitio; ita pravum et corruptum est cor hominis, ut, nisi Christi gratiâ medicinali sanetur, tota hæc nostra notitia majoris peccati futura sit occasio.

Legis cognitio bona quidem est, est enim Dei gratia; at gratia, quæ ex cordis nostri corruptione, lethalis et funesta nobis erit, nisi gratia Dei in-

Sed inquiet hic aliquis, si lex bona est, quomodo mihi mortem peperit? an quod in se bonum est, mihi causa mortis erit? Absit quòd lex dicatur causa mortis : lex ad summum est mortis occasio; vera autem causa mortis est peccatum, per concupiscentiam contra legis prohibitionem commissum. Hinc appareat quantum et quale malum sit concupiscentia, peccati parens; cùm per legem, sanctam et bonam, mortem in me sit operata; ejus sanè malitia major est, quàm dici potest, quandoquidem per legem bonam produxit rem pessimam.

13. Quod ergo bonum est, mihi factum est mors? Absit. Sed peccatum, ut appareat peccatum, per bonum operatum est mihi mortem : ut fiat supra modum peccans peccatum per mandatum.

---

terna cordis nostri corruptionem sanet. Itaque : *Sana me, Domine, et Sanabor; salvum me fac, et salvus ero.* Jerem. 17. 14.

Ex dictis n. 9. 10. disce quàm necessaria nobis Dei gratia, ob miserandum et lacrymis etiam sanguineis deflendum statum nostrum.

Si enim legem ignoret homo, ipsius ignorantia illi causa mortis est.

Si legem novit, ipsius notitia, ob cordis sui pravitatem, plerùmque majoris criminis erit occasio.

Sine lege, aut legis cognitione, non novit concupiscentiam, illam putat naturalem, nec peccatum, aut offensam Dei reputat. Hinc peccatum deglutit ut aquam.

Si noverit illam, et Dei gratià non præveniatur, non obstante peccati notitià et prohibitione, concupiscentiam sequetur, fietque ob notitiam magis reus.

Itaque, ô lumen! ô vis et efficacia gratiæ! quàm mihi necessaria estis! ô lux æterna, illumina me! ô sanctitas ipsa, sanctifica me!

Christe, lux mundi, illumina mentem meam! Christe, salvator mundi, salva, purga, sanctifica cor meum. Da mihi cor novum, cor docile, et tuæ voluntati semper subditum. Da, Domine, quod jubes; sis reverà magister et medicus.

Lex pædagogus, non medicus; Christus magister et medicus.

13. *Quod ergo bonum est, mihi factum est mors.* Hic secundum objicit sibi incommodum, ex dictis sequens; hinc enim saltem sequi videtur, quòd mandatum in se sanctum, mihi factum causa mortis.

Absit. Non enim lex, sed legis abusus est causa peccati. Lex tantùm occasio; vera autem causa mortis, est transgressio legis, seu peccatum contra legis prohibitionem.

Nam peccatum, id est, concupiscentia, quæ parit peccatum, *ut appareat peccatum*, id est, quantum et quale sit malum : *per bonum*, id est per legem, *operatum est mihi mortem*, id est, pellexit me in mortem, instar lenonis vel lenæ, *ut fiat supra modum peccans*. Gr. ut fiat secundùm hyperbolem, id est, plus quàm dici potest, peccans; peccatrix, id est, magna et exuberans peccatorum et malitiæ causa.

Per prosopopæiam loquitur de peccato, seu de concupiscentia, fomite peccati, quasi de persona, quæ excitaret voluntatem ad peccandum, et quæ major peccator, seu peccatrix fit, quando ad majus peccatum excitat, *ut fiat supra modum*, insigniter et excessivè *peccato* ἁμαρτωλὸς, reus, peccator. ἡ ἁμαρτία, *peccatum*, idque *per* ipsum *mandatum*.

Heu! quanta cordis nostri perversitas et corruptio! quæ legis et intellec-

14. Scimus enim quia lex spiritualis est :

Lex, inquam, sancta est, ut quæ sancta et spiritualia præcipit : unde ergo mors et peccatum? ex naturæ nostræ corruptione, quæ sequitur, non quæ spiritui, sed quæ carni placent.

Ego autem carnalis sum, venundatus sub peccato.

Hanc naturæ corruptionem, quæ et in sanctis remanet, lubet in mea persona vobis exprimere : Ego igitur Paulus, licèt liber à lege, licèt sub gratia constitutus, licèt Apostolus, et multis à Deo dotatus privilegiis; carnalis tamen sum, et carnis stimulos in malum sentiens; illiusque motus sæpe cogor, licèt invitus, et velùt servus emptitius, sustinere :

15. Quod enim operor, non

Carnis, inquam, sum quasi servus; non

tùs lumen corrumpit et inficit; et hâc legis et intellectûs corruptione, ipsa fit infectior, sceleratior, et inexcusabilior.

Adeò corrupti quæramus medicum; humiles, tremebundi, gementes, Christi gratiam imploremus, quæ sola cordis corruptionem sanat.

14. *Scimus enim quia lex spiritualis est.* Syr. scimus enim legem spiritûs esse : Ego verò carnis sum et venditus sum peccato.

Probat legem sanctam esse, et non causam mortis; simulque rationem reddit, ob quam ex lege sequitur à lege non intentum, scilicet peccatum et mors : alia quippe est natura legis, alia hominis, etiam justi, et sub gratia constituti. Lex enim spiritualis est; spiritualia præcipiens, et quæ spiritualis sunt hominis; virtutem amplecti, vitia fugere.

Ego autem carnalis sum. Loquitur hìc in propria persona, et in statu suo præsenti, ut Cornelius à Lapide colligit ex omnibus Apostoli verbis, quæ sunt de præsenti, et ut Estius fusè probat.

Ego autem carnalis sum. Id est, vitio naturæ corruptæ, sequor non quæ spiritui, sed quæ carni placent : *venundatus sub peccato.* Gr. sub peccatum. Syr. et venditus sum peccato : id est, venditus in servitutem sub jugo peccati, quasi Domini. Hoc intellige, carne, vel secundùm carnem servus sum, seu ut explicat n. 25. *servio legi peccati.*

Hincque fit quòd lex in me non habet finem suum; sed ego, non ipsa, sum causa peccati et mortis.

Itaque ad clariorem versuum sequentium intelligentiam, observa quòd Apostolus, facto transitu à præterito statu legis et peccati, ad statum gratiæ, sed adhuc cum concupiscentia luctantis, exponit in sua persona, quæ justis, etiam sub gratia constitutis, contingunt : idque tum ut nos instruat, et ad pugnandum excitet; tum ut Judæis ostendat discrimen, quod est inter hunc præsentem sub gratiâ statum; et inter præteritum statum sub lege; in illo præterito statu obediebatur concupiscentiæ et peccabatur; in hoc præsenti gratiæ statu, concupiscentiæ quidem stimuli in malum sentiuntur; at illis resistitur, et non peccatur.

Concupiscentiæ quidem quasi tyranno traditi sunt etiam justi; non autem peccato : instar servi emptitii cogimur concupiscentiæ motus sentire; sed non illis consentire : ingemiscimus sub illius tyrannide, illiusque legi carne servimus; sed mente et affectu servimus legi Dei.

15. *Quod enim operor, non intelligo.* Probat se venundatum esse peccato; seu, se servum esse concupiscentiæ; ex eo quòd faciat non quæ facienda sibi

enim approbo, et ut meum agnosco, quod in parte animali operor; in qua non opere perficio bonum, quod mente approbo et volo; sed operor malum, quod mente odi; nollem enim concupiscere, invitus concupisco; vellem bonum alacriter peragere, at invalescente concupiscentià, non perficio.

intelligo: non enim quod volo bonum, hoc ago;

sed quod odi malum, illud facio.

Si autem nolens concupisco, sanè mens et voluntas mea consentit cum lege, et, ut bonam approbat legem, dicentem, *non concupisces.*

16. Si autem quod nolo, illud facio: consentio legi, quoniam bona est.

Unde sequitur quòd nunc in hoc statu gratiæ, non ego, seu mens et voluntas mea, concupisco, sed meæ naturæ corruptio; seu insita veteri homini concupiscentia, quæ, me reluctante, suos motus excitat in me.

17. Nunc autem jam non ego operor illud, sed quod habitat in me peccatum.

Novi enim per experientiam, quòd in me, ut carnali et veteri homine, et per peccatum corrupto, non sit inclinatio ad

18. Scio enim quia non habitat in me, hoc est in carne mea, bonum. Nam velle, ad-

---

videntur, sed quæ Dominus, nimirum concupiscentia imperat: scilicet, malum concupiscere.

Sensus ergo est: quod operor in parte animali, non agnosco ut meum, nec approbo; quia, sine ullo voluntatis meæ consensu, id agit pars animalis: seu quod idem est, opera et motus concupiscentiæ meæ, per rationem et voluntatem non approbo.

Non enim quod volo bonum... id est, non enim opere perficio bonum, quod mente approbo et volo; sed carne operor malum, quod mente odi, seu mala carnis desideria, quæ voluntate detestor; in inferiori appetitu sentire cogor.

Quasi diceret: Nollem concupiscere, invitus concupisco; vellem bonum alacriter facere, at invalescente concupiscentià, non perficio.

16. *Si autem quod nolo, illud facio, consentio.* Syr. suffragium fero legi eam bonam esse.

Si autem quod nolo, appetitu superiori, seu voluntate; *illud facio* in appetitu inferiori: id est, si nolens ego concupisco: *consentio legi,* id est, mens et voluntas mea consentit cum lege, adhæret legi, approbat legem dicentem, *non concupisces.* Unde sequitur:

17. *Nunc autem jam non ego.* Gr. nunc autem non ampliùs ego, etc. Syr. nunc autem non ego quidem, etc. Hinc, inquam, sequitur, quòd nunc, in hoc statu gratiæ.

Non ego, seu mens et voluntas mea, concupisco; sed mea corrupta natura, seu fomes peccati.

18. *Scio enim quia non habitat in me.* Novi enim, per experientiam, *quod in me;* id est, in carne mea per peccatum corrupta, *non habitat bonum,* id est, inclinatio ad bonum, sed propensio ad malum.

Nam velle adjacet mihi. Syr. nam ut velim bonum, facile quidem mihi est; at ut illud exsequar, impotens sum: seu est quidem in me justificato, prompta voluntas faciendi bonum, sed vix illud exsequi possum: quia caro

jacet mihi, perficere autem bonum, non invenio.

bonum; sed propensio ad malum. Equidem quoad mentem et spiritum, velle mihi præsto est; sed propter hanc inditam concupiscentiam, exsequi non valeo.

19. Non enim quod volo bonum, hoc facio: sed quod nolo malum, hoc ago.

Non enim, quod mente volo bonum, hoc perficio; sed quod nolo malum, in carne facio, invitus concupisco.

20. Si autem quod nolo, illud facio; jam non ego operor illud, sed quod habitat in me, peccatum.

Igitur, sicut jam dixi, non ego, seu mens mea, concupisco; sed vetus et carnalis homo, seu natura corrupta.

21. Invenio igitur legem, volenti mihi facere bonum, quoniam mihi malum adjacet.

Itaque, cùm juxta divinæ legis præscriptum, volo aliquod facere bonum, invenio legem, seu vim aliquam, huic meæ bonæ voluntati contrariam; et hæc vis, seu lex contraria, oritur ex naturæ meæ corruptione, seu est naturæ corruptæ perversa ad malum propensio.

22. Condelector enim legi Dei secundùm interiorem hominem:

Lex enim Dei me secundùm mentem delectat.

23. Video autem aliam legem in membris meis, repugnantem legi mentis meæ, et

Experior autem aliam in carne mea corrupta legem, legi Dei, in qua mens mea delectatur, repugnantem, et hæc carnis

---

est infirma, et spiritui semper rebellis: vel juxta spiritum est mihi præstò velle bonum.

19. *Non enim quod volo bonum....* Superioris est repetitio ad majorem assertionem n. 15.

20. *Si autem quod nolo, illud facio.* Vide n. 16 et 17.

21. *Invenio igitur legem;* id est, vim, imperium, dictamen concupiscentiæ scilicet, *legem*, inquam, contrariam *mihi volenti facere bonum.*

Quoniam mihi malum adjacet; id est, quia propensio ad malum mihi intimè insita est, in inferiori scilicet animæ parte.

Hic versus obscurus est, hinc variæ sunt illius et constructiones et expoitiones: quas apud auctores videre est.

Facilis et naturalis mihi videtur contextus, si quod ex præcedentibus intelligitur subaudias, *legem* contrariantem, seu repugnantem *mihi volenti.* Cujus contrarietatis, seu repugnantiæ rationem reddit Apostolus addens, *quoniam mihi malum adjacet;* id est, propensio ad malum, insita est.

Ex dictis igitur concludit Apostolus, cùm volo, juxta divinæ legis præscriptum, facere aliquod bonum, deprehendo et experior aliam legem, mihi contrariam, et huic meæ bonæ voluntati repugnantem; hæcque lex est perversa naturæ meæ corruptæ ad malum inclinatio.

Et hæc intelligentia conformis est sequentibus versibus.

22. *Condelector enim legi Dei;* id est, delectat me lex Dei secundùm mentem.

23. *Video autem aliam legem;* id est, experior autem aliam legem in carne mea corrupta; scilicet fomitem peccati; *repugnantem*, Gr. contramilitantem, seu rebellantem *legi mentis meæ*, seu legi Dei quæ dicit *non concu-*

meæ lex, seu rebellio, me quasi captivum sibi ipsi reddit, cùm me cogat invitum ejus motus pati.

O me hominem infelicem! quis me liberabit ab hoc mortifero corpore, tot pravis affectibus, ad mortem pertrahentibus, obnoxio?

Gratia Dei per merita Domini nostri Jesu Christi.

Igitur ego ipse Paulus, qui suprà n. 14. mente et voluntate servio legi Dei; quia nolo concupiscere, et concupiscentiæ motibus non consentio; carne autem seu appetitu carnali servio fomiti peccati, seu concupiscentiæ; ipsius motus sentiendo et contra Dei legem concupiscendo, licèt invitus.

captivantem me in lege peccati, quæ est in membris meis.

24. Infelix ego homo! quis me liberabit de corpore mortis hujus?

25. Gratia Dei per Jesum Christum Dominum nostrum. Igitur ego ipse mente servio legi Dei: carne autem, legi peccati.

---

pisces. Intellige rebellionem appetitûs sensitivi, et sensuum, ac præsertim earum partium quas pudor non sinit nominare.

Legem Dei vocat legem mentis suæ: ob dicta n. 22.

Et captivantem me, id est, quæ rebellio me captivat motione, non consensione: quia scilicet, invitus cogor vitiosas concupiscentiæ passiones sentire.

24. *Infelix ego homo! quis me liberabit?* Talem ac tantam miseriam deplorat Apostolus, et exclamans, atque gemens petit: *Quis me liberabit* de hoc mortali et moribundo *corpore*, tot miseriis et pravis affectibus obnoxio?

25. *Gratia Dei*, etc. Respondet sibi, quòd gratia Dei, seu gratuita Dei misericordia, intuitu meritorum Christi: Gr. et Syrus habent, gratias ago per Jesum Christum, etc. quòd scilicet liberatus sum, vel potiùs quòd sim liberandus.

Igitur ego ipse mente servio.... Ego Paulus *mente*, id est, parte animæ superiore, *servio legi Dei* concupiscere vetanti: nolo enim concupiscere: *carne autem*, id est, parte animæ inferiore, *servio legi peccati*: id est, concupiscentiæ, cujus cogor motus sentire et pati.

Corollarium pietatis, seu in hoc Capite 7. ad pietatem maximè notanda, et in praxim accuratiùs redigenda.

In hoc capite D. Paulus, ut pictor excellentissimus, hominem depingit Christianum.

In Christiano quasi duplex est homo: homo interior, homo exterior: homo spiritualis, homo carnalis: homo vetus, homo novus.

In Christiano Christus habitat per fidem, et in eo per fidem, suamque gratiam, bonum facit.

In eodem Christiano habitat vetus homo, homo peccati; habitat, inquam, per concupiscentiam, suâque carnali voluntate, malum agit.

Unus quidem et idem est homo; sed qui dicitur interior, spiritualis, novus, spiritus, mens, pars animæ superior; quando conformiter dictamini hominis interni, tum rectæ rationis, tum gratiæ operatur, et fertur in ea, quæ spiritualia divina sunt. Dicitur exterior, carnalis, vetus, animalis, homo peccati; quando ex dictamine sensuum et appetitûs sensitivi, opera-

tur et fertur, ut plurimùm, in ea, quæ carni et sanguini placent; ut dicet cap. 8. n. 5.

In hoc homine quasi duplici, duo sunt agendi principia, principium vitæ, principium mortis; spiritus et caro, gratia et concupiscentia.

Duas sentit leges; legem spiritûs, legem carnis. Lex spiritûs consentit legi Dei : lex carnis inclinat ad peccatum.

Hinc in nobis perpetua pugna, perpetuumque schisma, quod non finiet nisi in æternitatis pace; caro concupiscit contra spiritum, spiritus contra carnem. Hanc luctam non sentiunt, qui carni non resistunt, sed illi cedunt; sentiunt autem sancti et spirituales, qui nihil concupiscentiis permittunt, ut juxta Dei spiritum vivant.

Nos ergo Christianos, ut Dei milites, ad hanc luctam hìc accendit Apostolica tuba.

Nobis itaque vigilandum, pugnandum, vincendum : vigilandum, quia in medio cordis nostri est noster hostis : pugnandum adversùs concupiscentiam, illiusque motus inordinati sic cohibendi, ut neque in opus exeant, neque illis inhæreat nostra voluntas : vincendum; agitur de vita, de salute, de regno, non temporalibus, sed æternis. *Qui vicerit coronabitur.*

Hoc, Domine Jesu, tuæ gratiæ munus est; hoc tua gloria, hominem infirmum, sui ipsius victorem reddere : hanc, misericors Deus, mihi dona gratiam : da vires, animum, perseverantiam, ut carne victâ, ego mente serviam legi tuæ. Amen.

ANALYSIS CAPITIS OCTAVI.

In superiori Cap. exposita sunt legis infirmitas et concupiscentiæ nocumenta : in octavo capite vires spiritûs et gratiæ Christi describit Apostolus.

Hic spiritus verè Christianos extra damnationem constituit. ℣. 1. quia liberat eos à dominatu peccati ; dat eis vires ad implenda Dei præcepta, 2, 3, 4. Facit ut non secundùm carnem ambulemus, quod mors est animæ, quia legi divinæ contrarium, Deique tollit amicitiam ; sed secundùm spiritum, quod est vita et pax, 5, 6, 7, 8.

℣. 9. Baptizatus et per Spiritum Sanctum renatus, non est carnalis, nec carnalia sapit ; si tamen spiritum Dei, in quo baptizatus est, servavit : si non servavit, non est verè Christianus ; si servavit, corpus habet quidem obnoxium morti ; at spiritum habet vivum vitâ gratiæ, victurum vitâ gloriæ : sicut enim hic spiritus Dei Jesum suscitavit à mortuis ; ita Christianos suscitabit ad æternam corporis et animæ vitam. 10, 11.

℣. 12. Hinc non debemus vivere secundùm carnem ; quod est mors et mortis origo ; sed, spiritu sancto animati, debemus facta carnis mortificare ; vitâ spirituali et Deiformi vivere : ad hoc nobis datus est adoptionis spiritus, in quo et per quem audacter et liberè Deum invocamus ut Patrem ; et qui spiritus nobis testimonium reddit, quòd sumus filii Dei ; et ideo hæredes Dei, cohæredes Christi : si tamen cum eo patimur. 13, 14, 15, 16, 17.

℣. 18. Neminem nostrûm deterreat hæc apposita conditio. Nulla quippe proportio hujus vitæ malorum ad futuram divinæ hæreditatis gloriam : tanta est hæc gloria, ut et ipsæ insensibiles creaturæ, filiorum Dei servæ, hanc Dominorum suorum gloriam anxiæ et sollicitæ exspectent ; ipsi, suo modo, participaturæ : à fortiori, nos Apostoli et fideles, primitias spiritûs habentes, ad hanc plenam et consummatam adoptionem gementes anhelamus. 19, 20, 21, 22, 23, 24, 25.

℣. 26. Alius ejusdem spiritûs effectus est, quòd nostram ad orandum adjuvet infirmitatem, ipse in nobis et pro nobis ineffabili modo postulans præterea facit ut omnia quantumvis adversa, cedant in bonum iis, qui ex gratuito Dei proposito ita vocati sunt ad sanctitatem, ut et huic divinæ obediant vocationi : nam quos tales fore præscivit Deus, hos prædestinavit ad conformitatem in patientia cum Filio suo : taliter prædestinatos vocat ad passiones, per quas eos magìs ac magìs justificat, tandem glorificat hìc, at maximè in cœlis.

℣. 31. Ex summa Dei in nos charitate, nostram excitat in Deum fiduciam ; cujus motiva vide ℣. 31, 32, 33, 34. Versus 35. ex eadem Dei in nos charitate, nostram acuit in Deum charitatem, et nostram in Dei charitate inviolabilem sperat perseverantiam.

CAPUT OCTAVUM.

TEXTUS.

1. NIHIL ergo nunc damnationis est iis, qui sunt in Christo Jesu, qui non secundùm carnem ambulant.

2. Lex enim spiritûs vitæ in Christo Jesu liberavit me à lege peccati et mortis.

PARAPHRASIS.

NIHIL ergo nunc damnatione dignum in iis, qui, per Baptismum, Jesu Christo sunt insiti; si concupiscentiæ resistunt, et ab ea se regi non patiantur:

Quia gratia spiritûs vivificantis, quæ quasi lex est in cordibus nostris indita, me et quemvis verè Christianum liberavit à dominatu, et à reatu concupiscentiæ, et à morte illius comite.

CAP. VIII. 1. *Nihil ergo nunc damnationis*, etc. Gr. nulla nempe condemnatio, etc. Syr. proinde nulla est condemnatio, etc.

Ex dictis in cap. 7. à n. 15. conclusit in fine ejusdem cap. *Ipse ego Paulus mente* saltem et voluntate *servio legi Dei*, licèt carne serviam legi peccati. Nunc alteram ex ibidem dictis infert conclusionem ad fidelium consolationem: nempe, non est quòd damnari timeant ob concupiscentiæ motus, dummodo sint involuntarii.

Nulla damnatio, id est nihil damnatione dignum, seu nullum est peccatum, et consequenter nihil quod iram Dei mereatur in iis, qui per baptismum Christo sunt insiti: *qui non secundùm carnem*, etc. id est, qui non vivunt secundùm hominem animalem, sed qui concupiscentiæ resistunt, nec ab ea se regi patiuntur.

Magna sanè infelicitas est Filio Dei in semetipso legem peccati, motusque concupiscentiæ sentire: at hanc habet in sua infelicitate consolationem, quòd omnes involuntarii concupiscentiæ motus non sint peccata.

Observa magnum discrimen quod D. Paulus ponit inter hæc, *esse in carne*; seu ut dixit ultimo versu cap. 7. *carne servire legi peccati*; et inter, *secundùm carnem ambulare*: primum enim involuntarium est; secundum verò voluntarium.

Servire carne, seu *secundùm carnem*, *legi peccati*, est secundùm partem inferiorem, seu animalem, subdi concupiscentiæ, ipsius motus sensuales et indeliberatos sentire: *secundùm carnem ambulare*, est illis concupiscentiæ motibus obedire, concupiscentiam sequi, ad illam vitæ nostræ dominium deferre, ait D. Chrys.

Christianus est quidem in carne; carne, seu secundùm carnem sæpiu servit legi peccati: at non ambulat secundùm carnem, quia lex Spiritûs nos liberavit à dominatu peccati.

2. *Lex enim spiritûs vitæ*, id est, lex spiritûs vivificantis, seu gratia quam Spiritus Sanctus in cordibus nostris imprimit: *in Christo Jesu*, id est, per Jesu Christi merita, *liberavit me à lege*, id est, à dominatu et à reatu concupiscentiæ.

Hæc enim gratia concedit, ut licèt concupiscentiæ motus sentiam, eis tamen non consentiam.

Nota quòd gratia dicitur *lex*, quia instigat ad bonum; sicut fomes dicitur *lex peccati*, quia ad malum excitat.

Observa quòd hæc gratia in cordibus nostris à Spiritu Sancto inspiratur,

Nam quod lex Mosaica præstare non potuit, quia infirma erat, non tam in seipsa, quàm propter infirmam carnem hominum, qui legem alioquin sanctam implere non poterant; hoc Deus præstitit, dum Filium suum misit in mundum, per assumptam carnem, carni peccatrici similem; et dum per hanc carnem à Filio suo assumptam, et quasi peccatricem in cruce suspensam; peccatum, seu fomitem peccati, damnavit de peccato propriè dicto, eoque multiplici, et ipsum quasi sceleris reum interfecit.

3. Nam quod impossibile erat legi, in quo infirmabatur per carnem: Deus Filium suum mittens in similitudinem carnis peccati, et de peccato damnavit peccatum in carne,

---

ut in illis regnet, passiones subigendo; sicut lex in imperiis regnat, omniaque in suo ordine servat.

Cave itaque ne passionibus obediendo, spiritum vitæ è corde tuo expellas; ut te rursus concupiscentiæ tyrannidi submittas. Frustra Christiano nomine gloriareris, Christi Spiritum non habens. Carnalis fores, non Christianus, ut n. 5 et 9.

3. *Nam quod erat impossibile legi, etc.* Syr. nam cùm impotens esset lex, propter infirmitatem carnis, misit Deus Filium suum in similitudine carnis peccati, propter peccatum, ut reum perageret peccatum in carne ipsius.

Divus Chrysostomus vertit clariùs: Nam quod lex præstare non poterat ex parte, quâ imbecillis erat propter carnem, hoc Deus proprio Filio misso sub specie carnis peccato obnoxiæ, præstitit: ac de peccato damnavit peccatum per carnem.

His itaque verbis Apostolus ostendit id nobis per gratiam præstitum esse, quod lex præstare non potuit, scilicet liberationem à dominatu et à reatu concupiscentiæ, legis impletionem, seu justitiam. n. 4.

Nam quod erat impossibile legi. Gr. legis, id est, quod lex Mosaica præstare non poterat, *in quo*, id est, ex eo quòd, seu in quantùm erat infirma, *per carnem*, id est, non in seipsa, sed propter infirmam hominum carnem: ne legem videatur calumniari, infirmitatem adscribit, non legi, sed carni. D. Chrys. *Deus*, supple cum D. Chrys. præstitit: *Filium suum mittens in similitudinem carnis peccati.* Gr. in similitudine. Nota quòd non dicit in similitudine carnis, quasi Christus similitudinariam et apparentem tantùm carnem habuerit; sed *in similitudine carnis peccati*, id est, carnem peccatricis.

Christus habuit veram carnem, quæ similis erat carni peccatrici aliorum hominum; licèt sanctissima foret, quia Verbo unita.

Et de peccato damnavit peccatum. Nota in his verbis prosopopœiam. Loquitur enim Apostolus de peccato, quasi de tyranno, quem de possessione regni, quod invaserat, ejecit Christus.

Et peccatum; id est, fomitem peccati, tyrannum illum, qui in omnes homines vim et tyrannidem exercebat.

Damnavit de peccato; id est, reum peregit, de multiplici peccato, in quod omnes carnales præcipitaverat, seu *quod fuisset supra modum peccans*, ut cap. 7. n. 13. suâque tyrannide privavit; ipsius vires ita fregit, ut ampliùs non dominetur in nobis.

In carne; id est, idque per carnem à Filio suo assumptam, et quasi peccatricem in cruce suspensam.

Nota hìc et mirare Dei consilium: infirmitas legis oriebatur ex carne,

4. Ut justificatio legis impleretur in nobis, qui non secundùm carnem ambulamus, sed secundùm spiritum.

Ut nos, Christiani, mandata Dei servaremus; non viventes ampliùs secundùm corruptionem carnis, quæ legis adimpletionem impediebat; sed secundùm spiritum Christi, qui nos à peccato liberavit, nobisque dat vires legem adimplendi.

5. Qui enim secundùm carnem sunt, quæ carnis sunt, sapiunt : qui verò secundùm spiritum sunt, quæ sunt spiritûs, sentiunt.

Qui enim secundùm carnem vivunt, carnalia tantùm cogitant et sapiunt; qui verò secundùm spiritum vivunt, spiritualia cogitant et sapiunt.

6. Nam prudentia carnis,

At carnalia sapere, mors est animæ : sa-

---

vult Deus ut robur; quo lex impletur, oriatur ex carne : ex carne peccatricè omnis imbecillitas et impotentia ad salutem; ex carne sancta Christi, unita Verbo, seu fonti vitæ, omnis virtus et robur ad salutem : sicque peccatum in carne habitans, suam damnationem invenit *in carne;* sicque spiritus vitam ex carne trahit, qui mortem traxit ex carne.

Itaque Christus in carne moriens *peccatum damnavit de peccato*, ipsumque sceleris reum peregit, non solùm quòd *fuisset supra modum peccans;* ut dictum est suprà; sed præterea quòd injustè vim intulerit Filio Dei, Agnumque innocentissimum occiderit, eò quòd videret illum carnis peccati similitudinem habere.

Quia igitur peccatum injustè usurpavit dominium non suum; Christus ipsum justè privavit dominio suo, seu tyrannide, quam exercebat in carne nostra; et qui damnatus peccato videbatur, *damnavit peccatum,* et per mortem suam, nobis vires dedit illud interficiendi.

4. *Ut justificatio legis;* Syr. ut justitia legis, etc. Ideò Christus secundùm carnem in cruce moriens, nos à carnis dominio liberos fecit, ut impleamus mandata legis; nos, inquam, qui non vivimus secundùm corruptionem carnis, quæ legis adimpletionem impediebat; sed *secundùm Spiritum* Christi, qui nos liberavit et ad implenda præcepta roborat.

Christiano non sufficit si secundùm carnem non ambulet, sed debet præterea secundùm Spiritum Christi ambulare. Non sufficit quòd à malis abstineat; sed et in bono debet florescere, ait D. Chrys. vitam Deo dignam debet exhibere; seu debet Dei Spiritu agi, ut Filius. n. 14. ad hoc datus est ei spiritus adoptionis.

5. *Qui enim secundùm carnem sunt*, etc. Probat ad legis impletionem requiri ut non secundùm carnem quis vivat, sed secundùm Spiritum Christi; idque probat ex discrimine quod est inter carnales et spirituales : *qui enim..* id est, nam carnales, et qui carnaliter vivunt, carnalia cogitant, curant, concupiscunt; *qui vero secundùm Spiritum,* etc. spirituales autem student spiritualibus.

Qualis amor, tale opus; quale cor, talis vita. Hinc collige qualis sis, an cœlestis? an terrenus? an spiritualis? an animalis?

6. *Nam prudentia carnis.* Gr. φρόνημα, sicut in versu præcedenti, φρονοῦσιν, sapiunt. Sensus ergo est : Atqui sapere, curare, concupiscere carnalia, mors est animæ, et peccatum; sicque justitiæ oppositum. *Prudentia autem spiritûs,* etc. sapere autem et amare spiritualia, vitam et pacem affert; et ideò justitiam quæ animæ vita est, et pacis æternæ semen.

pere verò spiritualia, vita et pax animæ.

Carnalia, inquam, sapere, mors est animæ, quia talis sapientia est inimicitia cum Deo; legi Dei repugnat, et ideò ipsi subjici non potest : quia scilicet ipsiùs oppositum, seu repugnantia.

Hinc qui secundùm carnem vivunt, Deo placere, Deique præcepta servare non possunt.

Vos autem, Christiani, in Baptismo per Spiritum Sanctum renati, non vivitis secundùm carnem, sed secundùm spiritum, quem in Baptismo recepistis : si tamen hic Spiritus non recessit à vobis; si quis autem hunc Spiritum, quem Christus illi per Baptismum dedit, ampliùs non habet, hic non est verè Christianus.

mors est : prudentia autem spiritûs, vita et pax.

7. Quoniam sapientia carnis inimica est Deo : legi enim Dei non est subjecta : nec enim potest.

8. Qui autem in carne sunt, Deo placere non possunt.

9. Vos autem in carne non estis, sed in spiritu : si tamen Spiritus Dei habitat in vobis. Si quis autem Spiritum Christi non habet, hic non est ejus.

---

7. *Quoniam sapientia carnis.* Gr. propter quod prudentia carnis, inimica in Deum. Syr. propterea quòd cogitatio carnis inimicitia est adversùs Deum.

Rationem assignat ob quam sapientia, prudentia, cura, amor, et studium carnis sit mors, seu mortem afferat : quippe *inimica est Deo;* seu, ut ait Syrus, inimicitia est in Deum : legi Dei repugnat, ipsi rebellis est. Hinc *legi Dei subjici non potest :* est enim illius repugnantia, et oppositum.

8. *Qui autem in carne sunt...* Gr. at in carne existentes, Deo placere non possunt. Syrus, proinde ii qui in carne sunt, etc.

Dat rationem cur sit inimica Deo. Deus quippe est Spiritus purissimus. Hinc impuros carnis affectus odio habet, et carnales odit. *Non permanebit Spiritus meus in homine, quia caro est.* Genes. 6. 3. Carnis et carnalium amor est Deo contrarius, inimicus, repugnans. Hinc mors animæ, quam à Deo, vitâ, et vitæ fonte, separat.

Hunc lethalem et funestum amorem in corde meo penitùs extingue, Deus! est enim animæ mors præsens, et mortis æternæ principium.

Hic amor in æternum erit Deo contrarius; et hæc contrarietas et oppositio cum Deo, qui est vita ipsa, erit æternæ mortis origo.

9. *Vos autem in carne non estis.* Si tamen, Gr. si quidem; Syr. si verè spiritus. Hoc tritico dixit, non paleæ; massæ latenti, non stipulæ apparenti, D. Anselm. *Vos,* qui baptizati estis, et per Spiritum Sanctum renati, *non estis* carnales, nec carnalia curatis, nec sequimini : *sed in Spiritu;* id est, sed spirituales, spiritualia diligentes, Spiritu Sancto sic afflati, ut in spiritum sitis quodam modo conversi.

Si tamen Spiritus Dei habitat in vobis; id est, si non recessit à vobis : si habitat, sedemque fixerit permanentem in vobis, velut templis suis.

Si quis autem Spiritum Christi....... id est, si quis Spiritum Sanctum, quem Christus, caput nostrum, illi per baptismum communicavit, ampliùs non habet; *hic non est ejus,* id est, non pertinet ad eum, tanquam membrum vivum.

Ergo non sufficit credere et baptizatum esse, ut quis sit verè Christianus; sed præterea requiritur ut Christi Spiritum habeat.

Attendat hìc quisque sibi. Triplicem invenio spiritum, Christi scilicet, mundi, et diaboli : Spiritus Christi mitis est et humilis et cœlestis : spiritus

10. Si autem Christus in vobis est, corpus quidem mortuum est propter peccatum, spiritus verò vivit propter justificationem.

Si verò Christus in vobis est per Spiritum suum; corpus quidem habetis obnoxium morti, ob Adæ peccatum; spiritûs verò vester vivit vitâ gratiæ per justitiam Christi, vitâ gloriæ citò victurus.

11. Quòd si Spiritus ejus, qui suscitavit Jesum à mortuis, habitat in vobis : qui suscitavit Jesum Christum à mortuis; vivificabit et mortalia corpora vestra, propter inhabitantem Spiritum ejus in vobis.

Quia si Spiritus Dei Patris, qui Jesum filium suum à mortuis suscitavit, habitat in vobis per justitiam; hic Spiritus, qui Christum suscitavit, et vos resuscitabit, vestraque corpora ex mortalibus reddet immortalia, utpote ejusdem Spiritûs habitacula.

---

mundi vanus, carnalis et terrenus : spiritus diaboli, superbus, arrogans et invidus.

Hinc agnosce cujus sis spiritûs.

10. *Si autem Christus in vobis est;* id est, si Spiritus Christi habitat in vobis : *corpus quidem mortuum;* id est, corpus quidem vestrum morti obnoxium est, *propter peccatum*, Adæ scilicet, per quod *mors intravit in mundum : Spiritus verò vivit.* Gr. vita, propter justitiam; id est anima vestra vivit vitâ gratiæ per justitiam Christi.

Christianus constat ex corpore mortuo et spiritu vivo; corpus habet morti obnoxium, et ita certò et brevi moriturum, ut jam mortuum dicatur : spiritum habet vitâ gratiæ vivum, vitâ gloriæ brevi victurum.

Peccatum et concupiscentia in nobis mortis origo; Spiritus Sanctus in nobis vitæ principium; sicut in se vita est essentialis; sic in nobis est fons vitæ spiritualis; hanc nobis infundens et communicans. Ex una parte nobis timendum : quia mors in medio nostrî : ex altera gaudendum, quia vita in nobis. Spiritus Sanctus vitâ nostra, vita cordis et spiritûs nostri.

11. *Quòd si Spiritus ejus;* id est Dei Patris, *qui suscitavit Jesum,* et Pater Christum suscitavit, et Christus propriâ virtute resurrexit; et à Spiritu Sancto suscitatus est; quia eadem potentia Patris, Filii et Spiritûs Sancti *habitat in vobis :* scilicet per justitiam : *qui suscitavit,* id est, hic Spiritus, qui Christum suscitavit; et vos resuscitabit : non tantùm, sed *vivificabit et mortalia...* id est ad vitam immortalem suscitabit vestra corpora, seu non suscitabit tantùm ex mortuis; sed et ex mortalibus reddet immortalia.

Propter inhabitantem Spiritum ejus; id est, propter dignitatem, quam corpora vestra habent in eo quòd fuerunt receptacula Spiritûs Sancti : ait Divus Thomas.

Corporis nostrî resurrectio est sequela baptismi; jus adoptionis nostræ, effectus inhabitantis Sancti Spiritûs in nobis. Spiritus Sanctus nobis in justificatione datur, sicut arrhabo seu pars pretii, ut fidem faciat ipsum etiam pretium; id est, vitam æternam corporis et animæ secuturam.

Spiritus ergo Sanctus vitæ fons est in nobis, sicut fuit in Christo fons vitæ : sicut ergo Christus à mortuis surrexit, propter inhabitantem Spiritum Dei in illo; ita et nos resurgemus propter eumdem Spiritum in nobis habitantem.

Sicut autem Christus, quia Spiritûs Sancti plenitudo habitabat in eo, resurrexit immortalitate et gloriâ plenissimus; ita et quò plus anima nostra

Hinc concludo, quòd spiritus, non caro, nobis debet dominari, quia spiritui omnia debemus, nihil autem carni. Absit ergo ut hæc vobis dominetur.

Si enim secundùm carnis desideria vixeritis, moriemini, et morte culpæ, et morte gehennæ æternæ : si autem spiritu prava carnis desideria exstinxeritis, vivetis et vitâ gratiæ et vitâ gloriæ.

Quicumque enim Spiritui Sancto animati, carnem mortificant, vitamque spiritualem vivunt; ii sunt verè filii Dei, et cum eo vivent in æternum.

12. Ergo, fratres, debitores sumus non carni, ut secundùm carnem vivamus.

13. Si enim secundùm carnem vixeritis, moriemini : si autem spiritu facta carnis mortificaveritis, vivetis.

14. Quicumque enim Spiritu Dei aguntur, ii sunt filii Dei.

---

de Sancti Spiritûs plenitudine receperit; eò plus corpus nostrum de Christi gloria participabit.

Quid ergo frequentiùs et instantiùs petere debemus? Veni, Sancte Spiritus! Spiritus vitæ! fons salutis! radix immortalitatis! posside cor et corpus meum.

12. *Ergo fratres, debitores sumus.....* Conclusio est ex præcedentibus : loquitur autem Apostolus de carne, sicut suprà de peccato; id est, ipsi velut personæ, dominium et regnum affingit.

Non caro, sed spiritus nobis debet dominari : Spiritui enim, non carni debemus, quòd sumus Christiani; quòd anima nostra vivit vitâ gratiæ, et in æternum victura sit vitâ gloriæ; quòd et nostra corpora ex mortalibus futura sint immortalia : ergo secundùm hunc Dei spiritum vivere debemus, *non secundùm carnem.*

13. *Si enim secundùm carnem vixeritis, moriemini,* morte culpæ, in præsenti; morte damnationis æternæ, in futuro : ait D. Thom. *Si autem spiritu facta carnis,* id est, prava desideria ad peccatum inclinantia *mortificaveritis, vivetis,* ut filii Dei, vitâ gratiæ nunc, vitâ gloriæ in cœlis.

14. *Quicumque enim Spiritu Dei aguntur......* Probat quod dixit, *vivetis:* quia, qui à *Spiritu* Sancto intus inhabitante, per gratiam *aguntur :* scilicet (Syrus, ducuntur, reguntur), et huic gratiæ, seu Sancti Spiritûs motibus consentientes, seu obedientes, opera carnis mortificant, et spiritualia exercent; (seu, ut ait Æthiopica versio, omnes qui peragunt ea, quæ sunt Spiritûs Dei) :

Hi verè *sunt Filii Dei*, et consequenter hæredes illius, ut dicetur n. 17. et ideo vivunt cum illo.

Notat hìc D. Chrys. quod non dixerit Apostolus : quicumque Spiritum acceperunt; hi sunt filii Dei : *sed quicumque Spiritu Dei aguntur,* ducuntur, reguntur, ut ostendat quod non sufficit Spiritum Sanctum in baptismo recepisse; sed præterea requiri, ut à Spiritu Sancto regamur, eoque duce et rectore vitâ spirituali et Deiformi vivamus.

Ex eodem D. Chrys. non nostro debemus instituto vivere; sed nos, id est, et corpus et animam debemus Spiritui Dei subjicere, ut gubernatori navigii, ut aurigæ nostro.

Illud autem, agi, regi, gubernari, neque coactionem, neque necessitatem importat, sed motionem, seu passivam nostræ voluntatis inclinationem, quæ non excludit libertatem, quâ homo ipse agat, et seipsum agat, agimur et agimus.

Itaque spiritu vivamus, regamur, spiritu malas interficiamus cupiditates

15. Non enim accepistis spiritum servitutis iterùm in timore; sed accepistis spiritum adoptionis filiorum, in quo clamamus, Abba (Pater).	Ad hoc, seu ut ita vivamus, nobis Christianis datus est, non spiritus servilis, ad timendum, sicut olim Judæis; sed spiritus filialis, ipse Spiritus sanctus, in quo, et per quem adoptati, Deum invocamus ut Patrem, liberè et altè clamantes : Abba Pater.

---

non carnales tantùm; sed et superbiam, invidiam, propriam voluntatem, etc. Ita vivere spiritu, ita spiritui obedire, vita verè Christiana est; vita filiorum Dei est; via certa ad æternam corporis et animæ vitam, cujus arrhabo et pretium est Spiritus Sanctus n. 11.

15. *Non enim accepistis spiritum servitutis.* Probat eos, *qui* sic *Spiritu Dei aguntur*, esse Dei filios; quia hic spiritus est adoptionis filiorum spiritûs, et ad hoc nobis datus, ut eodem spiritu cum Christo Filio Dei, clamemus ad Deum : *Pater noster*. Vide parem textum ad Galat. 4. n. 6.

Non enim accepistis in baptismo *Spiritum.... in timore.* Gr. in timorem, Syr. ad timorem, ad timendum, et more servorum, timore pœnæ obediendum : *iterum;* id est, sicut acceperunt Judæi.

Sed inquies : numquid justi in lege veteri erant filii Dei? Resp. quòd erant quidem, sed minores, et quasi servi, sub lege quasi sub pædagogo, et à servis in nihilo dissimiles. Vide Galat. c. 4. n. 5.

Sed accepistis Spiritum adoptionis... filialem, scilicet charitatem, imò et ipsum Spiritum Sanctum. Vide c. 5. n. 5. sicut Verbum divinum Christo homini semetipsum dedit, ut hic homo, qui dicitur Christus, fieret filius Dei; ita à proportione Spiritus Sanctus datur nobis in baptismo, ut simus filii Dei. Vide Cornel. à Lap. hìc.

In quo clamamus....... per quem adoptati Deum invocamus, ut Patrem amantissimum, non timidè et submissè; sed liberè et altè clamantes : *Abba, Pater.*

Nota 1° quòd Apostolus non satis habet dicere, quòd Spiritum libertatis recepimus, sed dicit, *Spiritum adoptionis;* quia ex servis, non tantùm liberi facti sumus, sed et filii Dei.

Nota 2° quòd ei non sufficit dicere, in quo dicimus orantes, sed *in quo clamamus*, seu audacter et publicè, *clamamus, Abba, Pater.* Huic conforme est quod canit Ecclesia : Præceptis salutaribus moniti, et divinâ institutione formati, audemus dicere : *Pater noster*, etc. hòc nos Christus docuit Matth. 6.

Nota denique duarum vocum idem significantium conjunctionem, *Abba, Pater. Abba* hebraicè seu syriacè idem significat ac ὁ πατὴρ græcè, seu *Pater* latinè : quare ergo has duas voces hìc simul jungit Apostolus?

Ut significet Judæos et Gentiles pariter vocatos ad filiorum Dei adoptionem. Ita D. Augustinus lib. de Spiritu et littera, c. 32. et lib. de consensu Evangel. cap. 4.

Fortè etiam, quia ad ipsius Christi orationem in horto alludit Apostolus, ut nobis indicet quòd, licèt adoptivi tantùm filii, eodem tamen spiritu, et iisdem vocibus, Deum patrem nostrum alloquimur, ac Christus ipse primogenitus et consubstantialis Filius allocutus est : *Abba, Pater.* Marc. 14. 36.

Fortè et ut hac vocum repetitione fervorem, magnumque affectum significet, quo debemus Patrem cœlestem orare : *Abba, Pater.*

Fortè et ut filialem fiduciam, quâ nos, Christiani possumus statim à baptismo Patrem divinum alloqui, eique in orationibus nostris, quasi parvuli infantes, blandulâ et iteratâ voce balbutientes dicere, *Pater, Pater.*

Et hic ipse Spiritus Dei nobis datus, fidem facit spiritui nostro, quòd sumus filii Dei.

Si autem Dei sumus filii : ergo et hæredes illius; id est hæredes Dei sumus, ut

16. Ipse enim Spiritus testimonium reddit spiritui nostro, quòd sumus filii Dei.

17. Si autem filii, et hæredes : hæredes quidem Dei,

Quidquid sit de vera hujus repetitionis causa, magnus sanè et maximus honor Christiano concessus, et qui ante Christi adventum non fuit hominibus concessus : etsi enim justi fuerint etiam tunc filii Dei; etsi Deum, ut patrem suum agnoverint; nullus tamen ante Christi præceptum hâc formulâ oravit : *Abba, Pater;* dixerunt se filios ratione creationis, Isai. 64. 8. Ratione providentiæ, Sap. 14, 3. non ratione adoptionis.

Vide tu, ut eodem quo Christus spiritu dicas, filiali scilicet amore; frustra enim clamamus, *Abba, Pater,* nisi clamet amor. Vide Ep. ad Gal. c. 4. n. 6.

16. *Ipse enim Spiritus testimonium reddit...* Gr. contestatur, seu contestificatur, id est, *et ipsemet Spiritus, in quo* et per quem *clamamus,* hoc affectu filiali, quo nos ad talem clamorem excitat, contestificatur, seu simul cum spiritu nostro testatur nos esse filios Dei. Suffragatur spiritui nostro, ait Syrus, nos esse filios Dei.

Ipse ergo affectus filialis, seu clamor cordis nostri, prout est à Spiritu Sancto, testimonium, suffragium est, quo Spiritus Sanctus testatur, subscribit, confirmat nostram divinam filiationem.

Dici potest quòd et ipse Spiritus Sanctus nobis à Deo datus, testimonium sit nos esse filios Dei; quia ipse est Spiritus filii; et Deus Spiritum filii sui non dat nisi eis, quos vult habere filios.

Addi possunt alia testimonia interna, quibus Spiritus Sanctus, spiritui nostro testatur nos esse filios Dei, v. g. horror peccati, amor Dei, promptitudo ad obediendum ei, et Spiritûs Sancti motibus obtemperandi, pax interna, et tranquillitas conscientiæ nullis saltem notis et gravibus peccatis obnoxiæ.

Cave tamen ne cum hæreticis putes hæc testimonia esse certa certitudine fidei; ita ut per ea certi simus et infallibiliter credamus nos esse filios Dei.

Licèt enim testimonia illa, quando et quatenus sunt à Spiritu Sancto, certa sint et infallibilia; tamen quatenus nobis exhibentur, non sunt nisi conjecturaliter et moraliter certa; quia certi non sumus an à Spiritu Sancto procedant, an à spiritu malo se in Angelum lucis transfigurante.

17. *Si autem, et filii et hæredes...* id est, si Patris cœlestis sumus filii: ergo et illius hæredes; quia hæreditas patris debetur filiis.

Hìc tamen per hæreditatem non intelligitur jus succedendi in bona defuncti : Deus enim Pater noster immortalis est; sed intelligitur firma, æterna et inalienabilis possessio ipsius Dei.

Ipse Deus hæreditas nostra est : *Dominus pars hæreditatis meæ.* Psal. 15. ad illius autem possessionem admittuntur filii adoptivi, per visionem beatificam.

Hæredes ergo Dei, id est, Deo fruituri, simul cum eo immortaliter victuri, et feliciter regnaturi.

Hæc hæreditas accessio est, non successio; et, ut ait S. Anselmus, non minuitur multitudine filiorum, nec fit angustior numerositate cohæredum: sed tanta est multis, quanta paucis; tanta singulis, quanta omnibus.

Hæredes quidem Dei, Patris nostri : *cohæredes autem Christi* filii Dei naturalis, tanquam fratres ejus : *primogenitus in multis fratribus.*

cohæredes autem Christi : si tamen compatimur, ut et conglorificemur.

filii; cohæredes Christi, ut fratres : si tamen cum eo patimur, et quo passus est animo, ut ejus gloriæ simus participes.

18. Existimo enim, quòd non sunt condignæ passiones hujus temporis ad futuram gloriam, quæ revelabitur in nobis.

Neminem deterreat hæc apposita conditio. Etenim tam immensa est hæc filiorum hæreditas, ut si in unam trutinæ lancem injicias omnia hujus vitæ mala; in alteram hujus hæreditatis bona, hæc propendebit immensum; quia nulla proportio.

19. Nam exspectatio creaturæ revelationem filiorum Dei exspectat.

Tanta futura est hæc filiorum Dei gloria, ut eam, ipsæ insensibiles creaturæ, anxiè et sollicitè exspectent, ei suo modo participaturæ.

Si tamen compatimur, id est, si tamen constanter adversa patimur, et eo animo quo Christus passus est, *ut et conglorificemur*; id est, ut etiam ipsius gloriæ simus comparticipes.

Nota hìc duo : primum quòd sumus *hæredes Dei vivi;* secundùm quòd sumus *cohæredes Dei* hominis mortui : ut hæreditatem Dei vivi possideamus in cœlo, debemus secundùm Dei Spiritum vivere; spiritu facta carnis mortificare; Spiritu Dei agi et ipsi obedire, n. 13. 14 : ut cohæreditatem Dei, in cruce mortui capiamus, debemus pro Christo et cum Christo pati et mori in cruce nostra.

Sine crucis participatione, nulla est gloriæ participatio; certa autem atque secura est exspectatio promissæ beatitudinis, ubi est participatio Dominicæ Passionis; ait S. Leo serm. 9. de Quadrag.

18. *Existimo enim quòd non sunt condignæ.....* Ne quem terreat præscripta patiendi conditio; addit, persuasum autem habeo nullam esse paritatem afflictionum temporalium cum futura beatitudinis æternæ gloria.

Quæ proportio, momenti ad æternitatem? modicæ pœnæ, ad Deum remuneratorem? nulla est ex natura : sed ex gratuito decreto, ac promisso Dei.

Quæ revelabitur in nobis. Nunc quidem Deus in nobis est : at in æternitate gloriam suam in nobis revelabit, seipsum in nobis manifestabit, *revelabitur;* manifestabitur; velamen auferetur, ut Deus, qui in nobis est, videatur in se, id est, talis qualis est.

Ubi nota discrimen inter mundi et cœli gloriam. Gloria mundi tota est externa; in aliis potiùs quàm in nobis fulgor est transiens, sonus famæ : est enim clara fama cum laude. Gloria Dei erit in nobis, in anima, in corpore inexistens, coexistens et superexistens; *in nobis*, inquam, sed non à nobis aut ex nobis, sed ex Deo et à Deo.

19. *Nam exspectatio creaturæ...* Tanta est illa gloria filiorum Dei, ut eam omnis creatura exspectet anxiè et sollicitè.

Prosopopæiam amat Divus Paulus, ut suprà videre est de peccato, de lege, de morte, etc. et hìc de natura.

Prosopopæia igitur fingit mundum, seu creaturam rationis expertem et corruptioni obnoxiam; fingit, inquam, velut personam, quæ magno desiderio exspectat gloriam filiorum Dei : nempe ut unà cum eis, quasi dominis quibus servit, gloriam, id est, renovationem, et ultimam perfectionem accipiat.

Nam exspectatio. Gr. anxia et sollicita exspectatio, ἀποκαραδοκία, attenta exspectatio, qualis est eorum, qui capite arrecto aliquid sollicitè observant; sicut v. g. speculatores seu in speculis constituti, faciunt.

Universa quippe mundi machina, ut hominum necessitatibus observiat, continuæ mutationi et corruptioni obnoxia est; non sponte suâ, sed obtemperans ei, cujus voluntate hominum servituti addicta est; non in perpetuum, sed ad tempus, et factâ illi spe liberationis à servitute, in universali scilicet resurrectione.

20. Vanitati enim creatura subjecta est non volens, sed propter eum, qui subjecit eam in spe.

Hunc ergo diem attenta prospectat, quia et ipsa tunc à servitute et à corruptione liberabitur, et ab hac servitute transferetur in libertatem similem libertati gloriosæ filiorum Dei.

21. Quia et ipsa creatura liberabitur à servitute corruptionis, in libertatem gloriæ filiorum Dei.

Propterea omnes creaturæ simul suspirant, et simul condolent, magno quasi feminæ parturientis dolore; suam, ab initio mundi usque nunc, liberationem exspectantes cum gemitu.

22. Scimus enim quòd omnis creatura ingemiscit, et parturit usque adhuc.

Exspectatio exspectat, ut significetur avidissimum desiderium.

Itaque universa hæc sensibilis mundi machina attentè et erecto capite, quasi è specula prospicit, et exspectat hanc patefactionem filiorum Dei; seu tempus illud in quo apparebit, qui verè sunt filii Dei.

Vita præsens non est tempus patefactionis hujus; multi nunc apparent filii Dei, qui reverà non sunt; alii sunt quidem, sed non putantur esse.

Exspectemus, desideremus, sollicitè speculemur illud tempus: interim gemamus, oremus; orantes et gementes et bonum operantes, exspectemus gloriam filiorum Dei.

Eheu! cur timeat Christianus, quod omnis creatura vehementissimè desiderat?

20. *Vanitati enim subjecta est*, id est, continuæ mutationi et corruptioni obnoxia est. Vanum hìc idem ac fluxum et mutabile: *non volens*, id est, non sponte suâ: quælibet enim res naturaliter horret et fugit corrumpi; *sed propter eum*, id est, Deum, qui subjecit eam *in spe*, id est, non in perpetuum, sed ad tempus, factâ illi certâ spe liberationis, quæ continget in universali resurrectione.

21. *Quia et ipsa creatura liberabitur...* tunc enim et *ipsa creatura liberabitur à servitute*, quâ corruptioni et mutabilitati subjacet; tunc enim cessabit generatio, corruptio, motus cœlorum.

In libertatem gloriæ filiorum Dei, id est, et ab hac servitute transferetur in libertatem similem libertati filiorum Dei.

Novis qualitatibus dotabuntur elementa. Erit cœlum novum, terra nova; sicut nutrix pueri regii, dum coronatur puer, etiam ipsa propter puerum participat de bonis regiis; et sicut servi ad dominorum gloriam splendidiore veste exornantur. Ex D. Chrysostomo.

22. *Scimus enim quòd omnis creatura ingemiscit...* Gr. et comparturit usque nunc. Syr. scimus enim omnes creaturas suspirare et parturientis pati dolores ad hunc usque diem.

Amplificat prædictum omnis creaturæ desiderium, metaphorâ sumptâ à muliere parturiente, quæ gemit in partûs dolores, exspectans ab onere liberari.

Omnis creatura, id est, omnes mundi partes simul suspirant: *et compar-*

23. Non solùm autem illa, sed et nos ipsi primitias Spiritûs habentes; et ipsi intra nos gemimus, adoptionem filiorum Dei exspectantes, redemptionem corporis nostri.

Non solùm autem insensibiles creaturæ taliter gemunt; sed et nos ipsi Apostoli, qui Sancti Spiritûs primitias recepimus tanta cum abundantia, ut pleni et beati possemus videri; attamen gravati corpore mortis hujus, intra nos ipsos gemimus, anhelantes ad plenam et consummatam adoptionem, quâ corpore nostro, ex mortali, immortali facto, liberabimur ab omnibus miseriis.

24. Spe enim salvi facti su-

Etenim spe tantùm, nondum re, salvi

---

turit, etc. id est, simul condolent magno dolore, quasi feminæ parturientis, et liberationem suam cum gemitu exspectant *usque adhuc*, id est, ab initio mundi usque nunc.

Finit hìc illa Apostoli metaphora, quâ sic immensitatem futurorum bonorum nobis declarat, ut et nos pudefaciat tanta bona minùs desiderantes; quasi diceret : Cœlum, terra, elementa et creaturæ congemiscunt et comparturiunt ab initio mundi usque nunc, vehementissimè desiderantes regnum Dei creatoris sui, et redemptionem seu libertatem filiorum Dei, quibus ipsæ serviunt.

Et nos, filii Dei, servitutem nostram amamus; liberatoris nostri reformidamus adventum; ad ipsius approximationem trepidamus; adventum regni, quod quotidie rogantes petimus, cum metu refugimus.

Ne creaturâ efficiare deterior! neu tu præsentibus rebus acquiescas; sed regnum Dei desiderans, ingemisce ob retardationem nostræ ab hoc orbe profectionis. D. Chrys.

Domine, adauge fidem; da mihi regnum tuum verè desiderare, ut corde sicut et ore dicam quotidie : *Adveniat regnum tuum*, et consequenter mortem aspiciam, non ut destructionem, sed ut nostram ad æterni regni gloriam, parturitionem.

23. *Non solùm autem illa*... id est, non solùm creaturæ irrationales gemunt; *sed et nos ipsi*, sive Apostoli, sive fideles, *primitias Spiritûs habentes*, id est, qui primos Spiritûs Sancti fructus cum abundantia percepimus; fidem, spem, charitatem, virtutes infusas, dotes et charismata, quæ tunc abundabant in primitiva Ecclesia.

Et ipsi intra nos gemimus, etc. nos, inquam, his non satiati, sed ad perfectiora nobis promissa allecti, *intra nos* ipsos *gemimus*, anhelantes ad plenam et consummatam *adoptionem*, id est, ad æternam felicitatem, ad quam adoptati sumus, *redemptionem corporis nostri*, id est, in qua liberabimur à mortalitate, concupiscentia et omnibus hujus vitæ miseriis.

Duplex est adoptio filiorum Dei; una hujus seculi imperfecta, quæ fit per gratiam, quâ secundùm mentem regeneramur, adoptamur; altera futuri seculi consummata, quâ secundùm totum hominem renovabimur ad gloriam : et ad hanc perfectam et consummatam renovationem fideles Sancto Spiritu pleni anhelant.

Omnia gratiæ dona nunc sunt primitiæ tantùm et initia plenæ et perfectæ redemptionis : et hæ primitiæ sanctos excitant ad plenam messem desiderandam. O perfecta redemptio! ô plena et integra adoptio! ô consummata Sancti Spiritûs effusio! quando fies in nobis!

24. *Spe enim salvi facti sumus*... rationem dat, ob quam fideles anhelant

facti sumus; spes autem non est de re præsenti et quæ tenetur; quod enim habet et tenet homo, illud cur speret?

Cùm ergo spes sit absentium, non præsentium; hinc ingemiscimus et per patientiam exspectamus, donec possideamus.

Præstereà et Spiritus Sanctus nostram adjuvat infirmitatem, quæ tanta est, ut nesciamus quid aut qualiter oremus, sicut oportet, ut exaudiamur; sed ipse Spiritus habitans in nobis, nostrique curam singularem gerens, postulat pro nobis tanto fervore et vehementiâ, ut nec enarrare possimus.

mus. Spes autem quæ videtur, non est spes: nam quod videt quis, quid sperat?

25. Si autem quod non videmus, speramus; per patientiam exspectamus.

26. Similiter autem et Spiritus adjuvat infirmitatem nostram: nam quid oremus, sicut oportet, nescimus; sed ipse Spiritus postulat pro nobis gemitibus inenarrabilibus.

---

ad perfectam adoptionem, seu ad Dei gloriam: quia scilicet, *spe* tantùm, nondum re, *salvi facti sumus.*

Spes autem quæ videtur..... id est, *spes autem* non est de re, *quæ videtur* et possidetur; *nam quod videt quis, etc.* id est, quod quis videt, tenet et possidet; cur speret illud, cùm jam habeat?

25. *Si autem quod non videmus...* cùm spes sit rerum non præsentium, sed futurarum et exspectandarum per patientiam; hinc ingemiscimus, donec possideamus.

Hæc vita verè fidelibus est exspectationis, gemitûs, et patientiæ vita. *Impii ducunt vitam in bonis* et in gaudio; moriuntur autem in gemitibus. Verè fideles gemunt in vita, lætantur in exitu: *Lætatus sum in his quæ dicta sunt mihi, in domum Domini ibimus.*

26. *Similiter autem et Spiritus adjuvat...* Gr. simul recipit infirmitates nostras. Syr. opitulatur.

Itidem et Spiritus Sanctus simul suscipit, seu consuscipit infirmitates nostras, id est, eas quasi manu suppositâ, nobiscum sustentat, ne deficiamus et labamur.

Nam quid oremus, sicut oportet, nescimus... Tanta est infirmitas nostra, ut nequidem sciamus *quid* aut qualiter *oremus, sicut oportet,* ut exaudiamur.

Sed ipse Spiritus, scilicet habitans in nobis, nostrique curam gerens singularem; *postulat pro nobis,* et loco nostri apud Deum, interpellat quasi advocatus.

Postulat autem, non ipse solus, sed unà nobiscum et per nos, dum mentem et cor nostrum, quasi sua membra, movet, illuminat, accendit et excitat ad orandum, et aliquando tanto ardore, tantâque vehementiâ, ut nec capere, nec enarrare possimus: ideò *gemitibus inenarrabilibus.*

Hunc Sancti Spiritûs effectum ut pleniùs intelligas, adverte 1° hominis miseriam.

Adeò miseri sumus, ut omnibus indigeamus.

Adeò infirmi, ut petere non valeamus.

Adeò ignari, ut nec sciamus quid petere debeamus.

Adverte 2° Sancti Spiritûs auxilium.

Spiritus Sanctus per charitatem cordibus nostris infusam, facit 1° ut sentiamus quod sumus, scilicet miseri; 2° adjuvat infirmitatem, ut orare possimus; 3° facit ut sciamus, desideremus, et petamus quod esse debemus: et ob id gemimus ineffabiliter; id est, facit ut oremus tantâ vi, tantoque

27. **Qui autem scrutatur corda, scit quid desideret Spiritus : quia secundùm Deum postulat pro Sanctis.**

Hæc desideria, hosque gemitus, quos Spiritus Sanctus excitat in nobis, novit, approbat, et exaudit cordium scrutator Deus, quia sunt secundùm voluntatem suam.

28. **Scimus autem quoniam diligentibus Deum omnia cooperantur in bonum, iis qui**

Ne diffidamus ergo ob infirmitatem nostram ; sed certissimum habeamus, quòd Deum diligentibus omnia cooperantur in

---

fervore, ut etiam expertissimi capere non possint, tantum abest ut effari valeant.

Hinc oraturi, ait Theodoretus, date vos ipsos ei, qui clavum tenet universi.

27. *Qui autem scrutatur corda....* Gr. at scrutans corda, scit quid prudentia, φρόνημα, Spiritûs; *quia secundùm Deum* interpellat *pro sanctis*. Syr. qui verò scrutatur corda, is novit quæ sit intentio Spiritûs, juxta placitum Dei deprecatur pro sanctis. Arab. quæ sit voluntas Spiritûs : is enim orat pro sanctis, in iis quæ spectant ad Deum. Sensus est :

Nobis quidem inenarrabiles sunt hi gemitus : at Deus cordium nostrorum scrutator, optimè novit affectum, φρόνημα, Spiritûs Sancti gementis in nobis, id est, desideria et gemitus quos excitat in nobis : et ita novit, ut approbet et exaudiat, quia secundùm Dei voluntatem facit sanctos postulare, id est, Deo grata, sanctorum saluti utilia.

Sed, inquies, sanctosne tantùm Spiritus Sanctus facit postulare? nonne et peccatores movet, eorumque oratio est impetratoria?

Ita et Spiritus Sanctus peccatores, licèt nondum inhabitans, per suam tamen gratiam movet ad orandum : et eorum oratio erit impetratoria, si petant necessaria ad salutem, si piè petant et perseveranter.

Ex dictis n. 26 et 27, Apostolicam disce praxim orandi. Oraturus tu, te Spiritui Sancto committe ; dic illi : *Paratum cor meum, Deus Domine, quid me vis facere? Vias tuas, Domine, demonstra mihi.*

Hic agnosce tuam miseriam ; omnibus indiges, omnis omninò boni vacuus.

Agnosce et infirmitatem tuam, non tantùm ad agendum et ad patiendum, sed et ad desideranda et ad petenda quæ tibi sunt necessaria.

Agnosce et ignorantiam ; nescis quid expediat tibi ; nescis quomodo illud oporteat postulare.

Triplicem hanc impotentiam tuam agnoscens, geme, ad Spiritum Sanctum recurre ; tu te illius bonitati committe ; postula ut adjuvet, dando sensum, quo tuam percipias miseriam ; dando lumen et robur, quo discernas et desideres quæ tibi necessaria ; dando gratiam, quâ secundùm Dei voluntatem ores : te ergo committens Spiritui Sancto, roga ut ipse postulet in te, pro te, tecum, per te, *quæ secundùm Deum.*

28. *Scimus autem quoniam diligentibus*, etc. hoc valde appositè addit Apostolus, tum ut modis omnibus fideles excitet ad patientiam : de hac enim agit à n. 17 et 18. tum ut afflictos soletur, cùm eorum orationes videntur non exaudiri : de hoc enim speciatim in posterioribus versibus.

Nescimus quid oremus : scit autem Spiritus Sanctus, ideo ipsius curæ nos committere debemus.

Unum tamen nos certò *scimus*, scilicet quòd omnia, quantumvis adversa, concurrunt, conspirant, et pariter cedunt in bonum iis, qui Deum diligunt. Hinc una nostra cura sit de Deo diligendo et illi obediendo.

De adversis propriè loquitur hic Apostolus : non male tamen ab aliquibus extenditur ad prospera et ad adversa ; imò et ad ipsa peccata, quæ cedunt

bonum; iis dico, qui ex gratuito Dei proposito ad sanctitatem vocati sunt, Deique vocationi obedierunt.

secundùm propositum vocati sunt Sancti.

---

in bonum præsens et futurum *iis, qui*, etc. in præsenti quidem, quia humiliores, fortiores et cautiores resurgunt: in futuro autem, id est, in gloria, sicut cicatrices conferunt ad gloriam militis, qui finaliter in bello triumphavit, ait Liranus.

Iis, qui secundùm propositum, etc. Gr. secundùm propositum vocatis existentibus : in Gr. non est *sancti*, nec etiam in Syriaco.

Hoc propositum aliqui vocant clavim totius mysterii divinæ prædestinationis, quasi ex hujus propositi intelligentia pendeat apertio illius absconditi mysterii.

Constat equidem, quòd diversæ hujus propositi intelligentiæ respondeant diversis divinæ prædestinationis explicationibus : an verò ex propositi intelligentia nascatur opinio de prædestinatione; an ex opinione de prædestinatione nascatur explicatio diversa propositi, incertum.

Quidquid sit, hic simpliciter communiores aliorum explicationes refero, humiliter tandem et cum tremore aperturus quid sentio de re, quam ineffabilem puto.

Propositum, Gr. πρόθεσις, in Scripturis et in Divo Paulo, significat aliquando voluntatem hominum, v. g. Act. 11, 23. Act. 27, 12. secundæ ad Tim. 3, 10. etc.; aliquando significat voluntatem Dei, Rom. 9, 11.

Hinc natum est dubium de quo proposito hìc loquatur Apostolus, an hominum? an Dei? an Dei et hominum?

Patres Græci intelligunt *propositum* vocatorum, seu prævisam bonam voluntatem eorum qui à Deo vocantur.

Propositum dicit, ut ne totum vocationi tribuatur, etc. nam si vocatio solùm sufficeret, quâ tandem causâ non omnes salvi facti sunt? propterea, ait, non vocationem tantùm, sed et ipsum propositum vocatorum, salutem effecisse : neque enim coacta aut violenter facta est vocatio. Omnes igitur sunt vocati, at non omnes obediverunt. Divus Joannes Chrysostomus.

Valde appositè vocationi propositum adjunxit; non enim vocat simpliciter, sed eos qui habent propositum. Theodoretus.

Vocatus est autem homo secundùm propositum, hoc est, secundùm propriam voluntatem. Theophyl. Idem tribuitur Origeni.

Inter Latinos Ambrosiaster ita explicat : hi autem secundùm propositum vocantur, quos credentes præscivit Deus futuros sibi idoneos, ut antequam crederent, scirentur. Idem et D. Hieronymo tribuitur.

Circa quam explicationem, si intelligatur quòd bonum hominum propositum sit causa et ratio cur vocentur, hæc explicatio planè sapiet errorem Pelagianum, contra quem D. August. in lib. de prædestinatione.

Si verò intelligatur quod D. Chrysostomus intellexisse videtur, nimirum, quòd hoc propositum non sit quidem ratio cur vocentur; sed si conditio et determinatio quorumdam, qui vocati sunt; ita ut sit sensus : *omnia cooperantur in bonum*, non omnibus quidem vocatis, sed iis qui suo proposito, Dei vocationi consentiunt, seu qui Deo vocanti obediunt. Tunc nullus est error : ex parte enim Dei stat gratuita vocatio : ex parte hominis gratiâ præventi, liber consensus, seu Dei vocationi obedire.

Nunc tamen post D. Augustinum omnes interpretes intelligunt, Dei, non hominum, propositum, scilicet æternum, liberale et gratuitum beneplacitum seu decretum Dei; at cum hoc discrimine :

29. **Nam quos præscivit et prædestinavit conformes fieri imaginis Filii sui, ut sit ipse primogenitus in multis fratribus.**

Nam quos Deus per suam gratiam tales fore præscivit, prædestinavit ad conformitatem in patientia cum Filio suo, exemplari nostro; ut ipse Filius, qui ut Deus, est unigenitus; ut homo, sit primogenitus inter multos fratres adoptivos.

Quòd aliqui intelligunt gratuitum Dei decretum dandi gloriam, juxta quos sensus est : *omnia cooperantur in bonum diligentibus Deum;* iis, inquam, diligentibus Deum, qui per æternum Dei decretum gratuitò dandi ipsis gloriam, vocati sunt ad fidem et gratiam sanctificantem. Ita Fromondus et Estius.

Alii verò intelligunt gratuitum Dei consilium et decretum, quo proposuit ex mera sua bonitate, sine ullo hominum merito, homines peccato perditos, per Christum vocare ad gratiam et sanctitatem. Ita Cornelius, Menochius, Tyrinus.

Juxta quos sensus est : *diligentibus Deum,* et à Deo vicissim dilectis, utpote vocatis à Deo ad fidem et gratiam, ex benevoli cordis sui proposito, *omnia,* Deo diligente, ad dilectorum suorum utilitatem, *cooperantur in bonum.*

In hac sententia, vocari ad sanctitatem *secundùm propositum,* idem est ac vocari secundùm beneplacitum, benevolentiam, et bonam Dei voluntatem, seu, ut cap. 4. n. 5. *secundùm propositum gratiæ,* non autem ex operibus, seu meritis.

Et hoc, inquiunt, Apostoli scopo convenit, qui de hac gratuita vocatione in hac Epistola agit : negant autem de prædestinatione gratuita ad gloriam agere.

29. *Nam quos præscivit, et prædestinavit conformes fieri.* (Gr. non est fieri.) Dat causam cur *diligentibus Deum omnia cooperantur in bonum,* simulque explicat *qui sint vocati secundùm propositum,* illi scilicet *quos præscivit.*

Sed hìc iterum diversus explicandi modus ; qui per *propositum* intelligunt absolutum et gratuitum decretum dandi gloriam, sic explicant : *quos præscivit,* id est, ab æterno prædilexit, curavit et amicos habere voluit, *hos prædestinavit conformes* ac similes *fieri Filio suo,* etc. per gratiam in hac vita, per gloriam in altera.

Qui verò per *propositum* intelligunt gratuitum Dei decretum dandi gratiam, prædestinationem verò ad gloriam putant ex prævisis meritis, sic explicant : *quos præscivit* oblatæ gratiæ consensum præbituros, fore suos, sique dilectores, et illos tales per suam gratiam fore præsciens *prædestinavit* ad ulteriora bona, nempe ut sint conformes Filio suo, in gratia, in patientia, et in gloria.

Ut sit ipse primogenitus, etc. id est, ut Christus, qui ut Deus, est Filius Dei unicus; ut homo, *sit primogenitus in multis fratribus,* id est, in omnibus fidelibus, sanctis, amicis et filiis Dei.

Quidquid sit de prædestinationis modo, de quo infrà, nota conformitatem cum Christo patiente, manifestum esse et evidentem prædestinationis characterem.

Exemplar nostrum est εἰκών, ad cujus imaginem effingi debemus; sicut ergo in passionibus atrocissimis obediens fuit et per passiones ad regnum et gloriam pervenit; sic et nos eàdem viâ Deus ad gloriam ducere ab æterno præconstituit : *si compatimur, et conregnabimus. Communicantes*

Quos autem ad hanc cum Christo patiente conformitatem prædestinavit, hos vocavit ad passiones; quos sic vocavit, hos per has passiones magìs ac magìs justos et sanctos effecit; et quos ita sanctificavit, tandem glorificavit, hìc quidem in terris, at maximè in cœlis.

30. Quos autem prædestinavit, hos et vocavit : et quos vocavit, hos et justificavit : quos autem justificavit, illos et glorificavit.

ergo Christi passionibus, gaudete. Cùm patimur, *aspiciamus in auctorem et consummatorem fidei nostræ Jesum,* qui ob propositum sibi gaudium, sustinuit crucem, ignominiamque contempsit.

Sicut Deus Filio suo tormenta etiam acerbissima cooperatus est, ut convertit in bonum; sic et nobis, filiis suis adoptivis, omnia, quantumvis dura et acerba, cooperabitur et convertet in bonum.

30. *Quos autem prædestinavit,* etc. D. Chrysostomus, aliique Patres Græci, ejus sequaces, sic explicant : quos *vocavit,* hos *justificavit* per regenerationis lavacrum; quos autem *justificavit, hos et glorificavit* per dona, per adoptionem; seu, ut ait Theodoretus, filios nominans, et Sancti Spiritûs eis dans gratiam. Ita et Theophylactus.

Itaque *glorificavit* non intelligunt de gloria æterna, sed de gloria vitæ præsentis, scilicet de adoptione et filiatione divina : et favet illis verbum Græcum *ἐδόξασε*, quod verti potest : celebres, magnos, et gloriosos effecit. Reverà Ambrosius habet, *magnificavit* quod explicat : magnificavit illos, ut similes fiant Filio Dei.

Absolutæ et merè gratuitæ prædestinationis ad gloriam propugnatores, volunt hìc tres præcipuos hujus prædestinationis effectus, ex Dei proposito procedentes, enumerari, sicque explicant :

Quos ad gloriam gratuitò *prædestinavit, hos* et efficaciter *vocavit* ad fidem; sic vocatos justificat per gratiam et finalem in ea perseverantiam; tandem suo tempore glorificat eos, Filioque suo glorificato reddit conformes.

Et hi tres effectus per verba præteriti temporis significantur; quia licèt non omnes electi jam sint vocati, justificati et glorificati : hæc tamen in divina præscientia quasi transierunt et facta sunt, et certissimè futura.

Qui verò prædestinationem ad gloriam putant ex prævisis meritis, negantque hìc de prædestinatione ad gloriam agi, sed de prædestinatione ad patientiam, seu ad conformitatem cum Christo patiente, qui tot et tanta pro nobis sustinuit, sic explicant :

Quos autem Deus *prædestinavit* ad prædictam cum Filio suo conformitatem in gratia, in patientia, etc. *hos vocavit* ad passiones : earum nempe causas non tantùm non impediendo, sed et disponendo : permittendo scilicet dæmoni, mundo, carni, ut illis passionibus ac luctæ occasionem subministrent.

Quos autem sic vocavit, hos et per easdem luctas et passiones *justificavit,* id est, justiores et sanctiores reddidit. (Ex n. 28. jam vocati sunt sancti, et eos ut tales præscivit Deus : itaque, inquiunt, non de prima, sed de secunda justitia hìc agitur, seu de progressu justitiæ). Justiores ergo fecit, et vires ad perseverandum in justitia sua eis præstitit.

Quos autem justificavit, etc. tandem tot et tantis perfunctos laboribus, *illos glorificavit,* magnos, celebres et gloriosos, tum in hac, tum maximè in futura vita reddidit, seu decrevit gloriâ decorare.

Nituntur hujus explicationis auctores in eo, quòd Apostoli scopus sit, fideles exhortari ad passionum tolerantiam, ex spe fructûs secuturi gloriæ. Vide Tyrin. qui multos et antiquiores et recentiores citat.

OBSERVATIO MORALIS *in* n. 28, 29, 30.

ac explicationum varietate; imò et in hac versionum diversitate;
e sunt enim, ut in polyglotta videri potest : in hac ergo veritatis
sione, quid faciendum?
eum veritatis fontem humiliter adoro.
eam in divinis ignorantiam sincerus agnosco.
riptųrarum divinarum profunditatem, cum sancto tremore et fre-
spicio.
que infinitam Dei sapientiam, in eis prædestinationis mysterium,
ta manifestantem, ut et illud occultet, admirans revereor; huicque
nsilio infinitè sapienti me subjiciens, sacram et divinam prædesti-
s caliginem, trepidus adoro; temerarius perscrutari non præsumo.
bo igitur maximè ne, quod Deus voluit nobis absconditum, curiosior
re velim, et quod nobis manifestum esse voluit, piger et otiosus
m.
e quamplurimi de arcano prædestinationis mysterio acriter dispu-
uasi tota salus in hujus mysterii cognitione consistat; penetrare
, imo se penetràsse putant, quod Deus voluit cunctis mortalibus im-
bile.
heu! toti huic curiosæ impenetrabilis prædestinationis investigationi
nota sibi prædestinatorum opera supini negligunt : de Dei negotio
s, suum non curant.
sunt in prædestinationis mysterio distinguenda : unum, quod pro-
Dei negotium est, homines nimirum ab æterno prædestinare; alte-
uod hominum est negotium, bona scilicet, prædestinatorum opera
malum fugere, bonum operari.
fit ab hominibus? satagunt quod Dei est; negligunt quod suum est :
è et anxiè student quomodo nos Deus prædestinet, ante an post præ-
rita? et hæc ipsa meritorum opera, sine quibus nemo prædestinatus
ragere non curant.
m ego prædestinati faciam opera : malum fugiam, bonum operer!
divinæ sapientiæ et bonitati remitto.
entibus Deum, omnia cooperantur in bonum, etc. Diligam ergo te,
! diligam te, Deus fortitudo mea, refugium meum, susceptor meus,
meus, tota spes mea! in manibus tuis sortes meæ : tantùm te diligam!

OBSERVATIO DOGMATICA *in* n. 28, 29, 30.

tandem sentiendum de duplici interpretatione verborum horum (*iis*
undùm propositum vocati sunt) de qua n. 28! An per hoc *propositum*,
rimam interpretationem, intelligendum est æternum Dei decretum
a quibusdam gratuitò danda, etc.? an verò juxta secundam, intelli-
n est æternum Dei decretum de gratia ex mera bonitate danda, sine
minum merito?
ondeo quòd utraque interpretatio sit probabilis, utraque Catholica :
e habens sua fundamenta, tum in Scriptura, tum in traditione; et
test omnis Catholicus, quamlibet voluerit, amplecti.
inquies, quæ probabilior et Apostolicæ menti conformior, et ideo
nda?
mihi disputandi non est animus, multò minùs dijudicandi de abdi-
quæstione, quam sancta mater Ecclesia sinit à filiis suis in utramque
agitari; sed mentem meam simpliciter aperio, idque, ut reor, juxta
li doctrinam, cui adhærere volo.

Cùm hæc ergo sit Deo cura de nobis, quis diffidat? si stat à nobis Deus, quid contra nos poterit ullus adversarius?

Qui ne proprio quidem naturali Filio pe-

31. Quid ergo dicemus ad hæc? Si Deus pro nobis, quis contra nos?

32. Qui etiam proprio Filio

Itaque quia et ex hujus Epistolæ scopo, et ex toto illius contextu persuasus sum, quòd in eâ sanctus Apostolus agat de gratia, non de gloria. Vide corollarium doctrinale in fine cap. 9.

At maximè quia mihi clarissimè patet in Apostoli nostri doctrina, quòd Deus sincerè et seriò *vult omnes homines salvos fieri, et ad cognitionem veritatis venire.* Vide reflexionem in n. 4, 5 et 6. c. 2. Et primæ ad Tim. ubi videbis omnes distinctiones hujus propositionis restrictivas, non esse ad mentem D. Pauli.

Et quia aliunde decretum quosdam ad gloriam eligendi ante prævisa merita, cæteris in massa perdita relictis, cum hac sincera et seria Dei voluntate de salvandis omnibus hominibus, difficile potest conciliari; decretum verò de danda gratuitò gratia, multò faciliùs cum hac Dei voluntate conciliatur;

Hinc Apostolicæ menti puto conformiorem esse eorum explicationem, qui per *propositum*, intelligunt gratuitum Dei decretum de danda gratia, sine ullo hominum merito, sed ex pura bonitate et benevolentia.

Et sanè si æquitas et ratio postulant, ut obscurum cujuslibet auctoris verbum explicetur et intelligatur justa claram ejusdem auctoris propositionem et certam doctrinam;

Eadem æquitas et ratio exigunt ut hoc D. Pauli verbum (*secundùm propositum*) quod obscurum esse patet, tum ex ipso textu, tum ex variis interpretationibus allatis, recentioribus et antiquis;

Exigunt, inquam, ut hoc obscurum D. Pauli verbum explicetur per claram ejusdem Apostoli propositionem et constantem doctrinam : *Deus vult omnes homines salvos fieri.*

Quia ergò huic claræ et constanti doctrinæ conformior est explicatio prædicta, sit probabilior n. 28, 29 et 30. interpretatio. Nescimus quid, aut qualiter orandum; *scimus autem,* quoniam, dirigente Dei misericordiâ, *omnia cooperantur in bonum, iis...* quos Deus diligit, utpote quos, ex benevolo cordis sui proposito, ad fidem et gratiam sanctificantem vocavit; et qui Deum diligunt, utpote, qui Deo vocanti obediunt.

Nam quos præscivit, per gratiæ suæ auxilium, et per liberum voluntatis eorum consensum, fore conformes Filio suo, exemplari nostro; tales per suam gratiam fore præsciens, *prædestinavit* ad hanc cum Filio suo conformitatem; ut Jesus Christus, qui, ut Deus, est unigenitus; ut homo, sit primogenitus inter multos fratres adoptatos, et per gratiam, divinæ naturæ consortes, et Jesu Christi fratres.

Quos autem, tales futuros præsciens *prædestinavit, hos et vocavit, et justificavit,* et in justitia perseverantes *glorificavit.*

31. *Quid ergo dicemus ad hæc...* cùm tanta sit Dei cura de nobis : quid inter hujus sæculi adversitates constituti, dicemus? nisi *si Deus pro nobis...*

Mira Christianorum vis et fortitudo contra quoslibet nostræ salutis hostes. *Si Deus pro nobis*, etc. *quis, ut Deus? Deus fortitudo mea, adjutor meus...* scutum impenetrabile patientiæ sanctorum Deus.

32. *Qui etiam proprio Filio suo non pepercit...* Syr. quòd si ne proprio quidem Filio pepercit, etc. id est qui nos ita dilexit, ut naturali Filio suo, non pepercerit, sed, etc.

suo non pepercit, sed pro nobis omnibus tradidit illum: quomodo non etiam cum illo omnia nobis donavit?

percit, sed pro nobis omnibus illum morti tradidit; quid nobis non impertiet? donato nobis Filio suo, in quo sunt omnia, simul nobis omnia donavit.

33. Quis accusabit adversùs electos Dei? Deus qui justificat.

Quis ausit accusationem instituere adversùs eos, quos Deus elegit, suosque ducit? Deus omnium Judex, hos à peccatis absolvit, justosque pronuntiat.

34. Qui est qui condemnet? Christus Jesus, qui mortuus est, imò qui et resurrexit, qui est ad dexteram Dei, qui etiam interpellat pro nobis.

Quis est, qui à Deo absolutos condemnet? an Christus Jesus? ipse qui pro nobis mortuus est? qui et nostri causâ resurrexit à mortuis? qui et, nunc sedens ad dexteram Patris, nostram apud illum causam agit, quasi noster Advocatus?

Quomodo non etiam cum illo omnia nobis donavit? Gr. gratificabit. Syr. largietur : omnia scilicet ad salutem necessaria; ut nulli hostes possint, si velimus, eam impedire.

Incarnatio donum est donorum; in quo nobis omnia donantur; sine quo nihil datur : nam omnia per et propter Christum.

Si Filium largitus est, ait D. Joan. Chrysostomus, nec simpliciter largitus, sed cædi tradidit; quid jam super aliis rebus addubitas, dominum cùm acceperis! quid hæsitas super possessionibus, herum cùm habeas? nam qui quod majus erat, inimicis dedit, qui fiet, ut quæ minora sunt, amicis non det?

33. *Quis accusabit adversùs electos Dei?* Syr. quis sese opponet electis Dei? Superioribus versibus fideles excitavit ad fiduciam in Deum, contra persecutores exteriores, Ethnicos scilicet, qui bonis et vitâ Christianos sæpe spoliabant : fideles, hoc in casu, armavit quasi scuto, dicens, *si Deus pro nobis.* Nunc eosdem fideles roborat contra timorem internum, scilicet, contra conscientiæ anxietatem ob peccata commissa.

Quis accusabit Christianos? seu electos ad fidem et gratiam christianismi. Omnes Christiani ad gratiam completè sunt electi, inchoatè autem ad gloriam: de electione ad gratiam hìc agit Apostolus. *Deus qui justificat.* Gr. Deus justificans, id est, Deus ipse hos electos à peccatis absolvit et justos pronuntiat.

34. *Quis est qui condemnet?* Gr. quis condemnans? Christus mortuus, magìs verò, et excitatus, qui et est in dextera Dei : id est, quis condemnabit eos? an Christus Jesus? is ipse est qui pro nobis mortuus est; qui nostri causâ resuscitatus est : nimirum, ut ad dexteram Dei sedens, interpellet pro nobis, nostramque salutem Deo commendet.

Observatio moralis *in hos versus.*

Heu miram Dei bonitatem! ô amorem ineffabilem! Pater *proprio Filio suo non pepercit... Spiritus Sanctus pro nobis postulat gemitibus inenarrabilibus : Filius pro nobis mortuus est,* id est, propter nostra delicta; *resurrexit propter nostram justificationem,* nobisque resurgendi spem certam dedit; nostri causâ sedet ad dexteram Dei Patris; ut regnandi cum illo spem nobis exhibeat; intercedit pro nobis, tanquam advocatus; cicatrices suas Patri exhibens, quasi ora, quibus interpellat continuè.

Quis timeat? quis non speret?

Tota sancta Trinitas nos amat, fovet, tuetur; quem vel hominem, vel diabolum timeamus? *quis accusabit?* Deo absolvente, Spiritu Sancto adju-

Cùm ergo tot, tantisque beneficiis obstricti simus Deo et Christo; quis nos à divina charitate distrahat, faciatque ne taliter amati non redamemus? an afflictio? an angustia? an fames? an nuditas? an naufragium? aut aliud vitæ periculum? an impiorum persecutio? an gladius mortem intentans?

35. **Quis ergo nos separabit à charitate Christi? tribulatio? an angustia? an fames? an nuditas? an periculum? an persecutio? an gladius?**

Quod piis eventurum prædixit David Psalm. 43. canens : Quoniam propter te mortificamur quotidie, et habiti sumus sicut oves cædi destinatæ.

36. **(Sicut scriptum est: Quia propter te mortificamur totâ die : æstimati sumus sicut oves occisionis.)**

Tantùm abest, ut ista nos à Christi charitate separent; quin potiùs in istis omnibus, et per ista omnia, patiendo et moriendo vincimus, amore et exemplo Christi, qui nos ad mortem usque dilexit.

37. **Sed in his omnibus superamus propter eum qui dilexit nos.**

In quo confidens, persuasum habeo, quòd neque comminatio mortis, neque promissio vitæ, neque ulla vis spiritualis, sive dæmonum, sive angelorum, si id tentarent; neque præsentia, neque futura, neque fortia,

38. **Certus sum enim, quia neque mors, neque vita, neque angeli, neque principatus, neque virtutes, neque instantia, neque futura, neque fortitudo,**

Neque sublimia, neque profunda; uno

39. **Neque altitudo, neque**

---

vante, Filio sanguinem fundente, et per sua vulnera pro nobis orante. *In te, Domine, speravi, non confundar in æternum.*

Cornel. à Lapide multis probat Christum in cœlis verè et propriè pro nobis orare; ostenditque discrimen Christi orantis in via, et orantis in cœlo.

35. *Quis ergo nos separabit à charitate...* in Gr. non est *ergo*. D. Paulus, ostensâ mirâ Dei erga nos charitate, non dicit simpliciter, debetis et vos illum diligere ; sèd quasi numine afflatus exclamat : *quis ergò nos separabit à charitate,* seu quâ nos diligit, seu quâ Deum diligimus? quis efficere poterit ut Deus nos amare desinat, seu ut Deum amare desinamus? *an tribulatio?* etc. Vide paraph.

36. *Sicut scriptum est : Quia propter te...* Syr. propter te quotidie morimur, et habiti sumus quasi oves ad mactationem.

37. *Sed in his omnibus superamus....* Syr. verùm in his omnibus victoriâ potimur per eum qui dilexit nos.

Respondet interrogationi : tantùm abest, ut ista nos à Christi charitate separent; quin in istis omnibus et per ista omnia, superamus. D. Chrys. ex Græco; plusquam superamus, supervincimus; plusquam victores sumus : quia cum omni facilitate; quia per ipsa adversantia; quia quasi victoriæ domini et certi. Vide D. Chrys.

38, 39. *Certus sum enim,* etc. id est, confido, certamque spem habeo in Domino, quòd neque comminatio mortis, neque vitæ promissio, *neque Angeli,* etc. id est, nulla vis spiritualis, sive dæmonum, sive angelorum, si id tentarent.

Neque instantia, id est, præsentia.

Fortitudo non est in græco.

Neque altitudo, neque profundum, id est, neque gloriosa, neque humilia; nec cœli, nec inferi, vel neque altitudo prosperitatis, neque profundum miseriæ.

Totus hic locus, à n. 28. usque ad finem capitis, est sensu et grandilo-

profundum, neque creatura alia poterit nos separare à charitate Dei, quæ est in Christo Jesu Domino nostro.	verbo, nulla creatura, quæcumque sit, poterit unquam nos separare à charitate, quà Deo unimur per Jesum Christum Dominum nostrum.

quentià mirabilis : hinc sanctus Augustinus lib. de doctrina christiana 4. c. 20. profert illum, velut exemplar orationis eloquentissimæ.

Hinc et post D. Augustinum, Erasmus ejusdem Apostolici sermonis vehementiam et ornatum demiratur, tandemque exclamat : Quid unquam Cicero dixit grandiloquentius ?

Corollarium pietatis, seu in hoc capite 8. ad pietatem maximè notanda, et in praxim redigenda.

PRIMO. — Et hoc cap. disce quòd tota Christiani vita possit ad tria reduci : scilicet concupiscentias carnis reprimere, seu malum vitare : carni enim obedire, mors est. Vide vers. 5. c. 12, 13.

Spiritu Dei agi, seu bonum in spiritu charitatis agere, n. 14. ad hoc nobis datus est Spiritus Sanctus, Spiritus filiationis, ut tanquam filii amemus et agamus.

Pati in Spiritu Christi, *si compatimur*, etc. hæc est conditio ad æternam hæreditatem necessaria, n. 17. *at non sunt condignæ*, etc. n. 18, etc.

SECUNDO. — Ex ejusdem cap. n. 19, 20, 21, 22. collige, quòd omnis creatura, Dei jussu, hominum utilitatibus mancipata, gemens et quasi coacta, hominum vanitati serviat.

Ad Dei gloriam facta est; hominem ad Dei notitiam et amorem naturâ suâ ducere debet; hominum malitià servit offensæ Dei : homo enim fruitur utendis, utitur fruendis; *hinc ingemiscit omnis creatura*, cupiens à servitute liberari.

Ut hunc gemitum et clamorem creaturarum contra te vites, cave illarum abusum; illis utere, non fruaris; utere ad Dei gloriam, et cum gratiarum actione : alias contra te in Dei judicio ingemiscentes, clamabunt quasi contra violatorem et stupratorem.

TERTIO. — Ex eodem cap. Apostolicam disce praxim orationis, quam vide n. 26, 27.

Disce et praxim circa prædestinationem.

Credere quæ fides docet de illa; quæ Dei sunt adorare; quæ tua sunt fideliter adimplere; bonis operibus vaca, de cætero confide Deo. n. 28, 29, 30.

Malo in manibus Dei, quàm in meis manibus salutem meam reponi.

Libera me, Domine, à meipso : *In te, Domine, speravi.*

Confido quòd de numero sim electorum. *Deus meus, in te confido.*

QUARTO. — In hoc eodem capite habes mira fiduciæ motiva : *Si Deus pro nobis, quis contra nos ?* n. 31, 32, etc.

Tria sunt quæ nos in tremendo Dei judicio terrere debent : crimina nostra, accusator, Judex.

Contra criminum terrorem, cogita quòd Deus proprio Filio suo non pepercit, sed propter delicta nostra morti tradidit illum. n. 32.

Contra accusatorum terrorem, quicumque sint, cogita quòd in n. 33. *quis accusabit*, etc. Deus omnium Judex, ipse justificat.

Contra Judicis severitatem, cogita quòd in n. 34. *quis est qui condemnet*, etc. Christus Jesus, etc.

Videatur ipse locus Apostoli, qui sanè mirabilis est.

Hanc in Deum fiduciam sæpe redigas in praxim per totam vitam, ut et in morte redigas.

ANALYSIS CAPITIS NONI.

Ex effectibus Sancti Spiritûs, de quibus in cap. 8. et qui in Christianis tantùm erant conspicui, non autem in Judæis legem Mosaicam observantibus, sequitur manifestè solos Christianos verè justificatos esse, in via salutis esse, et consequenter verè populum Dei; Judæos autem nec in via justitiæ et salutis esse, nec ampliùs populum Dei.

Hanc ex doctrina sua sequelam evidentem supponens D. Paulus, illamque Judæis ipsis notam esse sciens, verbis non exprimit; sed ut tristem hanc veritatem, quantùm est in se, leniat initio hujus capitis suum erga eos affectum exhibet usque ad ỹ. 6.

PRIMO.

Itaque asserit et jurat, quòd ob hoc ipsum maximè dolet; nimirum quòd Judæi sint extra viam salutis, à Deo rejecti, nec ampliùs populus Dei, nullumque sit in ipsis veræ justitiæ signum.

SECUNDO.

Asserit ỹ. 6. non ideo excidisse verbum Dei, nec Judæorum incredulitatem evacuasse promissiones Abrahæ factas : quia tales promissiones factæ sunt Abrahæ pro spiritualibus ejus filiis, non pro omnibus carnalibus filiis ỹ. 6, 7, 8.

Hanc assertionem probat, tum ex ipsis promissionis verbis, quæ ad Isaac tantùm, promissionis Filium limitantur, Ismaele excluso. ỹ. 9. tum exemplo filiorum Isaac, quorum primogenitus Esau, privatur benedictione, quam recipit Jacob, ejus filius natu minor, et hoc non ob merita, sed ob Dei voluntatem. 10, 11, 12, 13.

Talibus exemplis patet evidenter quòd non omnes carnales filii, sed promissionis Filii solùm, sunt veri filii Abrahæ, ad quos spectat Dei promissio : et inde colligendum relinquit Apostolus, primò non omnes Judæos esse filios Abrahæ, sed qui credunt. Secundò Gentiles, licèt non ex semine Abrahæ, per fidem tamen factos esse spirituales Abrahæ filios, et Judæis prælatos, non ob merita, sed ob Dei bonitatem.

TERTIO.

Asserit ỹ. 14. nullam propterea esse in Deo injustitiam, sive ob Jacobi prælationem præ Esau, sive ob prælationem Christianorum præ Judæis; quia nempe opus utrumque, opùs est misericordiæ; misericordia autem fit ei qui placet miserenti.

ỷ. 15, 16. Hoc probat primò per verba Dei ad Moysem, Exod. 33. 19. nimirum postquam omnes Judæi circa vitulum aureum peccaverant; quorum tamen aliqui tantùm supplicio sunt affecti; alii eorum supplicio correcti : quippe quia Deus est misericordiæ suæ dominus.

Secundò exemplo Pharaonis, quem Deus in sua obstinatione reliquit, quemque tandem demersit, dum Judæorum misertus est, ipsosque salvavit. ỷ. 17.

His exemplis patet Deum misericordiæ suæ dominum esse, et consequenter nullam in Deo injustitiam esse, si Judæos reliquerit in sua obstinatione, Christianos autem misericorditer elegerit; sicut Pharaonem in suâ justissimè reliquit obduratione propriâ, et quam sibi suâ malitiâ procuraverat, ỷ. 18.

QUARTO.

ỷ. 19. Objicit sibi : si ita sit quòd Deus cujus vult miseretur, cur ergo nos accusat et punit.

Respondet primò, quòd creatura, Dei figmentum, cum Deo non debeat disputare, nec ullam ab eo rationem exigere; sicut vas fictile cum suo figulo non disputat. ỷ. 20, 21.

Respondet secundò, justè Deum de hominibus conqueri, quia ipsi suâ malitiâ, contra Dei voluntatem sese obdurant : Deus autem hanc illorum duritiem cum multa patientia sustinet; si autem postquam illos diu sustinuit, suam in illos iram ostendit, sicut in Pharaonem; hinc nihil contra Deum dici potest : malos tolerando, suam ostendit bonitatem; obduratos puniendo, suam ostendit potentiam, et ex hac ipsorum punitione, suam clarius manifestat in Christianos misericordiam; quos vocavit partim ex Judæis, sed valdè paucos; partim ex Gentibus, et quidem quam plurimos, ỷ. 22, 23, 24, etc.

QUINTO.

ỷ. 30, 31, 32. Omnem difficultatis nodum solvens, dicit Apostolus, ideo Judæos à via salutis rejectos esse; quia in Christum non crediderunt, suâque incredulitate illis contigit quod iter facientibus, impingunt aliquando in lapides, pedes lædunt, sicque ab itineris persecutione impediuntur : Gentiles verò ad justitiam et salutem ascitos, quia crediderunt in Christum.

CAPUT NONUM.

PARAPHRASIS.

Utinam et vos, ô Judæi, fratres mei, ita Deo per Christum adhæreatis! Veritatem enim vobis dico : testor Christum, qui est ipsa veritas; sincerè loquor, non adulatoriè aut placendi gratiâ; testis est mihi conscientia mea; imò testis est Spiritus Sanctus, conscientiæ meæ auctor et inspector.

Juro itaque et omnia sacra obtestor, quòd summo, jugi et excruciante dolore conficior,' ob vestram à Christo alienationem, et ideò ob vestrum à justitia casum.

Adeò quippe vos diligo, vestramque zelo salutem, ut ego ipse, quem nec mors, nec

TEXTUS.

1. Veritatem dico in Christo, non mentior, testimonium mihi perhibente conscientiâ meâ, in Spiritu sancto :

2. Quoniam tristitia mihi magna est, et continuus dolor cordi meo.

3. Optabam enim ego ipse anathema esse à Christo pro

Cap. IX. 1. *Veritatem dico...* grave et grande capitis exordium. *In Christo,* id est, sub Christo, vel teste Christo; quasi diceret : Testor Christum, veritatem ipsam, quòd veritatem dico. Omnem falsi suspicionem à se amovet, etiam juramento.

Non mentior, id est, sincerè loquor, et animo simplici, non adulatorio, urbanitatis gratiâ, aut quasi placiturus. *Testimonium mihi perhibente...* Gr. contestante mihi, etc. Id est, testis est mihi conscientia mea.

In Spiritu Sancto, id est, imò testis est Spiritus Sanctus, meæ conscientiæ inspector et rector.

Omnes hic juramentum agnoscunt in re gravi et magni momenti. Unde inferunt quòd in necessitate licitum sit : veritas autem et charitas debent illius esse regulæ.

2. *Quoniam tristitia mihi magna est...* Ecce de quo jurat, nimirum quòd summè et continuè doleat. Doloris sui causam hic non exprimit, sed verbis sequentibus implicitè significat, scilicet alienationem suæ gentis à Christo: quod et ex præced. cap. 8. subintelligi potest. Vide analysim.

Apostolus ergo dolet summo, continuo et excruciante dolore, ex eo quòd plerique Judæi, Christum rejicientes, et in lapidem angularem impingentes, amiserunt fidem et gratiam, suntque extra statum veræ justitiæ de qua in cap. 8. et consequenter extra statum salutis æternæ.

3. *Optabam enim...* Syr. optarim. Æthiop. versio. precarer enim ego quòd abductus essem à Christo. D. Chrysost. optarim : nec simpliciter dixit Apostolus velim, sed id intendens, ait optarim. Theophyl. optarim. Juxta quos sensus est, optarem vel optarim, utinam nimirum si fieri posset, vel si Deus vellet.

Juxta nostrum interpretem, *optabam,* id est, jam diu optare cœpi, optavi et opto. *Optabam enim.* Adeo ipsos diligo. Indicat viscera, et quàm vehementi charitate erga eos affectus erat, ait Theophylactus. *Ego ipse....* quem nec mors, nec vita, etc. possunt à Christi charitate separare. c. 8. n. 37. *anathema esse,* id est, separatus, abalienatus esse à Christo; non à

fratribus meis, qui sunt cognati mei secundùm carnem:

4. Qui sunt Israelitæ, quorum adoptio est filiorum, et

vita poterunt à Christo separare, optarem ab illius præsentia et gloria separari, si hâc ratione possem, vos fratres meos, ad Christum, ad justitiam, ad salutem adducere.

Vos, inquam, qui ab illo præcellenti parente orti estis, qui cum Deo luctatus est,

---

Christi charitate, sed à gloria ipsius, et gloriæ fruitu, ait Theophylactus. A Christi præsentia et æterna gloria, juxta D. Chrysostomum.

Pro fratribus meis, id est, ut illi servarentur, ait Theophyl. seu, si hâc ratione possem illos ad Christum, ad veram justitiam, ad æternam salutem perducere. *Qui sunt cognati mei*....... id est, qui per generationem carnalem nati sunt ab eodem patre Israele, sicut ego.

Ut incensum et inflammatum hoc Paulini pectoris votum meliùs intelligas, Adverte quid sit *Anathema;* separatio, abalienatio est, ait Theophyl. hinc et quod Deo sacrum est, *anathema* dicitur; et quod ab eo alienum est, eamdem habet appellationem, ait Theodoretus post D. Chrysostomum.

Res Deo sacra, Deo in templis appensa, dicitur *anathema,* quia ab usibus profanis separata, et quam honoris gratiâ, nemo audet attingere.

Res à Deo aliena, v. g., homo ab Ecclesia abscissus, dicitur *anathema,* quia abominabilis, à cujus aspectu et commercio abhorrent alii. Ex hoc sensu, *anathema* hìc sumit Apostolus, sicut et 1. Cor. c. 16.

Heroico itaque charitatis excessu, optat hìc divus Paulus, quod oravit Moyses Exodi 32. *aut dimitte eis hanc noxam, aut dele me...*

Hæc optatio ex parte objecti, nec fuit, nec potuit esse absoluta et efficax; quia sciebat Apostolus hoc esse contra divinam ordinationem; ex parte tamen affectûs Pauli, fuit pia, sancta et efficax; quia verè et effectivè ita sentiebat heroico suæ charitatis excessu; verèque optabat, si Deus vellet, à Christi præsentia, seu à gloria æterna separari; idque ut tota Gens Judaica salvaretur; quòd est majus bonum, majorque Dei gloria, quàm unius tantùm hominis salus, ideoque potest per charitatem optari. Vide Cornel. à Lapide.

Hoc votum sic exprimit Theophyl. opto pro gloria Dei excidere à gloria Christi: hoc autem non est excidere, sed potiùs assequi, ait Theophylactus.

Hujus voti principium charitas intensa, seu, ut ait D. Chrys., amoris flamma immensa; omni pelago latior; omni flammâ vehementior, pag. 228. Hinc idem S. Chrys. Paulum interrogat: qui fit ut preceris anathema esse et alienationem quæras? etc.

Quoniam, inquit Paulus, etiam atque etiam illum vehementer amo, D. Chrys. homil. 50. 16. pag. 224. Idem Pater, pag. 228, addit: sed quoniam procul ab hoc amore absumus, ne animi quidem cogitatione, dicta hæc complecti possumus.

Itaque Deum amemus, animarum salutem zelemus, concipiemus quomodo D. Paulus, quem nec cœlum, nec infernus possunt à Christo separare; optat tamen à Christi fruitione separari, ut Judæi credant in Christum, ament Christum, Christoque fruantur.

4. *Qui sunt Israelitæ...* Octo Israelitarum enumerat privilegia, seu elogia, quibus suam pergit in eos propensionem aperire, et omnis odii suspicionem procul avertit.

Primum, *quorum adoptio...* id est, quos Deus in filios adoptavit, juxta illud Exodi 4. 22. *filius meus primogenitus Israel.*

et ideò Israelitæ vocati ; vos , quos Deus in filios elegit , et quos præ cæteris omnibus glorificavit ; cum quibus fœdus iniit ; quibus legem dedit ; quos divini obsequii rationem docuit ; quibus Messiam et futuram per eum justitiam et benedictionem promisit.

Quorum primogenitores sunt sancti Patriarchæ , et , quod præcipuum , ex quibus Christus prognatus est secundùm carnem. Quid majus? nam Christus Deus est, per omnia , et super omnia , et in omnem æternitatem benedicendus : ita sit.

gloria , et testamentum , et legislatio , et obsequium , et promissa :

5. Quorum patres , ex quibus est Christus secundùm carnem , qui est super omnia Deus benedictus in secula. Amen.

Secundum, *et gloria,* id est , quorum gloria præ cæteris Gentibus maxima , ob miracula propter eos facta , in transitu maris rubri, in deserto ; et propter inhabitationem Dei inter illos , in columna nubis, in arca, in templo.

Tertium , *et testamentum ,* id est, cum quibus Deus iniit fœdus. Gr. testamenta , seu , quia in duabus tabulis scripta sunt fœderis illius verba, ut volunt aliqui : sive vetus , et novum intelligantur testamenta ; unum in littera illis datum , alterum in spiritu , ut D. Hieronymus loquitur.

Quartum , *et legislatio ,* id est, quorum Deus legislator per Moysem.

Quintum , *et obsequium,* id est , cultus veri Dei , vera religio.

Sextum, *et promissio cœlitus facta* de Messia , de justitia et salute per Christum præstanda. Alii intelligunt promissionem terræ ; unde terra promissionis.

5. *Quorum Patres.* Septimum , quorum primogenitores sunt Abraham, Isaac et Jacob, aliique Patriarchæ.

Octavum, et quod omnium maximum est : *ex quibus* Israelitis prognatus *est Christus.*

Secundùm carnem. Gr. quòd secundùm carnem. Indicans quòd aliam naturam Christus habet ex Judæis non prognatam ; quod et formaliter significat addens.

Qui est super omnia Deus benedictus in secula, Amen : et textus Græcus , et omnes omnino versiones in polyglotta , habent nomen *Deus ,* et eodem modo punctuant hunc versum , ac nostra versio.

Hinc non audiendi illi qui , ut hanc divinitatis Christi probationem minuant , vel tollunt nomen *Deus ,* vel ponunt punctum , post *omnia ;* sic, qui Christus est super omnia , benedictus sit Deus (Pater) in secula. Erasmus has quidem lectiones refert in notis : Christum tamen Deum ibi profitetur, et in sua paraphrasi. Sensus ergo est : qui Christus est super omnia benedictus , benedicendus et laudandus Deus in secula. Amen.

REFLEXIO MORALIS *in* n. 4 , 5.

Magna quidem hæc Isaaelitarum privilegia : at privilegiorum Christianis concessorum figuræ tantùm filii Dei adoptivi , et quidem majores , facti sumus per Baptismum : in nobis Christus et plenitudo totius divinitatis habitat corporaliter per SS. Eucharistiam : nobiscum Deus iniit fœdus et quidem æternum : nobis datus est in corde Spiritus Dei vivificus et vivificans ; non littera occidens in tabulis lapideis : nobis datus est Dei cultus interior et spiritualis ; non exterior tantùm et cæremonialis : nobis promissa hæreditas æterna Dei , ipsius , omnis boni , fruitio : Deus denique Pater noster, Christus frater noster. Hinc hæredes Dei sumus, cohæredes Christi.

6. Non autem quòd exciderit verbum Dei; non enim omnes qui ex Israel sunt, ii sunt Israelitæ:

Licèt autem, ut dixi magnoperè doleam et discrucier ob Judæorum à justitia casum; non ideò sentio quòd irritæ sint Dei promissiones Abrahæ factæ, pro Israelitis: non enim omnes, qui ex Israele nati sunt, veri sunt Israelitæ, ad quos spectat divina promissio.

7. Neque qui semen sunt Abrahæ, omnes filii: sed in Isaac vocabitur tibi semen:

Neque omnes, qui sunt ex Abrahæ semine, ideò censentur promissionis filii; sed, ut in Scriptura dictum est Abrahæ: in Isaac, qui ex virtute divina, et per repromissionem tibi natus est, posteritas tua censebitur.

8. Id est, non qui filii carnis, hi filii Dei; sed qui filii

Quo verbo Deus significavit à se in filios reputari, non quos caro genuit, sed quos

---

Deum, ob tot et tanta tibi collata beneficia, benedic, ama, lauda in secula. Vitam duc Deo dignam, cui tot vinculis unitus es. Cave ne in mortis hora, hæc sint majoris tuæ damnationis occasio.

6. *Non autem quòd exciderit verbum Dei*......... Gr. non fieri potest autem quòd exciderit, etc. Syr. neque enim prorsus excidit sermo Dei.

Prævenit Apostolus objectionem, quæ contra ipsius dolorem ob Judæorum à salute repulsam fieri potest: nimirum Deus promisit Abrahæ, quod illius semen multiplicaret sicut stellas cœli; et quòd fœdus cum illo contractum esset æternum: quomodo itaque doles, ut ais, ob nostrum à Dei gratiâ casum, et nostram à salute repulsam? an ergo putas quòd exciderit Dei verbum, et irritæ factæ sint illius promissiones? Huic ergo objectioni respondet Apostolus.

Licèt doleam et magnopere discrucier ob Judæorum à justitia casum, non ideo sentio, quòd irritæ sint Dei promissiones Abrahæ factæ: quia scilicet, illæ Dei promissiones non pertinent ad omnes, qui ex Israele nati sunt; sed ad illos, qui fidem Israelis imitantes, veri fiunt Israelitæ.

Nota quòd Deus Abrahæ filiis duplices promiserit benedictiones, temporales scilicet, et spirituales: temporales quidem, de terra v. g. promissa possidenda, Deus in carnalibus etiam Abrahæ filiis adimplevit; spirituales verò, de gratia nimirùm, in solis spiritualibus, id est, credentibus, adimplet.

Esto itaque quòd in plerisque carnalibus Abrahæ filiis exciderit verbum Dei, de spiritualibus benedictionibus: sed non excidit in spiritualibus Abrahæ filiis, id est, fidelibus.

Non enim omnes, qui ex Israele nati sunt, veri *sunt Israelitæ;* ad quos scilicet spectat divina promissio: ad solos enim spirituales Abrahæ et Israelis filios pertinet benedictio et hæreditas promissa.

7. *Neque qui semen sunt Abrahæ*.... Gr. neque quia, etc. Syr. neque etiam qui, etc. id est, neque omnes qui ex semine sunt Abrahæ, ideo censentur, filii promissionis, ad quos spectet hæreditas Abrahæ: aliàs Ismael et Cethuræ filii, et Esau promissionum essent participes: quod Judæi non admittunt.

Sed in Isaac... sed dictum est Abrahæ, Genes. 21. 12. *in Isaac,* seu per Isaac, qui promissione Dei natus est tibi seni et Saræ sterili, posteritas tua censebitur.

8. *Id est, non qui filii carnis*... explicat latentem hac in re figuram, quasi diceret: Hoc significat illos à Deo reputari filios, non qui ex carne, sed qui

promissio et virtus supernaturalis generavit, ut Isaac.

Divina enim promissio his verbis continetur. Genes. 18. 10. *Revertens veniam ad te tempore isto...... et habebit filium Sara uxor tua;* sicut autem ille præ cæteris fuit verè filius Abrahæ : sic et veri sunt Israelitæ, quos Dei promissio et verba pariunt.

Non solùm autem Saræ historia id quod

sunt promissionis, æstimantur in semine :

9. Promissionis enim verbum hoc est : Secundùm hoc tempus veniam; et erit Saræ filius.

10. Non solùm autem illa:

---

ex promissione, seu, quod idem est : hi veri sunt Israelitæ, non quos caro genuit; sed quos gratia et virtus supernaturalis generavit, ut Isaac.

Licèt ergo omnes Judæi sint ex carne Abrahæ, non ideo omnes promissionis filii; licèt autem Gentiles non sint ex carne, non ideo excluduntur è filiorum numero; quia promissi sunt Abrahæ, cùm dictum est ei : *Benedicentur in te omnes gentes.*

Christiani itaque, quos gratia per fidem in Baptismo regeneravit, veri sunt Abrahæ filii.

9. *Promissionis enim verbum hoc est...* id est, de hac enim promissione sic scriptum est Genes. 18. 10. anno proximo, hoc ipso tempore, veniam rursus ad te, et Sara conjux tua sterilis et vetula filium pariet.

Sicut autem ille filius à Deo promissus, et virtute divinâ genitus, fuit præ Ismaele et cæteris, filius Abrahæ et hæres; sic illi veri sunt Israelitæ, quos Dei promissio et gratia divina pariunt; et in illis adimpletur quod Abrahæ promissum est : *benedicentur, etc.*

Observatio moralis. — Isaac itaque promissus, et virtute divinâ genitus ex patre decrepito et matre sterili, figura fuit Christianorum, spiritualium Abrahæ filiorum, qui cœlitus ipsi promissi sunt, cùm dictum est : *benedicentur in te omnes gentes;* et qui per supernaturalem Dei virtutem verbo Dei generantur in aqua frigida et sterili.

D. Chrysost. aquam frigidam baptismalem comparat cum Sara sene et sterili. Sicut promissio, inquit, seu verbum Dei Isaac effinxit et genuit; sic et nos generamur per verba Dei in aquarum lavacro : in Patris enim nomine et Filii et Spiritûs Sancti baptizati, generamur, ait D. Chrysostomus.

Idem post eum dixit Theophyl. verbum Dei finxit Isaac et genuit; consimili sane ratione super nos filios Dei. In lavacro Baptismatis, veluti in matrice verba divina pronuntiantur, eaque nos refingunt, siquidem in nomine Patris, et Filii et Spiritûs Sancti baptizati, regeneramur. Theophylactus.

Itaque sicut Isaac verus Abrahæ filius à Deo reputatus est, non quia ex Abrahæ semine, sed quia ex promissione, et quia fidei Abrahæ imitator; sic et nunc hi veri sunt Abrahæ filii, imò et omnipotentis Dei filii, non qui ex *sanguinibus, neque ex voluntate carnis, sed qui ex Deo* per gratiam regenerati, fidem sectantur Abrahæ, credunt, et obediunt Deo.

Domine Deus, qui per infinitam misericordiam tuam, me filium tuum in Baptismo regenerâsti, da mihi fidem et obedientiam; ut verè, et in vita et in morte à te reputer ut filius : vivam ergo obediens ut filius; moriar obediens ut filius; in æternum te diligam ut filius.

10. *Non solùm autem illa...* Affirmavit Apostolus n. 7, 8. non ad omnes carnales Abrahæ filios, sed ad spirituales pertinere promissiones à Deo factas Abrahæ; idque n. 9. probavit ex ipsis promissionis verbis, quæ spectant ad Isaac tantùm, non ad Ismaelem.

Quia autem ad hoc Judæi respondere poterant 1° Ismaelem rejectum

sed et Rebecca ex uno concubitu habens, Isaac patris nostri.

dixi, nos edocet, filios à Deo censeri, non carnaliter genitos; sed eos, vel qui promittuntur, vel eliguntur à Deo; sed etiam et Rebeccæ historia, quæ gemellos, ex Isaac Patre nostro concepit, quorum junior Jacob, electus fuit à Deo et prælatus Esau, fratri suo primogenito, factusque successor et hæres Isaac patris sui.

11. Cùm enim nondùm nati fuissent, aut aliquid boni egissent, aut mali (ut secundùm electionem propositum Dei maneret),

Cùm enim nondum nati essent, sed in utero matris adhuc essent inclusi (ut pateret libera Dei voluntas, quâ ab æterno decreverat Jacobum et posteros ejus, præferre Esau et posteris ejus),

---

uisse, quia ex concubina natus erat: Isaac autem electum fuisse, quia ex Sara libera, et totius familiæ domina procreatus erat.

Hinc Divus Paulus aliud adducit exemplum, nimirum Jacob et Esau, ex eodem patre, ex eadem matre, eodem tempore genitos; quorum tamen junior electus fuit, senior verò rejectus.

2° Se non ex Ismaele, sed ex Isaac esse progenitos, et consequenter promissionis filios.

Hinc Apostolus hoc exemplo Jacob et Esau ostendit non omnes qui ex Isaac, esse promissionis filios; cùm Esau, primogenitus Isaac, non sit promissionis filius, id est, non sit hæres promissionum factarum Abrahæ et Isaac, Genes. 22. 16. et 26. 3. et 28. 13.

Unde colligendum relinquit, quòd licèt Judæi sint ex Isaac, non ideò promissionis filii; quia Deus illos rejicere potest, sicut rejicit Esau, primogenitum Isaac; sed veri filii sunt, quos Deus ipse per suam misericordiam vocat et eligit ad Christianismum, institutum secundùm Dei propositum.

Unde et rectè concluditur quod asseruit et probat Apostolus: *non omnes qui ex Israel sunt....* n. 6. *neque qui semen sunt Abrahæ, hi filii...* n. 7.

Sed hi sunt veri Abrahæ filii, qui ut Isaac, sunt ex virtute supernaturali; quales qui gratiâ Dei regenerantur in Baptismo; et qui ut Jacob eliguntur, non ex eorum merito, sed ex mera Dei bonitate.

Quòd hæc sit directa mens Apostoli, patebit omni cordato textum sine præoccupatione legenti.

His prænotatis, clarus erit horum versuum sensus.

Non solùm illa.... id est, non solùm Sara, seu Saræ historia nos id quod diximus, edocet; scilicet, filios à Deo censeri, non carnaliter genitos, sed eos, vel qui promittuntur, vel qui eliguntur à Deo.

Sed et Rebecca, id est, sed et id etiam nos docet historia Rebeccæ, quæ gemellos ex Isaac patre nostro concepit; quorum junior Jacob electus fuit à Deo, et prælatus Esau fratri suo seniori, factusque successor et hæres Isaac patris sui.

11. *Cùm enim nondum nati fuissent...* quippe cùm adhuc in utero matris essent inclusi. (Hìc jungi potest quod in n. 13. dicitur, scilicet: *quia major, ut secundùm electionem....* et hoc ideo tunc dictum est, ut hoc argumento pateret, et probaretur firmum et stabile Dei propositum, seu libera Dei voluntas, quâ ab æterno decreverat Jacobum et posteros ejus præferre et honorare præ Esau et posteris ejus.)

Non ex operum merito, sed ex gratuita Dei electione, dictum est Rebeccæ per Angelum :

Major, Esau scilicet, serviet minori, Jacobo; quod in illorum posteris evenit; et de quo jam facto scribens Malachias, dixit vice Dei : Jacobæos prætuli, magisque dilexi : Idumæos neglexi.

Quid hoc significat? quòd sicut aliquando Jacob et ejus posteros Judæos prætulit Esau et Idumæis; ita nunc potest Christianos Judæis præferre, Judæos rejicere; Christianos in filios adoptare; utpote per fidem, Abrahæ, Isaac et Jacob imitatores, spiritualesque filios.

12. Non ex operibus, sed ex vocante dictum est ei :

13. Quia major serviet minori, sicut scriptum est : Jacob dilexi, Esau autem odio habui.

---

12. *Non ex operibus....* id est, non ob merita seu opera, sed ex gratuita Dei electione et vocatione, *dictum est* à Deo per Angelum, Rebeccæ :

13. *Quia major*, Esau scilicet, *serviet minori*, Jacobo : non in personis propriis, sed in posteris suis.

Israelitæ enim, seu Jacobæi, possederunt terram promissam; ex illis natus est Messias, etc. Idumæi autem, posteri Esau, servierunt Israelitis, à Davide subjugati. Vide 2. Reg. 8. 14. servierunt usque ad Joram, filium Josaphat. Vide 4. Reg. 8. 22. numerantur servitutis eorum anni circiter 150.

Sicut scriptum est. Malach. 1. 2. id est, de quo longè postquam completum est, scribens Malachias dixit in persona Dei; *Jacob dilexi*, id est, Jacobo in sua posteritate majora contuli beneficia; *Esau autem odio habui*, id est, neglexi, nolui tanta conferre beneficia posteris ejus.

Sic Lia Genes. 29. 31. dicitur odio habita à Jacobo, id est, neglecta præ Rachele. Sic Lucæ 14. 26. jubemur parentes odio habere, id est, minùs diligere, quàm Christum.

Major n. 10, 11, 12, 13. elucidatio. — Ad majorem horum textuum intelligentiam, observa quòd hæc omnia, quæ hìc ab Apostolo referuntur, juxta sensum litteralem, spectant ad bona temporalia, *major serviet minori.* Scilicet in temporalibus, et eo quo dictum est modo, seu in sua posteritate. Vide n. 13.

Quando enim Angelus, Genes. 25. n. 23. dicit Rebeccæ : *Duæ sunt gentes in utero tuo et duo populi... major serviet minori.* Tunc prædictum est quod inter gemellos illos fratres, et inter duos populos ex illis oriundos, eventurum erat; scilicet quòd unus frater alterum erat supplantaturus; unus populus alterum superaturus : quod postea evenit, non ex operibus illorum, sed juxta Dei propositum.

In illis ergo Geneseos verbis continetur prædictio de re temporali futura, scilicet de unius prælatione, et alterius postpositione in temporalibus.

De horum autem fratrum, aut populorum ex illis oriundorum, prædestinatione ad gloriam æternam, aut de reprobatione, nullo modo agitur.

Longè verò postquam hæc prædictio completa est, Malachias, quem citat Apostolus, unius prælationem vocat amorem Dei, alterius postpositionem vocat odium Dei. *Jacob dilexi, Esau odio habui.*

Circa quod notandum 1° tempus, quo hoc dictum est à Malachia : non enim de fratribus illis in utero adhuc inclusis, dictum est : *Jacob dilexi, Esau....* uterque erat tunc in peccato originali, sicque naturâ filii iræ; sed

post eventum rei prædictæ, multaque post secula, Jacobi, et Jacobæorum prælatio vocatur amor; Esau, et Idumæorum humiliatio vocatur odium.

2. Notandus effectus illius amoris aut odii: ob hoc autem consulendus est Malachias, quem ideo citat D. Paulus. Ex Malachia autem amoris illius effectus est, terras habere fertiles, reduci è captivitate Babylonica, etc. effectus verò odii, ingratam habere terram, in captivitate relinqui, eorum montes et terram in solitudinem poni.

In sensu itaque litterali, etiam juxta Malachiam, unius amor, seu prælatio super alterum, est in donis et commodis temporalibus; alterius odium, seu postpositio, est in donis et commodis temporalibus: in hoc ergo etiam textu, nihil de prædestinatione, aut de reprobatione.

Restat ergo examinanda mens Apostoli, quid intendat in horum textuum citatione, et quis sit illorum sensus allegoricus, ab Apostolo intentus.

QUÆ MENS APOSTOLI *in his versibus.*

Meliùs agnosci non potest, quàm ex ipso ejus contextu, et ex scopo sibi in hac epistola proposito.

Ex contextu, ut jam indicavi, et ut legenti patet, probat exemplo Esau, non omnes qui ex Isaac, esse promissionis filios; sed Judæos, sicut et Esau posse à Deo rejici: Gentiles verò posse à Deo eligi et præferri Judæis, sicut Jacob prælatus est Esau, sicque fieri spirituales Abrahæ filii.

Ut hanc D. Pauli mentem, in ipso textu patentem pleniùs percipias; et clariùs intelligas de qua prælatione aut postpositione intendat loqui; seu in quo Gentiles Judæis prælati sunt ex mera Dei misericordia;

Recordare finis ab Apostolo in hac epistola intenti; de prædestinatione aut reprobatione non disputabatur à Romanis, seu Judæis, seu Gentilibus; sed de quâdam in Christianismo prælatione erat apud eos altercatio: qui præferendi aut prælati? an Judæi? an Gentiles? ob quid prælati? an ob merita Judæorum legem Mosaicam observantium? an ob merita Gentilium legem naturalem custodientium?

D. Paulus utrosque in tota hac epistola confundit et humiliat; quod et hìc præstare satagens, ostendit Gentiles quidem, licèt posteriores, esse prælatos Judæis, non ob merita sua, sed ob puram Dei bonitatem et misericordiam.

Gentilium prælatio est Judæorum confusio; at Gentilium sine meritis prælatio, est Gentilium humiliatio.

Hoc autem utrumque et Gentilium prælationem et Judæorum rejectionem probat exemplo Jacob et Esau. Sicut Esau, licèt patris sui præceptum servaverit, non tamen benedictionem habuit; sed Jacob, licèt junior: sic Judæi, licèt antiquiores, et legem observaverint, exclusi sunt à benedictionibus in Christo: Gentiles verò, qui benedictionem non quærebant, benedictionem receperunt; et sicut Jacob fratrem suum supplantavit; ita Gentiles Judæos supplantaverunt: et sicut Jacob elegit Deus, non ob merita, sed *ut Dei propositum maneret;* sic et Gentiles elegit, non ob merita, sed ex mera misericordia.

Mens igitur Apostoli fuit dare nobis figuram hujus, quod futurum erat inter Judæos et Gentiles in Christianismo; et, argumento à figura ad rem significatam, nobis colligendum relinquere, quòd sicut Deus Jacobum, posteriùs natum, prætulit Esau priùs nato, non habitâ ratione ad eorum merita, quæ nulla adhuc erant; ita prætulit credentes non credentibus, ut credentes regeneret in Baptismo, non habitâ ratione ad opera legalia Judæorum; nec ad idololatriam, aut alia crimina Gentilium.

Si verò ita sit, quòd Deus Gentiles nunc in spiritualibus præferat Judæis; sicut olim Jacobum in temporalibus prætulit Esau, idque sine merito, ut dictum est : numquid erit aliqua in Deo injustitia? absit omninò à piis mentibus hæc impia cogitatio.

Non est iniquitas in Deo, si Christianos nunc adoptet, et in filios recipiat : hoc enim opus est misericordiæ; donorum autem suæ misericordiæ dominus est Deus, juxta quod ipse Dominus Moysi dixit : miserebor cujus misereor, etc.

14. Quid ergo dicemus? numquid iniquitas apud Deum? Absit.

15. Moysi enim dicit : Miserebor cujus misereor : et misericordiam præstabo cujus miserebor.

Justificatio enim per fidem est gratuita, ut c. 4. n. 4 et 5. probavit Apostolus.

Et sicut Deus hâc prælatione Jacobum dilexit, Esau autem neglexit; sic Christianos, qui sunt promissionis filii, quasi filios dilexit, non ex eorum merito prævio, sed ex libera sua bonitate; Judæos autem, non credentes, neglexit et rejecit.

Nota quòd hìc quidem excluduntur opera legis et opera naturæ; ad quæ Deus in justificatione nullam rationem habet; non verò opera ex fide et gratia; nec ipsum opus, quo fidelis fidem et gratiam acceptat, seu quo credit, sperat et pœnitet, ut ad justitiam se præparet, imò verò hoc requiritur, ut quis adoptetur, et fiat promissionis filius.

Conclusio moralis. —Ergo nec mihi, nec parentibus meis, nec ulli creaturæ debeo, quòd sim Christianus, adoptivus Dei filius; sicut Jacob nec sibi, nec parentibus debuit quòd præferretur : ergo soli Deo me totum debeo, soli Dei misericordiæ debeo gratiam adoptionis in Christianismo. Hanc Dei misericordiam et in tempore et in tota æternitate cantabo.

14. *Quid ergo dicemus? numquid iniquitas...* occurrit objectioni, quæ contra Dei justitiam, ob hanc sine merito electionem, fieri potest : quasi diceret : Si quemadmodum Deus Jacobum fratri suo prætulit in temporalibus; ita nunc Gentiles credentes Judæis præfert in spiritualibus, in gratia scilicet et benedictionibus filiis Abrahæ promissis, et per Christum obventuris :

Numquid propterea dici potest, quòd sit aliqua in Deo injustitia, maximè cùm id fiat absque eorum merito?

Absit, respondet, aversans rem Dei naturæ planè repugnantem.

15. *Moysi enim dicit : Miserebor...* Gr. et miserebor quemcumque miseratus sum.

Hoc textu utitur ad probandum nullam in Deo injustitiam esse, si Christianos adoptet, Judæisque præferat, sicut Jacobum prætulit Esau : quia scilicet opus utrumque, opus est misericordiæ; Deus autem miseretur cui vult.

Quasi diceret : Deus donorum suorum dominus est, nemini quidquam debet, sua gratis, cui vult dat, uni misericordiam faciens, nulli facit injuriam.

Juxta illud quod ipse dixit Moysi, Exod. 33. 19. *miserebor...* hæc autem Gentilium prælatio, sicut et Jacobi prælatio, opus est misericordiæ : in neutra ergo facit injuriam.

Miserebor cujus misereor... hæc verba dicta sunt Moysi Exod. 33. 19. post-

16. Igitur non volentis, neque currentis, sed miserentis est Dei.

Hoc ergo justificationis negotium, de quo hìc agimus, hæc paterna Dei in Christianos benedictio, non est in hominis arbitrio, sicut paterna Isaac benedictio non fuit in Esau volentis et currentis potestate; sed est opus meræ Dei misericordiæ.

17. Dicit enim Scriptura

Non est etiam iniquitas in Deo, si Judæos

---

quam omnes circa vitulum aureum peccaverant, quorum tamen aliqui antùm supplicio sunt affecti; alii eorum supplicio sunt correcti.

Videtur etiam quòd possint ad litteram intelligi, vel de beneficio ipsi Moysi singulariter promisso. Vide n. 19. *Ego ostendam omne bonum tibi... et miserebor cui voluero...* vel de protectione temporali, quâ fultus populus Dei erat coram aliis populis glorificandus. Vide n. 16.

Hìc autem Apostolus hæc verba refert ad probandum quòd nulla sit in Deo injustitia, si Gentiles credentes adoptet, præferatque Judæis non credentibus; sicut nulla fuit in Deo injustitia, cùm Jacobum prætulit Esau; quia hoc utrumque opus est misericordiæ: Deus autem donorum suæ misericordiæ dominus est.

Itaque hæc verba, neque in sensu litterali spectant ad æternam prædestinationem; nec in sensu allegorico, ea de tali prædestinatione D. Paulus intelligit; sed de misericordia Christianis præ Judæis facta, nimirum de vera justitia Christianis collata.

Quot Judæi, de quibus dictum est: *Miserebor...* damnati tamen fuerunt! quot et Christiani, quibus à D. Paulo hæc Dei verba applicantur, et damnati sunt et damnabuntur! De gratia ergo intelligenda sunt juxta D. Pauli mentem.

16. *Igitur non volentis...* id est, hoc ergo, de quo hìc agimus; hoc justificationis negotium, seu hæc paterna Dei in Christianos benedictio, non est in hominis arbitrio; sicut paterna Isaac benedictio non fuit in Esau, eam desiderantis, et propter eam habendam currentis, potestate: sed opus est meræ Dei misericordiæ.

Conclusio moralis et dogmatica.—Ergo in se sola fundatur Dei misericordia: donorum quippe suorum dominus est Deus.

Sicut Ismaele relicto, Cethuræque filiis, elegit Isaac: sicut Jacobum præposuit Esau, licèt uterque in eodem utero, eodemque tempore formati fuerint: sicut ex quamplurimis, qui vitulum adoraverunt in deserto, alii supplicio sunt affecti; alii eorum supplicio correcti, sapientiores evaserunt: hæcque omnia, quia voluit, quia Dominus, quia gratiæ suæ dominus: ita nunc paucos ex Judæis, qui crediderunt, suscepit, cæteros repulit! Gentiles quamplurimos adoptavit, benedixit; non ob eorum desideria, aut bona opera; sed propter Dei misericordiam, cui placuit in fide Christiana, non in operibus legis, benedictionem Abrahæ promissam collocare.

17. *Dicit enim Scriptura Pharaoni...* Syr. ait enim in Scriptura Pharaoni; id est, Deus in Scriptura dicit Pharaoni.

Magnâ sapientiâ, ne invidiosam orationem reddat; supplicii argumentum ac probationem à Barbaro profert; ne illos iræ vasa cogatur appellare, ait D. Chrysostomus.

Hoc textu utitur Apostolus ad probandum nullam in Deo esse injustitiam, si dum Christianorum miseretur, Judæos incredulos in sua relinquat obstinatione; sicut justissimè Pharaonem in sua reliquit obduratione propria, et quam suâ sibi malitiâ procuraverat; illumque tandem cum suo exercitu submersit; dum Moysem et populum Judaicum salvaret.

incredulos in sua relinquens obstinatione, tandem rejiciat; sicut olim eorum misertus, Pharaonem in sua reliquit obduratione, ac tandem punivit; secundùm quod Deus de eo dicit in Scriptura : in hoc ipsum te servavi; et licèt contumacem, non statim destruxi, ut variis signis et prodigiis meam circa te potentiam ostenderem; hisque prodigiis nomen meum in toto terrarum orbe eò gloriosiùs percrebresceret, quo major foret tua pertinacia.

Deus ergo suarum miserationum Dominus, cujus vult miseretur; et quem vult in sua relinquit obstinata duritia, et in neutro nulli facit injuriam.

Pharaoni : quia in hoc ipsum excitavi te, ut ostèndam in te virtutem meam : et ut annuntietur nomen meum in universa terra,

18. Ergo cujus vult miseretur, et quem vult indurat.

Quasi diceret : Non est etiam iniquitas in Deo, si Judæos incredulos et obstinatos derelinquat; sicut olim eorum misertus, Pharaonem in sua obduratione dereliquit : juxta quod de eo dicit in Scriptura.

In hoc ipsum excitavi te. Ambros. te servavi : alii codices, inquit, habent, suscitavi : sed sive servavi, sive suscitavi habeant, idem est sensus. Ambrosius.

Igitur, te suscitavi, seu constitui Regem; vel te servavi, et contumacem non destruxi. Poterat Deus Pharaonem contumacem illico prosternere, vivum servavit : *ut ostenderem in te*..... ut plura potentiæ meæ signa circa te facerem, quæ magnam nomini meo gloriam parerent.

Nota quod duplex fuerit intentio Dei circa Pharaonem. Prima Dei intentio Pharaonem ad thronum evehentis, erat ut justè regnaret, Deo obediret, populum justè regeret. Secundaria (ex hypothesi quòd impiè regnaret, Deoque contumaciter resisteret) malitiam Pharaonis ordinavit ad suam gloriam, et ad ostensionem potentiæ suæ : et in hoc maxima elucet Dei sapientia; at nulla in Deo, ob hoc injustitia.

Et ut annuntietur... reverà Dei nomen in toto terrarum orbe eò gloriosiùs percrebruit; quò major erat Pharaonis potentia, illiusque pertinacior obstinatio, et major Judæorum oppressio.

Hinc innotuit quòd Deus verus esset Deus, et populus Judaicus, ejus esset populus. Vide Josue 2. n. 9, 10, 11.

Duplicem pariter concipe intentionem Dei circa Judæos obduratos, omnesque alios peccatores obduratos. Illos conservat et sustinet Deus, ut sese corrigant et salventur : cùm autem videt eos magìs ac magìs indurari, eos tandem punit, ut suam in illis potentiam manifestet, aliisque rebellibus metum salutarem incutiat.

Et in hoc nulla injustitia, quia nunquam punit, nisi suâ culpâ et obduratione promeritos.

18. *Ergo cujus vult miseretur*... Recta conclusio. Cùm sit gratiæ suæ dominus, ut n. 15. dictum est; et ut ostendit in Jacobo; in Israelitis Ægypti incolis, denique in christianis.

Et quem vult indurat : ut ostendit in Pharaone; in Judæis incredulis, quos in peccatorum suorum punitionem, in sua duritia deserit.

Nota quòd et homo se indurat, et quòd Deus hominem indurat. Induruit, seu induravit se cor Pharaonis, Exodi. 7. 2, 19, 32; cap. 9, n. 35. et Deus

19. Dicis itáque mihi : Quid adhuc queritur ? voluntati enim ejus quis resistit?

Sed hinc rursus objicis mihi : hoc cùm ita sit, cur ergo Deus de peccatoribus conqueritur? videtur enim quod tales sint ipsius voluntate; Dei autem voluntati quis valeat resistere?

---

cor Pharaonis induravit, Exod. 10. n. 1, 20, 27, etc. cum hoc discrimine maximo.

Quòd homo sese propriè et positivè indurat suâ malitiâ et obstinatione; Deus autem indurat permissivè, negativè, non dando specialem gratiam, illum suæ malitiæ deserendo, et sinendo fieri duriorem : illum in patientia sustinendo, et leniter tractando.

Sic Dei misericordia Pharaonem indurabat. Cùm enim eum flagellabat Deus, videbatur quòd populum Dei dimissurus erat : cùm verò Deus auferebat flagella, Pharao fiebat ex eo contumacior : et ita de Judæis, et de omnibus obduratis intellige.

Pharao Dei patientiam existimavit imbecillitatem, et ejus causâ suam auxit contumaciam. Theodoretus.

Conclusio. — Ex supradictis concluditur quòd Deus donorum suorum dominus, supremus et liberrimus gratiarum suarum dispensator : gratiam, cui vult impertitur : cùm miseretur, gratuitò et liberaliter miseretur : cùm quempiam tandem sibi ipsi deserit, nulli facit injuriam, sed justum exercet judicium; misericordiæ suæ exempla dedit in Jacobo et posteris ejus; dat et in credentibus, seu Judæis, seu Gentilibus; justitiæ exempla dedit in Pharaone et obduratis Judæis.

Hanc veritatem edoctus, ama Deum misericordem, time justum; dic et repete semper : *Miserere mei, Deus, secundùm magnam* et puram *misericordiam tuam.*

19. *Dicis itaque mihi : quid adhuc queritur...* objectio à Judæo facta ob præcedentem conclusionem : si, ut dicis, *Deus cujus vult, miseretur, et quem vult indurat,* cur ergo de peccatoribus conqueritur? cur eos accusat et punit? voluntate enim Dei tales sunt; *Dei autem voluntati quis resistat?*

Huic blasphemæ interrogationi, duplici modo respondet Apostolus. 1° Retundit blasphemorum superbiam tum objectu propriæ ipsorum vilitatis, tum objectu absoluti et supremi dominii, quod Deus habet in omnia opera sua; 2° respondet categorice, n. 22, 23, etc.

Poterat igitur Apostolus statim respondere Deum de peccatoribus justè conqueri, quia ipsi propriâ suâ malitiâ, contra Dei voluntatem sese obdurant. Vide n. 18 et n. 21 et 22.

Poterat negare Dei voluntate tales, seu obduratos et impœnitentes esse.

Poterat addere, voluntati quidem Dei non resisti in iis, quæ vult absolutè, et sine conditione. Hìc autem aliam esse rem, ut patet ex dictis n. 17. de prima Dei intentione Pharaonem ad thronum evehentis : et n. 18, de modo quo Pharaonem rebellem obduravit, impropriè scilicet et indirectè, et ex dicendis n. 22 et 23.

Denique dicere potuisset quòd locum forsitan aliquem haberet hæc objectio, si Deus Pharaonem justum, sanctum, Deo obedientem, deseruisset, ad peccatum impulisset, propriè et directè obduràsset. Idem intellige de Judæis obduratis : at longè aliter se res habet. Tantùm abest ut sic obduret; imò cum multa patientia talem sustinet obdurationem fieri.

Aliæ non deerant Apostolo responsiones, quas in fine cap. afferet et in sequentibus. Sed ante omnia blasphemorum ferociam voluit edomare, dicens :

O tu, qui de humo, quis es? qui audeas tale quid opponere Deo, et contra eum disputare? quis ferat, si luteum vas cum suo figulo disceptet, eique dicat : Cur me sic finxisti? cogita ergo te lutum in manu Dei, tuumque reverere figulum.

Numquid figulus plenam non habet in lutum suum potestatem, ut ex eadem luti massa faciat vasa quæ voluerit, aliud in

20. O homo! tu quis es, qui respondeas Deo? Numquid dicit figmentum ei, qui se finxit : Quid me fecisti sic?

21. An non habet potestatem figulus luti, ex eadem massa facere aliud quidem

---

20. *O homo! tu quis es, qui respondeas Deo? O homo;* id est, ô tu, qui de humo! *quis;* quantulus es tu, qui audeas respondere Deo? seu, ut habet D. Chrysostomus et Theophylactus, qui ex adverso respondes Deo: hoc est, qui contradicis, qui resistis Deo, et contra Deum disputas?

Quia superbia hujus quæstionis est causa. Hinc Apostolus blasphemum retundit, 1° propriè suæ vilitatis objectu.

Numquid dicit figmentum ei qui se finxit? quasi diceret : Hominem te cogita; illum cogita Deum : te creaturam et figmentum cogita; illum verò creatorem et figulum tuum : et hæc cogitans tu vas fictile, cum Deo creatore et figulo tuo, desines disputare. Numquid enim vas fictile dicit figulo, etc.

Hinc docemur Deo nec respondendum, nec ab eo quærenda ratio; sed Dei dictis parendum, licèt illorum rationem ignoremus : dominus est, et hoc Apostolus intendit hâc loquelâ et similitudine.

21. *An non habet potestatem figulus luti...* 2° retundit et blasphemum objectu supremi dominii, quod Deus habet in omnia creata, et quod licet Deus exerceret absolutè et pro libito, nulli faceret injuriam, quia Dominus omnipotens est et supremus.

Numquid figulus jus plenum et potestatem absolutam non habet in lutum suum : ut ex eadem massa faciat vasa quæ velit?

Aliud quidem in honorem; id est, in usus honorificos : *aliud vero in contumeliam ;* id est, in vile et abjectum ministerium.

Hâc figuli et luti similitudine usus est Isaias, cap. 29, 16. et cap. 45, 9. ut ostendat non debere homines, vasa lutea, Dei opificis sui facta reprehendere, ipsique contradicere. Vide loca citata.

Hâc eâdem similitudine usus est et Jeremias cap. 18. n. 6. sed quòd notandum, ipse Jeremias n. 8 et 10. ostendit quod hæc comparatio non respondet in omnibus : quandoquidem Deus ibi semetipsum vasis suis, id est, hominibus accommodat; suaque consilia, hominum, qui sunt vasa libera, consiliis attemperat; agitque pœnitentiam de bono aut malo, quod circa illos cogitavit; juxta quod homines bonam aut malam agunt pœnitentiam. Vide Jerem. c. 18. n. 8 et 10.

Hinc prudenter D. Chrys. admonet quòd hæc comparatio figuli et vasorum luteorum non debeat in omnibus verificari; sed tantùm valet ad hoc quòd homo non debeat contradicere Deo, sed ejus incomprehensibili sapientiæ cedere, subdi, obedire, tacere; similem esse rei inanimi, quæ figuli manus subsequitur : hæc multò fusiùs D. Chrysostomus.

Quidquid ergo circa nos faciat Deus, opifex noster, honoret, puniat; debemus adorare, silere, lutum imitari; et sicut lutum figuli manum sequitur, sic et voluntati omnia gubernantis cedere.

Et hoc nos docet hæc comparatio ex Prophetis desumpta, et in sensu litterali intellecta.

Cave autem ne ad opificii rationem existimes hæc à Paulo dicta fuisse, ait

honorem, aliud verò in
meliam?

usus quidem honestos, aliud verò in sordidos usus? Longè vilior est homo cum Deo collatus, quàm lutum cum figulo collatum; posset ergo Deus, quia omnipotens et supremus Dominus, citra cujuspiam injuriam, ex hominum massa facere quidquid voluerit: at quia bonus et optimus, non vult nisi quod bonum et optimum; scias ergo quòd Deus vasa non finxit immunda, sed homines ipsi sese suis peccatis conspurcant.

---

ysostomus; aliàs hinc multa sequerentur absurda, etc.; et D. Paulus ique ipsam voluntatem coronat, secum ipse pugnaret. Idem D. Chrysus.

etenim discrimen est inter homines et vasa lutea; quòd homines vasa ıera, et consequenter ipsimet per peccatum, seu per suæ libertatis ı, sese faciunt vasa in contumeliam, sese propriè et positivè indu-ùm possent, si vellent, adjuvante Dei gratiâ, se à suis sordibus are; et ex vasis contumeliæ, fieri vasa in honorem. Vide D. Paulum æ ad Timoth. 2. n. 20 et 21.

quid ex hac comparatione nobis inferendum relinquit Apostolus?

ex dictis in toto contextu intelligendum, scilicet si figulus jus et tem habet ex eadem massa faciendi vasa, quæcunque voluerit;

ıtò potiori jure Deus ex eadem massa filiorum Abrahæ, aliquos, Israelitas, potest bonis et honoribus cumulare! alios, Ismaelitas et os talibus privare! imò Israelitarum servituti addicere!

ıtò potiori jure Deus potest ex eadem massa hominum Ægypti inco-: aliquos, scilicet Ægyptios, et Pharaonem rebellem plagis affligere, ique in profundum maris submergere; Israelitas verò è captivitate e, et in terram fluentem lac et mel inducere!

ultrà, in sensu saltem allegorico nobis intelligendum relinquit lus?

ıtò potiori jure Deus, et ratione dominii et ratione justitiæ, ex eadem ım massa, sed diversimodè dispositâ, Christianos credentes, potest vasa in honorem; id est (ut D. Paulus explicat 2. ad Tim. 2. n. 20, asa sanctificata, et utilia Domino, ad omne opus bonum parata: verò incredulos et nolentes, per fidem, à sordibus suis emundari, contumeliam, seu profana, inutilia Deo, malis dedita.

hoc tamen discrimine, quòd sicut Deus propriè, positivè et directè ur; sic et propriè, positivè et directè facit vasa in honorem.

autem non nisi impropriè, indirectè, negativè, permissivè indurat, nisi impropriè et indirectè facit vasa contumeliæ; ipsi autem pec-directè et propriè sese talia faciunt, sicut sese propriè et positivè nt.

est ergo, ex ipso D. Paulo, vas in honorem? *Est vas sanctificatum, omino, ad omne bonum opus paratum.* Id est, omnis et quilibet ınus, seu justificatus.

est autem vas contumeliæ, omnis non Christianus, non justificatus. es quidem, et Christianus, seu justificatus; et non Christianus, seu stificatus, sunt ex eadem massa, seu genere hominum:

ergo habet justificatus quòd sit vas sanctificatum? à Dei misericoræ ipsum prævenit, et cui consensit, seu, ut dicetur n. 32, quia

Si autem postquam Deus cum multa patientia diu sustinuit peccatores, qui se suâ malitiâ dignissimos iræ et vindictæ divinæ reddiderunt, et qui suâ obduratione exitium meruerunt; si, inquam, suam tandem in illos exercet justitiam, eosque pu-

22. Quòd si Deus volens ostendere iram, et notam facere potentiam suam, sustinuit in multa patientia, vasa iræ, apta in interitum,

credidit in Christum. Unde habet non justificatus, quòd sit vas in contumeliam? à sua duritia, quâ Dei misericordiam repulit, seu quia in Christum credere noluit, ut n. 32.

Hoc ut clariùs intelligas; et ob id Deo dignas possis agere gratias, concipe Christum, ut centrum honoris.

Observatio moralis. — Christus est centrum honoris et divinæ benedictionis in ipso, ob ipsum, et per respectum ad ipsum, honorantur apud Deum, et benedicuntur à Deo, quicunque honorati ac benedicti fuerunt, sunt et erunt.

Per respectum ad Christum, benedicti fuerunt Abraham, Isaac, Jacob, omnes quicunque fideles : *Deus benedixit nos in omni benedictione spirituali in cœlestibus, in Christo.* D. Paul. Ephes. 1.

In hoc itaque honoris et benedictionis centro quærendus honor, quærenda benedictio; fide, charitate, etc.

Quicunque huic centro fide unitur, fit vas honoris et benedictionis; et eò majoris, quò majori fide et charitate illi unitur.

Hinc omnis verè fidelis vas est honoris et omnis spiritualis benedictionis.

Hinc omnis incredulus vas est contumeliæ et dedecoris.

Hinc disce Christo, benedictionis centro, uniri, non habitu tantùm fidei; sed et frequentibus actibus fidei, spei, charitatis; ut in dies et in momenta fias vas majoris ac majoris honoris atque benedictionis.

In hoc centro permane, quiesce.

Altera observatio et praxis. — Sicut Christus centrum est in quo benedicimur à Deo ; sic et centrum est in quo Deum debemus benedicere : sicut in ipso, et propter ipsum, omnia nobis donantur à Deo ; sic in ipso, et per ipsum de omnibus debemus gratias agere Deo, sicut mediator est, per quem recipimus : ita et per quem reddimus : sicut absque Christo, nihil à Deo sperandum ; ita sine Christo, nihil Deo gratum.

Itaque Christo nobis continuè adhærendum ; ut petamus, ut reddamus, ut benedictionem divinam recipiamus, ut dignas Deo gratias agamus.

22. *Quòd si Deus volens ostendere iram et notam facere potentiam suam, sustinuit in multa patientia, vasa iræ, apta in interitum...* Gr. adaptata. Syr. consummata ad exitium. Repressâ blasphemorum superbiâ, incipit Apostolus objectioni factæ n. 19. categoricè et directè respondere : *Si quem vult indurat : cur Deus queritur* et punit induratos?

Respondet Apostolus : quia homines ipsi sese suâ propriâ malitiâ positivè indurant, et se suâ duritie aptant ad perditionem : Deus autem illos patienter sustinet, et peccare permittit, et punire differt; sicque suâ patientiâ dicitur illos obdurare.

Quòd si, supple : quid tùm, *si* : vel quid ad te, *si* : vel quid est iniqui in Deo, *si* : vel, *tu quis es qui respondeas Deo, si.*

Sustinuit in multa longanimitate ; nec statim punivit, sed ad resipiscentiam invitavit.

Vasa iræ, id est, homines suâ malitiâ dignissimos in quos Deus gravissima ederet justitiæ exempla.

23. Ut ostenderet divitias gloriæ suæ in vasa misericordiæ, quæ præparavit in gloriam.

nit, ut hâc eorum punitione manifestet suam potentiam; et ut ex impiorum vindicta clariùs elucescat Dei in sanctos misericordia, quos suâ gratiâ præparavit ad æternam gloriam; quid inde contra Deum dici potest?

Apta, seu aptata, suâ scilicet obstinatione et impœnitentiâ, ad perditionem, id est, qui suâ obstinatâ malitiâ exitium meruerunt.

Volens ostendere... id est, *si*, inquam, postquam tales peccatores diu *cum patientia sustinuit Deus*, exspectans eorum conversionem; si tandem in illos ostendit iram suam, notamque facit suam in puniendo potentiam, sicut in Pharaonem: quid inde contra Deum dici potest?

Nota 1° in his Apostoli verbis, rationem rejectionis et punitionis divinæ; scilicet duritiem, seu Pharaonis, seu Judæorum, seu aliorum quorumcunque peccatorum.

Nota 2° ex iisdem verbis colligi hanc peccatorum duritiem propriè non esse à Deo; sed contra Dei voluntatem: quandoquidem Deus illum cum multa patientia sustinet.

Nota denique in hoc et sequenti versu triplicem contineri rationem, ob quam Deus impios cum multa patientia tolerat.

Primò ut convertantur, et per pœnitentiam ad Dei misericordiam recurrant: Deus, quia benignus et misericors, *omnesque vult salvos fieri;* hominem peccantem non statim punit, sicut punivit Angelum: sed eum, utpote infirmum, cum multa patientia sustinet; hâcque suâ bonitate et longanimitate ad pœnitentiam invitat, ut cap. 2. n. 4. jam dixit noster Apostolus: *Ignoras quoniam Dei benignitas ad pœnitentiam te adducit.*

Secundò ut induratos impœnitentes tandem puniat. Postquàm enim peccatorem exspectavit divina bonitas, eumque suâ longanimitate ad pœnitentiam diu invitavit; videns quòd hâc suâ bonitate et patientiâ peccator ad suam ad ipsius perditionem abutitur; et ob eam fit in dies contumacior: divina tandem justitia suam in illum exercet potentem vindictam; peccatorem ergo obduratum punit juxta cordis illius duritiam, id est, eò severiùs, quò diutius et obstinatiùs divinæ benignitati restitit. Vide cap. 2. n. 5.

Tertiò ut aliquorum obduratorum punitione, plurimis aliis peccatoribus metum salutarem incutiens, eos convertat et sanctificet. Quoniam *misericordia superexaltat judicium:* in ipsa punitione elucet Dei misericordia: 1° quia peccatorem, quantumlibet rebellem, citra condignum, etiam post longam patientiam, punit; 2° quia sic punit, suamque in eum manifestat vindictam, ut et hinc in aliis suam ostendat misericordiam, quos hujus punitionis metu convertit à vitiis, sanctificat, facitque vasa misericordiæ; ut in n. sequenti dicitur.

23. *Ut ostenderet divitias gloriæ suæ...* id est, abundantiam bonitatis suæ. Syr. miserationes suas. Bonitas, gloria Dei: ob eam enim Sancti Deum glorificant.

In vasa misericordiæ, in sanctos, justificatos, et verè fideles.

Quæ præparavit in gloriam: hìc incipientem per gratiam; in cœlo perficiendam per beatitudinem: præparavit autem vocando eos, ut explicat in sequentibus, et fidem dando.

OBSERVATIO MORALIS *in* n. 22 *et* 23.

Cum multa patientia Deus peccatores sustinet. Deus ergo improbitatis

Sanctos intelligo, Christianos, quos Deus partim ex Judæis, partim ex Gentibus vocavit.

Ex Gentibus vocandos fore prædixit Dominus in Osee, dicens : Vocabo Gentiles idololatras ad fidem meam, et tunc plebs quæ non erat mea, erit mea, dilecta, et misericordiam consecuta.

Et in locis ubi dici poterat : Vos non populus meus; tunc ibidem dicetur : Vos filii Dei vivi.

24. Quos et vocavit nos non solùm ex Judæis, sed etiam ex Gentibus,

25. Sicut in Osee dicit : Vocabo non plebem meam, plebem meam : et non dilectam, dilectam : et non misericordiam consecutam, misericordiam consecutam.

26. Et erit : In loco, ubi dictum est eis : Non plebs mea vos : ibi vocabuntur filii Dei vivi.

---

hominum non est auctor : sed cùm sit infinitè bonus et sapiens, ut bonus permittit et tolerat malum; ut sapiens, ex malo medicamentum conficit contra malum.

Sicut medici non creant viperas, ait Theodoretus, sed ex eis medicamentum hominibus utile conficiunt : ita Deus malos non facit : sed postquàm improbos diu toleravit, ex eorum improbitate medicamentum conficit : illos quippe punit, illorumque punitione alios peccatores terret et convertit, et suam misericordiam in Sanctos manifestat.

Adoro te, Deus bone! Deus juste! Deus infinitè sapiens ! at Deus semper misericors !

Quia bonus, sustines cum patientia : quia justus, punis tandem quos indurat longa patientia : at quia semper misericors, etiam in punitione misereris; peccatorum quidem, quos citra condignum punis; aliorum verò, quos tali punitione instruis et convertis. Da mihi, Domine Deus, te in omnibus adorare! da mihi et tuæ justitiæ et tuæ misericordiæ operibus, ad salutem meam, et ad gloriam tuam rectè uti.

24. *Quos et vocavit nos...* Explicat Apostolus quid intelligat per vasa misericordiæ, *nos*, scilicet Christianos, *quos* partim ex Judæis, partim ex Gentibus *vocavit* Deus, id est, omnes Christianos. Non ergo solùm ad gloriam prædestinatos. Quot enim ad Christianismum vocati sunt, qui ad gloriam non sunt prædestinati! Si autem omnis Christianus, vas misericordiæ : ergo omnis non Christianus, vas iræ.

Hæc vasa misericordiæ sunt eadem quæ dicta sunt *vasa in honorem* : vasa autem iræ sunt eadem ac *vasa in contumeliam*.

25. *Sicut in Osee dicit : Vocabo...* In Græco non est, misericordiam non consecutam, misericordiam consecutam.

Probat ex Osea, Gentiles fore vocandos in Ecclesiam : vocabo Gentes idololatras ad fidem meam; et quæ non erant plebs mea, cùm fuerint ad me conversæ, vocabo eas plebem meam, dilectam et misericordiam consecutam.

26. *Et erit in loco ubi dictum est eis...* in Græcia, v. g., in Italia, in Gallia, etc. ubi dici poterat, *vos, non populus meus;* ibidem, postquam fuerint ad fidem conversi, dicentur *filii Dei vivi.*

Nota cum Theodoreto, quòd hæc testimonia ex Osea 1° et 2° cap. desumpta, de Judæis quidem in sensu litterali dicta sunt : per hæc enim prædixit Oseas, quod futurum erat illis; nempe cùm, decem tribubus per Assyrios abductis, non essent ampliùs populus Dei; deinde cùm, paucis

27. Isaias autem clamat pro Israel : Si fuerit numerus filiorum Israel tanquam arena maris, reliquiæ salvæ fient.

Valdè autem paucos ex Judæis fore ad fidem convertendos, Isaias audacter prædixit, dicens : Etsi carnalium filiorum Israel sint in maximo numero, eorum tantùm reliquiæ, id est, paucissimi salvabuntur.

28. Verbum enim consummans et abbrevians in æquitate : quia verbum breviatum faciet Dominus super terram :

Deus enim cum justitia faciet quod locutus est, redigens Israelem, quem salvaturus sit, ad brevem et exiguum numerum.

29. Et sicut prædixit Isaias : Nisi Dominus Sabaoth reliquisset nobis semen, sicut Sodoma facti essemus, et sicut Gomorrha similes fuissemus.

Ita ut nisi Dominus exercituum suâ gratiâ nobis aliquod reliquisset semen, funditus periissemus.

---

quibusdam in patriam redituris, rursum forent populus Dei ; at in sensu mystico de Gentibus intelliguntur, per vocationem ad fidem factis populus Dei : *omnia* quippe *in figura contingebant illis.*

Hinc D. Paulus hæc facta et verba Osee ut rei in Ecclesia futuræ prædictionem respexit, nempe vocationis Gentium ad illam, ut ex non plebe fierent plebs Dei.

Observatio moralis. — Tria in his versibus continentur magnifica Christiani elogia : est è plebe Dei, dilectus, divinam misericordiam consecutus. Sumus populus Dei, ob Dei cultum; dilecti à Deo, ob gratiam filiationis : misericordiam consecuti, ob nostram cum Deo reconciliationem.

Ut populus ejus et oves pascuæ ejus, debemus illum colere, adorare, illi parere, omnia mandata ejus observare.

Ut filii, debemus eum diligere, ipsius spiritu agi.

Ut reconciliati, et misericordiam consecuti, debemus illius esse toti, et in vita et in morte; *sive vivimus*, *sive morimur, Domini sumus.*

27. *Isaias autem clamat pro Israel......* sicut ex Osee probavit Gentiles ad Christianismum fore vocandos; ita nunc ex Isaia probat Judæos fore quidem vocandos; sed valdè paucos fore convertendos : nonnisi *reliquiæ salvæ fient* : seu, ut habet Isaias 10. n. 22. *convertentur*, scilicet ad Dominum.

28. *Verbum enim consummans.....* supple, Dominus erit, id est, Deus consummabit et abbreviabit *verbum*, id est, rem de qua hìc agitur, populum Judaicum, cum justitia, id est, justo judicio.

Quia verbum breviatum..... quia Dominus Judæorum numerum, ad Christum conversorum, brevem faciet et exiguum; ita ut pene consumatur.

29. *Et sicut prædixit Isaias : Nisi Dominus Sabaoth.....* et sicut anteà, cap. 10. n. 9. idem Isaias prædixit, nisi Dominus exercituum, suâ gratiâ, modicùm aliquod ex Judæis semen servâsset, v. g. B. Virginem, Apostolos, et Apostolicos viros, et quosdam ab eis conversos, jam funditùs periissemus, toto Israele rejecto.

Nota 1° quòd hæc Isaiæ verba in sensu litterali alium habent sensum, de paucis scilicet Judæis sub Rege Ezechia salvandis, et à rege Assyriorum clade liberandis : sed hìc in sensu mystico accipiuntur ab Apostolo, de paucis ad Christum convertendis, sicque salvandis.

Hæc cùm ita se habeant, quid dicemus? Id quod res est; nimirum quòd Gentes quæ justitiam (secundùm Deum) non quærebant, justitiam tamen sunt assecutæ; illam intelligo justitiam, ad quam Deus vult per fidem perveniri.

Israel autem legem justitiæ quærens, ad veram tamen justitiam non pervenit.

Quare autem Gentes justificatæ? quia in Christum crediderunt : quare Judæi non justificati, sed à justitia repulsi? quia in Christum credere noluerunt, sed in eum,

30. Quid ergo dicemus? Quòd Gentes, quæ non sectabantur justitiam, apprehenderunt justitiam : justitiam autem, quæ ex fide est.

31. Israel verò sectando legem justitiæ, in legem justitiæ non pervenit.

32. Quare? Quia non ex fide, sed quasi ex operibus : offenderunt enim in lapidem offensionis,

---

Erat apud Judæos receptum omnem liberationem veterum, figuram fuisse liberationis, quæ erat à Messia exspectanda.

Nota 2° paucos Judæos ad Christum conversos et salvatos rectè vocari *semen;* nam istæ reliquiæ Gentis Judaicæ, salus mundi fuerunt per fidem, quam ubique disseminârunt : sicut quod ex messe servatur ad sementem, perexiguum est; sed inde veniunt novæ messes; ita pauci quidem ex Judæis tempore D. Pauli, servati sunt : at ex illis et per illos facta est per totum terrarum orbem fidei disseminatio; unde salus mundi.

Observatio moralis. — In supradictis Isaiæ testimoniis elucet Dei justitia simul et misericordia : justitia quidem et valde terribilis, in rejectione tot Israelitarum; misericordia verò ineffabilis in servatione paucorum, qui quasi semen fuerunt, unde totius mundi salus.

Quis non timeat videndo tam paucos ex tanto populo, tantisque beneficiis prævento, salvatos?

Sed quis Christianus non speret, videndo quòd per ineffabilem Dei misericordiam, ad Christianismum præ tot aliis rejectis, vocatus sit?

Gratias immortales Deo : vocationi tuæ fidelis esto, et spera in Domino.

Time multitudinem : latam viam fuge : non est enim salutis via.

Contende intrare per angustam portam : hæc est quæ ducit ad salutem.

30. *Quid ergo dicemus? quòd Gentes...*

Conclusio totius quæstionis. — Ex omnibus supradictis quid concludemus? fatebimur *quòd Gentes,* quæ ex Abrahæ semine non erant prognatæ, et *quæ justitiam,* quâ in Dei filios adoptarentur, non quærebant; imò, quæ in omnia scelera pronæ ruebant, justitiam tamen assecutæ sunt : illam, inquio, justitiam, ad quam Deus voluit per fidem perveniri.

31. *Israel verò sectando legem justitiæ.....* id est, maxima pars Israelitarum, seu filiorum Abrahæ, secundùm carnem; incedens per viam legis Mosaicæ, quæ quasi manu ducebat ad justitiam et ad Christum justitiæ fontem; tamen ad veram justitiam, gratiam justificantem non pervenit.

32. *Quare?* Gr. *propter quid?* post longam disputationem, D. Paulus solvit tandem difficultatis nodum; veramque assignat causam, cur Judæi rejecti sunt à justitia et à salute; Gentes verò ad eam sunt ascitæ, eamque sunt adeptæ; nimirum quia Gentes in Christum crediderunt, Judæi autem credere noluerunt. *Sed quasi ex operibus* tumuerunt, ipsoque tumore suò cæcati, *offenderunt in lapidem offensionis;* in Christum scilicet, cujus humilitatem intuentes, eum ut Messiam noluerunt agnoscere, sed repulerunt.

33. Sicut scriptum est : Ecce pono in Sion lapidem offensionis, et petram scandali : et omnis, qui credit in eum, non confundetur.

lapidem angularem, et Ecclesiæ fundamentalem impingentes, ceciderunt à justitia, et ideo à salute.

---

33. *Sicut scriptum est*..... sicut prædixit Isaias c. 28. n. 16. cap. 8. n. 14. ponam in Sion lapidem angularem et fundamentalem Ecclesiæ meæ, Christum scilicet, ex Judæis nasciturum; *et omnis qui credit in eum*, sive Judæus, sive Gentilis, spe et exspectatione suâ non frustrabitur, sed sicut credidit, justitiam et salutem consequetur.

Quicunque verò non crediderit, confundetur; nec justitiam, nec salutem consequetur; quin potiùs lapis ille, lapis erit offensionis et scandali, id est, occasio lapsûs et ruinæ, et tandem damnationis æternæ; non lapidis culpâ, sed incredularum mentium vitio; quia nempe credere noluerunt.

Itaque ex D. Paulo rejecti sunt à justitia Judæi, quia non crediderunt; justitiam adepti sunt Gentiles, quia crediderunt.

Non autem quia alii ad gloriam, alii ad opprobrium creati et prædestinati.

Hic junge quòd initio cap. seq. Apostolus orat pro Israel, et in fine cap. 11. n. 14. excitat Israel ut Gentiles æmulentur et salventur.

Hincque colliges quòd non putabat illos ab æterna salute reprobatos.

Corollarium doctrinale in Cap. 9.

Quia ex intelligentia hujus capitis noni magna lux oritur ad difficillimas theologiæ quæstiones solvendas; hinc, omni quo potui studio, caput hoc legi et relegi : et ut illius sensus, divinâ aspirante gratiâ, mihi clariùs innotesceret, attendi ad omnia, è quibus posset mihi mens Apostolica patere.

1° Attendi ad scopum Apostoli in tota hac epistola, scilicet reprimere altercationem inter Judæos et Gentiles conversos exortam de suis ipsorum meritis; quinam illorum? an Judæi, an Gentiles Evangelicam gratiam potissimùm meruerint?

Hujus igitur Epistolæ finis est docere unde justitia Christiana? seu unde justificetur homo?

2° Attendi et vidi quid, ad hunc finem collimans, hactenus peregit Apostolus.

Primo capite docuit Gentiles, legis naturalis custodiâ, nec justificatos fuisse, nec Christianam justitiam promeruisse; cùm ipsi Philosophi, Gentilium sapientissimi, fuerint pessimi, et in horrenda ruerint scelera.

Secundo capite docuit nec Judæos, legalium observatione, justificatos esse, nec justitiam Christianam meruisse; cùm et ipsi fuerint omnibus peccatis obnoxii, et eò sceleratiores, quò in lege Dei doctiores, et de Dei mandatis instructiores.

Tertio cap. utrorumque superbiam confundens, conclusit omnes, tum Judæos, tum Gentiles, sub peccato fuisse; neutros habere unde glorientur; sed omnes pariter egere gloriâ Dei.

Ibidem sub finem, docuit justitiam gratis à Deo dari, per fidem Christi, omnibus quibuscunque credentibus, Judæi sint aut Gentiles.

Quarto capite docuit Abraham ipsum sic per fidem esse justificatum.

Quinto cap. hujus justitiæ Christianæ excellentiam et utilitatem explicuit, quam ut magis illustret, originem peccati prodit; deinde opponit et præponit Christi gratiam Adæ peccato.

Sexto cap. fideles sic justificatos hortatur, ut sanctis moribus studeant justitiæ per Christum acceptæ, servandæ et augendæ : quia, ut ait

Cap. septimo, post justificationem manet adhuc concupiscentia, quam lex acuit, sed quam gratia reprimit et superat.

Octavo cap. enumeravit fructus Sancti Spiritûs in justificatis. Et quia hi Sancti Spiritûs effectus erant in Christianis tunc manifesti; non in Judæis legem Mosaicam observantibus : hìc rebus ipsis patebat Christianos populum Dei factos esse, justificatos, et in via salutis esse; Judæos verò nec in justitia, nec in via salutis, nec ampliùs populum Dei. Et ob hoc ultimum Paulus Judæus, et Judæorum salutis æmulator, luget et dolet initio capitis noni.

In hoc ergo capite, ut ex toto hoc contextu patet, sicut et ex epistolæ scopo, agitur de justitia, seu de gratia justificante, quam gentiles per fidem adepti sunt; quam Judæi per suam incredulitatem amiserunt.

Hoc idem insinuant reliqua omnia, ad quæ pariter attendi. Summus et continuus Pauli dolor n. 2. Non enim dolebat Apostolus ob Judæorum casum à gloria, seu à prædestinatione æterna; tum quia ab illa non caditur, tum quia singularium prædestinatio non erat illi nota : sed dolebat quòd Judæi incredulitate suà gratiam amiserant, et extra viam salutis erant.

Spirituales Abrahæ filii n. 7, 8, 9. etc. et per Isaac et Jacob figurati; et in quibus complentur spirituales promissiones à Deo factæ Abrahæ : quarum præcipua est benedictio, justitia, sanctitas, adoptio divina per Christum consequenda. De hac ergo hìc agitur.

Conclusio totius cap. hanc justitiam formaliter exprimens n. 30. *quid ergo dicemus*... Quà conclusione clarà et formali Apostolus clarè et manifestè indicat quòd de hac justitia egerit in toto capite.

Hoc etiam confirmant duo sequentia capita, ad quæ similiter attendi.

Caput decimum, ubi postquam declaravit quantùm justitiæ legis præcellat justitia fidei; affirmat Apostolus quòd ad hanc fidei justitiam Deus Judæos et Gentiles pariter vocavit; sed Judæos Deo vocanti contradixisse, nec credere voluisse.

Caput undecimum, ubi dicit non omnem populum Judæum à justitia ob infidelitatem excidisse n. 1, 2. etc.

14. Ubi æmulatur et provocat Judæos ad credendum, ut salvi fiant; quia possunt fide rursus inseri oleæ, seu Ecclesiæ Christi, et fieri populus Dei.

18 et 20. Ubi Gentiles hortatur ad humilitatem, ad timorem, ne et ipsi decidant.

Quibus omnibus, sive hoc caput nonum præcedentibus, sive subsequentibus, sive componentibus, attentè perpensis et consideratis, mihi quasi manifestum apparet quòd in hoc cap. 9. D. Paulus agat de gratia, non de gloria.

De gratia, inquam, non præveniente, nec de gratia vocationis, quam hìc supponit, et quam cap. 10. probat concessam n. 16, 17, 18, 19; sed de gratia justificante, seu de gratia quæ liberat à lege peccati et mortis; quæ veram confert justitiam; quæ facit filios Dei, datque fiduciam ad Deum clamandi, *Abba, Pater*; quæ facit *hæredes Dei*, etc. de quibus c. 8.

In hoc ergo cap. D. Paulus à thesi ad hypothesim descendens, ostendit Gentiles quamplurimos, non ob merita, sed per Dei misericordiam, verè justificatos fuisse, populum Dei factos, spirituales Abrahæ filios; quia crediderunt in Christum : Judæos verò plerosque, carnales Abrahæ filios, à justitia exclusos; quia Christi fidem amplecti noluerunt.

Quòd de gloria non agatur, seu de gratuita ad gloriam prædestinatione et reprobatione ab illa, patebit, si ad scopum epistolæ attendas, totumque contextum sine præjudicio legas : nullum enim textum reperies, qui, sive in

sensu litterali, sive in sensu allegorico, de hac agat prædestinatione aut reprobatione. Consule hos textus, sive in analysi, sive in paraph., sive in commentario.

Sed, inquies, Apostolus agit ex te de gratia : ergo et de gloria.

Fateor quòd Apostolus agens de gratia, ex consequenti agat de gloria; quatenus quos Deus vocat ad gratiam, et justificat, non ad alium finem destinat quàm ad gloriam.

Sed sicut necesse non est eodem modo disponi et ordinari utrumque, ita ut ad gloriam et gratiam una sit ratio perveniendi : ita necesse non est de uno argumentari sicut de altero; seu ex gratuità gratiæ collatione inferre gratuitam destinationem ad gloriam.

CONSECTARIA EX DICTIS. Colligo primùm præter mentem Apostoli quosdam hujus cap. textus intelligi de gratuita prædestinatione ad gloriam, et de reprobatione ab illa, de quibus non agit Apostolus. Consule Anal. Paraph. Comment.

Colligo secundò opinionem de gratuita prædestinatione ad gloriam, non ita certam esse ac aliquando putavi. Vide cap. 8. refl. dogm. n. 28, 29, 30. utpote quæ in nullo formali et expresso Scripturæ textu fundata videtur; sed ad summum in quibusdam obscuris et præter mentem Apostoli intellectis. Sic enim ratiocinor :

Si qua opinio indigeat in claris et expressis Scripturæ textibus fundari, maximè hæc de prædestinatione Dei ad gloriam, ante prævisa omnia merita : et tamen tantùm abest ut claris et expressis textibus hæc opinio fundetur, ut in nullo, vel sanè in obscuris tantùm fundata videatur.

Quod enim hìc velim animadverti.

A nemine negari potest, quin hi textus S. Pauli de Esau et Jacob, de figuli similitudine, et alii valdè sunt obscuri (hanc obscuritatem demonstrat ipsa textûs lectio, et varia explicationum diversitas); et tamen in his textibus obscuris præcipuè fundatur doctrina de gratuita prædestinatione et reprobatione, sine prævisis meritis aut demeritis.

Opinio verò contraria fundatur non tantùm in multò clarioribus, sed et expressioribus, v. g. *Deus vult omnes homines salvos fieri*, et aliis qui citabuntur infra.

CONCLUSIO. *Quid igitur de hoc prædestinationis mysterio sentiendum.*

Sentio primò illud esse cuilibet mortali absconditum et impenetrabile.

Hoc idem sentiet mecum, qui advertere voluerit quæstionem non esse de possibili, utrùm Deus potuerit aliquos eligere ante, aliquos post prævisa merita; constat enim quòd utrumque pro libito potuerit : sed quæstio est de facto, an scilicet Deus aliquos efficaciter elegerit ad gloriam, ante omnem meritorum prævisionem; et hoc factum sentio nobis mortalibus absconditum et impenetrabile.

Ratio est, quia factum à mera et æterna Dei voluntate pendens nobis innotescere non potest, nisi per revelationem; hoc autem factum non est nobis clarè et expressè revelatum : nam revelatio Dei ad nos emanat vel per Scripturas vel per traditionem : sed neque Scriptura, neque traditio sese clarè et expressè explicat circa hoc factum; etenim si sacra Scriptura in aliquibus locis gratuitæ prædestinationi favere videtur, in aliis illi videtur contradicere, ut apparebit in locis infra citandis : sicque nihil omnino certum et constans ab eâ possumus hac in re edoceri.

Sic etiam incerta est traditio; nam sancti Patres et Concilia circa hoc factum non consentiunt; sed aliqui affirmant, alii negant; imò et idem

Pater, v. g., sanctus Augustinus, ob diversos loquendi modos, pro utraque opinione à theologis citatur.

Cùm itaque nobis facta non sit constans hac de re revelatio, satius esset animum à judicio suspendere, quàm judicare; satius esset hanc sacram prædestinationis caliginem humiliter adorare, quàm temerariè illam scrutari præsumere. Vide Refl. mor. in n. 29 et 30. cap. 8.

Sentio secundò opinionem, quæ prædestinationis positivæ, et reprobationis negativæ causas ex sola Dei voluntate repetit, probabilem et catholicam esse; modò cum illa prædestinatione ac reprobatione admittatur voluntas Dei antecedens, quæ conferat aut præparet media ad salutem sufficientia, aliis quàm prædestinatis.

Sed quia nullus est Scripturæ locus ex quo evidenter colligatur illa reprobatio negativa ante omne demeritum, et prædestinatio positiva ante omne meritum (versus enim vigesimus primus hujus capitis, ex quo potissimùm deduci solet, alium sensum habere potest, ut patet ex illius explicatione à nobis allata; et reverà longè aliter explicatur à sanctis Patribus, tum græcis, tum latinis, non solùm sancto Augustino antiquioribus, sed etiam plerisque posterioribus: ut videre est apud P. Petavium theol. dogm. l. 10. de prædest. cap. 10); hinc nulla nos divina cogit auctoritas ad hanc de gratuita prædestinatione sententiam; quinimò ab ea possunt absterrere multa alia Scripturæ loca clariora, et contrariæ sententiæ faventia.

Sentio tertiò sententiam huic opinioni de gratuita prædestinatione contrariam fundatam esse in multis Scripturæ locis, clarè et expressè asserentibus Deum velle omnium hominum salutem, nolle aliquos perire, etc. quæ quidem loca multò meliùs cum ea sententia concordare videntur, quàm cum altera; atque adeo non esse damnandam quasi falsam et Scripturis adversam; sed potiùs quasi sacræ Scripturæ divinæ voluntatis testi conformiorem esse amplectendam.

Præcipua Scripturæ loca sunt primæ ad Timoth. cap. 2. n. 4. *Deus vult omnes homines salvos fieri*. Vide ibidem dicta de hujus propositionis Apostolicæ restrictionibus; sunt contra D. Pauli mentem. Ibidem cap. 4. n. 10. *qui est Salvator omnium hominum*. D. Petri secundæ 3. cap. num. 9. et quasi S. Paulum explicantis. *Deus vult omnes homines salvos fieri*, ait S. Paulus. *Nolens aliquos perire, sed omnes ad pœnitentiam reverti*, ait D. Petrus.

D. Joan. primæ, 2. cap. n. 2. *Ipse est propitiatio pro peccatis nostris, non pro nostris autem tantùm, sed etiam pro totius mundi.*

Matth. 18. n. 14. *Non est voluntas ante Patrem vestrum, qui in cœlis est, ut pereat unus de pusillis istis*. 23. n. 37. *quoties volui congregare filios tuos*, etc. Ezech. 18. n. 23. *numquid voluntatis meæ est mors impii*, etc.; *nolo mortem peccatoris*, etc. Isai. 5. n. 3. *judicate inter me et vineam meam, quid est quod*, etc.

Post hæc et alia Scripturæ testimonia, numquid qui credunt simpliciter Deum velle omnium hominum salutem, possunt tutò et securè Deo dicere: Si decipimur, à te decepti sumus?

Sed, inquies, ex adverso hujus sententiæ stat S. Augustinus, quem in his quæstionibus ducem sequi testantur Romani Pontifices et Concilia.

Respondeo primò id à multis negari, et contraria huic opinioni testimonia ex sancto Augustino afferri.

Respondeo secundò, dato, non concesso, quòd hæc fuerit opinio S. Augustini, non omnia quæ in refellendis hæreticis à D. Augustino sunt proposita, de fide existimata fuisse ab iis, qui doctrinam ejus maximè commendarunt, sanctis Pontificibus et Conciliis: sed alia tanquam de fide

definierunt, alia probabiliter dicta arbitrati sunt; de quibus libera posteritati judicia reliquerunt.

Quod manifestè declarat Cœlestinus Papa, qui postquam Pelagianæ hæresis capita damnavit, sic concludit : Profundiores, difficilioresque partes occurrentium quæstionum, quas latiùs pertractârunt, qui hæreticis restiterunt; sicut non audemus contemnere, ita non necesse habemus astruere.

In eo autem profundiorum quæstionum genere reponi sanè potest hæc de prædestinatione controversia.

Utraque igitur opinio probabilis, et cuivis illâ Romani Pontificis sententiâ permittitur quam voluerit amplecti : sed quamcumque amplectamur, trepidi et humiles amplectamur, scientes, et plenè persuasi, quoniam *inscrutabilia sunt judicia Dei.*

ANALYSIS CAPITIS DECIMI.

Prosequitur et urget Apostolus rationem, quam cap. 9. ℣. 30. dedit de Judæorum à justitia casu, ob infidelitatem suam; sed ne vel eos jam offenderit ob dicta, vel offendat ob dicenda,

Initio hujus cap. suum rursus in illos affectum, suumque in eorum salutem ardens desiderium patefacit; laudat eos ob zelum, excusat ob ignorantiam.

℣. 3. Zelant suam legalem justitiam, eique mordicùs adhærent, quia ignorant veram et internam justitiam, quam Deus dat per fidem; et quia ignorant Christum esse legis scopum, justitiæque fontem, à quo haurienda omnis vera Dei justitia, ℣. 4.

℣. 5. Ex ipso Moyse probat hujus justitiæ fidei excellentiam, hancque justitiam externæ factorum justitiæ anteponi debere, utpote faciliorem et utiliorem, ℣. 6, 7, 8.

℣. 9. Omnia hujus justitiæ christianæ officia ad duo reducit : ad fidem cordis, et ad confessionem oris. Hæc duo justitiam et salutem conferunt omni indiscriminatim homini fideli, Judæus sit vel Gentilis, ℣. 10, 11, 12, 13.

℣. 14. Ideo omnibus annuntianda : reverà fuerunt annuntiata; omnes audierunt, sed non omnes obedierunt; plurimi Gentiles crediderunt, plerique Judæi contradixerunt : et hæc est eorum perditionis causa, ℣. 15, 16, 17, 18, 19, 20, 21.

CAPUT DECIMUM.

TEXTUS.

1. Fratres, voluntas quidem cordis mei, et obsecratio ad Deum, fit pro illis in salutem.

2. Testimonium enim perhibeo illis, quòd æmulationem Dei habent, sed non secundùm scientiam.

3. Ignorantes enim justitiam Dei, et suam quærentes

PARAPHRASIS.

Fratres, hæc cum maximo animi mei dolore loquor; quia propensus est in illos animi mei affectus, et vehemens est meum in illorum salutem desiderium : unde pro illis assiduè obsecro, ut resipiscant et salventur.

Illorum equidem incredulitatem non excuso : hoc tamen illis testimonium perhibeo, quòd aliquo Dei studio et zelo ducuntur, sed non secundùm scientiam necessariam ordinato.

Quia enim ignorant veram justitiam, quam Deus dat per fidem : hinc suæ legali

---

Cap. X. 1. *Fratres, voluntas quidem cordis mei.........* Gr. bona voluntas. Εὐδοκία, benevolentia.

Quoniam tristia jam dixit, et tristiora dicturus est; ut omnis inimicitiæ tollatur suspicio, multâ utitur præparatione, ait D. Chrysostomus.

Voluntas....cordis mei. Id est propensus est in illos animi mei affectus; et vehemens est mihi desiderium erga salutem ipsorum.

Et obsecratio ad Deum fit (à me) *pro illis.* Gr. pro Israel, etc. Id est, hinc pro eis obrecro, optans illis omnia bona, præsertim æterna.

Ergo D. Paulus Judæos non putabat ab æterna salute reprobatos; frustra enim orâsset pro ipsorum salute; ergo in cap. præc. non agebat de prædestinatione ad gloriam, aut de reprobatione ab illa; sed de eorum casu à justitia.

D. Pauli charitas sit zeli pastoralis exemplar.

Sic pastor oves suas in corde gerat; errantibus commisereatur, pro ipsis oret, ipsas quærat.

2. *Testimonium enim perhibeo....* Gr. testor. Prudentiâ verè paternâ reprehensiones laudibus miscet; sicque arguit quod vitiosum est, ut laudet quod laude dignum est.

Zelum habent, inquit, legis divinæ, sed non scientiâ necessariâ directum.

Quàm frequens est etiam apud Christianos ille Judæorum zelus imprudens, et quanta mala perpetrat in Ecclesia! quò ardentior est, eò periculosior, si per scientiam non dirigatur.

Ut hæc vitemus et pericula et mala, intellectus cor moderetur; agamus cum cognitione, et juxta certa scientiæ et fidei principia, non secundùm cæcos cordis, licèt pii, sensus et motus.

3. *Ignorantes enim justitiam Dei...* probat eos zelum non habere secundùm scientiam, quia ignorant veram et Deo probatam justitiam.

Justitiam Dei, id est, quâ verè et coram Deo justi reddimur, et quam habemus per vivam fidem in Jesum Christum : hinc *et suam,* id est justitiam legis, seu quæ per legis et legalium observantiam habetur, et quæ coram hominibus justificat; student *statuere,* id est, erigere, stabilire.

justitiæ mordicùs adhærent, justitiam vero Dei repellunt.

Ignorantes quòd Christus sit legis Mosaicæ finis, et omnis justitiæ fons, ex quo per fidem haurienda sit justitia à quocumque fideli.

Utramque tamen justitiam distinxit Moyses, et justitiæ fidei palmam dedit : in Le-

statuere, **justitiæ Dei non sunt subjecti.**

4. Finis enim legis, Christus, ad justitiam omni credenti.

5. Moyses enim scripsit, quoniam justitiam, quæ ex

Justitiæ Dei non sunt subjecti. Suæ ergo justitiæ mordicùs adhærentes Judæi, justitiam Dei repulerunt; *justitiæ Dei,* cujus fundamentum est fides in Jesum Christum, noluerunt colla sua humiliter subdere.

Observatio moralis. — Judæi ignorantes veram, internam et Deo gratam justitiam, quæ oritur à fide, id est, à submissione nostra, Deo se nobis revelanti, et nos ad se vocanti, salutem suam constituere voluerunt in externa et legali illa justitia, quæ per externas observantias comparatur; et quia justitiæ Dei viam non inierunt, hinc à salute exciderunt.

Heu quot Christiani, imò et religiosi judaizant! suam in externis observantiis justitiam collocant; de Christo, salutis fonte, non cogitant; ad fidem, justitiæ principium, non attendunt; sicque in suis externis actionibus, fide et spiritu destitutis, confidentes, phantasticam, et non veram pietatem et justitiam habent.

Hunc timeamus Judaismum, et ut illum vitemus; ad Christum, salutis fontem, oculis fidei attendamus continuè; in ipso salutem quæramus, non in nobis; spiritu fidei et charitatis actiones nostras animemus.

4. *Finis enim legis, Christus; ad justitiam omni credenti :* id est, verè ignorant justitiam Dei : nam *Christus,* quem cæci respuunt, *est finis;* scopus et terminus; ad quem tendit et quasi manu ducit tota lex Mosaica, ad veram justitiam per illum præstandam *omni* in illum *credenti.*

Lex itaque Judæos docebat justitiam in Christo quærere, quia lex ipsa justificare non poterat; hinc ad Christum Judæos quasi manu ducebat, ut per illum, seu per fidem in illum, veram solidamque justitiam assequerentur.

At hoc ignorantes, in via remanserunt, ad terminum non pervenerunt; externæ legis justitiæ mordicùs adhærentes, veram et internam justitiam, quam Deus in fide et obedientia Christi constituit, rejecerunt.

Vide et tu ne alibi justitiam quæras, quàm in Christo, in fide et obedientia Christi.

Christus omnis omnino justitiæ fons est : nulla unquam, nisi ab ipso, vera justitia fuit et in veteri et in nova lege

Medium autem, seu canalis, quo fons ille, justitiam communicavit, aut communicat, fides est. Fides, inquam, non nuda et sola; sed quæ per dilectionem operatur, seu quæ spem, pœnitentiam, bona opera, quasi mater fecunda, producit.

Hoc itaque canali, te, fonti justitiæ, frequenter adjunge; ut suam justitiam tibi communicet. Crede in Christum, spera in Christum, dilige Christum; credens, sperans, diligens, obedi Christo, opera fac verè Christiana.

5. *Moyses enim scripsit, quoniam justitiam...* Gr. Moyses enim scribit justitiam, quæ est ex lege; faciens ea homo, vivet in eis. Syr. siquidem Moyses ita descripsit justitiam, quæ est in lege; quòd qui ea peregerit, per ipsa vivet.

lege est; qui fecerit homo, vivet in ea.

vitico enim 18. de justitia legali scribens, dixit: Custodite leges meas, atque judicia, quæ qui fecerit homo, vivet in eis. Quibus verbis duo significat: primum quòd ad illam justitiam legalem habendam, multa sint facienda, *qui fecerit*, etc.; secundum quòd hujus justitiæ merces sit tantùm temporanea, *vivet in eis.*

6. Quæ autem ex fide est justitia, sic dicit: Ne dixeris in corde tuo: Quis ascendet in cœlum? id est, Christum deducere:

De justitia verò quæ per fidem datur, scribens Deuteron. 30. ait: Ne dixeris in corde tuo: Quis in cœlum ibit, Christum inde deducturus?

7. Aut quis descendet in abyssum? hoc est Christum à mortuis revocare.

Aut quis ad inferos descendet, Christum à mortuis revocaturus! non opus est ut de hoc sis sollicitus.

Duas n. 3. indicavit justitias; externam et internam, judaicam et divinam; legalem, quæ requirit opera legis Mosaicæ; Evangelicam, quæ fidem in Christum requirit: primæ mordicùs adhærent Judæi, secundam ignorant.

Igitur per Moysem ipsum Judæis probat Apostolus, quòd ignorarunt, nimirum justitiam internam ab externa distingui, et illam hâc esse et faciliorem et perfectiorem.

1° Per verba Moysis ostendit justitiæ legalis conditionem. Moyses enim de justitia legali scribens, dixit, Levit. 18. 5. Custodite leges meas atque judicia, quæ faciens homo, *vivet in eis;* id est, non punietur morte temporali, quàm lex suis transgressoribus intentat: vel, *vivet in eis,* pervivet, longævus erit, vitâ vivet longâ et prosperâ. Ecce merces justitiæ factorum.

Duo itaque significantur in his verbis. Primum, quòd ad legalem justitiam habendam, multa facienda erant: *qui fecerit homo.* Secundum, quòd hujus externæ, et legalis justitiæ merces sit vita tantùm temporalis, longa et prospera.

6 et 7. *Quæ autem ex fide est justitia, sic dicit...* 2° Per eumdem Moysem ostendit justitiæ fidei conditiones, facilitatem nempe et utilitatem: facilitatem, quia prope est in ore et in corde; utilitatem, quia salutem confert æternam.

Ut facilitatem fidei probet, Evangelio applicat verba Moysis Deuter. 30. 12. *Mandatum quod ego præcipio tibi hodie, non supra te est, neque procul positum, neque in cœlo situm, ut possis dicere: Quis nostrùm valet ad cœlum ascendere, ut deferat illud ad nos?*

Quod Moyses dixit de mandato legis, hoc Apostolus attribuit Christo, et convenienter, ait D. Thomas; quia Christus est verbum Dei, in quo sunt omnia Dei mandata.

Sensus ergo accommodatus hìc agnoscendus est, quo Apostolus justitiam fidei facilem esse declarat: neque enim ad illam habendam opus est, vel in cœlum ascendere, vel ad inferos descendere.

Quia res difficiles significantur similitudine ascensûs in cœlum, et descensûs ad inferos: hinc Apostolus, ut significet fidem non esse rem difficilem, dixit: *Ne dixeris in corde tuo... Quis in cœlum ibit,* ut Christum inde faciat descendere? aut quis ad inferos descendet, ut Christum à mortuis ad vitam inde reducat? Non opus est, inquam, ut de hoc sis sollicitus, aut labores: sufficit tibi ut credas quòd revera de cœlis descendit, et à mor-

Sed audi quid Scriptura dicat : Res tibi facilis est et ad manum, nec alibi quærenda, quàm in corde et ore tuo : sufficit enim si credas et confitearis, quòd reverà Christus de cœlo descendit, et à mortuis resurrexit ; ad hæc pauca revocatur Evangelium quod prædicamus.

8. Sed quid dicit Scriptura? Propè est verbum in ore tuo, et in corde tuo : hoc est verbum fidei, quod prædicamus.

Quia si corde credas, et ore confitearis Filium Dei Dominum Jesum, pro te incarnatum et mortuum, atque resuscitatum ; salvus eris, hìc à peccatis per justificationem, aliquando ab omni miseria per gloriam.

9. Quia si confitearis in ore tuo Dominum Jesum, et in corde tuo credideris, quòd Deus illum suscitàvit à mortuis, salvus eris.

Interna enim cordis fides requiritur, ut quis sit justus ; externa verò fidei professio necessaria est, ut quis sit salvus.

10. Corde enim creditur ad justitiam : ore autem confessio fit ad salutem.

---

tuis resurrexit ; et hoc utrumque confitearis : ita ut corde tantùm et ore indigeas.

8. *Sed quid dicit Scriptura : Prope est verbum.........* quod de lege dixit Moyses, hoc D. Paulus transfert ad fidem quâ justificamur.

Prope... est. Res tibi facilis est et ad manum, nec alibi quærenda quàm in corde tuo et in ore tuo ; ut scilicet corde credas, et ore confitearis Dominum Jesum Christum.

Secundùm Moysem hæc verba significant opus esse tantùm, ut lex legatur et corde retineatur : secundùm D. Pauli applicationem, ut Evangelium Christi corde credamus et ore confiteamur.

Hoc est, tale est, inquit, *verbum fidei;* ad hæc pauca revocatur Evangelium, *quod* nos Apostoli *prædicamus* et Judæis et Gentibus : ut scilicet credas, et quæ per fidem cognoveris facienda, opere perficias.

9. *Quia si confitearis in ore tuo......* si corde credas et ore confitearis Filium Dei pro te incarnatum, mortuum, et resuscitatum ; *salvus eris.* Hìc à peccatis per justificationem, aliquando ab omni miseria, per glorificationem.

Nota quòd hic solius resurrectionis fit mentio : quia articulus ille, quasi terminus aliorum, eos supponit et complectitur.

Hìc completa videtur antithesis n. 5. inchoata inter externam et legalem justitiam per opera, et internam Dei justitiam per fidem ; illa difficilis, hæc facilior; illa parum utilis, hæc utilissima et nunc et in æternum : unde concludit Divus Chrys. vides quomodo Judæos omni veniâ privet, qui acceptantes quod gravius est et inefficax, negligunt quod lene est, et illos salvare potest.

10. *Corde enim credimur ad justitiam...* fides enim cordis necessaria est, ut quis sit justus ; interna quippe fides est id primum quo justificatur homo.

Ore autem confessio fit ad salutem, id est, externa autem fidei professio necessaria est ut quis sit salvus ; juxta quod Christus ait in Evangelio : *Qui me confessus fuerit.... et ego confitebor eum.* Matth. 10. *Et qui me erubuerit... hunc Filius hominis erubescet.* Luc. 9.

OBSERVATIO MORALIS *in* n. 9 *et* 10.

Omnia Religionis officia in his duobus comprehenduntur ; corde credere, ore et opere confiteri. Interiora in fide, quæ cæterorum basis est, continentur ; exteriora in confessione, quæ fit ore et opere.

11. Dicit enim Scriptura : Omnis, qui credit in illum, non confundetur.

Hoc ex Isaia probari potest, dicit enim : Quicunque credit in illum, non pudefiet.

12. Non enim est distinctio Judæi et Græci : nam idem Dominus omnium, dives in omnes qui invocant illum.

Cùm dicat : Omnis, quicunque, sanè tollit omne discrimen, sive Judæi, sive Græci : Deus enim ex æquo omnium dominus est; cujus bonitas exuberat in omnes, qui verè et sincerè illius opem implorant, juxta illud quod ait propheta Joël.

13. Omnis enim, quicumque invocaverit nomen Domini, salvus erit.

Omnis, quicunque invocaverit nomen Domini, salvus erit.

Fides cordis Deum intus honorat, confessio exteriùs : et quia intus et exteriùs eum debemus honorare; hinc non sufficit credere; sed præterea necesse est internam fidem exhibere linguâ, manibus, vitâ.

Qui Christum Dominum erubuerit, Christo servire indignus est, multò magìs cum ipso regnare.

ALIA OBSERVATIO MORALIS *in* n. 6, 7, 8.

Incarnatio, mors, et resurrectio Christi præcipua indicantur fidei nostræ objecta; at ibidem indicatur quòd nobis necessarium non sit ea mysteria penetrare; sed Deo nobis illa revelanti credere.

Certus sum et scio quòd Deus potest facere quod non valeo capere; credo itaque quidquid revelavit Deus, quantumcumque meum superet captum : mihi sicut et Tertulliano, credibile, quia incredibile : non pudendum, quia pudendum.

Sicut Abraham *in spem contra spem credidit,* ut fieret pater fidei; sic in fidem contra fidem mihi credendum est, ut sim spiritualis Abrahæ filius.

11. *Dicit enim Scriptura : Omnis qui credit......* probat ex Scriptura quòd *omnis qui*, ut explicatum est, *credit, salvus erit;* et quod n. 4. dixit Christum justificare omnes credentes. Hæc verba sumuntur ex Isaia 28. 16. *non confundetur;* id est, exspectatione suâ non frustrabitur, sed speratam assequetur salutem.

Fides est spei nostræ fundamentum, omnis boni cœlestis radix, nostræ salutis basis et substantia, hypostasis : hinc à Deo continuè petenda.

12. *Non enim est distinctio........* instat et explicat quod generatim Isaias dixit : *omnis*, Græcus sit vel Judæus, dummodo crediderit, quia Deus jure creationis dominus est omnium; et aliunde abundat bonitate et misericordiâ in omnes : hinc neminem credentem, et in se confidentem repellit à salute.

13. *Omnis enim quicumque invocaverit...* Sumuntur hæc verba ex Joel. 2. 32. et hìc in sensu mystico intelliguntur.

Nota quòd salutem hìc invocationi tribuat, quàm suprà fidei tribuit. Sicut autem suprà sub nomine fidei intellexit professionem fidei, et consequenter bona opera, seu credere Christo et ei obedire; ita sub invocatione intelligit invocationem cum debita fide, spe, contritione et charitate : alioquin Turcæ, hæretici, et improbi Christiani per solam Dei invocationem salvarentur.

Quàm potens et dives est oratio, in cujus manibus sunt omnes Dei divitiæ : *Petite et accipietis.... et omnis quicunque invocaverit,* etc.

Quasi tota Religio, Deique cultus in oratione continetur, fides, spes,

Cùm autem priùs sit credere, quam invocare; quomodo invocabunt eum, in quem non crediderunt? aut quomodo credent ei, de quo non audierunt? quomodo audient, nisi sint qui prædicent ignotum?

14. Quomodo ergo invocabunt, in quem non crediderunt? Aut quomodo credent ei, quem non audierunt? Quomodo autem audient sine prædicante?

Quomodo verò prædicabunt præcones, nisi missi sint ab eo cujus est Evangelium? Reverà Christus Apostolos suos in omnem terram misit, sicut prædictum est ab Isaia, dicente : Quàm gratus est adventus Evangelii præconum, pacem et bona nobis à Christo procurata annuntiantium!

15. Quomodo verò prædicabunt nisi mittantur? sicut scriptum est : Quàm speciosi pedes evangelizantium pacem, evangelizantium bona!

charitas. Fides orat, ait D. Augustinus, est radix orationis, et oratio quasi primus fidei flos et fructus.

Spes orationem fulcit; charitas accendit et meritum tribuit.

Omnis qui sic cum fide, spe et charitate oraverit; salvus erit. Talis oratio est Religionis anima; homines Deo nectit; ut Deo cultum debitum exhibeant, et à Deo gratias necessarias recipiant.

Domine Jesu, doce nos orare : *Pater noster,* etc.

14 et 15. *Quomodo ergò invocabunt... quomodo verò prædicabunt,* etc.

Occasione acceptâ eorum, quæ dixit de salute promissa omnibus Deum invocantibus, Apostolus suam Gentilibus prædicationem justificat, seu reddit rationem cur Gentilibus prædicet.

Gradatim ascendit ab invocatione, ad fidem; à fide, ad auditum; ab auditu, ad prædicationem; à prædicatione, ad missionem : ita ut missio sit basis et fundamentum salutis nostræ.

Sine missione non fit prædicatio, sine prædicatione non est auditus, sine auditu non est fides, sine fide non est invocatio, nec adoratio, nec cultus Dei.

Hinc à primo ad ultimum relinquit colligendum quòd Deus, cùm sit omnium Dominus, dives bonitate in omnes, omniumque salutem volens, Apostolos suos ad omnes gentes miserit; ut eis suum prædicent Evangelium, cui credant; ut invocent, justificentur, et salvæ fiant; et consequenter se Dei jussu esse prædicatorem gentium.

Sicut scriptum est : Quàm speciosi... Subaudiendum videtur : reverà missi sunt, et prædicaverunt, *sicut scriptum est...* Isai. 52. 4. *quàm speciosi,* id est, quàm gratus et suavis adventus Evangelii præconum, pacem et bona per Christum nobis procurata, suis auditoribus annuntiantium; nempe peccatorum remissionem, reconciliationem cum Deo, gratiam et dona Spiritûs Sancti, et infinita alia bona etiam corporalia, miraculis comprobata, quibus apparebat eos à Deo missos!

Hinc neccssaria colligitur missio divina, quæ duplex est : ordinaria quæ fit auctoritate eorum, qui Dei vices gerunt, scilicet Christi Vicarius, Episcopi; extraordinaria, quæ fit immediatè à Deo per inspirationem internam, qualis fuit missio Prophetarum. Hæc missio debet probari signis et certis argumentis.

D. Thomas ait quòd hujus missionis extraordinariæ signa sint aliquando S. Scripturæ auctoritas; ita D. Joannes interrogatus quis esset, dixit : *Ego vox clamantis : sicut dixit Isaias;* aliquando rei veritas, quæ annuntiatur; aliquando miracula : addit tamen non sufficere prodigia, et probat ex Deuter. 13.

16. Sed non omnes obediunt Evangelio. Isaias enim dicit : Domine, quis credidit auditui nostro?	Sed, inquies, cùm ad omnes missi sint Apostoli ; cùm gratus sit eorum adventus ob bona quæ annuntiant : cur ergo non omnes, sed valde pauci credunt et obediunt Evangelio ? Resp. Id mirum videri non debere, cùm ab Isaia prædictum fuerit, dicente in Apostolorum persona : Domine, quis credidit sermonibus nostris ?
17. Ergo fides ex auditu, auditus autem per verbum Christi.	Colligamus ex dictis à n. 14. quòd fides ex auditu nascatur ; auditus autem per quem nascitur fides, fit ex prædicatione verbi Dei et Christi.
18. Sed dico : Numquid non audierunt? Et quidem in	Sed nunc à Judæis incredulis quæro, cur non credunt? an quia non audierunt? et

Hinc disce primò quàm magnifaciendum verbi divini ministerium, à quo pendet mundi salus. Secundò quanto respectu audiendum Dei verbum, sive à prælatis, sive ab eis quos mittunt : cùm Deus ipse nobis per eos loquatur, et in Dei nomine nobis illud annuntient. Tertiò quanto studio, quantâque gravitate annuntiandum sit illud verbum à prædicatoribus, qui Dei vices gerunt, ipsiusque omnipotentis mandata declarant.

16. *Sed non omnes obediunt...* Gr. auscultarunt. Occurrit objectioni : Si missi sunt, si prædicaverunt, si *tam speciosi sunt pedes evangelizantium;* cur ergo *non omnes obediunt Evangelio ?*

Respondet id prædictum fuisse ab Isaia, et ideo mirum videri non debere, si plerique suis vitiis, aut Judaismo affixi, Evangelium respuant, ob suam duritiam non credant.

Isaias igitur in Apostolorum persona loquens, dicit : *Domine, quis credidit* sermonibus quos à nobis audierunt ? quasi diceret : Valde pauci. *Auditui nostro*, sermoni à nobis audito.

Idem Dei verbum emollit et indurat, sanctificat et damnat ; sicut idem solis calor ceram emollit, lutum indurat. Emolli, Domine, cor meum ; adauge fidem.

17. *Ergo fides ex auditu, auditus autem per verbum Christi.* Gr. Dei. Syr. Dei.

Ex citatis Isaiæ verbis infert quod jam dixerat n. 14. fidem esse ex auditu et prædicatione verbi Christi, seu Gr. verbi Dei, facta per Apostolos à Christo missos quasi legatos ; seu potiùs, ex dictis à n. 14. colligit quòd fides ex auditu nascatur. Intellige primò in adultis. Secundò occasionaliter : fides enim est gratuitum Dei donum, quod à solo Deo infunditur animæ.

18. *Sed dico : Numquid non audierunt...* Ex principio proximè posito infert, inexcusabiles esse Judæos ; an non audierunt ? an defuit illis prædicatio ? imò verò *in omnem terram*, etc.

Quod de cœlis in sensu litterali dixit Regius Propheta, hoc de Apostolis in sensu mystico dicit Apostolus ; quasi diceret : Quomodo solos Judæos latet, quod per omnem terram resonat ?

Paulatim impletum est hoc Davidis vaticinium, sed sufficienter ad Judæorum condemnationem impletum erat D. Pauli temporibus ; tunc enim in illustrioribus urbibus Apostoli et prædicaverant et miracula fecerant ; et inde tantarum rerum fama ad omnes terras, in quibus habitabant Judæi, pervenerat.

illis prædicatio defuit? Imò verò in omnem terram exivit sonus prædicationis Apostolorum; quomodo solos Judæos latet quod per universum mundum resonat?

Sed iterum ab eis quæro : Numquid non cognoverunt et Evangelium ubique prædicari, et gentes per illud ad Deum converti? quinimò viderunt, sed illarum conversionem inviderunt; imitari verò noluerunt; utrumque à Prophetis prædictum est.

Primum à Moyse Deuter. 32. 21. in persona Dei in Judæos irati sic loquente : Ego vos, ô Judæi, qui repellitis Evangelium,

omnem terram exivit sonus eorum, et in fines orbis terræ verba eorum.

19. Sed dico : Numquid Israel non cognovit?

Primus Moyses dicit : Ego ad æmulationem vos adducam in non gentem; in gentem

---

D. Thomas occasione hujus vaticinii Davidis petit quid sentiendum sit de iis, qui de fide nihil audierunt?

Respondet illos habere quidem excusationem de peccato infidelitatis, damnandos tamen ob peccatum originale, et alia peccata quæ addiderunt.

Addit quòd si fecissent quod in se est, Dominus eis secundùm suam misericordiam providisset, eis mittendo fidei prædicatorem, sicut D. Petrum misit Cornelio, D. Paulum Macedonibus : hoc tamen, inquit, quòd faciant quod in se est, ex Deo est, ipsorum corda movente.

Observatio moralis. — Judæis inexcusabiliores sunt Christiani, apud quos continuè resonat verbum Dei, et ei tamen vel non credunt, vel non obediunt; aure corporis audiunt, aure cordis non recipiunt.

Duplex est auditus verbi Dei, internus, externus; hic fit aure corporis per externam prædicationem; ille fit aure cordis per consensum datum gratiæ Dei, cordis nostri aurem aperienti.

Plerique audiunt aure corporis verbum Dei; sed non audiunt aure cordis, ei non obediunt; imò factis et moribus contradicunt. Auditus externus erit contradicentium condemnatio.

Domine Jesu, da mihi cordis auditum, cordis docilitatem, obedientiam verbo tuo, voci gratiæ et sanguinis tui.

19. *Sed dico : Numquid Israel non cognovit?...* Hic interrogatione Judæos urget, et eos inexcusabiles ostendere pergit, eo quòd non tantùm audierunt, sed et gentes per verbum Dei conversas viderunt : at illorum conversionem tantùm abest ut imitati sint, quinimò inviderunt, et ex invidiâ indurati sunt in incredulitate sua; et hæc invidia et induratio reddit eos inexcusabiliores.

Ostendit autem hanc Judæorum culpam à Moyse prædictam Deuter. 32. n. 21. *Ego vos....* id est, Gentilium populum, qui hactenus non fuit populus meus, et qui vixit insipienter, idola stultè adorando, sic efferam Evangelii mei prædicatione, ut vobis evadant invidendi; et reverà prævideo, vobis prædico, quòd ex illorum conversione ad æmulationem et indignationem concitabimini.

Hæc autem invidia et æmulatio notitiam præsupponit : quomodo enim qui ob Evangelium invident aliis, illud non cognoverunt?

Quot Christiani Judæos in hoc imitantur, suàque in sanctos invidiâ damnabiliores evadunt? verbo Dei suis moribus et vitâ contradicunt, et ob hoc damnandi sunt : sed insuper sanctos verbo Dei obedientes oderunt, illis invident; hincque damnabiliores fiunt!

Heu caveamus ne aliorum salus, ob invidiam nostram, majoris sit nostræ

insipientem, in iram vos mittam.

ad invidiam et ad iram incitabo per Gentiles, qui non fuerunt hactenus populus meus, et qui hactenus insipienter vixerunt, idola stultè colentes; sed quos ad salutem per Apostolos vocabo, et ob quorum conversionem ad indignationem concitabimini.

20. Isaias autem audet, et dicit : Inventus sum à non quærentibus me : palàm apparui iis qui me non interrogabant.

Isaias autem Moysem secutus, Judæorum offensam non veritus, apertè dicit in persona Christi : Inventus sum per fidem à Gentilibus, qui me non quærebant; palàm per Evangelii mei prædicationem apparui illis ipsis, qui non me, sed idola sua consulebant.

21. Ad Israel autem dicit : Totâ die expandi manus meas ad populum non credentem, et contradicentem.

De Israele autem idem Isaias in persona Christi dicit : Toto die expandi manus meas ad populum incredulum, et obstinatè mihi contradicentem.

---

damnationis occasio; humiliemus nos ob infidelitatem nostram; gratias agamus Deo ob aliorum sanctitatem et fidelitatem; sicque aliorum sanctimonia nostræ conversionis et sanctificationis erit occasio.

20. *Isaias autem audet et dicit....* Tandem ex Isaia probat quòd aliquando convertendi erant Gentiles : Judæi autem indurandi.

Audacter enim et liberè, Judæorum offensam non veritus, dicit in persona Christi de Gentibus :

Inventus sum, fide scilicet ex auditu Apostolorum conceptâ : à Gentilibus, qui suis idolis intenti, nec de me cogitabant, nec me quærebant.

Palàm apparui : Gr. conspicuus factus sum; scilicet, per Apostolorum prædicationem illis ipsis Gentilibus, qui non me, sed idola sua consulere et interrogare solebant.

Hanc habemus Deo gratiam, nos qui de Gentilium numero sumus; nos ipse quæsivit, dum ab eo eramus aversi : nobis sese manifestavit, dum de eo ne cogitabamus quidem : sed ad quid nos quæsivit, et apparuit nobis? ut salvet nos, ut suæ faciei manifestatione faciat in æternum beatos. O bonitas! ô misericordia æternâ gratiarum actione digna!

21. *Ad Israel autem dicit : Totâ die.* Gr. totam diem, etc. De Israel autem idem Isaias in persona Christi dicit : *Omni die*, perpetuò, frequentissimè; toto vitæ meæ tempore, *expandi manus meas;* per meam et Apostolorum meorum prædicationem, per infinita miracula, à me et à meis facta.

Potest etiam intelligi de extensione manuum Christi morientis in cruce pro populo isto, Christi carnifice et occisore.

At populus Judæus ad hæc omnia non attendens, incredibili obstinatione noluit credere; imò contradixit et Christo et Discipulis ejus : et hæc obstinatio illorum perditionis est causa.

Hæc audientes, attendamus ad nos ipsos; nonne Christi manus totâ die sunt ad nos apertæ, ad dandum nobis, ad protegendum nos, ad recipiendum nos in sinu misericordiæ, ad quem vocat, cujusque viam monstrat? Sed heu! nonne Judæis ingratiores, Christo corde, moribus et vitâ contradicimus? nonne dona gratiæ contemnimus? nonne ipsius auxilium repellimus? nonne misericordiis abutimur?

Timeamus ergo ne illorum damnationem sentiamus, quorum ingratitudinem imitamur.

Christo credamus; Christo obediamus; Christo credentes et obedientes, Deo vivamus et moriamur. Amen.

Corollarium doctrinale confirmans quæ in præcedentis Capitis Corollario dicta sunt.

Meritò Divus Joannes Chrysostomus in fine hujus capitis dicit: Vide quomodo omnium quæ suprà posuerat dubiorum apertissimam solutionem adduxerit, probans Judæorum perditionem ab ipsorum obstinatâ voluntate profectam esse, ità ut omnino veniâ sint indigni. D. Chrysostomus.

Audierunt enim verbum Dei, illud intellexerunt; illos Deus vocavit, ad illos manus extendit omni tempore, id est, sedulò vocavit; tandem, ut venirent, zelotypiæ passionem excitavit.

Fit sæpe numero, ait idem Divus Joannes Chrysostomus, ut puer vocatus à patre non accedat, sed obstinatè renuat: ubi primùm viderit alium quempiam puerum ad patrem accedere, ultro et ipse ad paternos sinus accurrit: ita ut efficiat æmulatio, quod non potuit sedula advocatio.

Sic Deus Judæorum salutem volens, illos non advocavit solùm, ad ipsosque manus extendit; sed et zelotypiæ passionem in ipsis excitavit; dum Gentiles, quos ut viles aspernabantur, ad se vocavit, in suam Ecclesiam introduxit, suumque populum declaravit; verùm neque sic accesserunt Judæi; quâ ergo veniâ digni sunt? nullâ sanè.

Ubi notabis veram rejectionis Judæorum causam, ipsorum esse obstinatam in sua incredulitate pertinaciam; non verò ipsorum ab æterna salute reprobationem, de qua non agit, et ad quam non recurrit Apostolus; sed ad ipsorum incredulitatem, et contradictionem.

Gentes verò vocatæ, quæsitæ, venerunt, consenserunt. *Apparui:* conspicuus factus sum. Ecce gratia præveniens et vocans. *Inventus sum:* inventum apprehenderunt gentes; conspicuum agnoverunt, et in ipsum, adjuvante Dei gratiâ, crediderunt. Ecce cooperatio et salus gentium.

Sicque totum hoc Caput confirmat quod in præcedenti Capite dictum est.

ANALYSIS CAPITIS UNDECIMI.

Quia in cap. 9 et 10. docuit Apostolus Gentiles per fidem ad justitiam et salutem ascitos; Judæos verò ob infidelitatem suam à justitia et à salute rejectos.

Hinc in hoc undecimo capite Judæos solatur, Gentilibus autem abscindit ansam gloriandi.

Primo itaque versu Judæorum lenit dolorem, ex eo quòd non omnis Israel à Deo sit repulsus; idque primùm suo Paulus exemplo probat; *Nam et ego Israelita sum*, et tamen fidelis; deinde et Dei testimonio Eliæ dicentis : *Reliqui mihi* 7000, etc. sicut hujus Prophetæ temporibus multos sibi Deus fideles servos reservavit in Israel; sic et nunc per suam gratiàm.

℣. 7. Rem palàm aperit, scilicet quòd isti multi fideles, per Dei gratiam reservati, in minore sint numero; cæteri autem omnes in maximo numero excæcati sint, juxta Prophetarum vaticinia, quæ citat ℣. 8, 9, 10.

Hinc ℣. 11. rursus Judæos solatur; sic tamen ut simul Gentiles doceat non superbire; nec Judæos spernere, tum quia hic Judæorum lapsus non est irreparabilis; tum quia hic eorum casus fuit Gentilibus salus : si autem eorum lapsus fuit mundi salus, quid erit eorum integra conversio ?

℣. 13. Paulus gentium Apostolus Gentiles monet se suum sic inter eum ministerium implere, ut etiam Judæorum saluti per æmulationem procurandæ intendat (suum ergo Gentiles imitentur exemplum), quia Judæorum ad fidem assumptio erit quasi mundi resurrectio.

℣. 16. Judæi sunt è massa sancta, et in sanctis Patriarchis Deo consecrata; sunt rami è radice sancta : licèt autem eorum quamplurimi sint fracti, et Gentiles in eorum locum insiti, ne tamen propterea Judæos spernant Gentiles, tum quia ipsi in radice Judaica sunt insiti; tum quia et ipsi possunt facilè frangi et excidere : si enim Deus naturalibus ramis non pepercit, quantò minùs insititiis. Dei itaque in Judæos severitatem metuant; Dei erga se bonitatem ament, et suâ fidelitate conservent.

℣. 23. Judæi, si ab infidelitate sua velint recedere, suæ rursus oleæ inserentur, et eò faciliùs, quò naturales sunt rami. Revera inserentur, ubi plenitudo gentium in Ecclesiam intrârit; tunc enim et totâ

Judæorum natio ad Christi fidem convertetur, Deo ob patres semper chara.

℣. 30. Sicut aliquando Gentiles fuerunt increduli et per Dei misericordiam, occasione incredulitatis Judæorum ad fidem sunt adducti; ita vicissim Judæi, Gentilium exemplo provocati, aliquando credent in Christum, Deique misericordiam consequentur : conclusit ergo Deus omnes sub peccato, ut omnium misereatur.

℣. 33. Et hæc, id est, et hanc fidelitatis et infidelitatis vicissitudinem in Judæis et Gentilibus, hancque Dei erga utrosque providentiam admirans Apostolus, exclamat : O altitudo! etc.

CAPUT UNDECIMUM.

TEXTUS.

1. Dico ergo : Numquid Deus repulit populum suum? Absit. Nam et ego Israelita sum ex semine Abraham, de tribu Benjamin;

2. Non repulit Deus plebem suam, quam præscivit. An nescitis in Elia quid dicit Scriptura : quemadmodum interpellat Deum adversùm Israel :

3. Domine, Prophetas tuos occiderunt, altaria tua suffoderunt : et ego relictus sum solus, et quærunt animam meam.

PARAPHRASIS.

Dixi Judæos à Deo repulsos; sed nunc quæro : Ergone Deus populum suum planè repulit? Non hoc dico : Ego etenim sum ex illo populo, non ascititius; sed ex stirpe Abrahæ, de tribu Benjamin progenitus; et tamen fide Christianus, imò et Apostolus Christi.

Non repulit Deus eam plebis suæ partem, quam prævidit gratiæ suæ fore fidelem, et in Christum credituram. Certè vos non latet quod in lib. 3. Regum scriptum est, ubi Elias Deum alloquens, Israelem incusat, quasi totus à Dei cultu defecerit, et ad idololatriam delapsus sit.

Domine, inquit, Prophetas tuos occiderunt, altaria tua subverterunt : et ego solus tui cultor relictus sum, et quærunt auferre mihi vitam meam.

Cap. XI. 1. *Dico ergo : Numquid Deus repulit populum...* Quia superiùs dixit, Judæos ob incredulitatem suam à Deo rejectos, et à justitia cecidisse; gentes autem propter fidem ad justitiam ascitas; objicit sibi per interrogationem : Ergone verum est quòd Deus populum suum repulerit, ne fiat particeps benedictionum in Christo promissarum?

Absit. Respondet quòd non; idque suo probat exemplo : *nam et ego Israelita sum*, et tamen fidelis, Christianus, et Apostolus.

2. *Non repulit Deus plebem suam, quam præscivit*, id est, non repulit eam plebis suæ partem, quam præscivit gratiam sibi gratis oblatam sponte admissuram, fore fidelem, et in Christum credituram.

An nescitis in Elia, id est, in Eliæ persona; vel de Elia per Hebraïsmum. An nescitis quid Scriptura 3. Reg. 19. dicat, ubi Elias zelo Dei motus, colloquitur cum Deo contra Israelem, quasi totus à Dei cultu defecerit, et ad impietatem et idololatriam delapsus fuerit?

3. *Domine, Prophetas tuos occiderunt...* Hæc dicit Elias mœrore confectus, et omnia putans deperdita, seque solum Dei cultorum existimans esse superstitem. Nec enim Deus Prophetas suos de omnibus certos facit; sed illis sæpe et electis suis manifestat tantùm mala quæ fiunt, et quæ Deum inhonorant; ut illos exerceat et probet, eorumque zelum accendat.

Altaria tua suffoderunt, id est, in tuî contemptum everterunt. Hæc altaria, de quibus hìc, erant illa quæ in decem tribubus Israel erant in excelsis exstructa, tempore quo non permittebatur ad templum ire; sicque cessare videbatur, lex Deuter. 16. 2. quæ id fieri vetabat. Hæc altaria impiè ab Achab et Jezabel eversa sunt, quia ex odio Dei, cultûsque divini; piè ab Ezechia et Josia eversa sunt, quia vetita, Deuter. 16.

Sed quid Eliæ sic loquenti divinitus responsum est? non tu solus, ut putas, verus Dei cultor, idola non adoras: sed per gratiam meam septem millia virorum mihi reservavi, qui non curvaverunt genua coram idolo Baal.

Sic et in hoc legis Evangelicæ tempore pauci Judæi credentes in Christum, per gratuitam Dei electionem justificati sunt: paucos dico et quasi reliquias, præ multitudine incredulorum, licèt illi pauci reverà sint multi.

4. Sed quid dicit illi divinum responsum? reliqui mihi septem millia virorum, qui non curvaverunt genua ante Baal.

5. Sic ergo, et in hoc tempore, reliquiæ secundùm electionem gratiæ salvæ factæ sunt.

---

4. *Sed quid dicit illi divinum responsum...* id est, non omnes, ut putas, ad idola deflexerunt, vel occisi sunt: sed per gratiam meam conservavi et à nece, et ab idolorum cultu septem millia, qui genua non flexerunt *ante Baal*. Gr. τῇ Βάαλ femin. id est, statuæ Baal... *septem millia*, id est, multa millia, finitum pro infinito.

Septenarius numerus apud Hebræos significat multitudinem, propter sabbatum, ait Cornel. à Lapide, et exemplis probat.

Observatio moralis. — Ab exemplo Eliæ discamus gloriam Dei zelare, de ipsius offensis dolere, mœrore confici ob paucitatem eorum qui ipsum verè diligunt et colunt, qui veritatem sectantur, justitiamque tuentur; at divino edocti oraculo, ne judicemus, ne diffidamus; sed Deum adorantes, ipsius nos voluntati subjiciamus, confisi et persuasi quòd sit omnipotens, nullumque permittat malum, quin ex eo bonum aliquod sit eliciturus.

Persuasi præterea quòd quantuscunque videatur esse peccatorum numerus, multos tamen Deus à seculi corruptione conservat; multos habet servos sibi fideles, et qui genua ante idola non flectunt, sed qui ipsum piè colunt.

His ergo fidelibus Dei servis uniamur animo, licèt nobis sint incogniti, et cum illis Deum verè colamus, adoremus.

Sanctos suos Deus conservat, abscondit, custodit: *Conserva me, Domine, quoniam defecit sanctus. Absconde me sub umbra alarum tuarum. Custodi me ut pupillam oculi*: quoniam speravi in te et in auxilio gratiæ tuæ.

Ama nesciri et de ignotorum, absconditorum fidelium esse numero. *Novit Dominus qui sunt ejus.* Hoc tibi sufficiat.

Absconde me, Domine; at absconditum conserva, custodi, protege.

Si nos lateat divinæ providentiæ ratio, quod sæpe fit, maximè, ubi res susquedeque versæ videntur; ignotum tamen Deum tunc adoremus, et invisibilem cum Moyse, tanquam videntes sustineamus.

5. *Sic ergo et in hoc tempore.* Promulgati scilicet Evangelii, *reliquiæ*, id est, pauci Judæi credentes in Christum: pauci, inquam, præ infinita non credentium multitudine; ita ut paucæ reliquiæ videantur; licèt revera illi pauci multi sint et innumeri.

Salvæ factæ sunt; id est, justificatæ sunt: justificatio est salus à peccato et æternæ salutis inchoatio.

Secundùm electionem gratiæ; id est, per electionem gratuitam.

De justificatione hìc agi probatum est in c. 9. Vide corollarium cap. illius noni.

Justificatio autem est gratuita, nullum adhuc meritum supponens in justificando; etiam positis in illo dispositionibus ad justificationem prærequi-

6. Si autem gratiâ, jam non ex operibus : alioquin gratia jam non est gratia.

Si autem hæc electio gratuita est, ut dixi : ergo justificatio non fit ex operibus legis, sed gratis ex virtute Christi, per fidem vivam nobis applicatâ.

7. Quid ergo? quod quærebat Israel, hoc non est consecutus : electio autem consecuta est : cæteri verò excæcati sunt :

Quid est igitur quod doceo? nimirum quod major pars populi Israelitici, quæ justitiam ex operibus legis quærebat : eam non est assecuta ob incredulitatem suam; minor autem illius populi pars, in Christum credens, electa est ad justitiam : cæteri verò incredulitate suâ excæcati, et obdurati sunt.

8. Sicut scriptum est : dedit illis Deus spiritum com-

Sicut ab Isaia cap. 29. 10. prædictum est : quia Deo rebelles Christum rejece-

---

sitis, v. g. positâ fide, pœnitentiâ, et aliis dispositionibus, justificatio est gratuita et *secundùm electionem gratiæ* : quia hæ omnes dispositiones nullum propriè dictum jus tribuunt ad justitiam; nec enim suâ naturali vi et efficaciâ disponunt ad justitiam, sed quia Deo placuit ita constituere.

Hinc quærenti cur fidelis pœnitens fuerit à Deo justificatus, responderi potest, 1° quia se per gratiam disposuit; 2° quia Deus gratis voluit : utrumque enim verum est sensu explicato.

Et hinc Cornel. à Lap. et post ipsum Tyrinus putant conciliari posse Sanctorum Patrum locutiones dissidentes. v. g. D. Chrysostomi dicentis hunc ad justitiam electum ; quia gratiæ consentiens credidit. D. Aug. dicentis : quia Deus hunc gratuitò ad justitiam elegit.

6. *Si autem gratiâ, jam non ex operibus, alioquin gratia jam non est gratia ;* additur in Græco : Si autem ex operibus, non ampliùs est gratia ; alioquin opus non ampliùs est opus. Syrus habet similiter ; et Arab. versio. Hanc tamen additionem superfluam et non ad D. Pauli mentem arbitratur Erasmus.

Occasione ejus quod dixit immediatè, *secundùm electionem gratiæ*, iterum inculcat quod docuit suprà : justificationem fieri, non ex operibus legis; sed ex virtute Christi, quæ per fidem vivam nobis applicatur : alioquin justificatio, quam constat esse gratuitam, non esset gratia, sed merces.

7. *Quid ergo? quod quærebat Israel, hoc...* Gr. quod inquirit Israel, etc. Quid ex dictis sequitur? quòd major pars populi Israelitici, qui quærebat et adhuc quærit justitiam, illam tamen non est assecutus : quia non quærit ubi et quomodo oportet ; quærit enim ex operibus legis; cùm debeat quærere ex meritis Christi, per fidem sibi applicatis.

Electio autem... Id est, minor pars illius populi, Judæi, nimirum, qui Christi fidem amplexi sunt; hi à Deo electi ad justitiam, illam assecuti sunt.

Cæteri vero excæcati sunt... Gr. obduruerunt. Syr. corde suo obcæcati sunt ; id est, cæteri verò qui Christi fidem non amplexi fuerunt, excæcati sunt et indurati. Directè et propriè à se suaque malitia ; indirectè verò à Deo deserente, ut dictum est cap. 9. n. 18, 21, 22.

8. *Sicut scriptum est : Dedit illis Deus spiritum...* ostendit hoc prædictum fuisse ab Isaia, cap. 29. n. 10. cujus sensum exprimit Apostolus, non verba.

Spiritus compunctionis : seu, ut ait Isaias, *soporis :* est somnus altissimus et profundissimus, qui oculorum et aurium omnem sensum adimat : quasi oculi essent acu compuncti, excæcati.

runt; dedit illis Dominus spiritum soporis, qui omnem illis adimat sensum; ita ut oculos habentes, non videant, et auribus non audiant. Tales sunt erga Christum in hunc usque diem.

Idem prædixit et David dicens psal. 69. 23. mensa illorum vertatur illis in laqueum, quo capiantur, et in offendiculum, in quod impingant; hocque illis eveniat in justam suæ punitionis vindictam.

Obscurentur mentis eorum oculi; ita ut cœlestia nec videant, nec desiderent: sed mente et corde curvi, et ad terram propensi, terrena tantùm videant, et sapiant.

punctionis : oculos ut non videant, et aures ut non audiant, usque in hodiernum diem.

9. Et David dicit : Fiat mensa eorum in laqueum, et in captionem, et in scandalum, et in retributionem illis.

10. Obscurentur oculi eorum ne videant : et dorsum eorum semper incurva.

Hunc spiritum dedit Deus deserendo eos suæ malitiæ, ut suprà.

Oculos ut non videant.... hoc sopore lethargo sepulti; nec Christi miraculis, nec prædicatione expergefacti sunt: videntes non viderunt, audientes non audierunt. Vide etiam Isai. cap. 6. n. 10.

9. *Et David dicit: Fiat mensa eorum...* Id est, mensa spiritualis, mensa verbi divini; sacra Scriptura, coram ipsis expansa, quasi mensa, in qua spiritualiter delicientur, et eorum anima saginetur; vertatur ipsis in laqueum, quo capiantur; et in offendiculum in quod impingant. Hocque contingat illis in *retributionem*, in retaliationem, ait Div. Chrys. seu justam vindictam suæ punitionis; quia ex sacris scripturis noluerunt Christum agnoscere.

10. *Obscurentur oculi eorum...* per oculos intellige mentem; per dorsum, voluntatem; quasi diceret: Cœlestia nec videant, nec desiderent: sed cœlesti lumine privati, terrena tantùm sapiant, quærant; mente et corde curvi et ad terram propensi.

Et hoc in sensu mystico secundùm D. Paulum. Alius est enim sensus litteralis in Davide.

Observatio moralis. — In his Prophetarum verbis prædicitur miserandus Judæorum status, usque in hodiernum diem perseverans: quasi ipsorum oculi et aures transpuncta et effossa essent, nec vident, nec audiunt; imò sacra Scriptura fit illis in laqueum et in scandalum; quia ipsâ abutuntur ad suam perniciem; ita ut tenebras et mortem trahant, unde lucem et vitam deberent trahere.

Sed eheu! quàm bene iisdem versibus exprimitur Christiani, Deo infidelis, justa punitio!

Spiritu soporis, stupiditatis, et compunctionis à Deo percutitur: videns non videt, audiens non audit; quasi dormiat, mentem et animum sopitum habet; et hoc à Deo et justè: videre et intelligere noluit; quasi hebes, vecors et extensus nec videbit, nec intelliget.

Hæc ergo cæcitas, sicut induratio, fit ab homine et à Deo: sicut Pharao priùs induravit cor suum, Deus postea cor Pharaonis induravit: ita quia Christianus lumen gratiæ rejecit, dixitque *recede à nobis, viam scientiarum tuarum nolumus.* Job. 21. hinc: *Deus illum sinit palpare quasi in tenebris, et errare quasi ebrium.* Job. 12. 25.

In hoc misero cæcitatis et voluntariæ surditatis statu, lux ei lucet, non attendit: verbum illi loquitur, non audit: sacra Scriptura fit illi in laqueum et in scandalum: indeque tenebras et errorem trahit; unde lucem

11. Dico ergo : Numquid sic offenderunt ut caderent? Absit. Sed illorum delicto, salus est Gentibus ut illos æmulentur.

Sed quæro : Ergone maxima pars Judæorum ita lapsi sunt, ut prorsus conciderint, sine ulla spe resurgendi? Imò verò resurgent. Interim eorum casu Deus utitur tanquam occasione ad salutem gentium; et aliquando Gentilium conversione utetur ad excitandam Judæorum æmulationem, ut et ipsi convertantur.

12. Quòd si delictum illorum divitiæ sunt mundi, et diminutio eorum divitiæ Gen-

Quòd si lapsus Judæorum fuit occasio divitiarum mundi, per dilatationem fidei inter gentes toto orbe diffusas : et si re-

---

et veritatem habere deberet sacra Eucharistia, mensa spiritualis, fit illi mors et venenum : panis vitæ, quo abutitur, fit illi deterioris : mortis occasio.

Hinc quid accidit? de tenebris ruit in tenebras, de surditate in surditatem, de morte in mortem; cœlestia nec videns, nec sapiens, terrena tantùm videt, sapit et desiderat : mente et animo curvus, et ad terram propensus.

Veri Christiani conversatio in cœlis est : peccatoris verò dorsum semper curvum est; ejusque conversatio tota in terris.

Hæc est peccatoris justa retributio : avertit se à Deo, ut ad creata se converteret; aversus à Deo manebit, et ad terram conversus, velut brutum incurvatus.

Num et ego ipse sum in hoc miserabili statu? cœlestia non videns, ad divina surdus, mente et corde curvus in terram. *Ne avertas faciem tuam à me, Deus! Ne projicias me à facie tua, et Spiritum tuum*, etc. *Cor mundum crea in me, Deus, et spiritum rectum innova in visceribus meis.*

11. *Dico ergo : Numquid sic offenderunt...*, quia dixit excæcatos esse plerosque Judæos et de illis impleta esse Prophetarum vaticinia; quærit an sic ceciderint, ut eorum casus sit irreparabilis, et sine ulla spe aliquando resurgendi.

Absit, inquit, veniet enim tempus, sub finem mundi, quo resipiscant omnes : interim illorum delicto et casu Deus uti voluit, tanquam occasione conversionis et salutis Gentium : et conversione Gentilium uti voluit ad accendendam Judæorum æmulationem, ut et ipsi convertantur.

Adorandam sanè Dei consiliorum profunditatem! Judæorum casum in incredulitatem permisit, ut Apostoli ad gentes prædicationem suam transferrent, et Gentiles converterentur : et ut ex Gentilium conversione sequeretur Judæorum æmulatio, et imitatio; seu ut Judæi videntes bona sibi promissa et à se neglecta, transferri ad Gentiles, illos æmularentur et imitarentur.

Itaque ex Judæorum casu, Gentilium vocatio et salus : ex Gentilium salute aliquando Judæorum salus et conversio.

12. *Quòd si delictum.* Gr. ruina, seu casus. Syr. lapsus : quòd si lapsus Judæorum fuit occasio divitiarum mundi; seu cessit ac redundavit in spirituales mundi divitias; scilicet in salutem copiosè præstitam Gentibus, toto orbe diffusis.

Et diminutio, rejectio Judæorum non credentium, cessit ad multitudinem Gentium convertendam : *quantò magìs plenitudo eorum!* supple, erunt divitiæ mundi et divitiæ Gentium, id est :

Quantò magìs universus Israel in fine mundi credens Christo, ditabit Gentes et ad se imitandum provocabit!

jectio Judæorum incredulorum fuit occasio sanctificandæ multitudinis infinitæ Gentilium; quantò magis plenaria omnium Judæorum conversio mundum et Gentiles ditabit!

Vobis enim Gentilibus palàm dicere non vereor, quòd quatenus sum gentium Apostolus, Apostolatùs mei ministerium honorificabo.

Nihil non faciens vestrà quidem causâ, sed et etiam ut vestræ sanctificationis exemplo, quasi stimulo, excitem Judæos contribules meos ad æmulationem vestri; sicque provocati saltem eorum aliqui convertantur ad Christum, et salventur.

Si enim eorum ob infidelitatem rejectio,

tium: quantò magis plenitudo eorum!

13. Vobis enim dico Gentibus: quandiu quidem ego sum Gentium Apostolus, ministerium meum honorificabo.

14. Si quomodo ad æmulandum provocem carnem meam, et salvos faciam aliquos ex illis.

15. Si enim amissio eo-

Itaque in fine mundi convertentur Judæi credentes in Christum, suoque exemplo trahent ad Christum quotquot supererunt ex Gentibus infideles.

Iterum mirare et adora D. Sapientiæ profunditatem, quæ omnibus ad suos fines utitur; etiam ex illis quæ suæ sunt opposita voluntati, suam perficit voluntatem; ex multitudinis Judæorum incredulitate elicuit salutem multitudinis Gentium per fidem; sicque paucitas Judæorum credentium facta est opulentia mundi per fidem Gentibus communicatam.

Hominum itaque malis bene Deus utitur; et ex malo bonum elicit.

Hoc edoctus Dei voluntatem in omnibus adora; in omnibus, et ex omnibus gloriam Dei spera, et exspecta: quantumcunque res videantur labefactatæ, ex illis suam Deus gloriam eliciet et aliquod bonum: et ob hoc bonum consolare et Deum lauda.

13. *Vobis enim dico Gentibus...* Syr. vos autem alloquor, gentes, etc.

Ad Gentiles, seu potiùs ad Christianos, ex gentibus conversos, sermonem dirigit; eosque monet Judæis incredulis compati; illos non spernere, imò ipsorum conversionem verbo et exemplo satagere; ad hocque Gentiles suo provocat exemplo.

Vobis itaque dico, Gentiles, quòd quandiu vester Apostolus ero, Apostolatùs mei ministerium verbis, exemplis et miraculis honorificabo.

14. *Si quomodo ad æmulationem provocem...* ut hoc quasi stimulo Judæos excitem ad æmulationem vestri, sicque vestro provocati exemplo, ad Christum convertantur saltem aliqui, plenitudine eorum ad aliud tempus reservatâ.

D. Paulus suum ministerium tribus honorificavit, ait D. Thomas, 1° moribus, multâ præcipuè patientiâ *in omnibus exhibeamus nos...* 2. Cor. 6. 4.

2° gratis et sine sumptu ubique prædicando. 1. Cor. 9. 18.

3° maximâ omnium Ecclesiarum sollicitudine, 2. Cor. 11. 28.

His tribus ministerium suum honoret minister Christi: sit sanctus; gratis ministret; sit sollicitus. D. Paulus Judæos fratres et contribules suos in ordine ad salutem æternam diligit; in illis nullam nisi pro cœlesti gloria desiderat æmulationem. Sic omnes Christi ministri suos, sive parentes, sive amicos diligant.

15. *Si enim amissio eorum reconciliatio est...* Gr. si enim abjectio; id est, si rejectio majoris partis eorum fuit occasio reconciliationis gentium, per

rum, reconciliatio est mundi: quæ assumptio nisi vita ex mortuis?

16. Quòd si delibatio sancta est, et massa : et si radix sancta, et rami.

17. Quòd si aliqui ex ra-

fuit occasio mundi cum Deo reconciliationis; quid erit eorum ad fidem conversio, nisi quasi quædam mundi à mortuis resurrectio? hanc itaque conversionem et vos mecum optate.

Hæc Judæorum ad fidem conversio, et per fidem vera sanctificatio, eò magìs speranda est; quòd hic populus sit in suis patribus, et in sua radice moraliter sanctificatus; sicut fruges per primitias sanctificantur, et rami arboris per radicem sanctam, quæ suam quasi sanctificationem in ramos trajicit.

Fateor quòd aliqui rami ab arbore hac

---

totum terrarum orbem diffusarum; *quæ assumptio*, id est, quid erit illorum conversio, eorumque ad fidem assumptio, seu adjunctio?

Nisi vita ex mortuis? id est, perinde erit ac si mundus ex una suî parte mortuus, integrè reviviscat, illorum ergò, et vos et ego debemus optare conversionem.

16. *Quòd si delibatio sancta est, et massa.....* Gr. quòd si primitiæ. Syr. sed si primitiæ sanctæ.

Duabus metaphoris ostendit non aspernendos esse Judæos, nec fugiendos; imò sperandam illorum conversionem, et ad hoc laborandum, utpote qui legalem et naturalem quamdam habent sanctitatem, verumque sperandi locum, in quocunque sint statu; et consequenter possunt converti, Christique fidem amplecti.

1ª Metaphora sumitur à primitiis, seu ab ea oblatione quæ fiebat de frugibus maturis, et quæ totam massam sanctificabat morali quâdam æstimatione; ita ut reliquum, v. g., frumenti coquere, et ex eo vesci liceret.

2ª Sumitur à radice, quæ ramos sanctificat; quasi diceret : Apostoli et primi discipuli, Christianorum primitiæ, sancti sunt, et Evangelium amplexi sunt, ergo, etc. etc. Patriarchæ, Prophetæ, Patres Judæorum sancti sunt : ergo, etc.

Hoc loco Calvinus abutitur ad probandum pueros Christianorum baptismo non egere; sed malè : non enim loquitur hìc Apostolus de sanctificatione, quæ reddat amicos Dei, sed de sanctitate metaphorica, quæ Deo consecrat et appropriat; sicut locus, vestis, pecunia dicitur sancta.

Alioquin eodem argumento probaretur etiam adultos Christianorum filios, imò omnes Judæos esse sanctos, utpote sanctorum filios, et consequenter nec Baptismo, nec aliis sacramentis indigere.

Hoc ergo tantùm probat Apostolos et Patriarchas Judæis quamdam suæ sanctitatis umbram conferre, quæ dat locum sperandi veram sanctitatem : et ideo nec sunt spernendi, nec fugiendi, sed illorum salus speranda, et ad hoc laborandum.

Quis de proximi salute desperet? præcipuè de salute Christiani, in sanguine Christi per Baptismum sanctificati? quis è contrà proximi sui, quantumcunque peccatoris, salutem non speret et ad illum convertendum, verbo, oratione, exemplo non laboret? cùm tantum jus ad sanctitatem habeat in sanguine Christi : in hoc ergo pretioso sanguine confisi, oremus, laboremus, pro peccatorum conversione et salute.

17. *Quòd si aliqui ex ramis fracti sunt...* quòd si quidam ex ramis arboris,

sancta defracti sunt; tu autem, ô Gentilis, cùm esses oleæ sylvestris et infructuosæ surculus, insitus es inter ramos illius arboris, cujus radix sancta; et factus es particeps succi pinguis, quem naturales rami ex oleæ radice sugunt:

Hinc vide ne propterea glorieris adversùs ramos rejectitios; quòd si efferis animo, memento quòd à radice Judaica sustineris et foveris; illa nihil à te trahit, tu verò ab ea fidei spiritum habes; illa nihil tibi debet, tu multùm illi.

mis fracti sunt, tu autem cùm oleaster esses, insertus es in illis, et socius radicis et pinguedinis olivæ factus es.

18. Noli gloriari adversùs ramos. Quòd si gloriaris: non tu radicem portas, sed radix te.

Judaicæ fracti et revulsi sunt ab arbore, id est, à fide et à justitia parentum. Patriarchæ enim in Christum venturum crediderunt, posteriores autem Judæi præsentem non receperunt.

Tu autem cùm oleaster esses... id est, tu autem, ô Gentilis, cùm esses olea sylvestris et infructuosa; id est, ex radice infideli et idololatra, ex qua nullum divinæ Gratiæ succum poteras attrahere: *insertus es in illis*; id est, insitus est inter ramos illius arboris, cujus truncus et radix sancta: *et socius radicis...* et factus es particeps radicis, et succi pinguis, quem naturales rami sugunt ex radice oleæ, id est, per fidem insertus corpori Ecclesiæ; unà cum fidelibus Judæis particeps eumdem spiritum fidei, et gratiæ, quem habuerunt SS. Patriarchæ.

18. *Noli gloriari adversùs ramos...* fractos scilicet, multò minùs adversùs ramos adhærentes.

Quòd si gloriaris... id est, quòd si illis insultare tibi subrepat, dicetur tibi, quod tu, qui ramus es insitus, non sustentas radicem, nec in eam succum trajicis; sed è contra radix Judaica te sustentat et ab ea succum fidei Christianæ, imò Christum ipsum accepisti: ideo adversùs Judæos non debes gloriari, sed erga illos humiliter te gerere.

Abraham, Isaac, Jacob, Patriarchæ, Prophetæ, Apostoli Judæi fuerunt: illi autem sunt radix olivæ. Sumus enim *superædificati super fundamenta Apostolorum et Prophetarum. Hinc salus ex Judæis est.* Joan. 4.

Ne illis itaque insultemus: radix nostra sunt; ab illis fides et salus nostra: quin potiùs illis compatiamur; pro illis oremus; pro nobis timeamus; ne fortè et nos cadamus.

Nihil nobis debent Patriarchæ; nos illis multùm debemus, et consequenter eorum filiis propter illos.

Observatio doctrinalis et moralis. — Ecclesia Dei est oliva, quia arbor pulchra, et fructifera: hujus olivæ radix sunt Patriarchæ, Prophetæ, Apostoli: pinguedo hujus olivæ est abundantia gratiæ Spiritûs Sancti, quam habuerunt præ omnibus Apostoli. Unusquisque Judæus fidelis hujus olivæ ramus erat: plerique fracti sunt per suam infidelitatem. Nos Gentiles, per fidem, in illorum locum inserti sumus, Patriarchis associati, Apostolorum socii, participes gratiæ, etc.

Ob hoc gratias agamus Deo: ob hoc in Domino gloriemur: at ne gloriemur adversùs Judæos, ne despiciamus ramos fractos, etc.

Sic cùm aliquem cadere aut cecidisse cernis, illi compatere, ora pro ipso; time pro te, timens et humiliatus roga pro te, dicens: *Conserva me, Domine, quoniam defecit Sanctus.*

19. Dices ergo : Fracti sunt rami ut ego inserar.

Fortè gloriandi ansam arripies, dicens : Fracti sunt naturales rami, ut ego Gentilis insererer.

20. Bene : propter incredulitatem fracti sunt. Tu autem fide stas : noli altum sapere, sed time.

Concedo quod dicis; sed memento quod propter suam incredulitatem fracti sunt : tu autem per fidem oleæ insertus es, et in ea nunc stas; ne propterea superbias, sed potiùs time, ne, sicut et illi, per infidelitatem frangaris et decidas.

21. Si enim Deus naturalibus ramis non pepercit, ne fortè nec tibi parcat.

Si enim Deus naturales ramos ob infidelitatem rejecit; vide ne, si à fide deficias, et te similiter frangat et rejiciat.

22. Vide ergo bonitatem et severitatem Dei : in eos quidem, qui ceciderunt, severitatem : in te autem bonitatem Dei, si permanseris in bonitate, alioquin et tu excideris

Ut ergo non superbias, sed ut cum humilitate Deo gratias agas; vide et time ex una parte, Dei in incredulos severitatem, ex altera verò parte, Dei erga te, qui credis, bonitatem; hancque in te Dei bonitatem fide et bonis operibus conserva : alioquin et tu amputaberis, et rejicieris amputatus.

---

19. *Dices ergo : Fracti sunt...* Sed dices fortè, hincque gloriandi ansam accipies : *fracti sunt rami* naturales, *ut ego* Gentilis eorum loco insererer : sicque me Deus prætulit illis.

20. *Bene, propter incredulitatem...* Gr. pulchrè; id est, rectè dicis; concedo quod dicis, fracti sunt ut insereris. Sed memento quòd *propter incredulitatem fracti sunt. Tu autem fide stas;* id est, per fidem et propter fidem oleæ insertus es, et in ea nunc stas; *Noli altum sapere.* Gr. ne efferaris animo. Syr. ne effertor mente tuâ; id est, ne propterea superbias, ac glorieris; sed potiùs time; quia fides, quâ oleæ inhæres, non te sic agglutinat, quin possis excidere; time ergo ne propter infidelitatem excidas ab ea, sicut et illi.

Hinc bene contra Calvinum infertur, quòd fides possit amitti; cum Apostolus hujus amissionis timore reprimat Gentilium arrogantiam.

21. *Si enim Deus naturalibus ramis....* Si enim Deus Judæos, naturali origine, à sancta Patriarcharum radice ortos, propter infidelitatem cadere permisit; et ob eam, ab Ecclesia expulit; quanto magis id timere debet Gentilis insititius, si fidem humilitate non servet.

Hinc collige quòd humilitas sit fidei custos : Christo per fidem et gratiam adhæremus : fidei autem et gratiæ custos est humilitas : itaque timeamus, humiliemur, cum timore et humilitate Deo gratias agamus.

22. *Vide ergo bonitatem et severitatem Dei.* Ut cum timore et humilitate Deo gratias agas, ex una parte, Dei severitatem in incredulos, præ oculis habe; et ex alia parte Dei, bonitatem in te, qui credidisti.

Si permanseris in bonitate, id est, si hanc Dei in te bonitatem studeas retinere; non tantùm in fide perseverando, sed et secundùm fidem piè vivendo, divinæ bonitati correspondendo; *alioquin et tu excideris,* id est, et tu amputaberis et decides ab olea, id est, Ecclesia.

Observatio moralis.—Fideli omnia debent in bonum cooperari, et peccata et gratia : aliorum peccata nos debent humiliare; gratia nobis exhibita debet nos in Dei amorem accendere; severitas Dei in peccatores debet nobis

Sed et Judæi, si suam deserant incredulitatem, rursus in hanc sanctam oleam inserentur: id enim omnipotenti Deo non tantùm possibile, sed et facillimum.

Nam si tu, Gentilis, præter morem ex oleastro excisus es infrugifero, et frugiferæ insertus olivæ; quantò faciliùs Judæi, qui sunt rami naturales, suæ rursus inserentur olivæ!

23. Sed et illi, si non permanserint in incredulitate, inserentur: potens est enim Deus iterum inserere illos.

24. Nam si tu ex naturali excisus es oleastro, et contra naturam insertus es in bonam olivam; quantò magis ii, qui secundùm naturam, inserentur suæ olivæ?

---

timorem incutere; benignitas Dei in nos, debet gratos, fideles, perseverantes reddere.

Cùm ergo aliquem cadere videmus, timeamus casum; compatiamur cadenti, oremus pro illo; ille hodie, ego cras. Quid de me foret in tali occasione, in talibus circumstantiis? gratias Deo, quòd non ceciderim.

Dei bonitatem in nos attendentes tot et tantas conferentem gratias, grato et humili simus animo, Deum amemus, laudemus, colamus, in ejus amore et cultu perseveremus.

Perseverantia, ut ex hoc textu patet, certissimum est prædestinationis signum; at de quo nemo certus, ut etiam hinc patet.

23. *Sed et illi, si non permanserint*..... Sed et Judæi, si suam perfidiam deserant, velintque credere, rursus inserentur in hanc oleam Ecclesiæ.

Potens est enim Deus.... et nihil ipsum præter incredulitatem impedit, quin iterum inserat.

24. *Nam si tu ex naturali*... quasi diceret hoc Deo non tantùm possibile, sed et naturà suà facilius. *Nam si tu*, Gentilis, ex idololatra gentilitate, quasi ex sylvestri et agresti olea excisus es, *et contra naturam* hujus oleastri, *insertus es in bonam olivam Ecclesiæ*.

1° *Est contra naturam*, quòd oleaster in oleam inseratur, seu est contra morem agriculturæ, quòd arboris malæ ramus inseratur in bonam; è contra surculus bonæ inseritur in truncum malæ.

2° *Est contra naturam*, quòd oleaster insitus ferat fructum olivæ; illud enim quod inseritur, crescit et fructum fert sibi proprium.

Nos tamen Gentiles per Baptismum in Christo sumus insiti, ut Christianos fructus habeamus.

Quantò magis is, qui secundùm naturam; id est, qui secundùm naturalem propagationem à sanctis et fidelibus Patriarchis prognati sunt, et consequenter sunt naturaliter de populo Dei. Quantò magis, inquam, rursus inserentur suæ olivæ pristinæ, si suam deserant perfidiam, ut credant in Christum.

Observatio moralis. — Ex dictis collige, quòd sicut de Dei bonitate nunquam præsumendum est; sic de nullius hominis salute unquam desperandum.

Nunquam præsumendum: quia, ut ait D. Chrysost. abusus gratiæ tremendus est: nam ob hoc ipsum, quòd bonus factus est erga te Deus, timendum tibi: non enim immota tibi bona manebunt; si torpescere volueris; (id est, si non feceris quæ divinæ bonitati dignè correspondeant.) Hæc addidit verba:

Nunquam de cujuspiam salute desperandum; quia Deus omnipotens est, et de lapidibus potest suscitare fideles; id est, de obduratis facere contritos.

25. Nolo enim vos ignorare, fratres, mysterium hoc (ut non sitis vobis ipsis sapientes), quia cæcitas ex parte contigit in Israel, donec plenitudo Gentium intraret.

Hic, fratres, vobis aperire volo quoddam arcanum, quod fortè silentio tegerem, nisi vestrâ referret me loqui, ne de vestra fide superbiatis, et in Judæos incredulos insolescatis : hoc ergo arcanum quod vobis aperio, est quia cordis cæcitas in parte Judaici populi contigit, et durabit donec in Ecclesiam introierit eorum Gentilium numerus, qui sunt credituri.

26. Et sic omnis Israel salvus fieret, sicut scriptum est : Veniet ex Sion, qui eripiat, et avertat impietatem à Jacob.

Et cùm completus fuerit Gentilium conversorum numerus, tunc tota Judæorum natio convertetur, et ad salutem veniet, sicut scriptum est : Veniet ex Sion, etc.

De nullius præcipuè Christiani salute desperandum : quia gratia ipsi per Baptismum collata, connaturale quoddam salutis est principium; connaturalem ei tribuens salutis facilitatem : per hanc gratiam factus est membrum Christi, membrum Ecclesiæ : licèt autem, per peccatum, hoc membrum mortuum sit; Christo tamen facile est illud per gratiam resuscitare, illudque suo Spiritu iterum animare. Si Barbaros, Turcas et infideles suà gratià convertit : quantò faciliùs Christianum peccatorem, sed pœnitentem convertet!

Ne desperes itaque, Christiane peccator, quicunque sis; Deus omnipotens est, nec ullum est peccatorum barathrum, ex quo te non valeat extrahere.

Deus ex infideli te fidelem fecit in Baptismo, ex paganis facit quotidie Christianos; quantò faciliùs ex Christiano peccatore; sed dolente et converti volente, faciet verè fidelem?

Infidelium conversio est Christianorum conversionis quasi pignus. Hinc itaque ad pœnitentiam animemur.

25. *Nolo enim vos ignorare, fratres, mysterium hoc.* Syr. hoc arcanum. Redit Apostolus ad futuram Judæorum reconciliationem, de qua loqui cœpit n. 11. et quam interrupit ad reprimendam Gentilium superbiam. Addit ergo jam dictis :

Vos, ô Christiani Gentiles, scire velim arcanum hoc Dei consilium *mysterium* : apud Græcos, quidquid arcanum.

(*Ut non sitis vobis ipsis sapientes*); Gr. ut non sitis apud vos ipsos arrogantes : id est, hoc autem dico ad deprimendam vestram arrogantiam, seu ne de vestra fide superbiatis, vobismetipsis placentes, et quod divinum est, vobis tribuentes.

Quia cæcitas. Gr. obduratio ; Syr. obcæcatio cordis : hoc ergo mysterium est, quòd cæcitas et obduratio, non omnium, sed maximæ partis Judæorum, Dei permissione accidit.

Donec. Gr. usquequo : Syr. usque dum, id est, et durabit hæc cæcitas Israel, donec in Ecclesiam introierit numerus eorum, qui ex Gentibus credituri sunt.

26. *Et sic omnis Israel salvus fiet.* Syr. et tunc, etc. cùm completus fuerit Gentilium conversorum numerus, tota Judæorum natio convertetur ad fidem, et ad salutem veniet.

Sicut scriptum est.... Isai. 59. 20. *veniet ex Sion*, id est, ex Tribu Juda, et ex familia David, habitante in Sion, nascetur Christus, qui omnem impietatem auferat à posteris Israel.

et hoc est fœdus quod pepigi, etc.

Et quidem plerique ob Evangelium Christi, quod rejiciunt, Deo sunt exosi; quatenus autem ex Sanctis Patribus orti sunt, et ad gentem à Deo electam pertinent, Deo sunt chari ob sanctos Patres.

Quia immutabilia sunt absoluta, Dei dona et promissa.

Sicut enim vos, ô Gentiles, aliquando eratis increduli; nunc autem occasione incredulitatis Judæorum, per Dei misericordiam ad fidem adducti estis.

Ita vicissim Judæi nunc Christi fidei et gratiæ, quam recipitis, non credunt; ut

27. Et hoc illis à me testamentum: cùm abstulero peccata eorum.

28. Secundùm Evangelium quidem inimici propter vos: secundùm electionem autem, charissimi propter patres.

29. Sine pœnitentia enim sunt dona et vocatio Dei.

30. Sicut enim aliquando et vos non credidistis Deo, nunc autem misericordiam consecuti estis propter incredulitatem illorum:

31. Ita et isti nunc non crediderunt in vestram miseri-

---

27. *Et hoc illis à me testamentum.* Syr. et tunc habebunt fœdus illud quod à me est, cùm remiserim ipsis peccata eorum: seu hoc est fœdus, quod cum ipsis pepigi et quod complebo, cùm abstulero peccata eorum, per baptismum, scilicet, et pœnitentiam.

Ex hoc Apostoli loco et ex Malach. 4. n. 5 et 6. statuitur traditio de futura Judæorum conversione, in fine mundi, tuncque ex utraque Gentium et Judæorum plenitudine conflandam unam et perfectam Ecclesiam.

28. *Secundùm Evangelium quidem inimici....* Syr. cæterùm in Evangelio hostes sunt propter vos, in electione autem dilecti propter patres.

Qui Judæi, quantùm attinet ad Evangelium Christi, quod rejiciunt, sunt quidem hostes Dei, et Deo exosi; *propter vos*, et hoc, vestro bono, ô Gentiles, ut scilicet illud Evangelium vobis annuntietur:

Secundùm autem electionem: quantùm verò spectat ad electionem, quâ Deus olim Judæos in populum elegit, Deo sunt charissimi *propter patres* eorum, quibus promisit se Deum fore seminis eorum. Genes. 17. n. 7. et Deuter. 4. 31.

29. *Sine pœnitentia.* Gr. impœnitibilia. Syr. non enim revocat Deus donum suum.

Immutabilia enim sunt Dei dona et promissa absolutè, et sine conditione facta; talis est autem promissio Dei Patriarchis facta, quòd nunquam penitùs abjiciet eos, nec extinguet Gentem; sed recordabitur fœderis, quod pepigit cum Abraham, Isaac et Jacob. Levit. 26. 42, 45, etc.

30. *Sicut enim aliquando et vos non credidistis...* sicut enim vos, ô Gentiles, aliquando eratis increduli, occasione verò incredulitatis Judæorum per Dei misericordiam adducti estis ad fidem.

D. Chrysost. sic habet: Quemadmodum enim et vos quondam increduli fuistis Deo, nunc autem per illorum incredulitatem misericordiam adepti estis: sic et isti nunc increduli facti sunt, ob id quod vos misericordiam consecuti estis, ut et ipsi misericordiam consequantur.

31. *Ita et isti nunc non crediderunt...* Id est, ita vicissim Judæi nunc sunt increduli.

In misericordiam vestram. Gr. misericordiæ vestræ nolunt credere, quòd

cordiam, ut et ipsi misericordiam consequantur.

32. Conclusit enim Deus omnia in incredulitate : ut omnium misereatur.

33. O altitudo divitiarum sapientiæ et scientiæ Dei : quàm incomprehensibilia sunt judicia ejus et investigabiles viæ ejus!

vestræ fidei exemplo et occasione provocati, aliquando credant, et unà vobiscum misericordiam assequantur.

Sic itaque Deus ineffabili consilio permisit omnes in infidelitatem successivè delabi; ut omnes sentiant se, non suo merito, sed gratuità Dei misericordià salvatos.

Cujus divini consilii rationem cùm explicare non valeam, exclamare liceat : O altitudo et profunditas divinæ misericordiæ, et sapientiæ et scientiæ Dei, quàm inscrutabilia sunt judicia, seu decreta ejus; et ininvestigabiles viæ, seu modi, quibus illa exsequitur!

Dei misericordia per Christum ad vos Gentiles pertineat, seu quòd Deus velit Gentilium misereri.

Vel nolunt credere misericordiæ Dei vobis factæ per Christum; id est, fidem et gratiàm Christi rejecerunt. At is erit aliquando exitus, *ut et ipsi*, exemplo vestro provocati, et occasione vestræ fidei, tandem in Christum credant, eamdemque vobiscum misericordiam consequantur.

32. *Conclusit enim Deus omnia*. Gr. omnes. Syr. omnes. Gr. in incredulitatem. Syr. in inobedientia. Mira conclusio, quæ omnes debet humiliare, et concordes facere, omnesque ad Dei misericordiam magnificandam inducere.

Omnia, id est, omnes homines, tam Gentiles, quàm Judæos, Deus permisit in infidelitatem successivè dilabi; et in illa velut in carcere, seu, ut ait D. Thom. sicut in quadam erroris catena, concludi : unde sine Christi gratia nullus posset egredi, *ut omnium Deus misereatur;* suamque misericordiam universo patefaciat orbi.

Ut hanc infidelitatis successionem intelligas. Initio mundi, omnes in vera religione vivebant; Gentiles primò in idololatriam delapsi sunt : Deus per Abraham, deinde per Moysem, fœdus cum Judæis iniit, ipsique verum Deum coluerunt. At postmodum Christum et Evangelium repulerunt : illorum incredulitatis occasione ad Gentes delatum est Evangelium; Gentes in Christum crediderunt, verumque Deum colunt : Judæi verò rejecti sunt à Deo. Circa finem seculorum gentes à fide deficient, ut Apostolus docet secundæ Thess. cap. 2. n. 3. Judæi verò tunc fidei doctrinam recipient; tandem uterque populus ad Christum convertetur; ad invicem reconciliabitur, et unam conflabit Ecclesiam. Hinc exclamat Apostolus :

33. *O altitudo divitiarum sapientiæ et scientiæ Dei !* Gr. ὦ profunditas, etc. ô profundum! ô abyssalem profunditatem! Βάθος, idem ac abyssus. *Divitiarum*, et *sapientiæ*, et *scientiæ* Dei. Gr. et Syr. hæc tria per copulam sic distinguunt.

Tria itaque negat Apostolus posse penetrari.

Primò divitias bonitatis divinæ, id est, abundantiam seu magnitudinem divinæ misericordiæ Gentilium primò, deinde Judæorum infidelitatem patienter perferentis.

Secundò sapientiam, quâ res sic ordinavit, ut vicibus ageretur; Judæorum casus esset Gentilium salus, et Judæorum in illos invidia, esset Judæorum salus.

Tertiò scientiam, quâ distinctissimè novit omnia futura; Judæorum

Quis enim cognovit unquam mentem Domini? aut quis illi fuit à consiliis?

34. Quis enim cognovit sensum Domini? Aut quis consiliarius ejus fuit?

Quis prior dedit Deo, ut ei Deus vicem reddere debeat? nullus sanè.

35. Aut quis prior dedit illi, et retribuetur ei?

Quandoquidem à Deo, velut Creatore, sunt omnia; per ipsum, velut conservatorem, subsistunt omnia; in ipso, velut in fine, consistunt et continentur omnia; seu ad ipsum, velut ad finem, tendunt omnia. Ipsi uni ob id debetur honor, laus et gloria in sæcula. Amen.

36. Quoniam ex ipso, et per ipsum, et in ipso sunt omnia: ipsi gloria in secula. Amen.

---

rejectionem, gentium adoptionem; Judæorum reassumptionem, gentium defectionem; utriusque populi æternam reunionem.

Quàm incomprehensibilia sunt judicia.... seu decreta, *et investigabiles.* Gr. impervestigabiles *viæ*, id est, rationes et modi quibus illa exsequitur.

Hæc nullus, nec angelus, nec homo scrutando comprehendere poterit.

34. 35. *Quis enim cognovit sensum Domini? aut quis consiliarius... aut quis prior dedit illi.* Hæc tria tribus supradictis opponit, ait Theodoretus; *Scientiæ, quis cognovit sapientiæ, quis consiliarius... divitiis, quis prior dedit illi.*

Quis cognovit mentem Domini? νοῦν, quis ejus consilii particeps fuit? Reges terreni consiliarios habent, qui ipsorum secreta nôrunt: Deus autem, Rex Regum, ad sua consilia neminem admittit; id tantùm novimus quod nobis revelare dignatur.

Quis dedit Deo, quod ab eo priùs non acceperit, unde remunerationem debeat exspectare? nullus.

36. *Quoniam ex ipso, et per ipsum, et in ipso... Ab ipso*, tanquam auctore; *per ipsum*, ut conservatorem; *in ipso*, seu ut in Græco, ad ipsum, εἰς αὐτὸν, tanquam ad finem ultimum, *ipsi gloria in secula, amen.*

Cornelius à Lapide, et post ipsum Tyrinus, volunt hoc D. Pauli exemplo, et communi Apostolorum usu et institutione, cœpisse in Ecclesia hanc sanctissimæ Trinitatis doxologiam: Gloria Patri, et Filio, et Spiritui Sancto; et à Concilio Niceno additum fuisse: sicut erat in principio, et nunc, et semper, et in secula seculorum, amen. Citant D. Basilium, Baron. tom. 3. an. 325.

Gloria Patri, ex quo omnia; gloria Filio, per quem omnia; gloria Spiritui Sancto, in quo omnia, etc. Vide plura ap. Cornel.

OBSERVATIO in n. 25, 28, 30, 31.

Mirare obstupescendum Dei judicium, quo decrevit contraria per contraria perficere: ex Judæorum incredulitate fidem gentium eduxit: et in fine mundi, gentium fide utetur ad Judæorum incredulitatem destruendam: tunc enim Gentilium exemplo provocati, fidei doctrinam suscipient.

Hoc Apostolus vocat mysterium, seu mirabile arcanum, et stupendum judicium, n. 25. et illud aperit n. 30, 31.

Alterum mysterium, et quidem bonitatis, n. 28. ob sanctos Patriarchas, Judæi, licèt increduli et obdurati, Deo tamen sunt chari; non deserit eos penitùs, sed de illorum salute et conversione futura cogitat; et sicut Judæorum infidelitate usus est ad fidem Gentilibus dandam, ita fide gentibus data utetur in fine mundi, ad abolendam Judæorum infidelitatem; tunc

enim cùm magnus venerit Elias, fidei doctrinam suscipient, et in Christum credent. *Elias venturus est, et restituet omnia.* Matth. 17.

OBSERVATIO GENERALIS *ad doctrinam spectans et ad mores.*

Totam hanc disputationem capite nono cœptam, concludit Apostolus eâdem propositione, quam in capite tertio n. 9. posuit quasi conclusionem primi et secundi capitis, nimirum omnes, et Judæos et Græcos esse sub peccato, et n. 23. egere gratiâ Dei.

Sic in fine hujus capitis n. 32. *conclusit Deus omnia in infidelitate, ut omnium misereatur,* id est, et gentes et Judæos convicit infidelitatis, ita ut excusationem non habeant, sicut qui criminum sunt convicti, effugium non habent, suntque quasi reatûs sui convictione constricti.

Sic autem concludit Apostolus, ut omnes ad quos scribit, et Judæos et Gentiles doceat non superbè de se sentire, sed humiliari; non altercari, sed utrosque ad concordiam venire, scientes et convicti, quòd non ex meritis, sed ex Dei misericordia sint salvandi.

Sed nota quòd hæc eadem convictio unicuique fideli sit ad salutem necessaria.

Peccavi: reatûs mei convictione sum constrictus, sub peccato quasi sub carcere sum inclusus; peccavi sciens et volens, excusationem non habeo.

Egeo itaque gratiâ Dei; sine gratia in æternum manebo sub peccati catena.

Salus ergo mea opus est misericordiæ Dei, non justitiæ meæ. O Deus bone, Deus misericors, fac mecum secundùm misericordiam tuam: et quandoquidem misereri tuæ deliciæ sunt, ideoque peccatum et infidelitatem pateris in omnibus, ut omnium miserearis, atque nullus nisi per tuam misericordiam salvetur; miserere mei peccatoris et infidelis; sed in tua misericordia sperantis; à te unico auxilium quærentis.

ALTERA OBSERVATIO DOCTRINALIS ET MORALIS. Postquam Apostolus attulit rationes, quas potuit, divinæ dispensationis, circa Judæorum rejectionem à justitia, et Gentilium adoptionem et justitiam, in his tribus capitibus, 9, 10, 11. quasi omnia quæ dixit nihil sint in comparatione eorum quæ ipsum, licèt divinitùs electum, latent; exclamans miratur: *O altitudo, etc.*

Utinam et nos humiliter et modestè his de rebus disputemus! revelata quidem disseramus, abscondita verò miremur et adoremus.

Neque enim promptum est cuiquam Dei videre mentem, aut quibus modis ordinavit res suas, homo animal cæcum, et ipse se nesciens, ultro potest rationibus consequi: quid oporteat fieri, quando, vel quo genere, ipse cunctarum rerum pater, moderator et Dominus scit solus. Arnob. lib. 11. citatus à Grotio.

Non ideò non justum est quod divinitas agit, quia capere vim divinæ justitiæ homo non valet. Sicut plus Deus est, quàm humana ratio; sic mihi plus debet esse quàm ratio, quod à Deo agi cognosco. Salvian. ab eodem citatus.

D. itaque Pauli modestiam et sobrietatem imitabor; ipsum in hoc sacro prædestinationis labyrintho ita sequar, ut non ultra progrediar; sistam ubi stetit; mirabor, et humilis adorabo quod mirans, et exclamans adoravit: *O altitudo*, etc.

Incomprehensibilia sunt judicia Dei. Justa quidem et rationabilia sunt in se, et infinitæ sapientiæ plena: at et ratio nobis incomprehensibilis, sicut et sapientia.

ANALYSIS CAPITIS DUODECIMI.

A doctrina fidei transit Apostolus ad præcepta morum. In hoc ergo capite docemur,

PRIMO.

Quomodo erga Deum nos habere debemus, sive quoad corpus, quod ipsi ut hostiam vivam immolare debemus, ỳ. 1; sive quoad animam, quam à sæcularibus abstractam, interiùs renovare debemus; ut mente renovati, voluntati Dei in omnibus faciendæ studeamus, ỳ. 2; sive quoad dona gratiæ, quibus quilibet Dei Minister, suo proprio dono contentus, debet sanctè et modestè uti, ad Ecclesiæ, cujus membrum est, utilitatem, ỳ. 3, 4, 5, 6, 7, 8.

SECUNDO.

Quomodo erga proximum, quoad actus internos, habere nos debemus, scilicet illum diligere verè, purè, honestè et humiliter, ỳ. 9, 10.

TERTIO.

Docemur quales in nobis esse debemus, diligentes, ferventes, orationi instantes, ỳ. 11, 12. non alta sapientes, ỳ. 16.

QUARTO.

Quomodo erga proximum, quoad externa officia, nos gerere debemus, ỳ. 13. usque in finem; ubi quinquies ira in proximum nobis prohibetur, ỳ. 14, 17, 19, 20, 21. et unica nobis permittitur vindicta, bona scilicet pro malis reddere, ỳ. 20, 21.

CAPUT DUODECIMUM.

TEXTUS.

1. OBSECRO itaque vos, fratres, per misericordiam Dei, ut exhibeatis corpora vestra hostiam viventem, sanctam, Deo placentem, rationabile obsequium vestrum.

PARAPHRASIS.

CUM ergo tanta sit in vos Dei misericordia; per hanc ipsam vos fratres, obtestor et obsecro, ut in gratitudinis monimentum, immoletis illi, non pecudes mortuas, sed vestra ipsa corpora, hostiam Deo viventem, sanctam, et ab omni peccatorum macula purgatam; Deo gratam, utpote à spiritu puro, et sanctificato oblatam.

CAP. XII. 1. *Obsecro itaque vos, fratres. Itaque*, cùm tanta sit in vos misericordia Dei. Gratis quippe vos vocavit, gratis et justificavit, tot aliis à justitia repulsis, ut tribus ultimis capitibus, nono, decimo, undecimo dictum est.

Obsecro. Gr. hortor *per misericordiam*. Gr. per miserationes. Hoc plurale indicat magnitudinem misericordiæ: quasi diceret: Obsecro et hortor vos per hæc viscera misericordiæ Dei in vos.

Ut exhibeatis. Gr. παραστῆσαι, sistere, id est, sistite, offerte: quasi diceret: Alienate à vobis, et in Dei dominium transferte.

Corpora vestra. Non victimas mortuas, et cultro materiali jugulatas; sed exhibete ei corpora vestra, hostiam, spirituali quidem mortificationis gladio occisam, sed viventem fide vivâ, spe firmam, charitate animatam.

Sanctam. Ita ut sit sancta, et ab omni peccatorum maculis purgata, Deoque placeat.

Rationabile obsequium vestrum. Gr. τὴν λογικὴν λατρείαν, id est, cultum Dei rationalem, seu spiritualem, seu non brutas pecudes, ut olim; sed rationalem et spiritualem victimam, scilicet hominem ipsum, seu corpus à spiritu rationali et sanctificato oblatum.

Syrus. Acceptam Deo per ministerium rationale, seu placentem Deo per cultum spiritualem.

Vult Apostolus ut exhibeamus Deo corpus nostrum, omnesque corporis motus et actus; sed quasi hostiam rationalem et spiritualem, quippe à spiritu interno, puro et sancto animatam et oblatam.

Sicut Deus spiritus est; ita spiritualem illi et internum exhibete cultum, qualis est suprà dictus, spirituali scilicet mactatione Deo corpus immolando.

OBSERVATIO LITTERALIS ET MORALIS. Alludit Apostolus ad sacrificia vetera, in quibus occidebantur victimæ, vituli, oves, hirci, columbæ, etc., hisque veteribus sacrificiis opponit novum, scilicet spiritualem sacrificandi modum; sed à Deo per hæc externa et vetera sacrificia semper intentum: ut enim ait hic D. Thomas post D. Augustinum, visibile sacrificium, quod exteriùs offertur Deo, signum est invisibilis sacrificii, quo quis se et sua in Dei obsequium exhibet.

Nos ergo D. Paulus docet et hortatur, ut in gratitudinis monimentum, nos et omnia nostra Deo sacrificemus. Et quia, ut ait D. Thomas, homo triplex habet bonum, animam, corpus, exteriora bona; hinc debet Christianus animam Deo sacrificare per devotionis et contritionis humilitatem; exteriora bona, per eleemosynarum largitionem; corpus, per mortificationem. Ita

Et ne sicut amatores hujus seculi sectemini voluptates et commoda, vestrisque serviatis cupiditatibus; sed per sedulam mortificationem vestrarum cupiditatum, studete ut mente renovemini; ut spiritu renovati experiamini, gustuque spirituali sapiatis, quæ sit voluntas Dei, possitisque distinguere quod bonum est, vultque Deus à vobis fieri; quod melius est, ipsiusque oculis gratius; quod optimum et perfectum est, ipsique gratissimum.

2. Et nolite conformari huic seculo, sed reformamini in novitate sensûs vestri: ut probetis quæ sit voluntas Dei bona, et beneplacens et perfecta.

---

eleemosyna Hebr. ultimo capite et alibi; hìc speciatim de corporis hostia per spiritum offerenda.

Hujus sacrificii spiritualis et Christiani, sacerdos est spiritus; altare est cor nostrum; gladius, contritio, mortificatio; ignis est charitas; hostia, corpus, peccato quidem mortuum, at Deo vivum, à mente pura, sancta animatum, quæ se, suum corpus, omnesque corporis actiones ad Dei gloriam dirigit et offert.

Offerant ergo Judæi carnales, hostias mutas, et irrationales victimas, corpora mortua, incapacia Deum laudandi et glorificandi, ipsique placendi.

Christianus verò offerat Deo corpus suum vivens, et sanctificatum in Baptismo per Spiritum Sanctum; Deo placens, utpote membrum Christi; Deum laudans et glorificans per actiones Deo consecratas, et per mortificationem, actiones animales et sensuales mactantem.

Praxis. Quomodo corpus fiet hostia? ait D. Chrysostomus; nihil mali respiciat oculus, et factus est hostia; nihil turpe loquatur lingua, et facta est oblatio; nihil iniqui committat manus, et facta est holocautoma: imò non sufficiunt ista, sed ut bona etiam faciamus opus est, nimirum ut eleemosynam faciat manus; calumnias inferentibus benedicat os; auditus divinis continuè sermonibus vacet: nihil enim immundi habet hæc hostia; aliorum primitias complectitur hæc hostia: et nos igitur tam manuum, quàm pedum, tam oris, quàm omnium aliorum primitias Deo reddamus.

2. *Et nolite conformari*. Gr. ne configuremini. Syr. et ne assimilemini huic seculo; *Sed reformamini*. Gr. sed transformemini in renovatione mentis vestræ, id est, ex veteri in novam transite formam, seu et ne vitam ducatis similem hominibus sectantibus hoc seculum, cui per Baptismum renuntiastis. Vide paraphras.

Divus Chrysostomus, et post eum Theodoretus, notant quòd D. Paulus res hujus seculi, scilicet opes, potentiam, honorem vocat figuras; quia sunt parum durabile. *Præterit enim figura hujus mundi*; quæ sunt autem spiritûs, seu virtutem, vocat formam; quia sunt res veræ, solidæ et permanentes.

Ad duo tota revocatur moralitas Christiana; primum, ut anima se retrahat à noxiis; secundum, ut se convertat ad ea, quibus perficitur: seu ut mundo per cupiditatem non configuretur, sed ut Christo per charitatem conformetur.

Ut probetis quæ sit voluntas Dei..... quia Dei voluntas est omnis sanctitatis regula, mensura, fons et origo: hinc Apostolus vult ut in omnibus illam cognoscere, et adimplere studeamus.

Hæc autem cognitio fructus est renovationis interioris: quò plus enim reformamur spiritu mentis, eò magis illustramur à Deo, menteque purgatâ probamus et sapimus quid bonum, quid melius, quid optimum.

3. Dico enim per gratiam quæ data est mihi, omnibus qui sunt inter vos, non plus sapere quàm oportet sapere, sed sapere ad sobrietatem : et unicuique sicut Deus divisit mensuram fidei.

Hanc Dei in vos voluntatem, ego Dei Minister, omnibus vobis Romæ existentibus dico, et quidem juxta officium mihi gratìs indultum; dico scilicet, ut nullus de se supra modum sapiat; sed unusquisque suo dono contentus, sobriè et modestè se gerat intra mensuram doni sibi à Deo collati.

4. Sicut enim in uno corpore multa membra habemus, omnia autem membra non eumdem actum habent :

Sicut enim in uno et eodem corpore multa habemus membra diversa, et hæc omnia membra corporis nostri non habent eamdem functionem, sed diversam;

5. Ita multi unum corpus sumus in Christo, singuli autem alter alterius membra.

Ita nos omnes fideles, et Dei Ministri, quasi diversa membra, diversas functiones habentia, unum Christi corpus mysticum sumus, singuli autem alter alterius invicem membra sumus.

Triplex itaque gratiæ gradus in his verbis indicatur; pro incipientibus, proficientibus, et perfectis.

Incipientes faciunt quod bonum est, quodque Deus vult à nobis fieri, præcepta scilicet.

Proficientes faciunt quod melius est, Deique oculis gratius, consilia.

Perfecti faciunt quod perfectum est, Deoque gratissimum; idque perfectè, seu amore puro, et charitate perfectâ.

3. *Dico enim per gratiam quæ data est.....* Hoc *enim*, jungit sequentia cum præcedentibus : quasi diceret : Dico vobis quæ sit erga vos Dei voluntas, scilicet, ut nullus superbè sentiat de semetipso. Vide paraphrasim.

Altercatio inter fideles Judæos et Græcos orta, hujus admonitionis occasionem dedit; quia enim utrique modestiæ leges excesserant, et in jactantiæ vitium inciderant : hinc omnibus fidelibus Romæ existentibus, D. Paulus ex officio muneris Apostolici præcipit, ut supra modum de se non sentiant, sed sobriè, modestè et intra mensuram fidei, seu doni in fide sibi à Spiritu Sancto collati.

Per fidem ergo hìc intelligitur donum fidei Christianæ et etiam dona gratuita et visibilia, quæ tunc Spiritus Sanctus fidelibus largiebatur, et quorum fundamentum est fides.

Modestiam præcepturus, modestiam servat Apostolus : 1° Apostolatum suum gratiam vocans, seu gratìs acceptum. 2° Indicans id ex officio se facere, et ad hoc monitum eis dandum, ex munere Apostolico teneri. 3° Utens verbo, *dico*, non autem verbo, *præcipio*; quod modestius.

Ita superior, prælatus, intra modestiæ limites se contineat, modestiam commendans.

Ita quilibet fidelis juxta doni mensuram à Deo sibi collati agat, alieno talento, nec invideat, nec se ingerat.

4. *Sicut enim in uno corpore...* Probat quemlibet fidelem debere sapere ad sobrietatem, et intra mensuram fidei, seu doni accepti : hoc autem probat similitudine sumptâ à corpore humano : *sicut enim in uno* et eodem *corpore,* multa sunt membra diversa; hæc autem omnia membra non eamdem habent functionem : frustra enim essent diversa, nisi propter actus diversos.

5. *Ita multi unum corpus sumus....* Syr. ita et nos qui multi sumus,

Cùm igitur diversa habeamus dona, prout Deus unicuique nostrùm per suam gratiam largitus est; iis utamur modestè, et unusquisque intra doni sui limites se contineat.

Cui contigit Prophetiæ donum, ad explicandas sacras Scripturas; eo ad bonum Ecclesiæ sobrius utatur, juxta regulam fidei.

Cui contigit aliquod in Ecclesia ministerium, seu ecclesiasticus ordo; in hujus sui ministerii functione inclusus, officio suo modestè fungatur.

Qui docendi talentum et officium habet; citra fastum suam doctrinam, seu eruditionem largiatur.

6. Habentes autem donationes secundùm gratiam, quæ data est nobis, differentes,

Sive prophetiam secundùm rationem fidei,

7. Sive ministerium in ministrando,

sive qui docet in doctrina;

---

unum sumus corpus in Christo, singuli autem ex nobis, alii aliorum sumus membra,

Id est *ita* nos omnes fideles, quasi diversa membra, varias et diversas gratias et functiones habentia, *unum Corpus sumus in Christo;* id est, in Ecclesia; singuli autem commembra sumus, sive commembres.

OBSERVATIO DOCTRINALIS ET MORALIS. — In corpore humano tria sunt, ait D. Thomas, unitas corporis, membrorum pluralitas, officiorum diversitas: adde et aptitudo cujusque membri ad suum officium.

Ita in Ecclesia, seu corpore mystico Christi, est, 1° membrorum, seu fidelium multitudo; 2° est unitas, uniuntur enim fideles Christo capiti suo, interiùs, per fidem et gratiam: sibi invicem exteriùs, per sacramenta, seu, ut ait D. Thomas, fide et affectu charitatis spiritualiter unimur invicem et Deo: unum corpus et unus Spiritus; 3° est officiorum diversitas, ad utilitatem communem redacta: denique sunt et diversæ gratiæ et dotes; quarum jamjam faciet Apostolus enumerationem.

Hinc restat concludendum, unusquisque sobriè sapiat, suâque functione contentus sit.

Hinc etiam docemur à Christo capite nostro humiliter dependere, ejus spiritu animari, ipsi omnibus parere.

Docemur et cum fidelibus omnibus charitate conjungi, nulli invidere, omnes adjuvare: singuli enim commembra sumus.

6. *Habentes autem donationes secundùm...* id est, cùm itaque diversa dona habeamus, prout Deus unicuique per suam gratiam largitus est.

Subaudi iis utamur modestè ad sobrietatem, et unusquisque intra doni sui limites se contineat; quod et in sequentibus, ad singula dona quæ enumerat, subaudiendum.

Sive prophetiam; id est qui prophetiæ donum accepit, sive ad futura prædicanda, sive ad Scripturam explicandam; *secundùm rationem.* Gr. analogiam. Syr. pro mensurà fidei; id est, eo dono modestè utatur, secundùm regulam et analogiam fidei: ita ut ipsius, seu prædictio, seu prædicatio, sit fidei conformis.

7. *Sive ministerium in ministrando....* id est, qui aliquod in Ecclesià recepit ministerium, seu ordinem Ecclesiasticum, in hujus ordinis, seu ministerii functione, versetur modestè et sobriè.

Sive qui docet in doctrina; id est, qui talentum habet, et functionem recepit alios docendi, suo munere modestè fungatur et studiosè.

8. Qui exhortatur in exhortando,	Qui munus habet ad bonos mores, et ad pietatem exhortandi; suo quoque munere modestè fungatur.
qui tribuit in simplicitate,	Cui incumbit officium eleemosynas communicandi, illud bonâ fide præstet iis quibus opus est, dando sine personarum acceptione.
qui præest in sollicitudine,	Cui commissa est cura cæteros regendi; sollicitus, vigilans, et sedulus, subditorum sibi curam gerat, Deo pro iis rationem redditurus.
qui miseretur in hilaritate.	Qui miseris succurrit; id alacri animo, et hilari vultu faciat.
9. Dilectio sine simulatione. Odientes malum, adhærentes bono :	Caveat fidelis à profanorum simulatione, qui verbo et signo tenus diligunt, non re; dilectio sit inter vos vera, sincera, ex corde : sic autem proximum amate, ut ejus vitia odio habeatis, virtutes verò diligatis.

8. *Qui exhortatur in exhortando;* id est, qui talentum et munus habet moralitatem Evangelicam docendi, et ad bonos mores exhortandi; suo quoque officio modestè fungatur, omni compressâ elatione animi, talibus functionibus insidiante.

Qui tribuit in simplicitate. Syr. cum simplicitate, id est, cui officio incumbit eleemosynas distribuere, illud bonâ fide faciat, sine fraude, sine dolo, sine personarum acceptione.

Qui præest in sollicitudine... Gr. præfectus. Syr. qui stat in capite, id est, qui regit Ecclesiam : v. g. Episcopus, Pastor, is sit sedulus, vigilans; ipsius enim est ad singulos attendere, ut moneat, corrigat, etc.

Qui miseretur in hilaritate, id est, qui miseros ope vel pecuniâ sublevat : id faciat alacri animo et hilari vultu.

D. Chrysostomus multas hujus hilaritatis in misericordia faciénda rationes affert.

Ex parte miseri, non tantùm egestatem illius, sed et pudorem sublevabis : quoniam, inquit, nihil adeo videtur hominibus turpe, ac ab aliis accipere, nisi excellenti hilaritate suspicionem illam sustuleris, ostenderisque quòd magis accipias, quàm des; magis dejicies accipientem, quàm refocillabis.

Ex parte miserentis : quis regnum accipiens, mœstus est? quis remissionem peccatorum accipiens, in mœrore manet? noli itaque pecuniæ respicere sumptum; sed ex illo sumptu proventum : si enim qui seminat, gaudet, licèt in incertum seminet, multò magis qui cœlum, quasi agrum colit. D. Chrysostomus.

Hinc Eccli. 35. n. 11. *In omni dato hilarem fac vultum tuum.* Hæc autem hilaritas in tribus consistit : in animi lætitia; in vultûs hilaritate; in verborum affabilitate.

9. *Dilectio sine simulatione...* Transit Apostolus à charismatibus Ecclesiasticis ad laica, seu Christianis omnibus communia : hìcque fidelem considerat per respectum ad proximum, quem debet diligere.

Dilectio sit vera, sincera, sine fictione... Gr. ἀνυπόκριτος, non hypocritica, non tantùm in verbo, aut in exteriori apparentia; sed in vero cordis affectu, et operis efficacia; primæ Joan. c. 3. 18.

10. Charitate fraternitatis invicem diligentes : honore invicem prævenientes :

Non modò sincera sit vestra inter vos dilectio, sed fraterna ; vos invicem ut fratres ejusdem Patris cœlestis filios diligite ; vos invicem ut filios Dei, et ut fratres Christi, honore prævenite.

11. Sollicitudine non pigri: spiritu ferventes : Domino servientes :

Caveat et fidelis ab omni pigritia ; sed omnes estote in officio prompti et alacres, spiritu ferventes, utpote qui Deo, Regum Regi et Domino servitis.

12. Spe gaudentes : in tribulatione patientes : orationi instantes :

Propterea gaudete et sperate : ipse enim erit merces vestra magna nimis; hujus mercedis intuitu, vestras oppressiones patienter sustinete; assiduis orationibus cœleste auxilium à Domino cui servitis, et pro quo patimini, implorantes.

Odientes malum, etc., sit pura : sic amemus proximum, ut ejus odiamus vitia, virtutes verò diligamus. Ita D. Thomas.

Nisi malis Apostolum hic generale Christianorum omnium officium statuere, quod est, ut abhorreant à malo, adhæreant bono.

10. *Charitate fraternitatis.* φιλαδελφία, id est, charitate fraternâ vos amate, ut ejusdem Patris cœlestis filios, *honore invicem prævenientes;* id est, studete, ut vos invicem honore præveniatis : prævenit autem, qui primus honorat.

In his duobus versibus tres indicantur conditiones affectûs interni, quem proximo debemus ; sincerè illum diligere, purè diligere, interiùs honorare.

Hancque reverentiam et dilectionem signis, et operibus exhibere : sit sincerus, purus, honestus et humilis.

Talis autem erit, si Christianum consideremus ut filium Dei; fratrem nostrum, membrum Jesu Christi, nostrumque commembrum.

11. *Sollicitudine non pigri...* Syrus, estote diligentes et non pigri, etc. D. Chrysostomus, studio non pigri.

Docet apostolus quales in nobis ipsis esse debeamus, scilicet alacres et prompti in officio, *spiritu ferventes*, id est, Spiritu Sancto, quasi igne succensi. *Domino servientes*, id est, Deo, Regi regum et Domino dominantium, servientes; cujus servitus præstat hominum imperiis.

Ad alacritatem et favorem in nobis excitanda, vult Apostolus ut attendamus ad Dominum, cui servimus ; Deo scilicet, Christoque servimus.

Græcus textus in Polyglotta habet τῷ καιρῷ δουλεύοντες, tempori servientes. Ambrosius legit, tempori servientes, quod Erasmo magis arridet.

Sed Syrus et omnes aliæ versiones habent, *Domino servientes*. D. Chrysostomus *Domino servientes*. Theodoret. Theophyl. idem : bonum tamen sensum potest habere, tempori servientes; quasi diceret : Ne fervor vester sit imprudens, nihilque incongruo tempore aggrediatur : sed temporis opportunitatem in omnibus captate.

12. *Spe gaudentes :* Syr. gaudete in spe vestra; id est, gaudete intuitu mercedis æternæ : Deus, cui servimus, *erit merces nostra magna nimis :* hâc spe gaudete.

In tribulatione patientes : Syr. sustinete vestras oppressiones ; id est, hæc spes vos fortes reddet et in omni tribulatione patientes.

Orationi instantes ; id est, hæc eadem spes faciet et gemitibus continuis, et inenarrabilibus æternam hanc felicitatem desiderare.

Necessitatibus Sancto- ommunicantes :

pitalitatem sectantes.

Benedicite persequen- os : benedicite, et no- ledicere.

Gaudere cum gauden- flere cum flentibus :

Idipsum invicem sen- : non alta sapientes, nilibus consentientes.

Cæterùm tanta sit erga proximum vestra charitas, ut pauperum inopia, quasi vestra sit ; et vestra copia sit quasi pauperum.

Erga peregrinos autem hospitalitatem non tantùm exercete, quando petunt ; sed et ad illos currentes, offerte hospitium.

Eis verò qui vos, vel odio Christi, vel alio motivo, persequuntur et affligunt, non modò non malè precemini ; sed è contra illis benè precemini, salutem et gratiam optantes.

Charitas sic inter vos omnia prospera et mala reddat communia, ut ex charitate gaudeatis cum gaudentibus, tristemini cum tristibus.

Sit vobis omnibus unus animus, sicut et cor unum ; estote itaque concordes inter vos ; propterea cavete ne de vobis ipsis elatè sentiatis, sed ita demissè, ut et cum infimis hominibus benignè conversemini.

: hæc obtineatis, orationi estote instantes.
ioc verbo comprehenduntur orationis conditiones ; sit pia et affec- iit de re ad salutem pertinente, sit perseverans et assidua.

cessitatibus Sanctorum communicantes... tanguntur hic et in se- is versibus externa charitatis ad proximum officia : varia sunt pro : statûs.

n necessitate et indigeat, ipsius indigentiæ subvenite, resque vestras nunes facite.

rum, id est, Christianorum : sic vocabantur ; quia per baptismum ant effecti et Deo consecrati.

cessitatibus... communicantes ; Syr. participes estote indigentiæ sanc- quasi diceret : Divites communicent inopiæ pauperum, et pauperes icent divitum copiæ : sicque fiet ut pauperes ex beneficentia divi- istant : divites verò ex pauperum patientia accrescant.

icit *subvenite*, inquit D. Chrys. sed *communicate :* ostendens quòd piant, quàm præstent, et quòd res ista negotiatio est ; communicatio est ; tu pecuniam offers, illi fiduciam tibi erga Deum afferunt : *ılitatem sectantes ;* id est, si sit advena, hospitalitatem erga ipsum Nota ; *sectamini hospitalitatem*, instruens nos ut non expectemus ed ad ipsos curramus, et sectemur : sic Loth, sic Abraham : bo- ectans venationem videatur. D. Chrysostomus.

edicite persequentibus vos... si vobis ita sit contrarius, ut vos per- ipsi bene precemini, seu bonum apprecemini ; et ne malè pre-

dere cum gaudentibus... si sit in lætitia, cum ipso gaudete ; si et cum ipso tristemini.

; reddit omnia communia, prospera et mala.

sum invicem sentientes ; id est, eodem estote animo, seu con- er vos estote.

a sapientes : quasi diceret : Et quia superbia est inimica concor- non elatè sentiatis de vobis, ita ut supra alios eminere velitis.

Cavete et ne nimiùm vestræ prudentiæ tribuentes, aliorum judicia spernatis : hæc enim duo sunt concordiæ contraria.

Nolite esse prudentes apud vosmetipsos :

Quòd si fortè vos quis offendat verbo aut facto, ne retalietis, convitium pro convitio, aut injuriam pro injuria reddentes :

17. Nulli malum pro malo reddentes :

Sed vobis curæ sit ita benefacere, ut non Deo tantùm, qui cor intuetur, placeatis; sed ut etiam per bona opera vestra omnes homines ædificentur.

Providentes bona non tantùm coram Deo, sed etiam coram omnibus hominibus.

Si salvâ justitiâ et veritate fieri potest; quantùm in vobis est, pacem habete, non solùm cùm fratribus, sed etiam cum omnibus omninò hominibus.

18. Si fieri potest, quod ex vobis est, cum omnibus hominibus pacem habentes :

Hoc ut ita sit, fratres charissimi, non vosmetipsos vindicate : sed vobis irato cedite, illumque suo Judici relinquite; qui in Deuteronomio dicit : Mihi vindicta competit; et ego Judex justissimus rependam.

19. Non vosmetipsos defendentes, charissimi, sed date locum iræ; scriptum est enim : Mihi vindicta; ego retribuam, dicit Dominus.

Sed humilibus consentientes, id est, sed ita demissè de vobisipsis sentite, ut cum pauperibus et infimis hominibus benignè conversemini.

Nolite prudentes esse apud vosmetipsos, quasi diceret : Et quia sapientiæ præsumptio alterum et concordiæ impedimentum, ne nimium vestræ prudentiæ et judicio tribuatis, quasi vestra consilia vobis sufficiant, et aliorum consilio non egeatis.

17. *Nulli malum pro bono reddentes...* Si quis vos offendit, ne malum pro malo reddatis.

Providentes bona non tantùm coram Deo... Nec Græcus textus, nec Syriaca versio habent (non tantùm coram Deo), sed vobis curæ sit benefacere coram omnibus hominibus. Syr.

Id est, sed bonum cum tanta cura et circumspectione facite, ut non Deo tantùm probetur, sed etiam omnibus hominibus; quasi diceret : Sic vivite, ut non Deo tantùm, qui cor intuetur, placeatis; sed ut etiam per bona operà externa proximus ædificetur.

Luceat ergo lux vestra intus per charitatem; exteriùs, per bona exempla.

Interiùs lucemus cogitatione, affectu, intentione.

Exteriùs habitu, actione, sermone. Vide D. Bernard., apud Cornel. à Lapide.

18. *Si fieri potest, quod ex vobis est...* quia non semper à nobis pendet pacem habere cum omnibus : ideò D. Paulus duas hìc ponit clausulas.

Si fieri potest, salvâ scilicet justitiâ et veritate, *quod ex vobis est*, ne præbeatur à vobis occasio dissensionis; sed è contrà studiosè curate quæ pacis sunt.

19. *Non vosmetipsos defendentes*. Gr. ulciscentes. Syr. nec ulciscamini. Defendere hìc idem ac vindicare, seu ulcisci.

Itaque non vosmetipsos vindicate, sed vobis irato cedite, nec ipsi resistatis jurgando, vel repercutiendo; Domini est servos punire, non conservorum; sicut scriptum est Deuter. 32. 15. *mihi vindicta*, supple competit; *et ego*, utpote justissimus Judex, *retribuam*.

20. Sed si esurierit inimicus tuus, ciba illum : si sitit, potum da illi : hoc enim faciens, carbones ignis congeres super caput ejus.

Hoc edoctus oraculo, cave ne læsus lædas; imo pro maleficio, repone beneficium; si fortè esuriat tuus inimicus, illum cibo refove; si sitiat, potum illi porrige : hæc tua in eum beneficia erunt quasi carbones ardentes, quibus eum à capite ad pedes circumdatum inflammabis ad te redamandum.

21. Noli vinci à malo, sed vince in bono malum.

Hæc sola tibi vindicta permittitur, hicque tuum inimicum vincendi modus conceditur unicus, benefactis vincere : cave itaque ne, ab eo læsus, vindictam expetas : sic enim te tui adversarii malitia superabit; sed bonis officiis ita ejus malitiam expugna, ut tuis beneficiis victus, ex inimico fiat amicus : et hæc est perfecta et Christiana victoria.

Hinc Lutherus, et alii quidam hæretici putant, ne magistratibus quidem licere vindictam; sed errant, quia magistratûs vindicta, est Dei vindicta, ut patebit in capite sequenti.

20. *Sed si esurierit inimicus tuus.* Gr. si ergo... unicus nobis vindictæ locus, seu modus permittitur, scilicet benefaciendo, *Si esurierit.... ciba et pota...* His duobus notissimis omnia beneficiorum genera significantur.

Hoc enim faciens, carbones ignis... id est, coacervabis ignotos amoris carbones, quibus accendatur cor ejus ad te redamandum.

Per ignem ergo intelligitur amor; quasi diceret: Tua beneficia erunt quasi carbones ardentes, quibus eum à capite ad pedes circumdabis, ut cor ejus inflammes.

Quidam tamen sic interpretantur; quasi diceret Apostolus : Hoc si feceris, reddes eum graviori pœnâ dignum, nisi resipiscat : sed primus sensus melior, et magis Christianus.

21. *Noli vinci à malo...* id est, noli vinci à malitia tui adversarii, ita ut vindictam expetas : sed malitiam ejus tuâ vince beneficentiâ.

Sicut in Deo *misericordia superexaltat judicium,* seu justitiam superat; sic in Christiano bonitas malitiam debet vincere.

Quia Christianus est charitate filius Dei, id est, filius ipsiusmet charitatis, *Deus enim charitas est :* hinc Dei debet imitari bonitatem, *qui solem suum facit oriri super bonos et malos,* omnibusque bene facit.

Ideo toties in hoc capite nobis ira prohibetur et vindicta, unusque nobis conceditur vindictæ modus, bonum pro malo reddere.

Corollarium pietatis, seu in hoc capite 12. ad pietatem maximè notanda, et in praxim accuratiùs redigenda.

Primo. — Ipsam nota totius capitis ideam, sub qua Divus Paulus nos docet quid Deo, quid proximo, et quid nobisipsis debeamus; ita ut hoc duodecimum caput sit totius Christianæ moralitatis quasi summarium.

Quid Deo debemus.

Christianus per infinitam Dei misericordiam in Christi sanguine sanctificatus, Deum perpetuò debet honorare.

Corpus suum, ipsi in Baptismo consecratum, exhibendo ut hostiam vivam,

sanctam, rationalem, spiritualem, seu spiritui, mortificationis cultro submissam.

Hujus sacrificii modum et praxim vide in Commentario n. 1.

Mentem suam à seculi cupiditatibus abstractam, de die in diem renovando, atque sanctificando per frequentem, et, si fieri potest, continuam ad Deum applicationem, quâ cognoscat et faciat quod Deus vult, quod Deo gratum, quodque gratissimum. Vide in Commentario versum secundum.

In suo statu et ordine; juxta Dei voluntatem permanendo, in eoque, juxta Dei donum sibi collatum, sanctè et modestè Deo et Ecclesiæ deserviendo. Vide versus 4, 5, 6, etc.

Quid proximo debemus.

Ipsum verè, sincerè, purè diligere; ipsum honore prævenire, ut filium Dei, fratrem nostrum, membrum Christi, commembrum nostrum. Vide versus 9 et 10. ipsi omnia charitatis officia, juxta statum et occasionem, exhibendo. Vide versum decimum tertium.

Quid nobis debemus.

Animi promptitudinem ad officium, spiritûs fervorem et alacritatem, ut qui Deo, Regi regum, et Domino dominantium servimus: ideoque gaudere, sperare, alacriter agere, patienter sustinere, instanter orare. Vide versus 11, 12.

SECUNDO.—Duas circa eleemosynam faciendam nota conditiones hìc appositas ab Apostolo: *Qui tribuit in simplicitate... Qui miseretur in hilaritate.*

Primò debet eleemosyna tribui simpliciter, in paupere tantùm considerando quod considerari debet, nimirum quòd est pauper, quòd est Christi membrum, Christumque repræsentat.

Non attendatur an sit amicus, utilis, gratus futurus, non etiam inquiratur curiosiùs, an bonus sit, an dyscolus, an fictus, etc.

Ne scruteris curiosè pauperum vitam, atque negotia, ait D. Chrys. nam extremæ illud insolentiæ est, pro uno pane totam hominis miseri vitam curiosè inquirere, etiamsi fuerit latro, etc., homicida, etc. etiamsi teipsum interempturus esset, neque sic tamen fame laborantem contemnere deberes; quia discipulus illius es, qui in ipsa cruce dixit pro se crucifigentibus; *Pater, ignosce illis, etc.* Hæc et alia multa vide Hom. 21. in hoc c. 12.

Secundò debet hilariter dari. Vide Commentarium n. 8. Hujus hilaritatis rationes, tum ex parte miseri, tum ex parte miserentis, vide ibidem.

TERTIO.— Circa Christianam vindictam nota quantùm differat seculum à cœlo, mundus à Deo.

Putant, et falsò putant filii hujus seculi, quòd non ulcisci, sit succumbere: at contrà Spiritus Dei docet, quòd ulcisci, sit succumbere, et vinci.

Docet præterea verum et divinum vincendi modum, et omni gloriâ dignum: *Vince in bono.*

Christianè ulcisci et vincere, est malitiam bonitate superare: qui enim sic agit, seipsum vincit, de inimico triumphat, quem sibi et Deo reconciliat.

Hanc unicam vindictam Deus nobis permittit, imò præcipit. *Ego autem dico vobis, Diligite, etc.*

O Deus bone! da quod jubes, ut sim verè filius tuus, qui totus bonitas et charitas es.

De hoc sancto vincendi modo multa referuntur exempla sacra et profana à Cornel. à Lap. hìc. Vide in Comment. versus 17, 19, 20, 21.

ANALYSIS CAPITIS DECIMI TERTII.

Ab Ethica transit Apostolus ad politicam.

Asserit ergo Christianos Principibus et omnibus publicâ dignitate præditis obedientiam debere : primò, quia à Deo est instituta potestas, et potestatis ordinata distinctio; secundò, quia ad bonum nostrum instituta et ordinata, ut scilicet improbitate coercitâ, tutiùs vivant boni; tertio, quia Principes et Magistratus sunt in hoc Dei Ministri : hinc infert quòd eis parendum sit, etiam in conscientia, et eis tributa sint solvenda, à primo versu ad septimum.

℣. 8. Redit ad charitatem omnibus debitam, de qua Capite duodecimo jam multa dixit; et ad eam omnes excitat, asserens quòd est legis plenitudo, ℣. 9, 10.

Denique ℣. 11 et sequentibus fideles somnolentos excitat prospectu salutis; urgetque ut, abjectis tenebrarum operibus, assumant arma lucis, et exutis vitiis, induant Dominum Jesum Christum.

CAPUT DECIMUM TERTIUM.

PARAPHRASIS.

Omnis anima Deo fidelis, et subdita Principibus, et omnibus publicâ dignitate præditis, etiam subjiciatur : quia scilicet à Deo instituta est publica potestas, et à Deo est ordo, et distinctio potestatis.

TEXTUS.

1. Omnis anima potestatibus sublimioribus subdita sit : non est enim potestas nisi à Deo : quæ autem sunt, à Deo ordinatæ sunt.

Cap. XIII. 1. *Omnis anima potestatibus sublimioribus*. Gr. supereminentibus, præcellentibus, superhabentibus. Syr. dignitate præditis.

Positivè, non comparativè.

Quia Deuter. 17. 15. dicitur Judæis ut Regem eligant de numero fratrum suorum : hinc externis non parendum inferebant; et quia se liberos, utpote populum Dei, gloriabantur : hinc Publicanos horrebant, tributaque ab Imperatoribus imposita, Judæi etiam Christiani solvere repugnabant.

Hunc errorem ut corrigat Apostolus, et ne Christiani videantur de secta Judæ Galilæi, qui rebellionem in Galilæa excitârat, negans à Judæis tributum esse Cæsari solvendum; Paulus statuit, et contrarium absolutè decernit, dicens :

Omnis anima, id est, omnis homo, quicunque sit, *potestatibus supereminentibus*, id est, Regibus, Magistratibus, et omnibus publicâ dignitate præditis; *subdita sit*, id est, subjiciatur in iis quæ ad eorum spectant jurisdictionem.

Non est enim potestas, nisi à Deo. Probat quod asseruit, obediendum potestati, ac primò probat ab origine potestatis, seu quia à Deo est instituta potestas, et à Deo est ordo et distinctio potestatis, juxta verba sequentia.

Quæ autem sunt. Gr. quæ autem existentes potestates. Syr. et quotquot sunt potestates, à Deo sunt ordinatæ : id est, non solùm potestas in genere, sed et variæ species potestatis, seu gradus superiores et inferiores à Deo sunt ordinata.

Potestas ecclesiastica est à Deo immediatè : Christus D. Petrum et alios Apostolos Ecclesiæ præfecit.

Potestas verò secularis, de qua hìc, ut patet ex sequentibus de gladio et de tributis, est à Deo saltem mediatè : quia natura et ratio, quæ est à Deo, ita dictat, ut bono potestatis regimine homines à multis sceleribus coerceantur, justitiam et pacem colant, nec sese mutuò devorènt ut lupi et pisces.

Dixi *potestatem secularem esse à Deo, saltem mediatè;* tum quia fuit aliquando à Deo immediatè : Deus enim Saulem Judæis Regem dedit; tum quia providentiâ speciali sæpe attemperat regna subditorum utilitatibus, aut pœnis juxta merita.

Deus enim, ait Theodoretus, si propitius fuerit, dat Principes, qui justum colunt et observant : *Dabo pastores secundùm cor meum*. Jerem. 3. Cùm autem vult eos qui peccant castigare, eos etiam à malis Principibus regi permittit : constituam adolescentulos Principes eorum, et illusores dominabuntur eis. Isai. 3, 4. Ita Theodoretus hunc locum citat, quem nos legimus: *Dabo pueros Principes eorum, et effeminati dominabuntur eis*. Isai. 3, 4.

2. Itaque qui resistit potestati, Dei ordinationi resistit. Qui autem resistunt, ipsi sibi damnationem acquirunt.

Proinde, qui legitimæ potestati, suo munere fungenti, resistit; is Deo ipsi resistit, à quo est ejus auctoritas, ac consequenter pœnas à Deo luet æternas.

3. Nam principes non sunt timori boni operis, sed mali. Vis autem non timere potestatem? Bonum fac; et habebis laudem ex illa:

Ut autem libentiùs Principibus obedias, attende ad quid instituta sit illorum potestas: in bonorum scilicet favorem, ut improbitate malorum coercitâ, tutiùs vivant boni: vis autem potestatem illorum non timere? age quod bonum est, sicque non modò pœnas non timebis, sed et laudem ab eis assequeris.

4. Dei enim minister est tibi in bonum. Si autem malum feceris, time: non enim sine causa gladium portat. Dei enim minister est: vindex

Princeps enim à Deo institutus est, et sub Deo constitutus; ut tanquam Dei minister, bono præsit publico, ideoque et tuo: si verò scelus aliquod commiseris, est quòd timeas: non enim frustrà gladium portat, sed ut malos puniat, siquidem Dei

Nota post D. Chrysostomum, et post D. Thomam, quòd omnis potestas in se considerata, à Deo quidem est, et à Deo ordinata, non tamen omnis ad potestatem ingressus, nec omnis ad potestatis usus.

Licèt autem quis suâ abuteretur potestate, dummodo legitimè creatus sit, suam habet à Deo potestatem. Vide hac de re Divum Augustinum à Cornelio citatum.

2. *Itaque qui resistit...* Conclusio sequens ex præmissis. In hoc Deus non separatur ab homine, *qui vos spernit, me spernit. Qui autem resistunt*, scilicet potestati, *damnationem sibi acquirunt* æternam à Deo, temporalem à magistratu.

A Deo est potestas: ergo potestati debetur honor, nondùm exterior, sed et interior, ut Dei vicario seu imagini: debetur obedientia, non civilis, et politica tantùm; sed etiam voluntaria et ex corde per respectum ad Deum.

A Deo est ordo, et distinctio potestatis: ergo non supremæ tantùm, sed et subordinatis parendum est.

A Deo sunt Principes, et Superiores, etiam non boni, legitimè tamen creati: ergo et ipsis parendum; honor ipsis exhibendus; non attendendum ad illorum personas aut defectus, sed ad potestatem quam habent à Deo.

3. *Nam Principes non sunt timori boni operis.* Gr. non sunt pavor bonorum operum, sed malorum.

Suprà n. 1. ab origine potestatis sumpsit argumentum, quo probaret obedientiæ debitum; hìc à fine institutæ potestatis, alterum sumit subjectionis argumentum, nimirùm in favorem bonorum instituta est potestas, scilicet ut, improbitate coercitâ, tutiùs vivant boni. *Vis autem non timere...* Syr. vis igitur, etc.. quod bonum est age; non modo pœnas non timebis, imò laudem et præmium ab illa potestate consequeris.

4. *Dei enim minister est tibi in bonum*, id est, Princeps enim Dei minister est, Deoque subservit in bonum tuum, ut possis tranquillè et quietè vivere.

Si autem malum feceris, time, id est, est quod timeas.

Non enim sine causa, id est, nec enim frustra gladium portat, sed ut eum in malefactores stringat.

Dei enim minister est. Syr. siquidem minister Dei est; ultor iræ iis qui

minister est, Deique vices gerit, ad supplicium de sceleratis sumendum.

Quapropter Principum justis legibus parendum vobis est, non solùm ne ab eis puniamini, sed etiam ne coram Deo rei sitis, qui Dei ministro et vicario resistitis.

Propter eamdem rationem illis tributa penditis, et pendenda sunt; quia scilicet Dei sunt Ministri, illiusque vices gerunt, dum in hoc incumbunt, ut malos coerceant, ad bonorum tutelam.

Unicuique igitur reddite quod ei debe-

in iram ei qui malum agit.

5. Ideo necessitate subditi estote, non solùm propter iram, sed etiam propter conscientiam.

6. Ideo enim et tributa præstatis: ministri enim Dei sunt, in hoc ipsum servientes.

7. Reddite ergo omnibus

---

malè agunt; id est, siquidem Dei minister est, ejusque vices gerens, ad supplicium de sceleratis sumendum.

Sub nomine gladii comprehenduntur omnia genera suppliciorum.

Meminerit Princeps, omnisque potestas, se Dei vicarium et ministrum: et consequenter quod secundùm Dei spiritum et voluntatem debet in omnibus agere sapienter, justè, cum amore subditos regere.

Meminerit eadem potestas, se in bonum esse Dei ministrum, et consequenter se contra malum, non contra bonum, potestatem habere; se, ut æquos Judices, virtutem præmiari, vitia punire debere.

Meminerit inferior se Deo in suo ministro parere; et consequenter obedientiam Christiano, Dei filio, non indignam, imo convenientissimam esse.

Meminerit idem inferior, quòd si à potestate non remuneretur, sed contrà vituperetur et puniatur; hoc quidem contra Dei ordinem esse: non tamen sine Dei voluntate; Dei voluntas est, ut patienter ferat inferior, et eo majorem à Deo speret in cœlis mercedem: *Merces vestra magna est in cœlis.*

Sicut sterilitas, imbres, et cætera naturæ mala; ita luxus, avaritia, cæteraque dominantium vitia sunt toleranda.

5. *Ideo necessitate subditi estote...* Syr. quamobrem necesse est nobis ut subjiciamur.

Ex dictis concludit, ideo parendum est illorum edictis et legibus, idque necessariò, necessitate tum legis divinæ; Matt. 22. 21. *Reddite quæ sunt Cæsaris, Cæsari;* tum legis humanæ, idem præcipientis: *non solùm propter iram;* id est, metum punitionis à magistratu subeundæ: *sed etiam propter conscientiam;* id est, ne fias coram Deo reus, cujus minister est et magistratus.

6. *Ideò enim et tributa præstatis...* Gr. propter hoc enim et tributa solvitis; id est, propter eamdem rationem tributa solvitis, non tantùm ex metu; sed quia etiam Christus illud citato Matth. loco præcipit: quia *Dei sunt ministri*, in hocque toti incumbunt ut, Dei jure, malos coerceant, et ut boni tranquillè vivant.

Loquitur hìc Apostolus de principibus, ut principes sunt, non de iis qui suæ potestatis usum pervertunt.

7. *Reddite ergo omnibus debita.....* Ex huc usque dictis generalem elicit conclusionem. *Reddite ergo omnibus:* seu unicuique, quod ei debetur; exactoribus tributi, tributum; exactoribus vectigalis, vectigal; principibus, reverentiam et obedientiam, omnibus honorem.

Non regibus tantùm, sed et regum ministris suus debetur honor in ordine suo.

debita : cui tributum, tributum : cui vectigal, vectigal : cui timorem, timorem : cui honorem, honorem.

8. Nemini quidquam debeatis, nisi ut invicem dili-

tur ; tributum, cui debetur tributum ; vectigal, cui vectigal ; reverentiam et honorem, quibus reverentia et honor debetur, et unicuique juxta ordinem suum.

Omnibus denique debitis ita satisfacite, ut nihil cuiquam debeatis, nisi charitatem

---

Tributum est quod solvitur pro prædiis et personis. *Vectigal*, quod pro mercibus.

Nomine timoris intellige sollicitam cautionem, ne à nobis in quopiam offendatur.

Nomine honoris, omnia reverentiæ signa.

Prima observatio moralis. — Ex n. 5. dicant inferiores subdi, non politicè ex metu pœnæ, aut spe præmii ; sed religiosè propter Deum : aspiciant principes et rectores suos, ut Dei ministros, sub illoque respectu ipsos honorent, eisque obediant : tunc Deum honorant et Deo obediunt.

Ex n. 6. discant illis, eodem modo, tributa solvere, nempe, ut Dei ministris, Deoque servientibus in re magna, et ipsi Ecclesiæ utili, nimirum assidui sunt ut Dei vice malos puniant, ad innocentium tutelam.

D. Thomas infert hinc subditos teneri ex vi justitiæ ad solvenda principibus tributa, utpote stipendia sui ministerii. Unusquisque de suo ministerio vivere debet : cùm ergo principes suo regimine Deo ministrent, à populo debent tributa, quasi stipendia, suscipere.

Hinc et D. Chrys. notat quòd D. Paulus non dicit, date ; sed *reddite*, et adjicit, quod debetur. Debitum siquidem res est ista, quòd si non feceris, perfidi pœnas dabis. Verba sunt D. Chrysost.

Secunda observatio moralis. — Hinc discant et principes quantùm religioni debeant, quæ ipsis non corpora tantùm, sed et corda subdit inferiorum.

Discant et quòd tributis, quasi stipendiis alantur, ut reipublicæ serviant, illiusque utilitati toti incumbant προσκαρτεροῦντες fortiter incumbentes, in Græco.

Ex D. Thom. peccant principes dupliciter, 1° si utilitatem populi non procurant ; sed solùm ad eorum bona diripienda intendant. 2° Si violenter diripiunt supra statutam legem, quæ est quasi quoddam pactum inter regem et populum, et si supra populi facultatem exigunt.

8. *Nemini quidquam debeatis nisi...* Gr. diligere alii alios. Syr. nisi alter alterum diligat.

Ab iis qui principibus debentur, redit ad ea, quæ sunt omnibus debita ; eaque ad charitatem reducit, de qua jam multa in cap. præc.

Itaque rursum urget dilectionem proximi, cujus debitum est perpetuum, et per quam tota lex impletur.

Nemini quidquam debeatis...... id est, omnibus debitis ita satisfacite, ut nihil cuiquam debeatis, nisi charitatem et amorem.

Hoc autem egregiè dictum : quia cætera debita solvuntur, et ampliùs non manent debita ; charitatis verò debitum semper solvitur et manet ; quia cùm proximus sit semper diligendus ; postquam hoc illi debitum persolvisti, adhuc debes ; perpetuum est, semper solubile et semper insolubile debitum.

Hinc D. Aug. mutuam charitatem libens reddo, et gaudens recipio ; quam recipio ; adhuc repeto ; quam reddo, adhuc debeo. Ep. 62. ad Cœlestin.

et amorem, cujus debitum ita solvitur ut semper maneat. Charitatem igitur mutuam amplectamini, et totam legem adimplebitis.

Quidquid enim lex præcipit aut vetat circa proximum, v. g., ne quis adulterium committat, ne quis occidat, ne quis furtum faciat, ne falsum testimonium dicat, ne rem proximi concupiscat; et si quod est aliud præceptum, hoc omne brevi charitatis præcepto summatim comprehenditur : Diliges proximum tuum, sicut teipsum.

Qui proximum diligit sicut seipsum, nullum illi malum infert; omne quod potest bonum procurat; omnem ergo legem adimplet : charitas ergo legis est totalis observatio.

Omnibus, inquam, debita reddite; et nemini quidquam, præter charitatis debitum, debeatis. Et hoc eò promptiùs et fidegatis : qui enim diligit proximum, legem implevit.

9. Nam : Non adulterabis : non occides : non furaberis : non falsum testimonium dices : non concupisces : et si quod est aliud mandatum, in hoc verbo instauratur : Diliges proximum tuum sicut teipsum.

10. Dilectio proximi malum non operatur. Plenitudo ergo legis est dilectio.

11. Et hoc, scientes tempus : quia hora est jam nos de somno surgere. Nunc enim

---

Qui enim diligit proximum, legem implevit; id est, omnia præcepta, quæ proximum spectant.

9. *Nam : Non adulterabis......* Syr. et enim id quod dictum est, non occides... *Et si quod est aliud mandatum;* id est, quodcunque est aliud præceptum. *In hoc verbo, instauratur.* Gr. recapitulatur. Syr. perficitur; id est, summatim comprehenditur. *Diliges proximum tuum sicut teipsum.*

Sicut, non significat æqualitatem dilectionis, ordine enim charitatis plus debet homo seipsum diligere, quàm proximum : significat ergo similitudinem et hanc triplicem, ait D. Thomas.

1° Quantùm ad finem, ut nos et proximum diligamus, propter Deum; 2° quantùm ad formam, ut cum sincero amore amicitiæ, non concupiscentiæ diligas; 3° quantùm ad effectum, ut illius necessitati subvenias, sicut et tuæ. Uno verbo debes ex charitate proximo exhibere ea charitatis officia, et eo modo, quæ et quomodo tu tibi exhibes et cupis exhiberi.

10. *Dilectio proximi malum non operatur;* id est, nec malum infert, nec inferri patitur : sed ubi potest, eadem illi, ac sibi bona procurat. Est ergo legis consummatio, ac totalis observatio.

Abstinet à malo : omne bonum efficit, vel imperat; est *ergo legis plenitudo.*

Definitio brevis et vera virtutis est ordo amoris, ait D. Aug. lib. 15. de Civ. cap. 22.

Semel breve præceptum tibi præcipitur. Dilige et fac quod vis; sive taceas, dilectione taceas; sive clames, dilectione clames; sive emendes, dilectione emendes; sive parcas, dilectione parcas : radix sit intùs dilectionis; non potest de ista radice, nisi bonum transire. D. Aug. lib. 1. de Doctr. Christ. cap. 22.

11. *Et hoc, scientes tempus : Hoc,* non refertur ad tempus, ut patet ex Græco, ubi non conveniunt in genere : sed refertur ad id quod dictum est n. 7. *Reddite omnibus debita :* et n. 8. *Nemini quidquam debeatis.*

propior est nostra salus, quàm cùm credidimus.

12. Nox præcessit, dies autem appropinquavit. Abjiciamus ergo opera tenebrarum, et induamur arma lucis.

13. Sicut in die honestè ambulemus; non in comessationibus, et ebrietatibus,

liùs agite, quòd scimus urgere tempus: ecce enim hora à somno peccati et torporis expergiscendi, et ab eo statim surgendi; quandoquidem propior est nostra salus, quàm cùm credere cœpimus.

Ecce nox hujus vitæ præteriit, vitaque properat ad finem; adest æternitatis dies semper duratura: abjiciamus ergo peccata, tenebrarum opera; et arma lucentia, bona scilicet opera induamur.

Et quia dies adest; sicut in clara luce, decenter compositi, ambulemus: Non luxui indulgentes, in comessationibus, et te-

---

Quasi diceret: *Et hoc,* quod dixi, eò promptiùs agere debemus, quòd sciamus tempus et horam esse expergiscendi à somno peccati, et ab eo surgendi per pœnitentiam: *Propior enim est...* quàm cùm credere cœpimus. Videtur Apostolus à re bellicâ similitudinem sumere. Militia est vita nostra: ideò nos paratos et expeditos oportet esse; ita ut dicere possimus: *Paratum cor meum, Deus, paratum cor meum.*

Hinc nos, negligentiæ somno dormientes, Apostolus, quasi buccinarum sonitu, excitat, *hora est nos....* hoc est, ut ait D. Chrys. propè est resurrectio; propè est terribile judicium; propè est dies illa, velut clibanus accensa: ne dormiamus, ne pigritemus, sed vigilemus, ne nos dies illa incautos subripiat.

12. *Nox præcessit.* Syr. jam nox præteriit: *Dies verò...* totum hujus vitæ tempus nox est; æternitas diei comparatur. Igitur

Nox præcessit, præteriit, id est, ad finem properat vita: mundus transit et concupiscentia ejus, *dies autem appropinquavit;* id est, adest æternitas semper duratura. *Abjiciamus ergo opera tenebrarum;* id est, peccata; mundana, transitoria, et ferè transita, seu præterita contemnamus, relinquamus.

Induamur arma lucis; id est, arma fulgentia; bona et sancta opera, quæ sunt et indumenta quibus tegimur, et arma, quibus protegimur contra nostræ salutis hostes.

Æterna, semper manentia diligamus, sectemur.

Vel etiam potest dici cum Theodoreto, quòd totum tempus quod Incarnationem præcessit, nox fuit; tempus ignorantiæ fuit: tempus verò ab Incarnatione, dies est; ortus est sol justitiæ.

Hinc fideles hortatur Apostolus ad opera lucis; ad vitam Evangelicam, seu ut ait cap. 12. n. 2. *Reformamini in novitate sensûs.*

13. *Sicut in die honestè...* id est, et quia dies est, ut dixi, sive intelligas; quia ortus est sol justitiæ: sive quia æternitatis dies appropinquat. *Ambulemus* decenter compositi, sicut faciunt illi, qui in publicum prodeunt; id est, opera faciamus, quæ lucem non reformident.

Non in comessationibus et ebrietatibus. Tria præcipuè fugiamus opera tenebrarum, scilicet comessationes et [illegible], id est, [illegible], quæ fiunt tantùm voluptatis et gulæ causâ: unde ebrietates, quæ [illegible] [illegible]nant, et ad libidinem et alia vitia provocant.

Libidinum spurcitias, quæ in cubilibus fiunt, et alias quascumque [illegible]vias.

Invidias atque contentiones pro honoribus assequendis. [illegible]

mulentis compotationibus ; non spurcis libidinibus et lasciviis servientes ; non per contentionem et livorem mutuò certantes.

Sed Dominum Jesum Christum, qui per suam gratiam habitat in cordibus vestris, sic exprimite vestris moribus, ut ipse solus, ipsiusque sobrietas, castitas et charitas videatur in vobis, sicut in homine vestito sola vestis apparet.

Sicque Christum induti, corporis quidem necessitati providebitis ; at ejus voluptati non favebitis.

non in cubilibus et impudicitiis, non in contentione et æmulatione.

14. Sed induimini Dominum Jesum Christum,

Et carnis curam ne feceritis in desideriis.

---

et æmulatione. Hic præcipuè tria vitiorum capita tanguntur fugienda : gula, libido, ambitio. Primum abutitur bonis externis ; secundum bonis corporis; tertium animæ bonis.

Ex ebrietate et impudicitia quæ mala sequantur, vide apud D. Chrysostomum, hic.

14. *Sed induimini Dominum Jesum Christum.* Hâc metaphorâ frequenter utitur Apostolus, Gal. 3. 27. Eph. 4. 24. Coloss. 3. 10. et 1. Thessal. 5. 8.

Sed ipsum Dominum Jesum Christum, omnesque ejus virtutes in animo vestro sic imprimite, eumque sic imitamini moribus vestris; ut solus in vobis videatur Christus; sicut in homine vestito, sola vestis apparet.

Seu Christi Spiritus et gratia vos intus ita repleat, ut ejus virtutes, quasi habitus, vos exteriùs cooperiant, et videamini ipse Christus esse.

Et carnis curam ne..... Syr. et ne solliciti sitis carnis vestræ ad concupiscentias. Gr. in desideria ; id est, ne corpori vestro prospiciatis molliter et delicatè ; ad explenda, scilicet, illius desideria et voluptates.

Quasi diceret : Christum induti, carni seu corpori providete tantùm ad sanitatem, non ad luxum et voluptatem ; sed totam vestram diligentiam ad spiritualia curanda insumite. Ita ferè D. Chrys.

Non prohibet Paulus quominus corpori provideatur ad sanitatem, sed ne indulgeatur ad voluptatem : sic alendum est ut vivat et valeat, non ut lasciviat.

Corollarium pietatis, seu in hoc capite 13. ad pietatem maximè notanda, et ad praxim reducenda.

PRIMO. — Ex primis versibus disce Christianum modum Reges, Principes Magistratus, quemcunque publicâ auctoritate præditum, honorandi.

Attende à quo sit illorum potestas, ob quid ; et ideò quid sint per respectum ad Deum.

Princeps, Rex à Deo institutus, sub Deo constitutus, omnibus major, solo Deo minor, ait Tertullianus ; Dei vicarius, et minister, ut bono præsit publico.

Hinc ipsi debetur honor, reverentia, obedientia ; et qui sub hoc respectu Regem honorat, Deum honorat : qui verò spernit, spernit et Deum, fitque simul humanæ et divinæ Majestatis reus. Vide versus 1, 2, 3, 4, 5, 6.

SECUNDO. — Ex n. 8. disce charitatis debitum ; perpetuum est et semper solubile ; semper solvitur, et semper debetur : in quo differt à cæteris omnibus debitis.

Attende itaque ad perpetuò solvendum, quod perpetuò debes ; solve autem

er, quod te solventem ditabit : et eò ampliùs ditabit, quò promptiùs, us, et liberaliùs solveris.

c virtus omnes virtutes includit, omnia vitia destruit; ex uno latere abstinentiam à malo, ait D. Chrysostomus : malum enim non opera- x altero habet efficacem bonorum operationem : *plenitudo*, seu con- iatio *legis, dilectio*.

:TIO. — Ex n. 12. Ne in peccatis dormias unquam, aut in via salutis cas; recordare frequenter horum Apostoli verborum : *Hora est jam nos nno surgere*. Ecce elabitur vita, mors instat, adest æternitas, adest ile judicium, æternitatis decisivum.

em utere verbis, ut ad bonum lucis, seu gratiæ usum, temetipsum s. *Nox præcessit;* tempus ignorantiæ, tenebrarum, idololatriæ elapsum rtus est sol justitiæ, ambulamus in die; ergo sicut in die, in media onestè, sanctè vivamus coram Deo et hominibus.

uc modicum lumen... Illo sanctè utamur ad bene operandum; ecce ı qua non potero operari.

RTO. — Ex n. 14. disce quid sit Christianus ex D. Paulo : homo Chris- ndutus; intus Christi gratiâ et spiritu animatus; exteriùs Christi vir- s, sobrietate, castitate, humilitate, patientiâ, charitate indutus; homo › solus apparet Christus; homo qui dicere possit : *Vivo ego, jam non vivit verò in me Christus*.

u! quando Christianus ero? Christianus quasi alter Christus : et ego :o rebellis.

ANALYSIS CAPITIS DECIMI QUARTI.

In duobus præcedentibus capitibus, charitatem erga proximum multoties commendavit Apostolus, in hoc quasdam dissidiorum, charitatis offensivorum, causas componit.

Ex Judæis conversi, et in fide adhuc infirmi, cibos et dies juxta legem Mosaicam observabant, et Gentiles conversos, ob istorum inobservantiam judicabant: hi autem Judæos, ob hoc ipsum, contemnebant ut infirmos. Hos et illos sic arguit Apostolus, ut utrosque doceat charitatis regulas.

Primo ℣. docet infirmum à doctioribus cum charitate suscipiendum.

Secundo ℣. breviter exponit altercationis argumentum, quod supra.

Tertio ℣. sic eam definit, ut unumquemque in sua praxi relinquat; dummodo charitatem servent et pacem; docti non spernant infirmos; infirmi non judicent doctos.

A ℣. 4. ad ℣. 13. multis probat neminem à fratre suo judicandum tum quia auctoritatem judicandi non habemus, ℣. 4; tum quia scientiam ad judicandum necessariam non habemus; cor fratris nostri non novimus: Deum in corde glorificat, ℣. 6; tum quia Christi solius est nos judicare: et Christo non debemus præripere quod emit sanguinis sui pretio, ℣. 9, memores itaque quòd coram Christo, communi omnium Domino et Judice, sistemur judicandi, alios ne judicemus, ℣. 10, 11, 12.

℣. 13 et multis sequentibus doctiores monet, ut caveant ne dent infirmioribus scandalum; nullus quidem cibus jam immundus est: caveant tamen ne propter cibum frater pereat, ℣. 15, ne dent occasionem blasphemiæ, ℣. 16; attendant quòd regnum Dei non sit esca, sed justitia, pax et charitas, ℣. 17. Itaque sectentur quæ sunt pacis et ædificationis, ℣. 19; caveant ergo quod scandalo destruit, ℣. 20; præstaret re licitâ non uti, quam illius usu parere scandalum, ℣. 21.

Denique docet infirmos, ne quidquam contra conscientiam agant, ℣. 22, 23. aliorum exemplo, scilicet impulsi.

CAPUT DECIMUM QUARTUM.

TEXTUS.

1. INFIRMUM autem in fide assumite, non in disceptationibus cogitationum.

2. Alius enim credit se manducare omnia : qui autem infirmus est, olus manducet.

3. Is qui manducat, non manducantem non spernat :

PARAPHRASIS.

INTER alia autem mutuæ charitatis officia, hoc speciatim vobis commendo ; si quis sit inter vos in rebus fidei nundum satis instructus, hunc vos, qui doctiores estis, assumite cum charitate instruendum, et cum eo ne disputationibus contendatis.

Verbi gratiâ, is qui de Evangelio bene instructus est, credit sibi licere quibuslibet cibis vesci : alius autem de fide minùs instructus, putat id non esse licitum, et ideò vescitur oleribus, ne quid à lege Mosaica prohibitum comedat.

Hæc tanti non sunt momenti, ut ob ea imminutionem pati debeat fraterna cha-

---

CAP. XIV. 1. *Infirmum autem in fide assumite.* Syr. ei verò, qui est infirmus in fide, date manum.

Gentiles, seu ex Gentibus conversos alloquitur Apostolus, et hortatur ut infirmiores in fide cum charitate suscipiant, nec importunis disputationibus lacessant.

Infirmum igitur *in fide*, et nondum satis instructum, vos, qui doctiores et fortiores estis, *assumite* cum charitate instruendum, eumque ut fratrem fovete, juvate. Seu, ut ait Syr. ei date manum, sicut infirmo in itinere datur manus.

Non in disceptationibus cogitationum. Gr. non in disceptationes disputationum. Syr. nec sitis ambigentes in cogitationibus vestris; id est, cum eo ne contendatis, an benè, an malè sentiat, quia adhuc charitativè tolerandus est, nec importunis disputationibus lacessendus, ne fortè offensus ab incepto resiliat.

2. *Alius enim credit se manducare omnia.* Factum, seu altercationis argumentum breviter exponit.

Alius, id est, qui in fide firmus, et de Evangelio bene instructus, credit sibi licere quibuslibet cibis vesci; quia nullum in lege Evangelica ciborum genus immundum censetur.

Qui autem infirmus est, olus manducet. Gr. olera comedit. Syr. manducat. Divus Chrysostomus, Theodoretus, Theophylaetus, omnes in indicativo, *vescitur, manducat;* ità ut sit propositio, factum simpliciter exponens, scilicet : infirmus autem, seu Judæus recenter conversus, et de Evangelica libertate non satìs instructus, oleribus vescitur.

Juxta nostram Vulgatam hic sensus est : *infirmus autem*, et in fide parum ductus, putat id non licitum esse ; is itaque, seu infirmus, *olus et cibos à* lege Mosaica permissos *manducet*, ne contra conscientiam peccet.

Per *olus*, intellige quælibet legumina, quorum nullum erat Judæis vetitum; multa autem animalia, tum ex piscibus, tum ex volucribus, tum ex bestiis erant prohibita.

3. *Is qui manducat, non manducantem*..... altercationem sic definit, &c.

ritas. Igitur qui juxta libertatem Evangelii, quibuslibet appositis vescitur, non spernat infirmiorem, qui ex animi sui infirmitate à carnibus abstinet, et oleribus vescitur: et hic non damnet eum, qui promiscuo cibo utitur; quia Deus illum sibi adjunxit, suumque fecit.

et qui non manducat, manducantem non judicet: Deus enim illum assumpsit.

Tu enim, Judæe, fratrem tuum condemnans, quis es? et quo jure servum judicas alienum?

4. Tu quis es, qui judicas alienum servum?

Certè, etsi condemnandus esset, non tamen à te, sed à domino suo, cujus sententiâ; causâ cadet, aut subsistet, illius arbitrio puniendus aut absolvendus:

domino suo stat, aut cadit:

Ego autem dico tibi, quòd causâ non cadet; quia Dominum habet potentem et clementem, qui suâ potentiâ fulciat, suâ clementiâ absolvat.

stabit autem: potens est enim Deus statuere illum.

---

unumquemque in sua praxi relinquat, dummodo charitatem et pacem servent.

Qui manducat, id est, is qui juxta libertatem Evangelii quibuslibet vescitur, eum qui juxta legem Moysis ciborum electionem servat, non spernat tanquam rudem, imperitum, atque superstitiosum.

Vel non spernat, nec vilem faciat ejus animam, scandalum ei dando, dum exemplo suo illum inducit ad manducandum contra propriam conscientiam.

Et qui non manducat, id est, infirmus in fide, et legis Mosaicæ adhuc in hoc observator non condemnet manducantem, id est, promiscuo victu utentem, tanquam legis transgressorem: *Deus enim assumpsit illum.* Rationem assignat, ob quam non debeat quis fratrem suum judicare, quia scilicet Deus illum in servum et cultorem suum assumpsit, et consequenter ad eum pertinet.

Quis ergo judicet eum, quem Deus suum publicè assumit et probat?

4. *Tu quis es, qui judicas alienum servum?* Urget allatam rationem, ob quam de fratre nostro judicare non debemus, scilicet quod auctoritatem non habemus.

Tu, qui non manducas, et manducantem judicas, *quis es?* cujus auctoritatis? non tuum sit judicare manducantem, sive benè, sive malè agat, nec ad te pertinet.

Domino suo stat, aut cadit, id est, Dominum ac Judicem suum habet, Deum scilicet, à quo vel absolvatur, vel condemnetur; seu Domini judicio, aut pro se, aut contra in sententiam feret.

Stat, qui in causa victor est; *cadit*, qui judicium contra se refert.

Stabit autem, id est, causâ non cadet, non condemnabitur, quia Deus potest efficere ut stet. Idem Deus qui cibos vetuit in lege Mosaica, potuit illos in Evangelio permittere.

Nota litteralis.

Circa versum tertium nota quòd Apostolus modo valdè diverso, pro temporum et personarum diversitate, eadem de re agit.

Galatas cap. 1, increpat durè, ob legalium observantiam; Judæis Romanis

5. Nam alius judicat diem inter diem: alius autem judicat omnem diem; unusquisque in suo sensu abundet.

Quod de cibis dixi, idem de diebus dico: nam qui infirmus est, et imperfectæ adhuc fidei, diem inter diem distinguit; contrà, doctior et solidæ fidei, dies omnes judicat pares: ob ista similiter fraterna non scindatur concordia; sed suo quisque relinquatur judicio, præsertim ubi nullum est Religionis detrimentum.

---

velut indifferentem relinquit uniuscujusque conscientiæ: unde hic diversus agendi modus? et quæ illis ratio?

Galatas increpat ob legalia; quia ipsi, cùm Gentiles essent, et legalia nunquam observâssent, ea tamen post Baptismum assumpserant ut necessaria: hinc, *ô stulti Galatæ*, etc. cap. 3.

Judæis verò permittit ad tempus legalia servare, nondum mortifera; quia adhuc infirmi erant in fide. Seu, ut ait D. Chrysostomus, quòd novella essent Romanorum fides. Talia corrigendi nondum erat tempus. Adde quòd Synagoga erat cum honore sepelienda.

Observationes morales. — Primò hìc mirare cum D. Chrysostomo divinam Apostoli nostri sapientiam, quæ utrosque altercantes sic ad mediocritatem reducit, ut hos et illos corrigat et instruat.

Hincque disce primò charitativum corrigendi et instruendi modum. Secundò pacem omnibus rebus, ex se indifferentibus, anteponendam. Tertiò multis in occasionibus unumquemque in suo sensu relinquendum, ne pax turbetur, charitas lædatur; præcipuè cùm non est commodum et maturum corrigendi tempus.

Secundò mirare et imitare charitativum Apostoli monitum firmioribus datum: *Infirmum in fide assumite.*

Firmior sciat cum infirmioribus infirmari ut infirmum confirmet; sciat se patrem, se fratrem, sicque cum charitate suscipiat, foveat, instruat; charitativam det illi manum; non spernat, non arguat acriter, non altercetur, nec disputet cum eo: disputatio enim animam exacerbat, charitas verò cor emollit et attrahit.

Denique in tertio versu remedium nota duobus vitiis valdè communibus congruum, docti spernunt ignaros; ignari judicant doctos: hi et illi suo vitio medicinam sumant à D. Paulo datam.

5. *Nam alius judicat diem inter diem...* Gr. hic quidem judicat, etc. hic autem judicat omnem, etc. postquam de cibis egit, ad aliud legalium genus venit, ob quod erat inter Romanos altercatio, scilicet, dierum distinctionem et observantiam.

Alius, scilicet Judæus, in fide infirmus, diem à die distinguit, seu unum alio sanctiorem judicat, v. g. Sabbatum, Neomenias, etc. seu certis diebus jejunat, et à quibusdam cibis abstinet, v. g., à fermentato pane in hebdomada Paschæ.

Alius autem, in fide firmior et in lege Evangelica instructior; sciensque hæc omnia legalia per Christum esse sublata, *judicat omnem diem* æqualem esse, nec unum ab alio distinguit, sive jejuniis, sive ciborum quorumdam abstinentiâ.

Unusquisque in suo sensu abundet, id est, quisque suum in his rebus judicium sequatur.

Nota quòd errabant quidem Judæi, legalia per Christi mortem abrogata, servantes; quia tamen hæc nondùm erant mortifera, Evangelio quippe

Etenim qui dies observat et distinguit, id ad Dei gloriam et obsequium facit; sicut et qui dies omnes Deo pariter dedicat, Dei quoque honorem intendit;

Item qui promiscuè quodvis comedit, ad Domini gloriam comedit: gratias enim illi agit de cibo assumpto;

Et qui abstinet à cibis, religionis ergo abstinet, et de cibis sibi permissis, Deo pariter gratias agit.

6. Qui sapit diem, Domino sapit.

Et qui manducat, Domino manducat: gratias enim agit Deo.

Et qui non manducat, Domino non manducat, et gratias agit Deo.

---

nondùm satìs promulgato et explicato; illos in suo permisit errore, donec pleniùs instruerentur; ne si ab istis legalibus statim revocarentur, turbati resilirent à fide. Vide dicta, n. 4.

Itaque per charitatem infirmetur cum infirmis.

Nota 2° quòd agitur hìc de festis et de jejuniis in lege Mosaica præscriptis, ut patet ex textu. Lex autem illa erat per Christi mortem abrogata.

Hinc malè hæc Apostolici verba detorquent hæretici contra dies festos ab Ecclesia institutos, et jejunia, et quorumdam ciborum abstinentiam: quorum pauca tunc erant in usu; et quæ si ab Ecclesia tunc præcepta fuissent, servari jussisset Apostolus, sicut Apostolica decreta custodiri jussit. Act. 16. 4.

Malè etiam ultimis verbis abutuntur, quasi Apostolus facultatem indulgeat et credendi et agendi pro libito: agit enim Apostolus de rebus ex se indifferentibus, non de rebus fidei; aut de præceptis Ecclesiæ, v. g., de jejuniis, aut abstinentia, ab Ecclesia institutis: cùm enim omnes Christiani, etiam in conscientia, potestati Ecclesiasticæ teneantur obedire; ut docuit cap. præcedenti, sibi ipsi contradiceret dicens: *Unusquisque in suo sensu abundet.*

6. *Qui sapit diem, domino sapit.* Gr. addit, et qui sapit diem, Domino non sapit. Addit et Syrus, et Chrys. Theodoret. Theophyl. Quia tamen Origenes id non habet, nec Ambrosius, nec ullus codicum nostrorum; hinc Erasmus probabile putat quòd ad D. Pauli explicationem fuerit additum.

Sensus autem est: qui discernit diem abstinentiæ à die non abstinendi, vel diem festum à die vulgari, id ad Dei gloriam et obsequium facit.

Idem intelligendum de eo, qui non discernit, sed judicat omnem diem idoneum ad opera pietatis et pœnitentiæ; id ad Dei gloriam facit.

Et qui manducat; id est, item qui promiscuè quidvis comedit, et quovis die, id etiam ad Dei gloriam facit: similiter et qui abstinet à cibis lege vetitis, ad Domini gloriam abstinet: et uterque Deo gratias agit, hic pro cibis ipsi in lege Mosaica permissis; ille pro omnibus cibis, quibus ex Evangelica libertate utitur.

Quasi diceret: Novit Dominus et comedentium et jejunantium intentionem; nec tantummodo factum, sed et facti propositum attendit. Hinc quia et comedens et jejunans Deum honorare intendit, uterque suo sensui relinquendus est.

Hinc disce 1° neminem condemnandum, sed potiùs ob intentionem excusandum.

2° Simpliciores aliquando in suis devotionibus, etsi fortè non secundùm strictam et severam scientiam, plus placere Deo, ob intentionis puritatem, quàm doctiores in actionibus etiam secundùm scientiam, ab omnibus approbatis; ob defectum scilicet, intentionis minus puræ et devotæ.

7. Nemo enim nostrûm sibi vivit, et nemo sibi moritur.

Uterque, inquam, Deum benedicit: nemo enim nostrûm, qui Christiani sumus, suî causâ vivere debet aut mori; sed Dei gratiâ, cujus toti sumus.

8. Sive enim vivimus, Domino vivimus: sive morimur, Domino morimur. Sive ergo vivimus, sive morimur, Domini sumus.

Sive enim vivimus, Domino vivimus, à quo est vita nostra; sive morimur, Domino morimur, quo Judice morimur: in quocunque ergo statu sumus, seu viventes, seu morientes, Domini sumus, qui magno pretio nos redemit, sui scilicet sanguinis pretio.

9. In hoc enim Christus mortuus est, et resurrexit: ut et mortuorum et vivorum dominetur.

In hunc quippe finem Christus mortuus est, et morte suâ nostræ redemptionis lytron solvit; et à mortuis suscitatus vitâ vivit immortali ut in mortuos et vivos in cœlo et in terra dominetur.

10. Tu autem quid judicas fratrem tuum? aut tu, quare spernis fratrem tuum?

Cùm ergo Dei Christique sumus; quare tu, Judæe, non manducans, fratrem tuum manducantem, judicas ut gulosum; et tu, Gentilis, quodlibet appositum comedens, quare fratrem tuum, hâc libertate non utentem, spernis ut rationis inopem, et in fide imperitum?

---

7. *Nemo enim nostrûm sibi vivit...* Gr. sibi ipsi, etc. Probat et manducantem et non manducantem Domino manducare, et non manducare.

Nemo enim nostrûm, qui Christiani sumus, propter se vivit aut moritur; sed propter Deum, cujus est totus, et ad cujus propterea gloriam, omnia sua referre debet.

8. *Sive enim vivimus, Domino vivimus...* id est, Christo Domino, qui nos fecit suos, et cui propterea debemus, et vitam, et mortem, et omnia nostra consecrare.

Sive ergo vivimus, sive morimur, Domini sumus; id est Christi, à quo empti sumus pretio magno, ipsius scilicet sanguine.

Servorum nihil est; omnia verò sunt Domini. Cùm ergo servi sumus Christi Domini, qui nos suo sanguine redemit, ideò omnia nostra, et vita et mors Christi sunt.

9. *In hoc enim Christus mortuus est et resurrexit.* Gr. addit, et revixit. Addit etiam Syrus.

Dat causam cur Christi sumus, non nostri. *In hoc*, id est, in hunc finem *Christus mortuus est, et resurrexit* à mortuis vitâ vivens immortali.

Ut et mortuorum et vivorum dominetur: id est, ut ex morte sua et ex resurrectione sua dominaretur in mortuos et vivos.

A 1° quidem conceptionis instanti, Christus omnium Dominus fuit, hujus tamen dominii usum et exercitium adeptus est per mortem et resurrectionem suam. *Data est mihi omnis potestas in cœlo et in terra.* In totam Ecclesiam triumphantem et militantem, etc.

10. *Tu autem, quid judicas fratrem tuum...*

Cùm solius Dei et Christi simus: quare *tu, Judæe, non manducans, judicas* et condemnas *fratrem* Gentilem, libertate sibi à Christo Domino suo datâ, manducantem?

Aut tu, Gentilis manducans, et firmior in fide, *quare spernis fratrem*

Quo jure hanc in alterutrum exercetis auctoritatem? omnes enim nos Christi sumus pariter servi; omnes pariter assistendi sumus ante tribunal Christi, et ab eo judicandi; quid ergo illius officium præripitis?

Omnes enim stabimus ante tribunal Christi.

Recordamini ejus quod apud Isaiam scriptum est : Vivo ego, dicit Dominus; me mortales omnes agnoscent, confitebuntur, et genuflexi adorabunt ut Deum, Dominum, supremum Judicem suum.

11. Scriptum est enim : Vivo ego, dicit Dominus, quoniam mihi flectetur omne genu : et omnis lingua confitebitur Deo.

Cùm ergo coram hoc supremo et æquissimo Judice, unusquisque nostrûm pro semetipso sit rationem redditurus, non pro aliis, quorum cura nobis non est commissa :

12. Itaque unusquisque nostrûm pro se rationem reddet Deo.

Propriæ nostræ saluti invigilantes, nostrumque proprium negotium agentes, non ampliùs alios judicemus in malum.

13. Non ergo ampliùs invicem judicemus :

Sed potiùs hoc apud vos statuite, nulli fratrum occasionem dare aut remoræ in vià salutis, aut casùs à salute.

sed hoc judicate magis : ne ponatis offendiculum fratri, vel scandalum,

---

tuum Judæum, non manducantem, ex animi et conscientiæ teneritudine; et quia jus à Christo sibi datum, sicut et tibi, nondum satis intelligit?

Omnes enim stabimus ante tribunal Christi; id est, omnes enim sistendi sumus ante Tribunal Christi, ab eo tanquam communi omnium Domino judicandi.

Quasi diceret : Quid ergò illius officium prævenitis? illius enim solius est de nobis servis suis judicare.

Recordare de terribili judicio Dei, cui sistendus es brevì; et alios non judicabis.

11. *Scriptum est enim.* Isai. 45. 23. *Vivo ego*, seu, ut habet Isaias : *in memetipso juravi*, id est, per memetipsum, seu per vitam meam juro.

Mihi flectetur omne genu, id est, omnes homines me supremum judicem agnoscent, supplices et subditi adorabunt.

Et omnis lingua confitebitur Deo, id est, Deumque confitebuntur; boni quidem voluntariè, mali verò invitè.

12. *Itaque unusquisque nostrûm pro se.* Gr. seipso, etc. seu de seipso, non de aliis, coram hoc supremo Judice ac Domino rationem reddet; an tantùm reddiderit, quantùm accepit? tantùm glorificaverit, quantùm cognovit? pro mensura talenti accepti erit judicium.

13. *Non ergo ampliùs invicem judicemus :* id est, nec manducans abstinentem, nec abstinens manducantem condemnet : sed unusquisque circa ea, quæ ad eum spectant, occupetur.

Sed hoc judicate magis, ne ponatis... id est, sed hoc apud vos potiùs statuite, ne fratri vestro ponatis offendiculum, quod ambulantem retardet : vel scandalum, quod sit ei causa cadendi.

Hoc videtur ad firmiores, seu doctiores specialiter spectare, sicut et reliqua hujus capitis et initium sequentis.

Illos ergo monet Apostolus ut caveant ne libertate Evangelicâ abutentes, occasionem dent infirmioribus, vel eos judicandi, vel contra conscien-

14. Scio et confido in Domino Jesu, quia nihil commune per ipsum,	Quod ad me attinet, ego certissimè scio, et plenissimè sum persuasus, Christi afflatu et doctrinâ, quòd nullus cibus sit suâ naturâ impurus, ideòque licet promiscuè quolibet uti :
nisi ei qui existimat quid commune esse, illi commune est.	Per accidens tamen, propter ignorantiam, aliquis cibus fit immundus, ei scilicet, qui putat illum immundum, seu prohibitum : et ideò coram hoc infirmo prudenter utendum est Evangelicâ libertate.
15. Si enim propter cibum frater tuus contristatur :	Etenim si hic frater tuus infirmus existimat, licèt ex errore, aliquid immundum, et illud tamen coram eo comedis, sicque eum ob tuum cibum lædis, aut saltem mœrore afficis ;
jam non secundùm charitatem ambulas.	Tunc peccas contra fraternam charitatem.
Noli cibo tuo illum perdere, pro quo Christus mortuus est.	Ha ! ne frater tuus, licèt infirmus, sit tibi tam vilis, ut eum cibo tuo perdas, quem Christus tanti fecit, ut pro illo salvando mori non dubitaverit.

---

tiam suam edendi, vel fortè, quod pejus est, ad Judaismum redeundi.

14. *Scio et confido in Domino Jesu...* Gr. scio et persuasus sum in Christo Jesu. Syr. novi siquidem et persuasum habeo per Dominum Jesum.

Id est, quod ad me, indubitatè scio et persuasum habeo per doctrinam Domini Jesu, à quo illud didici : *quia nihil commune per ipsum,* id est, quòd nullus cibus sit immundus : *per ipsum ;* id est, per Christum, per legem Evangelicam. Ita Theodoretus. In Gr. tamen hodierno est, per seipsum. Syrus habet, ex seipso, Origenes per se et naturâ suâ; ita et D. Chrysostomus, Theophylactus; accentûs mutatio hanc facit variationem, δι' αὑτοῦ vel δι' αὐτοῦ quæ in re, non est magna : quia utrumque verum.

Nisi ei qui existimat quid commune... id est, ei tamen qui judicat in conscientia, licèt erronea, cibum aliquem immundum; illi, inquam, immundus est ille cibus, non ex veritate; sed ex errore, seu opinione quam sequi debet in praxi.

Duo statuit Apostolus in hoc versu.

Primum. Nullus cibus naturâ suâ est immundus. Unde colligendum relinquit : ergo promiscuè quolibet cibo licet uti.

Secundum. Per accidens tamen propter ignorantiam, aliquis cibus immundus est, ei scilicet, qui existimat illum immundum, seu prohibitum. Hic enim, si tali cibo, quem existimat prohibitum, vescatur, peccabit; quia debet secundùm conscientiam suam, licèt erroneam, agere.

Et hinc colligit Apostolus in sequentibus, quòd debeat firmos in fide prudenter et secundùm charitatem uti Evangelicâ libertate suprà dictâ, et cavere ne sit infirmo occasio peccati.

15. *Si enim propter cibum frater tuus contristatur, jam non.* Gr. non ampliùs,..

Nam si frater tuus existimet, licèt ex errore, aliquid immundum esse et illud tamen coram eo comedis, sicque illum contristas et scandalizas; tunc contra charitatem peccas.

Noli cibo tuo... Gr. ne cibo tuo perdas, id est, ne fratrem tuum tam vilem

Cavete igitur ne causa sitis cur blasphemetur fides et religio nostra, ob vestras de cibis edendis, aut non edendis dissensiones et schismata.

16. Non ergo blasphemetur bonum nostrum.

Etenim vera religio, per quam Deus in nobis regnat, et ob quam nobis cœleste regnum parat, non consistit in electione cibi et potûs :

17. Non est enim regnum Dei, esca et potus :

Sed in morum innocentia, in pacis fraternæ studio, et in spirituali gaudio, bonam conscientiam semper comitante.

sed justitia, et pax, et gaudium in Spiritu Sancto.

In his quisquis Christo servit, is et Deo placet, et à piis hominibus approbatur.

18. Qui enim in hoc servit Christo, placet Deo; et probatus est hominibus.

---

habeas, ut eum perdas, quem Christus tanti fecit, ut pro illo mortem subire non dubitaverit. Perdes autem, si edulio tuo des occasionem illi, vel temerè te judicandi; vel contra conscientiam suam te imitandi; vel ad Judaismum scandalizatus redeundi.

Hinc disce quantùm sit infirmis compatiendum et condescendendum, ne propter nos, et per nos, pereat ille, pro quo Christus obiit.

Disce et quòd charitas debeat omnium nostrarum actionum esse regula : et scientiâ et fide secundùm charitatem utendum.

Ut tuam autem charitatem erga proximum accendas, et ex dilectione, tu te illius accommodes infirmitati; perpende Christi pro eo charitatem : Christus pro eo mortuus est; et ego nihil patiar pro quo Christus obiit?

Christus suâ propriâ morte vitam ei dedit; et ego hanc illi vitam meo scandalo eripiam? tantine facio Christi sanguinem, ut escâ vili, vel verbo fortè mordaci, fratrem meum velim perdere, pro quo Christus Dominus pretiosum sanguinem suum fudit?

16. *Non ergo blasphemetur bonum nostrum.* Gr. vestrum. Syr. nostrum. Ne sitis ergo causa, cur malè de nobis loquantur tum Judæi, tum Gentiles; nostraque Religio ac Evangelica libertas malè audiat apud eos, qui foris sunt, propter contentiones vestras de cibis edendis, vel non edendis.

17. *Non est enim regnum Dei, esca et potus...* Religio per quam Deus regnat in nobis, et per quam regnum cœleste paratur, non consistit in electione cibi et potûs; sed in justitia, quâ lex Dei servatur; et in pace cum proximo; et in gaudio spirituali, quod ex justitia et pace nascitur; seu quo Spiritus Sanctus replet verè pios, verè pacificos.

Hoc loco abutuntur hæretici contra jejunia et ciborum abstinentiam ab Ecclesia præcepta.

Sed notent 1° Apostolum non dicere : Regnum Dei non est abstinentia, aut jejunium, sed non est esca.

2° Apostolum agere non de jejuniis, aut abstinentia ab Ecclesia institutis; sed per legem Mosaicam præceptis, ut dictum est n. 5. Vide ibi dicta.

3° Apostoli sensum esse quòd regnum Dei non consistit per se in esca, licèt per accidens, ob Ecclesiæ præceptum, vel ob votum, abstinentia et jejunium sint ad salutem necessaria; et patet in Adæ peccato.

18. *Qui enim in hoc servit Christo, placet Deo...* id est, qui in his tribus virtutibus, quas versu præcedenti recensui, in vera scilicet pietate erga Deum; in pacis cum proximo servandæ studio; et in gaudio spirituali et in

19. Itaque quæ pacis sunt, sectemur : et quæ ædificationis sunt, in invicem custodiamus.	Itaque sectemur ea quæ pacem conciliant et augent, et ea faciamus quæ ad mutuam conferunt ædificationem.
20. Noli propter escam destruere opus Dei.	Cave, Christiane, in fide doctior, ne propter vilem cibum destruas ædificium Dei, fratrem scilicet infirmum, in quo Christus per fidem habitat.
Omnia quidem sunt munda :	Scio, et illud jam dixi, nullum cibum ex se immundum esse; imò mundi sunt omnes, tum naturâ suâ, tum Christi Domini permissu :
sed malum est homini, qui per offendiculum manducat.	Nihilominus peccat ille, qui cibo ex se licito utitur cum sui fratris scandalo; tunc enim re bonâ malè utitur.

cura alios spiritualiter consolandi, non autem contentionibus irritandi; qui sic Christo servit, et Deo placet et ab hominibus piis approbatur.

19. *Itaque quæ pacis sunt sectemur, et quæ...* Syr. nunc post pacem curramus et post ædificationem mutuam.

Ex dictis concludit Apostolus, ut cum studio nos applicemus ad sectanda, quæ ad pacem et ad mutuam ædificationem pertinent, per bona scilicet exempla.

Observatio doctrinalis et moralis. — Frequens et familiare est Apostolo nomen ædificationis; et ab ipso factum et familiare Christianis, quorum tamen pauci vim et originem nominis illius intelligunt : ut autem intelligas,

Nota 1° quòd secundùm Apostolum fideles sunt templum Dei, 1. Cor. cap. 3. n. 16; cap. 6. n. 19; 2. Cor. cap. 6. n. 16.

2° Paradisus est civitas, cujus Deus fundator et Architectus. Heb. 11. 10. Cujus singuli fideles sunt lapides vivi, scalpri salubris ictibus et tunsione plurimâ præparati, ut in suo reponantur loco.

Hinc illud omne quod facimus, ut proximus noster, vel Christo lapidi angulari firmiùs uniatur; vel invicem alter alteri charitate jungatur. Hoc vocatur ædificatio.

Quidquid igitur ad beatitudinem confert et disponit, ædificatio est.

Quidquid ad sanctitatem confert, seu, ut Spiritus Sanctus in vobis, velut in templo suo habitet, ædificatio est.

Duo autem ad hoc conferunt : documenta scilicet et exempla.

20. *Noli propter escam destruere opus Dei......* Gr. ne propter escam destruito etc. id est, cave ne propter cibum, qui res est ex se indifferens, destruas et evertas ædificium Dei, templum Dei, donum Dei.

Perseverat in cœpta templi figura : frater, seu Christianus, in quo Christus habitat, domus est Dei, templum Spiritûs sancti; cave ne, per tuum exemplum, destruatur hoc opus Dei.

Hinc discamus quanto studio cavendæ sint altercationes pacem turbantes, et mala exempla ad malum inducentia; cùm per hæc destruatur opus Dei.

Omnia quidem sunt munda, sed malum... Syr. sed mala sunt homini, qui cum offendiculo, etc.

Fateor quidem, et illud jam dixi supra n. 14.

Nullus cibus immundus est; sed omnes cibi sunt mundi, tum naturâ suâ, tum Christi permissu; peccat nihilominus homo, qui illis utitur cum offen-

Præstabilius est omninò à carnibus abstinere, et nunquam vinum bibere, quàm sic aut cibo quopiam, aut potu, fratri tuo lapsûs occasionem dare; sive te contra conscientiam imitetur, sive te temerè judicet; et per te scandalizatus, infirmior fiat in fide.

21. Bonum est non manducare carnem, et non bibere vinum, neque in quo frater tuus offenditur, aut scandalizatur, aut infirmatur.

Tu in fide instructior credis, et bene, quòd nullus ampliùs cibus sit immundus; hanc fidem in anima, et coram Deo serva: at ne eâ forìs cum tui fratris offendiculo utaris:

22. Tu fidem habes? penes temetipsum habe coram Deo:

Beatus autem omnis qui semetipsum non condemnat interiùs in eo quod probat exteriùs; seu qui nihil contra conscientiam operatur, malo impulsus exemplo, aut quovis alio motivo.

Beatus, qui non judicat semetipsum in eo quod probat.

Qui verò fluctuat et hæsitat ambiguus, an tali cibo liceat uti; si sic dubitans comedit, ille reus est peccati, utpote propriâ suâ

23. Qui autem discernit, si manducaverit, damnatus est: quia non ex fide. Omne au-

---

diculo et destructione proximi; quia tunc homo ille re bonâ malè utitur.

Hinc rursus discamus, quanta cum discretione sit cum fratribus vivendum; quanto studio omnia sint observanda, ne scandalum pariatur infirmis: etiam res bonæ, ubi per charitatem non diriguntur, malæ fiunt homini, qui per eas scandalum præbet proximo.

21. *Bonum est non manducare carnem...* Gr. pulchrum, honestum est, etc. Syr. bonum est nos non edere carnem, nec bibere vinum, nec quìcquam in quo offendatur frater noster.

Sensus ad litteram bonus quidem; videtur tamen quòd positivum hìc pro comparativo ponatur, seu bonum, pro melius: præstaret nunquam comedere carnem, et vinum non bibere quàm sic fratri dare lapsûs occasionem; sive labatur, te contra conscientiam imitando; sive labatur, te temerè judicando; sive labatur in fide infirmior evadendo.

Charitati debent omnia cedere; non tantùm ab illicitis, sed et à licitis abstinendum, ubi charitas proximi postulat.

22. *Tu fidem habes...* firmiorem alloquitur: tu credis, et bene, nullum ampliùs cibum immundum esse: hanc fidem in animo serva et coram Deo, at noli illam in publico prodere, eâque uti cum tui fratris offendiculo.

Beatus qui non judicat... id est, beatus qui semetipsum interiùs non condemnat in eo, quod probat exteriùs, et de facto; uno verbo beatus qui nihil contra conscientiam agit.

Hoc ad infirmum dirigitur, qui putans non licere carne, v. gr., suillâ vesci; aliorum tamen excitatus exemplo, contra propriam conscientiam edebat.

23. *Qui autem discernit.* Gr. at ambigens, seu qui dubitat, hæsitat, an scilicet liceat uti tali cibo, et tamen sic dubitans comedit,

Damnatus est, id est, ille reus est peccati, et proprio etiam judicio; *quia non ex fide*, id est, quia non juxta fidem, seu conscientiam suam egit, quæ dictabat non licere.

Omne autem quod non est ex fide, id est, quidquid est contra conscientiam, *peccatum est.*

tem quod non est ex fide, peccatum est.

conscientiâ judicatus; dictabat enim sibi non licere, quod fecit tamen; quidquid autem est contra conscientiæ dictamen, peccatum est.

Fides hic idem est ac firma persuasio; seu dictamen conscientiæ: patet enim textum legenti, quòd hic non agatur de fide supernaturali christiana, sed de fide morali et particulari practica.

Unde colliges quòd nostra conscientia sit primus casuista noster, ita ut, licèt nos Doctorum turba quid faciendum doceat, si illud ipsum hic noster doctor internus condemnat, et judicat non faciendum, peccaverimus illud faciendo.

Hinc disce quanti refert scire quid faciendum, et non dubitare; quanti refert in dubio securius amplecti; et dubium deponere.

Corollarium pietatis, seu in hoc capite 14. ad pietatem maximè notanda, et ad praxim redigenda.

Primum. — Quantâ charitate sit cum infirmis utendum.

Cum charitate suscipiendus, instruendus, fovendus, n. 1. cum eo non altercandum, n. 1. maximè cavendum ne detur ei offendiculum, n. 13, 15. ne pereat ille pro quo Christus mortuus est; ne destruatur opus Dei, n. 20.

Nam, ut ait Divus Chrysostomus, si Ecclesiam suffodere, grave est et scelestum; multò magis, si hoc fiat spirituali templo: augustior quippe est homo; magisque venerandus quàm Ecclesia: non enim propter parietes mortuus est Christus, sed propter ista Spiritûs Sancti templa. Hom. 26. Morale.

Secundum. — Quàm periculosum sit judicare proximum; quia judicandi jus non habemus; Dei est: Dei ergo judicio stat; Deo itaque nostro judicio facimus injuriam, n. 4.

Quia scientiam ad judicandum necessariam non habemus: cor enim non novimus; hinc sæpe damnamus eum, qui apud Deum justus est; quique hoc ipso opere quod damnamus, Deum honorat: illud enim ad Dei gloriam facit: itaque et nostro judicio facimus injuriam proximo.

Quia judicando maximam Christo facimus injuriam, cujus mortis et resurrectionis jura violamus: mortuus est enim et resurrexit, ut omnium Dominus sit et Judex; ipsi ergo præcipimus, quod sui sanguinis pretio meruit et emit, judicium scilicet et dominium; violamus et ejus gloriosæ resurrectionis jura, usurpantes potestatem quam à Patre in sua resurrectione recepit in omnes homines: *Data est mihi omnis potestas...... dedit ei potestatem judicium facere.*

Ad hæc attendamus, ut cum infirmis secundùm charitatem agamus; et ut judicium Deo relinquentes, de nemine judicemus.

ANALYSIS CAPITIS DECIMI QUINTI.

PRIMO.

Firmiores speciatim hortatur, ut exemplo Christi Domini, qui peccata nostra tulit, quique sibi ipsi non vixit, sed nobís, et nostræ saluti totus; sic et illi leniter ferant infirmorum imbecillitates; sibi ipsis non vivant, suisque tantùm commodis serviant; sed proximorum ædificationi et saluti studeant, ℣. 1, 2, 3, 4.

SECUNDO.

Omnibus Romanis, sive Judæis, sive Gentilibus, per modum benedictionis perfectam apprecatur inter se concordiam; et ut omnem inter utrumque populum dissensionem exstinguat, rursus ipsis omnibus exhibet exemplum Christi, qui utrumque populum misericorditer suscepit salvandum, ℣. 5, 6, 7.

Attendant Gentiles, quòd Christus Dominus, ipse Judæus et Judæorum minister fuit et Apostolus; attendant Judæi quòd Deus per Prophetas Judæos Gentilium assumptionem ad fidem prædixit, 8, 9, 10, 11, 12. Rursus eis omnibus simul Dei gratiam apprecatur, seu inchoatam absolvit benedictionem, ℣. 13.

TERTIO.

Epistolam finiturus, Romanorum laudibus emollit ea quæ fortè dixit illis aspera; suam epistolam humiliter insinuat, quasi ipsis inutilem; quia scientiâ et charitate sunt pleni; eam excusat quasi liberiorem: at ita scripsit, ut suo inter gentes Apostolico muneri satisfaciat; breviter exponit fructum sui inter gentes Evangelii, quod ab Jerusalem ad Illyricum usque primus ubique prædicavit, 14, 15, 16, 17, 18, 19, 20, 21.

QUARTO.

Sed ad ipsos venturum pollicetur, in Hispaniam Româ profecturus; sed antea Jerosolymam vadit, eleemosynas perlaturus : interim eos instanter obsecrat, ut pro ipso Deum orent, iterque suum Deo commendent, ut omnibus feliciter peractis, Romam lætus veniat, si sit Dei voluntas.

CAPUT DECIMUM QUINTUM.

TEXTUS.

1. Debemus autem nos firmiores imbecillitates infirmorum sustinere, et non nobis placere.

PARAPHRASIS.

Non tantùm debemus scandalum quovis modo vitare; sed et nos, qui vel scientiâ, vel virtute provectiores sumus, debemus minùs doctorum, minùsque perfectorum ignorantias et infirmitates cum charitate sustinere; et non nobismetipsis placere, vel ob scientiam nostram, vel ob virtutem.

2. Unusquisque vestrûm proximo suo placeat in bonum, ad ædificationem.

Sed potiùs unusquisque vestrûm, sui contemptor, studeat proximo suo placere, et gratificari in iis quæ ipsius bono cedunt, et per quæ potest effici melior.

Cap. XV. 1. *Debemus autem nos firmiores.* Gr. potentes. Syr. fortes; *imbecillitates infirmorum.* Gr. impotentium. Syr. imbecillium, *sustinere.* Gr. portare. Syr. ferre.

Nota primò *debemus.* Debitum est fraternæ charitatis, ut firmiores, doctiores, in virtute provectiores charitativè, et leniter ferant *infirmorum,* id est, minùs doctorum, minùs perfectorum ignorantias, allucinationes, et quæ ex talibus ignorantiis faciunt.

Nota secundò *sustinere,* portare tanquam onus, instar bajulorum. Ad hoc quippe datur eis vis et virtus, ut portent compatiendo, instruendo, non imprudenter contradicendo, scandalum vitando, bonum exemplum dando.

Sicut in corpore naturali membra firmiora ferunt debiliora; sic in Ecclesia firmiores debent infirmos sustinere.

Sicut in ædificio materiali aliqua eliguntur firmiora, v. g., fundamenta, columnæ, etc. ad sustinendum totum ædificii pondus, quod ex fragiliori materia superponitur : ita etiam in spirituali Ecclesiæ ædificio, fortiores aliorum debent onus sustinere.

Et non nobis placere. Gr. et Syr. non nobis ipsis, id est, non nobismetipsis placere, vel in fide, vel inscientia, vel in virtutibus nostris.

Potest etiam intelligi *et non nobis*, seu animo nostro morem gerere, faciendo tantum quæ nobis grata sunt et utilia, seu nostris tantùm commodis serviendo.

Itaque sicut divites debent pauperibus erogare; sic doctiores et fortiores debent suam, vel scientiam, vel fortitudinem communicare : et sicut in suis divitiis sibi placere peccatum est, vel eas sibi soli reservare; sic et peccatum est sibi placere in quocunque bono, quod præ aliis habere videmur, et eo non uti ad proximi commodum et salutem.

2. *Unusquisque vestrûm proximo...* Gr. nostrûm; id est, sed unusquisque proximo suo condescendat, moremque gerat ut illum suâ charitate ædificet; ad bonum attrahat, meliorque fiat.

Nota quòd non in omnibus proximo nostro gratificari debemus, sed in iis quæ ipsius bono et ædificationi cedunt : et in hoc differt complacentia, quam inspirat charitas, ab illa, quam inspirat cupiditas.

Cupiditas et mundana dilectio complacet in malo, et ad malum; divina

Etenim Christus, omnium nostrûm exemplar, non sibimet placuit, nec sua quæsivit, sed nostra; sicut Davidis ore pronuntiat: Opprobria tibi, ô Pater, ab hominibus illata, in me transtuli, et luenda suscepi.

3. **Etenim Christus non sibi placuit, sed sicut scriptum est: Improperia improperantium tibi ceciderunt super me.**

Hæc enim ita de Christo prædicta sunt, ut et ad nos instruendos præscripta sint: quippe tota Scriptura ad nostram doctrinam ordinata est; ut per patientiam, ad quam nos Sanctorum, et maximè Christi exemplis excitat; et per consolationem quam nobis suggerit verbis et exemplis, spem habeamus æternæ beatitudinis quam promittit.

4. **Quæcunque enim scripta sunt, ad nostram doctrinam scripta sunt: ut per patientiam et consolationem Scripturarum, spem habeamus.**

Precor autem Deum, à quo patientia, à quo et solatium, ut vobis omnibus det per-

5. **Deus autem patientiæ et solatii, det vobis idipsum sa-**

---

charitas in bono, et ad bonum; hæc placere studet ut salvet; illa placet adulationibus ut perdat.

3. *Etenim Christus non sibi placuit.* Urget exemplo Christi, seu exemplo charitatis quam Christus erga nos omnes exercuit.

Etenim Christus non propriis commodis, voluntati, aut quieti studuit; sed gloriæ Dei, et humani generis saluti.

Sicut scriptum est. Ps. 68. etc. ut patet ex vobis quæ Davidis ore pronuntiat: hæc verba duos sensus habent, et probant quòd Christus Dei gloriam et nostram salutem intendebat.

Improperia improperantium tibi... id est, peccata contra te, Deus, facta, ita me afflixerunt, ac si in me facta fuissent. Ecce gloria Dei.

Vel, sic ob ea dolui, ut ad placandum iram tuam in homines, qui ea committebant, ipsa in me luenda susceperim. Ecce charitas proximi.

Itaque sicut Christus peccata nostra tulit, sic debemus fratrum infirmitates ferre.

4. *Quæcunque enim scripta sunt.* Gr. ante scripta sunt, seu præscripta. Syr. quidquid enim quondam scriptum est, in veteri Testamento scilicet.

Rationem dat cur verba in persona Christi à Davide pronuntiata allegaverit ad nostram instructionem: quia scilicet tota Scriptura *ad nostram doctrinam* ordinata sit: *ut per patientiam*, ad quam nos hortantur Scripturæ exemplis Sanctorum, et maximè Christi, *et per consolationem*, quam verbis et exemplis suggerunt, *spem habeamus* æternæ beatitudinis, quam promittunt.

Patientia, consolatio, spes, fructus sunt sacræ Scripturæ lectionis: tota ordinata est ad fidei nostræ instructionem, aut ad spei stabilimentum, aut ad charitatis incrementum.

Hinc collige quo sit animo legenda.

5. *Deus autem patientiæ et solatii.....* ut ostendat à quo sint exspectandæ patientia, consolatio et spes, quas insinuavit quærendas in Scripturis, tribus epithetis exornat Dei nomen. *Deus patientiæ et consolationis;* et n. 13. *Deus spei:* auctor scilicet et dator.

Deus charitas est, et quia charitas, et patientia est et consolatio; imò fons, mare consolationis, à quo omnis vera consolatio.

O Deus charitas! ô Deus consolatio! et consolationis oceanus! in te et à

pere in alterutrum secundùm Jesum Christum :

6. Ut unanimes, uno ore honorificetis Deum et Patrem Domini nostri Jesu Christi.

7. Propter quod suscipite invicem, sicut et Christus suscepit vos in honorem Dei.

8. Dico enim Christum Jesum ministrum fuisse circumcisionis propter veritatem Dei, ad confirmandas promissiones Patrum?

fectam inter vos concordiam ; talem, inquio, concordiam, qualem decet Christianos.

Ut vos omnes, Judæi et Græci, omnibus dissensionibus exstinctis, unanimiter, uno corde, et uno ore glorificetis Deum, et Patrem D. N. J. C.

Hoc ut ita sit, vos invicem diligite, fovete, suscipite, sicut et Christus ipse vos omnes suscepit, sibi adjunxit et sociavit, ad gloriam hæreditatis æternæ.

Vos, inquam, Jesus Christus salvandos suscepit omnes, Judæos quidem, quorum ipse Doctor et Evangelista fuit, ut ostenderet Deum esse veracem, qui præstaret posteris ea quæ promiserat Patribus :

---

te uno sit consolatio mea : mundani gaudeant in mundanis ; tu es, ô Deus ! et eris unica consolatio mea et nunc et semper.

Deus itaque *patientiæ det vobis idipsum sapere ;* id est, idem sentire, idem velle, idem sensu et affectu conspirare ; ita ut inter vos nec sit sententiarum diversitas, nec affectuum alienatio.

Secundùm Jesum Christum : id est, secundùm fidem, doctrinam, et exemplum Christi.

6. *Ut unanimes uno ore.* Gr. ut unanimiter in uno ore glorificetis ; id est, ut uno animo, uno corde, et uno ore glorificetis Deum, etc.

Unanimes quantùm ad identitatem credulitatis, *uno ore* quantùm ad identitatem confessionis ; *honorificetis :* quantùm ad veritatem operis, ait Lyranus.

7. *Propter quòd suscipite invicem...* Syr. propterea assumite et portate alii alios ; id est, propterea vos invicem excipite, fovete, supportate ; firmus infirmum, doctus ignarum ; Gentilis Judæum, Judæus Gentilem.

Sicut et Christus suscepit vos... rursus exemplo Christi urget ad mutuam charitatem : quemadmodum Christus Dominus nos omnes suscepit, sibi adjunxit, ac sociavit ad Dei gloriam secum participandam.

8. *Dico enim Jesum Christum Ministrum...* hoc et sequentibus versibus explicat quomodo Christus utrumque populum, Judæum et Gentilem suscepit ; Judæum quidem, ut promissiones patribus factas impleret ; Gentilem verò ex sola misericordia, licèt id per prophetas fuerit prædictum.

Simul assignat et affert rationes et motiva utrosque ad mutuam concordiam inducentia ; Gentilis ne spernat Judæos, quibus ipse Christus Evangelium, veritatem Dei prædicavit : Judæus ne ferat ægrè Gentiles, de quibus vaticinatum fuit, quòd in Dei populum assumerentur.

Ut ergo tollat Apostolus dissensiones inter Judæos et Gentiles ortas ; et ne alii adversùs alios insurgant, ostendit utrumque populum et à Deo privilegiis affectum et à Christo susceptum.

Dico enim Jesum Christum... Judæorum prærogativa hæc est, quòd Christus ex eis natus, eos docuit, eisque Evangelium ministravit. Idque *propter veritatem Dei ;* id est, ut ostenderet Deum esse veracem in promissis Abrahæ factis. Itaque *Minister circumcisionis*, idem est ac doctor, prædicator Judæorum, Apostolus eorum, et Evangelista.

Gentes autem, quibus nulla facta fuerat promissio, ut præter spem, solâ Dei misericordiâ, ad salutem admissæ, maximas Deo gratias agant pro tanto beneficio, non quidem promisso, sed tamen à Prophetis prædicto : sic enim in Psalmis Christus Patri suo loquitur;

9. Gentes autem super misericordia honorare Deum, sicut scriptum est :

Propterea gloriam tuam inter gentes, per fidem in Ecclesia tua admissas, celebrabo, et nomini tuo laudis hymnum cantabo.

Propterea confitebor tibi in Gentibus, Domine, et nomini tuo cantabo.

Rursus in Deuteronomii Cantico Scriptura dicit : Lætamini, gentes, unà cum populo ejus, quia scilicet unà cum Judæis estis populus Dei.

10. Et iterùm dicit : Lætamini, Gentes, cum plebe ejus.

Et iterùm Psalm. 116. laudate Dominum, etc. ob misericordiam vobis factam per Christi gratiam.

11. Et iterùm : Laudate, omnes Gentes, Dominum : et magnificate eum, omnes populi.

Idem prædixit Isai. 11. 10. Orietur Christus ex stirpe Jesse; exsurget ad regendas gentes; in ipsum omnes gentes sperabunt.

12. Et rursus Isaias ait : Erit radix Jesse, et qui exsurget regere Gentes, in eum Gentes sperabunt.

Precor itaque ut Deus ipse, spei, sicut et

13. Deus autem spei repleat

---

9. *Gentes autem super misericordia honorare.* Gr. glorificare, etc.

Gentium privilegium, seu gratia est, quòd ex misericordia, à Prophetis prædicta, sunt assumptæ : Dico *autem* quòd *Gentes*, quibus nulla facta fuit promissio, debent Deum glorificare, pro misericordia sibi præstita; *sicut scriptum est.* Ps. 17. 50.

Propterea confitebor tibi... id est, propter Gentium vocationem, nomen tuum inter Gentes celebrabo. Ubique misericordia quidem; at Judæis promissa, Gentibus non promissa; sed à Prophetis prædicta.

10. *Et iterum dicit.* Scriptura Deuter. 32. 43.

11. *Et iterum.* Psal. 116. *Laudate Dominum...*

12. *Et rursus Isaias ait.* 11. 10. His quatuor testimoniis D. Paulus ostendit Gentibus, quid Deo debeant propter hanc sibi præstitam misericordiam; simul et Judæis ostendit quòd injustè Gentibus invideant, quod Deus illis se daturum toties prædixerat.

Primum testimonium Davidi quidem convenit, et ad mysticum Davidem. Christum scilicet, aptatur; qui dicit quòd Patris sui laudes inter Gentiles ad fidem conversos decantabit.

Secundum invitat Gentes ad Deum cum populo Israel laudandum,

Tertium omnes simul Gentes ad Dei laudes invitat.

Quartum prædicit quòd Gentes in Christum sperabunt : seu quòd Christus oriundus sit secundùm carnem, *ex radice*, id est, stirpe Jesse, patris David : quòd ipse Christus *exsurget*, ut Gentibus imperet; sitque earum Princeps; in eumque, tanquam suum Redemptorem et Salvatorem sperabunt.

Christe, Rex meus, Salvator meus, Deus meus, in te spes mea, rege me, salva me; spem meam, ô Deus Redemptor! imple.

13. *Deus autem spei...* auctor, imò principium, medium et finis. Illam

vos omni gaudio et pace in credendo : ut abundetis in spe et virtute Spiritûs Sancti.

14. Certus sum autem, fratres mei, et ego ipse de vobis, quoniam et ipsi pleni estis dilectione, repleti omni scientiâ, ita ut possitis alterutrum monere.

15. Audaciùs autem scripsi vobis, fratres, ex parte, tanquam in memoriam vos reducens : propter gratiam, quæ data est mihi à Deo,

patientiæ et solatii auctor, n. 5. pleno ac perfecto vos gaudio repleat, et concordiâ in eadem fide, ut excluso omni dissidio, spes vestra magìs ac magìs crescat in vobis per gratiam et virtutem Spiritûs Sancti.

Hæc autem vobis sic apprecor, ut de vestra tamen virtute non diffidam : scio enim, et certus sum quòd estis charitate pleni, et omni scientiâ repleti; ideoque potentes ad vos invicem monendum; sicque meis non indigeatis admonitionibus.

Sic ergo scripsi vobis, et forsan paulò liberiùs scripsi, non ut vos velut ignaros doceam, sed ut in memoriam vobis quæ scitis reducam; hocque ut Apostolico muneri, à Deo mihi gratìs imposito, satisfaciam.

---

enim ipse producit in nobis; illam ipse sustinet et conservat; illam ipse replebit per suî fruitionem in cœlis.

Deus igitur spei repleat vos omni gaudio ; id est, pleno et totali gaudio spirituali. *Et pace in credendo.* Gr. in credere. Syr. per fidem, id est, et concordiâ in eadem fide; per quam omnis inter vos exstinguatur dissensio, *ut abundetis*, id est, ut læti, hilares, *abundetis in spe :* ita ut magìs ac magìs crescat in vobis per potentiam Spiritûs Sancti, id est, per potentiam à Spiritûs Sancti gratia acceptam.

Et virtute. Gr. in virtute. Syr. per virtutem, id est, ope Spiritûs Sancti, seu per potentiam, etc. ut dictum est. Aliqui tamen interpretantur et virtute Spiritûs Sancti, id est, in charitate, quæ est virtus Spiritûs Sancti. Ita ut D. Paulus, fidem, spem et charitatem illis apprecetur.

14. *Certus sum autem, fratres mei...* Apostolicâ modestiâ simul et prudentiâ Paulus emollit sua monita, sicque sese insinuat intimiùs in lectorum animos, quasi diceret :

Quantùm ad me, licèt vos doceam, ô Romani! scio tamen et certus sum quòd meâ non indigetis instructione, utpote, qui pleni estis dilectione, et omni scientiâ repleti; ita ut possitis alter alterum monere.

Duo ad alios docendum necessaria sunt, scientia et charitas; scientia reddit idoneum, charitas urget capacem : persuasus sum autem quòd et charitate *pleni estis, et omni scientiâ repleti.*

Paulus Epistolam finit eo quo cœpit modo, scilicet, Romanorum laudibus, ut emolliat quæ in medio dixit illis aspera.

15. *Audaciùs autem scripsi vobis.....* Suam epistolam quasi superfluam insinuavit in n. 14. Hic eam excusat quasi audaciorem.

Audaciùs ex parte; id est, paulò liberiùs forsan scripsi vobis, *tanquam in memoriam.....* id est, non tam ut vos doceam, quàm ut in memoriam vobis revocem quæ scitis.

Propter gratiam; Gr. per gratiam. Syr. per; id est, idque ut Apostolico muneri mihi à Deo imposito satisfaciam.

Nota et mirare Apostoli libertatem et honestatem : scribit audacter, demulcet honestè; sic veritas liberè dicenda; sic honestas ubique apud omnes observanda.

Hinc discat omnis superior subditis non superbè, sed humiliter loqui,

Hoc autem munus est, ut ego sim inter gentes publicus sacrorum Jesu Christi minister; sacrificans per Evangelicam prædicationem, non pecudes, sed homines ad fidem conversos; ut Gentiles sic Evangelicâ prædicatione spiritualiter mactati, fiant oblatio accepta Deo, et Sancti Spiritûs igne sanctificata.

16. Ut sim minister Christi Jesu in Gentibus, sanctificans Evangelium Dei, ut fiat oblatio Gentium accepta et sanctificata in Spiritu Sancto.

In quo quidem ministerio, ita mihi res feliciter successit, ut habeam unde glorier, non apud homines, sed apud Deum, non in memetipso, sed in Christo Jesu, cujus vice et cujus virtute meo munere fungor.

17. Habeo igitur gloriam in Christo Jesu ad Deum.

---

scribere, imperare; monitionibus et correctionibus miram gratiam et efficaciam dabit humilitas.

16. *Ut sim minister Jesu Christi...* Explicat gratiam seu munus sibi divinitus impositum; explicat autem egregiâ metaphorâ, quâ de Evangelii prædicatione loquitur, quasi de sacrificio.

Ut inter Gentes sim λειτουργὸς, Publicus sacrorum minister et Sacerdos Jesu Christi.

Sanctificans. Gr. sacrificans *Evangelium Dei*, seu consecratus per prædicationem Evangelii.

Ut fiat oblatio Gentium... id est, ut Gentilismus sic spiritualiter Evangelicâ prædicatione mactatus, fiat oblatio Deo accepta, Sancti Spiritûs igne sanctificata et incensa.

Itaque D. Paulus hìc Gentium conversionem exhibet velut sacrificium metaphoricum; in quo quidem sacrificio, ipse Paulus sacerdos est; victima Gentes, consecratio victimæ, prædicatio Evangelii; ignis quo victima comburitur, Spiritus Sanctus.

Observatio moralis. Ergo evangelizare, prædicare, est sacrificare. Concionator est sacerdos, labor concionandi quasi consecratio; victimæ sunt auditorum animæ; ipsarum conversio sacrificium est.

Videat itaque concionator quâ puritate, et religione et quo studio suum peragat ministerium; sese ad illud præparet quasi sacrificaturus : et quia animarum consecratio, seu sanctificatio est prædicationis finis; Spiritum Sanctum ardenter et assiduè concionator invocet super se ministrum, et super auditorum corda, tanquam victimam Deo immolandam.

Observatio doctrinalis. D. Paulus prædicationem metaphoricè vocat sacrificium, sicut cap. 12. corpora nostra vocavit hostiam; alibi eleemosynam vocat sacrificium, sicut etiam contritio dicitur sacrificium.

At tantum abest ut hæc metaphorica sacrificia negent, quinimò stabiliunt et confirmant veri sacrificii in Ecclesia veritatem : sicut metaphora non minuit, sed confirmat et auget rei, unde sumitur, veritatem.

Est igitur in Ecclesia vera liturgia, vera oblatio, verum sacrificium, vera hostia; unde D. Paulus has traxit metaphoras.

Ineptè igitur Calvinus hinc occasionem sumpsit verum in Ecclesia negandi sacrificium; et unicum prædicationis sacrificium stabiliendi; quasi verò mystica justitiæ, misericordiæ, et cordis contriti sacrificia, quæ passim leguntur in Scripturis, sacrificia veteris legis sustulerint.

17. *Habeo igitur gloriam....* Gr. gloriationem, id est, unde glorier, *in Christo apud Deum*, vel in iis quæ sunt ad Deum. Gr. τὰ πρὸς τὸν Θεόν.

18. Non enim audeo aliquid loqui eorum, quæ per me non efficit Christus in obedientiam Gentium, verbo et factis :

Vix enim audeam eloqui quid per me Christus non effecerit ad gentium obedientiam, seu conversionem efficiendam, et prædicationis verbo, et miraculorum operatione.

19. In virtute signorum et prodigiorum, in virtute Spiritûs Sancti : ita ut ab Jerusalem per circuitum usque ad Illyricum repleverim Evangelium Christi.

Per potentiam, signis insolitis, stupendisque prodigiis instructam, et Spiritûs Sancti charismatibus munitam; ita ut longè latèque dilataverim Evangelium Christi; scilicet ab Jerusalem usque ad Illyricum, et per adjacentes hinc inde regiones propagaverim.

20. Sic autem prædicavi Evangelium hoc, non ubi nominatus est Christus, ne super alienum fundamentum ædificarem : sed sicut scriptum est :

Sic autem huic Evangelico muneri incubui, ut sollicitè curârim prædicare, non in iis locis in quibus jam erat annuntiatus Christus : nec super fundamenta ab aliis jacta ædificarem, sicque fidem non tam fundarem, quàm fundatam confirmarem.

21. Quibus non est annun-

Sed adimplevi quod ab Isaia prædictum

Scilicet ob successum Evangelii per me Christi ministrum inter Gentes annuntiati.

18. *Non enim audeo aliquid.....* id est, vix enim audeam dicere quid per me non effecerit Christus ad Gentium obedientiam, seu conversionem efficiendam verbo prædicationis et miraculorum perpetratione.

Alii communiter : ut glorier, non est necesse quòd loquar quid per me non effecit Christus : seu non audeo aliorum facta mihi arrogare, laudemque capere ex eis, quæ Christus per me non effecit ut Gentes reduceret in obedientiam Evangelii.

19. *In virtute signorum.....* id est, per potentiam operandi prodigia, v. g., dæmones ejiciendi, morbos curandi, mortuos resuscitandi.

In virtute Spiritûs Sancti... id est, per charismata Spiritui Sancto peculiariter attributa, v. g., dona linguarum, Prophetiæ, de quibus ad Cor. 1. cap. 12.

Ita ut ab Jerusalem.... usque ad Illyricum, non rectâ viâ; sed in orbem circumiens, Orientales et Ponticas regiones, Asiam et Thraciam doctrinâ Evangelicâ repleverim.

Illyricus, nunc Sclavonia, seu Bosnia.

20. *Sic autem prædicavi.* Gr. φιλοτιμούμενος, id est, amanter contendens, sollicitè curans et ambiens prædicare, ubi Christus non erat cognitus, ne, etc.

21. *Sed sicut scriptum est.* Isai 52. 15. id est, sed feci quod ab Isaia scriptum est : Gentes Deum et Christum ignorantes audient de eo et illum cognoscent.

Observatio moralis. — Quid non potest unicus homo Spiritûs Sancti virtute plenus? D. Paulus ab Jerusalem usque ad Illyricum, omnes medias et circumjacentes regiones, fide Christi illustraverat anno Christi 58. quo creditur hæc Epistola fuisse scripta : anno autem Christi 69. mortuus est; et creditur ante mortem Italiam, Galliam, Hispaniam peragrasse.

Vix enumerari possunt urbes, gentes, populi, quos Apostolus, velut ful-

est : Gentes, quibus de Christo venturo nihil ante nuntiatum est, videbunt oculis fidei, per Apostolorum prædicationem, eum advenisse : et qui de illo nihil audierant, eum per fidem cognoscent.

Ideo, quod sæpe volui, et sæpe proposui, ad vos scilicet ire, nondum, ob continuas hujus mei ministerii curas et occupationes implere potui.

Nunc autem cùm in his regionibus Græciæ, Achaiæ, Macedoniæ, etc. nullus sit locus Evangelio vacuus; et cùm aliunde à multis jam annis ardenter desiderem ad vos ire;

Quando in Hispaniam iter arripiam, spero fore ut in itinere videam vos, et à vobis deducar illuc, postquam vestrâ conversatione et præsentiâ priùs ex parte satiatus fuero.

tiatum de eo, videbunt : et qui non audierunt, intelligent.

22. Propter quod et impediebar plurimùm venire ad vos, et prohibitus sum, usque adhuc.

23. Nunc verò ulteriùs locum non habens in his regionibus, cupiditatem autem habens veniendi ad vos, ex multis jam præcedentibus annis.

24. Cùm in Hispaniam proficisci cœpero, spero quòd præteriens videam vos, et à vobis deducar illuc, si vobis primùm ex parte fruitus fuero.

---

men illuminavit et inflammavit. Quemadmodum acervos miraculorum hoc uno verbo, *in virtute signorum*, alligavit; ita, ait D. Chrys. infinitas urbes et Gentes, hoc uno verbo, *per circuitum*, comprehendit.

Sanè in D. Paulo *gratia Dei vacua non fuit.*

Hæc, ego miser homuncio, inutilissimus Dei servus, qui nihil boni, plurimùm mali et facio et feci; hæc, inquam, videns et ob ea obstupescens, quid agam ?

Mirabor saltem et laudabo Deum in sanctis suis : sanctos et fideles Dei servos venerabor; gaudebo et exultabo quòd Deus ab aliis dignè et laudabiliter serviatur; sanctos rogabo, ut suâ superabundantiâ meam adjuvent inopiam : sancte Paule, digne Dei Apostole, ora pro indigno et inutilissimo Dei servo.

22. *Propter quod et impediebar plurimùm.* Gr. τὰ πολλὰ, quod verti potest etiam sæpe; id est, ideo sæpe cùm vellem ad vos venire, impeditus fui usque modò; scilicet, curâ populorum, ad quos nondum, ut jam ad vos, Evangelii notitia venerat, me retrahente. In Græco non est, *et prohibitus sum usque adhuc*, nec in Syro.

23. *Nunc verò ulterius...* id est, nunc autem cùm nullum ampliùs locum Evangelio vacuum habeam in his Græciæ, Achaiæ, Macedoniæ, etc. regionibus, etc. Nota finem Epistolæ principio conformem, ait D. Chrys. nam in principio dixit : *Sæpe numero proposui...* hìc causam ponit propter quam impeditus fuit, desiderium utrobique exprimit.

24. *Cùm in Hispaniam proficisci cœpero ;* id est, cùm in Hispaniam iter arripuero, spero fore ut videam vos. E Græcia per Italiam, in Hispaniam iter carpere volebat : *et à vobis deducar illuc :* scilicet in Hispaniam per Galliam. *Si vobis primùm ex parte...* id est, postquam vestrâ conversatione et præsentiâ ad aliquod saltem tempus recreatus fuero. Gr. expletus fuero. *Ex parte*, dicens, significat desiderii sui magnitudinem : quasi diceret : Non quantùm vellem, sed quantùm licebit.

25. Nunc igitur proficiscar in Jerusalem ministrare sanctis.	Nunc igitur Jerosolymam proficiscar, aliquas eleemosynas perlaturus, et sanctis pauperibus ministraturus.
26. Probaverunt enim Macedonia et Achaia collationem aliquam facere in pauperes sanctorum, qui sunt in Jerusalem.	Placuit enim Ecclesiis Macedoniæ, et Achaiæ, pauperibus illis Jerosolymitanis partem aliquam facere de suis opibus.
27. Placuit enim eis, et debitores sunt eorum : nam si spiritualium eorum participes facti sunt Gentiles; debent et in carnalibus ministrare illis.	Placuit, inquam, eis, et quidem jure merito, quippe sunt illis debitores : si enim Gentiles spiritualibus Judæorum divitiis communicaverunt, per Apostolos à Jerosolymitanis missos : æquum sanè ut et ipsi Gentiles de suis temporalibus bonis partem faciant pauperibus Jerosolymitanis.

Patet ex Act. 21. divum Paulum, hoc iter quod animo conceperat tunc quidem non perfecisse; quia ut venit Jerosolymam, comprehensus fuit à Judæis, et Romam captivus missus, ibique biennio detentus.

An verò post liberationem ierit in Hispaniam : Baronius tom. 1. Annal. ad an. Dom. 61. testes et rationes affert in utramque partem.

Cornelius à Lapide et Tyrinus putant quòd ierit; et citant auctores.

25. *Nunc igitur proficiscar.* Gr. nunc autem proficiscor, id est, nunc iter instituo Jerosolymam, aliquas perlaturus eleemosynas, quas collegi in Macedonia et Achaia; et illas ministraturus, seu distributurus Christianis Jerosolymitanis : illis, scilicet, qui pauperes erant, tum quia suis omnibus divenditis, pretium ad Apostolorum pedes abjecerant; tum quia, ob fidem, reliquorum bonorum rapinam passi fuerant, ut Hebr. 10. dicitur.

26. *Probaverunt enim Macedonia...* id est, placuit et visum est Ecclesiis Macedoniæ et Achaiæ facultatum suarum communicationem facere in sanctos pauperes : seu pauperibus qui sunt inter sanctos, id est, Christianos Jerosolymitanos.

27. *Placuit enim eis, et debitores sunt;* id est, voluerunt, inquam, et ipsis placuit, et jure merito; quippe sunt eis debitores : scilicet, ex gratitudine.

Nam si spiritualium participes... id est, si enim Gentiles spiritualibus Judæorum divitiis, id est, fidei, communicaverunt per Apostolos, à Judæis Jerosolymitanis missos ad eos.

Debent et in carnalibus ministrare... Gr. sacrificare eis; id est, æquum est ut et ipsi Gentiles de suis bonis temporalibus, quæ ad carnem alendam spectant, non ad spiritum, et ideo spiritualibus longè sunt inferiora, partem aliquam Judæis faciant.

Duo hìc notanda. Primum quòd eleemosynam dare, sit sacrificare, λειτουργῆσαι, eleemosyna quasi liturgia, seu sacrificium; eleemosynarii sunt quasi sacrificii : reverà bona sua Deo offerentes, illa quasi sacrificant.

Hoc sacrificium tanti fecit Apostolus orbis terrarum Doctor, ut illud quasi Apostolatûs sui partem consideret; imò illud tot aliis negotiis et curis præferat, quibus pro salute Gentium erat implicatus; præferat etiam et vehementi suo Romanos videndi desiderio.

Tanti Apostoli et Doctoris exemplo doceantur omnes, etiam sublimiores prælati, hoc munus multis aliis anteponere; eleemosynas etiam propriis manibus distribuere.

Hoc igitur charitatis munere ubi perfunctus fuero, huncque beneficentiæ fructum mihi consignatum, sanctis pauperibus deposuero; Româ transiens proficiscar in Hispaniam.

Scio autem quòd ad vos veniam cum uberrimis gratiarum Christi donis, ad vos confirmandos in fide.

Interim ego vos, fratres, obsecro per Domini nostri Jesu Christi merita, et per charitatem in cordibus nostris à Spiritu Sancto diffusam, ut me, precibus ad Deum pro me effusis, laborantem et certantem adjuvetis.

28. Hoc igitur cùm consummavero et assignavero eis fructum hunc, per vos proficiscar in Hispaniam.

29. Scio autem quoniam veniens ad vos, in abundantia benedictionis Evangelii Christi veniam.

30. Obsecro ergo vos, fratres, per Dominum nostrum Jesum Christum, et per charitatem Spiritûs Sancti, ut adjuvetis me in orationibus vestris pro me ad Deum.

Secundum, quòd eleemosyna sit Christi pauperibus debita : tum quia orationibus, tum quia concionibus et aliis functionibus spiritualia largiuntur populo Christiano.

Et bene notat hìc D. Thomas et post ipsum Estius, quòd sicut Gentiles conversi non tantùm divo Paulo, Sylæ et Barnabæ concionatoribus debitores erant; sed et societati sanctorum pauperum, à quibus illi Apostoli fuerant missi; sic non uni tantùm aut alteri Evangelistæ debetur a populo sustentatio; sed et fratribus conventûs, seu congregationis, à quibus illi immittuntur.

28. *Hoc igitur, cùm consummavero et assignavero.* Gr. et Syr. consignavero; id est, hoc charitatis munere ubi perfunctus fuero, huncque beneficentiæ fructum, seu eleemosynam obsignatam sanctis tradidero : *per vos proficiscar ;* id est, Româ transiens, *proficiscar in Hispaniam.*

De hoc itinere et transitu intento, vide dicta n. 24.

Juxta verbum Græcum σφραγισάμενος, cùm signatum consignavero; videtur quòd D. Paulus hanc pecuniam noluerit nisi obsignatam ferre, ne quis suspicaretur eum aliquid usurpâsse sibi.

Hoc Apostoli exemplo caveat omnis Christi minister à minima suspicione avaritiæ : provideat bona non tantùm coram Deo, sed et coram hominibus.

Fructum vocat Apostolus eleemosynam : quia verbi divini fructus est; pietatis fidelium fructus est; fructus et orationum, gemituum et lacrymarum pauperum : at fructus danti utilior quàm recipienti. Hinc fructus dicitur, ait D. Chrys. ut innuat Apostolus contributores lucrum facere : juxta illud Christi Domini : *Beatius est magis dare quàm accipere.*

29. *Scio autem quoniam veniens ad vos....* Id est, scio quòd meus ad vos adventus erit cum uberrimis gratiarum donis; scilicet, ad confirmandos vos, ut dictum est cap. 1. D. Chrys. aliter exponit : scio me, cùm venero, vos inventurum repletos omnibus spiritualibus donis.

30. *Obsecro vos ergo, fratres;* id est, ego vos obtestor per Domini nostri Jesu Christi merita, *et per charitatem* a Spiritu Sancto in cordibus nostris infusam ; quâ in unum corpus colligamur.

Ut adjuvetis me. Gr. simul mecum certetis, *orationibus...* Præsentiebat Paulus, magnum sibi certamen instare : Act. 20. n. 22; sciebat et quòd preces sint quasi certamen cum Deo, cujus figuram habemus in lucta Jacobi cum Angelo.

31. Ut liberer ab infidelibus qui sunt in Judæa, et obsequii mei oblatio accepta fiat in Jerusalem Sanctis.

Rogate primò, ut, cùm in Judæam venero, liberer ab incredulis Judæis; secundò, ut meum ministerium in eleemosynis perferendis et distribuendis, sit fidelibus acceptum, sanctisque Jerosolymitanis gratum.

32. Ut veniam ad vos in gaudio per voluntatem Dei, et refrigerer vobiscum.

Tertiò, ut boni operis successu lætus et hilaris ad vos veniam, si fuerit Dei voluntas, et apud vos aliquantisper refociller.

33. Deus autem pacis sit cum omnibus vobis. Amen.

Precor autem ego pro vobis Deum, pacis et concordiæ auctorem et conservatorem, ut apud vos maneat, vobis adsit et opituletur. Amen.

Hinc collige quòd licet Sanctos invocare. Si enim D. Paulo licuit Romanorum adhuc viventium preces non simpliciter, sed etiam per sanctissima quæque obsecrare: quidni liceat D. Pauli, cum Christo nunc regnantis, auxilium et suffragia invocare? hoc etiam alibi fecit D. Paulus. Eph. 6. Col. 4. 1. Thess. 5. 2. Thess. 3. Heb. 13.

31. *Ut liberer ab infidelibus...* ab incredulis Judæis, *et obsequii mei oblatio.* Gr. et ministerium meum, scilicet in eleemosynis et colligendis et perferendis, sit acceptum fidelibus, ipsisque gratum.

Ipsis etiam Judæis conversis erat suspectus Paulus, quasi Judaismi hostis Gentium patronus.

32. *Ut veniam ad vos...* ut boni operis successu lætus veniam ad vos. *Per voluntatem Dei.* Si fuerit Dei voluntas. *Et refrigerer.* Gr. et simul recreer vobis. Syr. et vobiscum requiescam; id est, apud vos refociller et mutuâ consuetudine recreemur.

33. *Deus autem pacis.* Supple auctor; sicut vers. 5. *Deus autem patientiæ et solatii.* n. 13. *Deus spei.*

Rogat pro ipsis, sicut et ipsorum orationes petiit; rogat autem quod jam bis in hoc capite rogavit, ut amputatâ omni misericordiâ, concordes sint in veritate, idque à Deo pacis efflagitat.

Corollarium pietatis, seu quæ in hoc capite 15. ad pietatem maximè sunt notanda, et in praxim redigenda.

Primo. — Ex hoc capite disce fraternæ charitatis debitum esse, infirmis compati, ipsorumque infirmitates leniter et charitativè portare, ipsos instruere, juvare, fovere; sicut fraternæ charitatis debitum est pauperibus compati, ipsis erogare, illorumque miseriam sublevare.

Ad hoc datur scientia et virtus, ut instruatur ignarus, et portetur infirmus; sicut ad hoc datæ sunt divitibus opes, ut sublevent pauperes.

Et sicut dives in suis divitiis sibi complacens, easque sibi reservans, peccat avaritiâ; sic vel in sua scientia vel virtute sibi placere, eisque ad proximi bonum et salutem non uti, amor quidam est concupiscentiæ, charitati contrarius.

O Deus charitas! parce mihi, et ne recorderis concupiscentias, complacentias, et avaritias meas! Quoties mihi complacui! quoties in fratrem meum indignans excandui! quoties ejus ignorantias et allucinationes ægrè tuli! leniter non instruxi! charitativè non correxi! quot ergo peccata contra te commisi, ô Deus charitas! ô Deus patientia!

Sed qui me peccantem patienter sustinuisti, de peccato nunc dolentem et pœnitentem suscipe propitius, et refove tuo miseratus auxilio.

Da cordi meo diligere, compati, sustinere; da proximo complacere ad Dei gloriam, sicut *Christus* nos *suscepit in honorem Dei.*

SECUNDO. — Ex eodem capite disce fundamentalem charitatis, et misericordiæ nostræ erga proximum rationem; nimirum ineffabilem Filii Dei erga nos humanitatem ac benignitatem, et admirabilem propter nos condescensum.

Christus suscepit nos in honorem Dei; nos sibi sociavit omnes; in Incarnatione sua nostras omnes suscepit infirmitates; in passione sua tulit omnia nostra peccata; toto suæ vitæ tempore non sibi placuit; propriis commodis; aut quieti non studuit, sed nostræ saluti, et gloriæ Dei.

Ergo et nos debemus fratrum infirmitates ferre, ipsis compati, illorum commodis et saluti studere, illis complacere et favere, ad illorum bonum, et gloriam Dei.

TERTIO. — Et hinc simul disce christianè et meritoriè facere, quod in usu frequentiori fit civiliter tantùm, et aliquando, imò sæpe, cum peccato; scilicet proximo complacere, salutationes, amicitias, et alia hujusmodi signa honestatis exhibere; hoc fiat ex charitate, ad exemplum charitatis Christi, in bonum et ad ædificationem proximi: et tunc erit actio meritoria, utpote divinæ charitatis actio: secùs, cùm fit ex complacentia humana, cum adulatione, cum mendacio. Vide discrimen complacentiæ Christianæ, et mundanæ, n. 2.

Hanc christianam complacentiam divus Paulus suo nos docet exemplo, n. 14 et 15.

QUARTO. — Denique ex hoc capite disce et nota quòd prædicatio sit sacrificium; et ideo debet concionator ad eam magnâ pietate, puritate et studio se præparare; ad Dei gloriam, et ad animarum salutem omnia referre, hæcque duo tantùm intendere.

Debet auditorum corda, quasi victimam, precibus, lacrymis, pœnitentiâ ad sanctificationem præparare; Spiritum Sanctum super illa assiduè invocare. Vide refl. mor. n. 16.

ANALYSIS CAPITIS DECIMI SEXTI.

PRIMO.

Commendat Phœben, Ecclesiæ Cenchreensis Diaconissam, suam et aliorum multorum benefactricem, hujusque ad Romanos epistolæ latricem, ℣. 1, 2.

SECUNDO.

A ℣. 3 ad 16. salutat quamplurimos sanctos, quos nominat, et quorum unumquemque singulari et propriâ laude exornat.

TERTIO.

℣. 17. Hortatur Romanos ut notent eos, qui dissensionum et scandalorum sunt auctores, ut ab eis fugiant : idque suadet duplici ratione : unâ, ex pseudoapostolorum parte desumptâ, suo ventri deserviunt, non Jesu Christo; altera ex Romanorum parte : illorum fides toto orbe celebris est, et illam Paulus non vult errorum permixtione obscurari : ideo vult eos ita prudentes, ut non decipiantur; ita bonos, ut non decipiant, ℣. 20; auxilium divinum optat et promittit contra hujusmodi deceptores.

QUARTO.

℣. 21, 22, 23. Romanorum salutatores nominat.

Denique illis suo more benedicit, totamque epistolam claudit precatione et glorificatione.

CAPUT DECIMUM SEXTUM.

PARAPHRASIS.

Cæterum commendo vobis sororem nostram Phœben, hujus Cenchreensis Ecclesiæ Diaconissam, et quæ hinc ad vos proficiscitur, hasque nostras litteras defert.

Vos itaque rogo, ut eam, ob Christum, excipiatis, sicut decet à sanctis excipi mulierem sanctam, et ei adsitis, in quocunque negotio, vestrâ indiguerit operâ : æquum est sanè ut illi adsitis, quandoquidem ipsa frequenter aliis quampluribus sanctis adfuit, et mihi ipsi.

TEXTUS.

1. Commendo autem vobis Phœben sororem nostram, quæ est in ministerio Ecclesiæ, quæ est in Cenchris;

2. Ut eam suscipiatis in Domino, dignè sanctis; et assistatis ei, in quocunque negotio vestrî indiguerit: etenim ipsa quoque astitit multis, et mihi ipsi.

Cap. XVI. 1. *Commendo autem vobis Phœben.* Per hanc delata creditur hæc ad Romanos epistola.

Sororem nostram, fide scilicet et religione, *quæ est in ministerio.* Gr. quæ est Diaconissa, seu Ministra Ecclesiæ.

Baronius ad annum Christi 34. recenset officia, seu ministerium Diaconarum, seu Diaconissarum istarum; scilicet custodire fores Ecclesiæ, per quas feminæ intrabant: sicut enim in templo locum à viris separatum habebant, ita et fores distinctas; docere feminas non instructas, earum mores formare, easque juvare in susceptione Baptismi et Confirmationis.

Grotius hìc notat quòd in Judæa Diaconi viri etiam mulieribus ministrare poterant: in Græcia autem, ubi non erat tam liber accessus ad feminas, Ecclesiæ duplici feminarum auxilio opus habebant; alteræ enim erant, quæ feminarum mores formabant; aliæ, quæ feminas pauperes aut ægrotas pecuniâ atque operâ sublevabant.

Ex harum numero erat Phœbe, quam D. Paulus Romanis commendat, ejusque commendationis argumenta sumit à meritis, et à persona Christi, cui serviebat; à sanctitate Christianismi, cujus et ipsa, et Romani professionem faciebant; ab officiis Ecclesiæ præstitis à Phœbe; à gratitudine ob beneficia, quæ ab ea receperat ipse Paulus.

Quæ est in Cenchris. Cenchreæ portus erat et pagus, seu quasi suburbium Corinthi, in quo erat quædam Ecclesia seu Parochia, in quâ tunc erat Paulus, versùs Jerosolymam navigare paratus.

2. *Ut eam suscipiatis in Domino,* id est, ut eam excipiatis hospitio ob Christum, cui fideliter illa servit.

Dignè sanctis, id est, sicut decet sanctos à sanctis excipi; *et assistatis,* id est, adsitis, opitulemini, eique manus porrigatis, ubicunque vobis opus habuerit.

Etenim ipsa quoque astitit. Gr. nam et ipsa assistrix multis facta est, scilicet hospitio excipiens illos, occultans, et protegens adversùs persecutores, seu Judæos, seu Paganos.

Et mihi ipsi. In eum hospitalis fuerat, ejusque curam gesserat, ait Theodoretus.

3. Salutate Priscam et Aquilam adjutores meos in Christo Jesu.	Salutate Priscillam, ejusque maritum Aquilam, meos in Evangelio promovendo cooperarios.
4. Qui pro anima mea suas cervices supposuerunt; quibus non solus ego gratias ago, sed et cunctæ Ecclesiæ gentium.	Laborum insuper et periculorum meorum consortes; qui semetipsos pro vita mea tuenda objecerunt periculo vitæ; ob quæ merita non ego solus illis gratias ago, sed et omnes gentium Ecclesiæ.
5. Et domesticam Ecclesiam eorum. Salutate Epænetum dilectum mihi, qui est primitivus Asiæ in Christo.	Salutate etiam cum illis totam eorum familiam Christianam. Salutate Epænetum, mihi charissimum, qui, me in Asia prædicante, primus in Christum credidit, estque meus in Christo primogenitus ex hac provincia.
6. Salutate Mariam, quæ multùm laboravit in vobis.	Salutate Mariam, quæ pro vobis multùm laboravit.

Hæc Diaconissa è Cenchreensi portu Romam negotiorum causâ proficiscebatur, eâdemque operâ hanc D. Pauli epistolam ad Romanos deferebat.

3. *Salutate Priscam.* Gr. Priscillam, Syr. Priskelam et Akulam.

Prisca seu Priscilla, et Aquilla maritus ejus, Judæi erant scenopegi, seu tentoriorum opifices, nuper Româ à Claudio ejecti, sed illuc erant reversi.

Hincque colligitur quòd Edictum Claudii contra Judæos non duraverit.

Prisca uxor nominatur ante maritum, quia, ait Lyranus, priùs credidit, et ordo gratiæ præponitur ordini naturæ.

Primæ tamen Cor. cap. 16. n. 19. Aquila prior nominatur: itaque hujus rei causa satis incerta, nec eam opus est quærere. *Adjutores meos.* Gr. simul operantes, seu coadjutores meos: *in Christo*, id est, in negotio fidei promovendo.

4. *Qui pro anima mea suas cervices.* Gr. suam ipsam cervicem supposuerunt, id est, qui pro mea vita tuenda, sese mortis periculo objecerunt, sive in seditione Corinthiaca, de qua Act. 18, 12. sive in Ephesina Act. 19. 24.

Quibus non solus ego gratias ago... tum ob Doctoris Gentium conservationem, tum, quod probabilius est, propter illorum sedulam in conversione Gentium operam. Conjugium ab hoc opere non retardabat.

5. *Et domesticam Ecclesiam eorum;* id est, familiam eorum Christianam; seu fideles qui sunt in eorum domo.

Quia recèns ab exilio redibant Christiani, inquit Grotius, credibile est, cùm hæc Paulus scriberet, nullos fuisse Romæ communes Christianorum conventus, neque Presbyteros, quos alioqui salutaret Paulus: tali autem tempore quæque domus Ecclesia est, sicut Tertullianus ait: ubi tres, Ecclesia est, licèt laici, huc usque Grotius.

Hanc autem Grotii notam observo contra Hereticos, qui negant D. Petrum Romæ unquam fuisse; quia ipsum in hac Epistola D. Paulus non salutat. Vide plura, n. 16.

Salutate Epænetum... latinè idem ac laudatum, seu honoratum.

Qui est primitivus Asiæ. Gr. primitiæ, id est, qui primus in Asia, minore scilicet, cujus caput est Ephesus, Christi fidem amplexus est.

Græcus et Syrus hodie habent: primitiæ Achaiæ, sed malè; cùm ex 1. Cor. cap. 16. n. 15. primitiæ Achaiæ sit Stephanas, non Epænetus.

6. *Salutate Mariam quæ multùm laboravit in vobis;* id est, pro vobis, erga vos. Gr. erga nos, utrumque forsan verum.

CAPUT DECIMUM S...

PARAPHRASIS.

CÆTERUM commendo vobis sororem r... tram Phœben, hujus Cenchreensi... clesiæ Diaconissam, et quæ hinc ad... ficiscitur, hasque nostras litter... ...sque ...erè cha-

Vos itaque rogo, ut eam ... excipiatis, sicut decet à ... lierem sanctam, ... pro Christo to- que negotio, vestr... ... quum est sanè ut ... ex Aristobuli fami- ipsa frequenter ... cognatum meum; adfuit, et mih... Narcissi domesticos.

CAP. ...
hæc ...
S... Tryphænam et Tryphosam,
qu...

... Andronicum et ...natos et concap- ...os, qui sunt nobiles ...olis, qui et ante me ...nt in Christo.

8. Salutate Ampliatum, dilectissimum mihi in Domino.

9. Salutate Urbanum adjutorem nostrum in Christo Jesu, et Stachyn dilectum meum.

10. Salutate Apellen, probum in Christo.

11. Salutate eos qui sunt ex Aristobuli domo. Salutate Herodionem cognatum meum. Salutate eos qui sunt ex Narcissi domo, qui sunt in Domino.

12. Salutate Tryphænam et

...*Andronicum et Juniam cognatos...* Junia putatur uxor Andro... ...lis putatur vir : quia dicuntur nobiles in Apostolis. Vide Estium : ...erant, fortè Benjamitæ, sicut et Paulus, vel alio sanguinis vinculo ... ligati. Hinc vocat illos *cognatos* suos.

...*captivos meos;* id est, et quod majus est, mecum passionum ob ...um participes.

...*ulus* sæpe fuit ob Christum incarceratus, ut ait 2. ad Cor. 6. n. 5. et ... 11. n. 23. incertum autem ubi hi cum ipso fuerint captivi.

...i sunt nobiles in Apostolis. Syr. suntque percelebres inter Apostolos; id est, illustres inter Evangelii præcones. *Et ante me fuerunt in Christo;* id est, ante me crediderunt Christo.

8. *Salutate Ampliatum.* Gr. Ampliam. Syr. Amplæum.

9. *Salutate Urbanum adjutorem.* Gr. coadjutorem. Syr. cooperarium... et Stachyn.

10. *Salutate Apellen probum.* Syr. electum, etc. *Probum*, id est, multis experimentis probatum bonâ et sincerâ fide Christianum.

11. *Salutate eos, qui sunt ex Aristobuli domo.*

Salutate Herodionem cognatum meum : sive quia ejusdem gentis; sive quia ejusdem tribûs; sive alio sanguinis vinculo : nihil certi.

Salutate eos qui sunt ex Narcissi domo, qui sunt... id est, qui credunt Domino, seu sunt Christiani.

Hic Narcissus putatur Claudii Imperatoris libertus famosus, vir ethnicus et ambitiosus; sed in cujus domo multi erant Christiani.

Hunc Narcissum fuisse probat Fromondus contra Baronium, qui putat alium fuisse Narcissum.

12. *Salutate Tryphænam, etc.* mulieres sunt quæ pro ratione sui sexûs collaborârunt promotioni Evangelii, sive hospitalitate, sive aliâ virtute.

'losam, quæ laborant 'no. Salutate Persidem 'am, quæ multum ' Domino.

'e Rufum, elec- ', et matrem

'yncritum, .mam, Patro- .en, et qui cum . ıratres.

.. Salutate Philologum et Juliam, Nereum, et sororem ejus, et Olympiadem, et omnes qui cum eis sunt, sanctos.

16. Salutate invicem in osculo sancto.

Salutant vos omnes Ecclesiæ Christi.

quæ suo modo promotioni Evangelii collaborant. Salutate Persidem mihi charissimam, quæ multùm pro Domino laboravit.

Salutate Rufum, pietate Christianâ eximium, illiusque matrem, quam ut meam veneror et diligo.

Salutate Asyncritum, Phlegontem, Hermam, Patrobam, Hermen, et cæteros fratres, qui cum eis sunt conjuncti.

Salutate Philologum, et Juliam, Nereum, et sororem ejus; et Olympam, et omnes Christianos, qui sunt cum eis, et in illorum vivunt contubernio.

Salutate vos omnes invicem osculo sancto, et quod sancti sit signum amoris.

Salutant vos omnes Christi Ecclesiæ, quarum in vos novi propensionem.

---

13. *Salutate Rufum, electum in Domino*, id est, eximium inter Christianos: *et matrem ejus et meam*, id est, naturâ Rufi matrem, affectu meam. Aliqui putant hunc Rufum esse filium Simeonis Cyrenæi; alii, ut Estius, negant, et probabiliùs.

14. *Salutate Asyncritum, Phlegontem, Hermam, etc.* Hunc Origenes putat esse auctorem libri, qui Pastor dicitur, et qui apud antiquos maximæ fuit auctoritatis.

15. *Salutate Philologum et Juliam....* Dubitatur an Julia, seu Julias sit vir, an mulier. Origenes putat esse feminam Philologi uxorem. *Et Olympiadem.* Gr. Olympam, Estius virum putat: idem asserit Fromondus.

16. *Salutate invicem in osculo sancto*, id est, religioso, et quod sancti et sinceri amoris est signum. Mos erat tunc, præsertim in sacris conventibus, ut post orationem, ante synaxim, seu sanctæ Eucharistiæ sumptionem in signum dilectionis fraternæ, sese sanctè osculari, dicendo: Pax tecum. Hujus osculi loco successit osculum tabellæ; cujus etiam nunc usus perseverat.

Hoc ósculo Christiani ostendebant se omnino inter se pares, utpote fratres.

Non tamen viri feminas osculabantur, cùm, ut n. 1. dictum est, hæ in loco separato orarent.

Salutant vos omnes Ecclesiæ Christi, id est, quæ sunt in Græcia, vel, ut dicit Theodoretus, totius terrarum orbis nomine salutat eam civitatem, quæ universo terrarum orbi præsidebat.

Porrò res est notatu digna, quòd D. Paulus, qui erga omnes fratres Romæ existentes, tam officiosum sese exhibet, de D. Petro nullam faciat mentionem: hinc enim hæretici sumunt argumentum negandi Principem Apostolorum unquam Romanum fuisse Pontificem.

Sed innumeri pene totius orbis testes docent non tantùm quòd D. Petrus Romanus Pontifex fuerit, sed et Romæ obierit unà cum D. Paulo.

Hoc autem vos rogo, fratres, ut observetis eos, qui dissensiones et scandala gignunt inter vos, falsas opiniones docentes; contra doctrinam vobis traditam et à vobis acceptam; hos, inquam, observate, ut ab eis fugiatis.

Cognitos ergo fugite; etenim isti Christo Domino non serviunt, nec ejus Evangelii profectum quærunt; sed suis propriis student commodis, suoque ventri, deo suo, serviunt; dum verbis suavibus, blandis, et adulatoriis seducunt corda simplicium, et sibi non præcaventium: ideo ab illis cavete, eosque vitate.

17. Rogo autem vos, fratres, ut observetis eos, qui dissensiones et offendicula præter doctrinam, quam vos didicistis, faciunt, et declinate ab illis.

18. Hujuscemodi enim Christo Domino nostro non serviunt, sed suo ventri; et per dulces sermones et benedictiones seducunt corda innocentium.

Auctores citat Tyrinus Chron. Sac. cap. ultimo, Neronis anno ultimo. Videri potest Baronius anno Christi 34.

Grotius in præfatione hujus Ep. initio, dicit apertè quòd D. Petrus Romam ierit circa initia Claudiani Imperii, ad reprimendam Simonis Magi impietatem, ut veteres tradidêre, ait idem Grotius.

Omissa fuit itaque salutatio D. Petri à S. Paulo, quia sciebat D. Petrum unà cum aliis Judæis edicto Claudii Imperatoris Româ pulsum, nondum rediisse; sed occupatum esse in Evangelio longiùs ac latiùs propagando.

Innocentius primus, alii, et post ipsos Baronius et Bellarminus docent D. Petrum tùm temporis in Britanniam, Hispaniam, et Africam excurrisse, ad fundandas illic et firmandas Ecclesias. Vide Grotium citatum et relatum in n. 5. Addi potest quòd si Romæ fuisset tunc D. Petrus, ortum dissidium composuisset, nec D. Paulus ad Romanos hac de re scribendi sumpsisset officium.

17. *Rogo autem vos, fratres, ut observetis.* Græc. speculemini, consideretis.

Hoc dicit contra pseudoapostolos, qui legis Mosaicæ observantias prædicabant, easque volebant Gentibus conversis imponere: hos ergo vult à Romanis observari, ut eos fugiant et ab illis caveant.

Præter, id est, contra doctrinam quam vos didicistis, vivâ scilicet voce, à D. Petro et aliis Apostolis vestris. *Et declinate ab illis*, id est, observate ut fugiatis.

Hinc iterum Grotius argumentum sumit credendi quòd tunc Romæ non fuerint conventus communes, nec Presbyterium; alioquin, inquit, D. Paulus tales excommunicari voluisset. Ubi autem sine tali regimine est Ecclesia, nihil aliud possunt singuli, quàm declinare familiarem convictum cum iis qui non ex regula Christi vivunt. Ita Grotius.

18. *Hujuscemodi enim Christo Domino nostro non serviunt...* Duabus rationibus utitur Apostolus, quibus Romanis suadeat tales falsos doctores fugere: quarum prima sumitur ex parte pseudoapostolorum, et hoc versu exprimitur.

Isti falsi doctores, dum suas vobis falsitates prædicant, non intendunt Christo Domino servire; sed sua lucra et commoda quærunt, ut possint deliciosè vivere.

Sed suo ventri. Gr. suo ipsorum ventri. Idem de iisdem dixit ad Philipp. 3. n. 19. *quorum Deus venter est*: ad eum omnia sua referunt: *Et per dulces*

19. Vestra enim obedientia in omnem locum divulgata est. Gaudeo igitur in vobis : sed volo vos sapientes esse in bono, et simplices in malo.

Aliunde vestra per fidem Christo obedientia ad omnes permanavit; et ob hanc vestram fidem, ego de vobis gaudeo : sed ne hæc vestræ fidei puritas obscuretur, volo vos prudentes et circumspectos esse in amplectendo quod bonum est, ne decipiamini à seductoribus; volo autem vos ita simplices et imperitos in malo, ut nemini nocere valeatis.

20. Deus autem pacis conterat Satanam sub pedibus vestris velociter.

Deus autem pacis auctor et amator citò conterat sub pedibus vestris Satanam, hosque ejus ministros.

Gratia Domini nostri Jesu Christi vobiscum.

Ad hoc vobiscum sit favor et gratia Domini nostri Jesu Christi.

21. Salutat vos Timotheus, adjutor meus, et Lucius, et Jason, et Sosipater, cognati mei.

Salutat vos Timotheus, in Evangelio prædicando meus coadjutor, et Lucius, et Jason, et Sosipater, consanguinei mei.

---

sermones. Græc. et per blandiloquentiam et benedicentiam. Amicitias quærunt hominum et maximè divitum, ut inde parent utilitates : hinc, per verba blanda, suavia, placentia, et per adulationes seducunt corda simplicium, et sibi non præcaventium.

19. *Vestra enim obedientia*... Gr. in omnes devenit : 2ª ratio desumitur à Romanorum fide, quæ, ut cap. 1. n. 8. dixit : *Annuntiatur in universo mundo*.

Gaudeo igitur in vobis; id est, ob hanc vestram fidem : *sed volo vos sapientes esse in bono.*

Ne hæc fidei vestræ puritas obscuretur per errorum permixtionem, *volo vos* ità *sapientes*, et illuminatos *in bono;* ita discretos et prudentes, ut non possitis decipi.

Ita *simplices*, innocentes *in malo*, ut non possitis decipere; uno verbo, ita sapientes ut non decipiantur; ita bonos ut non decipiant.

Simplices. Gr. ἀκεράιοι; ἀκέραιος, simplex; deducitur à κέρας, cornu, et ab *α* privante : quasi sine cornu; excornis, non valens nocere, placidus, innocens.

20. *Deus autem pacis conterat Satanam*... promittit et optat divinum auxilium contra tales deceptores, qui Satanæ sunt organa.

Deus pacis amator et qui dissensiones istas odit, *conterat citò* Diabolum, qui per istos pseudoapostolos vos conturbat et decipere conatur, *conterat*, inquam, *citò sub pedibus vestris*, ut eum conculcetis, et obmutescere faciatis.

Alludit ad verba Dei Genes. 3. 15. *ipsa conteret caput.*

Gratia Domini nostri Jesu Christi vobiscum; id est, ad hoc, seu ad Satanam conterendum; *gratia* et auxilium *Domini nostri Jesu Christi sit vobiscum.*

21. *Salutat vos Timotheus adjutor*. Gr. simul operans, seu cooperarius meus, in Evangelio scilicet. *Et Lucius;* putatur esse D. Lucas, qui cum D. Paulo erat : *et Jason et Sosipater, cognati mei :* quia Judæi, velut suprà dictum est de aliis n. 7. et n. 11.

Et ego, nomine Tertius, qui hanc epistolam, dictante Paulo, scripsi, vos in Domino saluto.

22. Saluto vos ego Tertius, qui scripsi epistolam in Domino.

Salutat vos Caius, apud quem hìc hospitor, et universa Ecclesia quæ mecum in ejus ædibus diversatur; salutat vos Erastus, Corinthiorum urbis quæstor ærarius, et etiam Quartus frater.

23. Salutat vos Caius, hospes meus, et universa Ecclesia. Salutat vos Erastus, arcarius civitatis, et Quartus frater.

Gratia Domini nostri Jesu Christi sit cum omnibus vobis. Amen.

24. Gratia Domini nostri Jesu Christi cum omnibus vobis. Amen.

Æterna gloria sit omnipotenti Deo, qui vos gratiâ suâ confirmare, et stabilire po-

26. Ei autem, qui potens est vos confirmare juxta

---

22. *Saluto vos ego Tertius :* nomen est amanuensis, qui, permittente Paulo, suam addidit salutationem.

Qui scripsi epistolam, Paulo nimirum dictante.

In Domino, id est, *Saluto vos in Domino.*

23. *Salutat vos Caius, hospes...* id est, apud quem hospitor, de quo etiam 1. Cor. c. 1. n. 14. *et universa Ecclesia*, quæ scilicet in Caii ædibus hospitabatur. Gr. universæ Ecclesiæ : sensusque est non tantùm meus, sed et omnium fratrum hospes.

Aliqui volunt hunc esse Caium, quem D. Joan. in sua epistola tertia laudat ab hospitalitate. Alii dubitant, ut Estius.

Salutat vos Erastus, Arcarius... Græc. procurator. Syr. œconomus, id est, præfectus et dispensator arcæ, seu ærarii publici *civitatis*, id est, Corinthi.

Et Quartus. Nomen proprium, *frater :* cujus? an Tertii? an Erasti? an Divi Pauli? Primum videtur Estio verisimilius. Juxta D. Thomam *frater* idem est ac Christianus seu fidelis.

24. *Gratia Domini nostri Jesu Christi cum omnibus vobis.* Semel et iterum benedicit : iterat enim hic quod n. 20. Verisimiliter hic propriâ manu, juxta morem suum finiturus, rursus scribit quod amanuensis operâ scripsit. n. 20.

25. *Ei autem qui potens est....* Hos tres versus sequentes Divus Chrysostomus, Theodoretus, et Theophylactus legunt, et exponunt in fine cap. 14. hancque epistolam finiunt. n. 24. cap. 16. *Gratia Domini nostri Jesu Christi.*

Syrus non ponit versum 24. sed post versum 23. jungit : *Deo autem qui potens est...* deinde epistolam finit per *Gratia Domini nostri Jesu Christi.*

Latini omnes, etiam Ambrosius, legunt ut in nostra Vulgata. Origenes etiam apud Græcos similiter legit : fatetur tamen ab aliis aliter legi, hæcque verba, *Ei qui potens est*, in fine cap. 14. reponi.

Difficile est hujus variationis rationem reddere. Fortè hæc verba : *Ei qui potens est...* bis posita sunt in Epistola ; semel manu Tertii, in cap. 14. secundò manu propriâ D. Pauli, hìc. Quidquid sit de cap. 14. omnes Latini, etiam vetustissimi, et cum illis Origenes, consentiunt cum nostro interprete.

Divus ergo Paulus, post datam Romanis benedictionem, et iteratam divinæ gratiæ apprecationem, suum erga illos singularem affectum testificari volens, hanc, propriâ manu, epistolæ suæ coronidem imponit ; quâ Deum ob eorum

Evangelium meum, et prædicationem Jesu Christi, secundùm revelationem mysterii temporibus æternis taciti;

test in ea doctrina, quam vos doceo, et quam ubique prædico; imò et quam prædicavit ipse Dominus Jesus Christus; ut reveletur arcanum omnibus retroactis seculis absconditum, scilicet Redemptionis et Salvationis omnium gentium per Jesum Christum Salvatorem totius mundi.

26. (Quod nunc patefactum est per Scripturas Prophetarum, secundùm præceptum æterni Dei, ad obeditionem fidei in cunctis gentibus cogniti.)

Sed quod nunc, hoc scilicet tempore luminis et gratiæ, manifestatum est per Scripturas Prophetarum, expositas per Apostolos, ab ipso Christo Domino edoctos, et ab æterno Deo delegatos; manifestatum, inquam, in cunctis gentibus, ut illud gentes omnes fide suscipiant, eique vitâ et moribus obediant.

27. Soli sapienti Deo, per Jesum Christum, cui honor

Deo, inquam, omnipotenti, solique sapienti, honor sit et æterna gloria, per Je-

---

fidem ita glorificat, ut et eorum in fide et in charitate confirmationem apprecetur.

Ei autem, id est, Deo (supple sit gloria, n. 27.), *qui potens est vos confirmare.* Gr. stabilire; scilicet in ea fide et doctrina, quæ est *juxta Evangelium*, quod ego prædico.

Et prædicationem Jesu Christi. Id est, et quod Dominus ipse Jesus Christus prædicavit: sicque non est tam mea, quàm Jesu Christi doctrina. Ita divus Chrysostomus; ita etiam divus Thomas.

Alii tamen interpretantur: quæ est *juxta Evangelium*, quod ego prædico de Jesu Christo; et conformis est Syrus, ut videbitur infrà.

Secundùm revelationem. Syr. per revelationem, seu ut reveletur arcanum, omnibus retroactis seculis absconditum, scilicet magnum mysterium Incarnationis Filii Dei.

Temporibus æternis. Id est, in tota temporis universitate, seu omni retroacto tempore, cujus initium est valdè remotum.

26. *Quod nunc patefactum est.* Id est, hoc autem tempore gratiæ manifestatum *per Scripturas Prophetarum*, scilicet expositas et explicatas per Apostolos; quibus Christus *aperuit sensum, ut intelligerent Scripturas*, ait D. Lucas 24. Prophetæ prædixerunt futuram Verbi divini Incarnationem, Apostoli factam esse prædicaverunt, et prophetias adimpletas esse, ipsâ factorum exhibitione manifestârunt, seu eventibus ad Vaticinia respondentibus.

Secundùm præceptum æterni Dei, id est, juxta mandatum. Gr. ad ordinationem, seu delegationem ab æterno Deo ipsis Apostolis factam.

Ad obeditionem fidei in cunctis gentibus cogniti. Id est, cunctis, inquam, gentibus manifestatum, ut obediant fidei, seu ut omnes gentes illud Evangelium audiant, fide suscipiant, illique moribus obediant.

27. *Soli sapienti Deo.....* Deo, inquam, qui solus sapiens est, *honor sit* et *gloria* æterna *per Jesum Christum.* Vide in Paraphr. clariorem expositionem.

Pronomen *cui* Hebraismo redundat: Hebræi enim repetunt relativum cum antecedente, ait Cornelius à Lapide.

Hos tres versus ita Syrus exprimit: Deo autem qui potens est vos confirmare in Evangelio meo, quod prædicatum est de Jesu Christo per revela-

sum Christum, divinæ gloriæ splendorem. Amen.

et gloria in secula seculorum. Amen.

---

tionem arcani quod temporibus æternis absconditum fuit, revelatum autem hoc tempore per Scripturas Prophetarum, et per mandatum Dei æterni patefactum omnibus gentibus ad obedientiam fidei; qui solus sapiens est, gloria per Jesum Christum in secula seculorum. Gratia Domini nostri Jesu Christi sit cum omnibus vobis. Amen.

Corollarium pietatis, seu in hoc capite ultimo ad pietatem et ad praxim maximè notanda.

PRIMO. — Observa in toto hoc capite exemplum Christianæ erga proximum charitatis atque necessitudinis; quasi divus Paulus voluerit hic in praxim redigere doctrinam à se traditam in capitis præcedentis versu secundo: *Unusquisque vestrûm proximo suo placeat in bonum.* Nosque docere modum christianè et meritoriè faciendi quod in usu frequentiori fit civiliter tantùm, nimirum salutationes, amicitias, et alia honestatis signa exhibere, de quibus Vide in Coroll. pietatis cap. 15. num. 2, 3.

Hic ab Apostolo disce modum dignè Deum glorificandi, scilicet per Jesum Christum, Dominum nostrum. n. 27. *Deo honor sit et gloria per Jesum Christum.*

Ut hanc Apostolicam, et verè Christianam praxim meliùs intelligas, et accuratiùs observes:

Nota quòd solus Jesus Christus Deum dignè glorificat; ipse solus Deo infinito infinitum exhibet honorem.

Hujus veritatis ratio est, quia angeli, homines, creaturæ omnes coram Deo sunt quasi non sint, quasi nihilum et inane reputantur; ex Isai. 40. 17.

Nihili autem laus et glorificatio, verè nihilum est, et nullius momenti.

At Christus Jesus, Homo Deus est; hinc infiniti meriti, hincque Deum infinitè glorificans, et ideò dignè.

Deum infinitè glorificavit toto suæ vitæ mortalis tempore; id est, à primo Incarnationis instanti, usque ad mortis momentum; glorificavit, inquam, per suum esse, quod omnium miraculorum est maximum; per omnes suas internas et externas actiones et passiones, quæ theandricæ fuerunt, et ideò valoris infiniti.

Maximè verò glorificavit per mortem suam, quæ fuit immolatio hominis Dei, in honorem Dei, et consequenter sacrificium Deo dignum, honorem Deo proportionatum reddens, Deumque, quantum fieri potest, glorificans.

Ex quo resurrexit, et gloriosus in cœlos ascendit, Deum infinitè glorificat in terris et in cœlis.

In terris, et quidem ubique terrarum, super altare, ubi in sanctissima Eucharistia continuè et semper ad Dei gloriam immolatur; ubi continuè et semper Deum adorat, in nihilum quasi redactus.

In cœlis coram throno Dei, ubi, teste D. Joanne, Apoc. 5. 6, Agnus stat velut occisus; id est, in passionis suæ memoriam, sua sacra stigmata Deo semper exhibet, *interpellans pro nobis*, et in æternum exhibebit ad æternam Dei gloriam.

Etenim (et hoc bene nota) quia nihil unquam Deum ita glorificavit, ac cruenta Filii Dei, ad Dei gloriam immolatio quæ, quantum fieri potest, Deum glorificavit;

Illinc ipse Filius Dei, hanc sui immolationem ad Dei gloriam, usque ad

consummationem seculorum mysticè continuat et continuabit ubique terrarum.

Hinc et Filius Dei hanc suî immolationem ad Dei gloriam in æternum repræsentat et repræsentabit in cœlis.

Per Christum itaque cœli et terra pleni sunt gloriâ Dei.

Ipse solus est gloria Dei, gloria infinita, universalis, Deo digna.

Nobis itaque Deum glorificaturis, quid faciendum?

Christus, Dei gloria, Deo offerendus.

Cum Apostolo nobis dicendum : *Deo sit honor et gloria per Jesum Christum.*

Deo sit honor et gloria in cœlis *per Jesum Christum*, ibi, propter quinque vulnerum cicatrices, quas in corpore glorioso reservavit, *stantem tanquam occisum.*

Deo sit honor et gloria in terris *per Jesum Christum;* super altare in sacrosancta Eucharistia mysticè semper immolatum, et in immolationis statu ubique conservatum.

Deo sit honor et gloria et in cœlis et in terris *per Jesum Christum*, qui in cœlis et in terris semper et continuè Deum laudat, amat, adorat, colit dignè, infinitè, quantùm potest.

Deum ergo glorificaturi, Christo Deum glorificanti, uniamur fide, charitate, sicque Christo uniti, in ipso, cum ipso, et per ipsum glorificemus Deum, laudemus, amemus, adoremus, et colamus.

Hæc nostra Dei glorificatio, quæ quatenus nostra, nihil est nulliusque momenti; quatenus Christi, erit pretiosissima, et Deo digna.

PRIMÆ EPISTOLÆ

B. PAULI AD CORINTHIOS

TRIPLEX EXPOSITIO,

ANALYSI, PARAPHRASI, ATQUE COMMENTARIO.

PRÆFATIO.

Corinthus, quam Cicero totius Græciæ lumen appellat (*pro lege Manilia*) Achaiæ, quæ nunc Morea dicitur, metropolis erat; duobus inclyta portubus, Ionio et Ægæo mari imminentibus, ut ait D. Chrysostomus.

In hoc nobilissimum Emporium D. Paulus Athenis venit, ibique à Christo Domino monitus, per decem et octo menses mansit, tantoque incolarum profectu Evangelium prædicavit, ut quamplurimos ad Christi fidem converterit. *Actor*. 18. *l*. 19.

At postquam prædicationis gratiâ in alias civitates et provincias profectus est omnium gentium Apostolus, Corinthii, quia divites erant, deliciis assueti, et secularis sapientiæ nimis studiosi, à primo fervore statim delapsi, dein à falsis apostolis seducti, in tam varios errores, et tot abusus provoluti sunt, ut et de mortuorum resurrectione dubitaverint.

Quod ut audivit Paulus, Corinthiorum Pater; ipse enim, ut ait, per Evangelium eos Christo genuerat, filiorum sibi charissimorum salutis zelo succensus, ad eos hanc priorem epistolam maximâ animi libertate scripsit; tum ut monita illorum emendationi necessaria daret, tum ut quæstionibus ab eis sibi propositis responderet : scripserant enim ad eum zelantiores, ut patet ex cap. 7. ℣. 1.

Ac primò quidem, quia Corinthii de suorum magistrorum præcellentia inaniter et vanè contendebant, et propterea inter eos schisma natum erat, hortatur ut, his inanibus contentionibus diremptis, sint unanimes : quia verò ex immodica sapientiæ secularis existimatione exortum erat hoc schisma, hinc quatuor primis capitibus humanam sapientiam deprimit, crucis autem humilitatem commendat.

Capite quinto arguit eos, quòd hominem incestuosum in Ecclesia sua tolerent, quem excommunicari jubet.

Capite sexto lites damnat, et præsertim coram infidelium tribunalibus; et quorumdam impudicitiam redarguit.

Deinde capite septimo et sequentibus varia sibi proposita dubia resolvit, de matrimonio et virginitate, de esu idolothytorum, de mulierum in templis velatione, de Cœna Eucharistica, de Spiritûs sancti donis, de præcellentia charitatis, de usu donorum Sancti Spiritûs in Ecclesia, de corporum resurrectione, quam probat et explicat.

Denique Corinthios ad eleemosynas Jerosolymitanis pauperibus faciendas hortatur.

Scripta est hæc epistola Ephesi, in Asia, ut colligitur ex cap. 16. ỷ. 8. vel saltem in loco ei vicino, anno Christi 57. *Videatur D. de Tillemont, nota 44. in S. Paulum, et P. Amelotte in Præf. Fromondus. Cornel. à Lap. Estius.*

ANALYSIS CAPITIS PRIMI.

Solemni salutatione præmissâ, ỳ. 1, 2, 3. D. Paulus Deo gratias agit, ob spiritualia dona Corinthiis ab eo collata, quæ Christi Evangelium in eis confirmant, spemque dant quod Deus gratiam illis conferet usque in finem sanctè perseverandi, ỳ. 4, 5, 6, 7, 8, 9.

Hâc honorificâ præfatione Corinthios ad ictum paratos, ferit Apostolus, at leniter, eos obsecrans per nomen Domini nostri Jesu Christi, ut natum inter eos schisma dirimant, ỳ. 10.

Rem exponit, ut ei relata est, ỳ. 11, 12. Hujus schismatis sequelas absurdas et sacrilegas exaggerat, ỳ. 13. Deo gratias agit, quòd nullam ex parte sua schismati dederit occasionem. Vix quemquam, inquit, ego baptizavi; tantummodo prædicavi; idque simpliciter, ne per me crux Christi reddatur inanis, ỳ. 14, 15, 16, 17.

Prædicationis suæ simplicitatem sic justificat, ut et latenter transeat ad schismatis causam, quam omnino destruat.

Quia igitur ex nimio humanæ sapientiæ studio et affectu, natum est Corinthiorum circa magistrorum suorum præcellentiam schisma; ut illud radicitus evellat, aperit eis Dei consilium, homines per crucis stultitiam salvos faciendi, reprobatâ à Deo sapientiâ seculari, ỳ. 18.

Hoc Dei consilium probat ab Isaia prædictum, ỳ. 19. Probat de facto adimpletum, ỳ. 20. Hujus rationem reddit, ỳ. 21; quia per sapientiam mundus Deum non glorificavit : hinc, eâ reprobatâ, Deo placuit per crucis stultitiam salvare credentes.

Mirum quidem Dei placitum, et hominum placitis oppositum! nam Judæi signa petunt, et Græci sapientiam, ỳ. 22; at nos Apostoli, Dei placito obedientes, hominum placita negligentes, simpliciter prædicamus crucifixum; Judæis, scandalum; gentibus, stultitiam; fidelibus verò, Dei virtutem et sapientiam, omni humanâ virtute et sapientiâ longè et infinitè superiorem, ỳ. 23, 24, 25.

Hoc Dei consilium Corinthii in sua ipsorum conversione videant : animadvertent quòd stulta, infirma et contemptibilia Deus elegit, ut sapientes, potentes, et in maximo pretio habitos confunderet, ỳ. 26, 27, 28.

Et hoc, ut tota nostra gloriatio sit, non in nobis, nec in aliis hominibus; sed in Christo Jesu, qui nostra factus est sapientia, justitia, sanctitas et redemptio, ỳ. 29, 30, 31.

CAPUT PRIMUM.

PARAPHRASIS.

PAULUS Dei jussu vocatus (seu cœlesti vocatione), Apostolus Jesu Christi, et Sosthenes frater,

Congregationi Dei, quæ est Corinthi, seu fidelibus per Baptismum à Jesu Christo sanctificatis, et ad sanctitatem vocatis; iisque omnibus qui invocant nomen Domini nostri Jesu Christi, ubicunque sint illi et nos, salutem.

TEXTUS.

1. PAULUS vocatus Apostolus Jesu Christi, per voluntatem Dei, et Sosthenes frater,

2. Ecclesiæ Dei, quæ est Corinthi, sanctificatis in Christo Jesu, vocatis sanctis, cum omnibus qui invocant nomen Domini nostri Jesu Christi, in omni loco ipsorum, et nostro.

CAP. I. 1. *Paulus vocatus Apostolus Jesu Christi.* Ecce procemium confestim increpans falsos doctores, ait Theophyl. quasi diceret: Non à memetipso intrusus, sed cœlesti vocatione, Deique jussu *Apostolus Jesu Christi,* seu missus ad prædicandum Jesu Christi Evangelium.

Utinam hoc verè dicere possit omnis Ecclesiæ seu Prælatus, seu Minister; non meâ, sed Dei voluntate, in ministerium ingressus sum. Missus sum à Christo, non fui proprio suffragio electus.

Utinam de nullo verè dici possit, non per Dei voluntatem, sed secundùm ejus indignationem et iram, propter subditorum peccata, ut ait et explicat D. Thomas.

Itaque voluntas Dei, et quidem beneplaciti, debet esse Apostolatûs, et omnis Ecclesiasticæ dignitatis origo.

Et Sosthenes frater, de quo Act. 18. ex Archisynagogo, seu Synagogæ Corinthiacæ principe, factus fuerat D. Pauli comes.

Putat Estius hanc Epistolam, D. Paulo dictante, fuisse à Sosthene scriptam; hincque Sosthenem ab Apostolo socium in salutatione adhibitum.

Quidquid sit, hac in re modestiam nos docet Apostolus, dum hominem sibi longè inferiorem associat, et suam simul indicat prudentiam, cùm Corinthios corrigere volens, Corinthiacum Archisynagogum, sibi socium adjungit in salutatione; ut sciant Corinthii id quod in Epistola continetur, non à Paulo tantùm, sed et à Sosthene proficisci.

2. *Ecclesiæ Dei, quæ est Corinthi;* id est, congregationi fidelium, seu fidelibus Corinthi congregatis à Deo, et ad Dei cultum.

Ecclesia Dei, quia à Deo, et ad Deum, et in Deo. A Deo vocata, ad Deum colendum congregata; in Deo consistens, et à Dei spiritu gubernata. *Ubi enim sunt duo vel tres congregati in nomine meo, ibi sum in medio eorum.*

Sanctificatis in Christo Jesu. Explicat quæ sit illa Ecclesia Dei; fidelibus scilicet, à Jesu Christo per Baptismum à peccato ablutis, et gratiâ Dei donatis.

Vocatis sanctis, quasi diceret: Hinc meritò sancti vocantur, quia reverà jam sanctificati sunt, et vocatione divinâ sunt ad sanctitatem vocati.

Cum omnibus qui invocant... quasi diceret: Non Corinthiis tantùm, sed et

3. Gratia vobis, et pax à Deo Patre nostro et Domino Jesu Christo.	Gratia vobis et pax multiplicetur à Deo Patre nostro et à Domino nostro Jesu Christo.
4. Gratias ago Deo meo semper pro vobis in gratia Dei, quæ data est vobis in Christo Jesu.	Gratias ago semper Deo meo pro vobis, ob gratiam Dei, seu ob dona vobis cœlitùs collata per Jesum Christum.
5. Quòd in omnibus divites facti estis in illo, in omni verbo, et in omni scientia.	Gratias, inquam, ago quòd in Christo, et per Christum spiritualibus divinæ scientiæ et eloquentiæ divitiis cumulati estis; seu quòd in Ecclesia, per Christi merita, Deus vobis amplam dedit facultatem omnia fidei mysteria intelligendi et eloquendi.
6. Sicut testimonium Christi confirmatum est in vobis:	Per quæ dona Evangelium Christi confirmatum est in vobis.

omnibus Christianis, ubicunque sint illi et nos. Supple scribit, vel salutem dicit.

Ex apostoli mente Epistola hæc circularis, seu ad omnes Christianos, specialiter tamen ad Corinthiós.

Omnes ergo Christianos salutat *in* quocunque *loco ipsorum et nostro*, seu nos et illi simus. Hoc unitatem insinuat : licèt enim Christiani sint loco separati; unum quid sunt omnes, una Ecclesia, unum Christi Corpus : hinc omnis illorum locus et noster est.

3. *Gratia vobis et pax.* Scilicet multiplicetur, *à Deo Patre... à quo omne bonum* Jacobi 1. *et Domino Jesu Christo... per quem omnia*, seu *per quem maxima et pretiosa donavit.* 2. Petr. 1.

Tacetur Spiritus Sanctus, quia in donis intelligitur, ait D. Thomas; *gratia et pax*, quæ per Spiritum sanctum donantur.

4. *Gratias ago Deo meo... in gratia Dei;* id est, ob gratiam Dei, quæ data est vobis per Jesum Christum, seu ob dona vobis cœlitus collata, quæ n. 5. explicat.

In omni ferè Epistola gratias agit Deo, ut nos doceat esse gratos. Omnia bona sunt à Deo : ad Deum ergo per gratiarum actionem sunt remittenda, ut uberiùs refluant ad nos; sicut aquæ ad mare recurrunt, ut iterum fluant. Omnia per Christum, et propter Christum nobis donantur : ergo per Christum nostra gratiarum actio referenda.

5. *Quòd in omnibus divites facti estis.* Gr. ditati estis; id est, gratias, inquam, ago, quod abundatis, seu cumulati estis omnibus divitiis spiritualibus.

In illo. Id est, in Christo, et per Christum, seu in Ecclesia Christi, et per Christi merita.

In omni verbo et in omni scientia. Id est, in omni dono linguarum; et in omni cognitione rerum divinarum; seu quòd cumulati estis omnibus divitiis spiritualibus scientiæ et eloquentiæ divinæ.

Corinthii divites erant ob commercium. Ad hoc alludens, ait, et spiritualiter facti estis divites; Deus vobis amplam facultatem dedit omnia fidei mysteria intelligendi et eloquendi. Hoc intellige de perfectioribus, quos hìc laudat, imperfectiores postea correcturus. Vide n. 10.

6. *Sicut testimonium Christi... Sicut*, secundùm quod, pro, per quæ; id

Ita ut nullum vobis desit charismatum genus; donec fiat manifestatio gloriæ Domini nostri Jesu Christi, quam exspectatis. *

Spero quòd et Deus, cui gratias ago, confirmabit vos usque in finem, (seu dabit gratiam perseverandi usque in finem) ut inculpati sitis in die adventûs Domini nostri Jesu Christi.

Id, inquam, spero, quia Deus qui vos in communionem Filii sui Jesu Christi Domini nostri vocavit; fidelis et constans est (perseverabit ergo auxilia dare, quæ jam cœpit largiri).

7. Ita ut nihil vobis desit in ulla gratia, exspectantibus revelationem Domini nostri Jesu Christi,

8. Qui et confirmabit vos usque in finem sine crimine, in die adventûs Domini nostri Jesu Christi.

9. Fidelis Deus, per quem vocati estis in societatem Filii ejus Jesu Christi Domini nostri.

---

est, per quæ dona, intelligentiæ scilicet et eloquentiæ, Evangelium Christi; quod prædicavi vobis, confirmatum est. Seu, ut ait Theophylactus, per quæ stabilita est in vobis prædicatio Christi. Fortè simpliciùs, quæ dona testimonium sunt, Evangelium Christi confirmans in vobis. Vide secundam ad Cor. 12. n. 12.

Hic versus per parenthesim legendus.

7. *Ita ut nihil vobis desit...* Gr. in ullo gratuito dono; id est, ita ut nullum vobis desit donum gratuitum.

Exspectantibus revelationem... Syr. sed exspectetis, etc.; id est, donec fiat revelatio, seu manifestatio gloriæ Domini nostri Jesu Christi, quam exspectatis. Hæc revelatio fiet et in secundo adventu, in quo omnia gratiarum dona consummabuntur.

Laudat resurrectionem exspectantes, et obliquè ferit dubitantes, seu non credentes, de quibus infrà, cap. 15.

8. *Qui et confirmavit vos in finem sine crimine....* Gr. inculpatos.

Verba sunt bonæ fiduciæ, sicut ad Philip. 1. *confidens hoc ipsum, quia qui cœpit in vobis opus bonum, perficiet usque in diem Christi...* quasi diceret : Spero quòd Deus (cui scilicet gratias ago) *confirmavit vos*, seu dabit gratiam perseverandi *usque in finem;* ut inculpati, *sine crimine*, id est, sine gravi peccato, sed justi et sancti appareatis *in die adventûs Domini nostri Jesu Christi*.

Precatur firmitatem et perseverantiam, et ut sint sine crimine; per quod ostendit nonnihil concussos, et eos criminibus obstrictos, ait Theophylactus. Idem dixerat Theodoretus.

Fidelis Deus, per quem vocati estis in societatem... Id autem spero quia Deus, qui vos ad societatem Filii sui, et consequenter ad sanctitatis illius imitationem vocavit, verax, fidelis et constans est in promissis suis : dabit ergo auxilia ad sanctè perseverandum necessaria, quæ jam dare cœpit, et deinceps daturum se promisit.

In societatem. Gr. in communionem. Syr. in consortium; societatem Filii, adoptionem vocavit Theodoretus.

Nota moralis. — Hic cum D. Chrysostomo nota et mirare Christiani dignitatem! Papæ quantam donationis magnitudinem ! D. Chrys. Christi filii Dei socius, consors, cum eo quid unum, quasi Christus alter est.

Quia per Baptismum factus sum Christi membrum, Christi corpus, quid unum cum Christo, quasi Christus ipse. Hinc in illo sum filius Dei, hæres Dei, cohæres, consors, socius Christi.

10. Obsecro autem vos, fratres, per nomen Domini nostri Jesu Christi, ut idipsum dicatis omnes, et non sint in vobis schismata : sitis autem perfecti in eodem sensu, et in eadem sententia.	Vos autem, fratres, obsecro per nomen Domini nostri Jesu Christi, ut omnes idem dicatis, et non sint in vobis dissensiones; sed tam perfecta sit concordia, ut omnium vestrûm eadem sit mens, eadem sententia.

Baptismus itaque vocatio est ad societatem, consortium, communicationem filiationis divinæ, hæreditatis æternæ, omnium Dei bonorum fruitionis æternæ cum Christo.

Sed quid secum importat hæc vocatio, et ad quid astringit?

Ut sicut sum Christi membrum, Christi corpus; sic et de spiritu Christi vivam; spiritu Christi in meis actionibus et passionibus animer : Christi mores, vitam et exempla imiter, socius sim et consors sanctitatis Christi : *Sancti estote*, ô Christiani! consortes mei, *quia ego sanctus sum :* quò plus sancti, eò plus et consortes mei.

Omnes baptizati de societate quidem sunt Filii Dei, sed plus aut minus, juxta majorem aut minorem spiritûs et gratiæ Christi participationem, et juxta majorem aut minorem vitæ Christi internæ et externæ imitationem.

Hæc itaque spiritûs Christi interna participatio, hæc Christi vitæ imitatio, totum debet esse studium meum, desiderium meum, votum meum.

O Deus misericors, Deus clemens, qui me immeritum ad societatem Filii tui vocâsti; da mihi, licèt indigno, ejusdem Filii tui spiritu animari, et in omnibus vivere; ut me spiritu Christi animatum et viventem Christoque indutum, agnoscas pro filio, et in sinu tuo, ut filium, recipias in æternum. Amen.

10. *Obsecro autem vos, fratres.* Huc usque præfatus est Apostolus et quidem honorificè : quia totam Ecclesiam Corinthiacam, in qua spirituales et perfecti plures, allocutus est.

Ob hos ergo perfectiores totam laudavit Ecclesiam, de parte, quasi de toto loquens, ait D. Augustinus; sicut et postea malos ejusdem Ecclesiæ ita reprehendet, quasi omnes essent culpabiles, ut idem D. Augustinus annotavit. Ep. 19. q. 6.

Postquam ergo bonis et benignis verbis aures Corinthiorum præparavit; nunc accusationem incipit; non eam tamen nudam inducens, sed obsecrationem et admonitionem præmittens. *Obsecro*, Theodoretus.

Per nomen Domini nostri Jesu Christi. Obsecrationi rectè adjungit nomen Domini nostri Jesu Christi, ait idem Theodoretus : id enim erat quod ab ipsis spernebatur; quia cùm oporteret eos ab ipso appellari, à suis præsidentibus denominationes assumebant.

Ut idipsum dicatis omnes; id est, idem dicatis. Syr. ut sit unus sermo vobis omnibus; et non sint inter vos dissidia; sed ut sitis perfecti unâ mente, unâque sententiâ.

Intelligitur ergo perfectio unitatis : sitis compacti in eadem mente et in eadem sententia; Theophyl. quasi diceret : Omnium vestrûm sit idem animus, idem sentiatis, idemque dicatis.

Unum estis omnes in Christo, juxta n. 9. ergo et inter vos unum in Christo estote. Unum mysticum Christi corpus estis : omnes ergo et omnium vestrûm unus sit animus : unanimes estote : idem vobis sit intelligere, velle, dicere.

(Nec id sine causa moneo) : mihi enim de vobis, fratres mei, manifestum est à domesticis Chloes, sororis nostræ, quòd sint inter vos dissidia.

Hoc repeto, quòd (ut mihi relatum est) unusquisque vestrûm dicit : Ego quidem sum Pauli discipulus, dicit unus ; ego

11. Significatum est enim mihi de vobis, fratres mei, ab iis qui sunt Chloes, quia contentiones sunt inter vos.

12. Hoc autem dico, quòd unusquisque vestrûm dicit : Ego quidem sum Pauli : ego

---

Duo Christianos omnes ad perfectam invitant unionem, scilicet, unitas corporis Christi, quod sumus omnes : unitas spiritûs Christi, quo vivere debemus omnes. Hinc omnium nostrûm deberet esse mens una, cor unum, idem sermo, idem sensus.

11. *Significatum est enim mihi de vobis, fratres mei, ab iis qui sunt Chloes*. Syr. à domesticis Chloes. Arab. familiares Chloes ; ita et D. Chrys.

Chloe itaque femina fuit Christiana inter Corinthios illustris ; quasi diceret : Non sine causa, vos, fratres, hortor ad unionem ; didici enim à domesticis Chloes, sororis nostræ, quòd sint inter vos dissidia.

12. *Hoc autem dico quòd unusquisque...* repeto quòd, ut mihi relatum est, unusquisque vestrûm dicit : *Ego sum Pauli*. Vide paraph. intellige : ego sum discipulus, sectator, filius spiritualis *Pauli*. *Ego Apollo... Ego autem Christi*. Non reprehendit quòd dicant : Ego sum Christi, sed quòd non omnes hoc dicant. Theophylactus.

Hæc D. Paulus refert secundùm quod illi relatum fuit à domesticis Chloes ; debent ergo verè et litteraliter intelligi de Paulo, de Apollo, de Cepha.

Non est ergo verum, ut putant aliqui, quòd hæc nomina usurpet Apostolus ad significandas personas, seu philosophorum, pseudoapostolorum, à quibus Corinthiorum factiones sua nomina trahebant.

Non dubito tamen quin Apostolus bonos hic Doctores nominans, sub eorum specie, falsos percutiat apostolos : si enim in eis, qui boni sunt, gloriandum negat ; quantò magis in malis doctoribus, quorum doctrina falsa et vita corrupta ! hoc cap. 4, n. 6. declarat Apostolus dicens : *Hæc transfiguravi in me et Apollo propter vos*. Vide locum.

Litteraliter ergo textus intelligendus de Paulo et Apollo, ob quos primariò principaliter exortum fuit hoc Corinthiorum schisma, ut colligi potest ex cap. 3. n. 4, 5, etc.

Sed quomodò à bonis et optimis Doctoribus schisma ? Hæc videtur schismatis origo fuisse.

D. Paulus omnium primus Christum Corinthi prædicavit, Corinthiosque ad fidem convertit ; vide Act. 18. 11. Hinc Corinthiorum verè pater et Apostolus.

Post Paulum Apollo, *vir eloquens et potens in Scripturis*, magno Spiritûs fervore Corinthi Christum docuit et explicuit. Vide Act. 18. n. 24, 25.

Hinc verisimiliter factum, ut quibusdam Paulus, huic Apollo comparatus, frigidior et minùs eloquens visus fuerit.

Et hinc schisma ; dum alius se Pauli, tantæ famæ viri, discipulum esse jactat ; alius verò se Apollo, hominis tam diserti, discipulum esse gloriatur ; tertius, sive quia Romæ, Antiochiæ, aut alibi à D. Petro edoctus et baptizatus ; sive, quod putat Baronius, quia vult hoc schisma ob Paulum et Apollo exortum, declinare ; se Petri omnium Apostolorum Principis discipulum et filium gloriatur.

autem Apollo : ego verò Cephæ : ego autem Christi.

13. Divisus est Christus? Numquid Paulus crucifixus est pro vobis? aut in nomine Pauli baptizati estis?

Apollo, dicit alter; ego Cephæ, dicit tertius; ego Christi, dicunt sapienter alii.

Ergone Christus apud vos divisus est et multiplicatus? an Paulus apud vos Christus est? an pro vobis Paulus, ut Christus, crucifixus est? an in nomine Pauli, quasi Christi, baptizati estis?

Idem intellige quæsitum de Petro, etc.

Quartus denique altiùs assurgens, et sapienter sentiens et eloquens, dicit: *Ego sum Christi;* cujus ministri tantùm sunt omnes Apostoli : ego sûm Christianus.

Hoc Corinthiorum schisma non videtur magni fuisse momenti; omnes enim in Christum credebant, omnes se Christianos esse gloriabantur; at D. Paulus Christi Domini verè et unicè amator, ferre non potest quòd suum, vel cujuslibet hominis nomen cum glorioso Christi Jesu nomine misceatur: Paulus, inquam, unitatis Ecclesiæ perfectus amator, omnem horret mystici corporis Christi scissionem; ne minimam quidem illius divisionem pati potest. Ne igitur Ecclesia Christi in varias dividatur sectas, sicut apud paganos Corinthi et alibi Philosophorum sectæ : hanc primam fidelium divisionem totis hìc impugnat viribus.

Insimulans ergo et arguens Corinthios, quòd non omnes se Christianos esse et dici glorientur; sed aliqui se Paulianos, alii Petrianos, alii Apollonianos dici velint; obsecrat eos,

Et quidem *per nomen Domini nostri Jesu Christi*, quod addit, ut indicet quòd non *sit aliud nomen sub cœlo datum, in quo oporteat nos salvos fieri*, aut gloriari.

Per hoc ergo sanctum et adorabile nomen Domini Jesu, obsecrat ut idem dicant, scilicet ego sum Jesu Christi, ego sum Christianus, Deo et Christo totus addictus,

Et ut non sint deinceps inter eos schismata, circa homines Christi ministros; sed sicut omnes in Christum credunt, sic et omnes sese Christianos dicant; sicque perfecti sint unâ mente, unâque sententiâ : sicut omnium una fides; ita et unum nomen.

Ut autem aliter loquentibus horrorem incutiat, in sequentibus versibus ostendit illorum loquelæ absurditatem, quasi blasphemam; quia supponere videtur Christi multiplicitatem, quod sanè blasphemum.

13. *Divisus est Christus?* (interrogativè). Syr. numquid divisus est Christus? Quasi diceret : An apud vos Christus divisus et multiplicatus est? seu an plures apud vos sunt Christi? an Paulus Christus? an Apollo? an Petrus Christus? seu, ut ait Theodoretus, numquid dominii et potestatis socios habet Christus, et propterea divisus est?

Numquid Paulus crucifixus est pro vobis? scilicet, quasi Christus : an non solus Christus pro vobis mortuus est? Theodoretus. Idem intellige de Petro, de Apollo : numquid Petrus, ut Christus, crucifixus pro vobis?

Proprium nomen adducit, ne videatur livore ductus, aliorum nomina recordari. D. Athanasius.

Aut in nomine Pauli baptizati estis? scilicet, quasi Christi; idem intellige de Petro et Apollo.

His absurdis et blasphemis interrogativè enuntiatis, ostendit absurditatem quasi blasphemam Corinthiorum dicentium : *Ego Pauli, Ego Petri, etc.* quia videntur supponere multos Christos.

Gratias ago Deo, quòd neminem vestrûm meis manibus baptizaverim, nisi Crispum et Caium.

(Id ejus divinà providentià factum est), ne cui darem occasionem dicendi, quòd in nomine meo baptizati sitis.

Baptizavi etiam et Stephanæ familiam :

14. Gratias ago Deo, quòd neminem vestrûm baptizavi, nisi Crispum et Caium :

15. Ne quis dicat quòd in nomine meo baptizati estis.

16. Baptizavi autem et Ste-

Illisque Corinthiis concludendum relinquit, quòd sicut unus Christus est, qui pro nobis crucifixus fuit, et in cujus nomine baptizati sumus; sic et unus tantùm magister et doctor, in quo et de quo gloriandum nobis est, et à quo nomen nobis ducendum.

Cæteri magistri et doctores, homines tantummodò sunt, Christi humiles servi sunt; propter Christum, illorum et nostrum Dominum, honorandi quidem sunt; sed nec in eis gloriari nos oportet, nec ab eis nomen sumere licet.

Hàc doctrinà, hocque facto Paulus omnes in Ecclesia sectas et factiones simul jugulat : vult omnes in Christum credentes, in Christo et de Christo gloriari, à Christo nomen sumere et gloriam : sicut ipse solus pro nobis mortuus est : ita in ipso solo nobis gloriandum.

Observatio moralis. — Hinc ergo discat omnis doctor, animarumque minister, animas ad Christum adducere, uni Deo et Christo devovere.

Caveat ne eas sibi devotas alliciat, ut faciat suas : totis suis viribus impediat ne de suo nomine, aut persona glorientur.

Meminerit se ministrum, non Dominum : se canalem, non fontem : ad Dominum, et ad fontem eas doceat oculos attollere : Dominoque et fonti gratas esse.

Hinc et discat omnis anima Christiana Christi ministros, doctoresque suos revereri, ob Christum, et in Christo : reverentiam illis debent et honorem; sed caveant ne quasi Christos reputent, ne illis superstitiosè adhæreant : aliàs illis meritò dicetur : *Divisus est Christus?* an Doctor vester Christus? an pro vobis doctor vester crucifixus?

Meminerit quòd sicut unus Christus est, sic et unus magister, unusque doctor, in quo nobis est gloriandum.

Ideò pro nobis crucifixus est Christus : ideò in sanguine illius baptizati sumus; ut illi simus toti devoti et addicti : *Empti estis pretio magno, glorificate* Redemptorem, et propter Redemptorem honorate redemptionis Ministros, Doctores, Baptistas, Confessarios, etc.

14. *Gratias ago Deo, quòd neminem....* id est, neminem ferè, seu perpaucos manibus meis baptizaverim; id enim divinà providentià factum agnosco, ne huic blasphemæ absurditati, ultimò enuntiatæ, occasionem darem.

Per hoc arguit et baptizantes et baptizatos, qui, ad injuriam Salvatoris, Baptismatis ejus gratiam hominibus deputabant; illis dissimulantibus gloriæ causà; Ambros. seu Hilarius diaconus, ut volunt.

Neminem vestrûm baptizavi, nisi Crispum. Fuit Corinthi Archisynagogus sicut et Sosthenes, sive uterque simul Archisynagogi fuerint in duabus Synagogis; erant enim plures aliquando in eadem urbe; sive alter alteri successerit in eadem Synagoga : *et Caium*, hospitem, scilicet, meum.

15. *Ne quis dicat quòd nomine meo...* Gr. quòd in nomen meum baptizavi : ne quis calumnietur dicens, quòd in nomine meo vos baptizaverim, voluerimque vos nominari Paulianos.

16. *Baptizavi autem et Stephanæ domum :* cujus elogium vide cap. ultimo,

phanæ domum : cæterùm nescio si quem alium baptizaverim.

17. Non enim misit me Christus baptizare, sed evangelizare : non in sapientia verbi, ut non evacuetur crux Christi.

18. Verbum enim crucis,

nescio num aliquem alium è Corinthiis baptizaverim.

Non enim me Christus primariò seu principaliter misit, ut baptizarem, sed ut prædicarem, non sermonibus eruditione multâ et eloquentiâ ornatis, ne inanis reddatur crux Christi (scilicet in hominum opinione).

Simplex enim crucis, et crucifixi præ-

---

hujus epistolæ. n. 15. *Nescio num aliquem alium* è Corinthiis baptizavi.

D. Thomas arbitratur hinc Græcos hàc formâ baptizare : Baptizetur servus Christi, etc., non verò : Ego te baptizo, etc, ne cui daretur occasio dicendi : *Ego sum Pauli, ego Cephæ...*

17. *Non enim misit me Christus baptizare...* non enim me primariò et principaliter misit Christus ut baptizarem, sed ut prædicarem.

Prædicatio primarium est Apostolorum munus. Hinc Episcopis à Conc. Trid. præscriptum.

Non in sapientia verbi : à schismatis reprehensione transit latenter ad schismatis originem ; et quia ex immodico eloquentiæ studio et affectu exortum fuerat, ideò hìc et tribus sequentibus capitibus sapientiam secularem deprimit ; crucis verò virtutem et humilitatem ubique commendat.

Misit, inquam, Christus me prædicare, non sermonibus multâ eruditione et eloquentiâ ornatis.

Reprehendit ergo Corinthios sapientiæ et eloquentiæ nimiùm addictos.

Ut non evacuetur crux Christi... Syr. ne inanis reddatur crux Christi : in hominum scilicet opinione, dum putarent se ad fidem per eloquentiæ vim adductos, non per virtutem crucis et crucifixi gratiam.

Ubi major apparatus eloquentiæ, ibi minor virtus apparet in cruce : quia tunc fides Evangelio data, artificiosis hominum verbis potest ascribi, non soli crucis virtuti.

Ut non evacuetur... ut hanc vocem benè intelligas,

Supponendum 1° quòd crux, ob Christum in ea crucifixum, sit salutiferâ virtute plena ; arbor est vitæ, lignum salutis, fons gratiæ.

2° Quod hæc vita, hæc salus, hæc gratia è cruce, et è Crucifixi corde per fidem fluat in animas credentium ; *fides autem ex auditu, auditus verò per verbum.*

Hinc sicut fides est simplex, et sicut crux nuda fuit ; ita verbum fidei sit simplex : ita prædicatio crucis nuda, non ornata, non compta.

Quò simplicius verbum, eò clarius apparet et crucis virtus et gratia Crucifixi : quò plus studii in sermone, eò minùs virtutis apparet in cruce ; per sermonis apparatum extenuatur, evacuatur virtus crucis ; crux et Crucifixus defraudatur suæ virtutis et potentiæ laude.

Caveat ergo curiosior divini verbi præco, ne Christus in judicio sibi improperet, quòd nimio sermonis ornatu, et variâ eruditionis ostensione, virtutem crucis evacuaverit, seu crucem suâ laude defraudaverit.

Caveat et crucifixi præco, ne suæ potiùs, quàm Crucifixi gloriæ studiosus, ne sibi improperetur quòd crucem evacuaverit, Crucifixum suâ gloriâ spolians, ut eam faceret sibi propriam.

18. *Verbum enim crucis...* Dixi ne *evacuetur virtus crucis ;* et non sine

dicatio, licèt incredulis, ob incredulitatem suam pereuntibus, stultitia videatur; credentibus tamen, seu nobis per fidem viam salutis ingressis, Dei virtus est et potentia.

(Quòd simplex crucis verbum, non verò eloquentia, aut philosophia, sit Dei virtus ad salvandos homines), prædixit Isaias 29. 10. Rejiciam sapientiam humanam, et prudentiam secularem reprobabo. Seu his non utar ad veram beatitudinem, æternamque salutem hominibus procurandam.

Reverà, ubi Gentilis Philosophus? ubi Judæorum Doctor? ubi curiosus naturæ rerum indagator? (quis eorum Evangelii Minister?) nullus. Nonne ergo hoc suo contemptu Deus ostendit fatuam et inanem esse mundanam sapientiam?

pereuntibus quidem stultitia est; iis autem qui salvi fiunt, id est, nobis, Dei virtus est.

19. Scriptum est enim: Perdam sapientiam sapientium, et prudentiam prudentium reprobabo.

20. Ubi sapiens? ubi Scriba? ubi conquisitor hujus seculi? Nonne stultam fecit Deus sapientiam hujus mundi?

---

causa dixi. Nam simplex prædicatio crucis et Crucifixi, seu potiùs de Christo pro nobis in cruce mortuo, licèt incredulis, salutis viam per fidem ingredi nolentibus, et ideò *pereuntibus*, stultitia videatur: nobis tamen credentibus et in salutis via per fidem constitutis *Dei virtus est*, et potentia. Quid stultius, inquiunt infideles, quàm salutem ab homine crucifixo sperare? seipsum non salvavit, quomodo salvabit alios?

Hæc quidem blasphemant impii; quia crucis virtutem et Crucifixi potentiam ignorant: at nos, fideles, novimus quòd, *etsi ex infirmitate carnis crucifixus est*, virtute tamen divinitatis est potentissimus: scimus quòd ipsius mors vita nostra sit; et quia id scimus per fidem.

Hinc Christi mors nobis *Dei virtus est*: hinc simplex hujus mortis prædicatio medium et instrumentum est, quo Dei potentia salutem nostram operatur.

19. *Scriptum est enim...* quòd simplex crucis verbum, non verò sapientia et eloquentia humana, sit Dei virtutis medium et instrumentum, per quod salutem hominum operaturus esset Deus.

Probat ex Isai. 29. 14. juxta LXX. prædicente, quòd Deus sapientiam humanam esset reprobaturus, et eà ad opus salutis nostræ non usurus.

Perdam, id est, ostendam perditione dignam, rejiciam *sapientiam* mundi, sive secularem, *et prudentiam prudentium reprobabo*. Syr. et prudentes mente privabo; abscondam; efficiam ne luceat: ostendam nulli eam esse usui ad homines ducendos ad Christum.

20. *Ubi sapiens...* Altero Isaiæ loco 33. 18. id factum esse probat, quærens: *Ubi sapiens?* id est, Gentilis Philosophus? *ubi scriba?* Judæorum Doctor? *ubi conquisitor hujus seculi?* seu curiosus rerum naturæ indagator? Physicus. Syr. disputator; quia res physicæ disputationi maximè subsunt. *Mundum tradidit disputationi eorum*. Quasi diceret: Quem eorum Deus assumpsit in Evangelii sui ministrum?

Supponens quòd respondeatur, quia nullum, concludit: *Nonne stultam fecit Deus sapientiam...* quasi diceret: Nonne hoc suo contemptu Deus ostendit stultam esse hujus mundi sapientiam?

Nonne infatuavit Deus sapientiam mundi, ait Tertullianus, palàm ostendit esse fatuam, inanem, inutilem, nullius momenti, quam Deus suis rebus adhibere noluit?

21. Nam quia in Dei sapientia non cognovit mundus per sapientiam Deum, placuit Deo per stultitiam prædicationis salvos facere credentes.

(Et sanè meritò) quia enim mundus ex Dei sapientia, in creaturis elucente, per suam humanam sapientiam Deum non cognovit, multò minùs glorificavit, (ideo reprobatâ hâc sapientiâ,) placuit Deo per prædicationem crucis, quæ mundo stultitia videtur, salvos facere (non disserentes) sed credentes.

22. Quoniam et Judæi signa petunt, et Græci sapientiam quærunt.

Mirum sanè Dei placitum! etenim Judæi prodigia petunt; Gentiles sapientiam et eloquentiam quærunt.

23. Nos autem prædicamus

Nos autem (Dei jussu) prædicamus

Quàm fatua! quàm vana! inanis et contemptibilis illa sapientia! quæ nec potuit veritatem invenire, nec alios ad veritatem adducere.

Quàm sapiens, et docta, et veneranda crucis stultitia! quæ cœlestem Evangelii veritatem et docuit homines, et in mundo stabilivit, invitis omnibus mundi sapientibus et potestatibus!

Hæc est Dei virtus! hæc gloria Christi! hæc sapientiæ mundanæ confusio! Ubi nunc sapientes? confusi sunt, depressi sunt, annihilati per piscatorum prædicationem.

21. *Nam quia in Dei sapientia...* Gr. postquam enim in Dei, etc. hujus rei rationem reddit Apostolus, idque justum ostendit.

Nam quia mundus, seu mundi doctores et sapientes, *ex Dei sapientia*, id est, ex rebus à Deo sapienter factis; seu creaturis, in quibus elucet mira Dei sapientia, Deum mundi opificem, per suam sapientiam et solertiam *non cognovit*, non reveritus est, nec glorificavit.

Græci, seu Gentiles, doctorem habebant sapientiam Dei, nempe illam quæ in creaturis cernitur. Deum tamen non agnoverunt. Theophylactus.

Placuit Deo... ideo reprobatâ hâc sapientiâ, *placuit*, bene visum est *Deo*, per prædicationem crucis, (quæ videtur mundi sapientibus stultitia) *salvos facere*, non sublimia speculantes aut disserentes, sed simpliciter *credentes*.

Mutata est itaque per peccata hominum via salutis. Deus creator noster sapientiam suam in hujus mundi opificio, tam sapienter conditi, visibiliter hominibus exposuerat; ut ex operis admiratione raperentur in opificis cognitionem, admirationem, amorem et cultum.

Hoc non cessit feliciter: *Evanuerunt homines in cogitationibus suis..... Deumque non glorificdrunt:* hinc *placuit Deo* per crucem, specie contemptibilem, sed virtute mirabilem, vanam castigare sapientiam, hominesque non speculantes, aut disputantes salvare, sed *credentes*.

Fides ita salutis medium necessarium, ut sine fide, illa vana sit et inutilis scientia.

22. *Quoniam et Judæi signa petunt...* explicat præcedentia, scilicet, *placuit Deo per stultitiam...* quasi diceret: Mirum sanè Dei placitum! *quoniam* et Gr. et Syr. quandoquidem et *Judæi* miraculis assueti, *signa quærunt* quibus ad credendum moveantur.

Græci, seu Gentiles, ratiocinationibus dediti, *sapientiam quærunt;* argumentis et syllogismis volunt suaderi.

23. *Nos autem*, Dei jussu, *prædicamus Christum crucifixum : Judæis quidem scandalum :* quia crucifixus : exspectabant enim Messiam summa cum potentia et majestate venturum. Hæc infirmitas et crucifixio Judæis est lapis offensionis et petra scandali.

Christum crucifixum; qui, quia crucifixus, Judæis scandalum est; Gentilibus autem stultitia videtur.

Prædicamus tamen quia iis, qui divinâ gratiâ sunt ad fidem vocati, sive Judæi sint, sive Gentiles, iis, inquam, Christus crucifixus, Dei virtus est et sapientia.

Quod enim stultum Græcis videtur in Deo crucifixo, hoc ipsum omni humanâ sapientiâ est sapientius; et quod infirmum Judæis videtur in Messia crucifixo, hoc omni potentiâ humanâ fortius est.

Hoc in vestra vocatione patet: videte enim sive vocantes, sive vocatos; certè

Christum crucifixum: Judæis quidem scandalum, Gentibus autem stultitiam;

24. Ipsis autem vocatis Judæis, atque Græcis, Christum Dei virtutem, et Dei sapientiam.

25. Quia quod stultum est Dei, sapientius est hominibus: et quod infirmum est Dei, fortius est hominibus.

26. Videte enim vocationem vestram, fratres, quia non

Gentibus autem stultitiam: quid enim stultius quàm ab homine crucifixo salutem sperare?

24. *Ipsis autem vocatis Judæis atque Græcis.* Objici poterat: ad quid ergo prædicas Crucifixum, Apostole, qui scandalum et stultitia est; sicque Judæos et Græcos offendit? Cui respondet: Ideo Crucifixum prædico, quia Crucifixus meus et infirmitas est et potentia; et stultitia et sapientia: non credentibus quidem stultitia et imbecillitas: *iis autem* qui, divinâ gratiâ ad fidem *vocati*, credunt, sive Gentiles sint, sive Judæi, iis inquam, hic Crucifixus *Dei virtus est et sapientia:* sicut sol cæcis tenebræ, videntibus verò lumen. Theodoretus.

25. *Quia quod stultum est Dei...* Probat hanc ultimam propositionem, quòd vocatis Crucifixus sit Dei virtus et sapientia: quia quod stultum Græco videtur in Deo crucifixo, hoc ipsum omni sapientiâ humanâ sapientius est: quod infirmum Judæis videtur in Messia crucifixo, hoc omni potentiâ humanâ fortius.

Hoc enim stultum et infirmum Dei fecit quod nec omnis humana sapientia, nec tot prodigia fecerunt; sive in Gentilibus, sive in Judæis; scilicet homines convertit; salutem operatum est.

Hoc stultum Dei omni sapientiâ humanâ sapientius est; quia omnem tandem Philosophiam devicit, sibique subjecit, omnem intellectum *captivavit in obsequium Christi.*

Hoc infirmum Dei omni humanâ potentiâ fortius; quia omnem sibi contradicentem potentiam superavit: Crucifixus, morte quasi victus, omnem vicit, sibique subjecit mundum.

Hìc ergo repeti potest, quod dictum suprà. *Ubi sapiens? ubi scriba? ubi conquisitor...* Adde ubi nobilis? ubi potens?

26. *Videte enim vocationem vestram...* quasi diceret: Hoc omne quod dico vobis, scilicet et *quod per stultitiam prædicationis...* n. 20. *et quòd Christus Dei sit virtus et sapientia* 24. *et quòd stultum Dei...* 25. Hoc, inquam, patet in vocatione vestra.

Attendite enim ad vocationis vestræ rationem et modum, sive Dei ministros, qui vos vocàrunt, spectetis; sive vosmetipsos, qui vocati estis; certè non multos reperietis, aut inter illos, aut inter vos, qui humanâ et carnali sapientiâ, potentiâ, et nobilitate sint prædití.

Dicit non multos: erant enim aliqui; v. g., Dionysius Areopagita, Paulus Proconsul, Nicodemus, ipse Paulus, Apollo.

multi sapientes secundùm carnem, non multi potentes, non multi nobiles :	non multos reperietis inter illos carnali sapientiâ, potentiâ et nobilitate præditos.
27. Sed quæ stulta sunt mundi elegit Deus, ut confundat sapientes : et infirma mundi elegit Deus, ut confundat fortia :	Sed eos elegit Deus, quos velut fatuos reputat mundus, ut sapientes confundat; et eos qui nullius in mundo sunt potentiæ, ut potentes seculi confundat.
28. Et ignobilia mundi, et contemptibilia elegit Deus, et ea quæ non sunt, ut ea quæ sunt destrueret :	Et ignobiles, et despectos, et pro nihilo habitos in mundo, Deus elegit, ut ea quæ sunt in magno pretio destrueret, scilicet nobiles, potentes, sapientes.
29. Ut non glorietur omnis caro in conspectu ejus.	Hocque totum, ut nullus mortalium coram Deo in quoquam glorietur (nisi in Dei gratia).

Videte vocationem vestram; id est, et vocantes et vocatos; scilicet, videte quales sint.

27. *Sed quæ stulta sunt mundi...* Sed Deus eos elegit quos, ob simplicitatem et ignorantiam, quasi stultos reputat mundus; *ut confundat sapientes.* Et eos qui nullius sunt in mundo potentiæ, plebeios; *ut confundat,* Gr. pudefaciat. Syr. pudore afficiat; *fortia :* hujus seculi potentes.

28. *Et ignobilia mundi...* Et ignobiles et despectos, et pro nihilo habitos in mundo Deus elegit *ut destrueret* eos qui in magno habentur pretio, scilicet nobiles, potentes, sapientes, eosque quasi nihil esse ostenderet.

Ea quæ non sunt; id est, quæ nihil esse reputantur, *ea quæ sunt :* id est quæ magni æstimantur.

Triâ mundus æstimat et miratur : sapientiam, potentiam, nobilitatem; hæc tria Deus sprevit in hominum vocatione ad salutem ; è contra, insipientiam, impotentiam, et ignobilitatem ad salvandos homines elegit.

Qui ex nihilo fecerat omnia, ex privationibus reparavit omnia. Per insipientes docuit mundi sapientes; et per infirmos et impotentes superavit Reges; omnes seculi potestates; per ignobiles omnem humiliavit nobilitatem et excellentiam mundanam.

29. *Ut non glorietur omnis caro...* homo à parte sui viliore caro dicitur ad majorem humiliationem : quasi diceret : Mortalis, ut nulli mortalium occasio detur jactandi se vocatum, sive ad Christianismum, sive ad munus Apostolicum, vel ob scientiam, vel ob natalium nobilitatem, vel ob potentiam, vel ob alia præclara merita : sed ex mera Dei gratia.

Hinc in omnium mortalium cordibus annihilatio coram Deo; sive in nobilibus, potentibus, sapientibus; quia propter arrogantiam suam à Deo contempti, neglecti, repudiati. Ut enim bene notat Theophylactus, id non ex primario Dei consilio factum est : sed propter arrogantiam suam indigni facti sunt prædicatione Evangelii, ejusque susceptione, sive in plebeiis, ignobilibus, indoctis; quia ex mero Dei beneplacito assumpti.

Soli ergo Deo gratias referant humiles et grati.

Hinc et disce, quisquis sis, omnem seculi pompam et celsitudinem spernere, si velis salvari.

Omnia quæ plurimi æstimentur à mundo, Deus habet pro nihilo : ergo et tu habe pro nihilo, si velis à Deo æstimari diligi.

Ex qua et per quam et vos, ô Corinthii! estis Christiani, Christo incorporati; qui Christus à Deo nobis datus est, ut nostra sit sapientia, justitia, sanctificatio et redemptio.

30. Ex ipso autem vos estis in Christo Jesu, qui factus est nobis sapientia à Deo, et justitia, et sanctificatio, et redemptio :

Ut, sicut scriptum est, qui gloriatur in Domino glorietur. (Ergo non in hominibus doctoribus.)

31. Ut quemadmodum scriptum est : Qui gloriatur, in Domino glorietur.

Cor tuum cordi divino conforma; sperne quod sperni Deus, æstima quod Deus considerat.

Cor tuum, ô Deus! imprime cordi meo, pone te ut signaculum super cor meum.

30. *Ex ipso autem vos estis... ex ipso* et per ipsum, id est, ex ipsius dono, et per illius gratiam, *et vos*, ô Corinthii, estis *nova in Christo creatura*, Christiani, Christo inserti, incorporati.

Qui factus est nobis sapientia à Deo, qui Christus à Deo nobis datus est, ut auctor sapientiæ, justitiæ, sanctificationis et redemptionis; seu, per quem Christum, Dei beneficio, accepistis veram sapientiam, justitiam, etc.

Pro nobis moriens, nos à peccatis servitute redemit : per Baptismum nos in suo sanguine lavans, fecit justos et sanctos, in eodem sanguine nos regenerans, ex ignobilibus fecit nobiles; ex filiis iræ, Dei filios; ex peccatoribus, justos et sanctos; ex stultis sapientes, divinà scilicet sapientià.

Hæc omnia nobis Christus per suam passionem promeruit; et per suam gratiam et sacramenta produxit in nobis.

Per Christum Deus nobis omnia dedit, et veram sapientiam, et justitiam, et sanctificationem : et aliquando à morte et à miseria redimemur, ut in Domino solo gloriemur.

Omnia supernaturalia per ipsum, tota Religio in ipso.

Per redemptionem potest intelligi perfecta redemptio, à morte scilicet et miseriis, per resurrectionem.

Potest et dici quòd Christus Evangelio suo sit nostra sapientia; suà gratià, nostra justitia; sacrificio suo, nostra justificatio; suà resurrectione, nostra redemptio à miseriis.

31. *Ut quemadmodum scriptum est...* Jerem. 9. 23, 24, non iisdem verbis, sed sensu, hinc concisè sumpto.

Ex Dei dono Christus omnia nobis factus est, ut nemo nostrûm, nec in alio quopiam homine glorietur; sed in *Domino*, seu in Dei bonitate, quasi diceret : Quid ergo vos, ô Corinthii, gloriamini, sive in vobis ipsis, sive in aliis hominibus, ob sapientiam, etc. gloriamini autem in eo, qui in Christo Jesu vos regeneravit, illuminavit, justificavit, Spiritu Sancto donavit, à morte aliquando vindicabit, hincque Christiani denominamini.

Corollarium pietatis, seu in hoc capite primo ad pietatem maximè notanda, et ad praxim redigenda.

In hoc primo capite tria ad suam ædificationem notet omnis et quilibet Christianus.

Primum, quanti facere debeat Christianismi gratiam.

Secundum, quantùm horrere debeat omnem in Christianismo divisionem.

Tertium, quantùm spernere debeat quæ mundus quidem æstimat, Deus autem spernit, sapientiam humanam, potentiam, nobilitatem.

Primum colliget.

Ex n. 9. ubi Christianismus dicitur communio, societas cum Christo.

Per Baptismum Christo, Filio Dei, unitus, incorporatus, factus sum unum quid cum eo, quasi Christus ipse.

Per Baptismum itaque factus sum in Christo filius Dei, hæres Dei, cohæres, consors, socius Filii Dei; jus habens in illo ad æternam bonorum Dei fruitionem cum eo.

Quid majus? quid nobilius potest excogitari? quid felicius Deus ipse mihi dare potest? ob id gratias immensas Deo.

Ibidem n. 9. vide ad quid adstringat hæc nobilitas; scilicet ad participationem, seu imitationem internæ et externæ Christi sanctitatis.

Illum imitaberis intus, si Spiritu Dei agaris.

Imitaberis exteriùs, si sancta quæque opereris.

Hæc utraque imitatio debet esse tota nostræ æmulatio, quò plus similes erimus Christo, eò plus socii, consortes, cohæredes erimus Christi. Vide ibid.

Secundum colliget.

Primò ex dictis ad n. 10. Duo Christianos omnes ad perfectam unionem invitant, nimirum unitas corporis, et unitas spiritûs.

Unum corpus sumus omnes.

Unus spiritus, quo vivere debemus omnes.

Omnes ergo mens una, cor unum debemus esse; qui secùs facit, Christi corpus, Christique Spiritum quasi dividit; quod horrendum.

Secundò ex dictis ad n. 12 et 13. de horrore quem ipse D. Paulus habuit de minima corporis Christi scissione.

Tertiò ex ejus interrogatione, *numquid divisus est Christus?* quæ interrogatio potest Christianorum divisionibus applicari.

Tertium colliget.

Ex dictis n. 27, 28, 29. Tria mundus æstimat, sapientiam seu scientiam, potentiam, nobilitatem; et hæc tria Deus sprevit in hominum salute procuranda. Stulta, infirma, ignobilia elegit Deus, et ea quæ non sunt; ut ea quæ sunt, scilicet nobiles, potentes, sapientes destrueret.

In his ergo non gloriandum, imò ob hæc tremendum, quia à Deo contempta, et reprobata.

In Deo solo gloriandum.

Deus unicè diligendus.

Cor nostrum cordi Divino penitus conformandum.

Speciatim notanda ab Ecclesiæ Ministris.

In hoc eodem capite, præter tria jam notata, et omnibus Christianis communia, Ecclesiæ Ministri habent quædam sibi speciatim annotanda.

Omnes ergo primum versum notent: *Paulus vocatus Apostolus Jesu Christi per voluntatem Dei:* et hinc ad suam vocationem attendentes, videant an per Dei voluntatem in ministerium sint ingressi; timeant ne secundùm ejus indignationem et iram. Videant ibi dicta.

Pastores, Directores, omnesque animarum curam habentes, notent dicta ad n. 14. videantque num animas ad Christum Dominum ducant; an verò sibi ipsis devotas alliciant, reddantque suas.

Concionatores, verbi Dei ministri, notent dicta ad n. 17. *Non in sapientia verbi, ne evacuetur crux Christi:* et ad semetipsos reflexi, videant quâ simplicitate, tum animi, tum verborum, prædicent verbum crucis, seu Crucifixum. Videant ibi dicta; videant et dicta ad n. 20, 21, 22, 23, 25, 26.

ANALYSIS CAPITIS SECUNDI.

In hoc capite applicat sibi quæ in primo dixit; quia ergo Deus, sapientiâ seculari reprobatâ, elegit stultitiam prædicationis crucis, ad salvandos credentes; stultaque et infirma Deus elegit, ut confunderet sapientes et potentes.

Hinc asserit primò se ideo ad eos venisse, non in sublimitate sermonis et sapientiæ, sed in simplicitate et in infirmitate, ut Evangelium annuntiaret, ℣. 1, 2, 3, 4, 5.

Asserit secundò se tamen veram non ignorare sapientiam; hanc enim, ut ait, loquimur inter perfectos; sapientiam non hominum, sed Dei; quam nemo, nec hominum, nec dæmonum novit; sed quam solus Dei Spiritus, omnia scrutans et omniscius, revelat, ℣. 6, 7, 8, 9, 10, 11.

Hanc sapientiam nos, inquit, docuit Spiritus Sanctus, ℣. 12; hanc et nos loquimur inter perfectos, seu spirituales, ℣. 13; quia animalis homo non percipit eam, sed ei stultitia videtur, 14, 15, 16.

CAPUT SECUNDUM.

TEXTUS.

1. Et ego cùm venissem ad vos, fratres, veni, non in sublimitate sermonis, aut sapientiæ, annuntians vobis testimonium Christi.

2. Non enim judicavi me

PARAPHRASIS.

Hinc et ego veniens, Evangelium Christi vobis annuntiaturus, veni ad vos, non per sublimitatem sermonis, neque per subtilitatem sapientiæ secularis, (sed illud vobis simpliciter prædicavi.)

Ita enim me gessi apud vos, quasi nihil

Cap. II. 1. *Et ego cùm venissem ad vos...* Ut horum verborum connexionem cum præcedentibus advertas, eorumque sensum meliùs percipias,

Nota quòd cap. 1. n. 21. dixerit Apostolus quòd Deus, rejectâ seculari sapientiâ, decreverit *per prædicationis stultitiam*, seu simplicitatem, *salvos facere credentes.*

Ideò, addit Apostolus n. 27. rudes et simplices Apostolos elegit Deus: *quæ stulta sunt mundi.... et infirma....*

Ab hac thesi ad hypothesim nunc descendens, hæcque suprà dicta generaliter, sibi ipsi applicans, ait: *Et ego cùm venissem ad vos.*

Quasi diceret: Quia Deus, rejectâ seculari sapientiâ, decrevit per simplicitatem prædicationis, hominum salutem reparare.

Hinc et ego veniens, Evangelium Christi vobis annuntiaturus, veni ad vos, non per sermonis sublimitatem, seu per eloquentiam; neque per subtilitatem sapientiæ secularis, seu per philosophiam; sed Evangelium Christi vobis prædicavi simpliciter, sine adminiculo eloquentiæ, aut philosophiæ.

In cap. 1. n. 1. Apostolum se dixit Paulus *per voluntatem Dei:* hìc autem insinuat Apostolatum se gessisse juxta voluntatem Dei; quia ergo Deus simplicitatem ornamentis humanæ sapientiæ prætulit in nostræ salutis opere; ideo Paulus *secundùm Dei voluntatem Apostolus*, Evangelium Christi simpliciter prædicat, non ornato et sublimi sermone, quia tale est placitum Dei.

In se reflectat vir Evangelicus; an per, et juxta voluntatem Dei, ministerium impleat?

Caveat ergo sibi prædicator concinnatus, et de verborum elegantia nimis sollicitus; advertatque tandem se à Dei voluntate, et ab Apostolorum imitatione prorsus alienum.

In sublimitate. Gr. κατὰ, secundùm sublimitatem, seu per eminentiam sermonis. Syr. non sermone grandiloquo, neque sapientiâ annuntiavi vobis arcanum Dei.

Testimonium Christi; id est, Evangelium, quod est *testimonium Christi*, seu de Christo. Gr. testimonium Dei, id est, misericordiæ Dei. Utrumque verum est: Evangelium enim testis est divinæ in nos misericordiæ, et infinitæ Christi charitatis.

2. *Non enim judicavi me scire.......* id est, non declaravi, dissimulavi me aliud scire, etc., seu ita me gessi apud vos, quasi nihil aliud scirem, quàm Jesum Christum, huncque pro nobis crucifixum.

Huic autem scientiæ conformis fuit mea loquendi et agendi ratio. Qualis

aliud scirem, nisi Jesum Christum, huncque pro nobis crucifixum.

scire aliquid inter vos, nisi Jesum Christum, et hunc crucifixum.

---

scientia, talis est loquela; seu meus prædicandi modus fuit prædicationis meæ subjecto conformis, simplex et humilis.

Secundam ergo dat rationem, ob quam simpliciter eis sit locutus. Prima quidem fuit, quia tale est Dei placitum, qui simplicitatem prætulit eloquentiæ. Secunda verò, quia Corinthiis Jesum Christum, huncque crucifixum : quasi nihil aliud sciret prædicabat.

Notanda ad intelligentiam.

Ut D. Pauli mentem pleniùs habeas, hæcque verba profundiùs intelligas,

Attende ad n. 6. ubi ait sapientiam se *loqui inter perfectos* : et ad n. 13. ubi *spiritualibus spiritualia* confert; et ad initium tertii cap. ubi dicit quòd Corinthiis non potuit, *quasi spiritualibus loqui*, *sed lac tanquam parvulis in Christo*, potum dedit, non escam, cujus nondum erant capaces.

Et hinc intelliges 1° hunc potum, hocque pietatis Christianæ lac, esse Jesum Christum, huncque crucifixum.

Intelliges 2° Paulum se gerere apud Corinthios, quasi nihil aliud nisi Jesum Christum, huncque crucifixum, sciret, idem esse ac simpliciter et nudè Corinthiis exponere fidei Christianæ mysteria; præsertim Incarnationem Dominicam, quòd Deus pro nobis factus sit homo; pro nobis passus, crucifixus et mortuus, surrexit à mortuis; ascendit ad cœlos, sedetque ad dexteram Majestatis.

Hæc sunt elementa fidei, hocque lac quod Corinthiis, utpote infantibus in Christo, simpliciter exponebat et potum dabat.

Quando ergo dicit : *non enim judicavi*... idem est ac si diceret : Non putavi expedire, hinc et decrevi apud vos non uti aliâ scientiâ, quàm quæ est de Christo Crucifixo : illum vos docui, quasi nihil aliud scirem : fidei Christianæ rudimenta, quasi catechista, vobis simpliciter exposui. Hinc simplex, non sublimis, fuit mea loquendi ratio.

Potuisset Apostolus Corinthiis, sicut et Atheniensibus, de Divinitate sublimia dicere; at de Incarnatione Dominica, de passione et de morte Jesu Christi simpliciter agebat apud eos.

Potuisset de ipsa Incarnatione apud Corinthios, sicut inter perfectos, altè et profundè loqui; id est, multa sublimia et profunda disserere; at illis simpliciter exponebat elementa hujus mysterii, communiora et ab omnibus necessariò ad salutem credenda.

Omnes quidem articulos fidei docebat Corinthios, at præsertim illis inculcabat articulum de Jesu Christo, passo, et crucifixo, et pro nobis mortuo; quia cæterorum est basis.

Mors quippe Christi, vita nostra; in ejus morte baptizati sumus, vitamque Divinam in ejus sanguine reperimus : sanguis Christi, lac nostrum.

Observatio moralis. — Nota et animadvertè quod ex mente D. Pauli, Jesus Christus, hicque crucifixus, sit Christianæ pietatis lac : at lac Divinum; lac ab omnibus Christianis, quasi modò genitis infantibus, semper optandum, semperque potandum : quia vim habet omnium vitiorum ardores in nostris cordibus exstinguendi; vim habet omnium virtutum Christianarum pulchritudinem in animabus nostris efformandi.

1° Exstinguit omnium vitiorum ardores peccaminosos. Jesus Christus enim crucifixus bene potatus, bene meditatus et digestus, docet nos suis

3. Et ego in infirmitate, et timore, et tremore multo fui apud vos :	Hinc etiam et ego apud vos conversatus sum magna cum humilitate et cum timore et tremore (humilitatis comitibus).
4. Et sermo meus, et prædicatio mea, non in persuasibilibus humanæ sapientiæ verbis, sed in ostensione spiritûs et virtutis.	Propterea et mei sermones privati, et meæ conciones publicæ, non constiterunt verbis, quibus humana sapientia uti solet ad persuadendum; sed Dei Spiritum et virtutem præ se tulerunt.

doloribus, omnem carnis concupiscentiam crucifigere; suâ nuditate ac summâ paupertate docet nos omnem oculorum concupiscentiam crucifigere: suâ ignominiâ, suisque opprobriis docet omnem vitæ superbiam crucifigere.

2° Efformat ac nutrit omnes in nobis virtutes Christianas : quia exstinctis ardoribus vitiosis, omniumque peccatorum crucifixis capitibus; Jesus Christus crucifixus, bene potatus, meditatus, atque digestus, docet nos cordis sui humilitatem, spiritûs paupertatem, corporis abnegationem, atque mortificationem; hisque virtutibus sese efformat in nobis ipse Jesus Christus crucifixus; parvi fimus in eo et cum eo crucifixi; ut aliquandò simus in eo et cum eo gloriosi, similes evadimus crucifixo, ut regnanti et summè beato simus in æternum similes.

Felicem ergo, ô terque quaterque felicem illum qui Jesum Christum crucifixum bene sciverit! qui hoc pietatis lac bene potaverit, bene digesserit; quique hâc digestione Jesum Christum crucifixum in se efformaverit!

Hanc sacram scientiam, ô Deus misericors! da mihi servo tuo : omnia nesciam, cæterorum obliviscar! unum sciam Jesum Christum, huncque crucifixum.

Christe Jesu crucifixe, tu te cordi meo pone, nobile signaculum; da mihi tuam humilitatem, paupertatem, mortificationem imitari.

3. *Et ego in infirmitate....* dixit suprà n. 27. *infirma elegit Deus.......* hoc sibi ipsi nunc applicans, ait, *et ego* quoque *in infirmitate;* id est, magna cum humilitate, et animi demissione conversatus sum apud vos, laborans meis manibus, victumque mihi labore meo comparans.

Et timore et tremore multo fui apud vos, humilitatis comitibus; multa mala Corinthi passus est Paulus, et pejora timuit, adeo ut per Christum in visu roborari indiguerit. Vide Act. 18. 12.

Sensus itaque est quòd non sermone tantùm imperitus fuerit; sed et personâ et conversatione humilis, seu simplex et infirmus, quia *stulta et infirma Deus elegit.*

4. *Et sermo meus et prædicatio mea....* hinc, ut jam dixi, et mei privati, seu familiares sermones, et meæ conciones publicæ, *non in persuasibilibus....* id est, persuasoriis, seu aptis ad persuadendum. Syr. non fuit in persuasione verborum sapientiæ : id est, non in verbis et argumentis, quibus utitur humana sapientia ad demulcendum et ad persuadendum.

Sed in ostensione......... sed si sermonibus meis defuit ars humana; sanè non defuit eis virtus Divina: verbis quidem et argumentis ad demulcendum et persuadendum ab humana sapientia exquisitis, non usus sum in Evangelio prædicando, sed signis et miraculis, Spiritûs Sancti virtute patratis. Dei Spiritum, et virtutem Spiritûs Sancti demonstrarunt et præ se tulerunt sermones mei.

Habent mathematici suas demonstrationes, habent et physici suas. Apostolorum demonstrationes fuerunt, magno Spiritûs impetu et charitatis ar-

Ut vestra fides non nasceretur ex humana scientia et eloquentia, sed ex Dei potentia.	5. Ut fides vestra non sit in sapientia hominum, sed in virtute Dei.
(Veram tamen non ignoro sapientiam), siquidem eam loquor inter perfectos : sapientiam verò non secularem, seu mundanam ; neque superstitiosam ; dæmonum adminiculo inventam, quorum potestas per Christum destruitur	6. Sapientiam autem loquimur inter perfectos : sapientiam verò non hujus seculi, neque Principum hujus seculi qui destruuntur.
Sed loquimur Dei sapientiam, in mys-	7. Sed loquimur Dei sa-

dore, res altas et Divinas eructare; signis et prodigiis eas confirmare.

Qui voluerit ergo Apostolicus fieri, studeat ejus esse eloquentiæ, quæ res Divinas decet; non concinnatæ et de verbis sollicitæ; sed quæ res altas, veritates sublimes, profunda mysteria, ingenti dicat animo, prout Spiritûs Sancti tulerit impetus.

Tunc verba ejus erunt *quasi ignis*, aut ignitæ sagittæ corda audientium penetrantes, *et quasi malleus conterens petram*.

5. *Ut fides vestra non sit..* id est, non nascatur, etc., ut in Paraph. seu ut vestra ad Christum conversio non ascribatur humanæ sapientiæ, sed virtuti divinæ : non humanum credatur opus, sed Divinum.

6. *Sapientiam autem loquimur.....* suam tuetur apud Corinthios auctoritatem, et quia eorum aliqui Paulum, ut ineloquentem et imperitum, minùs existimabant, asserit quòd veram non ignoret sapientiam.

Quasi diceret : Licèt apud vos, ut dixi, juxta Dei placitum, neglexerim seculi sapientiam, veram tamen non ignoro, siquidem sapientiam loquor *inter perfectos;* id est, spirituales, provectiores, quos infrà n. 14. et cap. 3. n. 2. carnalibus et animalibus opponit.

Sapientiam verò non hujus seculi; explicat quæ sit illa sapientia, quam scit, et cum perfectioribus loquitur.

Ac 1° explicat quid non sit : *non hujus seculi*; id est, non secularis, mundana, humana, seu philosophia humanâ ratione comparata; sapientia hominum : hæc enim vana est.

Neque principum hujus seculi; id est, neque dæmonum, diabolus in Scripturis sæpe vocatur, *princeps hujus seculi*. Joan. 12. 31.

Neque sapientia dæmonum adminiculo inventa; seu philosophia diabolica, v. g., ars divinandi, magia cultus dæmonum. Sapientia superstitiosa, quæ tunc erat frequens, ista enim vanissima.

Qui destruuntur : scilicet quantùm ad potentiam, seu quorum dæmonum potestas per Christi regnum destruitur. *Nunc princeps hujus mundi ejicietur foras*. Joan. 12. 31.

Si cum aliis *per principes hujus seculi*, intelligas magnates, qui sapientiâ, opibus et potentiâ præstant inter homines; et quorum scientia est politica, jurisprudentia, cognitio historiarum : intellige etiam qui per mortem abolentur, et evanescunt.

Sed loquimur Dei sapientiam. 2° Explicat quid sit : *sapientiam Dei*, et consequenter veram, sicut Deus ipse verus est.

Sapientiam in mysterio absconditam : seu quæ abscondita est in mysterio, et per mysterium Incarnationis; quæ Incarnatio est per excellentiam *mysterium Dei*, *Sacramentum Dei ;* ut ipse Paulus loquitur.

Quænam est ergo illa Dei sapientia quam D. Paulus loquitur cum perfectis ?

pientiam, in mysterio, quæ abscondita est, quam præ-

terio et per mysterium (Incarnationis) absconditam, quam ab æterno Deus præ-

---

Ipse Dei Filius incarnatus; seu Christus Dominus, *in quo sunt absconditi omnes thesauri sapientiæ....*

Notanda ad intelligentiam.

Ut hanc Dei sapientiam intelligas absconditam in mysterio,

Recordare quòd Filius Dei, Verbum Patris, ab æterno, in sinu Patris, est splendor gloriæ, ipsaque Dei sapientia. Ubi verò Filius Dei factus est filius hominis; ubi Verbum caro factum est; hic Dei Filius fuit splendor absconditus in carne, sapientia Dei fuit abscondita sub tegumento humanitatis nostræ. Christus itaque est verè sapientia Dei in mysterio abscondita.

Ut autem intelligas Paulum dicentem : *Sapientiam Dei in mysterio absconditam loquor, inter perfectos,*

Nota et adverte quòd D. Paulus Christum, Filium Dei, Verbum carnem factum, omnibus quidem loquebatur et prædicabat; sed diversimodè, scilicet, unicuique pro suo captu; parvulis et adhuc infantibus in Christo, Christum ut lac, potum dabat; id est, eos rudimenta Christianæ fidei et ab omnibus necessariò credenda simpliciter docebat : ut jam dictum est, n. 2, perfectis verò, spiritualibus et provectioribus, Christum, ut solidum cibum, porrigebat, id est, eos altiora et sublimiora fidei Christianæ mysteria docebat : et hoc vocat *sapientiam loqui inter perfectos :* seu ut est in Gr. *in perfectis.*

Itaque in Christo, sapientiâ Dei, seu in Incarnationis mysterio duo sunt distinguenda, juxta mentem D. Pauli.

Alia communia, ab omnibus ad salutem necessariò credenda; v. g., quòd Deus factus sit homo, pro nobis passus, mortuus, etc., et hæc quia creditu necessaria et intellectu faciliora, Paulus loquebatur omnibus.

Alia verò secretiora, altiora, sublimia, v. g., quæ spectant ad modum et finem Incarnationis, Passionis et Redemptionis Christi : quæ ad adoptionem filiorum, ad prædestinationem, etc.; quæ ad moralem significationem Passionis, crucifixionis, mortis et sepulturæ, Resurrectionis et Ascensionis Christi. Et hæc D. Paulus loquebatur et explicabat, non omnibus, sed capacioribus tantùm, et in fide jam provectis.

Hoc autem vocat *sapientiam inter perfectos loqui,* sublimiora scilicet et profundiora de Christo, sapientiâ Dei disserere; secretiora Dei consilia et fidei mysteria exponere.

Sensus igitur est, etsi vobis, ô Corinthii, utpote in Christo parvulis, et in fide infantibus, communia tantùm fidei mysteria, seu quasi Christianæ religionis rudimenta, simpliciter exposuerim; Christumque, Dei sapientiam, vobis, velut lac, potum dederim; non ignoro tamen sublimiora de Christo mysteria; hanc enim *Dei sapientiam, in mysterio absconditam,* altè et profundè loquor cum perfectioribus et in fide provectioribus.

Recordandum hìc, quòd D. Paulus Corinthi Christianæ religionis fundamentum jecerit, Christumque pro nobis crucifixum simpliciter prædicaverit : Apollo autem iisdem Corinthiis Christum sublimiter et eloquenter explicuerit, hincque inter Corinthios schismatis origo; dum aliqui dicunt se esse Pauli, primi illorum Apostoli; alii verò se esse Apollo, viri Paulo sublimioris et eloquentioris.

D. Paulus hìc Apollo sublimiter et eloquenter prædicantem non damnat, sed suæ simplicis apud Corinthios prædicationis rationem ita reddit, ut

destinavit ad gloriam nostram (et temporalem et æternam).

Quam nullus ex Principibus hujus seculi cognovit : si enim cognovissent eam, nequaquam Dominum gloriæ cruci affixissent.

destinavit Deus ante secula in gloriam nostram.

8. Quam nemo principum hujus seculi cognovit : si enim cognovissent, nunquam Dominum gloriæ crucifixissent.

---

suam tueatur apud eos auctoritatem et famam, et nolit ab ipsis ut minùs sapiens et imperitus haberi. Hinc, ait, *sapientiam loquimur*, non cum parvulis, utpote illius incapacibus, ut dicet cap. 3. sed cum perfectis.

In mysterio. Multi et plerique recentiores, Estius, Cornel. Menoch. Tyrin., etc., volunt, *in mysterio*, referri ad *loquimur* : quasi diceret Apostolus : Loquimur secretò et apud pauciores.

Contrarium tamen asserit Theodoretus; sensus non est, in mysterio loquimur, sed sapientiam, quæ est in mysterio absconsa, hominibus proferimus. Verba sunt Theodoreti. Idem post ipsum censent alii multi.

Sed ad hanc constructionem præferendam duo me movent : primum, quia sensus multò planior et plenior est, si jungatur, *in mysterio*, cum, *quæ abscondita est*, et intelligas, ut suprà explicui, sapientiam Dei, seu Filium Dei, per Incarnationis mysterium absconditam; quæ incarnatio hìc et alibi est antonomasticè *Sacramentum et Mysterium Dei*, *et Sacramentum absconditum*.

Secundum, quia inutile est addere quòd loquatur secretò et apud paucos, cùm dixerit, *inter perfectos*, qui sanè pauci sunt.

Quæ abscondita est. Hæc enim Dei sapientia, Incarnatio Verbi huc usque abscondita fuit, mundo prorsus ignota, ipsis fidelibus, sanctisque viris, Dei amicis, velata figuris et umbris.

Quam prædestinavit Deus... Hanc tamen ab æterno Deus decrevit ad nostram sanctificationem et gloriam; seu ad gloriam nostræ adoptionis in terris; et ad gloriam nostræ beatitudinis in cœlis.

Observatio moralis. — Hic siste, lector, verba perpende, et mirare mecum : sapientiam suam, Filium suum, in mysterio absconditam, Deus prædestinavit ad gloriam tuam.

Concipe 1° si potes, sapientiam æternam Dei, Deum ipsum, in mysterio et per mysterium Incarnationis absconditam, et quasi annihilatam.

Concipe 2° si potes, hanc sapientiam Dei, sub humanitate nostra sic absconsam, ex ineffabili Dei bonitate, prædestinatam ab æterno ad tuam gloriam et temporalem et æternam.

Deus ad hominum gloriam prædestinatus! Creator ad creaturæ bonum! Filius Dei factus est filius hominis, ut tu, hominis fili, fieres filius Dei, nunc per gratiam, aliquando per gloriam.

Hanc æternam charitatem, nimiam et incomprehensibilem mirare, adora, ama, redama.

8. *Quam nemo principum hujus seculi*... Hanc Dei sapientiam, Christum Filium Dei incarnatum, ad nostram gloriam destinatum, peccatorum nostrorum purificationem in suo sanguine facturum, et æternæ vitæ gloriam nobis per mortem suam promeriturum, nemo nec dæmonum, hujus seculi principum; nec hominum quorumcunque potestatem in hoc seculo habentium, cognovit.

Nemo dæmonum : nunquam enim id attentâssent, unde suum imperium

9. Sed sicut scriptum est : Quòd oculus non vidit, nec auris audivit, nec in cor hominis ascendit quæ præparavit Deus iis qui diligunt illum :

10. Nobis autem revelavit Deus per Spiritum suum :

Sed in hoc mysterio impletum est quod prædixerat Isaias 64. 4. nec oculus vidit, nec auris audivit, nec mens cujusquam hominis concepit quæ Deus præparavit iis, qui diligunt ipsum.

(Quod autem hactenus fuit absconditum) hoc Deus nobis Apostolis suis reve-

---

erat evertendum ; nunquam per suos ministros eum crucifixissent, qui per suam mortem nobis æternam daturus erat vitam, et per suam ignominiam nos ad sempiternam adducturus erat gloriam.

Nemo hominum, potestatem in seculo habentium, nec Pilatus, nec Herodes, nec Annas et Caiphas, etc.; alias enim Christum, auctorem gratiæ, et gloriæ distributorem, nequaquam crucifigi jussissent. Idem dixit D. Petr. in Act. Apost. *Scio quia per ignorantiam fecistis, sicut principes vestri*, etc.

Non ideo tamen excusati, post tot et tanta miracula à Christo in Divinitatis suæ testimonium patrata.

Abscondit se Deus Homo, sapientia Dei, ut morti tradatur, et morte suâ vitam nobis mereatur. O bonitas ! quorumdam hominum peccato usus est Deus, ad salutem omnium procurandam. O sapientia !

9. *Sed sicut scriptum est*..... sed evenit per hoc mysterium, quod *scriptum est* : seu in hoc mysterio impletum est quod de eo prædixerat Isaias 64. 4.

Prophetæ sensum exprimit Apostolus, verba non scrupulosè refert.

In cor hominis ascendit. Id est, in mentem venit.

Isaiæ verba sunt hæc : *A seculo non audierunt, neque auribus perceperunt, oculus non vidit, Deus, absque te, quæ præparâsti exspectantibus te*. Isai. 64. 4.

Quæ præparavit. Scilicet Incarnationis mysterium, Christum Filium tuum, Salvatorem nostrum, nostramque per eum adoptionem ; ac denique gloriam æternam.

Siquidem, ut n. 7. dictum est, Sapientiam suam, Filium suum, prædestinavit Deus ad gloriam nostram, et temporalem in terris, et æternam in cœlis.

Superat autem omnem sensum et intellectum et cognitio Incarnationis Filii Dei, Salvatoris nostri, et cognitio nostræ per eum adoptionis, et cognitio nostræ per eum glorificationis æternæ.

Hic itaque Isaiæ textus intelligi potest et de Salvatore, quem nobis præparavit Deus, et de salute nostra, per gratiam in terris inchoata, et per gloriam in cœlis consummanda.

Quæ salus est Incarnationis fructus et finis, juxta illud, *quam prædestinavit*...

De his tribus, *absque te, Deus*, nec rectè cogitare, nec loqui possumus.

10. *Nobis autem revelavit Deus*...

Consequenter ad præcedentia poterat objici :

Si nec sensibus attingi, nec mente percipi potest hæc sapientia Dei in mysterio abscondita, nostraque salus ab ea manans : unde ergo tu Apostole, eam nosti, eamque loqueris ?

Huic objectioni occurrens, eamque solvens dicit : *Nobis* Apostolis suis Deus illam *revelavit per Spiritum Sanctum suum*, quem in nos effudit abundè.

lavit per Spiritum suum : hic enim Spiritus omnia etiam abditissima Dei penetrat.

Quis enim hominum novit quæ in hujus, vel illius hominis animo sunt occultata ? sanè solus istiusmet hominis spiritus, qui unum cum ipso est : ita et solus Spiritus Sanctus, qui ex Dei substantia est, et unum cum Deo, novit quæ Dei sunt.

Nos autem Apostoli recepimus, non spiritum hujus mundi, sed Spiritum Deo coessentialem, ut per illum cognoscamus ea beneficia, quæ nobis à Deo concessa sunt in Christo.

(Quæ nobis à Spiritu Sancto revelata) loquimur, aliosque docemus, non doctis humanæ sapientiæ verbis; sed eloquiis

Spiritus enim omnia scrutatur etiam profunda Dei.

11. Quis enim hominum scit quæ sunt hominis, nisi spiritus hominis, qui in ipso est ? ita et quæ Dei sunt, nemo cognovit, nisi Spiritus Dei.

12. Nos autem non spiritum hujus mundi accepimus, sed Spiritum qui ex Deo est; ut sciamus quæ à Deo donata sunt nobis :

13. Quæ et loquimur non in doctis humanæ sapientiæ verbis ; sed in doctrina spiritûs,

---

Spiritus enim omnia scrutatur.

Hic enim Dei Spiritus, utpote Deus ipse, intimè penetrat, et perfectè cognoscit omnia quæ in Deo sunt, etiam abditissima et secretissima, absque ulla inquisitione, aut perscrutatione, Deus, uno æterno mentis intuitu, omnia videt et intimè penetrat : hunc autem intuitum Dei omnia penetrantem, Scriptura, humano more loquens, exprimit per verbum *scrutatur*, quia nos scrutari solemus quæ planè et perfectè cognoscere volumus. Hinc dicit : *Scrutans corda et renes Deus.*

11. *Quis enim hominum scit quæ...* Per similitudinem probat quòd Spiritus Dei omnia novit quæ sunt in Deo, et quòd solus novit.

Sicut enim nullus hominum novit quæ sunt occultata in animo hujus, vel illius hominis, nisi spiritus, seu mens et intellectus istiusmet hominis, qui spiritus est unum quid cum illo homine;

Sic et solus Spiritus Sanctus, qui eamdem cum Deo naturam ac substantiam habet; omnia quæ Dei sunt, et in Deo, novit.

12. *Nos autem non spiritum...* Id est, non humanâ ac seculari sapientiâ donati sumus, ut terrena et secularia sciamus et loquamur.

Sed Spiritum qui ex eo est. Id est, qui ex Dei ipsius substantia est, seu Spiritum coessentialem et consubstantialem Deo, hunc præceptorem et instructorem habuimus. Ita D. Athanasius, Theophylactus.

Ut sciamus... Et quia lux est ille Spiritus Dei, per illum sumus illuminati, ut per fidem cognoscamus ea mysteria, quæ in nostri gratiam facta sunt, et ingentia beneficia, quæ ex summa Dei misericordia nobis sunt præparata, et jam in Christo concessa.

Agit D. Paulus, ut patet, de beneficiis toti humano generi, totique Ecclesiæ collatis, per Christi mysteria; frustra ergo hæc verba contorquent hæretici, ut suam stabiliant specialem fidem ac scientiam de sua v. g., justificatione in individuo : de hoc enim non agitur.

13. *Quæ et loquimur...* Id est, quæ mysteria, et dona Dei, nobis per Spiritum Sanctum revelata, loquimur, aliosque docemus; non verbis artificio rhetorico constructis, nec argumentis et rationibus ex philosophia deductis : sed eloquiis Spiritûs Sancti, seu quæ nobis suggerit Spiritus Sanctus.

spiritualibus spiritualia comparantes.

14. Animalis autem homo non percipit ea quæ sunt Spi-

Spiritûs Sancti, spiritualibus spiritualia conferentes. (Seu, ut dixi, sapientiam loquentes inter perfectos), non indiscriminatim omnibus omnia tradentes.

Animalis enim homo (seu qui solius animæ lumine naturali ducitur) non per-

---

Gr. ἐν διδακτοῖς *in doctis Spiritûs Sancti,* supple verbis. Noster interpres legit ἐν διδαχῇ, *in doctrina.* Syr. legit idem.

Spiritualibus spiritualia comparantes. Gr. conferentes. συγκρίνοντες.

Hoc nomen (*spiritualibus*) duplici modo potest sumi, vel in neutro genere, vel in masculino, et hinc duplicem sensum habet.

Si in neutro genere sumatur, sensus est quòd divus Paulus spiritualiter, seu eloquentiâ spirituali tradat res spirituales.

Si in masculino sumitur, sensus est quòd viris spiritualibus res spirituales tradat Apostolus.

In primo sensu, sermo accommodatur materiæ.

In secundo, materia accommodatur auditoribus.

Primum sensum sequitur D. Chrysostomus, et post eum multi antiqui et recentiores.

Secundum affert Theophylactus; eumque sequitur D. Thomas, et alii multi.

Sed quis sensus litteralior est, et Paulinæ menti conformior?

Attentè consideratis et præcedentibus et sequentibus, puto quòd secundus hìc enim locus relationem habet ad id, quod n. 6. præcessit. *Loquimur sapientiam inter perfectos,* et ad id quod sequitur n. 14, 15. etc., et maximè initio cap. 3. *Non potui vobis quasi spiritualibus* loqui, *sed tanquam parvulis in Christo, lac vobis potum dedi.*

Spirituales hìc vocat, quos supra vocavit perfectos; per spiritualia hìc intelligit, quod suprà sapientiam appellavit, scilicet sublimiora et secretiora fidei. Vide dicta n. 7.

Vult ergo dicere Paulus, quòd mysteria sibi revelata doceat quidem alios, non indiscriminatim, omnia omnibus tradens : sed accommodatè, et proportionatè, pro suorum auditorum captu, ea conferens et explicans; spiritualia scilicet et sublimiora tradens viris spiritualibus et perfectis : communia verò, et ab omnibus necessariò credenda, dans potum sicut lac parvulis, quos hìc animales vocat. Vide dicta c. 2. n. 7.

Itaque συγκρίνοντες, consulto et adhibito judicio tradentes, conferentes.

Comparatio est, ubi distinctio ac separatio.

14. *Animalis autem homo...* Dat rationem cur agat cum distinctione supradicta.

Ut autem textum intelligas, nota quòd *animalis,* seu qui animâ vivit, tripliciter sumitur in Scripturis. Primò qui crescit, nutritur et alimentis indiget, ut vivat, sicut alia animalia indigent alimentis; et hoc sensu Adam dicitur *animalis,* 1. Cor. 15. 45.

Secundò qui sequitur animæ sensitivæ concupiscentias, seu carnis desideria; sic Judas in sua Canonica quosdam vocat animales, spiritum non habentes.

Tertiò qui solius animæ lumine naturali ducitur, et sic etiam fidelis, qui tamen sensus, et naturale rationis lumen plerumquè sequitur, et vix assurgit ad ea, quæ sunt sensibus et rationi superiora, dicitur animalis.

Quo sensu animalis, parvulus in Christo, carnalis, et secundùm hominem, hìc idem sunt.

cipit spiritualia; stulta ei videntur, et ea non potest intelligere, quia spiritualiter sunt examinanda.

Spiritualis autem (seu perfectus, et à Sancto Spiritu illustratus) omnia etiam spiritualiora discernit et judicat: ipse verò à nemine non spirituali dijudicatur.

Nam quis hominum naturali lumine cognoscit consilia Domini, qui doceat eum? nos autem Apostoli, ex Spiritûs Sancti revelatione, tenemus Christi mentem et sensum.

ritûs Dei: stultitia enim est illi, et non potest intelligere; quia spiritualiter examinatur.

15. Spiritualis autem judicat omnia; et ipse à nemine judicatur.

16. Quis enim cognovit sensum Domini, qui instruat eum? Nos autem sensum Christi habemus.

Itaque parvulus in Christo, et adhuc animalis homo, fide licèt instructus, et mysteria credat, præ imbecillitate tamen spiritûs, non intelligit ea quæ sunt Spiritûs Dei; id est, magis spiritualia, sublimiora, ac diviniora in mysteriis fidei.

Stultitia enim est illi. Hæc, quia altiora, videntur illi absurda et rationi contraria, et ea non potest intelligere, *quia spiritualiter* sunt discutienda, examinanda, judicanda. Biblia Romana habent, examinantur; hoc autem ipsius captum superat, utpote, qui naturali tantùm rationis lumini est assuetus.

Sicut suprà, cap. 1. 18. dixit quòd *Verbum Crucis pereuntibus*, id est, infidelibus *est stultitia*. Sic nunc dicit quòd spiritualiora fidei sunt ipsis fidelibus, sed in fide parvulis, stultitia.

Hincque probat quòd hæc spiritualiora non sint illis parvulis et infirmis exponenda: ut enim benè D. Thomas explicat: his in verbis hæc includitur ratiocinatio:

Nulli sunt tradenda documenta, quæ capere non potest; sed homo animalis non potest capere spiritualia documenta: ergo non sunt ei tradenda.

15. *Spiritualis autem... spiritualis* tripliciter etiam sumitur. 1° Qui cibo non eget: ut Christus nunc. 2° Qui spiritûs dictamen sequitur. 3° Qui sublimiora fidei mysteria intelligit.

Itaque *spiritualis,* perfectus, ac solidus Christianus, qui Spiritum Sanctum doctorem habet, discernit, discutit et judicat omnia, etiam sublimiora.

Et ipse à nemine judicatur... quia aliorum examine et judicio superior est, utpote Dei Spiritu illuminatus. Hoc ergo intelligendum de homine verè spirituali, et ut spirituali, seu ut spiritualiter judicante: aliàs errare et argui potest; sicut D. Petrus à D. Paulo reprehensus fuit.

16. *Quis enim cognovit...* rationem dat, ob quam spiritualis non potest judicari ab animali: quia scilicet animalis caret sensu et intellectu rerum divinarum et spiritualium.

Quasi diceret: Ut animalis homo spiritualem judicare posset, deberet Dei mentem et secreta meliùs nosse, quàm norit homo spiritualis: at non cognoscit ea; vel enim illa naturaliter et vi luminis naturalis nosset, quod est impossibile; vel supernaturaliter, Deo scilicet revelante; sed supponitur contrarium, cùm supponatur animalis, seu solius animæ naturali lumine ductus. Quis enim hominum humano lumine mentem Dei meliùs novit, ut doceat eum?

Nos autem sensum Christi habemus. Syr. mentem; Arab. intellectum; Æthiop. cogitationes tenemus ac novimus, ex revelatione Spiritûs Sancti; ut dictum est n. 10.

Apostoli mens his in verbis est Corinthiis insinuare, 1° quòd Apostoli per Spiritum Sanctum, spiritualem ac Divinam receperunt sapientiam, ad cœlestia fidei mysteria homines edocenda; 2° quòd hæc Divina sapientia Apostolorum sit sine comparatione sublimior ac præstantior humanâ ac seculari sapientiâ, quam tantoperè mirantur Corinthii; quia adhuc animales et nondum spirituales.

Mundanæ sapientiæ contemptum ingerit; cœlestis et Divinæ sapientiæ amorem inspirat: abstrahit ab illa, ut ad hanc transferat: juxta D. Pauli scopum, istam et tu contemne, hanc ama et desidera.

Corollarium pietatis, seu in hoc capite 2. maximè notanda, et ad praxim redigenda.

Primo. — Vir Apostolicus in Apostolo Paulo observet Apostolicum vitæ, scientiæ, conversationis et prædicationis modum.

Paulus jussu Dei, Apostolus Jesu Christi, ut Apostolatum juxta Dei beneplacitum exerceat, humilis est in se, humiliter, et cum omnibus sinceræ humilitatis indiciis, inter homines conversatur, n. 3. quasi solum Jesum Christum, huncque crucifixum sciat n. 2. Hunc unum prædicat simpliciter, abjectis humanæ scientiæ ornamentis, n. 1, 4. at magno spiritûs adore, Dei Spiritum præ se ferente, n. 4.

Hæc est veri Apostoli idea, hìc à Spiritu Sancto nobis in D. Paulo descripta; ad quam quo propiùs quis accesserit, eo justiùs Apostoli titulum merebitur.

Videat Concionator Evangelicus dicta n. 1, 2, 3, 4.

Videat speciatim quæ sint Apostolicæ demonstrationes, ut illis utatur. Vide n. 4.

Secundo. — Omnis anima Christiana discat ex n. 2. quod sit lac Christianæ pietatis, sanguis nimirum Domini nostri Jesu Christi, Filii Dei, pro nobis passi, crucifixi, mortui.

Hoc lacte nutriatur per continuam meditationem:

Hoc divinum lac bene potatum et digestum, omnium vitiorum ardores exstinguit in piis cordibus.

Hoc idem lac omnium Christianarum virtutum pulchritudinem efformat in animabus sanctis.

Vide fusiùs dicta ad versum secundum.

Tertio. — Vir spiritualis et perfectus discat ex n. 7. quæ sit vera sapientia, cui debeat perpetuò studere, scilicet Jesus Christus, Deus Homo, seu æterna Dei sapientia, sub humanitatis nostræ tegumento abscondita; *in ipso habitat plenitudo Divinitatis:* hinc in eo *absconditi sunt omnes scientiæ et sapientiæ thesauri.* Quò intimiùs illum penetraveris, eò profundiores scientiæ et sapientiæ thesauros invenies.

Hanc sapientiam miraberis pro te in mysterio absconditam, et quasi annihilatam, n. 7. initio.

Hanc sapientiam amabis ab æterno prædestinatam ad tuam temporalem et æternam gloriam, n. 7. in fine.

ANALYSIS CAPITIS TERTII.

Paulus, qui in capite 2. ỷ. 13, spiritualibus spiritualia confert, Corinthiis, utpote carnalibus, spiritualia conferre non potuit; sed lac, quasi parvulis, potandum dedit, ỷ. 1, 2.

Etiam et nunc carnales sunt et parvuli, quia de magistrorum suorum præcellentia pueriliter inter se contendunt, ỷ. 2, 3, 4.

Ut hanc Corinthiorum infantiam erudiat, simul et illorum schisma funditus evertat, quærit : Quid ergo sunt illi magistri vestri, ob quos inaniter contendistis? ỷ. 4.

Nonne ministri Dei, qui vobis fidem dedit; et quidem ministri tales, quales illos effecit. ỷ. 5.

Hinc eis concludendum relinquit : Ut quid ergo de ministris gloriamini, et non potius de Domino, à quo et fides vestra et vestrorum præceptorum omnis excellentia?

Rem duabus illustrat similitudinibus.

Prima. Agricultura estis, ô Corinthii; Deus agricola; vestri præcones sunt ejus ministri; unus eorum vos Dei jussu plantavit, alter rigavit : ut Deus solus effecit, ut plantati et rigati, germinaretis, cresceretis et fructificaretis, ỷ. 6.

Concludendum relinquit : Ergo Deo agendæ gratiæ, et in Deo gloriandum; non in ministris, qui suam à Domino mercedem pro labore recipient, ỷ. 8.

Secunda. Vos, ædificium; Deus architectus; Apostoli sunt ejus cooperarii; unus, Dei jussu, fundamentum posuit, alii superædificant, ỷ. 9.

Hic relicto tantisper ædificio, deflectit ad operarios. Ego, inquit, inter vos fundamentum posui; videat quivis alius operarius quid fundamento superædificet.

Equidem non potest aliud poni fundamentum, quàm quod à me positum est, scilicet Christus Jesus, ỷ. 10, 11. Potest autem diversimodè huic fundamento inædificari, scilicet vel aurum, vel argentum, vel lapides pretiosi; vel ligna, vel fœnum, vel stipula, ỷ. 12.

Quale autem fuerit cujusque opus, ignis probabit in die judicii : ille, cujus tunc opus in igne illæsum permanserit, ỷ. 13. Bonus operarius reputabitur et remunerabitur, ỷ. 14. Ille verò, cujus opus arserit, operam laboris sui perdet, et operis sui dispendium patietur;

et ipse salvabitur sicut homo, incensâ domo, transiens per ignem, ℣. 15.

Redit ad ædificium. Templum Dei vos estis, ℣. 16; deinde malos operarios alloquitur : Væ eis qui templum Dei violaverint, disperdet illos Deus, ℣. 17.

Hìc illos omnes alloquitur, et eos præsertim, qui ob sapientiam humanam efferebantur. Et sicut suprà, ℣. 10, dixit : *Videat unusquisque*, etc. sic nunc : *Nemo se seducat, humanâ sapientiâ deceptus* : sed qui hâc sapientiâ sapiens est, simplicitati et humilitati Evangelicæ studeat, ut verè sapiat, ℣. 18.

Corinthios omnes alloquens, ex supradictis concludit : nemo glorietur in hominibus, quicunque sint illi, sed in Domino : omnia quippe per Christum nostra sunt, nos Christi; Christus Dei. Itaque in Christo Domino gloriemur, per quem et in quo nobis omnia donata sunt; et in Deo, qui nobis Christum ipsum, et omnia in ipso nobis donavit, ℣. 21, etc.

CAPUT TERTIUM.

PARAPHRASIS.

Et ego, fratres, cùm essem apud vos, non potui convenienter vobiscum loqui quasi cum spiritualibus; sed veluti cum carnalibus, sed adhuc in Christo parvulis.

Lac vobis potandum dedi; non escam solidam præbui: nondum enim eam ferre

TEXTUS.

1. Et ego fratres, non potui vobis loqui quasi spiritualibus, sed quasi carnalibus. Tanquam parvulis in Christo, -

2. Lac vobis potum dedi, non escam: nondum enim

Cap. III. 1. *Et ego, fratres...* sicut hic locus ad præcedentium intelligentiam confert, sic ex præcedentibus ipse clariùs intelligitur.

Quis sit spiritualis, intelligitur ex cap. 2. n. 15. quis sit carnalis, parvulus in Christo, seu animalis, ex n. 14. cum hoc discrimine, quod animalitas hìc imbecillitatem mentis ac judicii denotet; carnalitas autem vitium affectûs indicet.

Quid sit lac, seu facilior et suavior Christianæ religionis doctrina, ex n. 2 et 7. de humanitate et passione Christi; quid esca, seu solidus cibus, sublimior doctrina, sapientia, n. 7.

Horum autem cum præcedentibus connexio clara est.

Paulus suprà dixit quod sapientiam loquatur inter perfectos, n. 6. et quod spiritualia spiritualibus conferat, seu sublimiora perfectis, n. 13.

Nunc Corinthiis rationem reddit, cur hanc apud illos sapientiam non sit locutus; nimirum quia illius incapaces erant.

Et ego, fratres, cùm apud vos essem, non potui convenienter, seu non judicavi expedire vobis, quasi spiritualibus spiritualia conferre, et sapientiam inter vos loqui; (non propter suam egestatem, sed propter illorum imbecillitatem), sed necesse duxi vobis, *quasi carnalibus*, id est, adhuc in Christo parvulis.

2. *Lac vobis...* dare potandum; seu elementa fidei simpliciter tradere; non escam, seu solidum cibum præbere, quem nondum ferre et concoquere poteratis.

Quasi diceret: Temperanda et vobis accommodanda fuit Christi doctrina: quia ergo parvuli eratis in Christo, et quasi modò geniti, *lac vobis dedi*, non cibum; ut parvulis locutus sum, simplicem fidei doctrinam simpliciter vobis tradidi, sapientiam verò, seu sublimiorem ejusdem fidei doctrinam non sum locutus: non quia nesciebam, sed quia non vobis expediebat: illius enim eratis incapaces: *animalis homo non percipit.....* ut dixit suprà, cap. 2. n. 14.

Nota et adverte quòd postquam Apostolus in præcedentibus suam in prædicando simplicitatem apud Corinthios tuitus est; 1° quia talis fuit Dei voluntas, qui simplicitatem prætulit humanæ sapientiæ, cap. 1. n. 21, 27; 2° quia prædicationis suæ materia, scilicet, Jesus Christus, hicque crucifixus, simplicem prædicandi modum postulat. cap. 2. n. 2;

Tertiam nunc rationem addit, quæ Paulinæ prædicationis simplicitatem ita justificat, ut et Corinthiorum supercilium, ob sapientiam secularem superbientium, deprimat.

poteratis, sed nec nunc quidem potestis : adhuc enim carnales estis.

poteratis ; imò ne nunc quidem potestis ; quia carnales et infantes adhuc estis.

3. Cùm enim sit inter vos zelus et contentio ; nonne carnales estis, et secundùm hominem ambulatis ?

Cùm enim inter vos, quasi inter parvulos, sit æmulatio ; et ex æmulatione contentio ; nonne carnales estis, secundùm humanum et carnalem affectum ambulatis ?

4. Cùm enim quis dicat : Ego quidem sum Pauli ; alius autem : Ego Apollo ; nonne homines estis ? Quid igitur est Apollo ? quid verò Paulus ?

Cùm enim unus vestrûm dicat : Ego sum Pauli ; et alter dicat : Ego sum Apollo ; nonne humanis et carnalibus affectibus estis obnoxii ?

Quid sunt igitur sive Apollo, sive Paulus, sive alii ?

Affirmat enim quòd ob eorum in religione Christiana ruditatem et infantiam, necesse habuerit eis simpliciter loqui, utpote, altioris doctrinæ, seu sapientiæ incapacibus.

Hinc discat omnis doctor, quòd doctrina sit auditoribus accommodanda ; parvulis lac sit dandum, provectioribus esca solidior præbenda.

Omnium quippe est fides ; at paucorum intelligentia : hujus prudentiæ defectu, quot conciones inutiles !

Doctrinam auditoribus accommodabat Doctor gentium ; quia semetipsum non prædicabat, nec suam in prædicando gloriam quærebat ; sed auditorum salutem.

Quot, è contrà, concionatores, quia semetipsos quærunt, sublimia prædicant non utilia ; cibum solidiorem apponunt, ubi lac præbendum foret !

Caveant et sibi directores animarum, qui antequam à vitiis purgaverint, vanis et curiosis spiritualitatibus animas occupant.

Sed nec nunc quidem potestis... Imò ne nunc quidem potestis, tanto post fidem acceptam tempore ; quia scilicet carnales adhuc et infantes estis.

Confundit, ut proficiat ; pungit, ut ulcus aperiat et sanet.

3. *Cùm enim sit inter vos zelus...* id est, æmulatio, invidia, quasi inter parvulos, *et contentio,* id est, et ex invidia pueriliter contendatis de vestrorum præceptorum dignitate. Gr. addit ; et dissidia, id est, et ideo inter vos scindamini : Syrus addit idem quod in Græco.

Gradationem observa ; invidia contentionem parit, contentio divisionem : seu, ut ait Theodoretus, zelus est pater contentionis ; hæc autem gignit dissidia.

Nonne carnales estis : ad Gal. 5. 20. inter opera carnis enumerat contentiones, etc. *et secundùm hominem ambulatis*, id est, secundùm affectum humanum et carnalem.

4. *Cùm enim quis dicat : Ego quidem...* id est, cùm enim unus vestrûm dicat : *Ego sum Pauli*, et alter dicat : *Ego sum Apollo...* nonne hinc sequitur quòd secundùm carnem adhuc vivitis, et non secundùm Spiritum ; et ideo carnales estis, non spirituales ?

In forma : ille carnalis est qui invidiæ, contentioni et scissuræ subjacet : tales estis, cùm unus vestrûm contentiosè dicat, *ego*, etc. ergo carnales estis.

Quot Christianos ferit hæc ratiocinatio ! quot enim invident, contendunt, scinduntur, et toto tempore vitæ sunt carnales !

Ministri sunt ejus, cui credidistis : et illorum unusquisque ministrat, sicut illi dedit Dominus.

Ego Paulus Dei minister, Ecclesiam vestram plantavi per fidem ; Apollo, alter Dei minister, vos quasi plantam novellam rigavit uberiori doctrinâ ; sed Deus vobis à me plantatis, ab Apollo rigatis, dedit vitam gratiæ et incrementum fidei.

Itaque nec plantator, nec rigator debent

5. Ministri ejus, cui credidistis ; et unicuique sicut Dominus dedit.

6. Ego plantavi, Apollo rigavit : sed Deus incrementum dedit.

7. Itaque neque qui plan-

Hinc discamus charitati, paci, et unitati studere, qui fructus sunt spiritûs et veræ spiritualitatis characteres.

5. *Quid igitur est Apollo?* Ecce tandem securim ad schismatis radicem apponit. Quid sunt igitur sive Paulus, sive Apollo, sive omnes illi magistri, ob quos inaniter contenditis?

Ministri ejus cui credidistis. Gr. per quos credidistis. Syr. idem ; id est, ministri sunt, quorum operâ externâ usus est Deus ad vobis prædicandum verbum, per quòd fides vobis est data.

Et unicuique sicut Dominus dedit, id est, et sicut unicuique dedit Dominus. Seu unusquisque illorum ministrat et secundùm talentum à Domino acceptum ; et secundùm ministerii officia illis à Domino distributa.

Concludendum relinquit ; ergo vobis in Domino gloriandum, cujus sunt ministri ; in illo, inquam, à quo et fides vestra, et à quo omnis ministrorum excellentia.

Hinc disce quo loco Doctor sit habendus : minister est, non dominus ; canalis est, non fons : à Deo habet quidquid est et quidquid habet ; et ministerium et talentum et sapientiam.

Deus itaque in illos considerandus, audiendus, reverendus. Vide dicta in cap. 1. n. 13.

Idem de libro sapiente dicendum ; ita legendus est, ut per eum, quasi per canalem, ad sapientiæ fontem ascendamus.

Fons sapientiæ Verbum in excelsis : hinc omnis sapientia creata fluit. Ad hunc itaque fontem recurre, attende, quotiescunque videris aliquem sapientiæ rivulum. Bibe de rivulo ; gratias age fonti ; lauda Deum omnis sapientiæ fontem ; ama, cole, reverere Verbum æternum, ipsam sapientiam : ipsi omnis honor et gloria.

6. *Ego plantavi, Apollo rigavit.* Similitudine rem illustrat.

Ecclesia vestra agricolatio est, Deus agricola, Apostoli vestri sunt agricolæ servi, quorum unusquisque diversum officium accepit à Domino et talentum ad illud aptum.

Ego Paulus, Dei minister, Apostolus juxta Dei voluntatem, Dei jussu, Ecclesiam vestram *plantavi* per fidem, quam vobis prædicavi primus : seu vos, ô Corinthii, in Ecclesiæ agro plantavi, prima Christianæ religionis elementa docens.

Apollo, alter Dei minister, superveniens, vos quasi plantam novellam fovit, excoluit, *rigavit,* uberiori et ampliori doctrinâ Christum et Christianam religionem vos docuit.

Sed Deus incrementum dedit : at Deus solus, agricola primarius, vobis à me plantatis, et ab Apollo rigatis, vitam gratiæ, et incrementum fidei et virtutum dedit. Ipse solus per suam gratiam internam fecit ut vos, plantati, rigati, viveretis, germinaretis, cresceretis et fructificaretis.

tat est aliquid, neque qui rigat : sed qui incrementum dat, Deus.

8. Qui autem plantat, et qui rigat, unum sunt. Unusquisque autem propriam mercedem accipiet secundùm suum laborem.

à vobis ut aliquid considerari; sed Deus solus, qui vitam vobis et incrementum dedit.

Uterque autem et plantator et rigator æquè sunt ministri ejusdem Domini, à quo unusquisque illorum propriam mercedem recipiet, secundùm laborem suum.

7. *Itaque neque qui plantat...* itaque nec plantator, nec rigator debent à vobis aliquid considerari, sed Deus solus, à quo vestra gratiæ vita et incrementum fidei.

Illi quidem extrinsecum suum dederunt vobis ministerium, secundùm quod illis à Domino datum et præceptum est; at actione suâ non attigerunt interiorem affectum conversionis et sanctificationis vestræ; sed illam solus Deus, ut auctor gratiæ effecit, sicut Deus solus, ut auctor naturæ, vegetationem dat plantis naturalibus, non autem illarum plantator et rigator.

Itaque plantator et rigator, si ad Deum comparentur, non sunt aliquid, nihil sunt; 1° quia à se non sunt, seu nihil sunt; 2° quia quod sunt et quod habent, seu quòd plantant et rigant, hoc habent à Deo; 3° quia per suam operam externam non attingunt internum gratiæ effectum, non sunt auctores, aut conversionis ad fidem, aut majoris sanctificationis per incrementa fidei, spei et charitatis.

Concludendum relinquit :

Ut quid ergo gloriamini in hominibus, qui nihil sunt, nihil habent, nihil possunt?

Deo soli gratias agite, qui vobis per suos ministros vitam gratiæ dedit : in Deo solo gloriamini, à quo et vita vestra, et omnis ministrorum suorum opera et excellentia.

Hoc sciat et ad hoc attendat omnis anima fidelis. Arbor seu planta sum in Ecclesiæ agro per Baptismi ministrum plantata : rigata per verbi divini et sacramentorum ministros; et à Deo solo pendet spiritualis et divina animæ meæ vita; ipse solus dat gratiam, et incrementum gratiæ.

Hinc sub Dei manu omnipotenti frequenter et assiduè humilietur; in manibus tuis sors et æterna vita mea : sic humiliata, annihilata oret, instet, gemat, speret.

Et de hoc persuasus sit omnis operarius in agro Dei laborans : nihil sum; nihil possum; à Deo solo salus : Domini est movere, tangere, convertere, incrementum dare. De hoc persuasus laboret, omnia exspectans à Deo, et laboris sui fructum et mercedem.

8. *Qui autem plantat et rigat, unum sunt :* id est, æquè sunt ministri unius et ejusdem Domini, à quo quisque illorum propriam mercedem recipiet secundùm laborem suum.

Quasi diceret : Aut nihil sunt, aut idem sunt : nihil in se et à se; ut quid ergo in illis gloriamini, quasi magni sint aliquid? Idem sunt, Dei ministri, et cooperarii secundùm talentum unicuique datum, ut quid ergo eos discernitis et unum alteri præfertis, et ob eos qui sunt unum et idem, scindimini?

Quòd si labore et merito sunt dispares, hoc nihil ad vos, sed ad Dominum spectat, qui reddet unicuique secundùm proprium laborem et meritum.

Nota, pro magnitudine laboris erit merces : hoc solari debet operarios, qui non secundùm fructum, qui non pendet ab illis; sed secundùm laborem suum, remunerabuntur.

Dei enim sumus cooperarii, in vobis colendis, qui Dei estis agricultura; et in vobis ædificandis, qui estis ædificium Dei. (Hinc unum sumus, hincque à Domino merces nostra.)

Ego Paulus, secundùm gratiam à Deo mihi datam, Ecclesiæ vestræ fundamentum posui ut architectus sapiens: alius autem super illud ædificat: porrò videat quisque quomodo superædificet.

9. Dei enim sumus adjutores: Dei agricultura estis, Dei ædificatio estis.

10. Secundùm gratiam Dei, quæ data est mihi, ut sapiens architectus fundamentum posui: alius autem superædificat. Unusquisque autem videat quomodò superædificet.

---

9. *Dei enim sumus adjutores.* Dat rationem cur dixerit: *Qui plantat et qui rigat, unum sunt.* Scilicet, Dei cooperarii; Domino ut primario agricolæ subservientes, ut vos, plantas ejus, excolamus Domino, ut summo architecto subservientes, ut vos, ædificium ejus spirituale, exstruamus.

Nota quòd Apostoli Deo cooperantur, hìc, et Dominus Apostolis cooperatur, Marci 16. 20. sed ubique Deus Dominus est, ubique Apostoli ministri.

Magna tamen et divina est hæc dignitas, Di cooperatorem esse in reductione rationalis animæ ad suum principium; id est, in conversione animarum, ex D. Dyonisio citant Estius et Cornelius.

Licèt itaque Apostoli et Apostolici viri, ad Deum comparati, nihil sint, ut suprà dictum est n. 7 et 8. ad nos tamen comparati, in Deo et ob Deum maximè reverendi sunt; quia Dei cooperarii, Deique adjutores.

Intellige adjutores, non ex indigentia, aut infirmitate, sed ex misericordia et bonitate: nullius operâ indiget Deus.

Dei ædificatio estis; hìc altera incipit metaphora, quâ rem eamdem illustrat: scilicet, quòd Apostoli sunt ministri Dei.

Vos, ô Corinthii! spirituale et divinum estis ædificium, cujus ipse Deus architectus est; nos Apostoli, sumus Dei cooperarii et adjutores; quorum alii, jubente Deo, ponunt fundamentum; alii super jactum fundamentum ædificant.

10. *Secundùm gratiam Dei... Ego* Paulus, *per voluntatem Dei Apostolus,* Deique cooperarius, vestri spiritualis ædificii *fundamentum posui, secundum gratiam... quæ data est mihi,* à Deo scilicet.

Hoc addit expressè, ut Corinthiorum nullus ob id in Paulo glorietur, quasi Paulus ex se et suâ virtute hoc illis beneficium præstiterit; sed ut omnes ipsi Deo, bonorum omnium largitori et fonti, gratias agant, quòd per Paulum, suum servum et cooperarium, eos in fide fundaverit.

Alius autem superædificat. Apollo, et omnes alii, qui post me supervenerunt, ut vos erudiant in fide, super fundamenta per me posita ædificant.

Notandum ad intelligentiam litteralem.

Nota quòd sicut, ex D. Paulo, hic plantare et fundare sunt unum et idem, scilicet, prima fidei elementa docere; ita et in ejus mente rigare et superædificare sunt idem; nimirum, doctrinam fidei traditam perfectiùs docere et fusiùs explicare.

In sensu itaque litterali, per *superædificantes,* hìc et in sequentibus verbis, Paulus intelligit doctores omnes qui post ipsum Corinthios in fide docturi supervenerunt.

Unusquisque autem videat... relicto igitur ad tempus ædificio, deflectit ad

11. Fundamentum enim aliud nemo potest ponere, præter id quod positum est, quod est Christus Jesus.	Nam quòd ad fundamentum spectat, nemo potest aliud ponere, quàm quod ego posui, scilicet, Christum Jesum; (cujus fidem vos primus docui.)

ædificantes, et doctores alloquitur, præsertim eloquentes, quibus à vanitate periculum est, eosque monet ut ab ea sibi caveant.

Corinthi enim fuisse doctores vanos et inflatos patet ex cap. 4. n. 18 et 19. illos ergo alloquens, ait : Videat quisquis ad vos prædicaturus supervenit, qualem doctrinam principiis fidei à me positis superaddat; seu videat quid, quomodo, quo fine, quâ charitate, ac animi puritate vos doceat.

Observatio moralis. — Hic quidem sensus est litteralis, ut ex contextu patet : sed non propterea contemnendam puto D. Joan. Chrysostomi interpretationem, quæ per superædificantes intelligit omnes et singulos fideles : imò tanti Doctoris revereor sententiam; quia si non est ipsissima mens D. Pauli, saltem ipsi est conformissima, et hæc in illa includitur.

Ut hanc ergo tanti viri sententiam, quæ valde instructoria et ædificatoria est, intelligas;

Omnis et quælibet anima fidelis, sicut et Ecclesia, sive particularis, sive universalis, ædificium est spirituale et divinum, cujus architectus ipse Deus; ejus autem cooperarii Apostoli, seu Episcopi, seu Sacerdotes; fundamentum est fides in Christum per Baptismum data; operarius autem superædificatus est omnis et quicunque fidelis.

Hoc nostrum ædificium spirituale debet usque ad finem vitæ crescere; id est, supra fidei fundamentum in anima per Baptismi ministros positum, debet unusquisque fidelis continuè superædificare, sub bona opera omnium virtutum superaddere.

Putat ergo D. Chrysostomus, et alii interpretes Græci, illius sequaces, quòd D. Paulus transiens à doctrina ad mores, Corinthios fideles et nos in eorum persona alloquatur dicens :

Videat unusquisque fidelis; quid supra fidem sibi datam ædificet.

Superædificatio debet esse fundamento congrua : videte ergo quid Christo Domino, per fidem in animabus vestris posito, quasi fundamento, inædificetis, qualia opera fidei in Christum superaddatis.

Hoc tu, Christiane, tanquam tibi ipsi dictum assume tuumque redde. Cogita quòd per Baptismum factus es templum Dei. Tunc inceptum est in te et quasi fundatum hoc Dei templum. Cogita et quòd in eo superædificando: sis Dei cooperarius et adjutor; toto vitæ tuæ tempore huic fundamento per Baptismum jacto, debes inædificare templum Dei.

Vide ergo quid ædifices. Cave ne quid Christo Domino indignum et incongruum inædifices.

Templum Dei sanctum sumus, templum in Christo Domino fundatum, templum in quo habitat Spiritus Sanctus : ad hæc tria attende, et vide ne quid eis indignum facias.

11. *Fundamentum enim aliud...* dat rationem ob quam superædificantes moneat, et discrimen affert inter se fundatorem et alios doctores superædificantes.

Nam quod spectat ad fundamentum, nemo potest aliud ponere, quàm quod ego posui, scilicet, Jesum Christum, cujus fidem et doctrinam ego vos docui primus.

Christus primarium est Ecclesiæ fundamentum, seu fundamentum fun-

Si quis autem super hoc fundamentum ædificat aurum, vel argentum, vel lapides pretiosos, vel ligna, vel fœnum, vel stipulas.

12. Si quis autem superædificat super fundamentum hoc, aurum, argentum, lapides pretiosos, ligna, fœnum, stipulam.

---

damentorum, et habens à se suam soliditatem, sicut rupes aliqua, ut ait D. Thomas.

Hoc tamen non impedit quominùs Apostoli sint ejusdem Ecclesiæ fundamenta secundaria, in Christo ipso proximè fundata, et ab ipso suam soliditatem habentia : ait idem angelicus Doctor.

Idem intellige de anima fideli, templo Dei; illius fundamentum non potest aliud poni, quàm fides in Christum Jesum : *Nec enim aliud est nomen sub cælo datum in quo nos oporteat salvos fieri :* domus Dei credendo fundatur, sperando erigitur, amando perficitur. D. Augustinus.

Huic ergo primario et propriè unico totius religionis fundamento, unire, et innitere. O anima Christiana ! unire, inquam, fide, charitate, ipsique unita et totaliter innixa, omnes religionis actus exerce, adora, gratias age, veniam pete, ora pro te et aliis : in Christo, cum Christo et per Christum age, patere, offer, ora, ut jam dictum est Ep. ad Rom. cap. 16. in corollario : omnia cum Christo, nihil sine Christo.

12. *Si quis autem superædificat...* unica quidem est fundandi ratio, ut jam dixi; at diversimoda potest esse superædificatio.

Potest enim super fidei fundamenta jam posita superædificari, vel aurum, vel argentum, vel lapides pretiosi, v. g., marmorei et porphyretici ; vel potest superaddi lignum, fœnum et stipula.

Quandoquidem doctores superædificantes alloquitur, ut n. 10. notatum est; consequens est ut de doctrina intelligatur, quod metaphoricè vocat *aurum, etc. vel lignum, fœnum, etc.*

Per tria, quæ præclara sunt in mundo, bonam doctrinam significat, ait Ambrosius.

Per tria frivola, vana et corrupta dignoscitur doctrina, ait idem : per corruptam intellige minùs puram. Agit enim Apostolus de superædificantibus, non de corrumpentibus, seu destruentibus, de quibus n. 17.

Itaque per *aurum, argentum, lapides pretiosos*, quæ, ut ait D. Thom. inclytam habent charitatem, inconsumptibilitatem et pretiositatem, intelligit doctrinam solidam, puram, lucentem pariter et ornantem, seu ædificantem, quæ ex sacris Scripturis sit hausta, vel ex ipsis fidei principiis, vel mysteriis educta.

Per *ligna, fœnum, stipulam :* quæ vilia sunt, obscura, et facilè consumptibilia, intelligit doctrinam, equidem in se bonam (aliàs destrueret fidem, non super fidem ædificaret), sed minùs solidam, minùsque utilem, nimis curiosam, phaleratam, pomposam, quæ philosophiæ ac secularis sapientiæ ornamentis sit permixta, et ideo ad applausus sit aptior quàm ad ædificationem.

Videat ergo unusquisque Doctor quid *super* fidei fundamenta per me posita *ædificet;* an doctrina ejus sit solida, pura, lucens, ornans et ædificans Ecclesiam; an verò vana, minùs solida, nimis humana et ornata.

Et hoc quidem puto litteraliter intelligi : bene tamen et in sensu Apostoli, si non primariò, saltem secundariò, hoc de fidelibus omnibus intelligere potes, fidei fundamento proprias suas actiones superexstruentibus; vel bonas, per aurum, argentum et lapides pretiosos significatas, vel minùs

13. **Uniuscujusque opus manifestum erit : dies enim Domini declarabit, quia in igne revelabitur : et uniuscujusque opus quale sit, ignis probabit.**

Quale sit uniuscujusque opus aliquando manifestum erit : hoc enim dies Domini declarabit ; quia in igne et cum igne fiet et declarabitur dies illa : et tunc ignis uniuscujusque opus non manifestabit tantùm, sed et probabit.

---

bonas, et peccatis venialibus infectas, per lignum, fœnum et stipulam figuratas.

Videat ergo unusquisque fidelis quid fidei in Baptismo acceptæ inædificet; an charitatis aurum, sapientiæ et contemplationis argentum, et omnium virtutum lapides pretiosos? An verò opera bona quidem, sed vanitate, vel aliis peccatis venialibus infecta ?

Nota quòd cùm de superædificantibus hìc agat Apostolus, et non de destructoribus, de quibus n. 17. consequenter hæc ejus doctrina non potest intelligi de Doctoribus hæreticis, eorumque doctrinis impuris ; etenim fidem evertunt, non super fidem ædificant. Nec etiam de peccatis mortalibus, qui talia agunt, non salvantur; hi autem de quibus agit Apostolus, salvabuntur. n. 15.

Videat ergo quid, quomodo, et quo animo quisque fidelis superædificet.

13. *Uniuscujusque opus*..... quia uniuscujusque opus aliquando tandem erit omnibus manifestum : materiæ differentiam patefaciet dies judicii. Theodoretus. *Dies enim Domini*... Gr. nam dies, Syr. dies enim ille. Dies judicii dicitur antonomasticè, *dies* vel *dies illa*, vel *dies Domini*.

Jam nostra dies est, dies hominis, tempus nostrum, quando nostram implemus voluntatem, etiam contra Deum, ait D. Thomas, post D. Anselmum.

Dies autem judicii erit dies Domini; quia voluntas Domini complebitur de hominibus, qui per justitiam, vel præmiabuntur, vel damnabuntur.

Dies ergo judicii declarabit quale fuerit opus cujuscunque ; *quia in igne revelabitur.*

Alludit ad id quod scriptum est, Psal. 96. *Ignis ante ipsum præcedet.* Ignis nempe conflagratorius mundi, quasi Divinæ justitiæ lictor, judicem mundi præcedet et per illum *revelabitur*, id est, declarabitur, seu apparebit quòd dies illa sit dies judicii.

Quia ergo in igne et cum igne fiet dies illa.

Hinc, ait D. Paulus, *uniuscujusque opus*, non tantum erit manifestum, sed et probatum ; ignis quippe suâ luce manifestabit, et suo calore probabit uniuscujusque opus.

Sicut ignis noster nunc aurum purum probat, impurum purgat, stipulas et ligna comburit ;

Ita ignis conflagratorius omnes justos, qui tunc erunt super terram, probabit quidem ; sed quos puros, ut aurum, invenerit, illæsos et doloris immunes servabit ; quos autem bonos quidem, sed culpis venialibus impuros repererit, purgabit plus aut minùs, pro cujusque meritis, torquendo ; malos autem et impios secum tandem in infernum convolvens inflammabit et torquebit in æternum.

Erit ergo ignis ille, probatorius, purgatorius, et vindicatorius, sed diversorum respectu.

Sufficit itaque ad explicandos effectus hìc ab Apostolo designatos, scilicet probare, purgare, perdere seu punire ; nihil ergo melius intelligi potest per ignem hìc ab Apostolo allegatum, quàm ignis conflagratorius mundi : quâ de re vide fusiùs Estium, et Cornelium à Lapide.

Ille, cujus opus, quod superædificavit, illæsum manserit in igne, laboris sui justam recipiet mercedem.

14. Si cujus opus manserit quod superædificavit, mercedem accipiet.

Ille verò, cujus opus exustum fuerit ab igne, et laboris operam perdet, et operis

15. Si cujus opus arserit, detrimentum patietur : ipse

Notanda ad intelligentiam.

Ad hunc omnem locum breviter et clarè explicandum,

Nota 1° quòd per diem Domini designetur dies judicii universalis, in quo, ut canit Ecclesia, Christus venturus est judicare seculum per ignem.

De hoc die loquitur Apostolus hìc et alibi, tanquam instet, et suo tempore sit futurus; ut ad eum, velut incertum et vicinum, assiduè se præparent omnes fideles.

Sed sub hac die judicii universalis comprehenditur et dies judicii particularis, seu dies mortis, in quo unusquisque judicatur : idem enim utriusque diei judicium erit, et eadem utriusque judicii sententia.

Nota 2° quòd per ignem, de quo hìc Apostolus, intelligitur ignis conflagrationis, qui prævius, comes et lictor Christi judicis erit; quippe probabit et purgabit eos qui tunc vivent : impuris mortem et pœnam, plus aut minùs acerbam, pro cujusque meritis afferens.

Sed sub hoc igne intellige purgatorium ignem, quo statim post mortem purgantur animæ justæ; et ita intellexerunt Patres latini in Concilio Florentino : uterque ignis purgatorius est : ille conflagrationis, scilicet, purgatorius erit universorum tunc viventium; hic nimirum, ignis purgatorii, est singulorum nunc decedentium, purgatorius.

Hìc ergo se habet ad illum tanquam pars ad totum, et unus in altero debet intelligi.

Hac de re vide plura apud Cornel. à Lapide, qui existimat non improbabiliter, quòd unus et idem ignis futurus sit; ita ut desinente purgatorio in fine mundi, ignis illius loci fiat conflagrationis ignis.

14. *Si cujus opus manserit*.... operarius ille, *cujus opus*, utpote solidum, vim ignis toleraverit et in illo *permanserit* illæsum, bonus reputabitur operarius, et à Domino, supremo architecto, remunerabitur : seu justam laboris sui *mercedem recipiet.*

Perseverat in metaphora ædificii à n. 9. cœpta : domus ex auro, argento, marmore, non læditur ab igne : ita doctrina pura et sana (vel opera sancta) nihil patientur in Dei judicio, sive universali, sive particulari, ut dictum est n. 13.

Sed sive Doctor, sive Christianus quicunque sit, laudabitur et præmiabitur æternitatis coronâ.

5. *Si cujus opus arserit*...... ille vero, *cujus opus* exustum fuerit ab igne, sicut fœnum et stipula comburi solet, is et laboris sui perdet operam, et operis sui dispendium patietur : idem Doctori vano (idem et omni Christiano vano) continget; quod architecto, cujus ædificium, quia ex materia combustibili constructum, ab igne consumeretur.

Domus ex ligno, fœno et stipula facilè comburitur et in pulverem reducitur : ita et doctrina vana, pomposa, nimis ornata, minùsque utilis et solida; ita et opera vana, ex amore rerum temporalium facta.

Ipse autem salvus erit... talis, sive Doctoris, sive Christiani vanitas in igne, vel conflagrationis, vel purgatorii, cremabitur; id est, Doctor ille, vel Christianus mulctabitur quidem, et vanitatis suæ luet pœnas : *Ipse tamen*

autem salvus erit; sic tamen quasi per ignem.	sui dispendium patietur; ipse tamen salvus erit, sed sicut homo qui, incensâ domo, transit per ignem.
16. Nescitis quia templum Dei estis, et Spiritus Dei habitat in vobis?	Nescitis vos Dei templum esse, et Spiritum Dei in vobis habitare?

salvus erit; sed sicut homo, qui, incensâ domo, elabitur et transit per ignem, combustus.

Cùm, ex D. Paulo, salvandus sit hic operarius, consequens est, ut hic locus non intelligatur de operario absolutè malo, id est, nec de Doctore hæretico, nec de Christiano mortaliter peccante : hi enim non salvabuntur, sed in æternum torquebuntur.

His ergo versibus agit de sanctis et salvandis; sive Doctoribus, sive simpliciter Christianis : versu 14. quidem, de sanctis omnino puris, ut aurum; versu autem 15. de sanctis qui aliquibus culpis venialibus reperientur impuri, et hi punientur, sed puniti salvabuntur.

Versu 17. de Doctore hæretico, et pernicioso, seu fidei eversore loquetur : idem intellige de omni qui in peccato mortali repertus fuerit, seu qui peccato templum Dei violaverit, sanctumque Spiritum ex corde suo exsulaverit.

Observatio moralis.—Ad hæc omnia suprà dicta attende, et sæpe reflecte, ô anima Christiana! Templum Dei facta es per Baptismum; per fidem tunc tibi datam, inchoatum est in te hoc Dei templum : toto autem vitæ hujus tempore crescere et continuè perfici debet.

Dei in hoc ædificando cooperarius es, Christiane : vide ergo et attende seriò quid et quomodo superædifices : qualia opera fidei fundamento superaddas : an pura, sancta, et solida; an frivola et vana?

Hoc Deus, qui totus lux et ignis est, in suo severo examine et judicio probabit.

Ante hunc Judicem, corda et animos scrutantem, illa sola opera subsistent; et erunt solida, quæ in charitate, et ex charitate facta fuerint.

Quidquid vel vanitate, vel quâvis cordis impuritate, seu affectu inordinato vitiatum et infectum erit; hoc omne coram Deo lignum erit putridum, fœnum aridum, palea combustibilis, et in favillam reducenda.

Hoc igitur omne comburetur : hujus igitur operam et mercedem perdes, imò ob hoc omne mulctaberis.

Et quia nihil impurum intrabit in regnum cœlorum; hinc ob minimam cordis impuritatem, pœnas lues in igne purgatorio, et nonnisi per ignem purgatus, salutem consequeris à Domino.

Quod si autem de bonis etiam actibus tunc eris reus, quid ergo de malis? Ad hoc attende seriò; hoc severum Dei judicium fidei nunc lumine præveni; examina tu ipse, et proba opera tua; an aurum? an lignum? an argentum? an fœnum? etc.

Heu! quæ convenientia fidei tuæ cum operibus tuis? quæ convenientia Christi tecum, ô Christiane?

Itaque dole de præterito, et per pœnitentiæ dolorem redime tempus, repara præteritum.

Per charitatis ardorem sanctifica præsens, vivifica omnia opera tua, Christoque digna redde et congrua.

Per assiduum orationis studium, præpara futurum, vide, vigila, ora; sicque tuum Judicem propitium habebis.

16. *Nescitis quia templum Dei estis.....* Redit ad fideles Corinthios, à quibus deflexerat ad eorum Doctores.

Si quis autem templum Dei destruxerit, eum Deus malè perdet : siquidem templum Dei sanctum est, quod estis vos.

Nemo semetipsum seducat : si quis inter vos sapiens esse videtur (sapientià seculari) stultus evadat, simplexque fiat, ut sit verè et coram Deo sapiens.

Sapientia enim mundana non pluris æstimatur à Deo quàm stultitia. Scriptum est

17. Si quis autem templum Dei violaverit, disperdet illum Deus. Templum enim Dei sanctum est, quod estis vos.

18. Nemo se seducat : si quis videtur inter vos sapiens esse in hoc seculo, stultus fiat, ut sit sapiens.

19. Sapientia enim hujus mundi, stultitia est apud

Quos ergo priùs vocavit *ædificium Dei*, nunc vocat *templum Dei*, ob inhabitantem Dei Spiritum in vobis, scilicet per gratiam, fidem, spem, charitatem, aliaque dona sua.

Et Ecclesia, et quælibet anima sancta, est *templum Dei*, in qua Spiritus Sanctus inhabitat augustiùs quàm in arca, quæ Ecclesiæ et animæ sanctæ erat tantùm figura.

17. *Si quis autem templum Dei violaverit.....* Malos hìc Doctores, falsosque Apostolos alloquitur, qui suis perversis doctrinis fidem, domûs Dei fundamentum, evertebant.

Illi non salvabuntur quasi per ignem, sed in igne peribunt, et per ignem cruciabuntur in æternum : Templi sui destructorem *Deus, perdet*, seu damnabit in æternum.

Templum enim Dei sanctum est...

Hujus æternæ punitionis assignat rationem.

Nec enim impunè violantur sacra Deo, ut patere potest in Athalia et Balthasare, quos perdidit Deus; hunc, quia sacra Templi vasa, Danielis 5. n. 3. illam, quia Dei Templum profanavit. 2. Paral. 24. 6, 7.

Si autem materialis Templi profanatores perdidit Deus, quantò magis disperdet eos qui spirituale Dei Templum, quod estis vos, suis erroribus evertere conantur!

Hoc idem cum Patribus Græcis intellige de iis Christianis qui sordidis moribus profanant aut violant in semetipsis Templum Dei.

18. *Nemo se seducat : si quis videtur...*

Assignatis diversis eventibus, qui unicuique operario, in die judicii, contingent; in qua boni et optimi præmiabuntur; boni, sed aliquo affectu inordinato vitiati, per ignem priùs purgati, salvabuntur; perversi autem damnabuntur.

Rursus ad eos, qui ob externam sapientiam efferebantur, sermonem habet : et sicut n. 10. dixit eis : *Unusquisque videat quomodo superædificet*, ita nunc eisdem ait :

Nemo se seducat, humanâ sapientiâ deceptus; nemo de se, et de suo opere præsumat, ob secularem sapientiam.

Quinimò, *si quis videtur* hàc sapientiâ præditus, (tremens ne ut palea comburatur), hanc reprobet sapientiam, *stultusque fiat*; id est, simplicitati et humilitati Evangelicæ studeat, ut verè et coram Deo fiat sapiens, et quasi aurum purum reputetur in die illa.

19. *Sapientia enim hujus mundi.* Dat rationem, ob quam reprobanda sit à nobis sapientia secularis; nempe quia à Deo reprobata et contempta, ut dictum est 1. cap. n. 19, etc.

Sapientia enim mundana non pluris æstimatur à Deo quàm *stultitia*,

Deum. Scriptum est enim : Comprehendam sapientes in astutia eorum.	Job. 5. 13. Capiam sapientes in calliditate ipsorum.
20. Et iterum : Dominus novit cogitationes sapientium, quoniam vanæ sunt.	Et Ps. 93. 11. scriptum est : Novit Dominus cogitationes hominum, qui sapientes sibi esse videntur, vanas et stultas esse.
21. Nemo itaque glorietur in hominibus.	Quapropter nemo glorietur in hominibus.
22. Omnia enim vestra sunt, sive Paulus, sive Apollo, sive Cephas, sive mundus, sive vita, sive mors, sive præsentia, sive futura : omnia enim vestra sunt :	(Sed in Deo, per cujus misericordiam) omnia vestra sunt, sive Paulus, sive Apollo, sive Petrus (aliique Dei ministri), sive mundus, sive vita, sive mors (et prospera, et adversa), sive præsentia, sive futura, omnia, inquam, vestra sunt (per Dei gratiam).

quia nihil confert ad salutem, imò sæpe obest saluti; quia à vera et divina distrahit sapientia, inflat, seducit.

Scriptum est enim... Job. 5. 13. Verba sunt Eliphaz : *Comprehendam*, capiam sapientes in calliditate eorum; detegam omnem eorum astutiam, et detectam evertam, stultamque monstrabo.

20. *Et iterum.* Psalm. 93. 11. *Novit Dominus cogitationes hominum*, qui sibi sapientes esse videntur, vanas et stultas esse, et ad salutem inutiles : verum putant quod falsum, falsum quod verum.

21. *Nemo itaque glorietur in hominibus...*

Omnes hìc Corinthios alloquitur, ex suprà dictis concludens, nemini gloriandum esse in hominibus, quicunque sint illi, et quantâlibet sapientiâ sint præditi; quasi diceret : Cùm ita sit *quod Ministri nihil sint* n. 7. et quòd *sapientia sit stultitia apud Deum*, n. 19.

Nemo ergo *glorietur in hominibus* propter eorum humanam sapientiam; nemo ob illos contendat, et eis nemo sese addicat.

22. *Omnia enim vestra sunt......* Dat rationem cur in hominibus, quamvis sapientibus, non sit nobis gloriandum; sed in Deo solo, qui nobis per Christum et ob Christum dedit et ministros salutis, et omnia ad fidem necessaria.

Quasi diceret : Per Dei misericordiam et liberalitatem, *omnia vestra sunt, sive Paulus, sive Apollo, sive Petrus*, sive quicunque alius Dei minister; Dei jussu et voluntate saluti vestræ famulamur omnes.

Sive mundus, omnesque in eo contentæ creaturæ, quæ etiam suo modo saluti vestræ procurandæ, Dei jussu subserviunt.

Sive vita, quæ vobis à Deo data est, ut in ea beatitudinis æternæ merita colligatis.

Sive mors, quam quidem non fecit Deus, sed quam justè ordinavit, ut peccati supplicium; sed et misericorditer ut pœnitentibus esse meritum, illisque transitus, et quasi porta ad æternam vitam; et prospera et adversa, et vita, et mors vestræ saluti cooperantur, Dei providentiâ.

Sive præsentia, id est, omnia bona, tum naturæ, tum gratiæ, quæ vobis in præsenti vita dantur ad æternitatem promerendam.

Sive futura gloriæ bona, quæ vobis per Christum, et ob Christum promittuntur in cœlis.

Omnia enim vestra sunt, tum naturæ, tum gratiæ, tum gloriæ bona, *omnia propter electos.*

Vos autem estis Christi : Christus autem Dei :
Ergo in Christo gloriamini, cujus estis, et in Deo, qui vobis Christum et in Christo omnia dedit.

23. Vos autem Christi : Christus autem Dei.

---

23. *Vos autem Christi.* Supple estis, qui pretio magno, sui scilicet sanguinis, vos redemit; cujusque membra, peculium, et possessio estis.

Christus autem Dei. Quia secundùm divinitatem est Dei Filius; secundùm humanitatem Dei servus et possessio.

Ergo in Christo et in Deo vobis gloriandum;

In Christo quidem, cujus estis, in quo, et ob quem *Omnia vestra sunt.*

In Deo autem, qui et Christum et omnia in Christo donavit vobis. *Quomodo non omnia vobis in illo donavit?*

Gloriamini igitur in Christo, omnis gratiæ fonte.

Gloriamini in Deo, omnium bonorum fonte et principio.

Lætamini in Domino, et exultate, Justi, et gloriamini, omnes recti corde.

Corollarium pietatis, seu in hoc capite 3. ad pietatem maximè notanda, et ad praxim redigenda.

Ex versu 2. discat omnis Doctor, Concionator, animarum Director, doctrinam, conciones, directionem animarum sibi subditarum capacitati proportionare. Vide in Commentario.

Ex n. 5. discat omnis Christianus qui debet in suo Doctore, Concionatore, Directore, considerare, audire, revereri. Vide in Commentario.

Ex n. 7, 9. discamus omnes quid in Ecclesia simus.

Primo. — Plantæ in agro Dei, quas Deus, ut agricola, per suos Ministros plantavit et rigat : at quibus ipse solus, per suam gratiam interiorem, dat vitam et incrementum.

Hinc Dei Ministros ita revereamur, ut à Deo solo pendeamus, in ipso confidamus, humiles vitam et incrementum exspectemus ab eo. Vide n. 6. et 7.

Secundo. — Ædificium, domus, palatium, templum, in Christo, angulari lapide, fundatum; in Baptismo inceptum est hoc ædificium : per totam autem vitam debet crescere et perfici, n. 10.

Perficitur à Sacerdotibus per doctrinam; perficitur et ab unoquoque nostrûm per opera bona.

Videant Sacerdotes quid doceant, et superædificent : at nos ipsi videamus quid super Christum, in baptismo datum, superædificemus, an aurum, argentum, lapides pretiosos? Vide n. 10, 11, 12.

Praxis. — Ut hoc meliùs dignoscas, sistere frequenter coram Deo Judice, qui totus lux et ignis est; et ante ipsum examina opera tua; an in charitate, et ex charitate sunt facta? an alicujus inordinati affectûs impuritate vitiata? hæc in favillam redigentur, illa sola coram Deo subsistent. Vide n. 15.

Hinc treme, dole, pœnitentiam age, ora, attentus vive.

ANALYSIS CAPITIS QUARTI.

PERGIT Apostolus in evellendo radicitus Corinthiorum schismate; et quia tum ex Doctorum, tum ex Discipulorum culpa fuerat exortum;

Hinc in hac conclusione, in quo rem tandem conficit, modò hos, modò illos, modò utrosque simul alloquitur, arguit et docet.

In ℣. 1. Magistros, quid sint, ministri scilicet, non domini : specialiùs tamen docet Discipulos quomodo debeant suos honorare Doctores, scilicet ut Christi ministros.

In ℣. 2. Magistros monet officii sui; Domino suo sint fideles.

In ℣. 3 et 4. Eosdem exemplo suo docet, hominum judicia spernere, non laudem ab eis quærere.

In ℣. 5. Discipulos docet de suis magistris non judicare, sed eorum judicium Domino relinquere.

In ℣. 6. Utrosque alloquitur, et monet quòd et cur eos, sub suo et Apollo nomine docuerit : at quia multò magis peccavere Doctores, quàm Discipuli; hinc relictis ad tempus Discipulis,

℣. 7. Doctores vanos, et de Dei donis inaniter gloriabundos redarguit. Eosdem præsumptores postquam ℣. 8. gravi suggillavit ironiâ, suo et aliorum Apostolorum exemplo, vitam apostolicam à qua longè distabant, seriò docet, ℣. 9, 10, 11, 12, 13.

℣. 14. Redit ad Discipulos, et pudefactos ob suam in talibus magistris gloriationem, solatur, dicens quòd non exprobrans, sed diligens hæc dixerit.

℣. 15. Suum in eos paternum testatur affectum, eosque ad sui imitationem hortatur, ℣. 16 et 17; ℣. 18. suum promittit ad eos adventum.

In sequentibus minatur se gloriosos et inflatos Doctores puniturum, seque eorum non verba, sed opera examinaturum.

CAPUT QUARTUM.

PARAPHRASIS.

Unusquisque nos Apostolos et Evangelii prædicatores existimet, quales reverà sumus, nimirùm Christi Ministros et dispensatores mysteriorum Dei.

Cæterùm id præcipuè requiritur in dispensatoribus, ut quis inveniatur fidelis.

TEXTUS.

1. Sic nos existimet homo, ut ministros Christi, et dispensatores mysteriorum Dei.

2. Hìc jam quæritur inter dispensatores, ut fidelis quis inveniatur.

Cap. IV. 1. *Sic nos existimet homo ut ministros Christi...*

Hæc pars connectenda cum præcedenti cap. 3. n. 21. Pergit enim Apostolus in conclusione ibi cœpta : *Nemo itaque glorietur in hominibus...* sed quicunque nos honorare voluerit, honoret ut ministros Christi.

In priori parte vetuit honorem indebitum, ne quis glorietur in hominibus : hìc verò docet modum, quo Doctores salutis sint honorandi, scilicet ut ministri Salvatoris.

Sic nos existimet homo, id est, quilibet. Hebraismus est, *ut ministros* et legatos à Christo missos; *et dispensatores*. Gr. œconomos.

Mysteriorum. Syr. arcanorum Dei, id est, mysticæ et divinæ doctrinæ, simul et Sacramentorum et omnium cœlestium bonorum, à Deo per Christum Ecclesiæ concessorum : agitur enim in hac epistola et de Doctoribus et de Baptistis.

Ecclesia est familia Dei; Apostoli, Episcopi, etc. sunt ejusdem familiæ œconomi, dispensatores, thesaurorum arcarii.

His verbis edocentur simul Doctores et Discipuli; quasi diceret : Doctores, Prælati, mementote vos tantùm ministros esse, non dominos : ne ergo quæ Domini sunt, arrogate vobis; ne sinatis à vobis discipulos cognominari, et in vobis et de vobis gloriari.

Servi, ministri, œconomi estis, et de vestra œconomia rationem reddituri : ergo vos ipsi humiliamini sub potenti manu Dei, et timete.

Fideles, Christiani, scitote vestros Doctores et Prælatos esse ministros tantùm, ne ergo nimiùm extollatis eos : at scitote Christi Salvatoris ministros esse; ne ergo contemnatis unquam, quinimò illos honorate et reveremini; quia ministri Salvatoris : et quia cœlestium bonorum dispensatores, à quibus pendet salus, et spiritualis abundantia vestra.

2. *Hic jam quæritur inter dispensatores...* Gr. ὁ δὲ λοιπὸν, cæterùm, de cætero, id præcipuè in dispensatoribus requiritur, ut quis inveniatur fidelis. Syr. hìc jam requiritur, etc.

Laus præcipua dispensatoris est fidelitas.

Hæc fidelitas Corinthiorum Doctoribus deerat ; ipsi enim non Domini gloriam, sed suam apud homines quærebant ; et de Dei bonis, quasi de suis gloriabantur.

Illos ergo monet officii sui, sed modestè et indirectè, et eorum tacito semper nomine, ut in tota hac epistola, de quo reddetur ratio. n. 6.

Hìc interim nota quòd, quia schisma hoc Corinthiorum, partim ex Doctorum, partim ex discipulorum culpa erat exortum ; Doctores enim inanis

3. **Mihi autem pro minimo est ut à vobis judicer, aut ab humano die : sed neque meipsum judico.**

Quod ad me, parùm meâ refert quid vos, aut quivis alius hominum, de me dijudicetis : quid enim aliorum judicia curem, ne quidem ego memetipsum judico.

4. **Nihil enim mihi conscius sum : sed non in hoc justificatus sum : qui autem judicat me, Dominus est.**

Nullius equidem rei mihi conscius sum; sed non ideo apud Deum justificatus sum; qui verò de me certò judicat, Dominus est.

---

gloriæ cupidi, et discipulos ad se attrahere volentes, studebant eis eloquentiâ, et seculari sapientiâ placere :

Discipuli verò nimiâ hujus eloquentiæ, et secularis sapientiæ opinione ducti, de Magistrorum merito ex eloquentia dijudicabant; unum alteri præferebant; huic sese addicebant, et de eo gloriabantur.

Hinc Apostolus in hac conclusione, ubi totam hanc de schismate rem conficit, modò Magistros, modò discipulos, modò utrosque simul alloquitur, arguit et docet.

In 1. n. discipulos et Magistros quasi promiscuè docuit, specialiùs tamen discipulos; in hoc 2. n. Magistros principaliter officii sui monet; studeant Domino fideles esse, Dei gloriam quærere, non suam; animarum salutem quærere, non sua lucra; Christianos sibi subditos ad Deum adducere, non sibi addicere; Dei thesauros, quibus, quomodò, et quantùm opus est, distribuere, non prodigere, et temerè indignis erogare.

3. *Mihi autem pro minimo est...*

Gr. in minimum est. Syr. mihi verò minima res est à vobis judicari.

Corinthii de suis Doctoribus dijudicabant; viros sanctos et pios, propter simplicitatem irridebant; malos et vitiis plenos, propter eloquentiam magni existimabant, ait D. Chrysostomus.

Hæc judicia in discipulis coercet Apostolus, et exemplo suo docet à Doctoribus sperni debere.

Mihi minima res est, parùm meâ refert quid vos de me dijudicetis, qualis aut quantus à vobis judicer.

Aut ab humano die. Syr. aut à quovis homine. Alludit Apostolus ad Jerem. 17. n. 16. Laus mea tu es, et diem hominis non desideravi; id est, laudem et approbationem humanam : quia dies pro prosperitate, nox pro adversitate, sumitur. Hinc, inquit Gagnæus, dies humanus dicitur, approbatio, favor et commendatio hominum.

Dies hominis, judicium est hominis, Ambrosius; sive quia dies Domini in Scripturis frequenter est judicium Dei; sive quia reis dicitur dies, cùm citantur ut se judicio sistant; sive quia judicium lumen est sicut et dies.

Sed neque meipsum judico...

Quasi diceret : Quid aliorum judicia curem? ne quidem ego memetipsum certò possum judicare, quia sæpe nescio quo fine, quo motivo, quâ scientiâ agam.

4. *Nihil enim mihi conscius sum...*

Quanquam enim non mihi veniat in mentem, me in meo ministerio infidelem fuisse; non ideo tamen apud Deum ab omni culpa sum liber.

Delicta quis intelligit? Psalm. 18. *in angelis reperit pravitatem.* Job. 4. 18. quot ergo nævos Deus in me videt, quos ego non video?

Majorem offensarum partem ne intelligimus quidem, ait D. Basilius in Constitut. monach. c. 1.

Nolite igitur, ô Corinthii, de vestris Magistris judicare : sed exspectate diem illum, quo veniat Christus Dominus, omnium Judex; occultas ipse tunc hominum actiones proferet in lucem, et omnibus manifestas faciet latentes in corde voluntates, sicque tunc patebit quid laudis quisque mereatur apud Deum.

Hæc quæ hactenus dixi vobis, fratres, proposui in mea et in Apollo persona; nec

5. Itaque nolite ante tempus judicare, quoadusque veniat Dominus : qui et illuminabit abscondita tenebrarum, et manifestabit consilia cordium : et tunc laus erit unicuique à Deo.

6. Hæc autem, fratres, transfiguravi in me et Apollo,

Qui autem judicat me... Qui verò de me, et omnibus aliis certum et exactum potest ferre judicium, *Dominus est;* ipse enim actus, non tantùm externos videt, sed et omnes affectus internos : illi ergo relinquendum est omne judicium.

5. *Itaque nolite ante tempus,* scilicet judicii, *judicare,* id est, de Magistris vestris :

Quoadusque veniat Dominus; id est, sed exspectate diem illum, quo veniat Christus Dominus, omnium judex.

Qui et illuminabit abscondita tenebrarum, id est, tenebris; occultas scilicet hominum actiones, seu bonas, seu malas, proferet in lucem.

Et manifestabit consilia cordium, id est, latentes in corde voluntates; seu tunc manifestum facit omnibus, quo consilio, quo fine, et quâ intentione, quisque sua fecerit opera.

Tunc laus erit unicuique, justo scilicet; seu tunc parebit omnibus, quid laudis quisque mereatur à Deo, seu quis sit laude dignus, aut alio dignior.

Quot in tenebris nunc latent actiones, sive bonæ, sive malæ! quot in cordibus latent voluntates et consilia!

Dies Domini, dies lucis, has omnes dissipabit tenebras; perspicua reddet omnium corda, conscientiasque apertas manifestabit omnibus.

Tunc laus erit vera, quia à Deo; solida, quia æterna.

Interim vanam, et citò diffluentem hominum laudem sperne; conscientiæ dictamen sequere : Dei voluntatem in omnibus adimple.

6. *Hæc autem, fratres, transfiguravi...*

Mirà prudentià et charitate, D. Paulus sub suo et Apollo nomine, Corinthiorum Doctores correxit et instruxit; quos ne nominavit quidem.

Non nominavit, ait D. Thomas, ne videretur ex odio vel invidià contra eos loqui. Potest et dici quòd non nominavit, ut eos sub suo et Apollo nomine modestiùs corrigeret, et eorum discipulos non offenderet; sicque majorem dissensionum occasionem non præberet. Vide etiam n. 18.

At nunc tandem veritatis Doctor censet utrisque aperiendum esse quo id animo præstiterit, scilicet, propter majorem eorum utilitatem, et modestiorem instructionem.

Hæc quæ hactenus dixi, fratres, de Magistris, in quibus gloriamini, et ob quos contenditis.

Transfiguravi in memetipsum et Apollo. Syr. posui super personam meam et Apollo; seu proposui in mea et Apollo persona.

Transfiguravi, μετεσχημάτισα, μετασχηματίζειν propriè significat habitum mutare; per metaphoram transfertur ad orationem, et significat locutionem figuratam, quæ sic unum dicit, ut aliud innuat.

Vult ergo dicere Paulus, quòd ubi in superioribus retulit quod unusquisque Corinthiorum dicebat, scilicet : *Ego sum Pauli, ego Apollo : quid igitur*

propter vos : ut in nobis discatis, ne suprà quàm scriptum est, unus adversùs alterum infletur pro alio.

nullum Doctorum vestrorum nominavi, ne quemquam offenderem; et hoc propter vos, ut in nostro duorum exemplo discatis, sicut scripsi, Doctores vestros, Christi omnes Ministros esse, sicque nullus vestrûm ampliùs infletur adversùs alium pro suo Magistro.

7. Quis enim te discernit?

Quis enim te, ô Doctor, discernit ab

---

est Paulus? quid Apollo? sub suo et Apollo nomine alios etiam intellexerit Magistros, ob quos inter se contendebant Corinthii.

Equidem ob Paulum et Apollo quidam contendebant : sed et propter alios multos dissidebant plurimi.

Ostendit, ait Divus Chrysostomus, personas alias, quæ erant absconsæ in Pauli et Apollo appellatione.

Propter vos; quasi diceret : Hoc feci, seu memetipsum et Apollo nominavi, non verò Doctores vestros, propter vestram utiliorem instructionem.

Propter vos. In Gr. refertur ad Magistros et ad Discipulos simul; seu omnes fideles Corinthios comprehendit, ut ex sequentibus patebit.

Ut in nobis discatis... Gr. ut in nobis discatis, non suprà quàm scriptum est sapere. Syr. ut per nos discatis non ampliùs de vobis sentire quàm scriptum est. Similiter Arab. D. Chrysostomus, Theodoretus, Theophylactus.

Et hæc pars pertinet ad Magistros, estque sensus : Ideò memetipsum et Apollo nominavi, non vos, ô Magistri, ut in nostra persona discatis modestè de vobis sentire; nec alium de vobis sensum et affectum habere, quàm quem suprà de nobis scripsi; scilicet vos esse sicut et nos, Christi ministros, utilitati fidelium subservientes. cap. 3, n. 5 et 22. et cap. 4. n. 1.

Unus adversùs alterum... Gr. ut ne unus super unum inflemini adversùs alterum. Syr. et ne quis supra proximum suum efferatur propter aliquem. D. Chrys. ne unus pro uno infletur adversùs alterum; et hoc, ait idem D. Chrysostomus, increpat discipulos, estque sensus :

Et ut vos, ô discipuli, discatis, non ampliùs unus, discipulus scilicet, adversùs alterum discipulum inflari, superbire, et insolenter gloriari pro alio, scilicet Magistro, quasi sapientiore et eloquentiore; quandoquidem ex suprà scriptis videtis quòd nec nos Apostoli patimur nostros discipulos pro nobis adversùs alios efferri, nec in nobis gloriari.

Juxta vulgatam nostram hæc verba *propter vos*, videntur ad discipulos potiùs pertinere; sic tamen ut in eis et per eos corrigat et instruat Doctores.

Propter vos, seu propter vestram instructionem, scilicet, ut, ubi dixi cap. 3. n. 4. *Quid igitur est Apollo, quid Paulus? ministri...* et n. 22. *Omnia vestra sunt, sive Paulus, sive Apollo...* in nostro duorum exemplo discatis Doctores vestros Christi ministros esse, vestræ saluti sub ipso servientes; ideoque nullus suum extollens Magistrum, infletur adversùs alium; etenim ut scripsi cap. 3. n. 8 : *Omnes unum sunt*, æquè sunt ministri Christi; nullusque hujus vel illius hominis sese discipulum esse glorietur, sed quòd Christi sitis discipuli.

Nemo itaque glorietur in hominibus, sed sic nos existimet homo...

7. *Quis enim te discernit?*

Equidem, ut dixit n. 2. Magistri simul et discipuli simul schismatis causa fuerunt; Doctores tamen multò magis rei, quàm discipuli : qui enim in Deum humiles, et grati, ob dona ab eo sibi collata debebant esse; vani et inflati de acceptis à Deo, quasi suis, gloriabantur. Qui humilitatis exemplar

aliis? quid habes quòd à Deo non acceperis? si autem accepisti, quid gloriaris, quasi non acceperis?

Jamdudum saturati estis et ditati; independenter à nobis regnatis; et utinam regnum adepti sitis, ut et nos vobiscum regnemus.

Quid autem habes quod non accepisti? Si autem accepisti, quid gloriaris quasi non acceperis?

8. Jam saturati estis, jam divites facti estis: sine nobis regnatis: et utinam regnetis, ut et nos vobiscum regnemus.

---

aliis hominibus esse debuerant, discipulorum applausus quaerentes, eos vanitatem suo docuerant exemplo: et Doctor unus alium superbè spernens, idem faciendi auctor fuerat plebi; sicque major et praecipua schismatis et contentionis causa.

Hinc Apostolus hos Doctores vanos, et de Dei donis inaniter gloriabundos, alloquens, tacito tamen nomine ob rationem n. 6 et 18. datam, ait:

Quis te, ô Doctor, *discernit*, quasi caeteris excellentiorem? quis te fecit aliis praestantiorem, et velut ab illis discretum? Loquitur de discretione doctorum naturalium, sapientiae, eloquentiae, etc. sed par ratio de discretione gratiae, seu per gratiam.

Quod si dicas: Labor et industria mea; Insta:

Quid autem habes, quod non accepisti? à Deo scilicet? si autem accepisti et ingenium et industriam, *quid gloriaris?* honor est penes dantem, non penes accipientem: *quid ergo gloriaris?* Deo, qui omnia tibi dedit quaecumque habes, gratias age, honorem redde. Deus haec tibi charismata dedit ad suam gloriam, non ad tuam; in suos usus, non ad tuos, aut ad tua lucra: quid ergo tu tibi ea arrogas? et facis propria, fur gloriae et bonorum Dei?

Haec Doctoribus vanis dicens, corripit et discipulos eximia doctorum talenta vane mirantes, in magistris suis gloriantes, hominibusque, non Deo, gloriam de suis donis tribuentes.

Omnes ergo docet Deum omnium bonorum auctorem et largitorem laudare, in Deo gloriari, qui solus bonus est; non in hominibus, qui ex se nihil sunt, nihil habent, nihil possunt.

Hanc generalem Apostoli sententiam, D. Aug. et Conc. Arausic. 2. can. 6. acceperunt in particulari de discretione per gratiam et electionem Divinam; negantque contra Pelagianos et Semipelagianos, posse quemquam à massa perditionis et peccatorum se discernere, et salutis suae initium ordiri per se, seu suis naturae viribus: sed statuunt ad hoc necessariò requiri gratiam Dei excitantem, cooperantem, qua liberum adjuvetur arbitrium.

8. *Jam saturati estis.* Eosdem Doctores alte de se sentientes et vanè praesumentes, gravi et ironia sugillat, ironia acrius pungit, ut sanet; dicens aperte, ut carent.

Jamdudum, jam, tam cito: ut ostendat ex tempore hoc impossibile esse, ait D. Chrys.

Jam ergo ad satietatem usque repleti estis omnibus bonis et in omni munere Divino opulenti.

Quasi diceret: Nihil vobis exiguum deest.

Ita de se sentiebant.

Sine nobis, id est, absque nostra indigentia opera, et independenter à nobis; *regnatis*, scilicet inter Corinthios, apud quos dominabantur.

9. Puto enim quòd Deus nos Apostolos novissimos ostendit, tanquam morti destinatos: quia spectaculum facti sumus mundo, et angelis, et hominibus.

Tantùm enim abest ut nos regnemus; quin imò arbitror quòd Deus nos Apostolos in infimo loco constituerit, tanquam homines ad mortem damnatos; quippe qui (quasi in theatro collocati) spectamur undique à mundo, id est, ab angelis et hominibus.

10. Nos stulti propter Christum, vos autem prudentes in Christo: nos infirmi, vos autem fortes: vos nobiles, nos autem ignobiles.

Nos propter Evangelium Christi irridemur ut stulti; vos verò in Ecclesia, sapientum nomine gloriamini; nos sumus imbecilles, vos autem potentes; vos clari, nos obscuri.

11. Usque in hanc horam

A prædicationis initio, ad hanc usque

Et utinam!... non invideo, quinimò exopto: dummodo verè ad vestram, et ad vestrorum subditorum salutem regnetis.

Ut et nos per charitatem vestri boni participes effecti *vobiscum regnemus.*

9. *Puto enim quòd...* Opponit suam et verorum Apostolorum vitam, vanæ et molli horum Doctorum vitæ; ut eos pudefactos, ad vitam Apostolicam, à qua longè distabant, alliciat, impellat.

Tantùm enim abest ut nos regnemus; quinimò, arbitror, seu videtur, quòd Deus *nos Apostolos*, in infirmo constituerit loco, tanquam homines ad mortem destinatos.

Ostendit: constituit, ait Syr. fecit ultimos tanquam reos et damnatos, D. Chrysostomus.

Novissimos elegit velut bestiarios, ait Tertull. id est, damnatos ad bestias: speciem pro genere: sors horum hominum erat omnium infima, et regno maximè opposita.

Hinc Apostolus, postquam hos doctores in throno collocavit, se et alios Apostolos in infimo constituit loco.

Regnatis: Et nos Apostoli, omnium mortalium vilissimi et abjectissimi sumus; quasi ad bestias, aut ignes damnati. Valde dolentis et eos pudore afficientis verba sunt hæc, ait D. Chrysostomus: pudorem inducentis verba sunt, ait Theophylactus.

Quia spectaculum... Gr. θέατρον, pro iis qui spectantur. Damnati, seu ad bestias, seu ad ignes, in theatro collocati, supernè spectabantur ab omnibus, eorum ludibriis expositi.

In hac ergo similitudine pergens Apostolus, ait: Quippe qui, tanquam in theatro collocati, ab omnibus spectamur et omnium nos spectantium ludibriis exponimur.

Mundo; id est, Angelis et hominibus, qui sunt nostri certaminis spectatores.

10. *Nos stulti propter Christum;* id est, propter Evangelium Christi, nos irridemur, ut stulti. *Vos autem prudentes in Christo;* id est, vos verò in eodem Evangelio prædicando sapientiæ et eloquentiæ gloriam acquiritis: pseudoapostolorum vanitatem pungit.

Dum irridemur ut stulti, vos in Ecclesia sapientum et prudentum nomine gloriamini.

Nos infirmi, imbecilles; *vos fortes*, seu potentes, *vos nobiles*, clari; nos obscuri et inglorii.

11. *Usque in hanc horam....* hic eorum mollitiem percutit: hæc enim

horam omnia patimur incommoda vitæ, et esuriem, et sitim, et nuditatem, et opprobria, nec certam habemus sedem, undique à malevolis profligati.

(Supple hic dicta n. 9. vos autem saturati estis, ditati, regnum adepti.)

et esurimus, et sitimus, et nudi sumus, et colaphis cædimur, et instabiles sumus.

Manuum nostrarum labore victum nobis comparamus; maledicimur, nos autem bene precamur; persecutionem patimur, et patienti sustinemus animo.

12. Et laboramus operantes manibus nostris : maledicimur, et benedicimus : persecutionem patimur, et sustinemus.

Conviciis afficimur, et nos Deum pro ipsis obsecramus; usque nunc facti sumus quasi sordes hujus mundi, omnium rejectamenta (adeo abjecti sumus; quasi hominum vilissimi et abjectissimi).

13. Blasphemamur et obsecramus : tanquam purgamenta hujus mundi facti sumus, omnium peripsema usque adhuc.

Hæc scribo (Apostolicam vitam cum Doctorum vestrorum vita conferens), non ut vos pudefaciam; sed ut vos, tanquam charissimos filios meos, moneam, sicque emendemini.

14. Non ut confundam vos hæc scribo, sed ut filios meos charissimos moneo.

---

opponit dictis n. 9. de doctorum horum satietate et abundantia. *Jam saturati,* etc. Nos ab initio nostræ prædicationis usque in hanc horam indigentes, patimur omnia vitæ incommoda : famem, sitim, nuditatem, opprobria; vagi et instabiles, nullum certum locum stabilem habentes.

12. *Laboramus...* ut victum nobis comparemus.

Maledicimur... Syr. ignominiâ nos afficiunt, nos autem bene precamur. *Persecutionem...* insectantur nos; Syr. patienti sustinemus animo.

13. *Blasphemamur,* id est, conviciis afficimur. *Obsecramus* Deum pro ipsis, vel obsecrantium more blandè et humiliter cum eis loquimur et agimus.

Tanquam purgamenta... id est, excrementa, sordes, fæces.

Peripsema, vox græca ἀπὸ τοῦ περίψαν, radere, abstergere, *peripsema,* id est : ramentum, res vilissima, quæ abjicitur, pedibus calcatur : quisquiliæ, ait D. Hieronymus. Quo nomine metaphoricè usus est Apostolus ad significandum hominem abjectissimum, contemptissimum.

Tanquam purgamenta. Gr. περικαθάρματα. Ambros. Gagnæus (Grotius) et alii volunt περικαθάρμα idem significare, ac κάθαρμα lustramen; seu lustramenta, piacula; seu hostias piaculares.

Viles, scelesti et exitiales ad id adhibebantur homines, quos quasi totius civitatis sceleribus onustos, diis sacrificabant, vel in mare projiciebant, dicentes : Esto nostrum peripsema, id est, nostra piacularis hostia. Apud Hebræos, caper emissarius, de quo Levit. 16. 21. fuit tale piaculum.

14. *Non ut confundam vos...* Viva hæc Apostolicæ vitæ idea cum molli Corinthiorum doctorum vita comparata, non hos tantùm doctores pudefacere debebat; sed et ipsorum discipulos, utpote, qui, postpositis Apostolis, tanta et talia pro ipsorum salute passis, tales prætulerant magistros, et eorum sese discipulos esse gloriati fuerant, ab eisque cognominari voluerant.

Hinc Apostolus, relictis Doctoribus, quibus in tota hac epistola nonnisi

15. Nam si decem millia pædagogorum habeatis in Christo, sed non multos patres. Nam in Christo Jesu per Evangelium ego vos genui.

Si enim decem millia pædagogorum habeatis; sed non multos patres habetis: siquidem ego solus vos per Evangelium in Christo Jesu genui.

16. Rogo ergo vos, imitatores mei estote, sicut et ego Christi.

Hinc rogo vos, ut me (vestrum in Christo Patrem) imitemini, sicut et ego Christum imitor.

17. Ideo misi ad vos Timotheum, qui est filius meus charissimus, et fidelis in Domino: qui vos commonefaciet vias meas, quæ sunt in Christo Jesu, sicut ubique in omni Ecclesia doceo.

Hac de causa misi ad vos Timotheum, qui est filius meus dilectus et fidelis in Domino; ipse vobis in memoriam reducet quomodo vivam juxta præcepta Jesu Christi, et quomodo vivendum esse doceam ubique in omnibus Ecclesiis.

18. Tanquam non venturus

Ideo quidam ex vobis ita superbè se ges-

---

indirectè loquitur, sermonem dirigit ad fideles Corinthios, ut vulnus curet, quod inflixit.

Non vos pudore afficiens hæc scribo : sed, etc. quod per verba fecit, id dicit se non fecisse; vel potiùs se fecisse quidem dicit, sed non malà mente, ait D. Chrysost. Non exprobrans, sed diligens hæc dico.

Mihi, inquit, ignoscite, si quid gravius dictum est; hæc fiunt ex dilectione, idem D. Chrysost. *ut filios meos charissimos admoneo,* non ut pudefaciam, sed ut emendemini.

15. *Nam si decem millia pædagogorum habeatis in Christo.* Ad vestros mores efformandos.

Ego solus sum vester spiritualis pater, qui vos per Evangelium Christo genui; cæteri sunt vestri pædagogi, qui vos à me genitos, instruunt.

16. *Rogo ergo vos...* ut mei similes sitis. Syr. in Græc. et Syr. non est, sicut et ego Christi.

17. *Ideo misi ad vos Timotheum...* propterea, ut me patrem vestrum, imò Christum ipsum imitemini, et pædagogorum-vitia non contrahatis.

Hac de causa *misi ad vos Timotheum, qui est filius meus charissimus;* et qui, in Christo prædicando, ejusque Evangelio propagando, est mihi comes et coadjutor fidelissimus. Is itaque, cujus fides in iis quæ Dei sunt, mihi perspecta est, in memoriam vobis reducet *vias meas;* id est, quomodo vivam secundùm præcepta Christi, et vivendum esse doceam ubique.

Tria paucis dicit his verbis. Primum, quòd nihil singulare docuerat Corinthios; sed id quod ubique docet omnes. Doctrina Christiana est Catholica, omnibus, ubique, semper eadem.

Secundum, quòd Timotheum præmittat, non ut doctorem, sed ut monitorem. Ne id ferrent molestiùs; quia Timotheus nondum erat ætate provectior.

Tertium, vias suas esse Christi; sive per vias intelligas conversationem et institutum vitæ; sive intelligas doctrinam et prædicationem eadem est Pauli ac Christi conversatio, eadem prædicatio.

18. *Tanquam non venturus sim...* Syr. quasi vero ipse venturus non sim ad vos, superbierunt quidam ex vobis.

serunt, quia crediderunt quòd non sim venturus ad vos.

Sed si Domino placuerit, citò veniam ad vos, et explorabo, non sermonem eorum qui superbiunt, sed opera (non quàm disertè loquantur, sed quàm potenter operentur).

Etenim regnum Dei in facundia non consistit, sed in virtute operibus exhibita.

Quid è duobus eligitis? an ut veniam ad vos cum virga severæ correptionis; an in spiritu charitatis et mansuetudinis?

sim ad vos, sic inflati sunt quidam.

19. Veniam autem ad vos citò, si Dominus voluerit: et cognoscam non sermonem eorum qui inflati sunt, sed virtutem.

20. Non enim in sermone est regnum Dei, sed in virtute.

21. Quid vultis? in virga veniam ad vos? an in charitate et spiritu mansuetudinis?

Quidam, scilicet ex pædagogis, seu magistris, quos in tota hac epistola nusquam nominat; ne eos irritet et insanabiles reddat, et ut modestè et tacito nomine moniti, libentiùs corrigerentur; sed quos in 2ª Ep. quia contumaces et falsæ doctrinæ convictos, acriùs arguet, ut pseudoapostolos.

Quidam ergo sic inflati sunt, ita superbè se gesserunt; quia crediderunt quòd *non sim venturus ad vos*. Tangit causam illorum elationis et insolentiæ, ut eam reprimat et curet.

Sicut mali discipuli absentià magistri facti sunt arrogantiores, sócordiores.

19. *Veniam autem ad vos citò*, etc. promittit, non prædicit. Nec enim tam citò ad eos ivit; hinc secundam epistolam post aliquod intervallum scripsit, antequam Corinthum rediret.

Et cognoscam, observabo, attentè perspiciam: non eorum facundiam; sed energiam, efficaciam.

Explorabo non an diserti sint, sed quàm potenter operati sunt illi, qui sic superbiunt. Quàm christianè vixerint ipsi, et quantùm apud vos profecerint in vestris efformandis moribus.

Loquitur enim de pædagogis, quorum munus est puerorum mores efformare.

Aliqui intelligunt de virtute faciendi miracula, quanta per eos Deus operatus sit.

20. *Non enim in sermone...* regnum Dei, Christianismus, per quem Deus regnat in nobis; non consistit in facundo sermone, seu in facundia; sed in virtute operibus exhibita, et præcipuè in tolerantia, de qua n. 10, 11, etc. Qui per virtutem intelligunt potentiam miracula faciendi, explicant: non enim verbis excultis et tumidis; sed miraculis Spiritùs Sancti virtute editis, stabilitum est regnum Dei.

21. *Quid vultis...* utrum è duobus eligitis? an ut veniam ad vos cum virga? id est, severitate, seu cum potestate puniendi filios dyscolos?

An potiùs in spiritu dilectionis et mansuetudinis? an ut pater severus? an ut pater benignus?

Corollarium pietatis, seu in hoc capite 4 ad pietatem maximè notanda, et ad praxim redigenda.

Prælati, Doctores, Christi sunt ministri et œconomi; qui de sua œconomia rationem Deo sunt reddituri.

Quia Christi sunt œconomi, à Christianis sunt quidem honorandi; non verò judicandi, sed domini sui judicio, relinquendi.

Quia autem Christo sunt de sua œconomia rationem reddituri, studeant ipsi fideliter ministrare, hominumque judicia parum curantes, Domini judicium timeant, qui et abditissima manifestabit. Vide n. 1, 2, 3, 4, 5.

Versum septimum penetra, et de nulla re vanè gloriaberis, sed de omni gloriam Deo dabis.

Apostolorum vitam n. 9, 10, 11, 12. descriptam qui bene conceperit, hunc suæ mollis, vanæ et inutilis vitæ pigebit et pudebit.

Non in sermone est regnum Dei. n. 20. Hujus veritatis recordare tu, qui de sermone plùs quàm de vita sancta cogitas et curas.

ANALYSIS CAPITIS QUINTI.

Corinthios graviter increpat, quòd hominem notoriè incestuosum, in suo cœtu, taciti ferant; hincque ℣. 2. novam occasionem sumit eorum fastum deprimendi.

℣. 3, 4 et 5. Sceleratum hunc jubet à fidelium cœtu præscindi, ut humiliatus resipiscat.

Rursus ℣. 6. Insanam eorum gloriationem redarguit.

℣. 7 et 8. Jubet, non hunc tantùm, sed et omnes publicè facinorosos vitari à fidelibus; ut puri, et sine fermento nequitiæ, Christum perenne pascha nostrum, comedant.

℣. 9, 10, 11. Explicat de quibus vitandis loquatur facinorosis, scilicet non de gentilibus, quibus plenus erat mundus, et quos vitare non possent; sed de eis qui Christo nomen dederunt.

℣. 12. De paganis non judicat, sed eos tremendo Dei judicio relinquit. De cætero ipsi incestuosum hunc à se projiciant.

CAPUT QUINTUM.

TEXTUS.

1. OMNINO auditur inter vos fornicatio, et talis fornicatio, qualis nec inter gentes; ita ut uxorem patris sui aliquis habeat.

2. Et vos inflati estis : et

PARAPHRASIS.

NON sine causa dixi : *Quid vultis? in virga...* Etenim non levi et vago rumore, sed certâ et publicâ famâ, auditur inter vos impudicitia talis, qualis nec inter gentes audiri solet : ita ut novercam suam aliquis habeat in concubinam.

Et vos, hoc scientes, superbitis et vanis

CAP. V. 1. *Omnino auditur inter vos fornicatio....* Explicat cur dixerit in ultimo præcedentis capitis versu, *quid vultis? in virga veniam ad vos...*

Multa igitur cum emphasi exponit facinus; tam enorme quàm singulare, publicum tamen et certum, et nihilominus à Corinthiis toleratum, quasi diceret :

Non sinè causa dixi, *Quid vultis? in virga veniam ad vos.* Etenim *auditur omnino*, id est, non levi, vago et incerto rumore; sed constanti, certâ, et publicâ famâ; ab omnibus jam passim auditur ex publica fama, D. Chrysostomus; nihil vulgatius, ait Photius à Gagnæo citatus.

Inter vos, fideles scilicet, qui tanta percepistis mysteria, qui arcanorum fuistis participes, qui ad cœlum vocati estis, D. Chrysostomus.

Fornicatio. Gr. πορνεία. Quo nomine significatur omnis illicita conjunctio sive scortatio sit, sive adulterium.

Et talis fornicatio, qualis nec inter gentes, id est, qualis nec inter ethnicos, à vera Dei notitia alienos, auditur; id est, vix auditur, non sine horrore auditur, non solet audiri.

Gr. et Syr. addunt, nominatur : sed meliùs cum interprete nostro subaudies, auditur, ut jam explicatum est.

Ita ut uxorem patris sui, id est, novercam.

Non dixit tamen novercam, sed uxorem patris sui, ut eò acriùs feriat, dum patris meminit, ait Theophylactus post D. Chrysostomum.

Habeat, nimirum in concubinam, non in conjugem : etenim ne Gentiles quidem id ferrent.

Ex secundæ Cor. cap. 7. n. 12. ubi dicitur : *Nec propter eum qui passus est injuriam*, communiter colligitur quòd pater ille viveret adhuc, sicque incestus erat et adulterium.

Tanta fuit, etiam in primis sanctimoniæ seculis, humana fragilitas! Inter Christi Domini discipulos, unus fuit fur et proditor; inter Apostolorum discipulos, fuit unus incestuosus et adulter.

Hinc collige quòd nec tempus, nec locus, nec societas nos eximunt à fragilitate : semper et ubique timendum, vigilandum, orandum : *Et ne nos inducas in tentationem.*

2. *Et vos inflati estis... Et vos*, ô Corinthii, hoc scientes, tantæque turpitudinis apud vos commissæ conscii, nihilominus superbitis, et præ superbia vanis contentionibus occupamini.

Et Magistros hìc et discipulos alloquitur, et ob unius publicum crimen, pudore suffundit omnes.

contentionibus occupamini, ubi humiliari et lugere debebatis, et curare ut de vestro cœtu præscindatur ille facinorosus.

non magìs luctum habuistis, ut tollatur de medio vestrûm qui hoc opus fecit.

Ego à vobis absens quidem corpore, vobis autem animo et affectu præsens, decrevi, quasi de facto præsens vobis essem.

3. Ego quidem absens corpore, præsens autem spiritu, jam judicavi ut præsens, eum qui sic operatus est,

Decrevi, inquam, in nomine et auctoritate Domini nostri Jesu Christi, quâ fungor, ut (vobis in unum congregatis, quibus et ego spiritu præsens ero, unà cum potestate mihi à Domino nostro Jesu Christo tradita);

4. In nomine Domini nostri Jesu Christi, congregatis vobis et meo spiritu, cum virtute Domini nostri Jesu,

Incestuosus ille per excommunicationem

5. Tradere hujusmodi Sa-

Et non magìs luctum habuistis. Gr. luxistis, id est, cùm potiùs humiliari et lugere debuissetis, humiliati et lugentes curare ut de vestro cœtu præscinderetur ille facinorosus.

Hinc disce quòd unius crimen, si publicum fuerit et scandalosum, publicas omnium exigit lacrymas; quia noxa est publica : communem omnium postulat sollicitudinem, ut procul pellatur; quia pestis est publica.

Conveniebat ut oraretis et ploraretis, tanquam super morbo et peste, ut tolleretur è vobis, ceu publica noxa. Theophyl.

3. *Ego quidem absens...* postquam unius enorme facinus exposuit, et omnibus illud exprobravit eorum negligentiam supplet, et remedium præscribit et incestuoso pro futurum, et toti Corinthiorum cœtui; scilicet jubet ut excommunicetur, ne alios inficiat, et ut ipse humiliatus resipiscat.

Ego à vobis *absens quidem corpore :* vobis autem affectu et sollicitudine *præsens*, statui et decrevi, quasi de facto et corpore vobis præsens essem.

Jam judicavi; id est, decrevi hujusmodi incestuosum tradere, seu ut tradatis ; vel condemnavi eum tradendum esse Satanæ.

Uno verbo incestuosum Apostolus ipse non excommunicat, sed excommunicandum esse statuit.

4. *In nomine Domini nostri Jesu Christi...* decrevi, inquam, et statui *in nomine Domini nostri Jesu Christi*, id est, illius auctoritate et vice, quâ fungor.

D. Chrys. hæc verba, *in nomine Domini nostri Jesu Christi,* jungit cum sequentibus, *congregatis vobis*, etc., quia fideles in Christi nomine conveniunt.

D. Thomas hæc eadem verba jungit cum præcedente, *judicavi,* seu decrevi : quia nonnisi, ut Christi vicarius et minister, judicandi potestatem habebat Apostolus.

Et hanc constructionem puto magìs Apostoli scopo congruam : vult enim significare quòd rem tantam non aggrediatur ut persona privata; sed in persona Christi, ut Christi vicarius et minister.

Decrevi igitur, *in nomine Domini nostri Jesu Christi,* ut *vobis* in unum *congregatis*, quibus et *ego spiritu præsens ero*, unà *cum virtute* et potestate à Domino nostro Jesu Christo, mihi data.

5. *Tradere hujusmodi Satanæ...* ut incestuosus ille tradatur Satanæ, id est, excommunicetur et per excommunicationem ejiciatur ab Ecclesia, regno, domo, et corpore Christi : et sic cum ignominia ejectus, permittatur

tanæ in interitum carnis, ut spiritus salvus sit in die Domini nostri Jesu Christi.	permittatur potestati dæmonis, ad carnis illius vexationem, ut ejus anima resipiscens, salva fiat in die judicii.

---

potestati dæmonis, cujus regnum est extra Ecclesiam, seu regnum Christi; *in interitum carnis*, id est, ad carnis illius vexationem, seu ut corpore vexetur et maceretur à dæmone. Tunc excommunicatos dæmon etiam visibiliter vexabat; *ut spiritus salvus...* ut ejus anima, hâc confusione et vexatione resipiscens, salva fiat in die judicii.

Circa excommunicationem notanda.

Ex his tribus versibus collige excommunicationis, 1° antiquitatem : incepit ab Apostolis : ideoque ita antiqua est ac ipsa Ecclesia.

2° Ministrum : scilicet, Apostolos, Episcopos, etc. *Ego quidem...*

3° Auctoritatem principalem : *In nomine Domini nostri Jesu Christi;* id est, in nomine, auctoritate et in persona Domini nostri Jesu Christi : à quo Apostolorum et Episcoporum auctoritas.

Christus igitur ipse principalis est excommunicans; Episcopus nonnisi ut Christi vicarius, Christique vicem et personam supplens.

Et consequenter in Spiritu Christi excommunicare debet, eodem animo ac fine, quo Christus ipse, hominum salvator, excommunicaret; nimirum, ut salvet animas.

Christi, peccatorum salvatoris, vicarius est; peccatorum ergo salutem, in ipsa excommunicatione intendat; secet, ut medeatur; separet, ut fortiùs uniat; puniat in tempore, ut salvet in æternum.

Recordetur se Pastorem, se Patrem, se Salvatorem esse.

Caveat sibi ab omni dominationis animo, ab omni vindictæ, vel iræ affectu, et commotione :

Nec enim Dei potestas, Christique auctoritas ministrorum suorum passiones confirmabit unquam.

Homo potest et debet Dei minister esse : Deus hominis iniqui minister esse nequit.

4° Modum : *congregatis vobis;* id est, in publico cœtu fidelium : ad aliorum terrorem, *et meo spiritu : cum virtute Domini nostri Jesu Christi;* Episcopus quidem cum plebe sua; sed in Episcopo, non in plebe, residet auctoritas Christi, seu potestas excommunicandi.

Equidem Ecclesiæ corpori data est, et ad Ecclesiæ bonum; sed ab ejus visibili capite exercenda; vice et in virtute Christi Domini, visibilis ejus capitis.

Hinc, ait Apostolus : *Vobis congregatis,* quibus et *spiritu præsens* ero, unà *cum virtute Domini nostri Jesu Christi,* mihi data.

Quasi prævideret novantes hæreticos, qui docturi erant penes plebem esse potestatem excommunicandi, eosque voluerit refellere.

Ego, inquit, unà cum potestate Christi, vestro cœtui adeo, et per eum, qui meà vice vobis præest, sententiam pronuntiabo.

5° Formalitatem : *tradere Satanæ,* id est, ejicere extra Ecclesiam, ejicere à Christi corpore, separare ab omni cum Christo unione, privare omnibus Ecclesiæ Sacramentis, orationibus et suffragiis;

Sicque spoliatum omnibus bonis, omni auxilio et protectione destitutum, permittere diabolicæ potestati, sicut ovis errans et derelicta exponitur lupo : non traditur directè, sed indirectè.

Sanè non est bona, imò mala et intempestiva est vestra de sapientia seculari gloriatio : scire enim debetis, quòd sicut modicum fermentum totam farinæ massam, cui immiscetur, imbuit : ita hoc unius hominis scelus totam vestram Ecclesiam potest inficere.

6. Non est bona gloriatio vestra. Nescitis quia modicum fermentum totam massam corrumpit?

6° Effectum : *in interitum carnis*, id est, ut peccatoris hujus caro affligatur à dæmone, morbis, vulneribus et plagis.

Hoc miraculorum tempore, excommunicati solebant à dæmone vexari, etiam visibiliter, in corpore.

Hoc refert Gagnæus, qui citat Theodorum. Hoc Cornel. à Lap. qui multos citat. Hoc Tyrinus, qui citat Orig. Hilar. Hieron. Ambros. August. Hoc et affirmare videtur D. Chrys. qui sic explicat, eum tradens diabolo, tanquam pædagogo : hoc et Theophylactus.

Hoc tamen non improbabiliter refutat Estius, qui vult, tradi Satanæ, nihil sit aliud quàm excommunicari ; quanquam nulla corporalis infestatio, quæ fiat à dæmone, excommunicationi conjuncta fuerit.

7° Finem, scilicet, animæ salutem, ut vexatus et humiliatus resipiscat, et in die judicii salvus fiat.

Punitur ut melior fiat, attrahat gratiam et in æternum salvetur : sicque lucrum pœnâ majus : pœna enim temporalis; lucrum est æternum. D. Chrysost.

6. *Non est bona...* rursus vesanam eorum redarguit gloriationem, scilicet, ob sapientiam secularem, de qua in præcedentibus capitibus dictum est.

Patres tamen Græci intelligunt hanc gloriationem Corinthiorum, ob sapientiam hujus incestuosi : putant enim quòd fuerit unus è primis eorum magistris, factionisque dux : hinc, inquit D. Chrys. à schismate transiit Apostolus ad hunc schismatis ducem.

Hoc post D. Chrysostomum asserunt Theodoretus et Theophylactus : sed cùm non appareat quo fundamento id ab eis dicatur : et aliunde Estius multis probabilius id rationibus refutet; priorem explicationem puto veriorem, scilicet :

Non est bona jactantia vestra de seculari sapientia, nec contentio de magistrorum præcellentia : etenim vani et tumidi estis, ubi timidi, humiles, suffusi et tristes esse debetis.

. *Nescitis quia modicum fermentum totam massam corrumpit.* Gr. ζυμοῖ. fermentat. Sed pater Amelotte vult nostrum interpretem legisse δυλοῖ, corrumpit; et citat manuscripta, et auctores qui sic habent, aut legerunt: vultque à D. Paulo hìc fermentum considerari, non ut fermentationis principium; sed ut alterans, et acore suo corrumpens; ideo legendum, *corrumpit.* D. tamen Hieronymus voluit legi, *fermentat.* Quidquid sit, sensus est :

Nescitis quòd sicut fermentum, quantumlibet modicum, totam farinæ massam, cui immiscetur, acore suo imbuit : ita hoc unius hominis infandum scelus, à vobis cognitum et toleratum, totam vestram Ecclesiam potest inficere. Tum pravitate exempli; malum enim unius exemplum multos plerumquè corrumpit. Tum imputatione : justum quippe est ut scelus ab omnibus cognitum, et ab omnibus toleratum, omnibus imputetur, et in omnibus puniatur.

Intellige, si ex conniventia toleretur, non ex prudentia : seu, ut ait

7. Expurgate vetus fermentum, ut sitis nova conspersio, sicut estis azymi. Etenim Pascha nostrum immolatus est Christus.

Accuratè igitur et perfectè purgate vos ab hoc, et ab omni flagitioso (seu ab omni quod vos corrumpere potest), ut nova et pura massa sitis, sicut puri et sancti esse debetis; etenim Christus, Agnus noster paschalis, immolatus est.

8. Itaque epulemur, non in fermento veteri, neque in fermento malitiæ et nequitiæ: sed in azymis sinceritatis et veritatis.

Festum igitur agamus epulis de more solemnibus, non cum pane fermentato veteris hominis, neque cum pane fermentato actionum malarum et nequam; sed cum moribus puris et sanctitate vera.

D. Thomas, si peccanti consentiunt, saltem non corrigendo, dum possunt corrigere.

7. *Expurgate vetus fermentum;* id est, veteris hominis fermentum, seu quidquid vim habet corrumpendi mores. Omne vitium, ait D. Chrysostomus: hunc ergo flagitiosum et omnes alios intelligit, idem Chrys.

Expurgate; id est, accuratè et perfectè vos purgate ab omni flagitioso; seu promptè et sollicitè hunc et similes à vobis ejicite.

Ut sitis nova conspersio. Gr. nova massa, id est, nova et pura massa ex farina et aqua, quæ barbarè pasta dicitur, et quæ nullo fermento sit infecta, seu ut sitis puri, sancti.

Sicut estis azymi; id est, sicut estis, et secundùm vestram professionem debetis esse, sine ullo peccatorum fermento; puri et sancti. Panes azymi sunt panes sine fermento: homines azymi sunt homines sine peccati fermento, sine morum corruptione; homines qui sibi cavent ab omni morum corruptela.

Tales autem sunt et esse debent Christiani, per Baptismum ab omni peccato mundati et sanctificati, toti vitæ tempore, ab omni peccato debent esse puri.

Etenim Pascha nostrum immolatus est Christus. Cœptam prosequitur allegoriam; quia ergo meminit azymorum, et in Paschate Judæi comedebant azymos.

Hinc rationem reddens cur dixerit nos debere esse azymos, seu puros, subjungit: Etenim Christus, noster Agnus Paschalis, immolatus est.

Quasi diceret: Perenne celebramus Pascha; Christus Agnus Dei, nosterque Paschalis Agnus, jam immolatus est, et in perpetuum immolatus.

Sicut ergo Judæi Pascha celebrantes abstinebant à fermento: ita nos, in quibus completæ sunt figuræ, continuum Pascha celebrantes, continuè debemus à delictorum fermento abstinere; semper debemus esse azymi, puri et sancti.

8. *Itaque epulemur;* Gr. et Syr. festum agamus. Noster interpres dixit *epulemur*, quia in signum lætitiæ, epulis solemnibus festum agebatur: à festo, dicitur *festin.*

Itaque epulemur; id est, festum agamus epulis de more solemnibus: explicat de quibus epulis loquatur.

Non in fermento veteri; id est, non in pane fermentato veteris hominis seu veteris vitæ peccatis infecto.

Neque in fermento malitiæ et nequitiæ, id est, neque in pane fermentato actionum malarum et nequam, id est, actionibus malis et nequam;

Sed in azymis sinceritatis, id est, moribus puris, seu omnem horrentes

Scripsi vobis in epistola, ut cum fornicariis non conversemini.

Id autem intelligi volo, non de Paganis scortatoribus, aut oppressoribus, aut rap-

9. Scripsi vobis in epistola: Ne commisceamini fornicariis.

10. Non utique fornicariis hujus mundi, aut avaris, aut

---

impuritatem, *et veritatis,* id est, sanctitate verâ; omnem fugientes simulationem et hypocrisim: permansit in metaphora, et ostendit quidnam fermentum, quid azymum vocaverit. Theodoret.

Pro majori suprà dictorum intelligentiâ, notandum quòd Pascha sumitur aliquando pro festo Paschali; aliquando pro Agno, seu victima Paschali; aliquando pro epulo Paschali, seu comestione Agni Paschalis.

Hic autem sumitur pro Agno Paschali, sed mysticè intellecto. Explico.

Agnus Paschalis, sive ille, cujus sanguine suis postibus illito, Israelitæ liberati sunt ab Angelo Ægyptiorum primògenita percutiente, de quo Exodi 12. n. 3, etc., sive ille, quem quotannis immolabant Judæi in tanti beneficii memoriam, de quo ibid. n. 27.

Ille, inquam, Agnus Paschalis figura fuit innocentis Christi, qui dicitur Agnus Dei, qui venit in mundum pro nobis immolari, et nos per suum sanguinem ab æterna morte liberàre.

Sicut Agni Paschalis sanguine postibus illito, Judæi liberati sunt ab Angelo devastatore: sic per Christi sanguinem cordibus nostris aspersum, per fidem et per sacramenta, ab æterna morte liberamur.

Agnus quotannis in Pascha immolandus, debebat esse sine macula: Christus fuit semper sine peccato, semper purus et innocens.

Agnus ille Paschalis debebat die 14. lunæ immolari: Christus hâc ipsâ die fuit mactatus.

Paulus ergo à sensu allegorico argumentans, ait: Pascha nostrum, Christus, verus Agnus Paschalis, veraque paschalis victima, immolatus est, nos morte suâ liberavit ab Angelo devastante et à diabolicæ servitutis jugo, etc.

Ergo sicut Judæi, ubi figuralis Agnus erat immolatus, abstinebant à fermento: sic et nos, immolato Christo, vero Dei Agno et nostro; à peccato abstineamus, puri et sancti simus; epulemur spiritualiter in azymis sinceritatis et veritatis.

Et quia semel, sed pro semper immolatus est Christus: perenne celebremus Pascha; tota nostra vita sit nobis unus et continuus Paschæ dies, quo spiritualiter Christo, Agno Dei, pro nobis immolato, vescamur, fide, spe, charitate, morum puritate et innocentia.

Et hæc est mens divi Pauli.

Quòd si Christianus omnis, ob memoriam Passionis Christi, debet esse purus, sanctus, innocens, à peccatoribus segregatus; quantò magis sacerdos Christianus, ob epulum Paschale, sanctissimam Eucharistiam, Agnum Dei, mysticè immolatum, quem quotidie comedit, debet esse sanctus, purus, innocens, à peccatoribus segregatus! ejus vita continuum est Pascha, sit ergo spiritu purus et sanctus, laus Dei perpetua, continuum justitiæ sacrificium.

9. *Scripsi vobis in epistola.*

In hac. n. 2 et 7. hujus cap. inquiunt Patres Græci; in alia præcedenti, quæ deperdita est, aiunt D. Thomas et alii. Vide Estium.

Ne cum fornicariis communionem habeatis.

10. *Non utique cum fornicariis...*

rapacibus, aut idolis servientibus: alioquin debueratis de hoc mundo exiisse.

toribus, aut idolorum cultoribus; alioquin cogeremini etiam ex hoc mundo exire; quia talibus est plenus.

11. Nunc autem scripsi vobis non commisceri; si is qui frater nominatur, est fornicator, aut avarus, aut idolis serviens, aut maledicus, aut ebriosus, aut rapax : cum ejusmodi nec cibum sumere.

Sed quod scripsi vobis, *ne commisceamini*, intelligo de Christianis, ita ut si quis Christianus sit scortator, aut oppressor, aut idolorum cultor, aut conviciator, aut ebriosus, aut raptor, cum talibus ne cibum quidem sumatis.

12. Quid enim mihi de iis, qui foris sunt, judicare? Nonne de iis qui intus sunt, vos judicatis?

Quid enim ad me attinet judicare de iis qui sunt extra Ecclesiam? nonne vos de iis, qui intra vestram sunt Ecclesiam, judicatis?

13. Nam eos, qui foris sunt, Deus judicabit. Auferte malum ex vobis ipsis.

Cæterùm eos qui sunt extra Ecclesiam, Deus judicabit. Quod ad vos attinet, hunc incestuosum de cœtu vestro projicite.

Explicat de quibus loquatur, scilicet non de Gentilibus, quos vitare vix possetis; quia mundus plenus est hujusmodi hominibus.

11. *Nunc autem scripsi vobis.*

Sed quod scripsi, intelligi volo de Christianis : ita ut si quis Christianus sit fornicator, aut, etc., cum hujusmodi publicis peccatoribus omnem convictum et consuetudinem devitate.

Eheu tempora nostra! hæc vitia non sunt jam apud Christianos minùs communia, quàm olim apud Paganos; talibus modò plenus est mundus : quò fugiet, qui voluerit maledicos, aut impuros vitare?

12. *Quid enim mihi de iis qui foris sunt, judicare?*

Quasi diceret : Non ad me pertinet de Gentilibus judicare. Qui Christi non est, nec fuit, nec ad Ecclesiam, nec ad Ecclesiæ ministros pertinet.

Nonne vos de iis, qui sunt intra vestram Ecclesiam, judicatis, et debetis, si scandala fecerint, pœnis punitis?

13. *Nam eos qui foris sunt Deus judicabit.* Non Ecclesia : eos ergo Dei judicio relinquite.

Quod ad vos spectat, *auferte* fornicarium à vobis.

Corollarium pietatis, seu in hoc capite 5. *ad pietatem maximè notanda, et ad praxim redigenda.*

In hoc 5. capite duo præcipuè ad praxim notanda :

Primum. — Quòd non de nostris tantùm peccatis, sed et de alienis, præsertim ubi publica sunt et scandalosa, dolere et lugere debemus; tanquam de morbo et peste publica, nos omnes comminante.

Hinc et pro aliorum peccatis orare, conteri, pœnitentiam agere debemus ne et nos inficiant. Vide n. 2 et 6.

Secundum. — Quòd tota Christiani vita debet esse pura, sancta, à peccatis munda, quia pascha continuum :

Christus Agnus noster paschalis immolatus est.

Ergo sicut Judæi, ubi figuralis Agnus paschalis erat immolatus, abstinebant à fermento:

Sic et nos, Christo vero paschali Agno immolato, à peccati fermento debemus abstinere, puri et sancti vivere.

Quia ergo Christus semper immolatus; ideò et Christianus debet semper epulari in azymis sinceritatis et veritatis. Tota ejus vita pascha perenne, vita pura, vita sancta.

Quòd si hoc de omni et quolibet Christiano verum est; quantò magis de sacerdote, ob epulum paschale! Vide n. 8.

ANALYSIS CAPITIS SEXTI.

In hoc cap. de duobus agit : lites damnat, et impudicitiam insectatur.

Quod spectat ad lites; primò factum exponit, non sine indignatione : deinde damnat illud ex quacunque parte consideratum; ex parte Judicum, in primis versibus : ex parte litigantium, ỳ. 6; ex parte litis ipsius, quæ peccatum est, ỳ. 7; tum in læso, qui non tulit injuriam, tum in lædente qui fecit injuriam.

Ut hunc corrigat, et ad pœnitentiam adducat, monet injustos regnum Dei non hæreditaturos : hincque sumit occasionem alia multa enumerandi enormia peccata, à Dei regno excludentia, ỳ. 9, 10, 11. Idque ideo facit, quia Corinthiorum multi tales aliquando fuerant.

ỳ. 12. Duplici occurrit objectioni, quæ in suprà dicta de litibus fieri potest. Denique ỳ. 13, duas breviter affert rationes alias, ob quas Christiano non expedit litigare.

In eodem ỳ. 13. Sensim sine sensu transit ad fornicationem, apud Paganos habitam pro re indifferenti : sed apud Christianos horrendum est sacrilegium; quia per eam membrum Christi fit membrum meretricis; templum Spiritûs Sancti polluitur; emptitius Dei servus Deum Dominum offendit per ea ipsa, quæ Domini sunt.

Denique concludit Deum à nobis et in corpore et in anima glorificandum.

CAPUT SEXTUM.

PARAPHRASIS.

FIERINE potest ut quis Christianus, controversiam habens adversùs alterum Christianum, audeat apud infideles Judices litigare, potiùs quàm apud aliquos è Christianis arbitros?

An ignoratis quòd sancti hunc mundum judicabunt? quòd si per vos mundus ipse judicandus est; an estis indigni, qui judicetis de minimis et frivolis negotiis?

TEXTUS.

1. AUDET aliquis vestrûm habens negotium adversùs alterum, judicari apud iniquos, et non apud sanctos.

2. An nescitis quoniam sancti de hoc mundo judicabunt? et si in vobis judicabitur mundus, indigni estis qui de minimis judicetis?

CAP. VI. 1. *Audet aliquis vestrûm*.... Corinthios reprehendit, quòd apud Judices Paganos litigent, non sine magno Evangelii dedecore.

Ac primò factum exponit. *Audet aliquis*...

Exprobrantis, et ex indignatione mirantis locutio. Quasi diceret: Fierine potest ut quis Christianus, controversiam habens adversùs alterum Christianum, audeat apud infideles Judices fratrem suum in jus vocare, potiùs quàm aliquem, aut aliquos è fratribus arbitros eligere, qui rem pacificè, et cum charitate componant?

Hæc reprehensio cadit in actorem, qui fratrem suum ad Ethnicorum tribunalia trahebat: nec enim qui vocabatur in jus, legitimum Judicem vitare poterat.

Apud iniquos. Ethnici sunt iniqui; tum quia fide carent, quâ vivit justus; tum quia carent verâ religione, et consequenter Deo non reddunt quæ debent. Iniquos autem expressè vocat eos, ut insinuet quòd immeritò jus ab eis quæratur.

Quasi diceret: Iniqui sunt, quomodo jus reddent vobis? Deo non reddunt quæ debent; quomodo quæ sua sunt, hominibus reddent?

Qui in Deum iniquus est, et in homines erit iniquus.

Christiani è contrà sancti sunt, quia veram fidem ac religionem habent, et quia per Baptismum sanctificati sunt: hinc æqui in Deum et in homines. Hinc præstat infimum et minùs eruditum Christianum habere judicem, quàm apud infidelem eruditissimum litigare: justus justitiam reddit.

2. *An nescitis quoniam sancti*...... Factum n. 1. expositum damnat, quia divinæ fidelium auctoritati derogat.

An nescitis quoniam. Christiani, Christi membra, cum Christo capite suo, mundum universum judicabunt?

Sancti mundum judicabunt, approbando sententiam Judicis. Apostoli, eisque similes, Christi assessores, sententiam proferent; non ore, sed spiritu, ait et explicat D. Thomas.

Et si in vobis... id est, si per vos mundus ipse et homines mundani quoad æterna sunt aliquando judicandi: quomodo horum hominum judicia quæritis? quasi vosmetipsos indignos arbitremini, qui de minimis, caducis et frivolis negotiis judicetis: qualia sunt ea ob quæ litigatis.

Mundi judices cùm sitis, cur à mundo judicari mavultis, quàm à fratribus vestris, ad concordiam charitativè reduci?

3. Nescitis quoniam angelos judicabimus? quantò magìs secularia!	An ignoratis quòd ipsos angelos (scilicet apostatas) judicabimus? quantò magis digni estis, qui de temporalibus judicetis!
4. Secularia igitur judicia si habueritis: contemptibiles qui sunt in Ecclesia, illos constituite ad judicandum.	Si ergo de rebus hujus vitæ controversias habeatis, eos, qui in Ecclesia sunt infimi, constituite in Judices (potiùs quàm ad Gentiles recurratis).

3. *Nescitis quoniam angelos...* Crescit oratio; quasi diceret: Parum est vos hominum iniquorum Judices esse cum Christo: *angelos* ipsos *judicabimus*: bonos quidem laudis et approbationis judicio: malos verò damnationis et exprobrationis judicio.

Una est Ecclesia Christi, ex angelis et hominibus conflata; unum est omnium caput, unus Judex Christus Dominus: angelos ergo judicabit et homines.

In hoc Christi judicio augebitur sanctorum angelorum accidentale præmium, ex præmio sanctorum hominum quos illuminarunt. Malorum autem angelorum augebitur pœna, ex pœna hominum per eos seductorum, ait D. Thomas. Hìc addi potest quòd multò magìs augebitur eorum pœna, ex gloria sanctorum hominum, à quibus ipsi victi sunt; et qui tunc de ipsis triumphabunt, quasi victores de victis.

Omnes ergo sancti judicium Christi de sanctis angelis laudabunt et glorificabunt: at præterea dæmonum victores, eis tanquam victis, vilibus, à Deo contemptis, et in æternum projectis, insultabunt, et exprobrabunt quòd homines, fragili carne vestiti, steterint in veritate, cadentibus angelis.

Hìc igitur tuam, ô Christiane, dignitatem agnosce: mundi, dæmonumque Judex futurus es: cùm ergo tanta sit in cœlis auctoritas tua, ne vilescas in terris.

Mundi Judex, ne mundo subjiciaris; ne mundanis inhies, mundo ne inhæreas, de mundanis ne litiges, mundanorum hominum opiniones et judicia ne quæras.

Dæmonum Judex, dæmoni ne obtemperes unquam; dæmones constanter vince, quibus in lavacro renuntiasti; ut aliquando, toto spectante mundo, victos traducas palam, et triumphes illos in Christo. Ex Coloss. 2. n. 15.

Quantò magìs secularia. Gr. Βιῶτικά res hujus vitæ, res ad victum, vestitum, etc., pertinentes, id est; quantò magìs digni estis, qui de temporalibus, scilicet de pecuniis, de agris, etc., judicetis!

Cùm mundum et angelos ipsos sitis judicaturi quoad æterna, quàm indignum est vos apud Paganos de rebus caducis litigare et judicari!

4. *Secularia igitur judicia...*

Ex suprà dicta Christianorum auctoritate judiciaria concludit quòd infimus Christianus sit rebus secularibus judicandis superior et nimis idoneus.

Si ergo de rebus hujus vitæ controversias aliquas habeatis, *contemptibiles.* Gr. nihili factos, id est, abjectos, contemptos: eos qui in Ecclesia infimi et minimi æstimantur, *constituite* in Judices. Gr. καθίζετε sedere faciatis; scilicet ut judicent tanquam arbitri, potiùs quàm ad Gentiles Judices recurratis.

Hujus vitæ bona, Christiani contentionem non merentur, cujus sollicitudo continua debet esse de æternis. *Porrò unum est necessarium.*

Quòd si tamen aliqua inter Christianos oriatur controversia, præstat arbitros ab eis eligi, quàm apud Judices litigari.

Id ad erubescentiam vestram dico vobis. Adeone nemo est inter vos sapiens et eruditus, qui possit fratrem suum judicare?

Sed Christianus in Christianum litigat, et hoc apud Judices infideles!

Jam quidem procul dubio delinquitis in hoc, quòd inter vos forenses disceptationes habetis: quare non potiùs illatam susti-

5. Ad verecundiam vestram dico. Sic non est inter vos sapiens quisquam, qui possit judicare inter fratrem suum?

6. Sed frater cum fratre judicio contendit, et hoc apud Infideles.

7. Jam quidem omnino delictum est in vobis, quòd judicia habetis inter vos. Quare

---

Præstat arbitros minùs eruditos, sed sanctiores et æquiores eligi; quàm ad Judices eruditiores, sed minùs æquos recurri.

5. *Ad verecundiam vestram dico...* monet quòd hoc dicat, non stabiliens, quasi velit tales de facto judices, contemptos et imperitos eligi; sed ut vos, ô Corinthii, pudore suffundam, eo quòd ad Gentiles recurratis, quasi non sint apud vos sapientes et periti, qui litigia vestra possint componere.

Sic non est inter vos sapiens, id est, adeòne nemo est inter vos sapiens et eruditus, qui possit fratrem suum judicare?

Gr. οὐδὲ εἷς ne unus quidem.

6. *Sed frater cum fratre.........* id est, Christianus in Christianum, membrum Christi in aliud Christi membrum. Ecce malum ex parte litigantium.

Et hoc apud infideles. Ecce aliud malum, ex parte Judicum, ad quos, non sine Ecclesiæ contemptu et scandalo, recurritur.

Postquam factum initio expositum damnavit ex parte Judicum, damnat et ex parte litigantium; illud in seipso tandem damnaturus.

Sed quid diceret Paulus, si filios in parentes, etc., si Monachos in Abbates, etc., si Sacerdotes in Episcopos cerneret litigantes, et hoc apud Laicos et Seculares?

7. *Jam quidem omnino delictum est.........* Litem ipsam in se consideratam damnat quasi delictum. Gr. ἥττημα, diminutio, defectus, minoratio, à verbo ἡττάομαι, succumbo, cedo, vincor, frangor.

Itaque ἥττημα significat hic quamdam animi impotentiam et imbecillitatem, quà Corinthii iræ vel lucri cupiditati succumbentes, inter se litigabant.

Gr. jam quidem igitur omnino minoratio in vobis est. Syr. jam itaque vosmetipsi culpæ obnoxii estis, etc. audaciam superiùs vocavit ad infideles judices recursum; hic delictum vocat ipsummet Corinthiorum litigare.

Mens sancti Pauli circa lites.

Jam quidem omnino delictum est......... Non dico, quòd Judices Ethnicos adeatis; sed hoc ipsum quòd judicia, seu lites habeatis.

Et quia pars læsa poterat dicere: injuriâ sum affectus, hanc ejus excusationem rejicit dicens: *Quare non magis injuriam accipitis?...*

Sic itaque litem ipsam Corinthiorum damnat, ut et litis et litigantis excusationem non admittat.

Ita D. Paulum explicuit et intellexit D. Augustinus in Enchirid. cap. 78.

Ita D. Thomas: ad delictum vobis imputatur, quòd post conversionem vestram, judicia habetis inter vos, inter quos scilicet debet esse pax, etc.

non magis injuriam accipitis? quare non magis fraudem patimini?

8. Sed vos injuriam facitis et fraudatis, et hoc fratribus.

9. An nescitis, quia iniqui

netis injuriam? quare non potiùs illatum damnum patimini?

Sed è contrà vos ipsi injuriam et damnum infertis, et hoc vel fratribus vestris.

An ignoratis quòd injusti regnum Dei

Ita ante omnes D. Chrysostomus, qui quadruplum hìc crimen agnovit: Primum nescire injuriam ferre: secundùm injuriam facere; una pars enim alteri facit injuriam; tertium ad iniquos recurrere: quartum in fratrem litigare; sicque fraternam charitatem cum scandalo lædere.

Sed, inquies, peccatumne est Christiano litigare? seu in judicio sua repetere?

Respondet D. Thomas, post Glossam: 1° perfectis, quibus nihil est proprium, peccatum est, si quid in judicio repetunt, quasi proprium: licet tamen eis in judicio repetere ea quæ sunt communia; hoc enim, inquit, est opus charitatis defendere, vel recuperare res pauperum.

2° Omnibus peccatum est ob tria, 1° ob causam ex qua quis judicium habet, si ex cupiditate et avaritia; 2° ob modum judicii, si cum contentione et detrimento pacis judicium prosequatur; 3° ob perversitatem judicii, si injustè et fraudulenter in judicio procedat; 4° ob scandalum.

3° Ex charitate licet sua in judicio repetere, si sic in judicio procedatur, ut nihil fiat contra justitiam, contra charitatem.

Quod quia factu difficillimum; plerumquè enim lites, non ex charitate, sed ex inordinato rerum temporalium amore, suscipiuntur: plerumquè ex litibus nascuntur plurima contra charitatem peccata; sinistræ suspiciones, odia, obtrectationes, vindictæ, etc., plurima contra justitiam, fraudes, doli, falsitates, calumniæ.

Adde temporis jacturam, mentis distractionem, salutis ob temporalia negligentiam, Dei oblivionem.

Hinc concludi debet quòd lis quidem non sit in se quid malum; sed infinita propemodum mala secum trahit; ita ut sit inexhaustus malorum et criminum incautis abyssus.

Itaque Christianus obediat Christo dicenti Matth. 5. 40: *Ei, qui vult tecum in judicio contendere, et tunicam tuam tollere, dimitte ei et pallium.* Et Luc.: *Ab eo qui aufert tibi vestimentum, etiam tunicam noli prohibere....* Et *qui aufert quæ tua sunt, ne repetas.*

Hæc præcepta Domini, ait D. Thomas, non sunt semper observanda in exsecutione operæ, sed semper sunt habenda in præparatione animi; ut scilicet simus parati hoc facere, vel sustinere, potiùs quàm aliquid agere contra charitatem fraternam.

Quare non magìs injuriam accipitis... hoc Apostolus parti læsæ dicit. Duabus enim ex causis nascuntur lites: vel quia personæ læditur; vel quia damnum aliquod in temporalibus infertur.

Quare non potiùs injurias personæ illatas, et damna in temporalibus facta patienter sustinetis, quàm ut judicio contra inferentem, vel injuriam, vel damnum contendatis?

Si crimen est injuriam non ferre; quantò majus injuriam facere, ait D. Chrys.

8. *Sed vos injuriam facitis.....* hoc parti lædenti dicit; sed vos ipsi et injuriam et damnum infertis, et hoc fratribus, quod crimen auget.

non hæreditabunt? ne erraveritis : neque scortatores, neque cultores idolorum, neque adulteri,

Neque qui turpia patiuntur, neque qui turpia agunt, neque qui clam rapiunt aliena, neque qui fraude, neque qui per vim rapiunt apertè, neque ebriosi, neque maledici, regnum Dei hæreditate possidebunt.

Et quidem tales quidam ex vobis fue-

regnum Dei non possidebunt? Nolite errare; neque fornicarii, neque idolis servientes, neque adulteri,

10. Neque molles, neque masculorum concubitores, neque fures, neque avari, neque ebriosi, neque maledici, neque rapaces, regnum Dei possidebunt.

11. Et hæc quidam fuistis:

---

9. *An nescitis quia iniqui.* Gr. injusti; id est, qui injustitiam aut injuriam faciunt, *regnum Dei hæreditate non possidebunt?*

Nota ex D. Paulo delictorum discrimen; delicti quidem non patientem injurias accusavit, sed de eo non dicit quod de facientibus injuriam hic affirmat. *Regnum Dei non possidebunt.*

Nolite errare, præfatio Paulo solita in rebus majoris momenti, quas vult observari et retineri.

Neque fornicarii........ multa gravia enumerat peccata à Dei regno excludentia : neque scortatores, neque cultores idolorum, neque adulteri.

10. *Neque molles,* qu. turpia patiuntur, ait Theophyl. scorta mascula, seu catamiti, ait Menochius, et alii. Plerique tamen per *molles*, intelligunt suî ipsius corruptores, per voluntariam pollutionem.

Neque masculorum concubitores : sodomitæ, qui turpia et infanda agunt: *neque fures :* qui clam rapiunt aliena : *neque avari,* qui fraude et dolo proximum suum circumveniunt : *neque rapaces,* qui per vim rapiunt apertè: *neque ebriosi, neque maledici.* Minora peccata hìc cum majoribus conjungit; quia non de supplicio nunc agitur; sed de regni amissione, è regno autem pariter excidunt : ait Theophyl.

Regnum Dei possidebunt. Gr. hæreditabunt. Syr. hæreditate non possidebunt.

Hæreditas filiorum est, non spuriorum : hæreditas ergo Dei, ad Dei filios, Deo similes, sanctos, justos, castos, omnibus ex charitate benefacientes, attinet; non ad injustos, impudicos, malos, et nequam, Deo in omnibus absimiles et oppositos.

Hinc in Scripturis tam sæpe monemur, ut Deo similes simus. *Sancti estote, quia sanctus sum,* etc. *Estote perfecti sicut et Pater vester cœlestis,* etc. *Estote imitatores Dei, sicut filii charissimi,* etc.

Nostra cum Deo in moribus temporalis similitudo pariet æternam nostram cum Deo in gloria similitudinem. Similitudo per gratiam producit similitudinem in gloria : gratia semen gloriæ.

Omnia Dei præcepta ad hanc temporalem, in moribus similitudinem tendunt, seu ut simus sancti, justi, casti, etc. sicut Deus sanctus, justus, etc. est; ut scilicet in æternum Deo similes simus in gloria, illius regni hæredes, beatitudinis socii, gloriæ consortes. *Scimus quoniam cùm apparuerit, similes ei erimus.* Erimus omne quod est, fruemur omni bono, quod est et quo fruitur ipse. O beatam hæreditatem! ô terque, quaterque felicem omnis boni fruitionem! Vide corollarium pietatis.

11. *Et hæc quidem.......* id est, et quidam ex vobis tales quidem fuerunt.

sed abluti estis, sed sanctificati estis, sed justificati estis in nomine Domini nostri Jesu Christi, et in Spiritu Dei nostri.

runt : sed abluti estis, et sanctificati estis, et justificati estis, Christi Domini redemptoris nostri merito, et Spiritûs Sancti beneficio.

12. Omnia mihi licent, sed non omnia expediunt : omnia mihi licent, sed ego sub nullius redigar potestate.

Omnia legibus non prohibita, mihi et vobis licent quidem ; sed non omnia quæ licent, expediunt : quasi diceret (esto lites liceant, non tamen expediunt. Esto etiam liceat coram Ethnicis litigare), non expedit, ne sub eorum redigamini servitute.

Sed abluti estis : scilicet, his peccatorum sordibus per lavacrum regenerationis, et per pœnitentiæ lacrymas : et non abluti tantùm, *sed sanctificati estis;* id est, veram adepti estis animæ sanctitatem, per internam Dei gratiam vobis infusam.

Sed justificati estis, id est, per eamdem gratiam, veram estis justitiam consecuti.

In nomine Domini nostri Jesu Christi, id est, Christi merito redemptoris nostri : ipse enim est causa meritoria nostræ justificationis; et Spiritûs Sancti beneficio : ipse enim est nostræ sanctificationis auctor.

Gratias ergo æternas Domino nostro Jesu Christo, qui nos lavit in sanguine suo; peccatorumque nostrorum purgationem fecit in eodem sanguine.

Gratias æternas Deo, *qui prædestinavit nos in adoptionem filiorum.... in qua gratificavit nos in dilecto Filio suo : in quo habemus redemptionem per sanguinem ejus, remissionem peccatorum secundùm divitias gratiæ ejus.*

12. *Omnia mihi licent....* occurrit objectioni duplici, quam contra superiùs dicta, Corinthii facere poterant.

1° Contra n. 7. poterant objicere : Nonne licet sua in judicio repetere? cur ergo dicis : *Jam quidem omnino dictum est in vobis, etc.*

2° Contra versum primum objicere poterant : Nonne sua repetere licet, coram legitimis judicibus, quanquam Ethnicis? cur ergo nos accusas audaciæ, etc. *audet aliquis vestrûm...* Huic utrique objectioni occurrens respondet : Primæ quidem, fatendo quòd liceat, seu nullà lege sit prohibitum : sed non expedit, inquit, *omnia mihi licent*, id est, *omnia*, legibus non prohibita, *mihi*, et vobis *licent* quidem : *sed non expediunt omnia* quæ licent.

Quasi diceret : Non invehor in lites, quasi per se malæ sint, aut legibus prohibitæ : sed quia non expediunt, ut huc usque probavi.

Secundæ objectioni respondet, eadem verba repetens : *omnia mihi licent,* quasi diceret : Licet coram ethnicis etiam judicibus sua repetere : hoc nullà quidem lege prohibetur.

Sed statim ut ab hoc faciendo avertat, novam, specialem et præcipuam rationem affert, ob quam non expedit.

Sed ego sub nullius redigar potestate; quasi diceret : Esto, liceat; non expedit tamen vobis, ne sub iniquorum judicum potestate redigamini; fortè, non sine fidei vestræ periculo : etenim timendum ne vos avertant ab ea, ob temporalia.

Sed quare D. Paulus hæc ita vagè, concisè, obscurè, et sub suo nomine dixit?

Fortè, ne clariùs loquens, potestates et magistratus læderet, videreturque

Adde quòd esca, res vilis, ventri sedando destinata; et venter, pars ignobilis, cibis coquendis destinatus.

13. **Esca ventri, et venter escis :**

Adde quòd Deus utraque destruet, seu eorum usum brevi abolebit : non expedit ergo propter hæc vilia, et brevi desitura, litigare.

Deus autem et hunc et has destruet.

Porrò corpus non sic fornicationi destinatum est, sed Domino consecratum, cujus est membrum : et Dominus corpori datus est caput : et hoc in æternum.

Corpus autem non fornicationi, sed Domino, et Dominus corpori :

---

eorum jurisdictioni obtrectare : et ne, si hæc ejus epistola ad eorum notitiam perveniret, Evangelio noceret.

Quidquid sit, constans est Apostoli doctrina : *Subditi estote omni humanæ creaturæ, sive Regi... sive Ducibus... sive Magistratibus...* coram eis vocati, comparete; interrogati, respondete : sed si qua sit inter vos de secularibus controversia, [illegible] Christianum eligite in arbitrum, potiùs quàm ad ethnicos judices recurratis, ob multas jam allatas rationes; sed præsertim ne sub eorum servitute [illegible], cum magno vestræ salutis periculo.

13. *Esca ventri, et venter escis*, duas alias rationes paucissimis verbis affert, ob quas litigare [illegible] non expediat.

Primam desumit ex vilitate rerum ob quas litigatur. *Esca*, res vilis, ventri sedando destinata : *et venter*, pars ignobilis, *escis* coquendis destinatus; quasi diceret : Vobis Christianis, ad Dei regnum hæreditate possidendum vocatis, non expedit inter vos lites habere; propter res, quæ ad escas et ad ventrem [illegible] omnes.

Secundam desumit a brevitate [illegible] illarum.

Deus autem et hunc et has destruet. Deus utraque et ventrem et escas destruet : id est, eorum usum abolebit : usus enim edendi cessabit in morte; post resurrectionem erimus sicut Angeli Dei; non comedentes, sicut nec nubentes.

Hæc [illegible] rerum contemptus ingeratur; quasi diceret : Hæc in se vilia, et brevi desitura spernite, aliis relinquite; vos verò filii Dei, æterna, divina, [illegible], prosequimini tota mentis sollicitudine et toto cordis affectu.

Deus cordis mei! Deus totius cordis mei! totum cor meum ad te trahe; totum cor meum ad te sursum leva : nullaque pars ejus à te diffluens trahatur in terram, [illegible] terræ.

Corpus autem non fornicationi... Gr. at corpus, etc. Syr. porrò corpus nec fornicationi, etc. cum puncto præcedente : ita ut incipiat phrasis, porrò, etc.

Cap. 5. de [illegible] agit, et quæ talis erat, qualis nec inter Gentes...

Hic de simplici fornicatione, et [illegible] inter Gentiles valde frequenti; et ab ipsis etiam Philosophis [illegible] indifferenti.

Ne igitur [illegible], a Gentilibus Philosophis seducti, putarent idem de fornicatione, ac de [illegible] esse, scilicet, licere quidem, sed non expedire; inter utrumque discrimen ostendit Apostolus, dicens :

Corpus autem non fornicationi, scilicet destinatum est, sicut venter escis coquendis; quasi diceret : Non [illegible] est corpus nostrum, ut fornicationi vacet; sed ut [illegible] Domino. *Sed Domino et Dominus corpori;* id est,

14. **Deus verò et Dominum suscitavit, et nos suscitabit per virtutem suam.**

Deus enim qui Dominum suscitavit, et nos per suam omnipotentiam suscitabit, ut in æternum Christo, capiti nostro, uniamur.

15. **Nescitis quoniam corpora vestra membra sunt Christi? tollens ergo membra Christi, faciam membra meretricis? Absit.**

Si nescitis, sanè scire debetis, corpora vestra esse Christi Domini membra: ergone tollens membra quæ Christi sunt, tradam ea meretrici? Absit hoc sacrilegium.

Corpus nostrum Domini est, ut membrum ejus; et Dominus nostri corporis est, ut caput illius: nostrum ergo corpus Domino capiti nostro, castè et sanctè debet famulari, non verò fornicationi vacare.

Hic primam rationem nota avertentem à fornicatione: Domini est corpus nostrum, et Dominus est nostri corporis; membrum sumus Christi Domini; Christus autem Dominus corporis nostri caput est: hæc relatio capitis ad membrum, et membri ad caput, infert castitatis obligationem.

Sicut Christus datus est caput corpori nostro, ut illud sanctificet et regat: sic corpus nostrum datum est Christo, ut illi castis et sanctis moribus deserviat.

14. *Deus verò et Dominum suscitavit, et nos...* ne putarent etiam hanc relationem temporalem esse, et brevi desituram, scilicet in morte, sicut tunc desinet relatio ventris ad escas, et escarum ad ventrem, de qua versu præcedente.

Affirmat æternam fore hanc nostri cum Domino relationem; quia sicut Deus Christum Dominum crucifixum et mortuum suscitavit à mortuis: sic et nos ad vitam æternam per suam omnipotentiam suscitabit, ut in æternum illi, tanquam capiti nostro, uniamur.

Christo itaque, in æternum nostro capiti et Domino, dignè, id est, sanctè et castè serviendum: omnis impudicitia Christiano fugienda, horrenda, nec nominetur in nobis.

15. *Nescitis quoniam corpora vestra.* Clariùs explicat suprà dictam relationem, et intimam Christi Domini, capitis Ecclesiæ, unionem cum corporibus nostris; ut Christianum omnem pressiùs urgeat ad fornicationem cum horrore fugiendam; utpote, quæ Christo Domino, capiti nostro, sacrilegam inferat injuriam.

Si nescitis, sane scire debetis, corpora vestra esse Christi Domini membra. Sic Deus ipsum dedit caput Ecclesiæ, ut sit et singulorum fidelium caput: Ecclesia mysticum Christi corpus est; singuli Christiani, Christi membra, tum animâ, tum corpore; quia Christus integram nostram assumpsit naturam, et spiritualem et corpoream.

Licèt enim Christus Dominus sit caput nostrum, præcipuè ratione animæ, qui fidem, gratiam, vitam spiritualem et divinam inspirat; secundariò tamen nostrum etiam caput est respectu nostrorum corporum, quæ sunt animæ nostræ instrumenta, eisque largitur vim et facultatem, quâ faciliùs animæ imperanti pareant.

Ad hoc attende, ô Christiane! Christus caput tuum est: tu Christi, capitis Ecclesiæ, membrum: de te, in Baptismo et per Baptismum, tam verè dicere potest Christus: hoc est corpus meum mysticum, scilicet et adoptivum; quàm in Eucharistia, hoc est, corpus meum, naturale, per transubstantiationem.

Illud tamen committit fornicator Christianus, quia adhærens meretrici, fit unum cum ea corpus, juxta illud quod Scriptura dicit Genes. 2. erunt duo per carnalem unionem, una caro.

Qui autem Deo charitate conjungitur, fit unus cum eo spiritus.

Sacrilegam ergo horrete et fugite fornicationem.

Omne aliud peccatum, quod ordinariè

16. An nescitis quoniam qui adhæret meretrici, unum corpus efficitur: erunt enim, inquit, duo in carne una.

17. Qui autem adhæret Domino, unus spiritus est.

18. Fugite fornicationem.

Omne peccatum, quodcum-

Hâc conceptâ et seriò attentâ veritate, concipe et horre fornicationis et omnis impuritatis sacrilegam enormitatem.

Tollens ergo membra Christi, faciam.... ergone tollam membra, quæ Christi sunt, ut ea meretrici tradam?

Absit, inquis; hoc sacrilegium horres; reverà tamen fit per fornicationem, ut probant sequentia.

16. *An nescitis quoniam qui adhæret meretrici...* Gr. qui agglutinatur meretrici, fit unum corpus cum ea? *Erunt enim, inquit Scriptura*, Gen. 2. 24. *duo in carne una*, id est, duo, per corporum unionem sunt una caro.

Quod non minùs physicè verum est de meretrice, quàm de conjuge; licèt enim actus externi conjugum et fornicantium valde differant in genere moris; conjugum enim actus sunt virtutis, justitiæ et temperantiæ; actus autem fornicantium, sunt actus libidinis et vitii: non differunt tamen secundùm speciem naturæ, ut ait hic D. Thomas.

17. *Qui autem adhæret.* Gr. agglutinatur Domino, id est, qui casto corpore et animo *adhæret Domino*, unus cum eo fit *spiritus*, unus scilicet, consensu et gratiâ.

Notandum ad mores. — Paucis verbis possunt hi tres ultimi versus in formam redigi.

Horrendum prorsus sacrilegium est Christi Domini membra in infames meretricis membra commutare; hoc tamen facis, ô Christiane, quisquis sis, qui fornicaris: quia Christi membrum cùm sis per Baptismum, fis per fornicationem membrum et corpus meretricis: juxta illud Genes. 2. 24. erunt duo una caro, unumque corpus.

Hoc sacrilegium horres: horre ergo, et cum horrore fugito fornicationem, per quam membra Christi fiunt membra meretricis, et filii Dei sunt filii diaboli.

Hoc sacrilegium fugere non contentus, dilige Deum, adhære Deo; per charitatem agglutinare Deo, fies unus cum Deo spiritus, omnium Dei bonorum particeps et consors.

Ad hanc cum Deo unionem invitat Apostolus: quasi diceret: Sursum corda, ô filii Dei! Patrem vestrum diligite; ipsi casto amore adhærete, ut unus sitis cum eo spiritus.

18. *Fugite fornicationem.* Cætera vitia pugnando vincuntur; sola libido fugiendo vincitur: fugiendo scilicet, occasiones, aspectus, colloquia, consortia.

Omne peccatum quodcumque fecerit.... aliud affert argumentum impuritatis fugiendæ, ductum à contumeliâ quam fornicator infert corpori suo; ut quem injuria Christo capiti nostro illata non moveat, moveat saltem contumelia proprio corpori suo illata.

Omne aliud peccatum, quod ordinariè committunt homines, extra ipso-

que fecerit homo, extra corpus est:	committunt homines, extra ipsorum corpus est, (non peccanti in corpus suum):
Qui autem fornicatur, in corpus suum peccat.	Fornicator autem in proprium corpus suum peccat, quod ex Christiano et Divino facit meretricium et bestiale.
19. An nescitis quoniam	An ignoratis corpora vestra esse templum

rum *corpus est;* id est, non peccant ordinariè in suum corpus, non illud maculant et dehonestant.

Qui autem fornicatur, in corpus..... specialem hìc indicat fornicationis malitiam: in hoc nimirum quòd totum hominem immergit in cloacam. Audi D. Chrysostomum.

Quoniam dici non poterat nihil esse pejus fornicatore, aliter id amplificavit, dicens: In fornicatione totum corpus fit sceleratum et exsecrandum: tanquam enim incidens in lebetem immunditiæ, sordibusque et inquinamento tinctum, sic polluitur.

Fornicator peccat in corpus suum, illud corrumpendo et inquinando præter usum rationis, ait D. Thomas.

Vel, ut idem Doctor Angelicus ait ex D. Augustino, quia anima fornicatoris totaliter carni in illo actu subjicitur; ita ut nihil aliud possit ibi cogitare, fiatque *sicut equus et mulus*, totus caro.

Cæteras omitto aliorum interpretationes, quas videre est apud Estium, Cornelium, etc.

Notandum ad intelligentiam. — Sed ex earum varietate adverto, quòd interpretes semper laborarint in assignanda speciali ratione, ob quam fornicans peccet in corpus suum.

OEcumenius ex Patribus Græcis supra decem enumerat interpretationes: Patres Latini addiderunt et suas.

Præterea adverto quòd allatæ rationes, vel in actum conjugalem possunt retorqueri; vel ad animam spectant potiùs quàm ad corpus: hinc textum legi et relegi. Legenti et relegenti subiit in mentem, quod tamen scribo non affirmans, sed dubitans, et aliquando, si Deo placet, reflexurus. Scilicet:

Vel hunc versum 18. esse præcedentium conclusionem et sequelam; quasi diceret: Horrete et fugite ergo fornicationem, per quam fornicator membra Christi commutans in meretricis membra, peccat et in corpus suum: etenim Christianum erat, seu Christi erat, et consequenter sanctum, purum, nobile, et quodam modo divinum; ex Christiano autem, ex sancto, nobili et divino, facit illud meretricium, vile, sordidum, bestiale.

Vel esse versûs 19 quasi antecedens, ita ut versus 19. sit hujus asserti probatio, seu ideo fornicatorem peccare in corpus suum, quia cùm per Baptismum Spiritûs Sancti templum factum sit, polluit illud per fornicationis immunditiam.

Huic conjecturæ favet quòd iisdem verbis Apostolus fornicationis enormitatem exaggeret per relationem corporum nostrorum ad Spiritum Sanctum, quibus antè per relationem ad Jesum Christum: *An nescitis quoniam membra vestra.*

19. *An nescitis quoniam membra vestra.*

Alterum argumentum fugiendæ fornicationis, cùm per Baptismum facti simus templum Spiritûs Sancti, fornicatio est sacrilega atque impia templi profanatio.

Totus homo templum Dei est; mens hominis; quasi adytum templi; animæ facultates, basilica; corpus verò, quasi porticus,

Spiritûs Sancti, qui habitat in vobis, et quem accepistis à Deo?

Denique scire debetis quòd vestri juris non estis: etenim empti estis pretio magno, sanguinis Jesu Christi; itaque glorificate, et portate Deum in corpore vestro.

membra vestra templum sunt Spiritûs Sancti, qui in vobis est, quem habetis à Deo, et non estis vestri?

20. Empti enim estis pretio magno; glorificate, et portate Deum in corpore vestro.

Hinc, ut ait Tertullianus lib. de cultu fem. 2. hujus templi æditua et antistita pudicitia est.

Quem habetis à Deo.

Auctorem tanti muneris recenset, ut ingratitudinem exaggeret; quasi diceret: Injurius et ingratus est in Spiritum Sanctum, qui per gratiam habitat in vobis, et in Deum ipsum, qui Spiritum Sanctum misit in vos.

Totam itaque sanctissimam Trinitatem specialiter offendit Christianus fornicator: Filium, cujus est membrum; Spiritum Sanctum, cujus est templum; Patrem, qui Spiritum Sanctum nobis dedit, et per Filium nos redemit.

Et non estis vestri. Id est, vestri juris.

Ultimum argumentum ductum à sacrilego furto quod fornicator committit.

20. *Empti enim estis...* scilicet pretio inæstimabili, sanguinis Jesu Christi, Filii Dei.

Servus emptitius maximam domino facit injuriam, si illum, per hoc ipsum quod ejus est, offendat.

Cavete ergo ne corpore, quod Domini est, Dominum offendatis; sed contrà,

Glorificate et portate...

Gr. in corpore vestro et in spiritu vestro, quæ sunt Dei. Syr. idem.

Portate Deum in corpore, templo quod inhabitat.

Notandum ad intelligentiam. — Nemo miretur quòd Apostolus ad Corinthios scribens, tam acriter in fornicationem invehatur: Corinthus civitas erat Veneri dicata, in qua scortationum et turpitudinum erat non tantùm omnis licentia, sed et honor.

Cothys, dæmon, apud Corinthios colitur, præses effeminatorum et impudicorum, ait Suidas verbo *cothys.*

Fanum Veneris Corinthi ita fuit locuples, ut plures quàm mille habuerit sacrorum famulas meretrices, quas Deæ, viri, mulieresque dedicarunt, ait Strabo lib. 9. et Herodotus in Clio.

Insuper mille quotidie selectissimæ ex tota Græcia et Asia puellæ omnibus adventantibus prostituebantur: quod illæ honori et pietati ducebant, putantes se hoc modo felix sibi matrimonium captare.

Vide Cornelium à Lapide in fine 6. cap. et in cap. 11. n. 3. Tyrinum in fine 6. cap. Fromondum in præfatione.

Hinc non minoribus indigebant argumentis, quibus à fornicatione arcerentur.

Corinthiari, idem ac scortari, lascivire, genio et libidini indulgere.

Hinc: *Non cuivis homini contingit adire Corinthum*, quia æs magnum ab amasiis suis exigebant.

Corollarium pietatis, seu in hoc capite 6. ad pietatem maximè notanda, et ad praxim redigenda.

Primo. — Nota Divi Pauli mentem circa lites, octo primis versibus expressam, ut omnem, quantùm poteris, litem vites. Vide etiam dicta n. 13.

Secundo. — Nota quod n. 10. dictum est de hæreditate Dei possidenda à Dei filiis, Deoque similibus, justis et sanctis ; non autem à spuriis, filiis nequam, et Deo dissimilibus.

Hincque stude Deo similis esse, sanctus, justus, peccatum horrens, omne bonum cogitans, amans, faciens.

Omnia Dei præcepta tendunt ad hanc nostram moralem cum Deo similitudinem efficiendam; seu ut Deo similes nos in moribus efficiant.

Malum prohibent, quod Deus ipsa sanctitas, horret. *Mundi sunt oculi tui, ne videas malum, et respicere ad iniquitatem non poteris.* Habac. c. 1. 13.

Bonum, sanctitatem, justitiam præcipiunt, quia Deus ipsa bonitas, ipsa justitia, ipsa sanctitas est.

Unumquodque Dei præceptum quædam divinæ sanctitatis est declaratio, quam imitemur, ut sancti simus, sicut et ipse sanctus est.

Ad hanc eamdem similitudinem procurandam tendunt Dei promissa et minæ.

Æternam Deus minatur exhæredationem, seu separationem et alienationem à se, summo et æterno bono, si fuerimus absimiles : *neque molles, neque fures, neque avari..... neque rapaces, neque ebriosi, hæreditabunt regnum Dei.*

Æternam hæreditatem, regnum suum, suæque beatitudinis consortium nobis promittit, si sancti fuerimus, ipsique similes in moribus.

Huic ergo divinæ similitudini totis viribus studeamus; malum horreamus; *quasi à facie colubri fugiamus peccatum :* virtutem, sanctitatem omnem amplectamur.

Tertio. — Nota rationes quibus Apostolus in septem ultimis versibus Corinthios fideles avertit à fornicatione; et horrebis peccatum, Christiano, Christo, imò toti sanctissimæ Trinitati maximè injuriosum.

Christiano, quem ex sancto et divino facit sordidum et animalem, et quasi bestialem.

Christo, cujus membra facit meretricia.

Deo, quem offendit per hoc ipsum quod Dei est.

ANALYSIS CAPITIS SEPTIMI.

VARIA resolvit dubia sibi à Corinthiis proposita circa conjugium, viduitatem et virginitatem.

Primum dubium. Num christiano homini, per Spiritum Sanctum renato, liceat usus matrimonii?

Respondet quòd melius quidem foret ab eo abstinere; propter vitandas tamen impuritates, conjugati cohabitare pergant, mutuum sibi debitum reddant; nec sese separent nisi ex consensu mutuo, ad tempus, et ut orationi ferventiùs vacent et puriùs : post quod tempus, idem familiaritatis commercium repetant; quod tamen Paulus indulget, non jubet : cupit enim, si fieri commodè posset, ut omnes sibi forent in continentia similes, ỳ. 1, 2, 3, 4, 5, 6, 7.

Secundum dubium. An innuptis et viduis expediat nubere?

Respondet satius esse ut cælibes maneant : quòd si tamen non se continent, nubant : melius est nubere quàm uri, ỳ. 8, 9.

Tertium dubium. An liceat divortium? ỳ. 10.

Respondet ex Christi Domini præcepto, insolubile esse conjugium : conjugati igitur non discedant ab invicem, aut maneant cœlibes, quoadusque reconcilientur, ỳ. 10, 11.

Quartum dubium. Num etiam insolubile sit fidelis cum infideli conjugium?

Distinguit Apostolus; si infidelis pacificè cohabitare consentit cum fideli, non discedat fidelis : quia tunc spes est quòd convertatur infidelis, et quòd utriusque filii sanctificabuntur, ỳ. 12, 13, 14.

Si verò infidelis prior dirimit conjugium, et non est pacificus; sinatur abire, et à tali conjugio libera maneat pars fidelis : hac in re tamen consulatur Deus, et unusquisque secundùm gratiam sibi datam ambulet, ỳ. 15, 16, 17.

A conjugiis etiam disparibus non temerè solvendis, transit Apostolus ad alias conditiones etiam non facilè mutandas : vult ergo, ut quantùm religio sinit, fideles sint in suo statu stabiles, 18, 19, 20, 21, 22, 23, 24.

Quintum dubium circa virginitatem. Illam commendat, ac matrimonio præfert, multas ob rationes; sic tamen consulit, ut non præcipiat : bonum quippe conjugium; melior virginitas et cælibatus, à ỳ. 25. usque in finem.

CAPUT SEPTIMUM.

TEXTUS.

1. De quibus autem scripsistis mihi; bonum est homini mulierem non tangere :

2. Propter fornicationem autem unusquisque suam

PARAPHRASIS.

Quod spectat ad quæstiones, quas mihi per litteras vestras proposuistis; hoc meum habetote responsum.

Melius quidem est homini uxorem suam non tangere; tamen propter vitandas im-

---

Cap. VII. 1. *De quibus autem scripsistis mihi...* Juxta Theodoretum hìc incipit tomus secundus, ubi ad varia Corinthiorum consulta respondet Apostolus.

Primò autem rogarant Corinthii circa matrimonii usum; an baptizatis liceat post Baptismum uti conjugio, ante Baptismum contracto? sive pseudoapostoli, ut sanctiores haberentur, Corinthios docuerint à re uxoria abstinendum esse, ut ait Ambrosius, et post ipsum S. Anselmus, aliique recentiores multi : sive hoc aliqui Corinthiorum; pietatis studiosiores, excogitarint, ut orationi et pietati liberiùs vacarent. Sic volunt alii, inter quos Estius.

Quidquid sit, juxta omnes antiquos hìc non quæritur an baptizatis liceat uxorem ducere; de hoc enim n. 8 : sed an illis liceat uti conjugali consuetudine, ut loquitur Theodoretus; seu an illis abstinendum esset à re uxoria, an non, ut ait D. Athanasius; et ita explicant D. Chrysostomus, Theophylactus, Hieronymus adversùs Jovinianum l. 1. citatus à Gagnæo, Cornelio, etc.

Huic autem quæstioni respondet Apostolus continentiam quidem laudans, fornicationem verò vituperans, conjugalem autem continentiam concedens, ait Theodoretus.

Sensus itaque est quod spectat ad quæstiones, quas mihi per vestras litteras proposuistis, hoc meum habetote responsum.

Primum dubium, seu prima quæstio.

An christiano liceat usus conjugii? — At, quia primò rogastis num Christiano, homini quippe cœlesti, et per Spiritum Sanctum renato, liceat usus matrimonii;

Respondeo *bonum*. Gr. pulchrum; id est, egregium et laudabile, seu melius et laudabilius esse quidem uxorem suam *non tangere*, id est, non cognoscere, seu ab illius amplexu abstinere, et nullum conjugii actum exercere. Syr. ad mulierem non accedere; abstinere ab uxore, ait Erasmus.

Hoc enim angelicum est, et summè optandum, homineque cœlesti et renato maximè dignum.

In uno sexu; alterum intellige, ait Divus Chrysostomus.

2. *Propter fornicationem.....* Gr. fornicationes, quod omnia impuritatis genera includit.

Fornicationum tamen et aliarum impuritatum vitandarum gratià, *unusquisque* vestrûm uxorem quam duxit, *habeat*. Syr. teneat. Æthiop. habitet cum uxore sua; id est, habere pergat, eâque utatur.

Idem de uxore intellige, quandoquidem una est natura, ait Theodoretus.

puritates, unusquisque habitet cum uxore sua, et unaquæque uxor cum viro suo.

uxorem habeat, et unaquæque suum virum habeat.

Mutuum sibi debitum reddant; vir uxori, et uxor viro.

3. Uxori vir debitum reddat: similiter autem et uxor viro.

Quia sibi mutuò sua corpora sic dederunt, ut nec mulier sui corporis potestatem habeat, sed vir; nec vir sui corporis jus habeat, sed uxor.

4. Mulier sui corporis potestatem non habet, sed vir. Similiter autem et vir sui corporis potestatem non habet, sed mulier.

Nec itaque fraudetis vos invicem, nisi fortè cùm ambo consenseritis ad tempus,

5. Nolite fraudare invicem, nisi fortè ex consensu ad tem-

Conjugalem continentiam concedit Apostolus, non præcipit, ut ipsemet explicat n. 6.

Multò minùs hìc conjugium præcipit omnibus, etiam sacerdotibus et monachis, ut perversè inferunt hæretici ex voce distributiva *unusquisque......*

Primò, quia de contrahendo conjugio hìc non agitur, sed n. 8.

Secundò, etsi ageretur de conjugio, illud Apostolus non præciperet, aliàs sibi ipsi contradiceret, dicenti n. 7: *Volo omnes homines esse sicut meipsum.* n. 8: *Non nuptis dico: Bonum est illis si sic permaneant*, n. 38: *Qui matrimonio jungit virginem suam, bene facit; qui non jungit, meliùs facit.*

Adde quòd etsi conjugium præciperet, capacibus, et non impeditis hominibus illud præciperet: non autem voto obstrictis, et conjugii incapacibus.

Sed quid mirum, si tam perversè ratiocinentur hæretici, quos impuritas excæcavit.

Adeo verum est hæreticum vix fuisse, qui non fuerit impudicus.

3. *Uxori vir debitum.* Gr. debitam benevolentiam. Sy. dilectionem.

Duplex vitanda fornicatio, propria et aliena.

Ad utramque vitandam, maritus uxori, et uxor marito debitum amoris et honoris reddat officium.

Debitum conjugale ad utrumque conjugem æqualiter pertinet.

4. *Mulier sui corporis potestatem.* Gr. jus, etc. Affertur ratio cur mutuum sit debitum, et utrique parti æquale; quia scilicet, sua sibi corpora mutuò dederunt: hinc neuter plenam sui corporis potestatem habet; neuter sui juris est in officio conjugali: sed alteri obstrictus.

Quia paria sunt jura; paria sunt et debita: hinc nec possunt sibi mutuò corpus denegare, nec alteri tradere.

5. *Nolite fraudare invicem... Defraudare* hìc est continere, altero invito, ait Theophylactus.

Ne itaque hoc debitum vobis denegetis, *nisi ex* consensu, et *ad tempus, et ut orationi*, Gr. orationi et jejunio vacetis. Pœnitentia et oratio comites. Jejunium disponit ad orationem: oratio sanctificat jejunium. Pœnitentia et jejunium quasi corpus; oratio quasi anima; utrumque simul, quasi totum sanctitatis, Deo gratum efficit.

Non dixit simpliciter ut oretis, sed *ut orationi vacetis*, puriùs, ferventiùs et magìs assiduè: sub orationis nomine intellige et sacrificium et Eucharistiæ perceptionem, quæ sunt orationes præcipuæ; et quæ majorem postulant et puritatem et recollectionem.

pus, ut vacetis orationi : et iterùm revertimini in idipsum, ne tentet vos Satanas propter incontinentiam vestram.

ut puriùs orationi vacetis; post quod, rursùm ad idem commercium revertimini: ne Satanæ occasionem præbeatis vos ad incontinentiam tentandi, et ex infirmitate vestra tentationi succumbatis.

6. Hoc autem dico secundùm indulgentiam, non secundùm imperium.

Hoc autem dico tanquam infirmis, indulgendo, non præcipiendo.

7. Volo enim omnes vos esse sicut meipsum : sed unusquisque proprium donum habet ex Deo : alius quidem sic, alius verò sic.

Vellem enim vos omnes esse sicut meipsum in continentia; sed unusquisque à Deo donum proprium habet; alius quidem tale donum; alius verò tale diversum.

8. Dico autem non nuptis

Non nuptis autem et viduis, dico quod

Hinc Ecclesia conjugatis continentiam suadet diebus Deo specialiter sacris, mysteriorum celebrationi et per Eucharistiam participationi dedicatis; similiter et temporibus orationi et pœnitentiæ destinatis.

Sic tamen suadet ut non præcipiat : hæc enim continentia debet ex consensu mutuo fieri.

Et iterum revertimini in idipsum. Syr. ad idem negotium. Æthiop. vers. et iterum estote simul. Reverà ἐπὶ τὸ αὐτὸ, significat in unum, seu in eumdem locum vel thorum. Igitur sensus est : quo solemnitatis et orationis expleto tempore, solitum familiaritatis commercium repetite. Ne si diutiùs maneatis thoro separati, Satanas ex hac diuturnitate sumat occasionem vos tentandi; et vos, ob incontinentiam ad quam proclives estis, tentationi succumbatis.

Corinthii, ut notat Baronius An. tom. 1. erant genio suo salacissimi et præ cæteris Græcis veneris studio deditissimi. Vide dicta in fine cap. 6.

6. *Hoc autem dico.....* hoc, scilicet, *revertimini,* non præcipio, sed permitto : non jubeo, sed indulgeo. Syr. hoc autem dico tanquam infirmis, non ex præcepto.

7. *Volo enim omnes vos...* Gr. omnes homines. Syr. siquidem ego velim omnes homines esse mei instar in puritate. (Qualis fuerit Paulus, indicat n. 8.)

Volo, opto, vellem, optârim : si posset; votum et non præceptum : optarim *omnes vos esse sicut meipsum* in continentia, ait D. Chrysostomus.

Virgo erat Paulus, ait Œcumenius. Vide apud Estium multas Sanctorum Patrum citationes pro D. Pauli cælibatu.

Sed unusquisque proprium donum... ad conjugatorum solatium, Dei donum appellat etiam matrimonium. Alia quippe Dei dona sunt majora ; alia minora. Castitas autem conjugalis, licèt donum sit virginitate minus, Dei tamen donum est.

8. *Dico autem non nuptis et viduis...* Secundum dubium; seu secunda quæstio.

An christiano expediat nubere ? — Quæsierant Corinthii circa nondum nuptos et viduas, num expediat nubere?

Dico non nuptis unquam, seu qui matrimonii jugum nondum acceperunt; *et viduis,* id est, iis qui acceperunt quidem, sed morte disjuncti fuerunt. Theodoretus.

illis bonum est, si sic innupti maneant, sicut et ego sum innuptus.

Quòd si tamen non se continent, matrimonio jungantur : satius enim est uxorem ducere, quàm fornicari.

Conjugatis ego, non à meipso, sed auctoritate Christi Domini præcipio, ut ab invicem non separentur, facto scilicet quoad thorum divortio :

Quòd si verò ob aliquam causam sepa-

et viduis : Bonum est illis si sic permaneant, sicut et ego.

9. Quòd si non se continent, nubant. Melius est enim nubere quàm uri.

10. Iis autem qui matrimonio juncti sunt, præcipio, non ego, sed Dominus, uxorem à viro non discedere :

11. Quòd si discesserit, ma-

Bonum est illis. Syr. satius est, seu expedit ut cælibes maneant, sine matrimonio, sicut et ego cælebs sum. Idem Theodoretus.

Tantùm abest ut Apostolus conjugium præcipiat, sicut in n. 2. dicunt hæretici ; quinimò dehortatur ab illo, omnesque innuptos ad sui exemplum in cælibatu imitandum hortatur. D. Ambr. et D. Anselmus hìc asserunt D. Paulum nunquam fuisse uxoratum ; si enim uxorem duxit qui hoc dixit *sicut et ego*, ergo omnes homines uxoratos esse voluit, nullamque virginem esse ; sibique ipsi contradiceret. D. Ansel. ex D. Ambrosio, seu, ut volunt alii, ex Hilario Diacono.

9. *Quod si non se continent, nubant*, id est, matrimonio jungantur. Hoc intellige sicut omnes intellexere Sancti Patres, apud Estium citati, scilicet de iis quibus nubendi potestas est, non verò de obstrictis continentiæ voto.

Hi enim ad sanctiora incontinentiæ suæ remedia debent confugere, ait Estius, ad jejunium, orationem, vigilias, pias meditationes, lectiones sacras, perpetuam occupationem ; ad fugam otii, periculosorum colloquiorum, aspectuum, etc.

Melius est enim nubere quàm uri. Gr. igniri. Æthiop. versio, quàm fornicari ; eodem modo D. Hieronymus ab Estio citatus.

Sicut uritur ab igne, non qui calorem sentit, sed qui ab igne læditur et realiter aduritur : ita à libidine uritur, non qui sensit eam, sed qui consentit illi ; qui ab eâ vincitur, et victus succumbit tentationi : hoc est propriè igniri, πυρεύεσθαι.

Tentatio itaque non est ustio, sed solus tentationi consensus : quinimò tentatio, si vincatur, coronæ materia est.

Sanè si non coronatur nisi victor ; si nulla sine certamine victoria ; tentari, contra tentationem certare, eamque vincere, ad coronam necessarium est.

10. *Iis autem qui matrimonio*... Tertium dubium, seu tertia quæstio.

An inter christianos liceat divortium ? — Circa matrimonii insolubilitatem consultum erat à Corinthiis. D. Paulus respiciens ad præceptum Domini de uxore non dimittenda, ait :

Conjugatis *præcipio, non ego, sed Dominus* ; id est, ego non à meipso, sed ex Christi Domini auctoritate et voluntate nobis traditione nota, jubeo ut ab invicem non separentur ; facto scilicet quoad thorum divortio. Nec uxor à marito discedat, nec maritus uxorem dimittat. Intellige clausulam à Christo Domino additam, *nisi ob fornicationem*. Quæ clausula ad utrumque sexum æqualiter spectat. Hoc Domini præceptum de matrimonii insolubilitate, nunc quidem scriptum est Matth. 5. 32. et 19, 9. Marci 10. 9. Lucæ 16. 18. Tunc autem solâ traditione, ac memoriâ notum erat.

11. *Quòd si discesserit*... quòd si ob fornicationem, aut aliam ob causam

nere innuptam, aut viro suo reconciliari. Et vir uxorem non dimittat.

12. Nam cæteris ego dico, non Dominus. Si quis frater uxorem habet infidelem, et hæc consentit habitare cum illo, non dimittat illam.

rentur, maneant cælibes, aut reconcilientur.

Quod spectat ad alios, scilicet disparis fidei conjugatos, Christus Dominus de talibus nihil præcepit; hinc ego Domini Spiritu motus dico : Si quis Christianus uxorem habeat idololatridam, et hæc cum illo habitare consentit, non dimittat eam.

---

uxor separata fuerit à viro suo, aut maneat cælebs, aut cum viro suo reconcilietur.

Idem intellige de viro; paria etenim utrinque jura. Eligant, aut jure conjugii non uti, aut reconciliari.

Christus Dominus hìc, sicut alibi, *fecit et docuit.* Ecclesiam enim sponsam suam, in suo sanguine lotam, sibi copulavit in æternum. Nec Ecclesiam dimittit Christus unquam; nec Christum Ecclesia deseret. Hocque facto docet et præcepto conjugatos insolubiliter uniri.

Sacramentum hoc, matrimonii, *magnum est*, ait Apostolus : *Ego autem dico in Christo et in Ecclesia...* Sacræ Christi cum Ecclesia unionis insolubilis honorarium signum est matrimonium; et in hoc sacramentum est.

Conjuges igitur suâ insolubili unione, suo amore sincero, et complacentiâ mutuâ, hanc imitentur et fideliter exhibeant Christi unionem cum Ecclesia sponsa sua. Caveant ne sint signa mendacia, fallacia; et ne Christi et Ecclesiæ sint opprobria. De his fusè Ephes. cap. 5. in fine.

12. *Nam cæteris ego dico, non Dominus...* hæc verba multi ad præcedentia in n. 8. referunt, voluntque hunc esse sensum : Conjugatis præcipit Dominus, non ego, etc.

Cæteris autem; scilicet non nuptis, ego consulo, Dominus non præcipit, ut innupti permaneant. Fromondus ait quòd Catharinus primus hæc verba sic intellexit contra omnes veteres.

Sed cùm nihil ad hoc cogat, puto naturalius, si ad sequentia referantur : ita ut per cæteros intelligantur conjugati disparis fidei. Ita intellexit D. Aug. apud Fromondum. Ita D. Anselmus : quasi diceret : De conjugatis fidelibus hactenus egi, ut n. 5. satis indicavi, dicens, *ut vacetis orationi :* jam cæteris loquor iis nimirum qui sunt disparis fidei, seu quorum unus Christianus est, alter paganus.

Tunc, ad Apostolorum prædicationem, quotidie contingebat ut unus conjugatorum crederet in Christum, fieretque Christianus; alter verò in infidelitate sua remaneret. Hinc ergo difficultas oriebatur, num Christianus ab infideli deberet discedere; an verò cum illo permanere. Et probabile est quòd hanc difficultatem Corinthii per litteras suas Apostolo proposuerint.

Quartum ergo dubium, seu quarta quæstio.

NUM FIDELIS CUM INFIDELI CONJUGIUM SIT INDISSOLUBILE ? — Nota quòd difficultas sit de matrimonio ante fidei susceptionem contracto : nec enim fideli licuit cum infideli contrahere; sed ut in fine capitis dicit ipse Paulus, *tantùm in Domino*, id est, fideli et pio, ut explicat Theodor. Hinc D. Chrys. et post eum Theod. Theoph. notant quòd non dicit Apostolus : si quis vult accipere infidelem; sed *si quis habet infidelem.*

Nota et quòd cultûs disparitas nondum irritabat matrimonium : hoc enim non à D. Paulo, sed ab Ecclesia fuit institutum.

Dubium resoluturus Apostolus, quasi præfatur dicens : *Nam cæteris ego*

Et si qua mulier Christiana virum habet idololatram, qui cum ea pacificè habitare voluerit, non dimittat eum.

Jam enim vir infidelis quasi sanctificatus est per mulierem fidelem. Spes est sanctificationis. Et mulier infidelis quasi sanctificata est per virum fidelem. Spes est quòd ad fidem convertatur, si simul cohabitent. Secus verò filii vestri illegitimi habebuntur, et in idolorum cultu educabuntur: nunc autem et legitimi et piè educati, et spes est quòd fient sancti, id est, Christiani.

13. Et si qua mulier fidelis habet virum infidelem, et hic consentit habitare cum illa, non dimittat virum:

14. Sanctificatus est enim vir infidelis per mulierem fidelem; et sanctificata est mulier infidelis per virum fidelem: alioquin filii vestri immundi essent, nunc autem sancti sunt.

---

dico... id est, de talibus conjugiis Christus nihil dixit, nihil præcepit: sed *ego* Apostolicâ auctoritate fretus et Domini Spiritu motus *dico*:

Si quis Christianus uxorem habet idololatridam, et hæc cum illo habitare consentit, non illam dimittat.

13. *Et si qua mulier*... utrique sexui paria dat monita; quia par utriusque conditio, et par utriusque conjunctio.

14. *Sanctificatus est enim vir infidelis*... Duas superioris assertionis, seu resolutionis affert rationes.

Primam ex parte conjugum ductam, quasi diceret: Tantùm abest ut in allegato casu sit pro Christiano aliquod fidei periculum; quinimo magna spes est sanctificationis pro pagano.

Sanctificatus est enim... non dixit, sanctus est, sed sanctificatur, D. Chrys.: id est, præparatur ad sanctitatem; disponitur ad fidem, quæ radix est sanctitatis.

Etenim paganus ille cum uxore sua Christiana benevolè et pacificè vivendo, eique suæ Christianæ religionis exercitia permittendo, sibi ipsi viam stravit ad sanctitatem: magna spes est quòd per uxorem suam brevi convertatur ad fidem et sanctificetur. Candidatus est timoris, ait Tertull. candidatus est fidei, ait D. Hier. Sancta et fidelis domus virum sanctificat infidelem: jam candidatus est fidei, quem filiorum et nepotum credens turba circumdat. D. Hier. ad Lætam.

Multis exemplis confirmata fuit hæc veritas, quæ apud P. Cornel. videre licet.

Et sanctificata est mulier... similiter et uxor ad sanctitatem præparatur per jugem conversationem cum viro fideli: cùm enim animis consentiant, spes est quòd nec fide, nec religione dissentient.

Hæc explicatio valde naturalis est, atque adeo litteralis: sed omittenda non est D. Joan. Chrysostomi et aliorum ejus sequacium, opinionem, qui hanc sanctificationem explicant de usu matrimonii. Scrupulosè timebant Corinthii, ne fideles pollueretur per contactum infidelis, seu, ut ante ipsum dixit Tertullianus a Grotio citatus, verebantur ne non liceret eis matrimonio suo uti, qui in carnem sanctam credidissent.

Paulus ut hunc metum eximeret, ait: sanctificatum esse usum matrimonii propter pietatem fidelis, seu partis Christianæ; tanta est copia tuæ munditiæ!

Alioquin filii vestri... secundùm ex parte liberorum ductum.

Alioquin, id est, si separaremini ab invicem, *Filii vestri essent immundi.*

15. Quòd si infidelis discedit, discedat : non enim servituti subjectus est frater aut soror in hujusmodi : in pace autem vocavit nos Deus.

Si verò Paganus prior discedit, et conjugium dirimit, sinatur abire ; in tali enim casu non obligatur pars Christiana ; libera manet à tali conjugio.

Ad pacem vocavit nos Deus, Christi religio non cogit nos ad servitutem, quâ pax nostra turbetur.

16. Unde enim scis, mulier, si virum salvum facies? aut unde scis, vir, si mulierem salvam facies?

Ais, fortè, spes est conversionis. Res est valdè incerta. Unde enim scis, etc. Itaque sine abire, et tuâ utere libertate.

17. Nisi unicuique sicut di-

Verumtamen unusquisque (hoc in nego-

Hocque duobus modis : 1° quia illegitimi haberentur et ex illegitimo matrimonio nati ;

2° Quia profani fierent et idololatræ; quia in idolorum cultu educarentur.

Nunc autem sancti sunt, id est, et legitimi, et piè educati : hincque magna spes est quòd fient sancti, id est, Christiani.

Sunt quasi designati sanctitati, et per hoc etiam saluti, ait Tertullianus lib. de anima, cap. 39.

Hinc ergo nullum Calvino patrocinium dicenti, fidelium filios nasci sanctos, et Baptismo non indigere. Etenim hìc Apostolus non agit de interna animæ sanctitate, aut parentum, aut filiorum; sed de imperfecta, inchoata, seu de præparatione ad sanctitatem.

Parentum quidem infidelium, per sanctam conversationem cum parte fideli : filiorum verò, per sanctam educationem, seu, ut ait Tertull. de anima, per institutionis disciplinam. Hinc enim et Apostolus ex sanctificato altero sexu sanctos procreari, ait, tam ex seminis prærogativa, quàm ex institutionis disciplina. Tertull.

15. *Quòd si infidelis discedit*, id est, quòd si pars pagana, sive vir, sive mulier, discedat, et prior conjugium dirimat, sinatur abire; et à tali conjugio libera maneat pars Christiana, ita ut alias nuptias possit contrahere.

Non enim servituti... Christiana etenim religio non cogit nos ad servitutem, quâ pax nostra turbetur : in tali ergo casu non obligatur fidelis, ut vel cælebs maneat; aut ad priora connubia redeat : ut dixi suprà de fidelibus conjugatis loquens.

In pace autem vocavit... ad pacem nos vocavit Deus. Ergo si te perturbat paganus; seu quia prior discedit, conjugiumque dirimit; seu, ut ait D. Chrys. quia pugnat, bellumque movet : si jubet te sacrificare, aut sociam esse impietatis, melius est discedere, melius est divellatur matrimonium, quàm pietas. D. Chrysostomus.

Major Dei causa est quàm matrimonii; nec debetur reverentia conjugii, ei qui horret auctorem conjugii : nec oportet litigare cum eo qui discedit : quia odio Dei discedit, ac per hoc nec dignus habendus est. Ambros. in Paulum. Contumelia Creatoris solvit jus matrimonii. Idem.

16. *Unde enim scis mulier...* Occurrit rationi quæ posset in contrarium afferri : nimirùm, spes est quòd convertatur, et respondet quòd res sit valde incerta. *Unde enim scis*, etc.

Itaque sine abire, et tu discede, tuâque utere libertate.

17. *Nisi unicuique sicut divisit...* Syr. sed unusquisque ut sibi partitus est Deus, et unusquisque ut eum vocavit Dominus, ita ambulet. Æthiop. et

tio) secundùm gratiam sibi datam, ambulet, et in statu, in quo erat, cùm ad fidem vocatus est, stabilis permaneat. Ita doceo in omnibus Ecclesiis.

visit Dominus; unumquemque sicut vocavit Deus, ita ambulet, et sicut in omnibus Ecclesiis doceo.

Aliquis ad fidem vocatus est; cùm jam esset circumcisus, ne cutem attrahi faciat : alius Gentilis in præputio fidem suscepit, non curet de circumcisione.

18. Circumcisus aliquis vocatus est? non adducat præputium. In præputio aliquis vocatus est? non circumcidatur.

Nullius momenti sunt ad salutem circumcisio, aut præputium; sed fidelis observatio mandatorum Dei maximum ad eam momentum habet.

19. Circumcisio nihil est, et præputium nihil est : sed observatio mandatorum Dei.

Unusquisque in eo vitæ genere, ordine,

20. Unusquisque in qua

Arab. verumtamen unusquisque sicut, etc. Itaque *nisi* positum pro *sed*, et ita etiam Theophylact. Sensus ergo est :

Sed hoc in negotio, unusquisque secundùm gratiam à Deo sibi datam ambulet; et in statu in quo erat, cùm vocatus est ad fidem, stabilis permaneat.

His verbis indicat Apostolus fidelem non teneri sub præcepto ad dimittendum paganum, etiam discedentem; sed posse retineri, et cum eo habitare, si sit spes eum Christo lucrifaciendi.

Præceptum quidem est non discedendi ab infideli pacificè cohabitare volente, sed non est præceptum repudiandi volentem discedere, nisi fortè sit propriæ subversionis periculum.

Hac in re Deus consulendus est, et secundùm ejus voluntatem et gratiam unusquisque debet agere : sed nihil agendum temerè.

Hominis conditionem fides, seu Baptisma non mutat.

Ita doceo in omnibus Ecclesiis, et meritò, ne Christiana Religio Rempublicam perturbare videretur.

18. *Circumcisus aliquis vocatus est...* A conjugiis, etiam disparibus non facilè mutandis, transit ad alias conditiones etiam non mutandas.

Sive fuerit alia quæstio à Corinthiis proposita, scilicet an servi per Baptismum fiant liberi? an Gentiles baptizati debeant circumcidi? sive Paulus, pro suo more, ab una re, ad aliam similem transeat ex occasione.

Quidquid sit, vult Apostolus fideles, quantùm religio sinit, in suo statu stabiles esse.

Aliquis ad fidem vocatus est, cùm jam à parentibus Judæis esset circumcisus :

Non adducat. Gr. ne attrahat, id est, ne cutem medicamentis attrahi et extendi curet. Sicut quidam Judæi, de quibus, ex D. Epiphanio Gagnæus, Estius, Cornelius, Emmanuel Sa.

Alius ex Gentilibus natus, in præputio fidem suscepit, non curet de circumcisione.

19. *Circumcisio nihil est...* hæc quippe adiaphora sunt, non pertinent ad fidem, nulliusque momenti sunt ad salutem. *Sed fidelis observatio mandatorum Dei*, maximum momentum habet.

Non enim interest an quis circumcisus, an non : sed an sit fidelis servus Dei.

Diligere Deum ex toto corde, et ex amore ejus observare mandata : hæc est vera religio, sine qua cætera nihil.

20 *Unusquisque in qua vocatione...* unusquisque in quocunque vitæ ge-

vocatione vocatus est, in ea permaneat.

21. Servus vocatus es? non sit tibi curæ : sed et si potes fieri liber, magis utere.

22. Qui enim in Domino vocatus est servus, libertus est Domini : similiter qui liber vocatus est, servus est Christi.

23. Pretio empti estis, nolite fieri servi hominum.

et conditione maneat, in quo erat, cùm vocatus est ad fidem.

Si servus vocatus es? ne sit tibi molestum : imò si potes in libertatem vocari, elige potiùs ut servias :

Quid enim de servitute aut libertate curas, cùm hæc apud Christum sint paria? qui enim servus vocatus est ad fidem, à Christo Domino liber factus est : et qui liber vocatus est, Christi Domini redemptoris nostri servus factus est.

Magno sanguinis Christi pretio redempti estis : ne ergo sitis passionum hominum servi, nec Deum offendatis unquam, ut hominibus placeatis.

---

nere, ordine et conditione maneat, in qua erat cùm vocatus est. Intellige de statu honesto, licito, inculpato.

21. *Servus vocatus es...* Syr. si servus vocatus es, non sit tibi curæ, quin etiam, si potes in libertatem vocari, elige tibi ut servias. Arab. præstantius est ut servitute utaris. D. Chrys. magis servi. Theod. Perge servire. Theophyl. servito.

Volens ostendere quòd non lædit servitus, sed etiam prodest, ait D. Chrysostom. qui refellit eos qui interpretantur : si potes liberari, liberare, quod D. Pauli scopo valde contrarium est, ait idem Chrysostomus.

Ex quo Filius Dei pro nobis exinanitus formam servi suscepit, servitus non est fugienda, quinimò propter Deum, libertati præferenda, ob majorem humilitatem et patientiam exercendam.

22. *Qui enim in Domino vocatus est servus...* Paucissimis verbis ostendit in Christo æquales esse servos et liberos, quasi diceret : Quid enim de servitute, aut libertate curas? apud Christum hæc paria sunt : qui enim servus vocatus est, à Christo liberatus est : et qui liber et dominus vocatus est, Christi Domini et Redemptoris omnium servus factus est.

Libertus dicitur, qui ex servo factus est liber; tales autem sunt omnes Christiani, qui à servitute peccati et diaboli, in libertatem filiorum Dei sunt asserti.

Omnes tamen Christi sumus servi, omnium nostrûm Dominus ac Redemptor est Christus.

Itaque, si servitus te conturbat, scito te libertum Christi, si libertas attollit, scias te servum Christi. Theophyl.

Conservi sumus omnes, liberti sumus omnes; in Christo itaque pares et servi et liberi.

23. *Pretio empti estis.* Omnes hìc Christianos, sive ingenuos, sive liberos alloquitur. Magno sanguinis Christi pretio redempti estis et verâ filiorum Dei libertate donati : Christum ergo supremum Dominum vestrum agnoscite.

Nolite fieri servi hominum... tanquam supremorum dominorum : ne ergo quisquam vestrûm quid servile faciat in gratiam hominum : ne sitis servi passionum hominum : ne Deum offendatis, ut hominibus placeatis.

A Christo redempti, Christo servite, et propter Christum et juxta voluntatem Christi, temporalibus suis dominis obsequium et ministerium præstent quicunque sunt servi.

Unusquisque igitur Deo serviens, maneat in statu in quo erat, cùm ad Christianismum vocatus est.

De virginitate servanda, nullum Christus dedit præceptum : hinc ego de ea vobis do tantummodo consilium; illud autem do vobis, tanquam vir, qui gratiam à Domino consecutus sum, ut sim fidelis minister Dei, ejusque mentem fideliter exponam.

Itaque existimo et dico, bonum et melius hoc esse, scilicet virginem permanere; ita dico, hoc, homini, id est, utrique sexui, bonum et optimum est, propter vitandam inexistentem in conjugio molestiam.

24. Unuisquisque in quo vocatus est, fratres, in hoc permaneat apud Deum.

25. De virginibus autem præceptum Domini non habeo : consilium autem do, tanquam misericordiam consecutus à Domino, ut sim fidelis.

26. Existimo ergo hoc bonum esse propter instantem necessitatem, quoniam bonum est homini sic esse.

Duobus providet, et Deo et dominis temporalibus : videlicet, ne sub Dei prætextu discedant à dominis, et rursum ne à Deo deficiant, dominis suprà quàm par est obsequendo. Theophyl.

24. *Unusquisque in quo...* Itaque dummodo Christi et Dei salvum sit obsequium, ne curate de statu; sed quisque Deo serviens maneat in eo, in quo erat, cùm Christianus factus est.

Fides omnem sanctificat statum; non ergo de statu mutando cogitandum, sed de sanctificando.

25. *De virginibus autem...*

Quintum dubium seu quinta quæstio, à Corinthiis proposita.

An virginitas a christiano servanda. — Hac de re, inquit, nullum Christus dedit præceptum, quod necessitatem imponat; hinc nec ego quidquam jubeo; sed *do vobis* tantummodo *consilium;* et ne spernatis, quia consilium tantummodo.

Etenim illud do vobis *tanquam vir*, qui gratiam à Deo sum adeptus, *ut sim fidelis* Dei minister, et consequenter qui Dei mentem omnibus fideliter exponam.

Fidelis est ministri omnem Dei voluntatem singulis et omnibus aperire; non præcepta tantùm declarare; sed et consilia; ut sciant et probent fideles, *quæ sit voluntas Dei, bona, beneplacens et perfecta.*

26. *Existimo ergo hoc bonum esse...*, itaque *existimo* et dico, *hoc*, scilicet in perpetua virginitate permanere, *bonum.* Gr. pulchrum, eximium, præclarum, melius *esse.* Idque multas ob causas, ac,

Primò propter instantem, præsentem; Gr. ἐνεστῶσαν, inexistentem, scilicet in conjugio molestiam, id est, propter vitandas urgentes et inevitabiles rei uxoriæ molestias.

Syr. propter necessitatem temporis, id est, propter angustias temporis, propter urgentem brevi morienti necessitatem.

Hæcque ratio sic explicata convenit cum n. 29. ubi expressè dicitur : *Tempus breve est.* Quasi diceret : Adeo breve et angustum vitæ nostræ tempus, adeo coarctatum tempus nobis ad æternitatem promerendam concessum, ut nulla illius pars sit carni tribuenda; sed totum animæ saluti impertiendum.

Quoniam bonum est, non redditur hìc ratio, sed fit repetitio : quasi

27. Alligatus es uxori? noli quærere solutionem. Solutus es ab uxore? noli quærere uxorem.

Itaque si sis alligatus uxori, ne divortium quæras : sed si liber es, consulo ut sic permaneas, nec quæras uxorem.

28. Si autem acceperis uxorem, non peccâsti : et si nupserit virgo, non peccavit : tribulationem autem carnis habebunt hujusmodi. Ego autem vobis parco.

Hoc tamen sic consulo, velut melius, ut nolim arbitreris quòd malè feceris nubendo. Si acceperis uxorem, non peccâsti, et si virgo nubat, non peccat : sed tales, contracto conjugio, multas secundùm carnem tribulationes habebunt; quibus ego vos, miseratione vestrî ductus, optem eximi.

29. Hoc itaque dico, fratres, tempus breve est : reliquum est ut et qui habent

Hoc itaque, fratres, vobis omnibus dico, et ad hoc attentos vos velim, scilicet quòd tempus vitæ breve est : hinc fiet, ut non

---

diceret : *Bonum* inquam et optimum est *homini*, id est, utrique sexui, *sic esse* et permanere virginem et sine conjugio.

27. *Alligatus es uxori...* Itaque, si quidem sis alligatus uxori et vinculum matrimonii contraxeris, ne divortium quæras, juxta præceptum Domini, de quo n. 10.

Sed si liber es, tuique dominus, consulo ut sic permaneas, nec quæras uxorem. Hoc enim melius et perfectius, ut jam dixi, et inferiùs dicam.

28. *Si autem acceperis.* Hoc tamen tibi sic consulo, tanquam melius, ut nolim arbitreris, quòd peccaveris, si meo consilio non adhæreas. Si enim *conjugem acceperis, non peccasti;* et si virgo nubat, non propterea peccabit; sed tales, matrimonio contracto, multas, secundùm carnem, tribulationes et molestias habebunt.

Per tribulationem carnis, intellige, mille matrimonii incommoda, angores et curas, ait D. Athanasius : seu, ut ait D. Thomas, afflictiones pro procurandis necessariis sibi, et filiis suis et aliis.

Ego autem vobis parco. Id est, vestrî misereor; seu, à quibus angustiis, ego vestrî miseratione ductus, vos optârim eximi; seu vobis parco, dum vos à talibus exemptos volo.

29. *Hoc itaque dico : Tempus breve est.* Secundò ob vitæ nostræ brevitatem, et hujus mundi rerum vanitatem. *Hæc itaque,* fratres, vobis omnibus nuptis et innuptis habeo dicendum, et ad hoc vos attentos velim.

1° *Tempus breve est.* Gr. contractum, id est, breve et angustum est vitæ nostræ tempus; *mors non tardat,* sed quasi fur stat in insidiis.

2° *Præterit figura;* id est, facies, species, dispositio rerum hujus mundi transitoria est, et in continuo fluxu. Torrens rerum fluit, momentis transvolantibus cuncta rapiuntur. Aug.

Vel *præterit*, παράγει, quòd significat etiam fallit, decipit, species, apparentia hujus mundi. Omnia igitur hujus mundi fluxa sunt et fallacia, transitoria et deceptoria.

Hæc si bene penetraveritis, 1° quòd instet mors, 2° quòd omnia hujus mundi sint fluxa, 3° quòd omnia fallacia.

Reliquum est, superest. Id est, hinc fiet, ut non virgines tantummodo de nuptiis contrahendis non cogitent : sed ut et ipsi conjugati, qui nuptias jam contraxerunt, sint sicut innupti : vivant ut soluti et liberi.

Et qui flent...... ob tristia scilicet et mala quæ illis acciderunt; sint quasi

virgines modò de nuptiis non cogitent, sed ut et ipsi conjugati sint sicut innupti;

uxores, tanquam non habentes sint :

Et qui ob adversa tristes sunt, tanquam non tristes, et qui ob prospera læti sunt, tanquam non læti; et qui acquirunt, fiuntque divites, tanquam nihil habentes;

30. Et qui flent, tanquam non flentes : et qui gaudent, tanquam non gaudentes : et qui emunt, tanquam non possidentes :

Et qui utuntur hujus mundi bonis, quasi non utantur : quia transitoria est facies hujus mundi; in quo, sicut in scenis comicis, in momento vertuntur omnia.

31. Et qui utuntur hoc mundo, tanquam non utantur : præterit enim figura hujus mundi.

Vos autem à conjugio dehortans, et ad cælibatum exhortans, opto vos exemptos à

32. Volo autem vos sine sollicitudine esse. Qui sine

---

non flentes, et non multùm tristes; quia hæc mala brevia sunt et citò finitura. Nulla vos franget adversitas.

Et qui gaudent et læti sunt, ob prospera quæ iis contigerunt, non multùm gaudeant; quia hujus mundi bona inania sunt et fallacia.

Nulla vos corrumpet, aut inflabit prosperitas.

Et qui emunt.... seu aliquid acquirunt, fiuntque divites, sint quasi nihil habeant, quia transitoria hæc bona, et ab eis statim evolatura.

31. *Et qui utuntur...* Et qui utuntur hujus mundi bonis, sint quasi non utantur. Gr. non abutentes.

Sine affectu et adhæsione utentur, cum moderatione propter necessitatem; scientes quòd in mundo, sicut in scenis comicis, in momento vertuntur omnia. Hoc significat : *præterit enim figura.* Mundi figuram dixit, non substantiam; quia omnia ejus bona solo terminantur aspectu; et apparentia tantummodo sunt, et nullo subsistunt fundamento. Divus Athanasius, umbra boni, et umbra momentanea boni.

Figura. Gr. σχῆμα. Facies, dispositio. Vide dicta n. 29. παράγει, præterit, vel etiam decipit. Vide ibidem.

Omnia mundi levia sunt et brevi avolatura; illudunt et seducunt.

Talia cùm sint hujus mundi bona, inania et fluxa, transitoria et fallacia; cùm insuper mors omnes citò sit adæquatura;

Hinc Apostolus vult ab omnibus concludi, quòd omnes, sive nupti, sive innupti, sive tristes et infelices, sive læti et felices; sive divites, sive pauperes, in eadem cordis et animi debeant esse dispositione, nec esse quò se distinguant ab invicem, unumque debere curare omnes, ut Deo vacent, æternaque bona comparent : hæc quippe vera, solida, æterna.

32. *Volo autem vos sine sollicitudine esse.* Apertè ostendit quis sit scopus virginitatis : qui enim virgo est, à supervacaneis et inutilibus cogitationibus liberam habet animam; et futuram vitam, quantùm licet, imitatur. Theodoretus. Et hoc volunt sequentia.

Tertiam itaque rationem hic affert Apostolus, ob quam virginitas matrimonio sit præferenda, scilicet ob majorem facultatem Deum obsecrandi; quasi diceret :

Vos à conjugio dehortans, et ad cælibatum exhortans, opto vos liberos à rerum inanium, et brevi periturarum sollicitudine, ut Deo et rebus divinis vacetis liberiùs.

Qui sine uxore est... Gr. [illegible] curat quæ Domini, quomodo placeat Domino.

uxore est, sollicitus est quæ Domini sunt, quomodo placeat Deo.

33. Qui autem cum uxore est, sollicitus est quæ sunt mundi, quomodo placeat uxori, et divisus est.

34. Et mulier innupta, et virgo, cogitat quæ Domini sunt : ut sit sancta corpore et spiritu. Quæ autem nupta est, cogitat quæ sunt mundi, quomodo placeat viro.

35. Porrò hoc ad utilitatem vestram dico : non ut laqueum vobis injiciam, sed ad id quod honestum est, et

rerum periturarum sollicitudine, ut Deo vacetis liberiùs. Qui cælebs est, curat quæ Domini sunt, et quomodo placeat Deo; hoc agit præcipuè.

Uxoratus autem sollicitus est de rebus hujus mundi, quomodo placeat uxori; sicque mente et curâ divisus est, atque distractus.

Et mulier innupta et virgo unicè cogitat et meditatur, quæ Domini sunt; hocque unum curat, ut sancta sit et corpore et spiritu : nupta verò studet utilitati ac venustati, reique familiari promovendæ.

Cæterùm, virginitatem vobis commendans, ad vestram utilitatem aspicio; non autem laqueum libertati vestræ injicio, quasi velim continendi necessitatem vobis imponere : sed vos adhortor ad virginitatem,

---

Hoc unum agit, nihil aliud, aut vix aliud habet quod agat, nisi ut cogitet de Domino, illique placere studeat.

33. *Qui autem cum uxore est.......* Uxoratus autem sollicitus est de rebus hujus mundi, *et quomodo placeat uxori*. Cura uxoris et filiorum, cogitatio mundi est, ait Ambrosius.

Et divisus est. Christo enim servit ad salutem, mundo ob uxorem; sicque curis divisus est et distractus.

Aliter Græcus textus hodiernus et Syrus, et sanctus Chrysostomus cum suis : jungunt enim hoc verbum cum sequentibus, faciuntque sensum : divisæ sunt mulier et virgo; seu, ut ait Syrus, porrò differentia est inter mulierem et virginem.

Sed D. Hieronymus asserit hanc lectionem non esse Apostolicæ veritatis.

34. *Et mulier innupta, et virgo...* Idem asserit de feminino sexu, aut cælibe, aut uxorato, quod priùs dixit de masculino.

Mulier innupta, et maximè virgo, conjugii expers, unicè studet ut placeat Deo, hocque unum curat, ut sancta sit corpore et spiritu. *Quæ autem nupta est.......* cogitat de rebus mundi, et studet placere marito; comit se oculis ejus, eique mores suos accommodat, *sicque et divisa est*, dum Christo ad salutem placere studet, et mundo ob maritum.

Quàm periculosa est illa divisio, ubi Deo sæpè tribuitur pars minima; potior, mundo.

Quàm facilius est Deo totum cor tribuere, quàm justè illud inter Deum et uxorem, aut maritum dividere!

35. *Porrò hoc ad utilitatem...*

Hoc itaque dico *ad utilitatem vestram;* id est, dum virginitatem vobis commendo; ad vestrum profectum spiritualem aspicio : non autem laqueum vobis injicere volo, necessitatem vobis imponens, quam Christus non imposuit.

Sed ad virginitatem vos adhortor, tanquam ad quid honestius et quod majorem vobis facultatem præbeat Dominum sine distractione obsecrandi.

Conjugati divisi sunt, et curis secularibus distracti, sicque minùs piis

tanquam ad quid honestius, et quod majorem vobis præbeat facultatem Deo vacandi, et sine distractione Dominum obsecrandi.

Si quis autem putat se dedecoris aliquid pati, ex eo quòd virginem suam plùs quàm nubilem servet, et judicat quòd eam debeat elocare; agat prout voluerit: non peccat, si tradat eam nuptui.

quod facultatem præbeat sine impedimento Dominum obsecrandi.

36. Si quis autem turpem se videri existimat super virgine sua, quòd sit superadulta, et ita oportet fieri; quod vult faciat: non peccat, si nubat.

---

meditationibus et actionibus idonei: virgines verò conjugii perturbationibus liberi, faciliùs, et absque distractione Deo vacant.

Gr. textus habet: sed ad decens et bene adhærens Domino indistractè. Id est, ad id quod honestum est (intellige honestius, nam et matrimonium honestum est); et ad id quod facit adhærere Domino sine distractione, seu quod majorem dat facilitatem Domino vacandi. Hoc significat, bene adhærens Domino, id est, facilè adhærens: indistractè, sine perturbatione, sine impedimento.

Nota quòd ubi Romana Biblia habent, Domino obsecrandi; Plantiniana et alia quædam habent, Dominum observandi; S. Gregorius Papa, Domino observiendi: et hæ tres expositiones respondent Græcæ voci (bene adhærens:) Deo enim adhæremus per obsecrationem, per observationem, per servitutem.

Virginitas ergo, ex mente Divi Pauli, matrimonio melior est, non tantùm ad vitandas curas et molestias temporales, ut voluit Lutherus; sed ut quis sanctior evadat, Deoque et rebus divinis faciliùs et perfectiùs vacet, ut sancti Patres docuere, libris hac de re pluribus conscriptis. D. Chrysostomus, Basilius, Athanasius, Hieronymus, Ambrosius, Augustinus.

Bene ergo Divus Thomas in n. 25 hujus capitis ait: in virginitate permanere, bonum est; honestum propter puritatem; delectabile propter libertatem; utile propter mercedem; quia ei debetur aureola et fructus centesimus, Luc. 8. Et citans Divum Augustinum in Gloss. ait: Supergreditur virginitas conditionem humanæ naturæ, per quam homines angelis assimilantur; major tamen victoria virginum quàm angelorum: angeli enim sine carne vivunt; virgines autem in carne triumphant.

Vide apud Cornelium à Lapide in hunc n. 35. et in præcedenti 34. multa virginitatis encomia ex sanctis Patribus ducta, ubi et probat contra hæreticos, quòd virginitas sit virtus illustris, quà Deus honoratur et colitur.

36. *Si quis autem turpem*... Gr. si quis autem indecens esse super virginem suam existimat, etc. Syr. si quis autem putat deridendam fore virginem suam, quòd præterierit tempus, nec dederit eam viro, etc. sensus ergo est:

Si quis putat se, virginemque suam aliquid dedecoris subire, ex eo quòd illam nubilem, et plusquam nubilem, Gr. superætaneam, id est, supra ætatem nubilem, diutiùs servet et non elocet.

Et ita oportet fieri. Et putat quòd debeat illam locare, idque congruum et convenientius esse: agat prout voluerit, non peccat, si det illam nuptui.

Per illud *oportet*, intellige necessitates, tum decentiæ, tum conscientiæ; decentiæ quidem, quia putat se et illam suam despici, conscientiæ verò, quia ipse pater novit, seu ex corpore, seu ex animo puellæ, seu alia ex parte, quòd necesse sit illam viro tradere.

Parentum quippe, ut sapientiorum est omnia hac in re prudenter consi-

37. Nam qui statuit in corde suo firmus, non habens necessitatem, potestatem autem habens suæ voluntatis, et hoc judicavit in corde suo, servare virginem suam, benè facit.	Qui verò firmum habens in animo propositum, cui aliunde proposito nihil obstat, sed plenam habet libertatem faciendi quod vult; is, inquam, si maturo judicio decrevit virginem suam in virginitatis statu servare, bene et meliùs facit.
38. Igitur et qui matrimonio jungit virginem suam, benè facit: et qui non jungit, meliùs facit.	Igitur et qui matrimonio jungit virginem suam, benè facit: et qui non jungit, meliùs facit.
39. Mulier alligata est legi quanto tempore vir ejus vivit. Quòd si dormierit vir ejus, liberata est: cui vult nubat: tantùm in Domino.	Mulier vincta est lege conjugii, quandiu vivit ejus maritus: ubi verò mortuus est, libera est; cui vult rursum nubat, dummodo nubat viro Christiano.

derare; et hoc innuit Apostolus: non verò significat quòd possint pro suo arbitratu filiam nolentem dare nuptui.

37. *Nam qui statuit...* Gr. qui verò nullam habens necessitatem nec decentiæ, nec conscientiæ, de qua n. præcedenti, sed plenam habens libertatem faciendi quod voluerit (quia filia non obstat, sed parentum arbitrio se permisit);

Ille, inquam, qui talibus in circumstantiis firmum habet in animo propositum, et maturo decrevit judicio virginem suam in virginitatis statu servare, bene et meliùs facit, quia dat filiæ suæ quod est optimum.

Paucis verbis multa complectitur, indicatque quòd hac in re piè, prudenter, et liberè sit agendum.

Primò, piè: consulendus enim Deus, ejusque voluntas quærenda. Secundò, prudenter: omnia consideranda. Tertio, liberè: voluntas præsertim et propensio filiæ attendenda.

Pater qui talibus in circumstantiis filiam volentem Deo consecrat, quasi sacerdos, Deo gratum offert sacrificium: qui verò nolentem, et repugnantem, pro suo tantùm arbitrio immolat, timeo ne filiæ suæ, et quoad corpus, et quoad animam, fiat tortor et carnifex.

38. *Igitur et qui matrimonio jungi bene facit*, quia matrimonium bonum, sanctum, à Deo institutum.

Qui non jungit, meliùs facit, quia virginitas matrimonio melior ac præstantior, ut ostensum est in superioribus. Virginitas est aurum; cælibatus argentum; conjugium est æramentum. Vide apud Cornelium à Lapide n. 35.

Laudem virginitatis vide apud Divum Thomam in commentario lect. 5. De virginibus autem, etc.

Mulier alligata est legi...

Ultimum dubium, seu sexta quæstio.

An viduis liceat iterum nubere? — Mulier, quandiu vivit ejus maritus, vincta est per legem conjugii; ita ut nec à viro suo discedere possit, nec alteri nubere.

Idem intellige de viro conjugato.

Insolubile ergo jugum matrimonii, solâ morte solvendum.

Quòd si dormierit, liberata est à tali lege; id est, libera est, et jus habet de se statuendi.

Beatior autem erit, si cælebs permanserit secundùm consilium meum : arbitror autem quòd Dei Spiritum habeam; et ideo quòd à Deo sit consilium meum.

40. Beatior autem erit, si sic permanserit, secundùm meum consilium; puto autem quòd et ego Spiritum Dei habeam.

Cui vult nubat, tantùm in Domino. Id est, dummodo viro fideli et Christiano.

Hinc infertur, lege divinâ et apostolica, nuptias fidelium cum infidelibus esse prohibitas.

Exempla quarumdam sanctarum mulierum in contrarium, excusantur vel ignorantiâ legis, vel interpretatione legis non obligantis in certis casibus, ait Estius.

40. *Beatior autem erit... si* cælebs *permanserit, secundùm consilium*, quod dedi suprà et ob easdem rationes, n. 8, 31, 34.

Puto autem quòd et ego Spiritum Dei habeam. Magnæ quidem humilitatis sunt hæc verba, dum dicit, puto : sed magnæ etiam sunt auctoritatis, dum dicit : *Spiritum Dei habeam...* hoc enim affirmat consilium Pauli pro Dei sententia amplectendum.

Corollarium pietatis, seu in hoc capite 7. ad pietatem maximè notanda, et ad praxim redigenda.

Ex n. 1, 5 et 6. patet usum conjugii ab Apostolo concedi secundùm indulgentiam, propter incontinentiam, et ob vitandas impuritates.

Caveant itaque conjugati, ne remedio, secundùm indulgentiam, et ob infirmitatem concesso, abutantur ad voluptatem, et ad ipsam incontinentiam.

Remedium est : illo igitur utantur, ut remediis uti solent; in necessitate, non sine quadam repugnantia, cum circumspectione et præcautione multa, moderatè, ad sanitatem.

Sic intentio pura, modus honestus, usus moderatus. De his vide fusiùs Ephes. 5. in fine.

Ex n. 5. conjugati discant apostolicam praxim, et ad quam eos invitat Ecclesia.

Contineant diebus Deo specialiter sacris, orationi, jejunio, pœnitentiæ, sacræ communioni, et mysteriorum participationi destinatis.

Et n. 10. discant conjugati, secundùm Christi Domini præceptum et exemplum, indissolubile esse conjugium.

Caveant itaque ab omni divortio : caveant ne sint signa fallacia, et ideo Christi et Ecclesiæ opprobrium. Vide epist. ad Ephes. cap. 5. in fine.

Attendat omnis Christianus ad n. 29. et si ibi dicta, bene penetraverit, omnia transitoria facilè contemnet.

Attendant parentes ad dicta n. 36. circa filiarum suarum collocationem, et ad dicta n. 37. circa earum consecrationem; ut hæc observent in utraque.

ANALYSIS CAPITIS OCTAVI.

Corinthii doctiores quidam idolothyta liberiùs, et cum infirmiorum scandalo comedebant; illos D. Paulus tribus capitibus sequentibus corrigit et instruit.

Et quia scientiam sibi vindicabant, eâque freti, scandalizabant infirmos; hinc illorum arrogantiam mirâ prudentiâ comprimit, tribus primis versibus hujus capitis, in quibus scientiam charitate destitutam, non tantùm inutilem, sed et ipsi scienti, et aliis noxiam esse docet.

Deinde ℣. 4, 5 et 6. assumit principium, quo freti doctiores illi, liberè et indifferenter idolothytis vescebantur; scilicet idolum nihil est: quia unus tantùm Deus : idolothytis ergo nihil accidit ex eorum immolatione : ergo cibi sunt ab aliis non differentes.

Hoc tanquam verum concedit Apostolus : at non ideo comedenda cum scandalo.

Etenim ait ℣. 7. hanc scientiam non habent omnes : quippe sunt inter vos multi, recenter à Paganismo conversi, qui, antiquâ suâ de idolis et de idolothytis opinione nondum planè rejectâ, vestro exemplo scandalizantur; et ad idolothyta contra conscientiam comedenda provocantur.

Hinc eos doctos, ℣. 9, etiam atque etiam hortatur, ut à tali scandalo caveant.

Re vobis quidem inutili, ℣. 8; tali enim comestione nec sanctiores eritis, nec abstinentiâ, pejores; re verò fratribus vestris maximè perniciosâ, cùm de illorum agatur salute, ℣. 10.

℣. 11 et 12. Exaggerat hoc illorum peccatum : in Christum peccant.

℣. 13. Asserit quòd ipse mallet carnem nunquam comedere, quàm ullum à fratribus scandalizare.

CAPUT OCTAVUM.

PARAPHRASIS.

Quod spectat ad cibos immolatitios, scimus quòd nos omnes perfectiores sufficientem habeamus scientiam : at scientia sola inflat et reddit superbum ; charitas verò proximum ædificat.

TEXTUS.

1. De iis autem, quæ idolis sacrificantur, scimus quia omnes scientiam habemus. Scientia inflat, charitas verò ædificat.

Cap. VIII. 1. *De iis autem quæ idolis sacrificantur.* Gr. de idolothytis, id est, de immolatis idolo, ἀπὸ τοῦ εἰδώλου θύειν. Idolothyta ergo sunt panis, vinum, carnes, et alii cibi idolis immolati.

Quod spectat ad cibos immolatitios.

Scimus, id est, non ignoro, de seipso loquitur in plurali, ut alibi sæpe.

Vel doctiores alloquens, eos correcturus, illis sese adjungit, ut modestiùs arguat.

Scimus quòd nos *omnes* perfectiores, et in fide Christiana bene instructi, sufficientem *scientiam habeamus.* Ita Syr. Æthiop. Arab.

Et hic est sensus litteralis ; sed intentus, hic est qui sequitur :

Non ignoro quòd vos spiritualiores, sufficientem habeatis de idolothytis scientiam : scitis enim quòd ab aliis cibis non differant, ut n. 4. dicetur ; sicque necessarium non est ut vos hac de re doceam.

Scientiam illis esse concedit : at quia abutebantur illâ, statim adjungit : *scientia inflat.* Et hìc incipit correctio ; eorumque animi tumorem, ex scientia conceptum, reprimit.

Illos tamen modestè corrigit, loquens in genere, nec eos specificans, ut magìs prosit correctio.

Scientia, sola scilicet, et sine charitate, *inflat*, tumet, turget ; seu, ut ait Syrus, reddit arrogantem.

Charitas vero ædificat. Id est, aliorum saluti studet, illam promovet ; dictat videndum esse non tantùm quod in se licitum est, sed quod aliis expedit.

Quasi diceret : Equidem scitis sufficienter : at quia charitas scientiæ vestræ non est adjuncta ; scitis inutiliter, imò nocivè et vobis et aliis.

Vobis quidem, quia hæc scientia vestra vos inflat, arrogantes reddit et superbos.

Aliis verò, scilicet infirmis, quibus vos, inflati scientiâ, quasi stupidis insultatis, et quos abusu scientiæ pertrahitis in peccatum, ut dicetur infrà.

Scientia inflans, scientia in peccatum trahens, scientia dæmonum est, non pastorum.

Væ ergo tali scientiæ, quia diabolica. Væ taliter scienti, quia ipse duplex portabit judicium ; et pro suis et pro alienis punietur delictis.

Benè et congruè D. Thomas hìc Ægyptiorum, id est, sapientium hujus mundi, hæc fuit plaga, scilicet vesicæ turgentes, de quibus Exod. 9.

At speciatim Doctoribus scientiâ turgentibus, convenit, quod de maleficis Ægyptiis dicitur ibidem n. 11. nec poterant malefici stare coram Moyse, propter ulcera, seu vesicas, quæ in illis erant.

Nec sibi, nec aliis proderant ob vesicas.

Sic Doctor turgidus sibi et aliis inutilis, quin et noxius.

2. **Si quis autem se existimat scire aliquid, nondum cognovit quemadmodum oporteat eum scire.**

3. **Si quis autem diligit Deum, hic cognitus est ab eo.**

Si quis autem putans se aliquid scire, hinc inflatur, hic nondum cognovit quomodo oporteat scire.

Si quis verò doctus Deum diligit, et ex amore Dei studet proximorum ædificationi : hic à Deo cognitus, approbatus ac dilectus est.

---

2. *Si quis autem se existimat...* Gr. non est, se; sed subauditur.

Si quis putans se aliquid scire, ideo inflatur, et in sua sibi scientia complacet, eamque ad aliorum salutem non refert : hic *nondum cognovit quomodo oporteat scire.* Scilicet cum humilitate et cum charitate, illos rursus humiliat ut corrigat, sed semper in tertia persona loquens, ob rationem superiùs datam.

Si quis autem.... quasi diceret : Etsi rem sciatis, quoad substantiam; modum tamen bene sciendi nescitis : sicque imperfectam tantùm scientiam habetis.

Observatio moralis. —Quis autem sit bonus sciendi modus; seu quid sit scire quomodo oportet,

Ex D. Pauli verbis superioribus colligi potest, scilicet, sine inflatione, seu cum humilitate; sine aliorum scandalo, sed cum ædificatione. Itaque humilitas et charitas duo sunt modi bene sciendi.

Ad habendum utrumque, recordare semper principii et finis scientiæ.

Principium, Deus, Pater luminum, à quo omne lumen : hinc humilitas : *Quid habes quod non accepisti?*

Finis, Dei gloria, salus proximi : hinc charitatis exercitium : non mihi, propter me, data est scientia; sed propter ædificationem aliorum : *Luceat lux vestra coram hominibus.*

De Doctoribus dicendum quod de divitibus : sicut hi divitiarum non sunt domini, sed depositarii : ita docti, scientiæ non sunt proprietarii, sed depositarii; illis pro aliis data est, illam debent communicare ad aliorum ædificationem, non illam appropriare sibi, aut ad aliorum scandalum uti.

D. Thomas ex D. Bernardo, ait : Modus sciendi est, ut scias quo ordine, quo studio, quo fine, scire quæque oportet.

Quo ordine, ut id priùs; quod maturius ad salutem; quo studio, ut id ardentiùs, quod efficacius est ad amorem; quo fine, ut non ad inanem gloriam, vel curiositatem, vel aliquid simile, sed ad ædificationem tui et proximi.

Sunt namque qui scire volunt eo fine tantùm, ut sciant, et curiositas est; quidam ut sciantur, et vanitas est; quidam ut scientiam vendant, et turpis quæstus est; quidam ut ædificentur, et prudentia est; quidam ut ædificent, et charitas est. D. Bern. Ser. 35.

Bonæ autem scientiæ fructum disce, ex versu sequenti.

3. 4. *Si quis autem diligit...* Humiliat Paulus ut erigat; corrigit ut perficiat : hinc ut hos et omnes alios excitet ad bene sciendum, et scientiâ meliùs utendum; docet eos bonæ scientiæ fructum; scilicet, Deo gratum efficere.

Quasi diceret : *Si quis,* charitate junctâ scientiæ, *Deum* et proximum *diligit;* ita ut scientiâ suâ ad Dei gloriam et proximi salutem utatur; hic Deo gratus, et in hoc complacet sibi Deus.

Quale discrimen inter scientiam et scientiam !

Quod spectat igitur ad immolatitios cibos, scimus quòd nihil habeant sacri, quia scimus quòd idolum nihil est, et quòd unus tantùm est Deus.

4. De escis autem quæ idolis immolantur, scimus quia nihil est idolum in mundo, et quòd nullus est Deus, nisi unus.

Licèt enim sint qui dii dicuntur, sive in cœlo, sive in terra; siquidem in falsa Paganorum opinione multi sunt dii, et multi domini;

5. Nam etsi sunt quæ dicantur dii, sive in cœlo, sive in terra (siquidem sunt dii multi, et domini multi);

Si quis scientiam habet sine charitate, hic Deum novit quidem; sed à Deo ignotus est, *nunquam novi vos*, ait multis malis prophetis et doctoribus, Matth. 7. n. 13.

Si quis autem scientiam habet cum charitate, hic et Deum novit et à Deo cognitus et dilectus est : in hoc complacet sibi Deus.

Sicut in verbo divino, Spiritûs Sancti comprincipio, complacet sibi Pater æternus;

Sic à proportione, in Doctore, charitatis promotore, complacet sibi Deus.

Tales igitur estote Doctores : charitatem scientiæ adjungite; et ex amore Dei proximum ædificate : ne dicatur vobis : *Non novi vos*, sed ut audiatis : *Venite, benedicti, dilecti*, etc.

4. *De escis autem*... Superioribus, quasi per parenthesim, contra vanam scientiam dictis, redit ad propositum, exponitque scientiam, de qua doctiores illi gloriabantur, et quà abutebantur cum infirmiorum scandalo.

Quod spectat igitur ad immolatitios cibos;

Scimus, non vos soli scitis; scimus sicut et vos, hocque sciunt in fide bene instructi.

Scimus, scilicet, quòd ab aliis cibis non differant, nihil sacri aut religionis traxerint ex immolatione;

Quia *scimus quòd idolum nihil est*. Quidquid sit quoad materiam; nihil est quoad formam, seu repræsentationem; nihil numinis habet et repræsentat; imago falsa, et rei falsæ est.

Figura, seu idolum Jovis, ut Dei, v. g., nihil est, quia reverà Jupiter non est Deus : idolum ergo nihil est, non est quod repræsentat, non est Deus.

Scimus et quòd unus tantùm Deus est, non verò plures dii : hinc etiam *idolum nihil est*; non est Deus, quoniam idola multa; Deus autem unus.

Ad vitandam hæreticorum fraudem, qui imaginem cum idolo confundunt, ut ex Scripturis probent imagines vetari; nota quòd ex Divo Thoma hìc imago, seu simulacrum est similitudo alicujus rei naturalis. Idolum autem nullius rei similitudo;

Vel idolum est similitudo rei falsæ, v. g., similitudo vel repræsentatio Jovis ut Dei, qui non est Deus.

Imago autem est rei veræ, quales sunt omnes imagines sacræ, de quibus vide Bellarminum lib. 2. de imaginibus cap. 5.

5. *Nam etsi sunt qui dicantur dii*, scilicet à gentibus idololatris, *sive in cœlo*, astra, etc., *sive in terra*, Reges.

Siquidem apud ipsos *sunt dii multi*, in falsa illorum opinione, et *domini multi*.

Græci deos cœlestes appellabant Jovem, Apollinem, Junonem, etc., terrenos, Herculem, Bacchum et Æsculapium, Nymphas, etc. Theodoretus.

6. Nobis tamen unus Deus, Pater, ex quo omnia, et nos in illum : et unus Dominus Jesus Christus, per quem omnia, et nos per ipsum.	Nobis tamen fidelibus unus tantùm est Deus : Pater æternus, ex quo omnia per creationem, et in, seu, propter quem nos : et unus nobis est Dominus Jesus Christus, per quem omnia (creata) et per quem nos et creati et redempti.
7. Sed non in omnibus est scientia. Quidam autem cum	Sed hæc scientia non est in omnibus : sunt enim aliqui, qui in sua conscientia,

6. *Nobis tamen*... fidelibus et rectè sentientibus, *unus tantùm est Deus.*

Pater æternus, *ex quo*, tanquam primo principio, et omnis entis fonte, *omnia*; per creationem;

Et nos in illum, seu propter illum, ad illius gloriam et obsequium.

Sicut nostrum est primum principium; sic et noster ultimus finis est, ad quem per fidem tendimus; nostrum est specialiter summum bonum.

Et unus Dominus Jesus Christus, per quem; ut Verbum, *omnia* creata : *et nos per ipsum*, ut Deum hominem, redempti.

Sicut per ipsum, Deus mundum creavit; sic per ipsum Deus mundum reparavit.

Hinc duplici ratione ex Deo sumus per Filium; et quòd cùm non essemus, facti sumus; et quòd redempti sumus, reparati et facti fideles, seu nova creatura

Fidem nostram hìc non explicat Apostolus, sed eam summariè opponit infidelium erroribus : apud infideles, inquit, multi sunt dii, et domini multi.

Nobis autem fidelibus est *unus tantùm Deus, et unus tantùm Dominus.*

Nota autem cum S. Chrysostomo, Theodoreto, et aliis Patribus, quòd dii et domini; Deus et Dominus, hìc æqualem vim habeant.

Cùm ergo dicit : *unus est Deus, Pater*,

Et unus Dominus Jesus Christus; per primum non excludit Filium et Spiritum Sanctum, sed tantùm falsos Deos.

Per secundum non excludit Patrem et Spiritum Sanctum, sed falsos dominos. Excludit solùm deorum et dominorum apud nos multitudinem, ait D. Chrysostomus.

Nominatur autem in primo Pater, quia fons est Divinitatis, et esse divinum aliis communicat personis.

Hinc *ex quo omnia*, non tantùm quæ sunt ab eo diversa; sed et Filius, et Spiritus Sanctus procedunt.

Solus autem Filius, Jesus Christus, dicitur Dominus, quia jure redemptionis nostræ, pretio sanguinis sui, noster Dominus est.

Sed reipsa sicut Pater est Dominus; sicut et Spiritus Sanctus est : Dominus : ita Filius et Spiritus Sanctus est Deus.

Nobis tamen *est unus Deus, et unus Dominus* essentialiter.

Videatur D. Chrysostomus, Theodoretus, Theophylactus, qui mirantur hìc Divi Pauli prudentiam, eo quòd Corinthiorum infirmiorum, et recenter ab errore conversorum, imbecillitati parcat.

7. *Sed non in omnibus est scientia.*

Concedit Apostolus, hoc quidem esse verum; scilicet, quòd idolum nihil, et quòd idolothytis nil religionis ex immolatione adveniat : et consequenter cibi sunt ab aliis non differentes; hoc scimus, sicut et vos; hoc sciunt omnes spirituales et perfecti.

Sed non ideo licet vobis indifferenter et passim idolothytis vesci,

quam ad hoc usque tempus de idolis habent, idolothytum tanquam immolatum et sacrum edunt; cùmque infirma sit hæc eorum conscientia, contaminatur.

Aliunde verò hæc esca non facit Deo gratos : neque enim ex ea manducantes fiemus Deo gratiores, novamque gratiam acquiremus : neque ab ea abstinentes, habebimus minùs quid virtutis et meriti.

Cavete igitur ne hæc vestra edendi libertas fiat infirmis occasio lapsûs et ruinæ.

Si quis enim infirmus viderit quem doctum in templo cum idololatris epulantem, nonne ejus conscientia, jam infirma, con-

conscientia usque nunc idoli, quasi idolothytum manducant : et conscientia ipsorum cùm sit infirma, polluitur.

8. Esca autem nos non commendat Deo. Neque enim si manducaverimus, abundabimus; neque si non manducaverimus, deficiemus.

9. Videte autem ne fortè hæc licentia vestra offendiculum fiat infirmis.

10. Si enim quis viderit eum, qui habet scientiam, in idolio recumbentem; nonne

---

Quia non est in omnibus hæc scientia, non sciunt omnes quod nos scimus, idolum nihil esse, et idolothytis nihil advenire :

Quidam autem cum conscientia usque nunc... id est, sunt enim nonnulli qui, cum opinione quam usque nunc conservant de idolo, nimirùm quòd aliquid numinis, seu vim aliquam habet; et cum hac opinione et conscientia, idolothytum ut idolothytum, seu ut quid sacrum comedunt; scilicet eàdem conscientiâ quâ gentes.

Et conscientia ipsorum cùm infirma; id est, et quia infirma est et erronea eorum conscientia; hoc errore suo polluitur, per idolothytorum comestionem.

8. *Esca autem nos non commendat Deo...* Aliunde verò hæc esca nos Deo gratos non facit; nihil facit ad pietatem, quâ Deo placeamus : neque enim ex ea manducantes, fiemus apud Deum meliores, seu gratiam acquiremus : neque ab ea abstinentes, minùs quid habebimus virtutis et meriti, *non deficiemus.*

Ut quid ergo appetitis illam, vobis quidem inutilem; fratribus verò infirmis nocivam?

Nota quòd Paulus agat de esca idolothytorum, et de hac abstinentia : non autem de abstinentia, quæ fit per pœnitentiam; sicque nihil hinc contra Ecclesiæ doctrinam et praxim de jejunio. Non virtus escæ, sed virtus abstinentiæ prodest, ait Divus Thomas, id est, temperantia, obedientia, religio.

9. *Videte autem ne fortè hæc.* Itaque cavete, ne hæc vestra libertas indifferenter ex eis comedendi, sit infirmis occasio lapsûs et ruinæ.

Non negat, imò concedit licitum esse comedere : sed videte ne vestro jure et libertate abutamini.

10. *Si enim quis viderit eum.* Explicat quod in superiori versu dixit, *si enim quis* infirmus, recens à Paganismo ad Christum conversus (quales tunc multi), *viderit eum,* Gr. *te, qui habet scientiam.* Gr. habentem scientiam, id est, qui scit idolothytum non esse sacrum.

Si, inquam, viderit hunc doctum in templo, vel in mensa idolo consecrata, cum idololatris epulantem et de idolothytis comedentem.

Mos Gentilium, sicut et Judæorum, erat victimas, utpote sacras, in templo, vel in loco templis vicino comedere.

Nonne conscientia ejus, infirmi scilicet, hoc tuo exemplo provocabitur

conscientia ejus, cùm sit infirma, ædificabitur ad manducandum idolothyta?

11. Et peribit infirmus in tua scientia, frater, propter quem Christus mortuus est?

12. Sic autem peccantes in fratres, et percutientes conscientiam eorum infirmam, in Christum peccatis.

13. Quapropter si esca scandalizat fratrem meum,

firmabitur in errore suo ad comedendum idolothytum, ut idolothytum?

Sicque per tuam hujusmodi scientiam, quâ abuteris, peribit frater infirmus, propter quem salvandum Christus mortuus est.

Et sic in fratres infirmos peccantes, infirmamque eorum conscientiam vestro imprudenti facto vulnerantes, in Christum ipsum, eorum caput, peccatis.

Quam ob rem, si esca fratrem meum scandalizat, eligam potiùs carnem quam-

---

ad comedendum idolothyta, hocque contra conscientiam, quæ dictat illi hoc non licere. Supponitur erronea, ut dictum est. Hoc factum graviùs culpabit capite decimo, n. 20, 21. mensam appellans dæmoniorum.

Ædificabitur ad manducandum. Syr. confirmabitur. Theophylactus, magis stabilietur, intellige, in errore suo, seu ad comedendum idolothytum, ut idolothytum, suprà.

Hinc disce quòd scandalum sit inordinata constructio; seu, ut ait Tertullianus, scandalum, non bonæ rei, sed malæ exemplum est, ædificans ad delictum. lib. de vel. virg. cap. 3.

11. *Et peribit infirmus in tua scientia.*

Sicque per tuam hujusmodi scientiam, quâ contra charitatem abuteris, *peribit frater infirmus*, peccans scilicet et Deum offendens; *propter quem Christus* Dominus *mortuus est*, ut illum à peccatis erueret.

Peribit etiam, quia tuo exemplo scandalizatus, in persecutionis tempore sacrificabit idolis; sicque per tuam scientiam excidet à salute is, pro quo salvando Christus mortuus est.

12. *Sic autem peccantes in fratres...* scilicet infirmos, quos scandalizatis, et quodam modo vulneratis vestro imprudenti facto, *in Christum* ipsum *peccatis*.

Tum quia quem redemit Christus, vos perditis; sicque mortis ejus fructum destruitis; tum quia Christus, omnium fidelium caput, arrogat sibi factum quidquid uni ex minimis fratribus fit: quia ejus membra. Matth. 15. 40.

Sunt itaque quatuor crimina, eaque maxima, ait D. Chrysostomus, quòd et frater et infirmus, et cujus Christus tantam habuit rationem, ut etiam pro eo sit mortuus, et quòd propter cibum perit.

Exaggerat etiam verbum *percutientes*, seu verberantes, *et infirmum*. Quid sævius quàm infirmum et ægrotantem verberare? est tamen quovis vulnere gravius scandalizare, seu offensionem dare. Vide D. Chrysostomum.

Percutis infirmum, inhumanitas est; percutis Christum, impietas est; destruis quod ipse proprio ædificavit sanguine; occidis quod suâ morte vivificavit, immanitas est. Pater Georgius Ambianus.

13. *Quapropter si esca...* Quam ob rem, ne sic in Christum, et in fratres peccem, eligam potiùs totâ vitâ ab omnibus prorsus, etiam licitis carnibus abstinere, quàm ut scandalum quoquo modo cuiquam objiciam.

In tantùm charitati studendum docet, ut licita pro illicitis habeantur, ne obsint fratri, ait Ambrosius.

Hæc opportunè nobis dici possunt, qui salutem proximi despicimus, et

cunque nunquam manducare, quàm fratrem, manducando, scandalizare.

non manducabo carnem in æternum, ne fratrem meum scandalizem.

---

illa satanica verba dicimus : Quid curo an iste offendatur, aut ille pereat? est illius crudelitatis et inhumanitatis. Divus Chrysostomus, qui hanc moralitatem egregiè prosequitur in eos, qui fratres suos despiciunt, ob conditionum vilitatem.

Quò quis Christo et Apostolis similior; eò magìs Christianus et frater noster est : tales autem sunt conditione humiles et pauperes. Vide hìc D. Chrysostomum.

Nota quòd Apostolus hanc de idolothytis quæstionem non absolvit, sed illam perficiet, cap. 10. n. 20, 21, etc.

Corollarium pietatis, seu in hoc capite 8. *ad pietatem maximè notanda, et ad praxim redigenda.*

Ex primis versibus tria nota circa scientiam.

Primum, quòd scientia sola, seu sine charitate, inflat; et ideo inutilis, imò nociva scienti et aliis.

Scientia dæmonum est, trahens ad peccatum.

Tales docti similes sunt Ægyptiorum sapientibus, qui ob vesicas, nec sibi, nec aliis proderant. Vide n. 1.

Secundum, quòd è contrà scientia cum charitate, et scienti, et aliis utilissima, in tali Doctore, alios ad amorem Dei promovente, Deus sibi complacet, sicut in Verbo divino, Spiritùs Sancti comprincipio. Vide n. 2.

Tertium, quis sit bonus sciendi modus, scilicet cum humilitate et charitate. Vide n. 2. et ad utramque conducentia. Ibidem vide.

Ex versibus 11 et 12. nota quàm grave sit infirmorum scandalum, et quàm offensivum Christi, et ideo quanto studio vitandum!

Ex n. 13. quòd nullius sit despicienda salus, ob conditionis vilitatem.

Quò quis pauperior, et conditione vilior, eò est Christo et Apostolis similior : ergo eò magis Christianus, nosterque in Christo frater.

ANALYSIS CAPITIS NONI.

Quibusdam à se factis, et quidem omni carnis abstinentiâ multò difficilioribus, confirmat quod docuit in capite præcedenti, omnino vitanda esse scandala, et quod ultimo versu dixit : *Si esca, etc.*

Primum Apostoli factum.

Apostolus Corinthiorum cùm sit, et ideo vitæ necessaria jure potuerit ab eis exigere, maluit omnia vitæ incommoda pati, quàm hoc uti jure, ne offendiculum daret Evangelio apud eos.

Secundum factum.

Liber cùm sit, et sui juris, servus omnium sponte factus est, ut omnes Christo lucrifaceret.

Concludendum eis relinquit, quòd si Paulus tanta passus est et fecit pro vitando infirmorum scandalo, et pro omnium salute procuranda : quidni et ipsi aliquid, easdem ob causas, patiantur et faciant?

Itaque primis tribus versibus suum apud eos Apostolatum breviter stabilit.

℣. 4. Duo Apostolatûs jura, non minùs sibi, quàm aliis Apostolis debita, exponit.

Jus alimenta ab ipsis exigendi, probat variis argumentis à ℣. 7 ad ℣. 14.

℣. 15. Hoc jure non est usus, nec vult uti, ne, ut dixit, ℣. 12, offendiculum det Evangelio.

Tacitè, sed efficaciter hoc dicit Corinthiis. Hinc discite, saltem à re vobis inutili, scilicet ab idolothyto abstinere, ne scandalizetis infirmos.

℣. 19. Liber cùm sit, omnium servus factus est. ℣. 20, 21, 22, varios assignat servitutis suæ modos.

℣. 23. Id facit propter Evangelium, et ut præmii ab eo promissi sit particeps.

Hoc efficaciter dicit Corinthiis; et vos, eamdem ob causam studete omni modo proximi salutem procurare, et vestram operari : et ut ad hoc eos efficaciùs excitet;

Suæ caritatis exemplo adjungit similitudinem maximè oppositam et congruentem, ℣. 24. Vita Christiana stadium est, in quo currimus quidem omnes : non tamen omnes, sed qui legitimè currunt, coronam reportant : ergo sic currite, ut apprehendatis eam.

℣. 25. Docet modum coronam reportandi per abstinentiam, per laborem, per vim sibi faciendam; denique se proponit exemplum : et exemplo suo docet modum benè currendi et pugnandi.

CAPUT NONUM.

PARAPHRASIS.

An non ego liber sum? An non ego sum Apostolus? (quid mihi deest ad Apostolatum)? Nonne Dominum nostrum Jesum Christum vidi, et ab eo missus sum? Nonne per Evangelium in Christo vos genui?

Et sanè, licèt aliis non essem Apostolus, sum tamen, et quidem indubitatus vester Apostolus : quia vos ipsi, vestraque conversio certum et authenticum estis Apostolatûs mei testimonium.

TEXTUS.

1. **Non sum liber? Non sum Apostolus? Nonne Christum Jesum Dominum nostrum vidi? Nonne opus meum vos estis in Domino?**

2. **Et si aliis non sum Apostolus, sed tamen vobis sum: nam signaculum Apostolatûs mei vos estis in Domino.**

Cap. IX. 1. *Non sum liber? non sum Apostolus?* Gr. inverso ordine, non sum Apostolus? non sum liber? et ita divus Chrysostomus, Theodoretus, Theophylactus. Syrus tamen legit sicut interpres noster.

Apostolus in hoc capite docturus exemplis suis, quod in præcedente verbis docuit; nimirum omnino cavenda esse scandala : et factis, omni carnis abstinentiâ multò difficilioribus, probaturus quod in ultimo versu dixit : *Si esca*, etc.

Sic exorditur : An non ego sum Apostolus? an non ego sum liber? quibus interrogationibus asserit se liberum esse et Apostolum.

Quòd Paulus liber esset, id est, nulli mancipatus, hoc nullus unquam negavit; ideo probatione non indiget.

Quòd verò sit Apostolus, quidam malevoli, et pseudoapostoli negârunt : hinc contra eos breviter, sed efficaciter Apostolatum suum probat, dicens: *Nonne Christum Jesum Dominum nostrum vidi?* Act. 9. n. 5.

Quasi diceret : Quid mihi deest ad Apostolatum? *Nonne Dominum nostrum Jesum Christum vidi?* non mortalem quidem, sed gloriosum, et in cœlis regnantem : nonne ab eo missus sum ad evangelizandum? Vide Act. 16. n. 15.

Quòd si hæc non sufficiant, sed ex opere vultis Apostolatum meum dignoscere;

Nonne opus meum vos estis in Domino? nonne per prædicationem, ad fidem Domini vos converti? nonne per Evangelium in Christo vos genui?

2. *Et si aliis non sum Apostolus...* Licèt ergo aliis non essem Apostolus; sanè sum indubitatus Apostolus vester.

Nam signaculum Apostolatûs mei... id est, vosipsi signaculum estis Apostolatûs mei, quia Apostolatus meus in vobis sigillatus est.

Fides Christi, quam, me prædicante, recepistis, signa et prodigia quæ, in fidei confirmationem, apud vos perpetravi; Spiritûs Sancti charismata, quæ ad hoc usque tempus apud vos emicant, sigilla sunt Apostolatûs mei, et mea, apud eos qui me Apostolum esse negarent, apologia et defensio.

Σφραγὶς, sigillum, demonstratio, ait divus Chrysostomus, seu certum veritatis signum. Per tria hæc, *signaculum estis*, etc. Quasi diceret : Sicut per sigillum litteris appositum, constat eas esse veras, sinceras, authenticas, seu instrumentum authenticum;

3. Mea defensio apud eos qui me interrogant, hæc est :	Et consequenter apologia, et defensio mea apud eos qui, de Apostolatu meo dubitantes, de eo me interrogarent.
4. Numquid non habemus potestatem manducandi et bibendi ?	(Cùm ergo vester sim Apostolus), numquid jus consequenter habeo cibum, potum, aliaque necessaria à vobis exigendi ?
5. Numquid non habemus potestatem mulierem soro-	Nonne et jus habeo, quod habent alii Apostoli et cognati Domini, et quo utitur

---

Sic per signa et prodigia, quibus vestram conversionem operatus sum, et confirmavi ; patet omnibus, et constat me verum esse Christi Apostolum.

Conversio ergo vestra certum et authenticum est Apostolatûs mei testimonium, et evidens argumentum.

Vosipsi sigillati, quasi patentes estis meæ missionis litteræ ; et consequenter mea defensio, etc.

3. *Mea defensio.....* Gr. mea apologia me *inquirentibus*, id est, si qui vel dubitantes, vel negantes, vel de meo Apostolatu volentes fieri certiores, me de eo interrogent, et examinent ; *vos estis mea defensio*, mea apologia ; vos eis produco, quasi certum et patens Apostolatûs mei argumentum : quia, ut dixi, vos estis quasi patentes, authenticæ, et sigillo munitæ, missionis et commissionis meæ litteræ. Idem ferè dicit secundæ Cor. cap. 12. n. 12.

Itaque et vobismetipsis, et aliis testimonium estis authenticum et demonstratio Apostolatûs mei : indubitatus ergo sum Apostolus, et Apostolus vester.

Hoc stabilito, et efficaciter probato, illis exponit Apostolatûs sui jura, et privilegia duo.

4. *Numquid non habemus potestatem ?....*

Primum jus, vitæ necessaria exigendi ab eis, quibus evangelizatur.

Quandoquidem vester sum Apostolus, vosque opus meum in Domino : jus consequenter habeo à vobis cibum, potum, aliaque necessaria petendi.

Nota moralis. — Hoc jus commune est omnibus Ecclesiæ ministris : sed duo notent. Primum, quòd Apostolus jus suum fundat in labore, *opus meum estis*. Secundum, quòd Apostolus indicet jus necessaria exigendi.

Labor Apostoli, jus Apostoli ; seu ex labore, et opere, jus edendi.

Laboranti debetur alimentum ; hoc jus est commune omnibus in Ecclesia laborantibus : et id probant omnes, quæ sequuntur, rationes.

Sed non laborantibus, otiosis, nihil facientibus, quodnam jus ?

Sed malè agentibus, destruentibus, et scandalizantibus, quod, et quale jus ?

Heu! quot in Ecclesia fures domestici, et iniqui Ecclesiæ bonorum prædones !

Laboranti debentur cibus, potus, vitæ necessaria ; hoc jus commune est omnibus Ecclesiæ ministris laborantibus.

Sed si, necessariis non contenti, superflua quærant ; si avari congregent divitias ; si vani in vanis et luxuosis ; si voluptuarii in deliciis et voluptatibus ecclesiæ bona consumant ;

Quodnam illis jus faciendi, quod ex se malum est, et omni jure, etiam secularibus, prohibitum ?

Heu ! quantum, et quale væ, talibus Ecclesiæ ministris dicet Christus, qui profanis etiam dixit : *Væ vobis divitibus ! væ vobis qui ridetis... !*

5. *Numquid non habemus...*

Alterum jus, seu privilegium, quo cæteri Apostoli, etiam D. Petrus utebatur ; imò et quo Christus ipse usus fuerat. Luc. 8. n. 3.

ipse Petrus ; scilicet aliquam matronam Christianam nobiscum ducendi, quæ ut soror nobiscum vivens, de nobis prædicantibus curet?

Aut fortè solus ego et Barnabas, hoc jus (ex Evangelio vivendi, et piam mulierem nobiscum ducendi) non habemus?

Quis miles stipendiis à duce, cui militat, acceptis non vivat? quis vinitor de vineæ

rem circumducendi, sicut et cæteri Apostoli, et fratres Domini, et Cephas?

6. Aut ego solus, et Barnabas, non habemus potestatem hoc operandi?

7. Quis militat suis stipendiis unquam? Quis plantat

Vester Apostolus cùm sim, jus et potestatem consequenter habeo, quod habent alii Apostoli, et fratres, seu cognati Domini, Joannes, Jacobus, Judas, et Simon, et quo ipse Apostolorum Princeps, Petrus, utitur :

Scilicet matronam aliquam Christianam nobiscum ducendi, quæ, ut soror, nobiscum vivens, curet de nobis, suisque facultatibus necessaria nobis prædicantibus subministret. Ita sancti Patres Græci et Latini.

Equidem hoc loco novantes, contra venerandam sanctorum Patrum auctoritatem, abusi sunt ; nomenque γυναῖκα quod significat mulierem in genere, uxorem interpretati sunt ; ut plebi persuaderent Apostolos et Paulum fuisse conjugatos ; et eorum exemplo sacrilegis suis patrocinarentur conjugiis.

Sed Tertullianus lib. de Monog. c. 8. D. Hieronymus epist. 22. et alii, quos videre est apud Bellarminum de cælib. sacerd. docent expressè nullos Apostolorum, præter unum Petrum, habuisse uxorem : idque ante conversionem.

Quòd verò D. Paulus semper cælebs fuerit, constat ex ipsiusmet verbis hujus Epist. c. 7. n. 7 et 8.

Hæretici unum citant sanctum Clementem Alexandrinum : sed quid unus contra omnes alios, qui negant absolutè?

Præterea Clemens hæreticorum causæ non favet, sed potiùs officit : quia addit Paulum, etsi uxorem habuerit ante conversionem, non ampliùs post conversionem habuisse, ut uxorem.

Citant et Epistolam D. Ignatii ad Philadelphios : sed Baron. an. 57. probat nomen divi Pauli huic exemplari insertum esse à Græcis clericis recentioribus. Vide Tyrinum.

Itaque per ἀδελφὴν γυναῖκα, intellige, Christianam mulierem ; sicut alibi per ἄνδρες ἀδελφοί, intelligitur viri fratres, non verò mariti.

6. *Aut ego solus et Barnabas...*

Quasi diceret : Quare solus Barnabas et ego, qui eumdem cum illis Apostolatum gerimus, eamdem non haberemus potestatem, idemque jus, edendi scilicet, seu vivendi ex Evangelio, et mulierem circumducendi, etc., de quo in versu superiore?

Sanè, sicut nobis omnibus par est conditio ; ita et omnibus jura paria, licèt eis pariter non utamur.

7. *Quis militat suis stipendiis unquam?...* Jus mulierem Christianam circumducendi, tetigisse contentus, multis argumentis probat jus ex Evangelio vivendi.

Primò probat illud ab exemplis consuetudinis humanæ.

Sicut æquum est, ut miles stipendiis vivat, quæ à duce, cui militat, accipit ; sicut æquum est, ut vinitor de vineæ suæ fructibus comedat : et pastor de lacte gregis pascatur : ita par et æquum est, ut Præcones Evangelii ex Evangelio vivant.

vineam, et de fructu ejus non edit? Quis pascit gregem, et de lacte gregis non manducat?

suæ fructibus non comedat? quis pastor de sui gregis lacte non pascatur?

8. Numquid secundùm hominem hæc dico? An et lex hæc non dicit?

Numquid ad probandum quod dico, humana tantùm mihi suppetunt argumenta? nonne et lex Divina hoc etiam dicit?

9. Scriptum est enim in lege Moysi: Non alligabis os bovi trituranti. Numquid de bobus cura est Deo?

Scriptum est in lege, Deuter. 25. Non occludes capistro os bovis triturantis: unde sic ratiocinor: An in hac lege ferenda, Deo præcipua cura est de bobus?

Observatio moralis. — Paritas est æqua; sed si cum Divo Chrysostomo Pauli verba perpendamus; sic præconis jus probant, ut præterea sacerdotem duo doceant.

Primum, quòd debeat pugnare, laborare, vigilare.

Pugnare contra vitia; laborare in vinea Domini; vigilare super gregem suum.

Habeat ergo militis fortitudinem, agricolæ diligentiam, et curam pastoris.

Secundum, quod oportet Doctorem parvo solatio contentum esse, soloque necessario cibo, ait Chrysostomus.

Non dixit Apostolus, *quis militat*, et non est dives; *sed quis militat suis stipendiis?*

Neque dixit, *quis plantat vineam*, et aurum non colligit? aut fructum integrum non vindemiat; sed *ex fructu ejus non comedit?*

Neque dixit, *quis pascit gregem*, et de agnis non exercet mercaturam? sed *ex ejus lacte non comedit?* non ex agnis, sed *ex lacte.*

Hæc attendat, qui omnia volunt exedere, et totum fructum vindemiare. D. Chrysostomus.

8. *Numquid secundùm hominem hæc dico...* id est, numquid ad probandum quod dico, humana tantùm mihi suppetunt argumenta; divina verò mihi desunt testimonia? *nonne et lex hoc* etiam *dicit?*

Probat ex lege Moysis.

9. *Scriptum est enim in lege Moysi...* Deuter. 25. *non alligabis*, capistrabis, infrænabis.

Mos erat in Palæstina, sicut et in aliis multis regionibus Orientis et Græciæ, grana segetum ungulis boum, ex aristis excutere.

Tenaciores autem aliqui ora boum infrænabant, ne de frugibus, quas terebant, ederent: et quia hoc erat cujusdam inclementiæ, et, ut ita loquar, injustitiæ; æquum est enim ut animalia laborantia comedant: hinc Deus vetuit capistrari, seu capistro occludi ora boum triturantium.

Ex hac lege ratiocinatur Apostolus ad scopum suum, dicens:

Numquid de bobus cura est Deo?

Non dubitat Paulus divinæ providentiæ de omnibus omnino curam esse hoc enim fides docet. Matth. 10. 29.

Sed petit an Deus ita boves diligat, ut propter eos legem hanc principaliter ferat; an verò præterea Deus hanc legem ferens, altius quid aspiciat, scilicet boves mysticos, Apostolos, aliosque Ministros suos in area sua triturantes?

Hoc explicat in sequenti versu.

An verò debemus existimare quòd propter nos præcipuè hanc legem tulerit? ita sanè propter nos (Apostolos, aliosque Dei Ministros in arca sua triturantes), hoc scriptum est. Quandoquidem qui arat, cum spe messis participandæ, arat; et qui triturat, cum spe participandæ trituræ, triturat :

Magnumne erit, si nos, qui spiritualia vobis seminavimus, carnalia metamus?

Si alii hoc in vos jure utuntur; quantò

10. An propter nos utique hoc dicit? Nam propter nos scripta sunt : quoniam debet in spe, qui arat, arare : et qui triturat, in spe fructus percipiendi.

11. Si nos vobis spiritualia seminavimus, magnum est si nos carnalia vestra metamus?

12. Si alii potestatis vestræ

---

10. *Annon propter nos utique*. Gr. omnino, id est, præcipuè. Vide paraphrasim.

Respondet sibi affirmativè, dicens : *Nam propter nos scripta sunt*, id est; ita sanè propter nos Apostolos, aliosque Dei Ministros, id scriptum est principaliter.

Itaque duo sunt attendendi sensus in hac Dei lege, litteralis scilicet et mysticus.

Litteralis est de bobus; mysticus verò est de Apostolis, eorumque similibus, qui in area Domini laborant.

Litteralis quidem primus sensus est : mysticus verò primarius est : principaliter à Deo intentus.

Legem itaque ferens Deus de bobus triturantibus, ne capistrarentur, voluit significare eos, qui in sua area laborant, non debere infrænari, id est, posse ex Evangelio vivere.

Argumentatur ergo hìc Apostolus à minori ad majus; quasi diceret : Si Deus consuluit de bobus; quantò magìs servis suis, hominibus laborantibus, consultum esse voluit! si bovem voluit de sua tritura vivere, quantò magìs Evangelii Ministrum de Evangelio!

Hoc præterea ostendit, multum esse debere Doctorum laborem, ait Divus Chrysostomus, utpote qui bobus triturantibus, seu frumentum à palea separantibus, assimilantur.

Ostendit etiam quòd quæ de brutis scripta sunt, ea præcipuè propter hominum doctrinam scripta sunt; v. g., hìc Judæis præcepit, etiam in jumentis misericordiam exercere; ut eam in homines multò magìs exercerent.

Quoniam debet in spe, qui arat, arare.

Nova videtur esse probatio, ratione scilicet in Scripturis, et in natura rei, fundatâ; quasi diceret : Quandoquidem qui arat, cùm spe messis participandæ arat; et qui triturat, cum spe participandæ trituræ triturat. Junge quod sequitur.

11. *Si nos vobis spiritualia...*

Magnumne erit, si nos, qui spiritualia vobis seminavimus, carnalia metamus?

Rursùs argumentatur à minori ad majus; ab hominibus terram colentibus, et terrena curantibus, ad homines animas docentes, et cœlestia, æternaque bona procurantes.

Hic rursus indicat multum Doctorum laborem, ait Divus Chrysostomus, arant, serunt, triturant.

12. *Si alii potestatis vestræ participes sunt...* iterum à minori ad majus.

Si alii, qui per Evangelium in Christo vos non genuerunt, patresque

participes sunt, quare non potiùs nos ? sed non usi sumus hâc potestate : sed omnia sustinemus, ne quod offendiculum demus Evangelio Christi.

magìs nos (Apostoli, et Patres vestri, possumus uti)! sed nos hâc potestate non usi sumus : imò omnia inde emergentia incommoda perferimus, ne quod demus, hâc libertate nostrâ, impedimentum Evangelio apud vos promovendo.

13. Nescitis quoniam qui in sacrario operantur, quæ de sacrario sunt, edunt : et qui altari deserviunt, cum altari participant ?

Nescitis quòd qui in templo, sacra ministeria obeuntes, operantur, de templi oblationibus comedunt : et qui altari deserviunt, suas ex oblatis victimis partes accipiunt ?

14. Ita et Dominus ordinavit iis, qui Evangelium an-

Hoc idem jus Christus dedit Apostolis, et divini Verbi ministris; ut scilicet Evan-

---

vestri non sunt; hoc tamen jure fruuntur in vos; quantò magìs nos, Apostoli et patres vestri!

Doctores quosdam falsos denotat, qui impudenter, et cum auctoritate accipiebant ab ipsis : hinc non dixit, si alii accipiunt, etc., sed *si potestatis vestræ participes sunt*, hoc est, dominantur, et imperium exercent in vos. Theophylactus divum Chrysostomum secutus.

Sed non usi sumus hâc potestate, etc.

Sed nos hoc jure non usi sumus : sed omnia potiùs incommoda perferimus, ne quod demus impedimentum Evangelio promovendo; id est, ne demus occasionem obloquendi, et in vulgus spargendi, non animas quæri à nobis, sed divitias; hisque rumoribus retardaretur Evangelii promotio.

Ditiores erant Corinthii quàm largiores : hinc, ne fieret eis onerosus, hocque modo noceret Evangelio, id est, ne propterea retardaretur eorum catechesis et institutio, noluit ab eis quidquam accipere.

Hæc nos audiamus, ô dilecti! ne despiciamus eos qui offenduntur; nec aliquam afferamus offensionem Evangelio Christi, ne nostram prodamus salutem, ait D. Chrysostomus.

Et Paulus quidem esurit, ne offensionem daret Evangelio : nos autem, ne superflua quidem nostra audemus attingere; videntes innumerabiles animas evertendas. Vide hìc divum Chrysostomum, egregiam moralitatem in immisericordes urgentem.

13. *Nescitis quoniam qui in sacrario...* Probat exemplo ministrorum Templi Jerosolymitani; nimirùm Pontificis, Sacerdotum, et Levitarum, qui in templo oblatis deservientes, vivebant ex victimis in templo oblatis, quas cum altari, *participabant*, id est, partiebantur; quia ignis absumebat partem, quæ Dei erat; Ministri altaris edebant partes, quas illis lex concedebat. Levit. 7. 6. Deuter. 18. 1.

Nescitis quòd qui in sacrario. Id est, templo, *operantur,* sacra scilicet ministeria obeuntes, *quæ de sacrario sunt,* id est, de templi oblationibus edunt.

Et qui altari assistunt, sive ipsi sacrificantes, sive illorum ministri, suas ex oblatis victimis partes accipiunt.

14. *Ita et Dominus ordinavit.*

Quod Deus in lege veteri statuit, hoc et Christus ordinavit in nova; jus dedit Apostolis suis et divini verbi ministris, ut Evangelium prædicando, vivant de Evangelio. Matth. 10. 10. Luc. 10. 7. tunc autem id traditione notum erat.

gelium prædicantes, vivant de Evangelio.

Licèt autem tot sint argumenta, hoc jus mihi concedentia, nullo tamen persuasus sum, ut hâc uterer potestate : et ne putetis quòd hæc ideò scribam, ut deinceps necessaria mihi suppetantur; nec usus sum, nec in futuro uti volo hoc jure : ego fame perire malim, quàm ut quis inanem et vacuam reddat gloriam meam.

nuntiant, de Evangelio vivere.

15. Ego autem nullo horum usus sum. Non autem scripsi hæc, ut ita fiant in me : bonum est enim mihi magis mori, quàm ut gloriam meam quis evacuet.

Nota, vivere, non thesaurizare, ait Divus Chrysostomus, ut ostendat nihil accipiendum præter vitæ necessaria.

Ordinavit autem, non præcipiendo ut accipiant, nec enim divus Paulus accepit; sed jus et potestatem accipiendi dando.

Hic notat Estius quòd Religiosi mendicantes, qui gratis evangelizant, Paulinæ perfectionis sint imitatores.

15. *Ego autem nullo horum usus sum.*

In his verbis concipe quamdam omnium prædictorum recapitulationem, et ad suum scopum applicationem; quasi diceret :

Licèt, ut hactenus ostendi, tot sint argumenta, hanc mihi facultatem concedentia, *nullo* tamen *horum usus sum;* id est, nullo persuasus sum, ut hâc potestate uterer.

Hinc nec alimenta, nec quidquam aliud à vobis accepi; idque, ut n. 12. dixi, ne darem offensionem Evangelio; id est, ne vel minima per me contingeret Evangelii retardatio.

Quia autem hæc scribit Apostolus, ut exemplo suo Corinthios doceat, idolothyta cum fratrum scandalo comedentes :

Restat hic Apostoli facti comparatio facienda cum Corinthiorum illorum facto.

Ego Paulus egens, omniaque vitæ incommoda sustinens, à necessariis, et aliunde mihi debitis, diu et magno cum labore abstinui; ne vel paululùm retardarem Evangelii cursum :

Et vos, ne ab inutili quidem vobis idolothyto abstinetis, ne fratres vestros scandalizetis, et ne hoc cibo vestro pereat infirmus frater.

Non autem scripsi hæc....

Ne verò suspicentur Corinthii, quòd hæc dicat Paulus, ut saltem in posterum ipsi necessaria dentur;

Hanc suspicionem refellit, dicens : Non usus sum, sed nec modò, nec in futuro uti volo.

Jus quidem meum non ignoro; jus meum vobis ostendo; sed nec eo sum usus, nec unquam uti volo.

Abraham Genes. 14. n. 23. nihil accipere voluit de præda bello parta, ne dicas : *Ego ditavi Abraham...*

Paulus ne alimenta quidem vult à Corinthiis pro tot et tantis laboribus accipere.

Bonum est mihi magis mori, quàm ut gloriam meam... Gr. quàm gloriationem, etc.

Ego fame perire malim, quàm ut quis *evacuet;* id est, vacuam et vanam reddat *gloriam meam;* scilicet sine sumptibus, et gratis prædicare, ut explicavit n. 18.

16. **Nam si evangelizavero, non est mihi gloria : necessitas enim mihi incumbit : væ enim mihi est, si non evangelizavero.**

Quæ est illa gloria mea? an Evangelii prædicatio? non : quia quoad rem mihi necessaria est, ob præceptum Domini : ita ut maledictionem Dei incurram, si non prædicavero. (Solùm mihi restat optio circa mòdum prædicandi.)

17. **Si enim volens hoc ago, mercedem habeo : si autem invitus, dispensatio mihi credita est.**

Si enim voluntarius et gratis prædico, singularem habeo mercedem et gloriam : si verò reluctans, et non gratìs, tantò mihi pejùs; illà singulari glorià carebo : prædicandum mihi tamen est; quia verbi prædicandi dispensatio mihi commissa est et injuncta.

18. **Quæ est ergo merces**

Quæ est ergo mea singularis gloria? si

Gloriam dixit, ut gaudii excessum ostendat. Theophylactus post D. Chrysostomum.

Ne quis suspicetur, quòd mœrens et lugens non acceperit; tantùm, inquit, absum à mœrore, ut gloriæ ducam. Athanasius; idem divus Chrysostomus, Theophylactus.

16. *Nam si evangelizavero, non est mihi gloria...*

Explicat quid, seu quæ sit illa gloria.

Num est Evangelii prædicatio? Non; quia mihi necessaria est; gravi Domini præcepto injuncta, et taliter injuncta, ut nisi obediero, *væ mihi sit*, maneat me pœna, tanquam gravis Dei præcepti transgressorem.

Itaque sensus est : Evangelii prædicatio : ob Domini præceptum : est mihi quoad rem necessaria;

Væ enim mihi est..... Enim maledictionem Dei incurro, si non prædicavero.

Recordamini Jonæ Deo resistentis; mihi quid pejus imminent, si Domini præceptum de prædicando Evangelio, non impleo.

Solùm mihi restat optio circa prædicandi modum; scilicet; ut vel lubens et voluntarius, et gratìs prædicem; vel ut invitus, reluctans, et quasi coactus.

17. *Si enim volens, hoc ago...* Si lubens, *volens*. Gr. ἑκὼν, voluntarius, gratis, et liberaliter prædico, *mercedem*, non qualemcunque, sed singularem et eximiam *habebo*.

Scilicet mercedem non tantùm operis præcepti, sed gloriam operis indebiti, supererogati et heroici; nimirum gratìs prædicare.

Si autem invitus. Gr. ἄκων, non ultroneus, non sponte meâ, non liberaliter et gratìs prædicem, sed reluctans, vel quasi coactus, seu, Dei præcepto, seu metu pœnæ; mihi quidem tantò pejùs : illà enim singulari glorià et mercede eximià carebo.

Prædicandum tamen, quia *dispensatio mihi credita est.* Gr. dispensationem creditam suscepi; id est, et mihi credita et commissa Evangelii dispensatio; et creditam dispensationem suscepi : itaque prædicandum necessariò.

Si autem sic necessitate compulsus prædico, dispensationem mihi creditam adimpleo quidem, officioque meo fungor; sed non est quòd inde glorier, facio quod debeo, et quod facere jussus sum; servus sum inutilis.

Hinc mihi nulla singularis gloria : præcepti tantùm operis mercedem habeo.

18. *Quæ est ergo merces mea,* id est, singularis gloria? *ut Evangelium*

sine impensa et gratìs Evangelium prædicem; si in Evangelio prædicando non utar potestate meâ, scilicet exigendi necessaria.

mea? Ut Evangelium prædicans, sine sumptu ponam Evangelium, ut non abutar potestate meâ in Evangelio.

Nam cùm ab omnibus essem liber, et mei juris, sponte omnium me servum feci, ut eò plures lucrifacerem.

19. Nam cùm liber essem ex omnibus, omnium me servum feci, ut plures lucrifacerem.

Cum Judæis religione, seu judaizantibus,

20. Et factus sum Judæis

---

prædicans sine sumptu... id est, si idem gratìs, quod gratìs accepi: si Evangelium gratuitum; Gr. à sumptibus immune, sine impensa prædicem: et si in Evangelio prædicando *non utar potestate meâ,* scilicet jure necessaria exigendi.

Non abutar, id est, omnino utar. Simplicem usum appellavit abusum, ait Theophylactus; non utar, non perutar potestate meâ, etc.

Vel non abutar; quasi diceret: Si propter Evangelii promotionem, hominumque salutem, non faciam quod licet quidem, sed quod non expedit; tunc enim libertatis est abusus.

Tangit doctiores, suâ scientiâ et potestate abutentes; quasi diceret: Et vos discite non facere quæ licent quidem, sed quæ non expediunt; id est, vestrâ non abuti libertate ac potestate, cum infirmiorum scandalo idolothyta comedentes.

Hos doctiores Corinthios Paulus hucusque suâ à necessariis ipsis abstinentiâ, docuit ab inutilibus idolothytis abstinere.

Omnia enim superiùs dicta efficaciter dicunt: Ego Paulus, Apostolus vester; abstinui, non à licitis tantùm, sed et à necessariis; idque diu, et magno cum labore; omnia vitæ incommoda sustinui, ne cujusquam vestrùm instructionem et conversionem retardarem.

Hujus rei vos testes estis, ô Corinthii! apud quos esuriens et manibus meis laborans vixi.

Hinc ergo discite saltem à rebus vobis inutilibus abstinere, ne scandalum infirmioribus præbeatis.

Sed hoc non contenti, discite altero exemplo non tantùm scandala non dare; sed et omni modo proximorum salutem promovere.

19. *Nam liber cùm essem.* Gr. liber existens, id est, liber cùm sim, aut cùm essem.

Hic versus refertur ad primum hujus capitis versum, ubi dixit, *non sum liber?* et sensus est:

Cùm mei juris essem, ab omnium hominum servitute liber; nulli mortalium, sive Judæo, sive Græco obnoxius, aut mancipatus;

Sponte meâ omnium hominum me servum feci; omnibus, et Judæis et Gentilibus memetipsum subjeci, quasi mancipium, ut eò plures Christo lucrifacerem, faceremque salvos.

Ecce factum, seu charitatis exemplum, priori facto longè majus et difficilius.

Non solùm à vobis nihil accepi; non solùm hoc meo jure apud vos non sum usus, ne vestræ instructioni in fide remoram ponerem; sed omnium hominum salutis amore et zelo pressus, omnium me servum dedi. Non uni tantùm homini servivi, sed universo orbi; non unâ tantùm servitute, sed omnimodâ. Ita ferè sanctus Chrysostomus.

20. *Et factus sum Judæis tanquam Judæus...* Varios assignat servitutis suæ modos.

tanquam Judæus, ut Judæos lucrarer.

21. Iis, qui sub lege sunt, quasi sub lege essem (cùm ipse non essem sub lege), ut eos, qui sub lege erant, lucrifacerem: iis, qui sine lege erant, tanquam sine lege essem (cùm sine lege Dei non essem: sed in lege essem Christi), ut lucrifacerem eos qui sine lege erant.

22. Factus sum infirmis infirmus, ut infirmos lucriface-

factus sum tanquam judaizans, ut judaizantes Christo lucrarer.

Iis, qui sub lege mosaica sunt, sive Judæis, sive Proselytis, legem servantibus; similem me exhibui, legem observans (licèt scirem eà me non adstringi), ut eos lucrifacerem. Iis, qui legem mosaicam non habent, et non servant, id est, Gentilibus, factus sum quasi legem non habens; (licèt coram Deo sine lege non sim, quippe qui Christi legem servo), ut Gentiles lucrarer.

Factus sum infirmis velut infirmus, ut eos lucrifacerem Christo. Uno verbo, om-

---

Cum Judæis religione, seu judaizantibus, factus sum tanquam judaizans, seu religione Judæus, ut eos Christo lucrarer, et salvos facerem. Exempla vide Act. 21. n. 24, 25, 26, ubi rasus est, purificatus, et quæ ad purificationem, obtulit.

21. *Iis qui sub lege sunt...*

Explicat et extendit priora verba, Proselytos addens genere Judæis; *iis qui sunt sub lege* Mosaica, sive Judæis, sive Proselytis, id est, omnibus legem Mosaicam servantibus, similem me exhibui, legem servavi, quamvis probè scirem eà me non adstringi.

Legalia servabat, ubi prodesse, et expedire judicabat. Exemplum vide Act. 16, 13. ubi circumcidit Timotheum, ut everteret circumcisionem, ait Divus Chrysostomus.

Iis qui sine lege sunt... Gr. exlegibus, ut exlex; id est, iis qui legem Mosaicam non habent, nec servant; id est, omnibus aliis, extra Judæos et Proselytos, factus sum quasi legem non habens; iis me assimilavi, legem Mosaicam non servavi.

Cùm sine lege non essem. Gr. non existens exlex Deo, sed inlex Christo. Hoc addit, ne quis malè interpretetur quod dixit *ut exlex*, τοῖς ἀνόμοις ὡς ἄνομος, quasi reverà pro libitu vixerit, seu ut impius. Licèt coram Deo sine lege non sim, quippe qui Christi legem servo; *ut exleges*, id est, Gentiles *lucrifacerem.*

22. *Factus sum infirmus infirmis....* ipsis scilicet in animo compatiens, eorum scandala vitans, ac propterea legales quasdam observantias exercens, ab idolothytis abstinens, etc.

Omnibus omnia factus sum... Uno verbo omnibus me attemperavi; in omnes me formas verti, quantùm permittit Deus, et exigit salus proximi, omnibus me similem exhibens, ut omnes salvos facerem.

Gr. ut omninò aliquos servem, quòd divus Chrysostomus, Theophylactus, Theodoretus vertunt, ut paucos saltem aliquos facerem salvos; miranturque D. Pauli zelum, qui vel unius gratiâ, omnem laborem suscepit. Ita disertè Theodoretus.

Sed, ut bene notat Estius, juxta nostram lectionem, quam etiam sequitur Syrus, *ut omnes servem*, non minor est Apostoli charitas, qui omnibus omnia factus sit, omnium studens saluti; id est, circa singulos quosque, excluso nemine, hoc agens, ut salvi fiant.

nibus omnia factus sum, ut omnes salvos facerem.

Hæc autem omnia feci, et facio propter Evangelium faciliùs promovendum, et ut præmii in Evangelio promissi comparticeps efficiar, scilicet cum aliis fidelibus.

(Ut autem et vos faciatis idem), cogi-

rem. Omnibus omnia factus sum, ut omnes facerem salvos.

23. Omnia autem facio propter Evangelium : ut particeps ejus efficiar.

24. Nescitis quòd ii qui in

Observatio moralis. — Hic cum divo Chrysostomo mirare Apostoli nostri demissionem et accommodationem; qui tantus in se cùm esset, omnibus omnia factus est, etiam exlegibus et infirmis.

Cum eodem Chrysostomo mirare hujus Apostolicæ demissionis effectum. Paulus, inquit, solus descendit : ascendit autem cum universa orbe terrarum (quem scilicet suà charitate lucratus est).

Imitare Pauli demissionem, quisquis sis, hoc quoque fac, ait Chrysostomus : nec te existimes dejici et decidere; cùm sis summus, si propter fratrem sustinueris aliquid humile et abjectum : si sic descendas, ascendes cum multo lucro.

Ut imiteris, disce ex divo Chrysostomo quomodo descenderit Apostolus, seu omnibus omnia factus sit.

Non simulans, simulator enim quærit exitium; simulat ut accipiat, non ut det : Paulus verò non sic, sed tanquam medicus, tanquam magister, tanquam pater.

Ille quidem tanquam ægroto; hic verò tanquam discipulo; alter verò tanquam filio se demittit, ad correctionem, non ad damnum; ita etiam hic quoque D. Chrysostomus.

Ardens sanctorum charitas pro sua et aliorum salute facit, quod cupiditas et passio vehemens peccatorum facit pro sua et aliorum perditione; charitate sancti fiunt omnibus omnia; cupiditate mali simulant omnia : illi ut salvent; hi ut perdant : sancti Christum imitantur; peccatores diabolum.

23. *Omnia autem facio... Hæc autem omnia* feci, *et facio propter Evangelium* faciliùs, celeriùs, et latiùs promovendum; seu propter faciliorem, expeditiorem et diffusiorem fidei propagationem. Hæc ratio convenit cum allata n. 12. *ne quod offendiculum.*

Ut particeps. Gr. comparticeps *ejus efficiar;* id est, et ut Evangelio longiùs et abundantiùs à me disseminato ac propagato, fructum ejus cum aliis fidelibus in æternitate percipiam, seu fiam cum aliis fidelibus consocius et comparticeps præmii, quod nobis Evangelium promittit.

Attende humilitatem; qui primas meruit in bonorum communicatione, se simpliciter fidelibus conjungit, ait Theophylactus post Chrysostomum.

Eximia hæc D. Pauli charitas, cujus et testes fuerant Corinthii, ad imitationem ipsos efficaciter incitat, scilicet ut et ipsi proximorum saluti, omni modo serviant; sicque laborantes, contendant præmium fidelibus ab Evangelio promissum obtinere.

Hoc quippe suæ charitatis exemplo quasi dicit : Hinc et vos discite proximi salutem amare; eam non modò vestris scandalis non retardare, sed et omni modo, pro vestris viribus promovere.

Sed ut pressiùs adhuc urgeat, suæ charitatis exemplo jungit appositam et valde congruentem similitudinem.

24. *Nescitis quòd ii qui in stadio...* Dixi quòd hæc ideo feci et facio, ut particeps sim præmii, quod promittit Evangelium.

stadio currunt, omnes quidem currunt, sed unus accipit bravium? Sic currite, ut comprehendatis.

25. Omnis autem qui in agone contendit, ab omnibus se abstinet: et illi quidem, ut corruptibilem coronam accipiant; nos autem incorruptam.

tate quòd sicut ii, qui in stadio currunt, omnes quidem currunt; sed non omnes bravium reportant, sed ii soli, qui cursum legitimè perficiunt: ita nos currimus quidem omnes, sed non omnes Evangelii præmium accipiunt: sic ergo vos in Evangelii stadio currite, ut apprehendatis palmam.

Cogitate et quomodo omnis, qui cursu, vel luctâ certat, abstinet ab omnibus, vires, vel velocitatem corporis impedientibus: et illi quidem, ut coronam brevì perituram accipiant; quidni et nos Christiani, à multis abstineamus, quanquam licitis, ut æternam coronam obtineamus?

Dico et tacitè quòd vos similiter agere debetis: nec sine causa utrumque dico.

Hujus enim vitæ cursus stadium est, in quo currimus omnes, et ad præmium in Evangelio promissum contendimus.

Scitis autem *quòd in stadio currunt, omnes quidem currunt,* sed non omnes bravium accipiunt, sed ii soli qui cursum ritè et legitimè perficiunt: sic et omnes Christiani currunt quidem; at non omnes præmium Evangelii reportant, sed ii tantùm, qui bene et legitimè juxta Evangelium currunt usque in finem.

Sic currite, ut comprehendatis. Sic ergo currite, sic vivite, ita vitæ vestræ cursum dirigite (scandala vitantes, proximo ex charitate servientes, de hoc enim semper est quæstio), ut æternum vitæ præmium reportetis.

Vel sic currite, ut in cursu primi sitis, et egregium assequamini præmium.

Agitur enim de præmio eximio, de quo n. 18.

Stadium, locus in quo currendum: hinc cursores stadiodromi.

Bravium, seu brabæum, præmium victoribus destinatum.

Palmam unus accipit apud stadiodromos: apud nos, omnes illi qui legitimè currunt. Comparatio itaque fit in eo, quòd non omnes accipiunt: non in eo quòd unus.

25. *Omnis autem qui in agone...* Gr. omnis agonizans, per omnia temperans est.

Alludit ad agones Olympicos, aliaque Græcorum certamina, et maximè Isthmia, quæ celebrabantur Corinthi.

De his vide Cornelium, Tyrinum.

Docet itaque modum quo possint bravium apprehendere: omnis qui in cursu, aut pugilatu certat, per omnia temperans est; *abstinet ab omnibus,* quæ vires aut velocitatem corporis possent minuere, eumque in agone impedire.

Servabant temperatissimam victûs rationem, abstinentes à superfluis, et delicatioribus cibis, contenti certo quodam ac demenso, seu necessario victu. Vide Cornelium à Lapide.

Abstinuit venere et vino, ait Horatius citatus à Grotio.

Et illi quidem, ut coronam corruptibilem... momentaneam ac brevi perituram, ex oleastro, aut picea, aut lauro.

Nos autem incorruptam... Quidni et nos Christiani, ut immarcescibilem et æternam coronam habeamus, abstinebimus à multis, quanquam licitis,

Ego igitur in Evangelico stadio sicut stadiodromus rectà curro, totoque nisu tendo ad destinatam metam, ut palmam apprehendam : sicut pugil in Evangelii palestrâ pugno, non inaniter aerem verberans :

Sed certis et destinatis ictibus corpus meum, spiritûs mei adversarium, obtundo ; victumque ac edomitum, ago ut ser-

26. Ego igitur sic curro, non quasi in incertum : sic pugno, non quasi aerem verberans :

27. Sed castigo corpus meum, et in servitutem redigo ; ne fortè cùm aliis præ-

vimque nobis faciemus, ut aliqua, quamvis difficilia, operemur ad nostram, et aliorum salutem.

Multùm dispar donum est, ait Ambrosius : ac per hoc vult diligentiores non esse debere, quibus non terrenis et marcescibilibus floribus ; sed æternis conserta gemmis, in modum regalis diadematis, spiritualis corona servatur. Ambrosius.

Modus itaque quo possimus hanc apprehendere coronam, est si abstineamus, si vim nobis faciamus, si ex charitate proximorum saluti studeamus ; eòque libentiùs, quò gloriosior nobis corona proponitur.

26. *Ego igitur sic curro...* Rursus se in exemplum proponit, et exemplo suo modum currendi docet et pugnandi.

Stadiodromus, seu cursu certans in stadio, qui vult bravium reportare, non divertit in cursu, quasi qui nullum scopum habet, sed rectà currit ad metam destinatam, ut ibi coronam ex edito appensam, et certantibus propositam, currendo manibus apprehendat.

Ego igitur more stadiodromorum *sic curro* in Evangelico ministerio, *non in incertum*, huc et illuc, in quamlibet partem, sed rectà, celeriter, totoque nisu tendens ad scopum, ut coronam expositam apprehendam.

Sic pugno, non quasi aerem verberans. Gr. πυκτεύω, pugnis ago, pugillum more decreto.

Pyctes, seu pugil, aerem sæpe verberat inani ictu, et incasso conatu, quem vitat adversarius.

Non sic ego pugno in Evangelii palæstra, non inaniter aerem verbero ; non temerè, inconsideratè pugno, sed certis et destinatis ictibus hostem meum ferio. Ecquis ille? *corpus meum.*

27. *Sed castigo corpus meum.* Gr. obtundo, lividum facio. *Sed corpus meum,* spiritûs adversarium, *castigo*, obtundo, ictibus lividum facio, id est, multis incommodis afficio, labore manuum, fame, siti, etc.

Et in servitutem redigo, ut servum ago, ac mihi subjectum teneo.

Pugil victor adversarium victum trahebat, ut servum ; ita Paulus de suo corpore victo et edomito triumphabat.

Corpus esse castigandum, multis sanctorum Patrum exemplis et auctoritatibus probat Cornelius à Lapide.

Idem notat solos sanctos austerioris vitæ miraculis claruisse.

Ne fortè cùm aliis prædicaverim, viamque salutis ostenderim, ipse salute indignus inveniar, et à Deo tanquam reprobus ejiciar.

23. Dixit : *Ut particeps efficiar Evangelii...* hìc per oppositionem, ne salute indignus efficiar.

Cohærent omnia.

Paulus metuit damnari : Calvinus credit fide se salvandum.

Hoc exemplo suo, hisque similitudinibus, Corinthios, etiam in idolio epulatores perstringit, simul et eos ad sui imitationem excitat.

dicaverim, ipse reprobus efficiar.

vum, mihique teneo subjectum; ne fortè, cùm aliis prædicaverim, viamque salutis ostenderim; ipse salute indignus inveniar, et à Deo tanquam reprobus ejiciar.

Sic curro, rectà, celeriter, toto nisu; utque velociùs curram, ab omnibus etiam sæpe necessariis abstineo : sic et vos mecum currite rectà, diligenter, perseveranter; sic et mecum abstinete; non ab epulis et deliciis tantùm, sed et in ipso necessario victu temperantes estote.

Sic pugno, sic adversarium meum corpus certis ictibus obtundo, sicque variis laboribus et incommodis victum et edomitum in servitutem redigo; Ita et vos mecum decertate, ita et corpus vestrum obtundite, ita et deliciis privatum, laboribus fractum agite ut servum, et tenete subjectum.

Timeo *ne reprobus efficiar*. Et vos timete; recordamini Israelitarum, quanta bona à Deo sunt adepti; quanta deinde mala perpessi, et quot ex illis rejecti!

Hæc figura sunt malorum vobis imminentium, nisi Deo fideliores fueritis. Vide caput sequens.

Corollarium pietatis, seu in hoc capite 9. *ad pietatem maximè notanda, et ad praxim redigenda.*

Aliqua hìc ad Dei et Ecclesiæ ministros speciatim attinent; aliqua ad omnes in genere Christianos : itaque,

Primo. — Omnis Dei et Ecclesiæ minister attendat ad n. 4, 7, 10, 11, 12, 14, hincque ab Apostolo tria discat, munus suum, jus suum, judicium suum.

Munus, scilicet laborare, pugnare, vigilare, n. 4. arare, serere, triturare, n. 11.

Jus, vivere, n. 14. vitæ necessaria recipere, n. 4.

Judicium et condemnationem suam, si otiosus, et iners, nec laboret, nec pugnet, nec vigilet : vel si nec aret, nec serat, nec trituret.

Si necessariis non contentus, quærat superflua; si avarus, congreget divitias; si vanus et voluptuosus, in vanis et deliciis Ecclesiastica bona consumat. Vide dicta ad n. 4, 7, etc.

Idem Dei et Ecclesiæ minister attendat ad n. 15, 16, 17, 18. hincque ab exemplo D. Pauli discat summam statûs sui perfectionem, scilicet gratis ministrare, nihilque ab hominibus accipere, ut Deus sit illius tota merces magna nimis.

Attendat ad n. 19, 20, 21, 22. ut ibi ab exemplo D. Pauli discat alteram sui statûs perfectionem, scilicet ex charitate omnibus omnia fieri : sit medicus, magister, pater. Vide dicta ad n. 22.

Secundo. — Omnis et quilibet Christianus assumat velut sibi dicta à versu 24. usque ad finem capitis, hincque discat,

Primò, quòd vita Christiana sit stadium et palæstra.

Secundò, quòd unusquisque Christianus stadiodromus sit et pugil : hinc in baptismo unctus fuit oleo.

Tertiò, quòd in hoc stadio et agone, antagonista noster sit caro, mundus, et dæmon : ita tamen, ut primà subactà, subigantur et alii.

Quartò, quòd bravium sit æterna gloria.

Quintò, quòd coliphium, seu panis athleticus, sit victus sobrius et jejunium, abstinentia à deliciis.

Sextò, quòd pugna sit virtutis exercitium, quod non peragitur sine conflictu interno et externo; seu sine cordis mortificatione, et corporis castigatione.

Nobis omnibus itaque pugnandum, nobis currendum.

Ad exemplum D. Pauli sic curramus rectè, promptè, perseveranter, ut palmam tandem apprehendamus. Vide dicta ad n. 26, 27.

In hoc cursu sistere, regredi est et deficere, ait D. Bernardus, epist. 254.

Ad exemplum divi Pauli sic pugnemus, sic obtundamus corpus nostrum; sic subigamus inediâ, vigiliis, ut victores aliquando coronari mereamur.

Victo corpore, facilè de mundo, et dæmone triumphabimus.

ANALYSIS CAPITIS DECIMI.

Caput nonum Paulus absolvit, tremens ne reprobus efficiatur; hocque suo tremore, nos idem secum timere docuit.

In primis autem hujus capitis versibus, suum et nostrum timorem confirmat, exemplo veterum Hebræorum verè tremendo : licèt enim iisdem omnes à Deo beneficiis, etiam stupendis et inauditis, præventi fuerint; plerique tamen, ob ingratitudinem suam, morte puniti sunt in deserto : ita ut è sexcentis millibus, duo tantùm homines terram promissam ingressi fuerint.

Hæc, ait Paulus, ℣. 6. figura nostrî sunt. Populus ille nostrî figura; beneficia viatoribus illis omnibus collata, gratiarum nobis omnibus in hac peregrinatione collatarum figura; ingratorum illorum punitio, malorum nobis imprudentium rudis delineatio, si sicut illi fuerimus malorum concupiscentes, idololatræ, fornicarii, tentatores Christi, murmuratores.

Hæc rursus, ait ℣. 11, sunt malorum nobis contingendorum prænuntia, et nobis erudiendis conscripta; ut nos Christiani, qui in ultima mundi ætate vivimus, alieno sapiamus exemplo.

Itaque ℣. 12, ait : Qui putat se stare, caveat ne cadat; sicut steterunt illi, et ceciderunt.

Ne nimio tamen timore dejiciantur Corinthii, ℣. 13, precatur ut non gravis eos invadat tentatio; eorumque animos spe in Deum erigit.

℣. 14. Terrore, ob superiùs dicta, Corinthiis incusso, utitur ad eos avertendos ab idolothytis, quæ hìc idololatriam apertè nominat, quia scilicet participationes sunt sacrificiorum dæmoniis oblatorum.

℣. 16. Sicut calix benedictus, seu Eucharisticus, communicatio est sanguinis Christi; et panis consecratus, communicatio corporis Domini : ita libamen, et idolothyta sunt participationes cum dæmoniis.

℣. 18. Sicut Israelitæ de victimis edentes, oblati sacrificii sunt participes; ita vos, ô Corinthii ! idolothyta comedentes, sacrilegi sacrificii participes estis.

℣. 20, etc. Nolo autem vos Christianos fieri dæmonum socios. Non potest quis altaris Christi, et altaris dæmonum esse particeps. Hoc est Dominum irritare, et quasi ad zelotypiam provocare.

Ubi suam Paulus de idolothytis mentem hìc integrè aperuit, et quasdam objectiones resolvit.

Tandem hanc de idolothytis quæstionem, ab octavo capite agita-

tam, ita componit, ut doctis aliquid concedat, et infirmorum saluti consulat.

ỳ. 25. Permittit, ut indifferenter emant et comedant ex omni quod in macello venale prostat, nulla priùs interrogatione factâ, immolatumne sit, an non.

ỳ. 27. Permittit, ut apud Ethnicos invitati, sine scrupulo comedant ex appositis.

ỳ. 28. Quòd si quis dixerit : Hoc fuit immolatum, vetat ex eo ne comedant; ne libertate suâ malè utentes, quempiam scandalizent, dentque ei blasphemandi occasionem.

Hortatur denique, ut in omnibus honorem Dei quærant, et salutem proximi, et ab eis nulla oriatur causa scandali, sive infidelibus sive fidelibus.

CAPUT DECIMUM.

TEXTUS.	PARAPHRASIS.
1. Nolo enim vos ignorare, fratres, quoniam patres nostri omnes sub nube fue-	Quidni reprobari timeam ; quidni et vos idem mecum timeatis? memores estote eorum, quæ patribus nostris acciderunt ;

Cap. X. 1. *Nolo enim vos ignorare.*

Ut sequentium cohærentiam cum præcedentibus clariùs intuearis, recordare quòd capite præcedenti n. 23. dixit : *Omnia autem facio propter Evangelium, ut particeps ejus efficiar.*

Hocque dicens, Corinthios docuit æternam salutem suam omni modo stabilire.

24. Dixit : *Omnes quidem currunt, sed unus...* hâcque stadiodromorum similitudine, docuit ad salutem non sufficere, quòd Ecclesiæ stadium per fidem ingressi fuerint ; sed totis viribus eis annitendum esse, ut præmium fidelibus promissum assequantur.

26. Addidit : *Ego igitur sic curro, et sic pugno...* hocqûe exemplo suo docuit alacriter currendum, fortiter pugnandum, ut bravium reportetur.

Denique n. 27. dixit : *Castigo... ne fortè et ipse reprobus efficiar* ; hocque suo tremore docuit omnes Corinthios tremere, ne et ipsi reprobi fiant.

Hæc autem omnia, scilicet quòd æterna salus cùm omni sollicitudine sit facienda ; quòd nobis non sufficiat fidem recepisse, et in Ecclesiæ stadium ingressos esse : sed nobis currendum, nobis pugnandum ; quòd de Dei donis acceptis, non sit nobis blandiendum ; quinimò, ob illa nobis timendum, nisi vita gratiis correspondeat ;

Hæc, inquam, omnia confirmat terribili veterum Hebræorum exemplo, qui licèt tot et tantis à Deo præventi beneficiis, licèt in nube et mari omnes baptizati, pane cœlesti nutriti, potu miraculoso recreati et refocillati, non omnes tamen, sed è sexcentis millibus duo tantùm terram promissam sunt ingressi.

Quod sanè apertissimè respondet allatæ similitudini : *Omnes quidem currunt, sed unus...* et quod fideles prorsus omnes docet cum cura, cum omni sollicitudine et tremore salutem suam operari.

Nunc ad textum.

Nolo enim. Gr. autem. Ambrosius legit *enim*, cui consentiunt antiqua exemplaria, ait Erasmus ; sicque meliùs hæc cohærent cum superioribus, quorum ratio datur.

Quasi diceret, dixi : *Ne fortè et ipse reprobus efficiar :* Quidni hoc timeam. quidni et vos idem mecum timeatis?

An propter gratias mihi et vobis à Deo datas, nobis blandiemur? quinimò, ob illas nobis maximè timendum.

Nolo enim vos ignorare... etenim recordari vos velim, memores estote, *quoniam*, id est, quòd *patres nostri*, id est, Hebræi, Judaicæ gentis, è qua sum, progenitores : et Christianæ Religionis, quam profitemur omnes, prodromi et antecessores.

Omnes sub nube fuerunt.

Primò recenset beneficia, et quidem insignia, illis omnibus à Deo mirabiliter collata.

omnes illi post egressum ex Ægypto, sub columna nubis fuerunt, et omnes mare Rubrum mirabiliter transierunt;

Et omnes, Moyse duce et administro, quodammodo baptizati sunt in hac nube, et mari, nostri baptismatis figurâ.

Et omnes idem manna cœlitus datum comederunt.

Et omnes aquam divinitus datam biberunt:

(Bibebant autem de aqua, quam è saxo

runt, et omnes mare transierunt;

2. Et omnes in Moyse baptizati sunt, in nube et in mari:

3. Et omnes eamdem escam spiritalem manducaverunt.

4. Et omnes eumdem potum spiritalem biberunt:

(Bibebant autem de spiritali,

Post miraculosum illorum ex Ægypto egressum, *omnes*, illi *sub nube*, id est, sub columna *fuerunt*, in qua, ut dicitur Exod. 13. 21. *Dominus præcedebat eos ad ostendendam viam*, et quâ, ut dicitur Num. 9. n. 15, 16, etc., *eos operiebat*, ubi quiescebant; nubes expandebat se super castra, ut eos ab æstu solis protegeret.

Et omnes mare Rubrum miraculosè *transierunt*.

2. *Et omnes in Moyse*. Gr. in Moysen *baptizati sunt*. Hâc utitur voce, ut nostri baptismatis, et aliorum Christianæ religionis Sacramentorum, umbram et figuram clariùs exprimat.

Omnes in Moyse, id est, Moyse duce et administro, seu per Moysen, gentis Hebraicæ ducem, et divinæ voluntatis inter eos ministrum et interpretem.

Quodam modo *baptizati sunt*, scilicet typicè in hac nube et mari, nostri baptismatis figura, quatenus hæc nubes eorum capitibus impendens, erat figura aquæ eorum capitibus infundendæ; mare totum Judæorum corpus circumdans, figurabat baptizandi immersionem in regenerationis lavacro. Ægyptii in hoc eodem mari submersi, figurabant peccata nostra, in hoc regenerationis lavacro submergenda.

Omnes igitur Judæi, Moysi, Dei ministro credentes; et illo præeunte, sub nube, et intra mare progredientes, quasi baptizati sunt.

Credibile est, ait Estius, quòd aliquibus maris guttis, et aliquo nubis rore fuerint aspersi, quo Baptismi sacramentum evidentiùs significaretur.

3. *Omnes eamdem escam spiritalem*, id est, manna. Dicitur esca spiritalis; tum quia angelorum manibus præparata; tum quia varios et miros gustus habens; tùm et maximè, quia typus et figura Christi, panis vivi, qui de cœlo descendit; et sacratissimæ Eucharistiæ, panis cœlestis, mirabiles gustus hìc dantis, et in cœlo vitam æternam conferentis.

Porrò eamdem, intellige, inter se; seu bonos, seu malos; tam qui perierunt, quàm qui servati sunt; ut patet, tum ex eo quòd de solis Hebræis hactenus actum est; tum ex sequentibus: *Sed non in pluribus eorum...* licèt omnes eamdem escam comederint, etc., non tamen omnes Deo placuerunt. Quod de Hebræis.

4. *Et omnes eumdem potum spiritalem*. Id est, aquam de petra percussa fluentem; quæ dicitur spiritalis, quia miraculo producta, et quia typus et figura sanguinis et aquæ, quæ de percusso Christi latere fluxerunt.

Hanc aquam divinitus datam biberunt omnes Judæi, et qui perierunt in deserto, et qui servati sunt, Josue et Caleb.

Bibebant autem de spiritali petra. Gr. enim Rupes, seu petra Horeb, à Moyse percussa, dicitur spiritalis; quia non vi naturæ, sed divinâ virtute

consequente eos petrâ,	Moyses elicuit ictu virgæ, cujus aquæ rivuli castra eorum aliquandiu secuti sunt in deserto;
Petra autem erat Christus.)	Hæc autem rupes figurabat Christum, è cujus latere percusso, fluxit aqua ad refectionem Ecclesiæ.)

---

fundebat aquam; et quia typus et figura erat Christi in cruce lanceâ percutiendi.

Itaque spiritale hìc idem est ac mysticum, seu mysticum habens sensum.

Consequente eos. Syr. quæ cum ipsis veniebat. Hæc rupes Judæos secuta est effectu, seu per rivos aquarum, è rupe continuè manantium, quæ castra Hebræorum aliquandiu secutæ sunt in deserto, juxta quod in psalm. 77. 16. dicitur : *Deduxit tanquam flumina aquas;* et psalm. 104. *Dirupit petram, et fluxerunt aquæ, abierunt in sicco flumina.*

Petra autem erat Christus, id est, figurabat Christum, è cujus percusso latere fluxit aqua, ad refectionem et potationem Ecclesiæ Christianæ.

Observatio moralis. — Hucusque divinæ in Judæos misericordiæ beneficia retulit, et quidem omnibus omnino communia; omnes prorsus boni, mali, baptizati, manna pasti, potu miraculoso refocillati sunt.

In his modò, juxta divi Pauli mentem, intuere gratiarum omnibus Christianis collatarum umbram et figuram.

Paucis Theodoretus. Illa, inquit, nostrorum typus erant : mare enim imitabatur lavacrum; nubes autem gratiam Spiritûs; Moyses verò sacerdotem; virga crucem; Israel transmittens, eos qui baptizantur; persequentes verò Ægyptii, figuram dæmonum implebant; ipse autem Pharao, figura erat diaboli.

Itaque transitus per mare Rubrum, in quo Pharao et Ægyptii submersi fuerunt, figura fuit nostri baptismatis in sanguine Christi; in quo omnia peccata nostra submersa fuere, et nos à diaboli servitute liberati, translati sumus in regnum Christi.

Nubes sub qua fuerunt Hebræi, et quæ ipsos præcedebat, ut monstraret viam, fuit figura divinæ gratiæ, per Baptismum nobis collatæ, ut nos in hujus mundi deserto ducat ad terram promissam.

Nubes illa, seu potiùs columna, per noctem ignis erat, suâ luce tenebras dissipans, suo calore frigus et humorem expellens; per diem erat nubes refrigerans; diu, noctuque erat columna, juxta Exod. 13. 21 et 22. *Nunquam defuit columna nubis per diem, et columna ignis per noctem coram populo.*

Sic gratia, quasi divinus ignis illuminat et calefacit; quasi nubes refrigerat, quasi columna sustentat et roborat.

Suâ luce ignis ille divinus mentis nostræ tenebras illuminat, suo calore cordis nostri teporem et frigus accendit.

Nubes illa cœlestis ardorem et æstum concupiscentiæ refrigerat.

Hæc divina columna lassos sustentat, debiles et infirmos roborat.

Nunquam deest nobis ignis, nubes, columna.

Manna, sacratissimæ Eucharistiæ, animam variis gustibus recreantis, et in æternùm vivificantis, figura fuit. Quatuordecim analogias inter utramque refert Cornelius à Lapide.

Petra Horeb figura Christi, lapidis angularis, et Ecclesiæ fundamenti.

Percussio petræ, figura percussionis lateralis.

Aqua saliens è petra, figura aquæ è Christi latere fluentis.

Petra Horeb, per aquarum rivos ex se manantes, secuta est Judæos in deserto, tanquam itineris comes.

Beneficia ergo omnibus illis communia quidem fuerunt : verumtamen quamplurimos eorum Deus gratos non habuit,

5. Sed non in pluribus eorum beneplacitum est Deo :

Sed ob scelera morte punivit in deserto, ita ut duo tantùm terram promissam fuerint ingressi.

Nam prostrati sunt in deserto.

Christus per sacramenta sanguinis et aquæ, tanquam gratiæ rivulos à corde suo manantes, et per Spiritum suum, nobiscum est usque ad consummationem seculi : *Ecce ego vobiscum sum omnibus diebus*, etc.

Adsunt ergo divinæ misericordiæ beneficia, nobis omnibus collata, sicut et illorum figuræ omnibus omnino Judæis erant communes.

Omnes baptizati sumus in Christi sanguine; omnes divinam gratiam recepimus in Baptismo; omnes panem vitæ comedimus in Eucharistia ; omnes aquas de fontibus Salvatoris hausimus, et haurimus per hæc et alia sacramenta.

Omnes itaque gratias à Deo recepimus, et quidem beneficiis populo Judaico collatis, eò majores, quò illorum beneficia gratiarum nostrarum fuerunt tantùm umbræ.

Sed eheu! ne propterea nobis blandiamur; quinimò magis metuamus, nisi grati, humiles, devoti, et Deo obsequentes fuerimus.

Videte patres nostros, memores estote eorum quæ eis acciderunt.

5. *Sed non in pluribus eorum...* Quamvis omnes, nullo excepto, fuerint baptizati, divinitus nutriti et potati; non omnes tamen, sed ex illis duo tantùm in terram promissam fuerunt ingressi.

Omnes adulti, exceptis Josue et Caleb, mortui sunt in deserto. Hoc paucis Apostolus.

In pluribus. Id est, quamplurimis, plerisque non est beneplacitum Deo. Gr. *εὐδόκησεν*.

Plerosque eorum Deus non approbavit, gratos non habuit, scilicet, ob idololatriam, murmurationes, et alia scelera, propter quæ puniti corruerunt in deserto.

Observatio moralis. —Quid hæc attentè legens, de se præsumat? quis è contrà non contremiscat? et eò magis, quò Judaicæ ingratitudinis complementum apparet expressiùs in Christianis.

Omnes baptizati quidem; sed heu! quàm pauci, quàm paucissimi verè Christiani! verè Christo credentes, verè Christum imitantes, verè adimplentes quæ Deo, coram angelis, in Baptismo promiserunt!

Omnes sub nube... Spiritum Sanctum, gratiam in Baptismo receperunt : sed quis servavit? quis illius lumen sequitur? quis ejus motioni obtemperat? quis ejus auxilio et sustentaculo fretus, ambulat in charitate, *de virtute in virtutem usque ad montem Dei?*

Omnes panem vitæ comedunt : sed quàm multi indignè! hinc tot infirmi et mortui.

Omnes de fontibus Salvatoris hauriunt aquas; alias Sacramenta percipiunt, sed non quà par est devotione : hinc mortem hauriunt sæpe, unde vitam haurire deberent.

Inde quid nobis timendum?

Ne nobis eveniat quod contigit Judæis; ex infinità multitudine duo tantùm promissam terram ingressi sunt.

Ne de nobis fiat quod prædixit Christus. *Multi vocati, pauci verò electi.*

Ne ex quamplurimis currentibus, unus tantùm, id est, paucissimi beati-

6. Hæc autem in figura facta sunt nostri,	Hæc autem omnia nostri figura sunt; sicut beneficia illis omnibus collata, gratiarum nobis omnibus collatarum sunt figura; sic et illorum temporalis punitio, æternæ Christianorum punitionis figura.
Ut non simus concupiscentes malorum, sicut et illi concupierunt.	Si necessariis non contenti, per gulam peccemus sicut et illi.

tudinis æternæ bravium assequantur : cæteri omnes, ob inertiam, ob ingratitudinem reprobati, suppliciis addicantur æternis.

Prostratio Judæorum in deserto, figura est æternæ Christianorum prostrationis in inferno.

Mors illorum temporalis, æternæ Christianorum mortis est imago.

Ab eo, cui plus datum est, plus exigitur; et qui in majoribus fuit ingratus, graviora meretur supplicia.

Tot autem et tantis à Deo affecti sumus gratiis, ut beneficia Judæis collata, licèt insignia et portentosa, ad illas tamen comparata, figuræ tantùm sint et umbræ.

In tantis et tanta est ingratitudo nostra, ut Judæorum ingratitudo, infidelitatis nostræ sit tantùm umbra et figura.

Ingratitudinis ergo Judaicæ punitio, nostræ punitionis umbra tantùm est et figura, typus, rudis delineatio.

Hæc omnia seriò perpende, et time, et cum tremore salutem tuam, Deo fidelis, operare.

6. ***Hæc autem in figura facta sunt nostri.*** Gr. hæc autem typi, seu figuræ nostri facta sunt; quasi diceret : Hæc omnia quæ dixi, typi, seu rudis delineatio sunt eorum quæ circa nos facienda sunt.

Sicut beneficia Judæis collata figura tantùm et rudis delineatio sunt gratiarum nobis à Christo collatarum, ut dictum est n. præcedenti.

Sicut ingratitudo Judæorum, ingratitudinis nostræ figura tantùm est et umbra, ut ibid.: sic temporalis Judæorum punitio, æternæ Christianorum punitionis est figura. Vide ibidem.

Quantò culpa gravior, tantò pœna grandior.

Sicut in bonis longè melius est quod figuratur, quàm ipsa figura; ut regnum cœlorum, quàm terra promissionis : ita in malis longè pejus est quod figuratur, quàm figura significans.

Secundùm Augustinum illa supplicia quæ sustinuerunt, figura fuerunt gehennæ, quæ omni pœnâ major est. D. Thomas hic.

Corinthiis itaque et omnibus Christianis indicat his verbis Apostolus, nos non modò cruciatum iri, sed acrioribus esse, quàm Judæos, pœnis affliciendos.

Omnia quippe in figura contingebant illis; et beneficia, et supplicia figuræ tantùm erant, umbra, pictura, gratiarum et pœnarum apud nos futurarum realiter et verè, si peccatis similibus Deum offendamus.

Ut non simus concupiscentes malorum.

Nos itaque illorum punitio monet, ut nostris non obediamus concupiscentiis; seu ne, necessariis non contenti, per gulam peccemus sicut illi.

Sic præcipua Judæorum vitia tangit, ob quæ puniti corruerunt in deserto; ut ea Corinthiis applicet ad illorum emendationem.

Primò itaque respiciens ad id quod Num. 11. n. 4, 33 et 34. refertur de

Si efficiamini idololatræ, sicut quidam ex ipsis, qui Moyse absente, vitulum aureum conflaverunt, adoraverunt, hostiisque oblatis, sederunt ad comedendum immolatas carnes : deindè surrexerunt ad saltandum et ludendum circa vitulum.

7. Neque idololatræ efficiamini, sicut quidam ex ipsis: quemadmodum scriptum est: Sedit populus manducare et bibere, et surrexerunt ludere.

Si fornicarii fuerimus, sicut quidam ex illis cum filiabus Moab fornicati sunt, ob quod unà die viginti tria millia occisi sunt.

8. Neque fornicemur, sicut quidam ex ipsis fornicati sunt, et ceciderunt unâ die viginti tria millia.

Si Christum tentemus, de ejus promissis diffidentes; sicut et quidam eorum Chri-

9. Neque tentemus Christum, sicut quidam eorum

Judæis, qui, mannâ non contenti, dixerunt : *Quis dabit nobis carnes ad vescendum?* etc.

Ob quam concupiscentiam ita puniti fuerunt, ut vocatus sit locus ille, *sepulcra concupiscentiæ.*

Hocque gulosis et epulatoribus Corinthiis applicans, ait : Ista eorum punitio nos admonet ne, necessariis non contenti, sicut et illi, escas concupiscamus illicitas, aut saltem illicitè, scilicet cum scandalo, ut docti Corinthii.

Potest etiam aliquid in se licitum, illicitè appeti, si vehementer, ardenter et gulosè.

7. *Neque idololatræ efficiamini...*

Secundò respiciens ad id quod Exod. 32. refertur de populo Israelitico, qui Moyse absente, vitulum aureum conflavit, adoravit, hostiisque oblatis, sedit ad manducandum carnes immolatas; deinde surrexit ad saltandum et ludendum circa vitulum, ob quæ plurimi fuerunt occisi.

Hocque Corinthiis in idolio accumbentibus applicans, ait : Hæc punitio monet nos, ut non simus idolorum cultores, nec quid faciamus ad idoli cultum pertinens, aut saltem ad eum adducens.

Tale est idolothyta comedere, quod saltem gradus est ad idoli cultum.

Quasi diceret : Videte ne in idolio accumbatis, sicut illi sederunt comesturi idolothyta : et ne fortè circa idola satiati, ludatis sicut et illi.

8. *Neque fornicemur sicut.*

Tertiò respicit ad Num. 25. ubi populus fornicatus est cum filiabus Moab, ob quod viginti tria millia occisi sunt.

Hocque fornicatoribus Corinthiis applicans, ait : *Neque fornicemur. Et ceciderunt unâ die viginti tria millia;* in lib. Num. 25. n. 9. occisi sunt viginti quatuor millia. Hoc variis modis conciliat Estius : approbat tamen magìs id errore scribæ factum esse cùm OEcumenius aliquando legerit in Septuaginta, eumdem numerum ac in D. Paulo legitur.

9. *Neque tentemus Christum...* Sæpissime Hebræi Deum tentaverunt in deserto; at præcipuè respicit Paulus ad Num. 21. ubi populus, pertæsus itineris et laboris, locutus est contra Dominum et Moysem; diffidens nempe de Dei promissis.

Ob quod ab ignitis serpentibus interfecti sunt. Serpentes illi dicuntur igniti, quia suo morsu calorem et sitim mortiferam causabant.

Hocque Corinthiis, de Dei promissis diffidentibus, et de Resurrectione dubitantibus, ut videre est c. 15. 12, Deum etiam in idolio tentantibus, ut hujus capitis n. 22. applicans, ait :

tentaverunt, et à serpentibus perierunt.

stum ut Deum, eorumque ducem, toties exacerbârunt; ob quod ab ignitis serpentibus interfecti sunt.

10. Neque murmuraveritis, sicut quidam eorum murmuraverunt, et perierunt ab exterminatore.

Si mussitaveritis, et factiones suscitaveritis, sicut illi Moysi obmurmuraverunt, initâ conspiratione, ob quam ab Angelo exterminati sunt Core, Dathan, et alii, etc.

11. Hæc autem omnia in figura contingebant illis :

Mementote, inquam, quòd hæc quæ Judæis acciderunt, sunt nobis contingendorum prænuntia,

Scripta sunt autem ad correptionem nostram,

Et quòd nobis erudiendis et corrigendis conscripta,

In quos fines seculorum devenerunt.

Ut nos Christiani, qui in ultima mundi ætate vivimus, alieno sapiamus exemplo.

Non tentemus Christum, sicut quidam ex ipsis Christum, ut Deum, eorumque Ducem toties tentaverunt.

Vide apud Estium veterem traditionem, cui favet hic locus, scilicet quòd Angelus, Israelitarum ductor, Christi personam gesserit.

10. *Neque murmuraveritis...*

Denique respiciens ad Num. 11. 14 et 16. hocque applicans Corinthiis, qui adversùs Præfectos mussitabant, et factiones suscitabant, ait : *neque murmuraveritis...*

Exterminator dicitur Angelus, cujus ministerio exterminati sunt Core, Dathan et Abiron et alii, etc. Num. 16.

11. *Hæc autem omnia in figura...* Rursus admonet hæc, quæ Judæis acciderunt, esse nobis contingendorum prænuntia, eaque nobis erudiendis et corrigendis esse conscripta.

Scripta sunt ad correptionem. Syr. ad eruditionem nostram, id est, ad nos commonendos, *in quos seculorum fines devenerunt.*

Ut nos Christiani, qui ad ultima mundi secula pervenimus, seu qui in extrema mundi ætate vivimus, alieno sapiamus exemplo.

Observatio moralis. — Attende quòd Hebræorum punitio, Christianorum sit admonitio, eruditio. Deus Hebræos punivit ad exemplum nostrum; ut eorum pœnâ sapiamus, vitia fugiamus, vitam emendemus.

Sed attende quòd Hebræorum pœnæ, nostrarum sint figuræ tantùm et umbræ, rudia quasi lineamenta; sicut eos donorum magnitudine excedimus, sic pœnis atrocioribus afficiemur; illorum pœnæ temporariæ, nostræ erunt æternæ; hinc de fine seculorum nos monet Apostolus, ubi terribilis exspectatio judicii.

Attende denique quòd secundò monet Apostolus, *omnia in figura contingebant illis.*

Deus, qui juxta Tertullianum, Adamum ipsum formans, Christum cogitabat; omnia veteris legis ordinans, Christum et Christianismum ante oculos habebat.

Omnia erant figuræ, præfigurationes, rudia lineamenta Christi, aut Ecclesiæ Christianæ : hinc disce, Scripturam legens, veritatem in figuris intueri, novum Testamentum in veteri considerare : in veteri, omnia umbra, pictura, figuræ nostræ; aut enim Christum respiciunt, aut Christianismum erudiunt.

Sed ne longiùs extra mentem Apostoli nobis hìc expressam excurras.

Itaque nemo nostrûm sibi fidat, sed qui stat, timeat ne cadat: sicut steterunt illi, et tamen ceciderunt.

12. Itaque qui se existimat stare, videat ne cadat.

Opto, Deumque precor, ut tentatio vos non invadat, nisi levis, et superatu facilis; ne, si gravior, vos superet, et cadatis.

13. Tentatio vos non apprehendat, nisi humana:

In Israele carnali, de Ægypto exeunte, et per mare Rubrum transeunte, spiritualem Israelem, fidelis Abrahæ filios intuere, per Baptismum in Christi sanguine, exeuntes de mundo.

In Israelitici populi itinere per desertum ad terram promissam, intuere nostram, per hujus vitæ desertum, profectionem ad hæreditatem nobis promissam in cœlis.

In Moyse eorum duce, intuere Christum, nostrum ducem et legislatorem; in nube, gratiam Sancti Spiritûs; in manna, sacratissimam Eucharistiam; in aqua spiritali seu miraculosa, Ecclesiæ Sacramenta, Salvatoris fontes nos consequentes.

Peccavit variis modis Israel; fuge peccatum.

Ob peccata sua puniti sunt Hebræi, plerique prostrati sunt in deserto, time supplicium, si peccaveris, eò grandius erit et atrocius, quò peccatum tuum enormius; utpote qui majoribus præventus es gratiis, et qui monitus, alieno debuisti sapere exemplo.

Eorum temporaria prostratio, tuæ prostrationis æternæ præfiguratio.

Omnes illi in deserto prostrati, innumeris Dei beneficiis præventi fuerant; iisdem, ac illi qui servati sunt, gratis affecti.

Hinc disce, ob Dei gratias non efferri.

Disce quòd si, ut populus ille, concupiscentiis tuis obedieris, si gulosus et carnalis, si tuî nimius amator et idololatra, si impudicus, si Deo non subditus, fidelis et obtemperans, si adversùs præpositos rebellis, etc., tibi nec proderunt Baptismus in Christi sanguine, nec communio cum Christo, etc.

Ex sexcentis millibus, duo tantùm, Josue et Caleb, promissam terram sunt ingressi. Hæcque propter eruditionem tuam scripta sunt.

His ergo eruditus, attende tibi, vigila, ora, treme et multo cum tremore salutem tuam operare.

12. *Itaque qui se existimat stare...* Recta ex præcedentibus conclusio. Cùm, ut patet ex dictis, tanta sit salutis difficultas, tantum lapsûs in hac vita periculum.

Qui putat stare, attendat sibi, et caveat ne cadat: steterunt Hebræi, et ceciderunt tamen: alieno sapiens exemplo, time, cave, attende, ne cadas.

Hæc conclusio respondet ei quod dictum est initio capitis: Quidni timeam? quidni timeatis, ne reprobi fiamus?

Diffidentia suî stabilit in bono; confidentia præcipitat ad lapsum.

13. *Tentatio vos non apprehendat.....* Gr. non apprehendit. Syr. non invasit, *nisi humana.* Id est, vulgaris, modica, communis et frequens inter homines.

Juxta nostram Vulgatam, Apostoli votum est, et quidem præcedentibus conforme: scilicet ob suprà dictam salutis difficultatem, et ob lapsûs periculum, opto, Deumque precor, ut tentatio vos non invadat, nisi levis, modica, vulgaris, et quæ facilè vinci potest: ne, si gravior, vos superet, et ad consentiendum inducat; sicque ei succumbentes, cadatis.

Vel consilium est, quo cautiores eos, et sibi ipsis attentiores reddat;

Fidelis autem Deus est, qui non patietur vos tentari supra id quod potestis,	Confidite tamen, Deus, qui suis fidelis est, non patietur vos tentari suprà vires vestras,
Sed faciet etiam cum tentatione proventum, ut possitis sustinere.	Sed vos roborando, faciet ut tentatio felicem habeat exitum; ita ut possitis sustinere, imò et vincere.
14. Propter quod charissimi mihi, fugite ab idolorum cultura :	Quapropter, hoc ut ita sit, ô charissimi mei! fugite, et procul estote ab omni idolorum cultu, et ab idolothytis, quæ quædam sunt idololatria.

---

quasi diceret : Ne sinâtis à subrepente tentatione vos apprehendi et vinci, nisi fortè de his levibus peccatis, à quibus nullus homo liber est.

Juxta Græcum, quem sequitur Syrus; monitio est humiliantis, fastumque reprimentis, quasi diceret :

Ne quidquam de vobis præsumatis, modica tantùm et levia hucusque passi estis, sicut ad Hebr. 12. 4. dixit : *Nondum ad sanguinem usque restitistis.* Ita D. Chrysostomus et ejus sequaces.

Fidelis autem Deus est... Ne nimis ob superiùs dicta dejiciantur, eorum animos spe in Deum erigit. *Fidelis est Deus* in promissis suis. Cùm ergo multis in locis promiserit, se suis auxiliaturum, et post tentationem coronam eis gloriæ se daturum, Jacob. 1.

Confidite : non sinet vos supra vires vestras tentari : sed vos per suam gratiam roborando, faciet ut tentatio felicem habeat exitum.

Ἔκβασις significat exitum, evasionem gloriosam, qualis est evasio militis, qui victor evadit è prælio.

Ut possitis sustinere. Ita ut possitis sustinere, imò et vincere; non modò nullum ex tentatione detrimentum accipietis; sed et multum lucrum reportabitis.

Nota juxta hæc ultima verba, quòd de se ipso diffidere, suam timere fragilitatem, vigilare, sibique attendere, sint Christianæ quidem fortitudinis initiale fundamentum : at in Domino confidere, in solo ejus auxilio inniti, totumque ab eo solo sperare, nostræ fortitudinis est consummatio, et stabile fragilitatis humanæ firmamentum.

Nota secundùm priora verba, quòd nullo modo peccare, angelicum est; per ignorantiam et infirmitatem peccare, humanum; scienter et voluntariè, diabolicum.

Homines quidem fragiles et ignari nunc sumus, at æquales Angelis aliquando futuri, scilicet in resurrectione.

Quoadusque autem ad Angelorum perveniamus sanctitatem, diabolicam saltem caveamus malitiam; omne quidem horreamus peccatum, at præsertim diabolicum, et ex malitia : *Tentatio vos non apprehendat, nisi humana,* nunquam diabolica.

14. *Propter quod, charissimi...* In superioribus Corinthios exterruit Apostolus; indicat hìc ad quid eos exterruerit, nimirum ut ab idolothytis averteret, de quibus à cap. 8. principaliter agit.

Propter quod, id est, propter ea quæ hactenus de Israelitis, dixi vobis, ô charissimi mei! Seu quapropter, hoc ut ita sit, ut vos adjuvet Deus, *fugite,* procul estote animo et corpore *ab idololatria,* id est, ab idolothytis, seu immolatarum carnium comestione, quæ quædam est idololatria; quia, ut dicet n. 20. participatio est sacrificiorum dæmoniis oblatorum.

Cum viris prudentibus et sapientibus mihi res est : itaque vos ipsi judicate an verum sit quod dico ; scilicet comestionem idolothytorum esse idololatriam.

Nonne calicem benedictum et consecratum bibentes, communicamus Domino, et ejus unimur sanguini? Nonne panem, quem consecramus, et consecratum frangimus, populo distribuendum, comedentes, communicamus, et unum fimus cum corpore Domini?

Ita sanè, et ita realiter, ut nos omnes

15. Ut prudentibus loquor, vos ipsi judicate quod dico.

16. Calix benedictionis, cui benedicimus, nonne communicatio sanguinis Christi est? et panis quem frangimus, nonne participatio corporis Domini est ?

17. Quoniam unus panis,

---

15. *Ut prudentibus loquor....*

Quia idolothyta comedere, vocavit idololatriam, ne quempiam hâc dictione exasperaverit, lenit orationem, prudentes et sapientes eos vocans.

Quia tamen dictum non modò non retractat, sed et probare fusiùs intendit, priùs benevolam eorum attentionem sibi conciliat, non tantùm illos laudans ut prudentes et sapientes, sed et ipsos, sontes et noxios constituens judices à se dicendorum ; quasi diceret :

Quia cum viris prudentibus et sapientibus mihi res est, hinc non alios expeto judices de iis, quæ dicturus sum : itaque vos ipsi judicate, num benè probem idolothyta cultum idolorum esse, et ideo vobis fugiendum esse ab illis.

16. *Calix benedictionis....*

Primò, ex ipsa religione Christiana probat assertum suum, scilicet immolatorum comestionem ; cùm sit participatio sacrificiorum dæmoniis oblatorum, idololatriam esse.

Calix benedictionis, id est, cui Christus in cœna benedixit : cui Sacerdotes in Missa benedicunt ; cujus haustu benedictio credentibus infunditur. D. Anselmus.

Nonne communicatio sanguinis Christi est, faciens nos unum cum ipso, D. Thomas? id est, nonne calicem Domini benedictum et consecratum bibentes, communicamus Domino? unimur Domino?

Ita sanè, quia, ut Theophylactus, post S. Chrysostomum, ait, quod in calice est, illud est quod ex Christi latere fluxit : et ex eo accipientes, communicamus, id est, unimur Christo.

Id quod est in calice, est id quod fluxit ex latere, et illius sumus participes. D. Chrysostomus.

Subintellige : ergo similiter calix maledictus idolorum, est communicatio cum idolis et dæmoniis.

Sicut participans calicem Domini, fit unum cum ipso ; sic participans calicem dæmoniorum, fit unum cum eis. Dæmonis unitas est maximè fugienda : ergo et participatio idolothytorum in eorum veneratione. D. Thomas.

Et panis quem frangimus... id est, quem consecramus, offerimus Deo, et oblatum frangimus, et populo fideli distribuimus ; *nonne communicatio corporis Domini est?* faciens nos unum cum Christo ; quia sub specie panis sumitur corpus Christi, ait D. Thomas.

Notat hìc P. Cornelius ex Stukio, licèt heterodoxo, quòd Orientales habebant panes latos et subtiles, instar placentæ, quos manibus facilè frangebant, ut ita cultro opus non haberent : hinc frangere panem.

17. *Quoniam unus panis...* Syr. quemadmodum igitur unus est panis

unum corpus multi sumus, omnes qui de uno pane participamus.

unus panis, unum Christi corpus simus, quia ex uno pane comedimus, qui est corpus Christi.

Idem ergo intelligite de bibentibus libamen, et de comedentibus idolothyta; communicant cum dæmoniis quibus oblata sunt.

18. Videte Israel secundùm carnem:

Hoc ipsum videte ex Judaica religione

---

ille; ita et nos omnes unum sumus corpus : siquidem nos omnes ex uno illo pane accipimus.

Ita sanè communicatio est, et ita realis et vera, ut quemadmodum unus est panis ille, quem sumimus, et est Christi Corpus; sic et nos omnes, unus panis, unum Christi corpus sumus; quia ex uno pane comedimus, qui est corpus Christi.

Quid dico communicationem? sumus illud ipsum corpus: quid est enim panis? corpus Christi; quid autem fiunt, qui sumunt; corpus Christi, non corpora multa, sed unum corpus Christi. D. Chrysostomus.

Sicut ex multis granis fit unus panis; ita ex multis fidelibus fit unus panis sacer et vivus, scilicet unum Christi corpus mysticum, quod est Ecclesia.

18. *Videte Israel secundùm carnem...*

Secundò, hoc ipsum probat ex religione Judaica; nimirum, quòd qui de victimis comedit, participat de sacrificio; et consequenter idolothyta idololatriam esse, quia participatio sacrilegi sacrificii.

Videte populum ex Israele secundùm carnem progenitum : sic vocat Judæos, ad Christianorum distinctionem, qui sunt spirituales Israelitæ, et per fidem, Abrahæ filii.

Nonne omnes apud illos, qui de immolatis victimis comedunt, oblati sacrificii sunt participes?

Hinc ergo et contra vosmetipsos, ô Corinthii! concludite, quòd qui de idolothytis comedunt, sacrilegi sacrificii sunt participes, suntque idololatræ : quia victimæ consumptio est sacrificii consummatio.

Hoc eis reliquit concludendum, quia perspicuum, et quia ipsos, n. 15, dicendorum à se constituit Judices.

Ratiocinatio D. Pauli, in his versibus probantis idolothytorum comestionem esse idololatriam, hæc est :

Omnis cum dæmonibus communicatio est idololatria : idolothytorum comestio est cum dæmonibus communicatio : ergo idololatria.

Probatur minor. In omni prorsus religione, comestio victimarum est communicatio, et cum eo cui oblata est victima, et cum eo qui eam obtulit.

Patet in Christianismo, ubi potatio calicis sacri est communicatio sanguinis Christi; et ubi comestio panis consecrati, est communicatio et unio cum corpore Christi; imò et cum omnibus illud comedentibus, quippe qui omnes fiunt unus panis, unumque Christi corpus hâc comestione.

Patet in Judaismo, ubi participatio, seu comestio de hostiis oblatis, est participatio cum altari, et cum sacrificio oblato, et cum offerentibus.

Ergo pariter idolothytorum comestio, id est, comestio victimarum dæmoniis oblatarum, est communicatio cum dæmoniis, et communicatio cum iis qui colunt et adorant dæmones : ergo est idololatria.

Observatio dogmatica. — In hac Apostoli ratiocinatione nota,

Nonne omnes apud Judæos, qui de victimis comedunt, oblati sacrificii sunt participes? ita ergo idolothyta comedentes, sacrilegi dæmonum sacrificii sunt participes.

Nonne qui edunt hostias, participes sunt altaris?

Primò Eucharisticum sacrificium Divo Paulo ita certum esse et incontestatum, ut illud assumat tanquam argumentationis suæ principium ab omnibus notum.

Secundò quòd omnia Divi Pauli verba supponunt et indicant realem sanguinis et corporis Christi præsentiam, comestionem et communicationem. *Communicatio sanguinis*, n. 16. *communicatio corporis*, ibidem.

Tertiò, quòd ipsa mens D. Pauli hanc realem corporis Christi comestionem, et sanguinis potationem supponit; sicut supponit realem apud Judæos et apud Ethnicos victimarum comestionem; alias ruit totum Apostoli argumentum.

Illius enim scopus est probare, eos qui de victimis dæmoni consecratis comedunt, realiter cum dæmoniis communicare; sicut apud Christianos, qui calicem sacrum bibunt, et panem consecratum manducant, realiter communicant corpori et sanguini Christi: et sicut apud Judæos, qui de hostiis comedunt, participant realiter altari et sacrificio, et omni Judaico cultui.

Si autem tollatur realis communicatio corporis et sanguinis Christi, ut figurativa substituatur; tunc nulla paritas erit, et nullum argumentum.

Quartò, hæc Divi Pauli verba, hancque ejus mentem de reali communicatione corporis et sanguinis Domini, intellexere Sancti Patres. Audi S. Chrysostomum.

Calix benedictionis.... Valde fideliter dixit et terribiliter; hoc est autem quod dicit: id quod est in calice, est id quod fluxit ex latere, et illius sumus participes.

Panis quem frangimus... Quod non passus est in cruce; hoc in oblatione patitur propter te, et patitur frangi, ut omnes impleat. S. Chrysostomus.

Idem D. Chrysostomus hic ardentem in nos Christi charitatem miratur, quæ omnium hominum superat magnificentiam: hi enim in pecuniis, in possessionibus et vestibus suam ostendunt liberalitatem: in sanguine autem nullus unquam: Christus autem suum corpus dat et sanguinem.

Ipsius nunc verbis utor: ipsum mutavit sacrificium et pro cæde brutorum se ipsum jussit offerri.

Paulò suprà dixerat: Si sanguinem cupis, non aram idolorum, brutorum cæde, sed meum altare, meo cruenta sanguine.

In morali fusiùs explicat quale sit Christi corpus in Eucharistia, scilicet idem quod in præsepi reveriti sunt Magi, etc.; quod in cruce fuit affixum, etc.; quod sol videns crucifixum, radios avertit, etc.

Sed, inquies, oratoriè hæc dicit Chrysostomus.

Insulsum est hoc effugium; primò, quia dogmaticè loquitur, et ut Doctor, ubi litteram interpretatur in Commentario.

Secundò, in morali fusiùs quidem explicat; sed ut Orator Christianus et verax: esset autem mendax, si diceret panem esse corpus in præsepi adoratum, à Judæis crucifixum, etc., et vinum esse sanguinem pro nobis effusum.

Observatio dogmatica et moralis. — Ab ipso Apostolo discamus hic quid sit Eucharistia, et quo animo ad eam accedere debeamus.

Communicatio est corporis Domini pro nobis crucifixi; *communicatio est*

19. Quid ergo dico? quòd idolis immolatum sit aliquid? aut quod idolum sit aliquid?	An, propterea, dico idolum, aut idolothytum aliquid esse? minimè.
20. Sed quæ immolant Gentes; dæmoniis immolant, et non Deo.	Sed dico, quòd illud ipsum quod Gentiles immolant, dæmoniis immolant, et non Deo: et ideo qui idolothyta comedunt, communicant cum dæmoniis:
Nolo autem vos socios fieri dæmoniorum:	Nolo autem vos Christianos fieri dæmonum socios, per comestionem carnium illis oblatarum:
Non potestis calicem Domini bibere, et calicem dæmoniorum:	Non potestis calicem Domino consecratum bibere, et vinum dæmoniis libatum.
21. Non potestis mensæ Domini participes esse, et mensæ dæmoniorum.	Non potestis altaris Domini, et altaris dæmoniorum esse participes.

sanguinis Christi pro nobis effusi consummatio est et applicatio sacrificii in cruce peracti.

Christus, Agnus Dei, in cruce pro nobis omnibus immolatus est.

Sacratissima autem Eucharistia, hujus Agni comestio, singulis Christianis applicatio, participatio, communicatio est corporis pro nobis immolati, et sanguinis pro nobis effusi.

Christus in cruce fons est immensus et inexhaustus meritorum et gratiarum.

Sanctissima Eucharistia, Salvatoris comestio, hoc meritorum pelagus applicat unicuique fideli, et applicabit usque ad finem mundi; pro uniuscujusque modo.

Sicut apud Judæos, imò et apud Ethnicos, victimarum comestio et consumptio, erat sacrificii peracti participatio et consummatio;

Sic apud nos sanctissimæ Eucharistiæ perceptio, Christi crucifixi Salvatoris comestio, est sacrificii in cruce pro nobis peracti communicatio, et pro singulis consummatio.

Itaque ad sanctissimam Eucharistiam accedens, Christum in cruce mortuum cogita, eumque tu tibi pro te mortuum applica, juxta Domini præceptum. *Hæc quotiescunque feceritis*, etc. Vide plura in corollario pietatis in fine.

19. *Quid ergo dico....*

Objicit sibimetipsi: An propterea dico, contra id quod c. 8, n. 4, dixi, idolum, aut immolatum idolo, aliquid esse? Minimè.

20. *Sed quæ immolant gentes...* Sed dico quòd illud quod Gentiles immolant, non verò Deo, sed dæmoniis immolant: et propterea qui Gentilium sacrificiis participant, de idolothytis comedentes, cum dæmoniis habent communicationem.

Nolo autem vos Christianos *fieri dæmoniorum socios* per participationem carnium illis oblatarum.

21. *Non potestis calicem Domini bibere.* Id est, non potestis calicem Domino sacrificatum bibere, et calicem dæmoniis oblatum, seu vinum diis libatum.

Non potestis mensæ, seu altaris Domini *participes esse, et mensæ*, seu altaris *dæmoniorum.*

An Dominum volumus ad zelotypiam provocare? Num illo fortiores sumus?	**22. An æmulamur Dominum? numquid fortiores illo sumus?**
Sed ais: Numquid hoc in se licitum est? esto liceat in se idolothytum comedere; sed non expediunt omnia quæ licent:	**23. Omnia mihi licent, sed non omnia expediunt.**
Non expediunt, inquam, quia non ædificant; imo destruit et ad ruinam impellit hæc comestio in idolio, vel coram infirmo.	**Omnia mihi licent, sed non omnia ædificant.**

Altare Christi, ubi sacrificatur Christus; *Mensa Domini*, ubi comeditur Christus, et ubi ipse quasi nobiscum convivatur, seipsum apponens comedendum.

In idoliis apponebantur mensæ, in quibus post sacrificium peractum transferebantur ex altari carnes immolatæ, ut ex eis comederent qui obtulerant, eorumque amici et invitati.

Contingebat autem aliquando, ut quidam è Corinthiis, postquam idolothyta comederant, ad sacratissimam Eucharistiam accederent; hoc arguens D. Paulus, ait: *Non potestis calicem Domini... Non potestis mensæ...*

22. *An æmulamur Dominum?...* Syr. an provocando, provocamus ad zelotypiam Dominum nostrum? num fortiores illo sumus?

Exaggerat ut pudefaciat eos; quasi diceret: An Dominum irritare, ad zelum et ad iram vultis provocare? dum sic ad ejus adversarios deficitis, et in acie cum illius hostibus statis; quasi illo fortiores sitis, et pœnas irati Dei possetis evadere.

Maluit tamen in prima persona loqui, ut tantisper leniret.

Eadem dictione usus est, quâ Moyses in Judæos Deuter. 32. 21. *Ipsi me æmulati sunt in non Deo, ad iram me provocaverunt in idolis suis.* D. Chrys.

Probat itaque duarum communicationum, de quibus n. 21. incompatibilitatem; ex eo quòd à mensa Domini transire ad mensam diaboli, sit à Domino deficere, ad ejus hostes transfugere, sicque Dominum ad zelum irritare, illumque spernere, quasi vindictæ impotentem, et qui non timeatur.

Quot, heu! quot hodie Christiani sic à Domino deficiunt! ad ejus hostes transfugiunt, dum à mensa Domini, ad spectacula, ad pompas diaboli transeunt!

Quot alii Dominum ad zelum provocant! dum in ipso templo, et in ipsis oculis Domini, creaturam, non Creatorem adorant.

Numquid fortiores Deo sumus?

23. *Omnia mihi licent...*

Occurrit objectioni, dicens, quòd res in se licita sit et indifferens. Resp. Esto liceat in se, *sed non expediunt omnia* quæcunque licent.

Omnia mihi licent, intellige omnia adiaphora, nullâ lege prohibita, quale est idolothytum comedere: *sed non omnia ædificant*, v. g., comedere idolothytum in idolio, vel coram infirmo; imò hæc comestio destruit; quia scandalizat, et ad ruinam impellit.

In se licet; per accidens non licet; si scandalizetur frater, si fiat quis ob id deterior.

Idolothyta materialiter, et ut cibum comedere, licet tibi, si solus, si nihil aliud habeas.

Formaliter autem, ut idolothyta, et dæmoniis sacra, non licet, quia sic est idololatria.

24. Nemo quod suum est quærat, sed quod alterius.	Charitas autem dictat ut non nostra quæramus, cum alterius scandalo aut incommodo.
25. Omne quod in macello vænit, manducate;	Hanc tandem concludo quæstionem, meamque vobis aperio mentem. Primò ex omni quod in macello venale prostat, emite et comedite promiscuè,
Nihi interrogantes Propter conscientiam.	Nihil interrogantes immolatum sit an non. Idque propter conscientiam; quà scitis idolum nihil esse, et idolothytum nihil impurum habere;
26. Domini est terra et plenitudo ejus.	Quia terra et omnia Domini sunt, et ideo bona.
27. Si quis vocat vos infidelium, et vultis ire, omne	Secundò, si quis Ethnicus vos invitat ad comedendum, et vultis ire, de omnibus

24. *Nemo quod suum est quærat.....* scilicet cum fratris sui scandalo aut incommodo : hujus enim utilitatem spiritualem debemus corporali nostræ utilitati aut voluptati præferre.

Licèt ergo non sit illicita idolothytorum comestio ; hoc tamen solùm non debetis attendere, sed præterea consulere proximorum infirmitati et utilitati.

Considera num id quod fit, damnum afferat, num eversionem? S. Chrysostomus.

Itaque non jus, sed charitas actionum nostrarum est regula : non enim solummodo quod jure possumus, debemus considerare, sed etiam quod charitas postulat; jusque nostrum, per charitatem, proximi bono sæpe sacrificandum.

Qui proximum amat, Deum amat.

25. *Omne quod in macello.*

Totam hanc de idolothytis quæstionem, ab octavo capite agitatam, admirabili terminat temperamento ; quo sic aliquid doctis Corinthiis concedit, ut et infirmiorum saluti penitùs consulat.

Temperamentum autem hoc est,

Primò, permittit ut emant et comedant indifferenter ex omni quod venale prostat, nullà factà priùs interrogatione, immolatumne sit, an non.

Macellum, locus Romæ, ubi vendebatur caro; sic dictus ab homine, cujus id fuerat solum, ait Grotius : itaque *macellum*, vox Græca ex Latino.

Fieri poterat, ait idem Grotius, ut macellarius antequam ad macellum carnes deferret, aliquid de iis in aram dedisset; vel ut sacerdotes, partes quæ ipsis cedebant, vendidissent.

Et de hoc non vult inquiri, sed indifferenter emi, *propter conscientiam.* In qua scitis, et persuasi estis, idolum nihil esse, et idolothytum nihil impurum habere in se.

26. *Domini est terra....* Scitis enim quòd terra et omnia quæ in ea, Domini sunt, et ideo in se bona.

Nullus cibus ex se malus aut impurus, sed intemperantia, infidelitas, oblivio Dei, inobedientia, contemptus Ecclesiæ, conscientiam malè utentis reddunt impuram.

27. *Si quis vocat vos infidelium.*

Secundò, permittit ut, apud Ethnicos invitati ad comedendum, de appositis sine scrupulo comedant, nihil interrogantes, ut suprà n. præc. 25.

appositis sine scrupulo comedite, non inquirentes, sitne immolatum, necne; quia scitis nihil hinc impuritatis oriri.

quod vobis apponitur, manducate, nihil interrogantes propter conscientiam.

Tertiò, si quis autem è convivis dicat, hoc fuit immolatum; ex eo ne comedatis, propter monitoris infirmam, et minùs instructam conscientiam.

28. Si quis autem dixerit: Hoc immolatum est idolis: nolite manducare, propter illum qui indicavit, et propter conscientiam.

Conscientiam dico, non tuam, quæ firma est,

29. Conscientiam autem dico, non tuam,

Sed illius monitoris, quæ sentit hoc tibi non licere:

Sed alterius.

Cur autem faciam id quod mihi liberum est, et licitum in se; sed ob quod alius in conscientia sua me damnat?

Utquid enim libertas mea judicatur ab aliena conscientia?

Quòd si per Dei beneficium cibis utor, cur occasionem dabo, me quasi idolis devotum calumniandi, pro re de qua Deo, et non dæmoniis, gratias ago?

30. Si ego cum gratia participo, quid blasphemor pro eo quòd gratias ago?

Et vultis ire. Nec jubet, nec prohibet, ait divus Chrysostomus; sed hoc addit, fortè ut innuat meliùs se facturos, si non eant.

28. *Si quis autem vobis dixerit...*

Tertiò, *Si quis* è convivis *dixerit vobis: Hoc fuit immolatum,* prohibet ex eo ne comedant, idque propter monitoris conscientiam; ne lædatur, ait Chrysostomus; seu rationem habentes illius, qui monuit, conscientiæ infirmæ, et minùs instructæ.

Gr. Addit hìc, Domini est terra, etc.; sed Syrus et Arabs non legerunt, nec interpres noster.

29. *Conscientiam dico, non tuam...* Nosti enim quòd idolum nihil est, et quòd omnia Dei sunt: *sed alterius,* scilicet convivæ, qui monuit hoc immolatum esse, et qui videtur sentire, quòd hoc tibi non liceat: propter illum, inquam, abstine.

Utquid enim libertas mea... Personam mutat, ut sæpe: cur enim, et cui bono utar libertate meâ, cum alterius scandalo; seu cur faciam id quod mihi quidem liberum est; sed ob quod alius in sua conscientia me damnat?

Fabula est, inquit, Christianorum religio; aiunt quidem idola sese exsecrari, et interim ea quæ eis oblata sunt, libenter comedunt. Theophylactus.

30. *Si ego cum gratia participo.....* Si per beneficium Dei, dantis et concedentis, utor cibis; cur blasphemiæ, seu calumniæ occasionem dabo, pro re de qua Deo gratias ago, non dæmoniis?

Quid blasphemor, quasi sim idolo devotus, et non horream quæ sunt idoli, cùm reverà tamen et horream idola, et uni Deo gratias agam?

Itaque nec abutar meâ libertate, nec occasionem blasphemandi dabo; ideo non comedam.

Duas itaque in suprà dicta circumstantia rationes dat non comedendi.

Primam quidem, quia abuterer meâ libertate, et proximo darem occasionem de me malè judicandi, illumque scandalizarem.

Secundam, quia darem occasionem etiam in me, et in Christianam religionem blasphemandi: idque, pro re de qua Deo gratias ago

Unus è recentioribus auctor putat Apostolum hæc dicere in persona doc-

31. Sive ergo manducatis, sive bibitis, sive aliud quid facitis : omnia in gloriam Dei facite.	Sive ergo edatis, sive bibatis, sive quid aliud faciatis; omnia ad Dei gloriam referatis.
32. Sine offensione estote Judæis, et Gentibus, et Ecclesiæ Dei,	Nulla autem à vobis oriatur offensionis causa, sive Judæis, sive Gentilibus, sive Christianis fratribus.
33. Sicut et ego per omnia omnibus placeo, non quærens quod mihi utile est, sed quod multis, ut salvi fiant.	Sicut et ego omnibus placere studeo, non quærens utilitatem meam, sed quod aliorum saluti maximè conducit.

torum, *utquid enim libertas mea, etc.; si ego, etc.;* vultque esse eorum querimonias, quas ut justas admittit Apostolus.

Sed conjunctio enim indicat quòd Apostolus probet id quod dixit : *Nolite manducare propter illum... et propter conscientiam illius... utquid enim; etc.*

31. *Sive ergo manducatis...*

Conclusione generali hortatur eos, ut sive manducent, sive bibant, sive quid aliud faciant; omnia propter Dei gloriam faciant : ét in omnibus caveant ne lædatur honor Dei, et offendatur proximus, sive Judæus, sive Gentilis, sive Christianus.

Omnia propter semetipsum operatus est Dominus : ergo et nos omnia propter illum facere debemus.

Omnia bona à Deo procedunt : ergo ad eum referenda; per amorem omnia nobis donat : per amorem omnia ei reddenda.

32. *Sine offensione estote....* Ne quemquam offendatis; à vobis nulla oriatur causa offensionis, scandali, sive *Judæis*, qui dum Christianos vident idolothyta comedentes, dicunt : Ecce quomodo Christiani unum Deum colunt.

Sive Græcis, id est, infidelibus, qui dicebant : Hoc cùm faciant Christiani, ergo nihil mali putant esse in idololatria.

Sive Christianis infirmis, qui scandalizantur, et urgentibus malis, ob hoc facilè deficiunt, idolis sacrificantes, aut idolothyta in illorum honorem comedentes.

33. *Sicut et ego per omnia.......* Seipsum dat exemplum, imò exemplum Christi, cujus Paulus imitatorem se præbuit, studens nullum offendere; omnes ædificare, non quæ sua sunt quærere; sed æternam aliorum salutem commodis suis præferre.

Divus Chrysostomus hìc resumit omnes causas, ob quas ab idolothytis abstinendum esse dixit Apostolus.

Quia id inutile, et supervacaneum; propter damnum fratris; propter Judæi blasphemiam; propter Græci maledicentiam; quia ea res sit quidam cultus idolorum.

Corollarium pietatis, seu in hoc capite 10. *ad pietatem maximè notanda, et ad praxim redigenda.*

PRIMO. — Ex primis hujus capitis versibus discamus omnes quanto cum tremore salutem nostram debeamus operari; hac in re de nullo nobis unquam blandiendum; cùm etiam ob ipsa Dei dona nobis sit metuendum.

Quantis, et quàm portentosis beneficiis à Deo præventi fuerunt Israelitæ!

et tamen in quàm paucissimis eorum Deo beneplacitum est! è sexcentis millibus duo tantùm in terram promissam sunt ingressi.

Hujus exempli verè terribilis, memor, freme; et eò profundiùs humiliare sub omnipotenti manu Dei, quò majoribus ab eo præventus es gratiis.

Ut autem hoc Israelitarum exemplum in te sit efficacius, tu temetipsum in ipsis intuere; quandoquidem ipsi revera erant tui figuræ.

Israel carnalis de Ægypto exiens, et per mare Rubrum transiens, etc.; spiritualis Israelis erat figura, n. 11.

Beneficia carnali Israeli collata, figurabant beneficia Christianis conferenda, n. 4.

Israelitarum ingratitudo, nostræ fuit ingratitudinis umbra, n. 5.

Temporalis Judæorum punitio, nostræ punitionis æternæ typus, et rudis delineatio, n. 5.

Hæc omnia sigillatim perpende; et alieno sapiens exemplo, vitia fuge, ob quæ Israelitæ terrâ promissâ sunt privati, n. 6, 7, 8, 9, 10, 11.

SECUNDO. — Ex n. 16 et 17. discamus ad fidei nostræ confirmationem, quæ fuerit Apostoli nostri fides circa sanctissimam Eucharistiam.

Ita certò credebant illam esse sacrificium, ut hanc veritatem assumat tanquam indubitatum sui ratiocinii principium.

Apud nos Christianos, inquit Apostolus, comestio Panis Eucharistici, et potatio calicis sacri, est unio et communicatio cum corpore et sanguine Christi sacrificatis.

Apud Judæos comestio victimarum est communicatio cum oblato sacrificio.

Ergo pariter comestio idolothytorum est communicatio cum dæmonis, et idololatria.

In hoc ratiocinatio, vel supponitur ubique sacrificium, apud Christianos scilicet, Judæos et Paganos: vel nulla erit paritas, sicque, quod blasphemum cogitatu, nulla ratiocinatio.

Credamus itaque cum Apostolo sanctissimam Eucharistiam sacrificium esse, et quidem incruentum: at sacrificium cruentum, seu in cruce peractum, nobis applicans.

PRAXIS APOSTOLICA. — Eucharistia communicatio est Corporis Domini pro nobis crucifixi; communicatio est Sanguinis Domini pro nobis effusi.

Ad eam itaque accedens, recordare Christi Domini, in cruce pro te mortui; ipsi pro tali morte gratias age, tam tantum et tam beneficum Redemptorem; indue copiosam Redemptionem, eamque fac tibi propriam; offer illam in peccatorum tuorum remissionem: spera, quiesce in Jesu crucifixo, Salvatore tuo. Vide n. 16, 17, 18.

ANALYSIS CAPITIS UNDECIMI.

In hoc capite tria reformat mala, quæ in publicis Corinthiorum conventibus irrepserant.

Primò, contra decorum, viri operto capite, mulieres aperto, orabant et prophetabant.

Secundò, ditiores in ecclesia particulares sibi parabant mensas, ubi epulabantur lautè, pauperibus interim esurientibus.

Tertiò, multi indignè ad sanctissimam Eucharistiam accedebant.

Horum defectuum correptioni viam parat Apostolus, brevi Corinthiorum laude, ℣. 2. contentâ.

℣. 3. Ut primam aggrediatur reformationem, stabilit pro fundamento, quòd sicut Christus est omnis viri caput et Dominus; ita vir mulieris est caput : Deus autem omnis superioritatis fons.

Hinc ℣. 4. infert quòd omnis vir orans publicè, vel prophetans, debet esse aperto capite; quod signum est libertatis et superioritatis.

℣. 5. E contrà omnis mulier operto capite sit; quod subjectionis est signum. ℣. 6. Turpe est mulieri aperto capite orare : quia idem est ac si esset rasa; hoc probrosum ergo et alterum.

℣. 7. Utramque propositionem, et de viro et de muliere, confirmat aliis rationibus à natura ductis, usque ad ℣. 16, ubi Ecclesiæ consuetudine rem conficit adversùs contrariam sententiam propugnantes.

℣. 17. Transit ad aliam, et quidem majoris momenti reformationem : hinc non laudat, sed vituperat; quia eorum cœtus non proficiunt in melius, sed in deterius deficiunt.

Tangit vitia quæ in his cœtibus committunt. ℣. 18. Tangit eorum dissensiones, quas ex parte credit : quia, quod schismate pejus est, oportet et hæreses esse.

℣. 20. Divitum taxat ingluviem in Agapis celebrandis, et eorum in pauperes duritiem. ℣. 21 et 22. Hæc eorum crimina exaggerat.

Ut autem ea reformet, juxta Christi Domini exemplar, ℣. 23, 24, 25. Dominicæ cœnæ institutionem scribit, quam verbo docuerat eos.

℣. 26. Corinthios alloquitur Paulus, ut attendant ad relata, et videant quantùm absint à cœna dominica, et quàm graviter in Christi Sacramentum peccent.

℣. 27. Transit ad indignæ communionis enormitatem, quam ex superioribus infert.

ỳ. 28. Ostenso malo, remedium præbet, prævium scilicet examen, et purificationem conscientiæ.

ỳ. 29. Ut hoc examen fiat attentiùs, pœnam indignæ communionis denuntiat, scilicet condemnationem.

ỳ. 30. Ut tangat sensibiliùs, hujus judicii exsecutionem animadvertit in eorum pluribus infirmis et mortuis.

ỳ. 31. Docet modum vitandi hoc Dei judicium.

ỳ. 32. Solatur eos ob prædictas temporales pœnas.

ỳ. 33. Redit ad Agapes, à quibus ad communionem deflexit : et earum abusus corrigens, statuit quid in eis sit agendum, de cæteris dispositurus, cùm ad eos venerit.

CAPUT UNDECIMUM.

TEXTUS.	PARAPHRASIS.
1. IMITATORES mei estote, sicut et ego Christi.	MEI, Apostoli vestri, imitatores estote, sicut et ego Christi Domini sum imitator.
2. Laudo autem vos, fra-	Laudo autem vos, fratres mei, quòd per

CAP. XI. 1. *Imitatores mei estote*... Hæc verba secundùm sensum pertinent ad præcedens caput.

33. Dixi quòd *per omnia omnibus placeo, non quærens quod mihi utile est*... et in hoc Christum Dominum imitor, qui sua commoda non quæsivit, sed nostram salutem.

Mei ergo, Apostoli vestri, *imitatores estote, sicut et ego Christi* Domini imitator sum, qui sese nobis infirmis, per omnia accommodavit, ut nos faceret salvos : ita et vos fratrum vestrorum salutem, etiam cum vestrorum utilitatum præjudicio, quærite.

Christus Filius Dei pro nostra salute è cœlis in terram descendit, per triginta tres annos laboravit, sudavit, tandem crucifigi dignatus est : et hoc sit omnium Prælatorum exemplar : hunc animarum zelum imitentur, et dein subditis suis dicant : *Imitatores mei estote, sicut et ego Christi.*

Solidè notat D. Thomas, quòd noster Apostolus non dicat simpliciter : *Imitatores mei estote*, sed addit, *sicut et ego Christi.*

Quia subditi, inquit, Prælatos suos imitari non debent in omnibus, sed in quibus illi Christum imitantur, qui est indeficiens sanctitatis exemplar.

Quod ut meliùs intelligas, sequere divum Thomam, qui sublimiter et angelicè Jesum Christum, Filium Dei, in diverso statu considerat, at semper et ubique exemplar.

Ut Verbum Dei et primordiale principium totius processionis rerum, per quod omnia facta sunt; est primordiale exemplar, quod omnes creaturæ imitantur, tanquam veram et perfectam imaginem Patris.

Unde dicitur Coloss. 1. *Qui est imago Dei invisibilis, primogenitus omnis creaturæ; quia in ipso condita sunt universa.*

Ut Filius Dei, in splendoribus sanctorum genitus, ex utero ante Luciferum; seu ut genitus est ante omnem creaturam, per gratiam lucentem, habens exemplariter in se splendores omnium sanctorum : ut sic speciali modo est exemplar specialium gratiarum, quibus spirituales creaturæ illustrantur :

Et quia hoc exemplar erat à nobis valde remotum, ideo homo fieri voluit, ut hominibus humanum exemplar præberet.

Hoc exemplar Prælatis Ecclesiæ, ut superioribus, principaliter imitandum proponitur. *Exemplum dedi vobis, ut quemadmodum, etc.* Joan. 15.

Secundariò verò ipsi Prælati, exemplo Christi informati proponuntur exemplar vitæ subditis : *Forma facti gregis*, 1. Petr. ultimo. *Ut nosmetipsos formam daremus, etc.* 2. Thess. 3. hìc. *Imitatores mei estote*, etc.

Felicem illum Pastorem qui Christi sanctitatem indutus, verè dicere potest : *Imitatores mei estote, etc.*

Felicem illum gregem, cui Christi Domini sanctitatem, in suo pastore, exemplariter intueri licet!

2. *Laudo autem vos*...

omnia mei memores sitis, et quæ vobis observanda tradidi, opere compleatis.

Sed præterea vos scire velim, quòd omnis viri caput ac superior est Christus;

tres, quòd per omnia mei memores estis; et sicut tradidi vobis, præcepta mea tenetis.

3. Volo autem vos scire, quòd omnis viri caput Chris-

Transit ad reformationes, de quibus in analysi : et pro suo more, hâc brevi laude, Corinthiorum benevolentiam priùs occupat, ut correctionis duritiem tantisper emolliat.

Laudo vos, inquit, *quòd per omnia mei memores sitis*. Vide Paraphras.

Hæc laus de bonis et perfectioribus, quales erant multi, intelligenda; sic autem cordatiores laudat, ut et alios hâc laude provocet ad traditionum observantiam.

Hìc notant sancti Patres, Chrysostomus et alii, quòd multa sine scripto tradiderint Apostoli, et quæ tamen erant necessariò tenenda.

3. *Volo autem vos scire...*

NOTANDA AD INTELLIGENTIAM. — Primam aggreditur reformationem, scilicet de velandis mulieribus in publicis conventibus.

Pro qua notandum primò, quòd valde verisimile sit, quòd cordatiores Corinthii quæsierint à D. Paulo, ut statueret de modo orandi publicè in templo; an aperto? an cooperto capite?

A capite enim septimo agit de iis, de quibus ad eum scripserunt.

Secundò, mirum non debere videri, si contra pudorem, mulieres Corinthiæ, aperto vultu et capite loquerentur in templo.

Corinthus, ut jam dictum est, civitas erat Veneri dicata, in qua turpitudinum erat, non tantùm omnis licentia, sed et honor. Vide cap. 6. in fine.

Hinc Corinthiæ erant impudentes, apertis vultu, oculis et capite incedentes, suamque formam ostentantes.

Et quia hic mos erat patrius et Corinthi decens habebatur, hinc et Christianæ eum quasi patrium sibi retinendum putabant.

Sed D. Paulus virgo et puritatis amator, qui Corinthiorum scortationes tam acriter in cap. 6. insectatus est, hunc morem, impuritatis fructum et radicem, penitùs imputat, velamen imponendo mulieribus.

Notandum tertiò, quòd circa viros varius fuerit mos, in variis regionibus et temporibus; et unicuique consuetudini sua non deerat ratio.

Apud Judæos, sacerdotes et levitæ in templo erant tecto capite. Vide Exod. 28. 37. Ezechiel. 44. 18, fortè quia tunc omnia tecta et obscura.

Grotius variis citationibus hic probat quòd Græci, aperto capite, sacra peragebant, idque, ut indicarent quòd palàm, sine metu et pudore Deo servirent.

Theodoretus tamen Græcus dicit, quòd Christiani, græco more, et comas habebant, et operta capita habentes, Deum orabant. Idem ait Theophylactus.

Æneas in Italiam intulit morem sacra faciendi tecto et velato capite; ut Virgil. Æneid. 3, docet, sive, ne quod malum omnem oculis aut auribus obveniret; sive, ut Plutarchus à Fromondo citatus ait, ut se humiliarent et subjectionem suam ad Deum testarentur.

Quidquid sit de nationum moribus, audiamus sanctum Paulum, Apostolicâ auctoritate, quid apud nos faciendum sit, statuentem.

Volo autem vos scire... id est, sed præterea vos scire velim, *quòd omnis*

tus est : caput autem mulieris, vir : caput verò Christi, Deus.

mulieris autem caput ac superior est vir : fons verò omnis superioritatis est Deus; qui etiam Christi Domini, ut hominis, Dominus ac superior est.

4. Omnis vir orans aut prophetans velato capite, deturpat caput suum.

Hinc omnis vir orans publicè, vel Prophetiam legens et explicans, seu revelationes Dei populo exponens, velato capite, quod signum subjectionis est, sibimetipsi facit injuriam, quia liber et dominus est.

5. Omnis autem mulier

E contrà omnis mulier publicè orans aut

---

viri caput, id est, Dominus, superior et rector *est Christus*. Est etiam mulieris caput, sed per virum.

Mulieris autem caput dominus, superior et rector *est vir*. Intellige de omni muliere, seu de toto femineo sexu, secundùm ordinem naturæ.

Caput verò Christi Deus. Quod intellige de Christo homine. Sicut enim Pater ipso major est, ita et illius Dominus est.

Ad stabiliendum quod sequitur in n. 4 et 5, supponit hìc quasi principium, quòd vir sit omnis mulieris caput et dominus; sicut Christus Dominus est omnis viri caput; addit autem quòd Christi caput est Deus, ut fontem omnis superioritatis ostendat.

Ex hoc principio infert in sequentibus quòd omnis vir orans, aut prophetans publicè, debet aperto esse capite, quia liber et dominus est. Mulier verò orans aut prophetans publicè, debet esse operto capite, quia naturaliter subdita.

Apud antiquos, nuditas et apertio capitis, signum erat libertatis; velamen autem erat symbolum subjectionis : et secundùm has opiniones tunc receptas, hic loquitur D. Paulus : nunc enim aperto capite loqui, signum est subjectionis, ut notat Tyrinus.

Noster ergo mos nudandi et aperiendi capita in signum reverentiæ, erat tunc incognitus Græcis et Italis.

4. *Omnis vir orans aut prophetans...*

Tunc nondum erat introductus mos decantandi psalmos, sed in conventibus publicis oratio ab uno publicè fiebat pro omnibus; sacra Scriptura legebatur et exponebatur. Vide cap. 14. n. 23, etc.

Id autem, apud Corinthios, viri velato capite præstabant : quibus, juxta principium suprà positum, sese opponit Apostolus, dicens :

Omnis vir orans publicè, aut Prophetiam legens et explicans, vel quidvis aliud ex Scriptura, si caput suum velet, *deturpat illud*, id est, afficit dedecore : quia tegit illud, quasi servile foret.

Caput tegere est potestatem capiti imponere; nam capitis tegumentum est dominatoris vice, signumque subjectionis, ait Theophylactus.

Tales ergo viri deturpant caput suum, id est, sibimetipsis faciunt injuriam, quia liberi cùm sint et domini, sese tegunt quasi servo et alteri subditos; sicque suæ derogant præcellentiæ.

Aliqui volunt id intelligi de capite morali, Christo Domino, de quo in versu præcedenti, quasi Christus Dominus injurià afficiatur hoc facto : sed ipse textus in versu sequenti, ubi de mulieribus, indicat quòd de naturali capite debeat intelligi, eo, quo dictum est, modo.

5. *Omnis autem mulier...*

Erant tunc et mulieres prophetantes, ut filiæ Philippi, de quibus Act.

prophetans, capite non velato, sibimetipsi facit injuriam; quia perinde est ac si decalvata ac rasa videretur.

orans aut prophetans non velato capite, deturpat caput suum : unum enim est ac si decalvetur.

(Capillitium longius et copiosius mulieri datum est, quasi naturale velamen, quod eam doceat sese præ modestia velare) : si ergo velamen illud abjicit, quod modestia suggerit, abjiciat et illud quod natura dedit : si verò mulieri dedecorosum est radi ac tonderi, velamen ergo non abjiciat.

6. Nam si non velatur mulier, tondeatur. Si verò turpe est mulieri tonderi, aut decalvari, velet caput suum.

Præterea vir est gloriosa imago Dei, et suo in alias creaturas imperio, divinæ Majestatis effulgentia : ergo velari non debet; non tantùm quia suæ præjudicaret præeminentiæ : sed etiam quia non est occultanda, imò manifestanda gloria Dei. Mulier verò est viri gloria : ergo velari debet.

7. Vir quidem non debet velare caput suum : quoniam imago et gloria Dei est;

mulier autem gloria viri est.

---

c. 21. 9. et aliæ, de quibus prædixit Joel. 2. 28 : id autem mulier aperto capite faciens, sibimetipsi facit injuriam, sese afficit ignominià.

Quia perinde est *ac si decalvetur.* Seu hoc illi æquè turpe est, ac si rasa et decalvata appareret, quod sanè mulieribus probrosum.

6. *Nam si non velatur mulier.* Gr. etiam tondeatur. Si enim velamen illud abjicit quod modestias suggerit, abjiciat et illud quod natura dedit.

Supponit quòd capillitium longius et copiosius datum est mulieri, quasi quoddam naturale velamen, quod eam doceat, sese præ modestia velare; ita ut primum capillorum velum, sit quasi initium secundi velaminis, scilicet, modestiæ : unde infert : Si hoc ergo secundum abjicit, abjiciat et primum.

Si verò turpe est... Quod si dedecorosum est tonderi et radi mulierem, velamen ergo non abjiciat.

Ut capitis decalvatio, sic capitis detectio, ait D. Athanasius. Quo fit, ut si capitis operimentum sustulerit mulier, et similis ei appareat, quæ comam detraxerit.

Modestia est mulieris decus. Itaque sese probro afficit, ubi modestiam abjicit. Hanc ergo servet ubique, ac præsertim in ecclesia, in publicis pietatis conventibus.

Si mulierem non velatam Paulus consideret ut decalvatam et rasam; quibus oculis intueretur scandalosas quarumdam nostratum nuditates? quibus exprimeret verbis theatrica multarum ornamenta, quæ usque ad aras deferunt?

Eheu! quasi saltatrices et comicæ ecclesias ingrediuntur, minùs supplicaturæ, quàm Deo ipsi insultaturæ.

7. *Vir quidem non debet velare... quoniam.*

Novâ ratione probat quod jam asseruit.

Vir est imago gloriosa Dei; seu divinæ Majestatis effulgentia et irradiatio: suo scilicet in alias creaturas, etiam id mulierem imperio. Est quippe Dei vicarius, et Dei vice dominus creaturarum.

Ergo velari non debet; non tantùm quia velamen hoc suæ præjudicaret præeminentiæ, sed etiam quia Dei gloria non est occultanda, imò manifestanda.

8. Non enim vir ex muliere est, sed mulier ex viro.

Quod sit gloria viri patet ex Genesi, ubi mulier ex viro facta videtur; non autem vir factus ex muliere.

9. Etenim non est creatus vir propter mulierem, sed mulier propter virum.

Patet et ex eo quod ibidem dicitur mulier facta, ut esset viro in adjutorium, sicque propter eum; non verò vir propter mulierem factus : mulier ergo, cùm sit ex viro et propter virum, est gloria viri. Vide commentarium.

10. Ideo debet mulier potestatem habere supra caput propter Angelos.

Hinc debet supra caput suum habere velamen, quod signum est viri potestatis in illam, et suæ viro subjectionis; maximè in ecclesia, propter Angelos, qui nostris orationibus præsunt et cœtibus adsunt.

11. Verumtamen neque vir

Ne tamen ob ea quæ dixi, vir efferatur,

Non agitur hìc de imagine Dei ratione animæ, quia, ut sic, mulier est etiam imago Dei.

Mulier autem gloria viri est. Ergo velari debet.

8. *Non enim vir ex muliere...*

Probat mulierem esse gloriam viri, 1° quia ex Genes. 2. n. 21: mulier facta est ex viro; sicque vir est mulieris principium ex quo.

9. *Etenim non est creatus vir...* 2° Quia ibidem dicitur facta similis viro; facta in adjutorium viri; sicque propter virum, scilicet, in adjutorium, tum ad societatem, tum ad prolis generationem.

Ratiocinare ex dictis : *Mulier ex viro* sumpta est, *Et propter virum* facta est : ergo vir mulieris est principium ex quo, et mulieris finis.

Ergo cum quadam proportione mulier est a viro, sicut vir à Deo; et propter virum, sicut ipse propter Deum. Ergo *mulier gloria viri*, sicut *vir gloria Dei.*

Mulier est quædam viri extensio et communicatio, ejusque gloria : ergo velanda, tum ut hoc subjectionis signo virum suum, principium et finem honoret; tum quia occultanda gloria viri, præsertim ubi Deus honorandus. Et hæc est D. Pauli conclusio in versu sequenti.

10. *Ideo debet mulier potestatem...* id est, velum, quod signum est potestatis viri in uxorem.

Per metonymiam datur signo nomen rei significatæ : velum significat potestatem viri in uxorem; hinc illud vocat potestatem.

Ideo; propter superius dicta, tenetur mulier velamen, quod est illius subjectionis symbolum et potestatis viri in illam signum, supra caput habere.

Propter Angelos, qui, scilicet, nostris adsunt conventibus, ut nostris præsint orationibus.

Et hæc Angelorum præsentia, nova ratio est mulierum pudoris et modestiæ; ne, videlicet, Angeli sint earum impudentiæ testes, accusatores, et vindices.

S. Anselmus et D. Thomas per *Angelos* intelligunt etiam Sacerdotes et Episcopos; imò Clemens Alexandrinus intelligit quosvis viros pios et probos : ne, scilicet, eos ad turpia provocent. Hinc vult mulieres toto vultu velari. Parcant ergo terrenorum Angelorum puritati : timeant Angelorum cœlestium vindictam.

Verumtamen neque vir (gignitur) *sine muliere, neque mulier sine viro*;

aut mulier sibi displiceat : sed pacificè, et cum amore mutuo vivant, quia, Deo sic volente, neque vir sine muliere nascitur, neque mulier sine viro, sed unus ab altero dependet.

sine muliere, neque mulier sine viro, in Domino.

Sicut enim mulier olim ex viro prodiit; ita et vir nunc ex muliere nascitur; et hoc à Deo rerum vices sic ordinante.

12. Nam sicut mulier de viro, ita et vir per mulierem: omnia autem ex Deo.

Post allatas à me rationes, vos ipsi nunc judicate, an deceat mulierem non velatam publicis in cœtibus orare Deum.

13. Vos ipsi judicate : decet mulierem non velatam orare Deum ?

Nonne ipsum naturæ dictamen docet

14. Nec ipsa natura docet

---

sed unus ab altero dependet *in Domino*, sic volente; vel per Dominum, rerum omnium auctorem et ordinatorem. Vide paraph.

12. *Nam sicut de viro mulier...* Nam sicut olim mulier ex viro prodiit; ita et nunc vir ex muliere nascitur : *Omnia autem à Deo*, id est, et hæc à Deo, primâ causâ, rerum vices sic ordinante, ut mutua sit dependentia et mutuus amor.

Deum ergo rerum auctorem adôrent uterque : illius ordini subjaceant : sese diligentes adjuvent : cum affectu mulier obediat ; cum charitate præsit et regat vir.

Observatio moralis. — Ordo Dei, seu à Deo præscriptus, Deum honorat; et se observantes ducit ad Deum.

Vir itaque Deum honorabit, atque semetipsum sanctificabit, si ratione mulieri præsit, si religione obedientiam, à muliere sibi præstitam, ad Deum referat ; si sit Dei fidelis imago, omnia ad prototypum referens.

Mulier Deum honorabit et semetipsam sanctificabit, si propter Deum, viro suo sit obediens, illum revereatur ut imaginem Dei, illum adjuvet, illique serviat cum affectu.

Secus autem erit, si vir mulieri passione mancipetur, si ratione et religione non dominetur; si eam, quasi mancipium, regat imperiosè.

Si mulier viro non subdatur, sed velit dominari, et Deus offendetur, et uterque culpabitur.

Ut hic ordo Dei servetur,
Tria notent capita, hìc à D. Paulo, n. 2, exhibita.
Deus omnis superioritatis fons, caput est Christi.
Christus, hominum redemptor, caput est viri.

Vir, mulieris principium et finis, illius est caput. Sicut ergo Christus Deo subditur, ut suæ vitæ et potestatis principio; sic et vir Christo subdatur, ut Domino, qui redemit, liberavit et salvavit. Sic et uxor marito subdatur ut suo principio, fini et capiti.

Et quia Deus omnis potestatis principium est et finis, hanc conjugis suæ reverentiam et submissionem vir referat ad Deum; suâque potestate utatur ad Dei gloriam et ad suæ conjugis utilitatem temporalem et æternam salutem.

13. *Vos ipsi judicate......* post allatas à me rationes, vos ipsi nunc judicate an deceat mulierem non velatam in publicis cœtibus orare, contra ipsius naturæ dictamen.

14. *Nec ipsa natura docet vos...* Gr. an nec ipsa, etc. Syr. nonne ipsa natura, etc. intellige, communis sensus, usus ubique receptus, dictamen na-

vos, quòd vir quidem si comam nutriat, ignominia est illi :

15. Mulier verò si comam nutriat, gloria est illi : quoniam capilli pro velamine ei dati sunt.

16. Si quis autem videtur contentiosus esse : nos talem consuetudinem non habemus, neque Ecclesia Dei.

17. Hoc autem præcipio :

vos, quòd viro probrosum sit, si, feminarum more, comam nutriat?

E contrà verò mulieri decus accedit, si sit comata : quia capillitium longius et copiosius ei datum est, quasi naturale velamen.

Quòd si quis tamen contra hæc à me dicta contendat, nolim contra hujusmodi virum rixari : modò sciat, nec nostrum esse morem, nec Ecclesiarum consuetudinem; et hæc pro istis sufficiant.

In hoc autem quod nunc annuntio vo-

---

turæ, docet vos quòd viro sit probro, si feminarum more, sit comatus. Hoc enim mollis animi argumentum est.

Intellige de usu apud gentes maximè cultas recepto, v. g., Græcos, Romanos. Etenim plerique barbari tunc temporis erant comati, v. g., Galli, Germani, Hispani, Britanni, etc.

15. *Mulier verò si comam nutriat....*

E contrà mulieri decus accedit, si comata sit, quia coma pro velamine data est ei, ut est in Græco.

Capillitium longum et copiosum à natura mulieri datum est, quasi naturale velamen.

16. *Si quis autem videtur esse contentiosus...* Syr. Cæterùm, si quis contendat adversùm hæc, id est, si quis contrariam sententiam contentiosiùs tueatur, nolim contra hujusmodi rixari, modò sciat nec nostrum esse morem, nec Ecclesiæ consuetudinem, quasi diceret : Oppono synagogæ consuetudinem, oppono Ecclesiæ morem, ibique sisto.

Alii per *nos* intelligunt, Apostolos, quasi diceret : Nos Apostoli talem consuetudinem, mulieres scilicet in ecclesia aperto capite tolerandi, non habemus; *neque Ecclesia Dei*, ubique terrarum diffusa, hoc in suis conventibus tolerat.

Hinc Grotius ait : Duabus securibus disputationes amputat, Apostolico instituto et Ecclesiarum consuetudine. Reverà Apostolorum instituto et Ecclesiarum consuetudini obsistere, est disputare non veritatis, sed vanitatis et victoriæ studio τὰ πολλὰ, amator victoriæ; *contentiosus.*

Duabus his securibus multas ab hæreticis intentatas disputationes amputare possumus.

17. *Hoc autem præcipio non laudans.......* Gr. hoc autem annuntians non laudo, etc. Syr. hoc autem quòd præcipio, non tanquam vos laudans, quia non progressi estis, sed in detrimentum descendistis.

Aliqui *hoc* referunt ad superiùs dicta de velandis mulieribus, sicque interpretantur : Hoc, scilicet mulierem velato capite orare, *virum aperto,* præcipio interim *non laudo quòd non in meliùs...*

Alii vero probabiliùs ad jamjam dicenda de Agapis, explicantque, ut statim videbitur.

Sed omnes conveniunt quòd hoc versu transeat Apostolus ad aliud malum reformandum, et quidem priore pejus.

Quod ut meliùs intelligas,

Notandum ad intelligentiam. — Observa quòd primis illis Ecclesiæ tem-

bis, non laudo vos; non laudo, inquam, quòd non in melius, sed in pejus procedunt cœtus vestri.

non laudans, quòd non in melius, sed in deterius convenitis.

---

poribus, fideles, statutis diebus, præsertim verò Dominicis, conveniebant in ecclesiam, sacrosanctum Eucharistiæ sacramentum percepturi.

Ibi ergo congregati, ut perfectiùs repræsentarent ultimam cœnam postquam Dominus noster Jesus Christus, proprium Corpus suum discipulis suis dedit manducandum, et sanguinem potandum; primò commune omnibus ex æquo pauperibus et divitibus faciebant convivium; deinde ad sanctissimam Eucharistiam accedebant.

Supponitur hìc quod infrà n. 20, ex ipso textu probabitur, Agapes priores fuisse sacratissimæ Eucharistiæ perceptione.

Hæc convivia, ob communem omnium charitatem, vocabant Agapes, ἀγάπαι, charitates.

Has Agapes Paulus apud Corinthios instituerat; at illo digresso, res sancta et sanctè instituta, abiit in abusum: ditiores enim, spretis pauperibus, particulares sibi cœnas parabant, ubi sese ingurgitabant, aliis interim esurientibus.

Et hunc abusum, aliosque duos ei connexos, quippe, quorum unus erat hujus abusus causa, nempe dissensio; alter verò effectus, scilicet indigna communio, Paulus hìc redarguit acriter, dicens:

In hoc autem quòd nunc annuntio vobis, non laudo vos, scilicet,

Non laudo quòd conventus vestri, non modò in melius non proficiunt, sed è contrà deficiunt in deterius. Seu non in melius, sed in pejus procedunt. Superioris abusûs correctionem incepit à laude, n. 2. *Laudo autem vos, fratres;* tum quia multi reverà traditionum Apostolicarum observatores erant; tum quia res, quam aliqui transgrediebantur, magni momenti non erat.

Hic autem incipit expressè dicens, quòd eos non laudat. Intellige, quòd, è contrà, valdè vituperat: ut statim ab initio ostendat rei, quam reprehendit, absurditatem.

Non in melius, sed in deterius convenitis. Bene notat hic D. Thomas, quòd omne animal gregale naturali instinctu convenit, ut sit eis bonum aliquod corporale.

Hinc, inquit, homo, animal sociale, et secundùm rationem agens, convenit in unum, ut sit ei melius aliquod temporale, v. g., in unitatem civitatis conveniunt homines, propter securitatem et sufficientiam vitæ; et ideo fideles in unum convenire debent propter aliquod melius spiritale.

Conventus ergo fidelium instituti sunt ad melius bonum spiritale, v. g., ad majorem inter se unionem et ad melius Deo serviendum. Quo posito, hæc est mens Apostoli:

His conventibus vestris progredi et ad virtutem pergere debueratis; è contrà retrogressi estis à virtute ad vitium.

His corporeis cœtibus, mentes et corda vestra magis ac magis uniri debebant; è contra mente et corde divisi estis.

His agapis charitas inter vos vehementer accendi debuit, è contrà refriguit.

Sincerâ et ardenti charitate accensi et uniti, debuistis ad sanctissimam Eucharistiam unitatis symbolum et veræ charitatis fornacem accendere velut igniti; è contrà frigidi, divisi, invidi, malevoli, acceditis ad amorum amorem; sicque indignè et ad vestram perniciem communicatis.

Et hæc sunt conventuum vestrorum vitia, quæ nec laudo, nec laudare volo, sed in quæ acriter invehor: scilicet scissuræ, ingluvies, pauperum neglectus, malæ communiones.

18. Primùm quidem convenientibus vobis in Ecclesiam, audio scissuras esse inter vos, et ex parte credo.

19. Nam oportet et hæreses

Primò, contra finem conventuum, qui ad majorem animorum unionem instituti sunt, audio quòd cùm in ecclesiam convenitis, scissuræ sunt et dissidia inter vos, et hoc saltem ex parte credo.

Quidni enim credam inter vos esse circa

Observatio moralis. —Eheu! à quo et à quanto tempore, ex bono malum oritur! et inde pejus nascitur, unde melius exspectabatur! Hoc in ipsis etiam sanctitatis temporibus contigit.

Quoties et apud nos, sicut apud antiquos, refriguit charitas, ubi vehementer accendi debuit! quoties res sanctæ et sanctè institutæ abierunt in abusum! quoties ibi nata sunt zizania, ubi exspectabatur triticum!

Inimicus homo hoc fecit, facit et faciet.

Et hoc vides, ô Deus bone, qui malum odisti! et hoc permittis, ô Deus omnipotens, qui malum omne potes impedire!

Imò permittis quia bonus et patiens es, et multæ misericordiæ, et peccatorem sinis, et ad pœnitentiam exspectas.

Imo permittis, quia omnipotens es, et ex malo vales elicere bonum, et ex deteriori malo, majus bonum elicere; et ex pessimo optimum.

Quid ergo faciat homo Christianus hos humanæ societatis defectus intuens? si sit prælatus, eos corrigat, in eos invehatur, Dei zelo ductus, sicut Apostolus Paulus.

Si sit subditus, eos cum charitate et patientia toleret, Divinam adorans Providentiam, quæ etiam de peccatis ordinat, et ex omnibus novit aliquod elicere bonum.

Adoro te, ô Deus bone, qui malum permittis! adoro te, ô Deus omnipotens, qui ex ipso malo bonum elicis, et de peccatis etiam ordinas ad tui gloriam! da mihi malum ita tolerare, ut nunquam malo consentiam.

18. *Primùm quidem convenientibus... audio scissuras...* Corrigit 1° animorum dissensionem, aliorum defectuum causam.

Ac primò quidem, contra finem conventuum, qui ad majorem animorum unionem instituti sunt, audio quòd, cum in unum locum convenitis corpore, scissuræ sunt et animorum dissidia inter vos. Gr. Schismata.

Non exprimit ob quid dissidebant, sed ex præcedentibus, et ex sequentibus colligi potest. In præcedentibus visum est quod ob magistros erant divisi. Hinc, ut Gagnæus refert ex quibusdam Græcis, non in communi mensa Christi corpus et sanguinem sumebant, sed privatim, prout variæ erant sectæ.

In sequentibus videbitur quod pauperes à divitibus spernerentur, et ab illorum conviviis arcebantur. Hincque rursus divisio et scissuræ.

Et ex parte credo. Gr. partem aliquam credo, scilicet eorum quæ mihi de vobis dicuntur.

19. *Nam oportet et hæreses esse...* Gr. et in vobis hæreses esse. Vide paraphrasim.

Græci per hæreses intelligunt hic dissensiones in moribus, sicut et per schisma; sed meliùs Latini intelligunt scissuras in fide, seu falsas opiniones circa dogmata. Ita ut D. Paulus argumentetur à majori. *Oportet et hæreses esse inter vos,* quod schismate pejus est; quidni credam ergo esse schismata?

Oportet. Moraliter necesse est, positâ scilicet hominum multorum superbiâ et pertinaciâ. *Et in vobis.* Nec est ulla ratio, cur vestra Ecclesia à tali malo potiùs eximatur, quàm aliæ.

mores dissidia, cùm sciam et inter vos futuras esse, circa fidei dogmata, hæreses, ut qui fideles sunt et probi, fiant omnibus manifesti?

Vos ergo, cùm sic dissidentes, in ecclesiam conveniatis, sanè Dominicam Cœnam non celebratis, sed quid ei contrarium.

Dominica enim Cœna omnibus, etiam

esse, ut et qui probati sunt, manifesti fiant in vobis.

20. Convenientibus ergo vobis in unum, jam non est Dominicam Cœnam manducare.

21. Unusquisque enim

Hæreses esse, id est, scissuras circa dogmata fidei.

Hæresis equidem olim, sicut et secta, vox fuit media, in bonam et malam partem; sed communi nunc usu, in malam sumitur, et significat scissuram in fidei dogmatibus.

Ut et qui probati sunt... ut qui fideles sunt et probi, seu constantes in fide et in moribus, agnoscantur, omnibusque fiant manifesti.

Ut, effectum notat, non causam, ait divus Chrysostomus, ostenditque bonum, quod Deus ex hæresis malo elicit.

Per hæreses scoria separatur à corpore Ecclesiæ, et manet aurum purum.

20. *Convenientibus ergo vobis...* tactâ animorum dissensione, transit ad Agapes reformandas, aitque quod à Domini cœna absint longissimè Corinthiorum Agapes.

Sanè, eo quo convenitis modo, Dominicam cœnam non celebratis, nec repræsentatis : sed potiùs contrarium ei quid agitis.

Domini quippe cœna, omnibus, etiam Judæ proditori, communis fuit; vestra verò non communis, sed particularis.

Dominicam ergo cœnam Apostolus vocat Agapes, quia repræsentabant ultimam Domini cœnam. Vide dicta n. 17.

Agaparum, seu hujus charitativi convivii pars erat sanctissimæ Eucharistiæ perceptio. Et de hoc omnes conveniunt; sed an prima, an postrema pars fuerit, dubitatur.

D. Chrysostomus arbitratur priorem fuisse communionem, deinde post communionem, convivium. Baronius Divum Chrysostomum sequitur, an. 57.

D. Augustinus putat convivium præcessisse, deinde subsecutam fuisse communionem. Epist. 118. c. 6.

Et hæc opinio probabilior est, et textui Apostolico conformior. Hæc quippe cœna instituta erat ad imitandam et repræsentandam Domini cœnam ultimam; unde D. Paulus vocat illam Dominicam cœnam; Christus autem post cœnam agni Paschalis et communem, sanctam Eucharistiam instituit.

Adde quòd D. Paulus Corinthios arguit quòd malè et indignè communicent, quia cœnam præsumunt; quia ebrii; quia in pauperes duri : quæ omnia indicant quòd posterior erat communio; nec enim indigna foret, ob subsequentia peccata.

Denique, hoc confirmat mos qui per multa secula duravit in nonnullis Ecclesiis, in quibus post cœnam vulgarem, exemplo Christi, sumebant Eucharistiam. Sozomenus lib. 7. hist. cap. 29. narrat quòd suo tempore hoc adhuc fieret in Ægypto.

Hujus consuetudinis meminit Concilium tertium Carthag. can. 29. cui interfuit D. Augustinus. Vide Estium et Cornel. à Lapide.

21. *Unusquisque enim suùm cœnam præsumit*, seu priùs sumit. Syr. Antevertens comedit. Arab. anticipat, seu antè capit *ad manducandum*. Gr. in edendo, id est, unusquisque enim ditiorum suam propriam cœnam, seu

suam cœnam præsumit ad manducandum. Et alius quidem esurit, alius autem ebrius est.

Judæ proditori, communis fuit : unusquisque autem vestrûm suam propriam cœnam anticipat, non exspectatis aliis; unde fit, ut alius esuriat, dum alius plusquam satis manducavit et bibit.

22. Numquid domos non habetis ad manducandum et bibendum?

Si sic vestra soli vultis comedere, et vos ingurgitare, cur id domi non facitis, ubi minori cum peccato id ageretis?

Aut Ecclesiam Dei contemnitis?

An ergo sanctorum Congregationem vilipenditis, hæc in eorum conspectu et in loco sancto perpetrantes?

Et confunditis eos qui non habent?

An pudore vultis suffundere pauperes, qui, quia nihil habent, nihil attulerunt?

Quid dicam vobis? Laudo vos? in hoc non laudo.

Quid dicam vobis hæc facientibus? Laudabo vos? sanè nec laudo, nec laudabo.

Laudavi suprà n. 2, quia traditionum observatores : hic autem non laudo, quia traditionum sic obliti estis, ut et scripto cogar vobis tradere, quod verbo docui.

---

edulia quæ attulit in Ecclesiam, sumit; non exspectatis, nec invitatis pauperibus; seu, solus, exclusis pauperibus, comedit quæ in commune conferre debebat.

Unde fit, *ut alius esuriat*, dum *alius ebrius est*, ingurgitatus, id est, plus quàm satis manducavit et bibit.

Duo taxat in divitibus vitia, ingluviem et pauperum neglectum.

22. *Numquid domos non habetis...?* Hæc divitum crimina exaggerat, ex parte loci, cujus sanctitas violatur; ex parte fidelium, quorum præsentia contemnitur; ex parte pauperum, quorum pauperies durior redditur.

Quasi diceret : Si vestra vultis soli comedere, et vos ingurgitare, cur id domi non facitis, ubi sine irreverentia, sine scandalo, sine pauperum rubore, id ageretis, sicque minori cum peccato?

Aut Ecclesiam Dei contemnitis? An locum orationi et charitati destinatum spernitis, in eo comessationibus et ebrietatibus vacantes; sicque locum sanctum polluentes?

Vel an sanctorum fidelium congregationem vilipenditis, hæc in eorum conspectum facientes?

Ecclesia utrumque significat, et congregationem fidelium, et locum ubi congregantur.

Et confunditis eos..... Et pudore suffundere vultis pauperes, qui, quia nihil habent, nihil attulerunt; hincque coguntur esurientes et confusi, vos lautè et opiparè epulantes aspicere.

Durum est pauperi esurire; durius est pauperi esurienti, ob pauperiem et esuriem suam contemni : at durissimum est sic esurienti et contempto, alios in oculis suis epulantes intueri.

Recordamini mali Divitis et Lazari historiam, et quid ei simile videbitis inter vos. Cavete ergo ne finis vester hujus Divitis fini sit similis.

Quid dicam vobis? Scilicet, ita facientibus, locum sanctum polluentibus; fidelium congregationem spernentibus; pauperes pudefacientibus, eorumque pauperiem intolerabilem reddentibus.

Laudo vos? Gr. Laudabo vos in hoc? *In hoc non laudo.*

Ego igitur accepi, non ab hominibus, sed ab ipso Domino, hoc ipsum quod vivâ voce tradidi vobis. Scilicet, quod in ea ipsa nocte, quâ tradebatur ad mortem, Dominus Jesus accepit panem in manibus.

23. Ego enim accepi à Domino quod et tradidi vobis, quoniam Dominus Jesus in qua nocte tradebatur, accepit panem,

---

Sanè nec laudo, nec laudabo : hæc quippe sunt enormia mala, non laude, sed omni vituperio digna.

Laudavi suprà, n. 2, quia traditionum mearum observatores : hìc non laudo, quia traditiones meas non solùm non servatis; sed contrarium agitis, quasi earum sitis penitùs obliti.

Hinc et hodie cogor scripto vobis tradere quod olim vivâ voce tradidi vobis.

23. *Ego enim accepi à Domino...* Quia ergo traditionem obliti, et eis contrarium agitis,

Ut in posterum eas meliùs retineatis et perfectiùs adimpleatis ;

Ut clariùs cognoscatis quàm longissimè, ut versu 20, dixi, distatis à cœna Dominica; et consequenter quàm gravissimè in hoc sanctissimæ Eucharistiæ sacramento celebrando peccatis,

Utque hos omnes vestros abusus quamprimùm reformetis et omnia ad exemplar Christi Domini reducatis ;

Vobis hodie trado scriptis quod aliquando vivâ voce tradidi.

Ego igitur accepi, non ab hominibus, sed ab ipso Jesu Christo, Domino nostro, per revelationem, scilicet, hoc ipsum quod verbo tenus tradidi vobis.

Observatio dogmatica. — Nota quòd per occasionem tantùm scripserit Apostolus, quod verbo docuerat. Si circa sanctissimam Eucharistiam non invaluisset Corinthiorum abusus, valde verisimile est, quòd de ea D. Paulus nunquam scripsisset.

Et idem de aliis Apostolis intellige, quibus nunquam fuit propositum omnia ad fidem pertinentia scribendi : sed ea tantùm scripserunt, quæ pro rerum occasione, duxerunt esse scribenda; cætera verò vivâ voce tradiderunt.

Hincque collige non Scripturam tantùm, sed et traditiones non scriptas, esse servandas.

Mirare tamen divinam in hoc facto Providentiam, quâ factum est ut sicut à divo Petro, velut quarto Evangelista, relatum fuit illud Patris æterni de Christo testimonium : *Hic est Filius meus dilectus....* quod tres Evangelistæ scripserant : ita et à D. Paulo, quasi quarto Evangelista, describeretur sanctissimæ Eucharistiæ institutio, quam tres Evangelistæ retulerunt : idque propter utriusque mysterii, Incarnationis, scilicet, et sanctissimæ Eucharistiæ, quæ illius est extensio, præcellentiam.

Quoniam Dominus Jesus in qua nocte...... Accepi igitur ab ipso Domino, quòd in ea ipsa nocte, in qua tradebatur ad mortem, cùmque mors ei præsens esset.

O immensa charitas! cùm traditur ad mortem, semetipsum tradit per amorem.

Accepit panem. Scilicet triticeum et azymum. Quia juxta D. Matthæum, Marcam et Lucam, primâ die azymorum ad vesperam;

Ab hac autem vespera inclusivè per septem dies sequentes, non licebat Judæis alio pane uti, quàm azymo. Vide Exod. 12. 15.

Hinc credimus Christum in azymo consecrasse.

Græci verò, decepti falsâ Joan. 18. 28. interpretatione, putant quòd Christus Pascha celebrarit uno die ante Judæos, seu ante diem Lege statutam. Hinc in fermentato consecrant.

24. Et gratias agens fregit et dixit : Accipite et manducate : hoc est corpus meum, quod pro vobis tradetur : hoc facite in meam commemorationem.

Et Deo Patri gratias agens, fregit in duodecim partes, et distribuens, dixit : Accipite et manducate, hoc est corpus meum, quod pro vobis ad mortem tradetur : hoc ipsum, quod nunc ago, id vos et vestri successores, facite in mei memoriam.

---

24. *Et gratias agens.* Scilicet Deo Patri. Ab hac gratiarum actione dicitur Eucharistia.

Ecclesia in canone addit : *Et elevatis oculis in cœlum.* Quia Christus magnum quid acturus, oculos in cœlum solebat levare. Matth. 14. Joan. 11.

Addit etiam *benedixit.* Quod ex D. Matthæo et Marco sumpsit. Et meritò distinguitur benedictio à gratiarum actione. Hæc enim Deum respicit, cui agitur gratia ; illa verò creaturam, super quam Dei virtus per benedictionem invocatur. Hinc benedictio præcedit consecrationem.

Fregit in duodecim partes. *Et dixit*, distribuens. Dixit autem sermone operatorio et in instanti efficienti quod enuntiat.

Duplex notatur in Evangelio sermo Christi Domini operatorius. Unus quidem per imperativum modum, v. g., *mundare, surge, respice. Lazare, veni foras.* Aliter affirmativus præsentis temporis, Joannis 4. *Filius tuus vivit* ; Luc. 13. *Mulier, dimissa es ab infirmitate.* Et hujusmodi est propositio Christi : *Hoc est corpus meum.*

Accipite et manducate. Verba sunt invitantis, non imperantis. *Accipite.* Scilicet in manibus. Hinc mos erat antiquus in manibus Eucharistiam accipiendi, non in ore, de manu sacerdotis, ut modò.

Hoc est corpus meum. Gr. hoc meum est corpus. Probabile putatur quòd Christus dixerit : Hoc meum corpus. Quia Hebræi et Syri verbum substantivum non exprimunt : imò præsentis temporis non habent. Vide Estium et Cornelium à Lapide.

Videtur, et probabilius quòd *hoc*, adjectivum sit. Sicut, *Hic calix.... Hic est sanguis meus.* Non verò hoc est sanguis : cùm tamen in græco utrumque sit in neutro genere τοῦτο τὸ σῶμα, τοῦτο τὸ ποτήριον, sicque demonstrat corpus quod enuntiat : *Corpus meum est hoc.*

Quod pro vobis tradetur. Scilicet in mortem. Gr. Frangitur. Syr. etiam habet : Frangitur. Frangitur autem quoad species panis in Christi corpus conversi.

Hoc facite, id est, hoc ipsum quod ago, id vos et successores vestri facite. His verbis Christus Apostolis suis contulit potestatem consecrandi : aliàs impossibile præcepisset.

In meam commemorationem. Id, inquam, facite, in mei memoriam. Maximè recolentes amorem quo memetipsum pro vobis in mortem tradidi.

Observatio moralis. — Incruentum sacrificium in memoriam cruenti institutum est. Hoc ergo cogitandum, hoc recolendum, hoc sentiendum. Hoc sentiamus in nobis, quod Christus Jesus sensit in se.

Optimus itaque celebrandi, communicandi, Missam audiendi, imo et coram sanctissimo Sacramento orandi modus, quem Christus, ut à se principaliter intentum, nobis semel hic et iterum versu sequenti commendavit, est recolere memoriam passionis Dominicæ.

Fide vivà Christum Jesum Filium Dei, pro nobis crucifixum intueri ; hàcque fide, omnia facere coram altari, quæ coram Jesu Christo crucifixo fecissemus ; compati, peccata nostra detestari ; Christi mortem pro peccatis nostris offerre, in eam sperare, illam nobis reddere propriam et quasi nos-

Similiter et calicem accepit in manibus, postquam cœnavit, dicens : Hic calix, seu contentum in hoc calice, novum testamentum est, seu novi fœderis instrumentum authenticum, in sanguine meo, hìc incluso, consignatum.

25. Similiter et calicem, postquam cœnavit, dicens : Hic calix novum testamentum est in meo sanguine :

---

tram, fide, spe, charitate commori; seu hanc mortem imitari; Christi mortificationem in anima et corpore circumferentes; pœnitentiam sincerè amplectentes, nostramque publicæ Christi pro nobis pœnitentiæ, id est, passioni et morti unientes, sicque Christum pro nobis crucifixum induentes.

25. *Similiter et calicem.* Scilicet accepit, in manus suas, *postquam cœnavit*, Gr. post cœnasse, Syr. postquam cœnavisset, id est, postquam cœnavit cœnam communem, ad quam discubuisse refertur. Luc. 12. 14.

Primo enim Christus Agnum Paschalem cum suis discipulis, stans et renibus accinctus, et baculum in manibus tenens, comedit, juxta ritum Exod. 12. 11. præceptum.

Deinde ad cœnam communem discubuit in lectis, juxta morem illius temporis.

Hinc surrexit, ad lavandos pedes discipulorum, proximè ante institutionem sanctissimæ Eucharistiæ. Joan. 13. 4.

Post lotionem iterum discubuit ad sanctissimam Eucharistiam instituendam et distribuendam.

Et quia post Eucharistiæ distributionem, dicitur Joan. 13. 26, quod intinctam buccellam Judæ tradiderit, dicendum est quòd in mensa superessent adhuc cœnæ vulgaris reliquiæ.

Hinc D. Matth. 26. 26, et Marc. 14. 22. dicunt *cœnantibus* et *manducantibus* Christum Dominum accepisse panem et Eucharistiam instituisse.

Denique *à cœna*, post prolixum sermonem, *surrexit, dicens : Surgite, eamus, etc.*

Hìc ergo de cœna communi agitur.

Dicens, hic calix, id est, hoc contentum in hoc calice; metonymicè, continens sumitur pro contento. Sed hæc metonymia communis et ordinaria est, et quæ præterea clarè explicatur in sequentibus : *Quotiescunque calicem bibetis.* Non enim calix ipse, sed contentum in calice bibitur.

Novum Testamentum est, id est, instrumentum authenticum est novi Testamenti, seu fœderis novi quod Deus cum hominibus, legem suam servantibus init, et quo promittit eis, non terrena bona, sed spiritualia, fidem, spem, charitatem, veniam peccatorum, gratiam, denique gloriam, æternam in cœlis hæreditatem.

Non ultima tantùm voluntas testatoris vocatur testamentum, sed et signum, scriptura, instrumentum hujus ultimæ voluntatis.

In meo sanguine, id est, instrumentum, inquam, non atramento, sed sanguine meo hìc incluso, conscriptum et consignatum.

Mirabile testamentum, quod ipsius Dei sanguine conscriptum est !

Charum sane nobis et amabile testamentum, quod Patris nostri sanguine signatum est !

Vetus Testamentum, ad quod profectò respicit Christus, per sanguinem vitulorum, super populum exteriùs aspersum, initum est. Exod. 24. 8.

Novum verò per Christi sanguinem in fidelibus interiùs effusum, ad internam eorum sanctificationem confirmatum est. Vide dicta in Epist. ad Heb. c. 9, n. 17, 18, etc.

Hoc facite quotiescunque bibetis, in meam commemorationem.	Hoc quod ego feci, vos facite, idque in meî memoriam.

Sed nota primò quòd ubique sanguis et sanguis verus; nullibi sanguinis tantummodo signum.

Secundò quòd sicut sanguis, quo fœdera sanciebantur, erat sanguis victimarum in sacrificio oblatarum, sicque verum sacrificium; ita et sanguis Christi in Eucharistia mysticè effusus, verum est sacrificium. Vide Exod. 24. 8.

Hoc facite, quotiescunque...

Quod ego jam feci; *hoc* et vos *facite*, id est, consecrate, offerte, sumite, distribuite. Sicut consecravi, etc. Hoc Apostolis et eorum in sacerdotio successoribus dicit, ut notatum est in versu præcedenti, et ut Concilium Tridentinum explicat. Sess. 22. c. 1.

In meam commemorationem. Id, inquam, facite, in meî pro vobis mortui memoriam.

Observatio dogmatica. — Hæc memoria reali Christi præsentiæ non obstat. Christus enim in hoc Sacramento suî ipsius memoriale est; sicut in cœlis Christus stigmata conservans, suæ passionis æternum est memoriale.

Sed è contrà omnia indicant hæc à D. Paulo relata, simpliciter et ad litteram esse intelligenda, et consequenter omnia pro reali Christi præsentia pugnant.

Id volunt tempus, status, qualitas, actio, voluntas, potestas, ipsa verba Christi.

Tempus, *in qua nocte tradebatur*, cùmque mortem præsentem haberet, ubi tropis nullus utitur.

Status, in quo, quasi pater amantissimus; jamjam moriturus, suum testamentum condit; in quo simplicitas et claritas maximè requiruntur, et in quo nemo sapiens utetur figuris, imaginem, v. g., lapidis pretiosi legans, pro ipso lapide pretioso.

Qualitas, cùm Mediator Dei et hominum, fœdus æternum statuit, in quo clarè, non figuratè loquendum.

Ipsa actio, cùm Sacramentum maximum, et sacrificium augustissimum, usque ad finem mundi duraturum, instituitur; in quibus æquivocatio tanti erat periculi et momenti.

Voluntas, cùm filios suos ardentissimo prosequitur amore, eisque maximum vult bonum, quod possit: *Cùm dilexisset suos... in finem dilexit eos.*

Potestas, *sciens quia à Deo exivit, et ad Deum vadit, et omnia Pater ei dedit in manus;* omnia potest.

Ipsa denique verba, simplicia et clara, hisque supradictis respondentia.

Simplicia, qualia sunt Patris jamjam morituri, filios suos alloquentis, suumque testamentum condentis.

Simplicia, qualia sunt verba sinceri Mediatoris, æternum fœdus statuentis.

Simplicia, qualia sunt verba summi Pontificis, sanctissimi et veracissimi, falsum dogma, et omnem idololatriam maximo habentis odio, et quibus consequenter, ne minimam quidem vellet suis verbis occasionem dedisse; quod tamen reverà fecit, si figuratè locutus est.

Simplicia, qualia sunt verba Salvatoris, nostræ salutis zelantissimi, potentissimi, et maximum nobis bonum, omnium suorum mirabilium memoriale, facere volentis.

Ex relata institutione et ex fine institutionis per Christum indicato, videtis quod

26. Quotiescunque enim manducabitis panem hunc et

Rursus ipsa verba, seu verborum contextus, *Hoc est corpus meum, quod pro vobis tradetur* : ergo verum corpus, quod de facto pro nobis in mortem traditum est, non figura.

Vel secundùm Gr. *quod frangitur.* Scilicet jam de præsenti, per fractionem specierum panis, in Christi corpus jam conversi : nec enim alibi fractum est corpus Christi.

Hic est sanguis meus novi Testamenti, qui pro multis effundetur. Matth. 26. 28; Marc. 14. 24 : *Effundetur.* Scilicet in cruce. Vel juxta Gr. *effunditur* : jam cùm singuli bibunt.

Sanguis verus effusus est in cruce, non figura.

Sanguis veteris Testamenti fuit verus : ergo et sanguis novi.

Quis mortalium volens id agere (suppono quòd divinitùs possit), quod Christum fecisse credimus; quis, inquam, posset verbis clarioribus uti? *Hoc est corpus meum; hic est sanguis meus.*

Quis ergo mortalium hæc Christi verba clara, et simplicia, non credens simpliciter, ante Christi tribunal audeat stare?

Quid enim respondebit Christo quærenti : Cur mihi non credidisti? cur me mentitum esse dixisti? affirmavi ego veritas : *Hoc est corpus meum, etc.* tu negasti, dicens non est corpus, sed figura corporis.

Catholicus autem securus accedet, etsi, per impossibile, foret deceptus; diceret enim confidenter : Si deceptus sum, à temetipso, æternâ veritate, deceptus sum : ideo quippe deceptus fui, quia tibi, ô Christe, veritas ipsa, simpliciter credidi dicenti : *Hoc est corpus meum*; et quia Ecclesiæ, sponsæ tuæ, verba tua litteraliter intelligenti, credidi simpliciter.

Christo credidi, Ecclesiæ Christi credidi.

Christus autem *veritas* est : Ecclesia verò Christi *columna veritatis* est. Securus credo, et in fide Catholica permaneo.

26. *Quotiescunque enim manducabitis...*

Relatâ Christi Domini institutione, et ipsius institutionis fine indicato, scilicet in memoriam Dominicæ passionis.

Corinthios nunc alloquitur Apostolus, ut attendant ad superiùs relata, et videant an hæc mysteria eo celebrent animo et fine, quo sunt instituta.

In memoriam Dominicæ passionis celebranda sunt : hic est finis à Christo intentus et declaratus; imò hæc sunt ipsamet mysteria, repræsentatio, annuntiatio sunt passionis Dominicæ.

Hunc sacrum panem comedere, et hunc pretiosum sanguinem bibere, annuntiare et repræsentare est Domini mortem.

Per mysticam, scilicet sanguinis ejus à corpore separationem, quæ fit vi verborum per consecrationem; vel etiam quæ fit per ipsam comestionem corporis sacri, quasi à sanguine separati, et potationem sanguinis pretiosi, ut effusi, et à corpore separati.

In unaquaque specie consecrata est repræsentatio mortis Dominicæ, sed perfectiùs in utraque simul.

Quotiescunque manducabitis panem hunc, et calicem bibetis, mortem Domini debetis cogitare, sentire, repræsentare et annuntiare.

Heu quantùm ergo abestis à Dominica cœna! *jam non est Dominicam cœnam manducare.*

Quantùm abestis à fine per Christum intento! et quàm graviter et multipliciter in Christi sacramentum peccatis!

calicem bibetis, mortem Domini annuntiabitis donec veniat.

hoc Sacramentum sit Dominicæ passionis memoriale.

Quotiescunque ergo hunc panem sacrum comeditis, et calicem Domini bibitis, mortem Domini annuntiare debetis, donec ad judicium veniat. Heu quantùm abestis, à Dominica Cœna !

27. Itaque quicunque manducaverit panem hunc, vel biberit calicem Domini indignè, reus erit corporis et sanguinis Domini.

Hinc et discite indignæ communionis enormitatem : cùm hæc mysteria sint mortis Domini repræsentatio.

Ergo quicunque manducat, vel bibit ea indigne, reus est mortis Christi, parque crimen facit, ac si corpus Christi crucifigeret, ejusque sanguinem funderet.

28. Probet autem seipsum

Ne tanti criminis quis reus sit, unus-

Cœna Christi fuit omnibus communis : vestra autem particularis.

Cœna Christi fuit annuntiatio suæ mortis, vos cœnam agentes, Christique mortem Sacramento repræsentantes, de hac morte non cogitatis : sed luxui vacatis et gulæ.

Cœna Christi fuit æterni fœderis symbolum ; vestra cœna, invidiæ, dissensionis, et dissidiorum origo.

Donec veniat, scilicet judicaturus vivos et mortuos : hinc sequitur quòd ad finem usque mundi duratura sit sanctissima Eucharistia, seu incruentum Christi sacrificium, cruenti annuntiatio perpetua.

27. *Itaque quicunque manducaverit...*

Clariùs indicat ad quid superiora retulerit, nimirùm ad docendum eos, quàm graviter in sanctissimam Eucharistiam peccent, eosque corrigat.

Transit ergo ad indignæ communionis enormitatem, quam ex superioribus infert et exaggerat.

Quia hæc mysteria sunt annuntiatio, et ipsa realis repræsentatio Dominicæ passionis.

Ergo, *quicunque* ea *manducat vel bibit indignè,* id est, conscius sibi peccati mortalis, aut irreverenter, v. g., semiebrius, contentiosus, in pauperes durus (ut vos, ô Corinthii), *reus erit corporis et sanguinis Domini;* supple, ab invicem separati, id est, reus erit mortis Domini : perinde ac ipse qui Domini sanguinem effuderit, ait Theophylactus; per crimen facit, ac si Christum Dominum crucifigeret, ejusque sanguinem funderet; à proportione peccat sicut Judas et Judæi; tradit sicut Judas, insultat sicut Judæi, ait Theodoretus.

Itane de frustulo panis indignè manducato loqueretur Paulus veritatis Doctor ? itane sancti Patres interpretarentur !

Hinc ergo bene infertur à Catholicis : Primò, quòd revera corpus et sanguis Christi sint in Sacramento; secundò, quòd etiam à malis realiter sumuntur; tertiò, quòd utrumque sub una tantùm specie, propter particulam *vel.*

Cæterùm, ex ipso contextu intelligitur quid sit indignè manducare, vel bibere ; scilicet irreverenter et in statu peccati mortalis, ut Corinthii multi, quos arguit Apostolus.

28. *Probet autem seipsum homo.*

Ostenso malo, remedium præbet, docetque quomodo ad sanctissimam Eucharistiam accedendum, ne tanti criminis quis reus sit.

quisque semetipsum probet, suamque conscientiam studiosè scrutetur : et sic probatus et præparatus, corpus Domini manducet, et sanguinem bibat.

Etenim illa indignè edendo et bibendo, damnationem in se accersit, propterea quòd corpus Domini non discernit à pane communi.

Propter hanc causam multi vestrûm languent et ægrotant, et immaturâ morte moriuntur.

Quod si nosmetipsos probaremus, examine prævio et peccatorum expiatione; sanè non sic puniremur.

homo : et sic de pane illo edat, et de calice bibat.

29. Qui enim manducat et bibit indignè, judicium sibi manducat et bibit : non adjudicans corpus Domini.

30. Ideo inter vos multi infirmi et imbecilles, et dormiunt multi.

31. Quòd si nosmetipsos dijudicaremus, non utique judicaremur.

Unusquisque semetipsum probet et examinet, suamque conscientiam studiosè scrutetur; attentè consideret an à peccatis sit pura.

Hinc antiquitus altâ voce dicebatur : Sancta sanctis.

Et taliter probatus, examinatus et præparatus per contritionem et confessionem sacramentalem (si fuerit peccati mortalis conscius), corpus Domini manducet, et sanguinem bibat.

29. *Qui enim manducat...* Ut attentiùs se quisque probet, indignè communionis pœnam denuntiat.

Indignè edendo et bibendo damnationem suam in se accersit, condemnationem suam sibi manducat et bibit : id est, ad æternam suam damnationem manducat et bibit.

Propterea quòd corpus Domini à pane communi non discernit.

Ergone quemquam damnandum affirmat apostolus propter indignam naturalis panis comestionem, et quia non discrevit illum à pane communi, si de facto panis tantùm est, et non realiter corpus Domini?

Sed, inquit Calvinista, imago corporis Dominici est : quid ergo de te fiet, sacrarum imaginum destructore? quocunque te vertas, his Apostoli verbis confoderis.

30. *Ideo multi infirmi...* Ut eos sensibiliùs tangat ad pœnitentiam, hujus judicii exsecutionem in eo eorum infirmis et mortuis animadvertit et exhibet.

Ideo, quia indignè communicant et judicium sibi manducant, *multi inter vos* languent et ægrotant, et immaturâ morte moriuntur.

Sicut Ananias et Sapphira tunc temporis, ob furtum et mendacium morte puniti sunt, ad aliorum exemplum; sic et multi Corinthiorum temporaliter variis languoribus et morbis, imò et morte puniti fuerunt, ob indignam communionem; ad aliorum emendationem, et ad Christianæ Religionis veritatem confirmandam.

Sanctus Anselmus dicit quòd et adhuc propter hanc causam multi post Pascha variis infirmitatibus corripiuntur, quia corpus Redemptoris indignè perceperunt.

31. *Quòd si nosmetipsos...* Probationis et examinis supradicti necessitatem indicat, ad vitandum Dei judicium.

Quòd si nosmetipsos probaremus, conscientiam nostram discutiendo, et peccata, si quæ sint, damnando et expiando, non puniremur morbis et afflictionibus ob indignas communiones.

32. Dum judicamur autem, à Domino corripimur, ut non cum hoc mundo damnemur.

Dum sic tamen punimur, hâc castigatione erudimur sicut pueri; ut emendati, non damnemur cum infidelibus.

33. Itaque, fratres mei, cùm convenitis ad manducandum, invicem exspectate.

Quapropter, fratres mei, cùm ad Dominicam Cœnam manducandam convenitis, ut verè sit Dominica et communis omnibus, vos invicem exspectate.

---

32. *Dum judicamur....* Solatur eos in temporalibus his pœnis à Deo inflictis, asserens medicinales esse, et à Deo, tanquam patre, immissas, ad eorum spirituale bonum.

Dum corporaliter à Domino punimur, castigatione, tanquam filii erudimur à patre et à pædagogo; ut emendati, non damnemur in æternum cum infidelibus.

33. *Itaque fratres mei...*

Redit ad Agapes, à quibus ad communionem, quæ earum erat pars postrema, deflexerat. Vide supra n. 20, et totam rem hanc concludens, statuit quid in eis agendum sit, ad supradictorum abusuum reformationem.

Scilicet, ut eorum cœna verè Dominica sit, et omnibus communis, præscribit ut sese invicem exspectent : concedit tamen ut, si quis esuriat, nec possit ad vesperam jejunus exspectare, domi suæ comedat, non in ecclesia; ne quod ad salutem institutum est, fiat occasio damnationis, vel ob gulam, vel ob superbiam, et pauperum contemptum.

Et hæc, inquit, nunc sufficiant, cætera ad hæc pertinentia, cùm ad vos venero, præscribam.

Corollarium pietatis, seu in hoc cap. 11. ad pietatem maximè notanda, et ad praxim redigenda.

Primo. — Notent Prælati, quòd sicut Christus Dominus, summus altissimi Dei sacerdos, omnium Prælatorum est exemplar; ita et ipsi Prælati, hujus summi Sacerdotis Vicarii, hujusque exemplaris imitatores, subditorum suorum sunt exemplaria, *forma facti gregis.*

Videant itaque quomodo Christum Dominum, exemplar suum, imitentur; et an suis subditis cum Apostolo verè dicere possint : *Imitatores mei estote, sicut et ego Christi.* Vide n. 1.

Secundo. — Notent omnes tria capita, ad quæ divus Paulus omnem reducit subjectionem; Deum, Christum, virum : Deus caput est Christi; Christus caput est viri : vir caput mulieris. Vide n. 3.

Videat vir primò quomodo Christo, capiti suo, subdatur;

Secundò, quomodo præsit uxori sibi subditæ;

Videat autem mulier quomodo viro, principio, fini, et capiti suo subdatur. Hæc fusiùs dicta. Vide n. 12.

Tertio. — Nota quòd à primis etiam Ecclesiæ temporibus, res sanctæ et sanctè institutæ, abeunt sæpissime in abusum, n. 17. Quare Deus id permittit? ibidem. Quid in tali casu faciendum? ibidem n. 17.

Quarto. — Nota n. 24, modum celebrandi et communicandi, ab ipso Christo Domino intentum et institutum, in suæ scilicet passionis memoriam. Hanc praxim vide in fine n. 24.

Quinto. — Nota quomodo omnia realem Christi in Eucharistia præsentiam probent. Vide n. 25.

Quòd si quis esuriat, nec possit jejunus exspectare, domi suæ comedat, ne conventus vestri vertantur in occasionem damnationis, ob gulam et ebrietatem, etc.

De cæteris, ubi venero, præscribam.

34. Si quis esurit, domi manducet : ut non in judicium conveniatis.

Cætera autem, cùm venero, disponam.

Hincque collige quanta sit Catholici in sua fide securitas, n. 25, in fine.

Quantus, è contra, omni heterodoxo debeat esse tremor, ibidem. Vide observationem dogmaticam.

Sexto. — Nota n. 27 et 29, quanta sit malæ communionis enormitas.

Unde oriatur hæc enormitas, juxta Apostolum?

Apostoli verba realem Christi præsentiam in Eucharistia confirmant.

Quid faciendum ad vitandam hanc malæ communionis enormitatem, n. 28.

ANALYSIS CAPITIS DUODECIMI.

Per tria sequentia capita Corinthios instruit de Spiritûs Sancti donis: in hoc autem duodecimo capite de charismatibus, seu donis gratuitis agit, id est, gratiis gratìs datis.

Ante omnia brevem et facilem dat eis regulam, quâ dignoscant ea, seu quâ Spiritûs Sancti dona discernant ab effectibus maligni Spiritûs.

Hâc regulâ data ℣. 3. statim ℣. 4. aggreditur, spirituales Corinthiorum ægritudines circa charismata, et eorum usum, sanare.

Quia ergo apud Corinthios, in fide infirmos, charismata erant occasio superbiæ, invidiæ, dissidii; hinc in his Corinthiorum vitiis sanandis, et contrariis virtutibus insinuandis totus est Apostolus in reliquo capite.

Hinc ℣. 4, 5, 6. multoties repetit quòd hæc dona, licèt varia, ab uno tamen fonte manant, quasi dicens: Cur dissidetis ob ea quæ ab unitate profluunt?

Hinc ℣. 7. asserit quòd ad communem utilitatem dantur; quasi dicens: Cur ergo ea habentes efferuntur? ipsis enim, non propter ipsos dantur: cur non habentes, invident, cùm propter ipsosmet aliis data sint?

Hinc ℣. 8, 9, 10. enumeratis omnibus charismatibus, et in novem genera distributis, statim ℣. 11. addit quod et infrà sæpè repetit, quia necessarium ad hæc Corinthiorum sananda vitia.

Ab uno et eodem sunt spiritu: cur ergo ob ea dissidetis? hæc Deus dat pro suo beneplacito; cur ergo aut efferimini, aut invidetis? nonne suorum munerum Dominus est Deus?

Hinc ℣. 12. egregia Ecclesiæ comparatio cum humano corpore; ut, omni superbiâ, invidiâ, dissidio destructis, cunctis Ecclesiæ Corinthiæ fidelibus, velut ejusdem corporis membris, pacem, concordiam, mutuum amorem, et studium sibi invicem serviendi inspiret.

Cætera specialiùs in Commentario vide.

CAPUT DUODECIMUM.

PARAPHRASIS.

INTERIM, fratres, nolo vos Spiritûs Sancti dono latere;

Scitis quòd cùm idololatræ essetis, tunc

TEXTUS.

1. De spiritualibus autem, nolo vos ignorare, fratres.

2. Scitis quoniam cùm Gen-

CAP. XII. 1. *De spiritualibus autem....*

Hujus capitis cum præcedente connexio hæç est. Caput præcedens finiit Apostolus, dicens : Cætera ad Agapes, et sanctissimam Eucharistiam spectantia, præsens præscribam.

Hoc autem incipit, dicens :

De spiritualibus autem... id est, interim dum ad vos venero, *nolo vos* de Spiritûs Sancti donis *ignorare.*

Tunc in Baptismo, per Spiritum Sanctum baptizatis, communiter dabantur charismata spiritualia, seu dona gratuita linguarum, prophetiæ, operationum, etc., de quibus infrà : et quia circa hæc dona, eorumque usum multipliciter peccabant Corinthii, ut n. 4. dicetur, ideo sine mora illos vult de iis instrui.

2. *Scitis quoniam cùm gentes essetis...*

Hic locus, propter suam brevitatem, est obscurus : brevior autem nobis videtur et obscurus; quia nescimus quod tunc fiebat, et quod notum erat Corinthiis quibus scribebat Apostolus.

Ad ejus ergo loci intelligentiam, nobis necessariò supplendum aliquid.

Equidem multi volunt hìc Apostolum indicare gratiæ necessitatem, tum in malo vitando, tum in bono faciendo; sed quia hìc de donis gratuitis agitur, ut ex sequentibus patet, non verò de gratia sanctificante;

Hinc probabilior, et Apostolico textui conformior mihi videtur eorum conjectura, qui putant Apostolum, ante omnia, velle fidelibus Corinthiis dare notam facilem, quâ Spiritûs Sancti dona discernant ab effectibus maligni spiritûs. Ita divus Chrysostomus.

Ut hujus notæ necessitatem intelligas, et textum clariùs percipias;

NOTANDA AD INTELLIGENTIAM. — Adverte quòd plerique Corinthiorum Ethnici, et idolorum cultores aliquàndo fuerant; tuncque futurorum curiosi, sæpe sæpius ad vates ierant, qui idolis aderant.

Viderant ergo tunc sæpissime Pythones et Pythonissas.

Imò cùm ad eos scriberet divus Paulus, Corinthii erant multi Satanæ spiritu afflati, qui futura prædicebant, variisque loquebantur linguis.

Poterant autem hujusmodi divinatores, et præstigiatores fidelium cœtibus interesse, et eos perturbare.

Hinc D. Apostolus Corinthios volens de spiritualibus instruere, ante omnia necessarium judicat, brevem et facilem eis notam dare, quâ afflatos à Spiritu Sancto discernant ab afflatis à maligno spiritu. Nunc ad textum.

Scitis quòd cùm idololatræ essetis, tunc *prout ducebamini.* Scilicet seu vestrâ curiositate, seu aliorum exemplo et pravâ consuetudine, seu ipsius diaboli suggestione acti.

tes essetis, ad simulacra muta prout ducebamini euntes.

prout ducebamini, seu vestrà curiositate, seu aliorum exemplo, seu ipsius diaboli suggestione acti, ad idola muta assiduè et frequenter ibatis; (ibique à maligno spiritu afflatos videbatis.)

3. Ideo notum vobis facio, quòd nemo in spiritu Dei loquens, dicit anathema Jesu. Et nemo potest dicere, Dominus Jesus, nisi in Spiritu Sancto.

Ideo quia vidistis, et ne hos confundatis cum afflatis à Spiritu Sancto; sed ut facilè discernatis sanctè afflatos, hanc vobis trado regulam : nemo per Spiritum Dei loquens, maledicit Jesu; et nemo potest cum debita cordis reverentia Jesum Dominum suum profiteri, nisi per Spiritum Dei.

4. Divisiones verò gratia-

Equidem donorum sunt differentiæ :

Ad simulacra muta, de quibus scriptum est : *Os habent, et non loquentur.*

Euntes. Supple eratis, id est, assiduè et frequenter ibatis.

Vidistis ergo tunc, sicut et nunc videtis sæpè Pythones et Pythonissas, futura multa prædicentes, variis linguis loquentes, præstigias nonnullas operantes.

3. *Ideo.* Scilicet quia vidistis, et quotidie videtis : ne confundatis eos cum afflatis à Spiritu Sancto, sed ut breviter et facilè discernatis verè et sanctè afflatos;

Notum vobis facio, quòd nemo per Spiritum Dei loquens, seu à Sancto Spiritu afflatus, *dicit anathema Jesu;* id est, maledicit Jesu, blasphemat in Jesum.

Anathema dicitur res exsecrabilis et exterminanda : igitur anathema dicere, est rem exsecrari, maledicere, et exterminandam pronuntiare.

Et quòd *nemo potest* Dominum Jesum cum debita veneratione, et cordis affectu *dicere*, suumque Dominum profiteri, nisi per Spiritum Dei;

Facilis itaque, et brevis nota, ad discernendum à quo spiritu quis afflatus sit, hæc est : ipsum interrogate de Jesu.

Si promptè, si constanter confitetur Jesum Christum esse Filium Dei, Redemptorem hominum, et consequenter Dominum, cui parere debent omnes; hic à Spiritu Sancto est.

Si verò dicit anathema Jesu. Gr. anathema Jesum, id est, anathematizandum; si nomen ejus exsecratur, et blasphemat in ipsum; hic à spiritu maligno est.

Et hæc regula, à Divo Paulo hic tradita, conformis est illi, quam dabat S. Joan. Epist. 1. c. 4. n. 2. *In hoc cognoscitur Spiritus Dei : omnis spiritus qui confitetur Jesum Christum in carne venisse, etc.*

Jesus Christus, Filius Dei, Mediator Dei et hominum, omniumque Dominus, totius est Religionis fundamentum, et quidem unicum : *Nec enim aliud est nomen sub cœlo datum, etc.; fundamentum aliud nemo potest ponere.* Hujus Epist. c. 3, 12.

Huic fundamento qui adhæret fide, spe, charitate, Deo adhæret, Deo placet, à Spiritu Sancto est.

Huic qui non adhæret, qui non subest, qui non paret, ut Domino; Deo non adhæret, Dei non est, Spiritum Dei non habet;

Itaque cum D. Thoma credulo tandem et fideli, dicamus frequenter : *Dominus meus et Deus meus.*

Corde, non manu, Christo uniti, amemus, adoremus eum, ut Dominum et Deum nostrum. *Dominus meus et Deus meus.*

4. *Divisiones verò gratiarum...*

Datâ brevi et facili regulâ ad discernenda Spiritûs Sancti charismata, jam

idem autem Spiritus Sanctus, omnium donorum fons.

rum sunt, idem autem Spiritus :

Et ministeriorum differentiæ sunt : idem autem Dominus à quo dispensantur.

5. Et divisiones ministrationum sunt; idem autem Dominus :

Et divinarum operationum differentiæ sunt, seu diversæ sunt facultates diversa miracula patrandi :

6. Et divisiones operationum sunt;

---

quasi medicus accedit ad sanandas spirituales Corinthiorum ægritudines, circa hæc spiritualia dona, eorumque usum.

NOTA AD INTELLIGENTIAM. — Itaque nota quòd apud Corinthios, adhuc imperfectos, et in fide infirmos, charismata erant occasio superbiæ, invidiæ, dissidii.

Qui enim majora dona perceperant, adversùs alios efferebantur.

Qui nulla, aut minora tantùm habebant, adversùs eos qui majora receperant, ardebant invidiâ.

Hincque ob Spiritûs Sancti dona dissidebant plerique Corinthiorum.

Et in his eorum vitiis sanandis, contrariisque eis virtutibus insinuandis, totus est Apostolus in hoc capite, id est,

Totus in retundenda priorum superbia;

Totus in exstinguenda aliorum invidia;

Totus in inspiranda omnibus Ecclesiæ Corinthiacæ fidelibus, velut ejusdem corporis membris, pace, concordiâ, mutuo amore, et studio sibi invicem inserviendi.

Quod sedulò notandum, et præ oculis assiduè habendum, ad perfectam textûs intelligentiam.

Ecce quod spectat ad Apostoli mentem; nunc ad verba.

Divisiones gratiarum. Gr. discrimen charismatum, seu donorum gratuitorum.

Id est, equidem donorum sunt differentiæ, diversis diversa dantur; hoc uni, illud alteri, etc.

Idem autem Spiritus, scilicet Spiritus Sanctus, qui omnium illorum donorum fons est.

Quasi diceret : Multitudine quidem et varietate differunt, non auctore, qui unus et idem est Spiritus Sanctus.

Ne sit ergo inter vos divisio ob ea quæ ab unitate manant, et quæ à Spiritu Sancto, pacis auctore, procedunt.

Præterea gratiæ sunt, id est, dona gratuita, nemini debita; utquid ergo ea aliter alteri invideat? cur ob ea quis angatur animo? ab omnibus gratiæ sunt habendæ; nemini dolendum, ex D. Chrysostomo.

5. *Et divisiones ministrationum.....* Gr. discrimina ministeriorum; id est, varia quidem in Ecclesia distributa sunt ministeria, v. g., Apostolatus, Episcopatus, Presbyteratus, Diaconatus, etc.

Idem autem Dominus, scilicet Jesus Christus, Ecclesiæ Caput, Princeps, et Dominus, sub quo omnes illi varii Ministri militant et Deo serviunt : et à quo hæc omnia ministeria conferuntur.

Differentia igitur in ministerio, non in Domino.

Porrò attende ad verba *ministrationem*, seu *ministerium*, laborem et sudorem indicant : quid ergo doles, si alterum jussit plus laborare, tibi parcens, ait D. Chrysostomus?

6. *Et divisiones operationum.* Gr. ἐνεργήματα, efficaciæ, operationes. Syr.

Idem verò Deus,	Idem verò Deus, Pater æternus, fons Deitatis et potentiæ,
Qui operatur omnia in omnibus.	Qui per suam intimam præsentiam et virtutem, hæc omnia operatur in singulis illa patrantibus : uni igitur Deo, omnium charismatum auctori, gratiæ sunt agendæ; ob ea Deus laudandus, adorandus; non est autem quòd hinc quis sese efferat; nec est quòd alius invideat quia
7. Unicuique autem datur manifestatio Spiritûs ad utilitatem.	Cuicunque datur tale aliquod donum, per quod manifestatur Spiritûs Sancti virtus; non ad suam ei gloriam datur, sed ad aliorum utilitatem.

et divisiones virtutum; id est, diversæ sunt facultates operandi diversa miraculorum genera.

Idem verò Deus, Pater æternus, fons Deitatis et omnipotentiæ, qui per suam intimam præsentiam, virtutem et efficaciam, hæc omnia supernaturalia operatur in singulis illa patrantibus.

Non est ergo quòd quis ob ea sese efferat, quia alienæ virtutis est id quod operatur, et alieni muneris est id quod habet.

Non est etiam quòd quis aliis invideat; quia habentibus dantur ad communem utilitatem.

Sed est quòd omnes uni Deo, omnium donorum auctori, gratias agant; ob ea Deum laudent, ament, adorent.

Sed est præterea quòd unusquisque suo dono contentus, juxta sibi datum, et Dei beneplacitum, communi Ecclesiæ bono ministret, laboret, insudet.

7. *Unicuique autem...* id est, cuicunque autem datur tale aliquod donum, per quod manifestatur Sancti Spiritûs virtus et præsentia; non ad suam ei vanam gloriam datur, sed *ad utilitatem.* Gr. πρὸς τὸ συμφέρον. Ad id quod expedit, ait D. Hieronymus; ad id quod confert, Erasmus.

Id est, datur ut conferat, aut exerceat aliquod fideli populo utile, v. g., ut per hoc convertat infideles ad fidem, vel ut fideles confirmet in fide; itaque ad utilitatem Ecclesiæ.

Notæ litterales. — Nota in superioribus versibus totam sanctissimam Trinitatem insinuatam. n. 4. Spiritum Sanctum. n. 5. Jesum Christum. n. 6. Patrem æternum.

Quòd si primo loco Spiritus Sanctus nominatus est; et ultimo Pater æternus; hoc indicat inter divinas personas dignitatis ordinem non esse, sed perfectam æqualitatem.

Nota et quòd spiritualia dona unicuique personæ sub diversa ratione attribuuntur.

Spiritui Sancto, qui bonitas et amor est, tribuuntur ut gratiæ, seu ut gratuita, quia ex gratuita Dei bonitate manant.

Jesu Christo, Filio Dei, Ecclesiæ Domino, quam suo sanguine acquisivit et sibi gloriosam exhibuit, attribuuntur ut ministeria.

Tum quia ipsius est, ut Domini, ministeria distribuere; tum quia ipsi, et sub ipso ministrat omnis ecclesiasticus ordo.

Patri omnipotenti, totiusque potentiæ fonti, attribuuntur ut operationes, seu efficaciæ, quia ab ipso omnis virtus et operatio.

Observatio moralis. — Hinc itaque discat omnis Ecclesiæ minister, quomodo semetipsum in suo ministerio debeat intueri.

Alii quidem à Deo Patre, per Spiritum Sanctum ab eo procedentem, datur facultas altissima fidei mysteria, per altissima principia, explicandi; alii autem facultas res fidei explicandi per scientias humanas;

Alteri per eumdem Spiritum datur fides, miraculorum mater; alii donum languores et morbos sanandi.

Alii potestas insigniora faciendi miracula; Alii donum prophetandi, seu futura prædicendo,

8. Alii quidem per Spiritum datur sermo sapientiæ : alii autem sermo scientiæ secundùm eumdem Spiritum :

9. Alteri fides in eodem Spiritu : alii gratia sanitatum in uno Spiritu :

10. Alii operatio virtutum, Alii prophetia,

Omnipotentis Dei instrumentum est, in operanda animarum salute.

Jesu Christi, Ecclesiæ principis Domini minister est, in perficienda hominum redemptione.

Spiritûs Sancti, gratiarum fontis, canalis est, per quem charitas diffunditur in fidelium cordibus.

Igitur, ut instrumentum omnipotentiæ divinæ, penitùs ei subjaceat, et omnia juxta Dei beneplacitum, inspirationem et motum operetur.

Ut minister Redemptoris animarum, cum zelo laboret, vigilet, insudet in salvandis hominibus sibi commissis.

Ut gratiarum Spiritûs sancti canalis, effundat votis, verbis, exemplis; nihil sit in illo non sanctum, nihil non sanctificans.

8. *Alii quidem datur...*

Enumerat omnia illa Spiritûs Sancti dona, quibus vetus Ecclesia nobilitatur, et in novem genera distribuit.

Alii quidem à Deo Patre, per *Spiritum Sanctum*, ab eo procedentem, datur facultas explicandi altissima fidei mysteria, idque per altissima principia, v. g., sanctissimam Trinitatem, Incarnationem, etc. eo modo, quo ipse Paulus sapientiam loquebatur inter perfectos. Vide dicta hujus Epist. cap. 2. n. 7.

Alii sermo scientiæ, id est, facultas explicandi res fidei, per scientias humanas, seu per ratiocinationem, exempla et comparationes. Sicut faciunt nunc Theologi.

Secundùm, id est, per eumdem Spiritum.

9. *Alteri fides*. Non dogmatum, sed miraculorum : id est, excellens in Deum fiducia, ad quidvis ab eo impetrandum.

Fiduciæ robur, quæ juxta Domini promissum, montes etiam transferat, ait Erasmus.

Hæc fides, miraculorum mater, nascitur quidem ex fide theologica, illamque includi; sed præterea constantem dicit in Deum fiduciam, quâ confidit homo Deum hoc facturum, ut colligi potest ex Marci 9. 23. Luc. 17. 5.

In eodem Spiritu, id est, per eumdem Spiritum, ait Syrus. *Alii gratia sanitatum*. Gr. Dona sanationum, id est, donum languores et morbos sanandi per eumdem Spiritum.

10. *Alii operatio virtutum*, id est, potestas illustriora et celebriora faciendi miracula, v. g., mortuos suscitandi; quin et vivos miraculosâ morte puniendi, ut Act. 5. n. 5.

Talia miracula specialiter dicuntur virtutes δυνάμις, quia divina virtus et omnipotentia in illis maximè elucet.

Alii prophetia, id est, donum tum futura prædicendi, tum abstrusæ Scripturarum explanandi.

Alii discretio Spirituum,
Alii genera linguarum,

Alii interpretatio sermonum.

11. Hæc autem omnia operatur unus atque idem Spiritus, dividens singulis prout vult.

12. Sicut enim corpus

seu Scripturarum abstrusa explicando;
Alii sagacitas discernendi afflatus hominum, à quo sint,
Alii donum variis loquendi linguis;
Alii donum linguas peregrinas interpretandi.

Hæc autem omnia inoperatur unus et idem Spiritus Sanctus, qui, pro sua voluntate, singulis sua dona distribuit, ad commune totius Ecclesiæ bonum. Hinc ergo non est quod quis efferatur, aut invideat, aut dissideat : sed operæ pretium est ut omnes, juxta donum sibi datum, communi Ecclesiæ bono allaborent.

. Sicut enim corpus physicum, v. g., ho-

Alii discretio spirituum, id est, sagacitas discernendi afflatus hominum : à quo sint, an à Deo? an non?

Alii genera linguarum, id est, donum variis linguis loquendi.

Alii interpretatio sermonum. Gr. linguarum; donum linguas peregrinas interpretandi, seu donum interpretandi quæ alii linguis peregrinis locuti sunt.

Non enim quisquis linguam tenet; idem arcanum sensum sermonis tenet, ait Erasmus.

Hinc duo dona sunt loquendi et interpretandi linguas. Vide Estium qui citat Cajetanum.

11. *Hæc autem omnia operatur*,... id est, per vim in nobis occultam efficit; *unus et idem Spiritus*, qui pro suo arbitratu et beneplacito, singulis sua dona distribuit.

Nota litteralis et moralis. — Sæpe repetit Apostolus et quòd hæc varia dona ab uno et eodem sunt Spiritu; et quòd ea Deus pro sua voluntate confert, quia hæ veritates necessariæ ad sanandas Corinthiorum supradictas ægritudines, id est, ad eorum retundendam superbiam et exstinguendam invidiam, et omne dissidium componendum.

Quoties ergo dicit, quòd ab uno Spiritu procedunt, toties eis exprobrat. Quare ergo dividimini ob ea quæ ab uno profluunt Spiritu, et quidem pacis auctore?

Quoties dicit quòd ea Deus gratuito et pro sua bona voluntate confert, toties exprobrat superbo, quare ergo ob alienum et merè gratuitum munus inflaris?

Quoties repetit quod inæqualis hæc donorum distributio à Dei beneplacito pendet, qui sua singulis ad communem Ecclesiæ utilitatem confert; toties exprobrat invido, quare ergo tu tibi displices? quare de Dei beneplacito conquereris? tu quis es, qui Dei tui beneplacitum ægrè feras?

Aliunde, cur aliis invides quod eis propter te datum est?

Nihil est ergo, aut quod hic quispiam sibi placeat, aut displiceat, aut ab aliis dissideat; sed est quod omnes, suâ sorte contenti, Deoque grati, juxta sibi datum, communi Ecclesiæ utilitati laborent.

12. *Sicut enim corpus unum est...*

Pulcherrimâ comparatione sensibiliter ostendit quod nec majoribus ditati muneribus efferri debeant, nec qui minora tantùm habent sibi displicere, et aliis invidere, atque ab eis dissidere; sed quod omnes pacificè vivere,

minis, unum quidem est : membra tamen habet multa, singula suis locis et usibus destinata : sed ita ut hæc omnia membra unum sint corpus;

Ita et mysticum Christi corpus, unum quidem est; multa tamen et diversa membra, singulos scilicet fideles, variis donis ditatos, habet : sed ita ut omnia illa membra, seu fideles omnes, unum sint tantummodo Christi corpus, una Ecclesia.

Dixi quòd omnes fideles unum sint corpus; etenim nos omnes in Baptismo per unum et eumdem Spiritum, in idem corpus

unum est, et membra habet multa, omnia autem membra corporis cum sint multa, unum tamen corpus sunt : Ita et Christus.

13. Etenim in uno Spiritu omnes nos in unum corpus baptizati sumus, sive Judæi,

---

sibi invicem inservire, et mutuum auxilium præstare : quia scilicet omnes ejusdem corporis membra et unum corpus.

Sicut enim corpus physicum, v. g., hominis, *unum* quidem *est* corpus, *membra* tamen *habet multa*, singula suis locis et suis usibus destinata; sed ita ut hæc membrorum multitudo, unum sit tantummodo corpus.

Ita et Christus, seu Christianismus, unum est mysticum corpus, multa quidem et diversa habens membra, nimirum singulos fideles, suis variis donis ditatos et officiis destinatos; sed omnia illa mystica membra simul sumpta, id est, omnes simul fideles, unum sunt tantummodo mysticum Christi corpus, una Ecclesia.

Debent ergo non efferri, non invidere, non dissidere; sed uniri, sed mutuo diligere, mutuo compati, sibi invicem inservire.

13. *Etenim in uno Spiritu.....*

Duo jam dixit de Ecclesia, mystico Christi corpore; scilicet quod unum sit corpus et quod multa et varia habeat membra : hæc duo nunc successivè probat in sequentibus versibus.

At primo quidem ostendit hìc quod sit unum corpus, simul et explicat quando et quomodo facta sit unum corpus, nempe in Baptismo.

Etenim nos omnes fideles, sive Judæi, sive ethnici, sive servi, sive liberi, Baptismo insiti sumus et incorporati in Christo, factique sumus unum Christi corpus; idque per unum et eumdem Spiritum, qui nobis tunc infusus est.

Et omnes in uno Spiritu potati sumus. Gr. in unum Spiritum, etc. Syr. et nos omnes unum Spiritum hausimus. Ambrosius unum Spiritum potavimus.

Quod dupliciter intelligi potest : vel de spirituali potatione Spiritûs Sancti, quo sumus omnes infusi et irrigati in Baptismo, vel de haustu gratiæ Spiritûs Sancti, seu de haustu Spiritûs Christi, per potationem calicis eucharistici.

Utrumque sensum affert et approbat D. Chrysostomus.

Omnes uno Spiritu potati sumus, id est, inquit Chrysostomus, venimus ad eamdem mysteriorum imitationem, eâdem mensâ fruimur.

In unum corpus baptizati sumus, et unam largitus est mensam, et unam dedit irrigationem. Idem Sanctus Chrysostomus.

Sed cur non dixit : Eodem corpore nutrimur, et eumdem bibimus sanguinem?

sive Gentiles, sive servi, sive liberi : et omnes in uno Spiritu potati sumus.

compacti sumus, sive Judæi, sive ethnici, sive servi, sive liberi, et omnes eumdem Spiritum hausimus.

14. Nam et corpus non est unum membrum, sed multa.

Dixi quòd Ecclesiæ corpus multa habeat membra : etenim hoc de ratione corporis organici est, quod mancum, et ad omnia inutile foret, si unum esset tantummodo membrum; et quod necessariò multa et varia situ et officio membra requirit : hinc in Ecclesia sunt superiora, media, inferiora membra; at omnia æqualiter Christi membra.

15. Si dixerit pes : Quo-

Si pes, pars inferior corporis, dixerit,

Quia cùm dixit de Spiritu, utrumque significavit et sanguinem et carnem, per utrumque enim uno Spiritu potamur. Idem sanctus Pater.

Juxta hanc interpretationem. quæ maximè naturalis videtur, de eucharistico potu hìc agitur, sicut priùs de Baptismo actum est; sensusque est, quòd nos omnes unum et eumdem Christi Spiritum potavimus; scilicet, cùm ex calice eucharistico sanguinem ejus bibimus.

Itaque non tantùm in unum Christi corpus nati et incorporati sumus per Baptismum; sed etiam eàdem escâ, putà carne et sanguine Christi, alimur omnes in Eucharistia.

Idem corpus sumus, eodem Christi Spiritu vivimus, eàdem alimur escâ, sanctissimâ Eucharistiâ; unum ergo sumus omnes; sumus tamen et multa.

14. *Nam et corpus non est unum membrum*... Ad perficiendam incœptam Ecclesiæ cum corpore humano comparationem, restat probandum quod Ecclesiæ corpus, sicut et corpus humanum, multa et varia habet membra. At quia hoc per se clarum et evidens est, nec eget probatione, altiùs assurgit Apostolus, affirmans generaliter hoc de ratione corporis esse.

Nam corpus organicum *non est unum* tantummodo *membrum;* mancum enim et ad omnia inutile foret : sed necessariò multa et varia requirit membra, distincta et differentia loco et munere, alia superiora, alia interiora; ita tamen ut omnia sint æqualiter corporis membra, æqualiter de corpore et æqualiter omnia simul unum et idem corpus.

Hoc generaliter affirmans Apostolus, affirmat et speciatim quod probandum habet de Ecclesia, scilicet, quod necessariò Ecclesiæ corpus habet multa et varia et diversa membra, situ et officio differentia, superiora, media, inferiora; ita tamen ut omnia sint æqualiter corporis Christi membra, de Christi corpore, et omnia simul unum Christi corpus.

Ecclesia ergo, Christianismus, sicut et corpus naturale; unum est et multa.

Hoc posito, recordare nunc scopi apostolici, scilicet, spirituales Corinthiorum ægritudines circa charismata sanare, aliorum superbiam retundere aliorum invidiam exstinguere, omnibus concordiam, mutuum amorem, et studium sibi invicem inserviendi inspirare, ut jam dictum est n. 4.

Jam verò artem mirare, quâ hæc omnia perficit.

15. *Si dixerit pes : Quoniam*...

Aggreditur primò inferiorum Ecclesiæ Corinthiacæ membrorum sanationem.

Fideles qui nulla dona receperant, aut qui minoribus tantùm erant donati, sua sorte non contenti, obmurmurabant, et conquerebantur quasi essent à corpore extranei.

quia locum medium non habeo, sicut manus; non sum de corpore : an propterea de corpore non est? minimè : quia non situs membrum facit, sed unio cum corpore. Per pedem, intellige infimas Ecclesiæ Corinthiacæ partes, seu fideles infimis locis et officiis deputatos, quos sub hac figura arguit, quòd obmurmurabant; simul et solatur, asserens quòd æqualiter ac alii, sint de corpore Christi.

Et si auricula sortem suam deplorans, dicat : Non sum oculus, ideo à corpore sum extranea; an ideo non est pars corporis? minimè, propter rationem, n. 15. dictam. Per aurem, intellige discipulos, dono sapientiæ et scientiæ privatos, sapientibus, doctis et Doctoribus invidentes : hos ergo arguit et solatur, sicut pedes, n. 15.

Si totum corpus ad oculum esset redac-

niam non sum manus, non sum de corpore : num ideo non est de corpore?

16. Et si dixerit auris: Quoniam non sum oculus, non sum de corpore : num ideo non est de corpore?

17. Si totum corpus ocu-

Ut hos Apostolus arguat et simul instruat, atque soletur, per prosopopæiam indúcit inferiores et minùs præcipuas corporis partes, suà sorte non contentas, sed murmurantes, et sese conquerentes, quòd aliæ ipsis sint majores et præstantiores :

Si pes, pars corporis inferior; *si pes*, inquam, totius corporis onere gravatus, *dixerit* : quia locum medium non habeo, sicut manus; ideo non sum de corpore;

An propterea de corpore non est? minimè, quia non situs, nec officium faciunt membrum corporis, sed unio cum corpore, et informatio ab eadem anima.

Sub hac figura Paulus infimas Ecclesiæ Corinthiacæ partes, id est, fideles inferioribus locis et ministeriis destinatos alloquitur.

Arguit eos, quòd animadvertentes alios superioribus locis et officiis deputatos, obmurmurabant; et suorum ministeriorum pertæsi, conquerebantur quòd essent quasi à Christi corpore extranei.

Hos autem sic arguit, ut doceat et soletur, affirmans quòd non minùs sint de Christi corpore, quàm qui superioribus locis et officiis sunt destinati, quia locus et munus non faciunt Christi membrum, sed unio cum Christo.

16. *Et si dixerit auris.....* Hunc versum eodem modo ac superiorem explica, per aurem intellige audientes, discipulos, intelligentià et scientià privatos, obmurmurantes quòd docti, sapientes doctoresque non sint.

Itaque omnes hìc invidos et obmurmurantes alloquitur sub hac figura, quasi diceret :

Obmurmuratis vos, qui nulla, aut qui minora tantùm dona recepistis; aliosque suspicientes, et ipsis invidentes, dejicimini, et vos quasi à Christi corpore alienos reputatis.

Sed bono estote animo, etenim nec situs, nec munus, sed unio cum Christo, facit membrum Christi.

Itaque hanc unitatem servantes, fide, spe, charitate, non curate de loco et de officio, sed vestrà sorte contenti; Deique voluntati submissi, vestro fungimini munere.

17. *Si totum corpus oculus...*

lus : ubi auditus? Si totum auditus : ubi odoratus?

tum; ubi id per quod audiendum? si nihil nisi aures, ubi nares? Eosdem docet speciatim quod necessaria sit membrorum varietas, quam docuit in genere, n. 14.

18. Nunc autem posuit Deus membra, unumquodque eorum in corpore sicut voluit.

Propterea Deus varia membra posuit in corpore, quorum unicuique locum suum et munus, pro sua voluntate, non pro merito, dedit.

Hoc et de mystico Christi corpore intellige, quod Deus varietate membrorum instruxit, et unumquodque membrum suo loco et officio destinavit, ut illi placuit : eos ergo docet suo loco et dono contentos esse, et Dei voluntati submissos.

19. Quòd si essent omnia unum membrum, ubi corpus?

Quod si nunc omnia membra in unum redigerentur, ubi corporis harmonia?

Eosdem pergit instruere et solari, ipsis speciatim dicens, quòd non possint omnes superiores et nobiliores partes esse, sed necessarium sit ad corporis utilitatem et decorum, ut aliæ sint.

Si totum corpus ad oculum redactum esset, ubi id per quod audiendum? si nihil nisi aures, ubi nares? Idem intellige de mystico Christi corpore; si omnes essent doctores, ubi discipuli? si omnes docentes, ubi audientes? hoc foret incongruum.

18. *Nunc autem posuit Deus.*

Ut doceat eos suo loco et officio contentos, communi Ecclesiæ bono pro viribus suis laborare, recurrit ad Dei voluntatem jam sæpè allegatam.

Sicut Deus pro sua voluntate varia membra posuit in humano corpore; sicque collocavit ea omnia, et ad suum proprium destinavit officium, ut, si locum aut munus mutaveris, corpus universum perdideris;

Ita et de mystico Christi corpore : Deus illud varietate membrorum et diversitate donorum instruxit; unumquodque membrum suo loco et muneri destinavit.

Itaque ne examines cur sic? et cur non sic? sufficiat tibi scire quòd Deus ita voluit.

Dei voluntatem adora, penetrare ne tentaveris.

Dominus est : illi ergo subjicere; divina voluntas sit tuæ voluntatis regula; illi totaliter submissus, tuâque sorte contentus, labora pro tuo modulo.

Pes sit suo loco et munere contentus, quia sic voluit Deus, omnium creator et dominus.

Sic autem voluit, quia est conducibile.

Proderit tibi inferiorem fuisse, et ob id Deum laudabis in æternum.

19. *Quòd si essent omnia unum membrum...*

Repetit quod jam pluries dixit, scilicet in mystico Christi corpore, sicut et in corpore naturali, necessariam esse membrorum diversitatem : hoc dixit n. 14, n. 17.

Sed hìc novo modo et sensibiliori, suppositione facta,

Quòd si nunc, per Dei omnipotentiam, omnia corporis membra in unum redigerentur : ubi foret corpus? ad quid utile? non esset corpus organicum, sed mancum et inutile.

Idem intellige de mystico Christi corpore.

Non ita se res habet : sed per Dei voluntatem nunc multa quidem sunt membra, loco et officio diversa ; sed ita tamen, ut omnia simul unum sint corpus. (Resumptio probatorum à n. 12.)

Non potest autem oculus, quia situ altior, et officio nobilior, prudenter et verè dicere manui, situ minùs altæ et officio minùs nobili : Operâ tuâ non indigeo. Neque caput, pars corporis suprema, pedibus, velut extremis, dicere : Non estis mihi necessarii.

Hic sub figura oculi et capitis, pungit sublimiores, in sua sublimitate tumidos ; quorum fastum deprimit, indicans, quod eis necessarii sunt illi quos velut viles spernunt.

20. Nunc autem multa quidem membra, unum autem corpus.

21. Non potest autem oculus dicere manui : Operâ tuâ non indigeo, aut iterum caput pedibus : Non estis mihi necessarii.

Incongruum foret sanè maximum, si omnia charismata ad unum redigerentur, sive darentur omnibus omnia, sive uni tantùm darentur omnia.

20. *Nunc autem multa..... Nunc autem* per Dei voluntatem non ita se res habet, sed Ecclesia, sicut et corpus naturale, *habet multa quidem membra*, sed sic multa, ut omnia simul sint *unum corpus*, et omnia sigillatim sint unius et ejusdem corporis membra; et æqualiter membra, sive superiora sint, sive media, sive interiora.

Hic itaque versus est quasi resumptio propositionis n. 12. factæ, et huc-usque per partes probatæ.

Unde concludendum restat, quòd parum refert quo in loco aut officio quis sit constitutus; sed maximè refert et unusquisque, Dei voluntatem adimplens, suo munere, juxta Dei donum, fungatur.

Multa sunt unum, et unum multa : ubi est ergo differentia ? ubi est quod exsuperat, et ubi est quod est minus ? D. Chrysostomus.

21. *Non potest autem oculus....* Castigatis, instructis et solatio sublevatis Ecclesiæ Corinthiacæ minoribus, seu iis qui minoribus donis erant affecti; nunc sermonem dirigit ad eos qui majoribus charismatibus acceptis, intumescebant et vanitate tumidi, adversùs inferiores insolescebant.

Ut autem horum fastum et arrogantiam deprimat, ostendit quòd hi, quos ut viles spernunt, sint et ipsismet majoribus et toti Ecclesiæ maximè necessarii.

Non potest prudenter et verè, *oculus*, quia situ altior et officio nobilior, *dicere manui*, quia loco minùs alto, et officio minùs nobili, *operâ tuâ non indigeo.*

Etenim manus, multa et quidem necessaria oculo præstat obsequia, quæ sibi ipsi oculus non potest exhibere, v. g., tuetur eum, ne lædatur; læsum curat et sanat.

Sub hac oculi figurâ doctores et contemplativos, seu sapientiæ et scientiæ donis ditatos alloquitur, eosque monet, quòd licèt officio sint activis sublimiores, horum tamen indigent operâ ; sicut Maria sedens et audiens verbum Domini, indigebat ministerio Marthæ, ait D. Thomas.

Aut iterum caput, superiori loco collocatum, *non potest dicere pedibus*, in infimo positis, *non estis mihi necessarii.* Etenim sine pedibus, caput de loco non posset dimovere; sine motu autem pleraque sua consilia non posset peragere.

22. Sed multò magìs quæ videntur membra corporis infirmiora esse, necessariora sunt.

23. Et quæ putamus ignobiliora membra esse corporis, his honorem abundantiorem circumdamus : et quæ inhonesta sunt nostra, abundantiorem honestatem habent.

Tantùm abest ut ullum corporis membrum, tanquam inutile, despici possit; quin imò quæ videntur imbecilliora, sunt magìs ad vitam necessaria, quàm pleraque robustiora.

Hinc ea quæ vulgo putantur minùs honesta, majori et uberiori ornatu circumdamus extrinsecùs : et ea quæ pudenda vocantur, majori curâ tegimus. Sic infirmi, vilibus deputati, talentis, ut videtur, destituti; imò et aliquâ infamiâ notati, sed humiles, contriti, sanctificati per pœnitentiam, contemni non debent : sed cum charitate foveri, ornari et conservari, quia sæpe Deo chariores, et Ecclesiæ utiliores, suis scilicet precibus.

Sub capitis figura prælatos alloquitur Apostolus, eosque monet, quòd inferiorum suorum operâ sic indigeant, ut sine illis non possint pleraque sua opera adimplere, ita ut ipsimet forent inutiles.

Omnibus ergo sublimioribus, per caput et oculos figuratis, et in sua sublimitate tumentibus dicit :

Dignitatem spectatis, ad necessitatem non attenditis. Attendite itaque quòd à seipsis pendeant et mutuis auxiliis egeant omnia unius corporis membra.

Etiam vilissimorum membrorum operâ, imo etiam ornatu, tam caput, quàm totum corpus indiget; pede enim uno claudicante, claudicat plenitudo Ecclesiæ : supercilium unum abrasum totam faciem miro modo deformat. D. Chrysostomus.

Ferrum potest, quod non potest aurum, ait Ambrosius.

22. *Sed multò magìs quæ videntur.*

Quasi non sufficiat dixisse, quòd inferiores sint ipsis superioribus necessarii, addit et quòd toti corpori Ecclesiæ sint maximè necessarii; et ideo non contemnendi, sed cum charitate fovendi.

Quæ videntur infirmiora, imbecilliora, utpote nullâ firmitate prædita, v. g., cerebrum, intestina, sunt multò magìs ad vitam necessaria, quàm pleraque robustiora.

Sine ossibus multis conservatur vita, sine cerebro aut intestinis conservari non potest.

23. *Et quæ putamus ignobiliora.*

Ad quam necessitatem attendentes, *ignobiliora.* Gr. magìs inhonorata, seu honoris vacua, v. g., pedes, et quæ sub ventre, quæ inserviunt egestioni, honore uberiori, id est, ornatu majori extrinsecus circumdamus.

Honor, hìc, vestitus, ornatus.

Et quæ inhonesta... indecora, quæ vocamus pudenda, genitalia. His plus decoris adjungimus, seu illa majori curâ tegimus.

Rectè dixit, *quæ videntur, quæ putamus...* Nihil enim in nobis est ignobile et inhonestum : quia opus est Dei.

His verbis et similitudinibus docet Apostolus non modò minores, infirmos, senes, pauperes, omnibus, ut videtur, donis et talentis destitutos; sed etiam aliquâ notâ infames, verùm pœnitentes, contritos, humiles; hos, inquam, omnes contemni non debere; sed foveri, conservari, ornari, quia

Quæ autem in nobis sunt per se decora et honesta, nullis egent ascititiis ornamentis : sed Deus hâc temperaturâ corporis nostri membra moderatus est; ut eis, quibus decus deerat, majorem ornatum tribueremus.

Idque, ut inter omnia corporis membra nullum sit dissidium; sed ut omnia pari in sollicitudine sese vicissim tueantur et adjuvent.

Et ut tanta sit inter illa omnia dilectio et concordia, ut si quid patitur unum,

24. Honesta autem nostra nullius egent : sed Deus temperavit corpus, ei, cui deerat, abundantiorem tribuendo honorem.

25. Ut non sit schisma in corpore, sed idipsum pro invicem sollicita sint membra.

26. Et si quid patitur unum membrum, compatiuntur om-

---

sæpè Deo gratiores et ideo Ecclesiæ, suis precibus et meritis sunt maximè necessarii.

Observatio moralis. — *Quæ videntur infirmiora...*

Quæ putamus ignobiliora...

Homo videt ea quæ parent, Deus autem cor intuetur.

Hinc tam sæpè falsum et fallax judicium hominis.

Hinc quantùm cœlum distat à terra, tantùm cogitationes Dei differunt à nostris.

Deus sæpè pluris facit quos contemnimus, et spernit quos magni facimus.

Nullum itaque spernamus, omnes Dei judicio relinquamus; interim per charitatem et humilitatem foveamus, curemus, adjuvemus, honoremus, ornemus eos maximè, qui despecti et derelicti videntur.

Quàm sæpè, qui viles et contemptibiles apparent hominibus; Deo sunt gratissimi!

Quàm sæpè quos ut infames aspiciunt homines, quia quâdem aliquando maculâ notati, sed nunc sanctificati, humiles et contriti, Deo sunt plerisque gratiores, et toti Ecclesiæ, suis meritis et precibus utiliores!

Qui minora dona Spiritûs Sancti acceperunt visibilia, eis plerumquè Deus maximam largitus est invisibilem gratiam, ait Gagnæus.

24. *Honesta autem nostra...* facies, oculi, manus non egent ascititiis ornamentis, quia per se decora. Hoc addit, ne quis majorum lædatur ob dicta superiùs.

Sed Deus, rerum omnium auctor, *temperavit.* Gr. contemperavit. Italicè diceremus, *ha bilanciato è contrapesato*, ait Menochius : nos autem gallicè, *il a contrebalancé;* id est, hâc temperaturâ moderatus est *corpus nostrum*, seu corporis nostri membra, ut eis, quibus à natura decus deerat, majorem tribueremus ornatum.

Dicitur autem Deus hoc fecisse, scilicet per instinctum quem nobis dedit, membra quæ minùs videntur dignitatis habere, et quorum officium vilius est, diligentiùs tegendi, et majori ornatu honorandi, ut quibus à natura deerat, daretur ab arte.

25. *Ut non sit schisma...*

Idque ut inter omnia corporis membra, non sit dissidium, sed è contrà, mutua concordia, sollicitudo, dilectio, ad auxilium sibi mutuò præstandum. Omnia in unum conspirent, in commune consulant.

26. *Et si quid patitur unum membrum...*

Reverà quando unum patitur, compatiuntur cætera, et quando unum honore afficitur, cætera lætantur.

nia membra : sive gloriatur unum membrum, congaudent omnia membra.

compatiantur cætera; et si quando unum honore afficitur, cætera congaudeant.

Ita sit inter vos, ejusdem corporis membra; non sit dissidium, sed mutua dilectio, mutuum auxilium.

27. Vos autem estis corpus Christi, et membra de membro.

Vos omnes estis corpus Christi, et singuli vestrûm estis ejusdem corporis membra : at connexa, ab invicem dependentia; et ideo mutuis vos invicem officiis adjuvare debetis.

28. Et quosdam quidem posuit Deus in Ecclesia;

Et sicut in corpore naturali Deus pro sua voluntate varia membra posuit, eaque variis usibus destinavit; ita et in mystico Christi corpore voluit varia esse membra et varia charismata.

Primùm Apostolos,

Ac primo quidem loco collocavit Apostolos, Christi legatos;

Secundò Prophetas,

Secundo Prophetas, qui futura prævident, et occulta detegunt;

Hanc eamdem concordiam, unionem, affectum, sibi invicem inserviendi studium omnibus insinuat et superioribus et inferioribus.

Omnes ergo in his versibus alloquitur, ut patet ex sequentibus. Tria autem exigit, ut ait D. Chrysostomus; scilicet non abscindi, sed exactè esse unitos : alterum alterius similiter curam gerere : existimare communia ea quæ accidunt.

27. *Vos autem estis corpus Christi...*

Ne quis ignoret ad quid hæc superiora dixerit, explicat expressè et comparationem applicat.

Vos omnes *estis corpus Christi* mysticum, et singuli vestrûm membra estis.

Membra de membro, ἐν μέλους, id est, commembres, compartes ejusdem corporis, membra connexa et ab invicem dependentia, et ideo mutuis inter vos officiis adjuvandi.

Gr. Hodiernus habet, membra ex parte, ἐκ μέρους, id est, pars membrorum. Sicut enim vos, ô Corinthii, non estis soli corpus Christi; sic nec omnia Christi membra estis. Sunt enim et alii fideles membra Christi.

Syr. membra in loco vestro.

Juxta hanc lectionem quam sequitur D. Chrysostomus, sensus est : Singuli vestrûm estis membra particularia Christi suo loco et officio destinata, juxta diversa dona vobis à Deo collata.

28. *Et quosdam quidem posuit Deus.*

Sicut n. 18. dixit de corpore naturali : *Nunc autem posuit Deus membra...* sic et de mystico Christi corpore, seu Ecclesiâ, dicit, et *quosdam quidem posuit Deus...* ut indicet quòd à Dei voluntate nata sit diversitas locorum et donorum; et ideo unusquisque Dei voluntati submissus, suo loco et officio sit contentus.

Primùm Apostolos. Hæc est prima dignitas Ecclesiæ : post Christum sunt Ecclesiæ fundamenta, Ecclesiarum principes, fidei satores, capita fidelium et duces, patres primarii, religionis fundatores.

Secundò Prophetas. Sunt quasi oculi, qui occulta detegunt et futura prævident.

Tertio Doctores, qui doctrinam Evangelicam exponunt populo;

Quarto, qui virtute divinâ præditi, mirabilia perpetrant;

Quinto, qui donum habent ægrotos divinitus sanandi;

Sexto, qui afflictis, auctoritate, consilio, operâ subveniunt;

Septimo, qui temporalium rerum regimini præsunt;

Octavo, qui variis loquuntur linguis;

Denique, qui eas interpretantur.

Numquid omnes Apostoli? etc. Numquid omnes? etc.

Minimè, quia sicut *si totum corpus oculus, etc.*, n. 17 : et sicut *si omnia* membra *in unum redigerentur, ubi corpus?* n. 19. Ita, si omnia Ecclesiæ membra et charismata ad unum redigerentur, ubi mystici corporis Christi harmonia? necessaria est membrorum, et donorum diversitas : hanc diversitatem Deus pro suo arbitratu distribuit; unusquisque sit suo loco et officio contentus; unusquisque pro suo dono commune bonum promoveat, juxta Dei beneplacitum.

Tertiò Doctores,

Deinde virtutes,

Exinde gratias curationum,

Opitulationes,

Gubernationes,

Genera linguarum,

Interpretationes sermonum.

29. Numquid omnes Apostoli? numquid omnes Prophetæ? numquid omnes Doctores?

30. Numquid omnès virtutes? numquid omnes gratiam habent curationum? numquid omnes linguis loquuntur? numquid omnes interpretantur?

Tertiò doctores, qui quasi lingua, doctrinam ab Apostolis acceptam exponunt populo.

Deinde virtutes, seu miraculorum patratores, sunt quasi manus.

Exinde gratias curationum, id est, qui donum habent morbos sanandi.

Opitulationes. Qui fratribus suis in infirmitate, aut necessitate opitulantur, non miraculosè eos sanando, sed operâ, verbis, eleemosynis : sunt ergo qui opera misericordiæ corporalia et spiritualia exercent.

Gubernationes, id est, administratores rerum temporalium quæ à fidelibus offerebantur pro pauperibus.

Alii intelligunt rectores animarum seu directores.

Genera linguarum, id est, peritos variorum idiomatum, seu donum variis linguis loquendi. Notat D. Chrysostomus, quòd ubique dono linguarum, quod pluris faciebant Corinthii, D. Paulus ultimum locum dedit.

Interpretationes... donum illas interpretandi. Vide dicta, n. 10.

29. *Numquid omnes Apostoli...*

Non tam est interrogatio, quàm negatio : interrogando enim negat.

Mens itaque Apostoli est affirmare de mystico Christi corpore, quod de naturali corpore dixit, necessariam esse membrorum et donorum diversitatem.

Si totum corpus oculus, ubi auditus? n. 17.

Si omnes essent Apostoli, ubi eorum discipuli? si omnes doctores, ubi audientes?

31. Æmulamini autem charismata meliora.	Inter hæc autem charismata, zelate, et à Deo expetite, non majora, et ex vulgi judicio pluris æstimata, sed potiora et utiliora vobis et Ecclesiæ.
Et adhuc excellentiorem viam vobis demonstro.	Sed et præter hæc à me hucusque enumerata, superest via quædam excellentior, et quam vobis jamjam monstrabo : hæc est charitas Dei, et proximi, propter Deum; quæ omnibus charismatibus supra modum præcellit, ad Deum ducit, et in cœlum evehit, et sine qua nihil prosunt cætera.

Sed nihilominus omnes æqualiter sunt Christi membra, de Christi corpore, Christi corpus.

Omnes sunt commembres, membra connexa, et à se invicem dependentia; quorum unumquodque mutuo aliorum auxilio opus habet.

Hæc autem dicuntur, ut unusquisque suo loco et officio contentus, pro suo dono commune bonum Ecclesiæ promovere studeat.

31. *Æmulamini autem charismata...*

Syr. quòd si zelo teneamini donorum ampliorum, ego adhuc ostendam vobis viam præstantiorem.

Sensus est : quoniam æmulamini charismata, studete meliora, id est, Ecclesiæ utiliora consequi.

Hunc sensum conditionatum præfert Estius.

Alii simpliciter, zelate, id est, desiderate, à Deo expetite non majora, sed meliora, id est, utiliora vobis et Ecclesiæ; ad hæc nitamini.

Et adhuc excellentiorem... sed omnibus his à me enarratis charismatibus, excellentiorem viam jamjam vobis demonstrabo, charitatem scilicet, quæ *via* est ad Deum, ad sanctitatem, ad gloriam æternam.

Hæc cæteris donis non modò præcellit; sed et ita illa omnia perficit, ut sine illa nihil prosint ad salutem.

Charitas *via* dicitur, quia per illam necessariò incedendum ad patriam, vel à scopo aberrandum : at *via* regia, communis, omnibus aperta, omnibus proposita.

Charismata aliquibus dantur, multis non dantur; charitas omnibus offertur, nobis perpetuò potest adesse.

Charismata propter alios dantur; non semper nos Deo gratos reddunt; charitas nobis propriè datur, nos sanctificat, nosque Deo semper gratos efficit.

Hinc *via* est, ut ait Apostolus, καθ' ὑπερβολὴν, supra modum, et per excessum, aliis excellentior.

Hic versus transitus est à charismatibus ad charitatem : hinc aliqui hic incipiunt caput decimum tertium.

Corollarium pietatis, seu in hoc capite 12. *ad pietatem maximè notanda, et ad praxim redigenda.*

In hoc capite aliqua sunt speciatim ad Ecclesiæ Ministros attinentia; alia ad quoslibet Christianos; aliqua inferioribus convenientia; alia superioribus : itaque,

Primo. — Omnis Ecclesiæ Minister notet ægritudines quæ circa ministe-

rium contingere possunt; hæ sunt, superbia, invidia, dissidium, inertia; easque vitet, n. 4.

Notet et earum ægritudinum medelam, n. 10.

Notet denique praxim apostolicam, quâ suo ministerio fungi debet, nimirum ut omnipotentis Dei instrumentum; ut Redemptoris hominum Minister; ut Spiritûs sanctificantis organum, et quasi canalis, n. 7.

Secundo. — Omnes baptizati ex pulchra similitudine, de qua à versu duodecimo usque ad finem capitis, discant,

Primò se æqualiter omnes esse membra Christi, licèt situ et officio diversa, n. 5, et ob hunc honorem unusquisque Deo gratias agat.

Secundò discant quòd nec locus, nec munus faciant Christi membrum; sed unio cum Christo : studeant ergo Christo uniri frequenter et intimè, non tantùm per habitum fidei, sed et per actus continuos fidei, spei et charitatis, n. 16.

Tertiò, sciat unusquisque quòd per Dei voluntatem suum locum et officium habet; hincque Dei, Creatoris omnium, voluntati subditus, suo statu sit contentus, et in eo Deum glorificet, n. 18.

Tertio. — Sciant inferiores, quòd eis proderit inferiores fuisse; aliis itaque non invideant, nec de suo statu obmurmurent : sed Dei voluntatem adorantes, et facientes, pro suo modulo serviant supremo rerum omnium Domino, n. 18, 19.

Quarto.—Superiores ex n. 21, 22, 23, discant quòd nullum debeant spernere, nec adversùs inferiores intumescere.

Primò, quia à Deo sunt quod sunt.

Secundò, quia ad aliorum utilitatem sunt quod sunt.

Tertiò, quia aliorum operâ sic indigent, ut sine illis sua non possent officia peragere.

Quartò, quia sæpe illi, quos viles reputant, Deo sunt gratissimi, et Ecclesiæ utilissimi, n. 13.

Omnes itaque simus per charitatem uniti, alter alterius curam gerat, omnia arbitremur inter nos communia, tanquam ejusdem corporis membra.

ANALYSIS CAPITIS DECIMI TERTII.

Charitatis, super omnia charismata, præcellentiam demonstrat ob tria : primò, quia maximè necessaria : sine charitate cætera non prosunt; secundò, quia maximè utilis cætera specialem aliquam utilitatem habent, charitas omnimodam; tertiò, quia maximè durabilis : cætera in hac vita durant, charitas in æternitate permanet.

Tribus primis versibus maximam charitatis necessitatem probat : sine ipsa nec donum linguarum, etiam universalissimum, nec prophetiæ perfectissimum, nec scientiæ evidentissimum, nec fidei, montes etiam transferentis, nec opitulationis beneficentissimum prosunt : tanta est charitatis necessitas.

℣. 4, 5, 6 et 7. omnimodam probat charitatis utilitatem; omnia vitia removet, omnia bona operatur : sic autem charitatem per effectus et officia depingit, ut et Corinthiis remedium præbeat suis infirmitatibus sanandis aptissimum.

In reliquo capite perpetuam charitatis durationem asserit : cæterorum autem destructionem et ratione et similitudinibus probat.

CAPUT DECIMUM TERTIUM.

PARAPHRASIS.

Etsi linguis omnibus loquar, non solùm hominum, sed et Angelorum, id est, omnibus linguis quæ sunt, aut esse possunt, seu in terris, seu in cœlis; charitatem autem non habeam, factus sum sicut æs resonans, aut cymbalum inaniter tinniens: hoc mihi inutile.

Supponamus aliquid dono linguarum præclarius: licèt habeam donum prophetandi perfectissimum,

Licèt et simul habeam sapientiæ donum, per quod omnia fidei mysteria, etiam altissima, noverim;

TEXTUS.

1. Si linguis hominum loquar et Angelorum, charitatem autem non habeam, factus sum velut æs sonans, aut cymbalum tinniens.

2. Et si habuero prophetiam,

Et noverim mysteria omnia,

Cap. XIII. 1. *Si linguis hominum...*

Viam aperit omnibus aliis excellentiorem, quam in fine præcedentis capitis promisit.

Hæc via charitas est, quam super omnia charismata præcellere probat: et quia donum linguarum Corinthii pluris faciebant, hinc Apostolus, qui in præcedenti capite quasi Corinthiorum judicium damnans, hoc linguarum donum in ultimo loco semper collocavit, in hoc capite, Corinthios pariter perstringens, à dono linguarum charitatis præcellentiam incipit ostendere.

Si linguis omnium hominum, seu nationum ubique terrarum degentium, loquar; imò *si linguis Angelorum*, id est, linguâ omnibus humanis præstantiore loquar.

Hyperbole est significans per exaggerationem linguas, seu idiomata quæ sunt, aut esse possunt, sive in terra, sive in cœlo.

Charitatem autem non habeam, factus sum velut æs resonans, aut cymbalum tinniens, ἀλλαλάζον, vox ficta ex similitudine soni reciproci, et undantis æris concavi, sicut *taratantara* ex sono tubæ, ait Fromondus.

Sicut hæc strepitum quidem edunt, forsan, et audientem delectant, sed inutiliter sibi laborant; nisi quòd seipsa, dum crepant, deterunt; ita et ego sine charitate omnibus loquens linguis, factus sum homo inanis et vanus, mihi infructuosus, licèt aliis forsitan non ingratus et inutilis.

Sola cordis lingua charitas, auditur à Deo, ipsi grata est, et nobis utilis.

2. *Et si habuero prophetiam...*

Crescit oratio; prophetiæ donum pluris æstimandum est, quàm donum linguarum, ut in capite 14, n. 1, dicetur.

Supponamus itaque quòd prophetandi donum habeam perfectissimum, sive ad futura prædicenda, sive ad scripturas abstrusiores explicandas.

Adde quòd et per sapientiæ donum, omnia etiam altissima fidei mysteria intelligam:

Imò et quòd per scientiæ donum, illa aliis intelligenda, et quasi palpanda proponam.

Adde tandem quòd tantam tamque intensam fidem habeam, ut montes transferre possim, resque insolitas et stupendas efficere:

Et omnem scientiam;	Licèt et habeam præterea scientiæ donum, per quod hæc mysteria, cæteris quasi palpanda, proponam;
Et si habuero omnem fidem, ita ut montes transferam:	Licèt denique tantam fidem habeam, ut montes per illam transferre possim, resque stupendas efficere;
Charitatem autem non habuero, nihil sum.	Si tamen charitas mihi desit, nullius sum apud Deum meriti.
3. Et si distribuero in cibos pauperum omnes facultates meas,	Omnibus supradictis addo: Etsi tanta mihi sit opitulationis dos, ut omnes meas facultates pauperibus nutriendis distribuam;
Et si tradidero corpus meum, ita ut ardeam:	Imò si corpus meum, pro sublevandis miseris, flammis exposuero, ita ut vivus comburar:
Charitatem autem non habuero, nihil mihi prodest.	Si hæc sine charitate faciam, aut patiar, nihil mihi proderunt ad salutem: charitas ergo est omnium maximè necessaria.

Si tamen charitatem non habuero, nullius apud Deum ero pretii, nulliusque meriti.

Ista quidem magna sunt, sed ego nihil sum. Augustinus.

3. *Et si distribuero...*

Magnum sane et rarum est omnia sua in pauperum usus erogare: majus et rarius est corpus suum rogo tradere comburendum.

Licèt tamen omnes meas facultates, non partem tantùm, sed omnes, pauperibus nutriendis distribuero.

Hoc opitulationes spectat.

Licèt ergo corpus meum (miserorum juvandorum gratiâ) flammis tradidero, ita ut vivus ardeam, quæ mors est omnium teterrima, ait D. Chrysostomus,

Si hæc sine charitate aut faciam aut patiar, nihil mihi proderunt ad vitam æternam.

Hæc possunt ob inanem gloriam fieri, sicut Apostolorum tempore *peregrinus* philosophus, publicè in ludis olympicis, pro inani gloria, sese flammis tradidit comburendum. Hoc refert Lucianus, qui præsens aderat.

Ex dictis concludenda restat, non modò charitatis præcellentia, sed et necessitas absoluta.

Sine charitate mihi inutilia sunt omnia charismata.

Sine charitate mihi non prosunt omnia virtutum opera, etiam rarissima et difficillima.

Omnia nostra exteriora Deus æstimat ex charitate; ipsum martyrium ex charitate pensat.

Debet ergo charitas ante omnia desiderari.

Et hoc Apostolus ita Corinthios, charismatum zelatores, docet, ut et idem nos doceat.

Hanc itaque æstimemus, hanc super omnia expetamus, sine quâ nulla salus, sine qua omnia nihil.

O Deus charitas! da mihi charitatem, bonitatis tuæ participationem, sine qua nihil bonum, nihil tibi gratum; per quam bonus efficiar, tibi gratus, tuus verè filius, te super omnia diligens, ut tuæ divinæ bonitatis nunc particeps factus, fiam aliquando divinæ tuæ beatitudinis particeps.

Est præterea omnium virtutum utilissima, quia omnia mala removet, omnia bona peragit.

Patiens est, benigna, nemini invidet, non est petulans et jactabunda; non arrogans et fastuosa; sed modesta et verecunda: non suis studet commodis, non irritatur injuriâ; imò nec malum cogitat, nec vindictam:

4. Charitas patiens est, benigna est; charitas non æmulatur, non agit perperam, non inflatur.

5. Non est ambitiosa, non quærit quæ sua sunt, non irritatur, non cogitat malum.

---

4. *Charitas patiens est...*

Demonstratâ charitatis præcellentiâ ob necessitatem, probat nunc ejusdem excellentiam ob omnimodam illius utilitatem.

Porrò eam per dotes et proprietates ita describit, ut unusquisque, non Corinthiorum duntaxat, sed et nostrûm possit agnoscere num habeat charitatem, super omnia necessariam et ad omnia utilem.

Charitas patiens est. Gr. et Syr. longanimis.

Benigna, id est, suavis, comis, commoda, benefica.

Morosos et contentiosos carpit, ait Theophylactus.

Charitas patiens est, non formaliter, sed causaliter, id est, patientiam parit.

Omnis virtus à charitate est, non elicitivè, sed imperativè.

Regina virtutum cùm sit, eorum actus imperat, dirigit, format et perficit.

Non æmulatur, id est, non invidet. Hoc propter invidos dixit. D. enim Paulus ita charitatis elogium et picturam hìc facit, ut et medicinam Corinthiis præbeat, eorum ægritudinibus sanandis aptissimam.

Recordare dictorum, cap. 12. n. 4. de spiritualibus Corinthiorum infirmitatibus circa charismata et eorum usum; et hìc earum medelam observabis post D. Chrysostomum, hom. 34. et Theophylactum.

Charitas universale remedium, seu omnium spiritualium ægritudinum medicina et medela.

Non agit perperam. Syr. non est tumultuosa. Variè admodum explicatur hoc *perperam*, perversè, procaciter, protervè, temerariè, dissimulatoriè, petulanter et jactabundè, stultè, insulsè, stolidè.

Non est petulans et jactabunda, quod est primum genus superbiæ, ait Fromondus.

Non inflatur. Superbiæ vento ex suî existimatione nato; quod est alterum superbiæ genus.

Hoc ad arrogantes.

5. *Non est ambitiosa.* Gr. non indecorè agit. Syr. non patrat quod pudendum est, seu cavet quidquam agere quod turpe sit.

Menochius. Non se gerit indecorè et impudenter, sed est modesta et verecunda.

Hoc noster interpres expressit, dicens: *Non est ambitiosa.* Aspiciebat ad id quod faciunt ambitiosi, dum honoris captandi gratiâ, ad vilia et pudenda obsequia sese demittunt.

Omnem superbiam à charitate removet.

Non quærit quæ sua sunt, id est, publicum potiùs quàm suum quærit commodum.

Non irritatur, id est, non exacerbatur, seu modum servat in ira: imò vindictam non appetit, seu condonat offensas.

6. Non gaudet super iniquitate, congaudet autem veritati;	Non gaudet iis quibus malefit: congaudet autem de justitia et probitate proximi, quasi de sua.
7. Omnia suffert, omnia credit, omnia sperat, omnia sustinet.	Nihil non suffert, nihil non credit; de nemine nunquam desperat; omnia quantumcunquè molesta, sustinet.
8. Charitas nunquam excidit,	Denique charitas perpetua est, nunquam cessabit, etiam in patria permanebit.

Non cogitat malum, id est, non facilè malum de quoquam suspicatur, sed omnia in bonam partem accipit.

6. *Non gaudet super iniquitate.* Gr. super injustitia. D. Chrysostomus, non lætatur iis quibus malè fit.

Non gaudet aut de peccato proximi, aut de malo quod ei accidit.

Hucusque mala recensuit charitati contraria, et quæ removet charitas.

Congaudet autem veritati, id est, de veritate. Veritas hìc probitatem, integritatem, justitiam significat.

Resumuntur hìc charitatis proprietates.

Itaque jungenda hæc: *Charitas patiens est, benigna est, congaudet de bono proximi, quasi* de suo.

7. *Omnia suffert*, id est, aliorum defectus tolerat et silentio tegit. Gr. στέγει. Fulcit, tolerat, sustinet, instar trabis.

Omnia credit, scilicet prudenter credenda, et quæ credita non nocent.

Omnia sperat, id est, omnia bona de proximo sperat, illius conversionem, etc.: de nullo desperat.

Omnia sustinet, calumnias, persecutiones, ipsam mortem.

Ex dictis collige quòd charitas omnium virtutum sit utilissima, quia omnia per eam mala vitantur: omnia bona geruntur, ait D. Thomas.

Observatio moralis. — Ex dictis agnosce, an charitatem habeas, præstantissimum Dei donum.

Vide an vitia viceris, quæ procul à se repellit charitas? an nulli invideas? an perperam non agas? an fastu non intumescas? an ambitu non insolescas? non tua quæras? læsus non appetas vindictam? malum non facilè suspiceris? non læteris iis quibus malè fit?

Vide an bona geras quæ charitas imperat? an sis patiens, beneficus, de bono proximi gaudens, illius defectus tolerans, omnia de illo bona credens, omnia sperans, omnia sustinens?

Si ex effectibus in te charitatem, eminentissimum Dei donum agnoveris, Deo, ipsi charitati et charitatis auctori, gratias age; Deoque gratus, et ut ejus filius dilectissimus, in dilectione ambula, cresce, profice actibus et operibus in charitate et ex charitate elicitis.

Sin verò ex effectibus contrarium agnoveris; ingemisce, ora, desidera, enitere, labora, ut virtutem habeas, omnium virtutum maximè necessariam, sine qua nulla virtus, omnium virtutum maximè utilem, quæ omnia mala removet, omnia bona gerit.

8. *Charitas nunquam excidit.*

Aliam charitatis super omnia alia dona præcellentiam aggreditur depingere, ob perpetuam ejus durationem.

Cætera temporalia sunt, in hac tantùm vita manent; charitas etiam in statu patriæ permanet.

Tunc prophetia abolebitur, quia nullius usus, ubi omnia clarè videntur;

Sive prophetiæ evacuabuntur,

Linguarum donum cessabit, ubi nullus erudiendus;

Sive linguæ cessabunt,

Scientia fide innixa destruetur, adveniente claro lumine gloriæ.

Sive scientia destruetur.

Imperfecta est nunc omnis nostra cognitio, tum theologica, tum prophetica, quia parva et obscura :

9. Ex parte enim cognoscimus, et ex parte prophetamus.

Cùm autem advenerit perfecta et clara divinæ essentiæ visio, evanescet imperfecta theologiæ et prophetiæ cognitio.

10. Cùm autem venerit quod perfectum est, evacuabitur quod ex parte est.

Vitæ præsentis status est quasi infantia, vita futura est status virilis. Sicut ergo cùm

11. Cùm essem parvulus, loquebar ut parvulus, sapie-

Nunquam excidit, id est, quantum est ex se, non cessat, non destruitur, non moritur : in cœlo enim perficitur, non destruitur.

Dicitur, quantùm est ex se, ut indicetur quòd sponte suâ hominem non deserat, nisi per peccatum mortale expellatur.

Secus est de plerisque cæteris donis et gratiis, quæ abolenda sunt.

Sive prophetiæ evacuabuntur. Gr. otiosæ reddentur; nullus in cœlo eorum erit usus.

Ibi non erit futurorum prædictio, nec obscurorum explicatio, sed omnes præsentissimam et clarissimam rerum cognitionem habebunt in Verbo.

Sive linguæ cessabunt. Hujus doni nullus tunc erit usus, quia nullus ibi erudiendus.

Linguæ ergo peregrinæ et variæ cessabunt in cœlo : omnes unâ voce Deum laudabunt : Sanctus, sanctus, sanctus.

Sive scientia destruetur. Scientia, scilicet, nostra theologica, obscuris fidei principiis innixa, et consequenter obscura, adveniente lumine gloriæ dissipabitur.

9. *Ex parte enim cognoscimus....*

Probat quòd dixit, scientiam et prophetiam destruendas, de quibus major videtur esse dubitandi locus.

Probat autem 1° ex imperfectione illarum.

Pars rationem habet imperfecti, ait D. Thomas. Reverà in versu sequenti opponitur ei, *perfectum.*

Hinc Syr. Modicum enim ex multo cognoscimus, et modicum ex multo prophetamus.

Omnis ergo nostra cognitio de Deo rebusque divinis, imperfecta est, tum quia parva et modica, quanta enim ignorant doctissimi! tum quia obscura, utpote in fide fundata.

Prophetarum item cognitio imperfecta, quia pauca tantùm et aliqua, non omnia eis revelantur; et obscurè tantùm sub integumento symbolorum, verborum, idearum, imaginum et ænigmatum.

10. *Cùm autem venerit quod perfectum...*

Cùm ergo advenerit lumen gloriæ, et per illud clara divinæ essentiæ visio, evanescet scientia imperfecta et theologiæ et prophetiæ. Omnes tunc perfectè et clarè cognoscent veritatem.

11. *Cùm essem parvulus...*

Secundò, hoc idem probat et illustrat similitudine,

bam ut parvulus, cogitabam ut parvulus : Quando autem factus sum vir, evacuavi quæ erant parvuli.

essem infans, loquebar seu balbutiebam ut infans; sentiebam imprudenter ut infans; puerilia cogitabam ut infans : cùm autem factus sum vir, abjeci puerilia, animumque virilem indui.

Ita, nunc quasi infantes de Deo et de rebus divinis pueriliter cogitamus, sentimus et loquimur : tunc autem in statu perfecto perfectè et clarè cogitabimus et loquemur.

12. Videmus nunc per speculum in ænigmate : tunc autem facie ad faciem. Nunc cognosco ex parte : tunc autem cognoscam, sicut et cognitus sum.

Nunc per fidei speculum Deum et divina, obscurè, indistinctè videmus : tunc autem clarè, perfectè, in sua essentia videbimus, nunc pauca, et imperfectè cognosco : tunc Deum intuebor in seipso, sicut Deus intuetur meam essentiam, cognitione scilicet simili, non æquali.

13. Nunc autem manent fides, spes, charitas, tria

Nunc in præsenti vita manent fides, spes, charitas, utpote ad perfectam justitiam ne-

---

Status hujus vitæ præsentis est quasi pueritia, imò infantia; vita futura est quasi status virilis.

Nunc quasi infantes balbutimus, pueriliter cogitamus et sentimus; tunc autem ut viri cogitabimus, loquemur, discurremus, judicabimus.

Cùm essem parvulus; seu infans, *loquebar* ut infans, balbutiendo; *sapiebam,* sentiebam ut parvulus : imprudenter. *Cogitabam ut parvulus,* vana et puerilia.

Quando autem factus sum vir plenæ ætatis, abolevi, abjeci cogitationes, sensus et modos pueriles, oblitteravi puerilia, animumque virilem indui.

Ita et nunc quasi pueri de Deo rebusque divinis cogitamus, balbutimus; ubi verò statum perfectum attigerimus, cessabit imperfecta et obscura cognitio, succedet perfecta, claraque visio.

12. *Videmus nunc per speculum...*

Tertiò, probat alterà similitudine.

Syr. Nunc quasi per speculum cernimus in ænigmate, etc.

Nunc in præsenti vita Deum *videmus.*

Per speculum, non in se, non directè et immediatè; sed indirectè et per radios reflexos, ex creaturis, ex scripturis. *Per speculum,* fidei obscurum; et ideo *in ænigmate,* in involucro ænigmatis, in umbrosis similitudinibus, difficulter et obscurè.

Ænigma. Propositio obscura, obvoluta, et cognitu seu penetratu difficilis.

Tunc autem facie ad faciem, id est, in se clarè, distinctè, immediatè in sua essentia.

Nunc cognosco ex parte, id est pauca et imperfectè; tunc autem perfectè, distinctè, latè mihi patebunt omnia.

Deum intuebor, sicut me Deus intuetur : ipsum videbo sicuti est, et in sua essentia, sicut me videt in mea essentia et ut sum à parte rei, clarissimè et distinctissimè. Intellige simili cognitione, non æquali. Nec enim Deum comprehendam.

13. *Nunc autem manent fides....*

Denique Apostolus charitatem elevat supra fidem et spem.

Nunc quidem *fides, spes, charitas.* Ad justificationem necessariò requiruntur in omnibus *tria hæc,* non unum tantummodò, aut alterum; sed

cessariæ : inter has autem maxima est charitas, et omnium donorum Dei præstantissima.

hæc : major autem horum est charitas.

---

tria simul : non in aliquibus tantùm, ut v. g., prophetia, donum linguarum ; sed in omnibus.

In his autem maxima et præstantissima est charitas, regina, formaque virtutum, sine qua cæteræ sunt informes, mortuæ et inutiles.

Pro Corollario pietatis sit conclusio sequens ex dictis.

Charitas ergo omnium virtutum maxima,
Tum quia maximè necessaria, n. 1, 2, 3.
Tum quia maximè utilis, n. 4, 5, 6, 7.
Tum quia maximè duratura, n. 8, 9, 10, 11, 12, 13.

Hinc omnibus præferenda, et ideo præ cæteris desideranda, quærenda, custodienda, colenda, perficienda. Vide in initio capitis sequentis.

An autem illam habeas, agnosce ex effectibus, de quibus in n. 4, 5, 6, 7, hujus capitis. Vide præsertim dicta in fine versûs septimi.

ANALYSIS CAPITIS DECIMI QUARTI.

Ex dictis de charitatis excellentia in capite decimo tertio,

PRIMO.

Concludit charitatem ante omnia desiderandam esse, et ardenti conatu insectandam : charismata autem ex charitate appetenda, ac maximè prophetiam.

SECUNDO.

Multis rationibus, et similitudinibus probat à ℣. 2, usque ad ℣. 25, prophetiam dono linguarum, quo maximè gloriabantur Corinthii, præferendam esse.

Quia utilior est ad ædificationem, ℣. 2, usque ad 13.

Utilior ad orationem, tum privatam, tum publicam, à ℣. 14. usque ad 17.

Ab utilitate Paulus dijudicat de donis, et Corinthios hortatur ut similiter judicent, ℣. 18, 19, 20.

Utilior denique, quia fidelibus prodest, et infidelibus, nullique nocet unquam : donum verò linguarum, quod propter infideles convertendos datum est Ecclesiæ, illis non semper prodest; imò aliquando nocet infidelibus et fidelibus idiotis, à versu 21. usque ad 26.

TERTIO.

Modum præscribit Apostolus, quo in Ecclesia donis illis uti debeant.

Primò statuit in genere, ut illis ab Ecclesiæ ædificationem utantur.

Secundò circa donum linguarum statuit, ut duo, aut tres ad summum, successivè loquantur, et unus interpretetur : quòd si desit interpres, taceat ille qui linguarum donum habet.

Tertiò circa donum prophetiæ statuit in duo, aut tres prophetæ successivè loquantur : cæteri verò prophetæ discernant ac judicent de eo quod à prophetantibus dicitur, ℣. 27, 28, 29.

Quòd si tunc temporis nova fiat alicui audientium revelatio, taceat qui prophetabat, et huic det locum, nec dicat : Non possum tacere : siquidem spiritus prophetiæ subjectus est prophetis, ℣. 30, 31, 32, 33.

QUARTO.

Mulieribus in Ecclesia silentium penitùs indicit, ita ut nec possint interrogare : cujus statuti varias dat rationes, ℣. 34, 35, et quia contrarium fiebat apud Corinthios, illos acriter objurgat, ℣. 36.

QUINTO.

Statuta sua asserit esse Domini mandata, quæ, ut talia, debent ab omnibus, etiam prophetis, suscipi et observari. ℣. 37, 38.

Illa omnia ad tria reducit : primum, ut donum prophetiæ præsertim expetant; secundum, ut donum linguarum non supprimant; tertium, ut omnia fiant honestè et ordinatè, ℣. 39, 40.

CAPUT DECIMUM QUARTUM.

TEXTUS.	PARAPHRASIS.
1. SECTAMINI charitatem,	CUM tanta sit charitatis utilitas et excellentia, hanc super omnia ardenter desiderate, et omni vestro conatu insectamini :
Æmulamini spiritualia :	Spiritualia nihilominus charismata ne negligatis, sed ex charitate appetite, maximè verò utiliora ;
Magìs autem ut prophetetis :	Ac ideo prophetiæ donum, quod multò utilius est dono linguarum :

CAP. XIV. 1. *Sectamini charitatem.* Gr. persequamini, etc. Syr. currite post charitatem.

Conclusio sequens ex dictis in toto capite præcedenti.

Cùm charitas tantæ sit necessitatis, tantæque utilitatis; et ideo tantæ super omnia charismata excellentiæ : hanc, fratres, omni studio, omnique conatu insectemini, donec apprehendatis eam.

Æmulamini. Gr. autem, id est, ne tamen negligatis, sed amate, appetite. *Spiritualia*, supple charismata. *Magìs autem*, id est, maximè vero donum prophetandi, donum docendi et explicandi mysteria fidei, Scripturasque sacras et earum latentes sensus explanandi, ut dictum est cap. 12, n. 10. et ut patebit ex sequentibus versibus 3 et 5.

Perfectam prophetiæ descriptionem vide apud Cornelium à Lapide et apud Estium.

MENS D. PAULI.— Paucis hìc multa conficit Apostolus.

PRIMO. — Corinthios, donorum æmulatores, docet ante omnia charitatem ardenti studio appetendam esse, et omni conatu persequendam, donec habeatur : hæc sola sufficit, sine hac omnia nihil ; ideo eam persequimini.

Qui persequitur, illud solum videt quod persequitur, et ad illud tendit et non desistit, donec ceperit, ait D. Chrysostomus ; et ideo dicit Apostolus, *persequimini eam.* Hoc nos quoque faciamus, inquit idem Chrysostomus.

OBSERVATIO MORALIS. — Hoc ergo et nos quoque docet Apostolus *super omnia charitatem habete.* Coloss. 5.

Charitas virtutum regina, vos Deo conjungit, Deo similes efficit, Dei filios constituit; ob eam et per eam omnia vobis proficiunt ad salutem; sine hac omnia nihil sunt.

Charitatem ergo toto vitæ tempore persequamini, custodite, colite, perficite.

Abscessit à vobis? toto nisu, totisque viribus currite post eam, nec desistite, donec apprehendatis.

Assecuti estis illam? amplectimini, custodite diligenter, ne sitis ei rebelles unquam, sed semper obtemperantes.

Assiduè resilit à nobis, quia non ad id quod oportet, eâ utimur, sed omnia ei præferimus, ait D. Chrysostomus.

Ut ergo non discedat, nec vos deserat unquam, eam nusquam deserite, sed semper colite, eam omnibus præferte, omnia vestra, juxta ejus motus et præscripta, facite. *Omnia vestra in charitate fiant.*

Qui enim linguâ ignotâ loquitur, soli Deo loquitur, cujus laudes verbis peregrinis profert; hominibus verò non loquitur, qui eum non intelligunt : Sancto tamen afflatus Spiritu, loquitur divina secreta, et ideo reverendus.

Qui verò prophetæ munere fungitur, non Deo tantùm loquitur, sed et hominibus, quos suis sermonibus ædificat, adhortatur et solatur : hominibus ergo utilior est propheta, quàm qui linguis loquitur.

2. Qui enim loquitur linguâ, non hominibus loquitur, sed Deo : nemo enim audit. Spiritu autem loquitur mysteria.

3. Nam qui prophetat, hominibus loquitur ad ædificationem, et exhortationem, et consolationem.

Custodistis illam? perficite. *Ambulate in dilectione*, ait Apostolus. Non sufficit in charitate esse, sed ambulandum in charitate : crescendum continuè per bona opera, in charitate et ex charitate facta; per passiones ob Deum toleratas.

Hoc agere, est esse verè christianum, est agere christianè, est perpetuò mereri, continuè ditescere, instantanea et inania in solidas et plenas æternitates convertere.

Talibus enim convenit illud Apostoli : *Momentaneum et leve* (actionis et) *tribulationis nostræ, æternum gloriæ pondus operatur in nobis.*

Secundo. — Eosdem Corinthios docet spiritualia quidem charismata posse desiderari, non ex vanitate, sed ex charitate et ædificandi desiderio.

Hinc utiliora magìs appetenda.

Hinc prophetandi, seu docendi donum, magìs appetendum, quàm donum linguis extraneis loquendi.

Quia verò Corinthii hoc linguarum donum pluris faciebant, et de illo maximè gloriabantur, ut erroneum eorum judicium corrigat Apostolus, eosque ab hac inani jactantia purget, multis rationibus et similitudinibus probat prophetiam dono linguarum præcellere; ideoque præferendam et magìs desiderandam.

2. *Qui enim loquitur...*

Prima ratio sumitur à majori utilitate in proximo ædificando.

Qui linguâ peregrinâ et ignotâ *loquitur, Deo* soli *loquitur;* seu Deum solum auditorem habet, qui non verba tantùm intelligit, sed et cordis affectum videt.

Seu *Deo loquitur*, cujus laudes verbis peregrinis profert, quemque glorificat.

Sed *hominibus non loquitur*, quia ipsum non intelligunt : supponitur enim quòd linguâ auditoribus ignotâ loquatur : illis ergo loquitur inutiliter.

Spiritu tamen loquitur mysteria, id est :

Spiritu Sancto tamen afflatus loquitur mysteria fidei, seu divina secreta. Hincque non est contemnendus, quinimò reverendus.

Quia hoc donum depressit Apostolus, ostendens non magnam ejus utilitatem esse; ideo rursus extollit, ne videatur frustra datum, ait D. Chrysostomus.

3. *Nam qui prophetat.* Gr. prophetans verò, id est, at qui prophetat, *hominibus loquitur*, et prodest *ad ædificationem.....* Mysteria quippe fidei et veritates christianas sic explicat, ut auditores.

Ædificet incipientes, hortetur proficientes, soletur afflictos, ait D. Thomas.

Hinc patet, quid per prophetam intelligat Apostolus : doctorem scilicet et

4. Qui loquitur linguâ, semetipsum ædificat : qui autem prophetat, Ecclesiam Dei ædificat.	**Hic sibi soli prodest, semetipsum devotionis affectu, et eorum quæ dixit intelligentiâ, ædificando; ille toti prodest Ecclesiæ, quam sermonibus suis ædificat : quanta ergo inter utrumque utilitatis differentia!**
5. Volo autem omnes vos loqui linguis,	Ne propter hæc tamen putetis quòd linguarum donum depretiare velim; illud tanti facio, ut optârim ego, si Deo placeret, vos omnes linguis loqui; hoc donum magnum est, et à Spiritu Sancto est;
Magìs autem prophetare.	Sed, ut dixi n. 1, magìs opto ut prophetiæ donum, quod utilius et præstantius est, habeatis :
Nam major est qui prophetat, quàm qui loquitur linguis :	Major enim est qui prophetam agit, quàm qui linguis loquitur :

concionatorem, qui suis sermonibus fideles confirmat in fide, hortatur ad bonum, avertit à malo, solatur in afflictionibus.

Equidem futuri prædictio ad prophetiam pertinet; sed et hæc etiam tria munia obierunt antiqui prophetæ.

Hinc etiam patet quod sit concionatoris munus, fidelium pietatem nutrire, eos ad bona opera hortari, in necessitatibus solari, hujusque vitæ miseriarum usum docere, ad æternam felicitatem promerendam.

Ratio his duobus versibus contenta, potest sic in formam redigi : Utilius est Deum simul glorificare, et proximum ædificare, quàm Deum glorificare tantùm : at qui linguis loquitur ignotis, Deum quidem glorificat, sed proximum non ædificat : qui verò prophetat, Deum glorificat, et proximum ædificat; ergo utilius est prophetare, quàm linguis peregrinis loqui tantùm.

4. *Qui loquitur linguâ...*

Qui linguâ ignotâ *loquitur*, sibi soli prodest devotione, et affectu quo loquitur, *se solum ædificat* eorum intelligentiâ quæ dicit.

Loquitur hìc Apostolus de iis, qui sciunt quæ dicunt, sed aliis explicare non possunt. D. Chrysostomus.

Qui autem prophetat, fidelium conventus ædificat illisque prodest.

Quantùm autem interest inter unum et Ecclesiam, tanta est hujus et illius differentia. Divus Chrysostomus.

Hæc ratio quibusdam videtur eadem esse cum præcedenti, illiusque paucioribus resumptio; sed si benè attendatur, alia est, et primæ superaddit quòd prophetia non tantùm sit hominibus utilis, sed et maximè utilis, toti scilicet hominum cœtui.

5. *Volo autem.....* Obviat et occurrit falsò præmissorum intellectui, quasi diceret :

Ne putetis quòd hæc vobis scribens, linguarum donum improbem; quin imò magni facio et quantùm ad me attinet, velim ego, si Deo placeret, vos omnes linguis loqui : sed hæc dico vobis, ut intelligatis quod magìs optare debeatis, nimirum prophetiæ donum, ut 1. versu dixi.

Nam major est... id est, quia utilior, et ideo dignior est *qui prophetat*, ignarosque docet, *quàm qui linguis* externis *loquitur;* nisi qui linguarum donum habet, habeat et interpretandi donum, ad ædificationem Ecclesiæ.

Ex hoc versu patet quòd aliquando separabantur hæc duo dona; aliquando etiam in eadem persona reperiebantur : id est, qui loquebatur linguis, quæ

Nisi is statim vulgari linguâ interpretetur quæ dixit, ut inde Ecclesia ædificationem accipiat; tunc enim ille par est prophetæ.

Nisi fortè interpretetur, ut Ecclesia ædificationem accipiat.

Ut hujus interpretationis necessitatem clariùs intelligatis, supponamus quòd nunc primùm ad vos veniam, linguisque tantùm ignotis loquar;

6. Nunc autem, fratres, si venero ad vos linguis loquens :

Quid inde percipietis utilitatis? nisi sic loquar vobis, ut

Quid vobis prodero, nisi vobis loquar,

Vel altas et arcanas quasdam veritates aperiam per sapientiæ donum;

Aut in revelatione,

Vel per scientiæ donum res fidei reddam vobis intelligibiles;

Aut in scientia,

Vel per prophetiam abstrusiora Scripturæ loca vobis explicavero;

Aut in prophetia,

Vel quod proprio studio didici, vobis communicem methodico modo, seu catechistico?

Aut in doctrina?

Alia non desunt exempla, quibus rem eamdem reddam vobis sensibilem; videte instrumenta inanima, sonum tamen voci similem reddentia;

7. Tamen quæ sine anima sunt vocem dantia,

---

dixerat interpretabatur : et hic erat par prophetæ, ait D. Chrysostomus; et is erat propheta, ait D. Thomas, quia interpretatio cujuscunque ardui pertinet ad prophetiam.

Imò, ut addit D. Thomas, donum linguarum cum interpretatione, melius est quàm prophetia, quia utrumque donum simul conjungitur.

6. *Nunc autem, fratres, si venero...*

A semetipso sumit exemplum ad supradictorum confirmationem, nempe prophetiam dono linguarum utiliorem esse, nisi dono linguarum juncta sit interpretatio.

Semper in sui persona, quæ sunt gravia et molesta agitat, ait D. Chrysostomus.

Nunc, id est, et sanè si ego ipse, etc. Ecce egomet, etc. At verò si ego ipse vobis, fratres, linguis loquar ignotis; quid inde percipietis utilitatis?

Nisi vobis loquar, id est, nisi quæ dico, *linguâ vestrâ vobis exponam.*

Aut in revelatione, id est, aut per revelationem : veritates altas, sed obscuras vobis aperiendo dono sapientiæ.

Aut in scientia, aut per scientiam : eas vobis sensibiles et quasi palpandas reddendo per rationes humanas et per similitudines et exempla, dono scientiæ.

Aut in prophetia, id est, aut per prophetiam : difficiliora Scripturæ loca vobis explicando more concionatorio.

Aut in doctrina, id est, aut per doctrinam : veritates Evangelii modo simpliciori et catechistico vos docendo.

Quatuor ista possunt ad duo reduci sic : Nisi vos instruam, aut per revelationem, seu per prophetiam; aut per scientiam, seu per doctrinam.

Id est, nisi quod mihi revelatum est, vobis enuntiem prophetico, seu concionatorio modo; vel nisi quod proprio studio didici, vobis communicem methodico et catechistico modo.

7. *Tamen quæ sine anima....* Gr. inanima. Syr. res quæ sunt inanimæ,

Sive tibia, sive cithara,

Nisi distinctionem sonituum dederint,

Quomodo scietur id quod canitur, aut quod citharizatur?

8. Etenim si incertam vocem det tuba, quis parabit se ad bellum?

9. Ita et vos per linguam nisi manifestum sermonem dederitis; quomodo scietur id quod dicitur? eritis enim in aera loquentes.

10. Tam multa, ut putà genera linguarum sunt in hoc mundo: et nihil sine voce est.

Sive tibia sit et alia hujusmodi, quæ flatu resonant, sive cithara et alia quæ tactu pulsantur et sonant:

Hæc omnia si tantùm sonent, et distinctos non dederint sonos;

Quid proderunt, cùm nullus agnoscat quid aut tibiâ, aut citharâ canitur?

Similiter et tuba; quæ vox quædam est publica, si sonitum confusum et indistinctum dederit, quis miles ad pugnam sese præparaverit?

Sic igitur et vos linguis loquentes ignotis, nisi per interpretationem sermonem vestrum reddatis intelligibilem; quomodo quis percipiet quod dicitis? sanè vocem in aera spargitis inutiliter, nihil proficitis.

Et reverà tam multa et tam varia sunt idiomatum genera in mundo: nulla quippe natio sine suo idiomate proprio.

Eamdem rem eleganti illustrat similitudine, ductâ ab instrumentis, quæ sunt quædam artificiales et fictitiæ linguæ.

Tamen, id est, quin etiam. Nam et instrumenta, animâ, sensuque carentia, quæ sonum tamen reddunt voci similem.

Sive tibia, et alia quæ flatu pulsantur et sonant.

Sive cithara, et alia hujusmodi quæ tactu pulsantur et resonant.

Hæc, inquam, et alia, nisi distinctos sonos dederint, non agnoscetur id quod aut tibiâ, aut citharâ canitur.

8. *Etenim si incertam...* Similiter si tuba, quæ publica quædam vox est et lingua, sonitum confusum et indistinctum dederit, quis miles ad pugnam, aut ad receptum se præparavit?

Alius quippe sonus ad pugnam excitat, alius de recessu monet.

9. *Ita et vos...* linguâ scilicet peregrinâ loquentes, *nisi manifestum sermonem...* id est, nisi per interpretationem, vestrum sermonem reddatis intelligibilem; quomodo ab aliis intelligemini? sanè vocem eritis in aera spargentes; inutiliter loquemini, nihilque proficietis.

Quot hodie in aera loquentes, quia loquuntur, non ut ab hominibus intelligantur, cunctisque proficiant; sed ut docti, sublimes videantur, et ut tales, admirationi habeantur.

Hi tempus terunt, otiosè loquuntur, pietatem lucrum putant; Dei donis et auditorum otio et patientiâ abutuntur: vanitatem suam æternæ suæ et auditorum saluti præferunt.

Quot in uno facinore reatus!

Ut illos vitet Doctor, suamque multiplicem damnationem: loquatur ut auditoribus proficiat, ideoque studeat à cunctis intelligi, omnium captui sese accommodans, utilia, ædificatoria, familiariter et clarè loquatur.

10. *Tam multa ut putà...*

Rationem dat ob quam inutiliter loquantur, *ut putà*, etenim, nempe, reverà. *Tam multa sunt linguarum*, seu idiomatum *genera in mundo, et nihil*, id est, nulla gens sine voce, sine suo idiomate proprio.

Si ergo nesciero vocum significationem, ero illi qui meam linguam non novit, barbarus, et ipse mihi barbarus erit.

11. Si ergo nesciero virtutem vocis, ero ei cui loquor, barbarus : et qui loquitur mihi barbarus.

Propterea vos, ô Corinthii, cùm spiritualium charismatum æmulatores sitis, optate ut ea habeatis, unde major Ecclesiæ proveniat utilitas.

12. Sic et vos, quoniam æmulatores estis spirituum, ad ædificationem Ecclesiæ quærite ut abundetis.

Ac proinde qui donum habet linguis ignotis loquendi, à Deo petat gratiam interpretandi; (tunc enim utilior erit, non ad exhortandum tantùm; sed et ad orandum.)

13. Et ideo qui loquitur linguâ, oret ut interpretetur.

Nam si ego, v. g., orem linguâ mihi ignotâ;

14. Nam si orem linguâ,

---

11. *Si ergo nesciero... virtutem*, id est, significationem seu vim, quam vox, seu verbum habet significandi, *ero ei*, qui meam linguam non novit, *barbarus*, et ipse mihi *barbarus* erit; alter alterum reputabit barbarum.

Barbarus à Græcis dictus est qui græcè loqui nesciebat ; hìc autem *barbarus* est qui linguâ loquitur, quam alius non intelligit.

Quot et in patria sua et apud suos barbari! quia sublimiores, non familiares; quia alta, rara, curiosa, inintelligibilia dicunt, non simplicia, utilia et ædificatoria; quia modo sublimi, non simplici et auditoribus accommodato loquuntur.

Hi recordentur finis prophetici sermonis, n. 3, indicati : hominibus loquuntur *ad ædificationem, exhortationem et solatium.*

Hic est finis à Deo intentus : eumdem habeat Dei minister, ad eum suos sermones dirigat : ne, si apud fideles barbarus fuerit non intellectus et inutilis, ei aliquando dicenti : *In nomine tuo prophetavimus*, respondeatur : *Non novi vos.*

12. *Sic et vos.* Supple, linguis ignotis loquentes, eritis ad invicem barbari, quod ut non sit.

Quoniam æmulatores estis spirituum, id est, spiritualium donorum, *quærite* ut exuberetis ad ædificationem Ecclesiæ; seu appetite ea quæ vobis desunt, ut per ea perficiatis illa quæ habetis, et Ecclesia magìs ædificetur.

Vel simpliciùs et fortè meliùs cum D. Chrysost.

Sic et vos, id est, propterea, cùm sitis charismatum æmulatores, optate ut ea habeatis, unde major proveniat Ecclesiæ utilitas.

Ex dictis hucusque concludit intentum; nimirum ut appetant utiliora ad ædificationem Ecclesiæ.

13. *Et ideo...* id est, ac proinde qui *linguâ loquitur* ignotâ, petat à Deo gratiam interpretandi.

Aliqui igitur donum habebant ignotis linguis loquendi, quas non intelligebant, aut quas saltem non poterant explicare; hocque à Spiritu Sancto.

14. *Nam si orem...* Dat rationem ob quam debeant petere gratiam interpretandi; quæ interpretatio est actus prophetiæ, ut dictum est n. 5.

Simulque novâ ratione probat prophetiam esse dono linguarum utiliorem, non tantùm ad exhortationem, ut hucusque probatum est, sed et ad orationem, ut hìc incipit ostendere.

Exhortatio et oratio per linguam exercetur, sed sine interpretatione quæ

Spiritus meus orat, | Affectus quidem meus, à Spiritu Sancto motus, orat;

Mens autem mea sine fructu est. | Sed meus intellectus, quia verba non intelligit, sine fructu refectionis est: mereor quidem, sed non reficior.

15. Quid ergo est? Orabo spiritu, orabo et mente; psallam spiritu, psallam et mente. | Quid ergo faciendum? Dabo operam, ut non cordis affectu tantùm orem, sed et mentis intelligentiâ, ut Dei laudes canam, et devotionis affectu, et mentis attentione.

16. Cæterùm si benedixeris spiritu; | Alioquin, id est, nisi donum habeas interpretandi, si Deum publicè laudaveris, laudes ejus linguâ proferens aliis ignotâ;

---

est actus prophetiæ, utraque minùs utilis: cum interpretatione verò utilior est utraque: ergo petenda interpretatio.

Quia autem oratio, vel privata est, quando quis orat in seipso et pro se; vel publica, quando quis orat coram populo et pro aliis, ut ait D. Thomas.

De utraque oratione agit successivè, de privata hìc, de publica, n. 16.

Itaque qui donum linguarum habet, petat et interpretandi donum: quia hæc interpretandi gratia ipsi habenti linguarum donum, necessaria ad meliùs et utiliùs orandum.

Nam si, ego, v. g., privatim *orem linguâ* mihi ignotâ, seu preces bonas quidem, sed linguâ mihi ignotâ proferam.

Spiritus meus orat, id est, affectus meus, cor meum, voluntas mea à Spiritu Sancto mota, orat quidem: seu anima mea ad Deum afficitur, Deo unitur, ad Deum elevatur per donum linguarum.

Sumitur hìc *spiritus*, ut Act. 18. 23, ubi Apollo dicitur spiritu fervens.

Mens autem mea, id est, intellectus meus, quia non intelligit, *sine fructu est*, id est, sine fructu refectionis, ait D. Thomas: seu non ædificatur.

Fructus mentis est intelligere, et intelligendo reficit, ait Estius.

Mereor quidem sic orans, sed non reficior: meliùs est autem mereri et refici, quàm mereri tantùm.

Seu melius est refici et quoad intellectum, veritatis intelligentiâ, et quoad voluntatem, devotionis affectu, quàm refici tantùm quoad voluntatem, pietatis motu.

Uno verbo melius est orare mente et corde, quàm corde tantùm.

15. *Quid ergo est*, supple faciendum? *Orabo spiritu*... id est, dabo operam ut non affectu cordis tantùm orem, sed et mentis intelligentiâ; seu, ut non solùm devotionis instinctum in corde concipiam, sed et orationis sensum mente percipiam.

Psallam spiritu... id est, psalmos, cantica spiritualia, Dei laudes canam et devotionis affectu et mentis attentione.

Orare, est necessitates à Deo petere; psallere, est laudes Dei canere; utrumque autem animo et intellectu faciendum.

19. *Cæterùm*... Syr. alioqui.

Idem nunc ostendit de oratione publica, quod de privata jam dixit: scilicet, quòd utilior sit cum interpretatione: utilior, inquam, non tantùm ipsi oranti, sed etiam audienti.

Cæterùm, id est, alioquin, nisi donum habeas interpretandi; *si benedixeris*, id est, si Deum publicè laudaveris; *spiritu*, id est, corde tantùm; scilicet linguâ tibi et aliis ignotâ, laudes divinas proferens.

Agitur hìc de canticis spiritualibus, quæ fideles à Spiritu Sancto moti, in

Quomodo qui rudis populi locum tenet, ipseque rudis et illitteratus, in fine precum tuarum, quas non intellexit, respondebit *Amen?*

Tua quidem laus et Dei benedictio sancta est, Deo grata, et tibi meritoria; sed ex ea proximus non ædificatur, quia non percipit eam :

Orandum ergo, ut cum dono linguarum, detur et tibi gratia interpretationis, ut utilior sis et exhortationibus, et orationibus.

Qui supplet locum idiotæ, quomodo dicet *Amen* super tuam benedictionem? quoniam quid dicas nescit.

17. Nam tu quidem bene gratias agis : sed alter non ædificatur.

---

medium proferebant in lingua aliena, ait Estius, et fusè probat Cornelius à Lapide.

Qui supplet locum idiotæ, quomodo... id est, quomodo qui rudis populi locum tenet, seu qui pro plebe respondet, ipseque rudis et illitteratus, seu laicus, ait D. Chrysost. et Theophylactus.

Quomodo, inquam, in fine precum tuarum, quas non intellexit, respondebit, *Amen?*

Amen, fiat, verum est. Est approbatio et adoptatio precum ab Episcopo seu Sacerdote factarum.

Ab Apostolorum temporibus, vel omnis populus, vel unus et singularis, populi locum tenens, dicebat, *Amen*, fiat, fiat. Verum est.

Quomodo preces approbabit et adoptabit, quas non intellexit?

Notat Cornelius à Lapide quòd *Amen,* cùm orationi præponitur, est affirmantis; cùm postponitur, est vel confirmantis, vel concedentis, vel optantis.

17. *Nam tu quidem...* id est, tua Dei laus et benedictio bona quidem est et Deo grata, et tibi meritoria, quia pio voluntatis motu Deo gratias agis.

Sed proximus ex ea *non ædificatur*, quia eam non percipit.

Melior autem esset, si qui eam audiunt, intelligerent, et ex ea ædificarentur.

Orandum ergo ut cum dono linguarum, detur et interpretationis gratia.

Observatio dogmatica. — His præcedentibus versibus, 14 et 16 abutuntur novantes ad damnandum Ecclesiæ morem, linguâ latinâ plerisque nunc ignotâ, publicum officium celebrandi; sed immeritò.

Primò, quia nulla paritas est inter orationes et benedictiones, de quibus agit hìc D. Paulus, et publicum Ecclesiæ officium.

Agit enim Apostolus de quibusdam orationibus, quas aliqui particulares, dono linguarum præditi, sive privatim recitabant, sive publicè proferebant: et quia hæ orationes erant novæ, et à privatis erant hominibus, ideo poterat eis error subesse, hincque idiota non poterat eis securè respondere, *Amen*.

Publicum verò officium, ab Ecclesia approbatum et acceptum, et quod in nomine totius Ecclesiæ profertur, certissimè ab omni errore liberum est. Hinc etiam idiota potest ei cum securitate respondere, *Amen.*

Secundò D. Paulus in toto hoc capite non vetat, imò formaliter et expressè permittit orari in lingua peregrina, dummodo fiat interpretatio : at hoc observatur in Ecclesia, ubi vulgari sermone publica ab omnibus legi possunt officia, et ubi pastores ea publicè interpretantur.

Igitur immeritò objicitur nobis D. Pauli doctrina, quæ fideliter observatur in Ecclesia. Etenim et Biblia et officia divina in vulgari lingua habentur traducta et interpretata.

18. Gratias ago Deo meo, quòd omnium vestrûm linguâ loquor.

19. Sed in Ecclesia volo quinque verba sensu meo loqui, ut et alios instruam; quàm decem millia verborum in lingua.

20. Fratres, nolite pueri effici sensibus;

Quod ad me, gratias ago Deo meo, quod nullum sit apud vos sermonis genus, quod ego non intelligam et loquar; hoc Dei donum est, illudque pluris facio:

Sed nihilominus malo in fidelium cœtu pauca verba à me intellecta, et aliis à me explicata loqui ad eorum instructionem, quàm innumera proferre in lingua auditoribus meis ignota.

Huic nostro sensui et judicio conformamini, fratres charissimi: et ne in posterum, sicut pueri, de rebus judicetis ex apparentia; sed ex utilitate, sicut viri prudentes: et consequenter prophetiæ donum, utpote omni modo utilius dono linguarum præferte, illudque magis appetite.

Denique morem immeritò sectarii damnant, quem omnes prorsus Ecclesiæ sequuntur, Syriæ Ægyptiacæ, Arabicæ, Græcæ, etc.

Omnes enim linguâ vulgariter ignotâ, publicum celebrant officium; linguâ scilicet, antiquâ græcâ, syriacâ, ægyptiacâ, et quæ non sunt ampliùs in usu apud plebem, ut probat auctor historiæ criticæ novi Testamenti, t. 1. cap. 1.

Equidem Ecclesia primis temporibus officium linguâ vulgari celebravit, et adhuc celebraret, nisi linguæ latinæ, per varias nationes Romanum imperium invadentes, multiplex facta fuisset immutatio: at nunc ob antiquitatis venerationem, et ob innumera vitanda incommoda, quæ ex infinitis prope nascerentur translationibus, primitivam linguam servat.

Et in hoc omnes prorsus Ecclesiæ sunt conformes, si Protestantes excipias, quæ in hoc, sicut et in multis aliis, verè fuerunt novantes.

Idem fecêre Judæi, quod Ecclesia Christiana: deperdito enim linguæ hebraicæ, in captivitate, usu, semper tamen legerunt hebraicè in synagogis.

Hunc morem tempore Christi servabant, quem tamen Dominus nunquam damnavit; et hunc morem etiam nunc servant adhuc. De his videri potest historia citata, loco citato.

18. *Gratias ago Deo meo...*

Rursus suam circa donum linguarum testatur existimationem, ob illud Deo gratias agens. *Gratias ago Deo meo, quòd omnium vestrûm* linguis loqui noverim. Gr. Plusquam omnes linguis loquor. Hoc Dei donum est, illudque pluris facio, tantùm abest ut contemnam.

19. *Sed in Ecclesia...* Nihilominus malo in fidelium conventu, *quinque*, id est, pauca verba. *Sensu meo*, id est, sciens et intelligens quæ dico et ea valens interpretari. Seu pauca verba, à me intellecta, et aliis à me explicata, loqui ad illorum instructionem.

Quàm decem millia, id est, innumera proferre in lingua peregrina et ab auditoribus non intellecta.

Hoc exemplo suo docet eos quid debeant optare et facere.

Docet et paucis rectum concionandi modum. Primò sciat et intelligat doctor quæ vult docere. Secundò, studeat illud paucis et claris verbis exprimere.

20. *Fratres, nolite pueri...*

Ut hoc suum exemplum, suumque sensum et judicium jam declaratum imitentur Corinthii, eos alloquens interpellat; eorumque circa dona judicium ita corrigit, ut et puerilem illorum ob ea jactantiam humiliet.

Opto quidem vos repuerascere, non quoad inopiam judicii, sed quoad innocentiam animi : volo autem vos prudentiâ et judicio viros esse perfectos.

Hoc meum judicium et desiderium Scripturæ testimonio conforme est : Isaiæ enim 28, n. 11, 12. scriptum est : Variis linguis et diversis idiomatibus loquar populo huic Judæo, nec tamen ad me convertentur.

Sed malitiâ parvuli estote : sensibus autem perfecti estote.

21. In lege scriptum est : Quoniam in aliis linguis, et labiis aliis loquar populo huic, et nec sic exaudient me, dicit Dominus.

Nolite pueri effici... puerorum est ex apparentia de rebus judicare : virorum verò prudentium, ex utilitate dijudicare : puerorum est de rebus speciosis, licèt inutilibus gloriari : virorum autem solida æstimare, appetere et de eis gloriari.

Itaque cavete, fratres, ne pueriliter, seu imprudenter ex apparentia de rebus judicetis ; linguas æstimantes, quia quamdam excitant admirationem.

Sed malitia parvuli... Gr. sed malitiâ puerascite, id est, quantùm ad malitiam estote infantes.

Quid est hoc ? ne nosse quidem quid sit vitium, ait D. Chrysostomus, quasi diceret : Opto quidem vos repuerascere, non quoad inopiam judicii, sed quoad innocentiam animi ; seu ut sitis ita simplices, ut malitiam non sciatis.

Ne ergo, sicut pueri ex apparentia moveamini ad pluris æstimanda quæ minùs æstimanda sunt, et ad ardentiùs appetenda quæ minùs utilia.

Sensibus autem perfecti estote. Syr. mentibus autem perfecti, etc. ; id est, viri perfecti, seu perfectæ ætatis et prudentes.

Itaque, ut viri prudentes, attendite quid melius et quid utilius sit : illud æstimate, appetite, præferte ; et consequenter prophetiæ donum, utpote ùtilius dono linguarum præferte et illud magìs appetite.

21. *In lege scriptum est...*

Ut, suo judicio conformes, Corinthii linguas minùs æstiment, ostendit ex Scripturarum testimonio, eas sæpe inutiles fuisse ad finem ad quem à Deo ordinatæ sunt ; simulque suum supradictum sensum et judicium confirmat ipsius Dei testimonio.

In lege. Sub nomine legis comprehendit prophetas, sicut Christus Dominus Joan. 15. 13, comprehendit et psalmos. Itaque totum vetus Testamentum dicitur *lex*.

In lege, id est, Isai. 28. 11 et 12, quem citat eodem sensu, sed non iisdem verbis.

Hujus textûs sensum litteralem vide apud Cornelium à Lapide ; allegoricus enim est is quem D. Paulus exponit.

In aliis linguis... id est, linguis peregrinis et diversis idiomatibus loquar eis, scilicet Judæis.

Et nec sic exaudient me, id est, nec tamen ad me convertentur, ait D. Chrysostomus.

Hoc signum spiritualiter datum fuit ad Judæorum conversionem, scilicet, in die Pentecostes ; sed illi visis signis non crediderunt : ita D. Thomas. *Loquebantur variis linguis Apostoli...* Act. 2 ; eos audierunt Judæi, increduli tamen plerique permanserunt ; ad Jesum non sunt conversi.

Sed cur hoc fecit Deus, si non erant credituri ? ut semper cerneretur facere quæ sua sunt, ait D. Chrysostomus.

22. Itaque linguæ in signum sunt, non fidelibus, sed infidelibus :	Hoc probat donum linguarum, quod Ecclesiæ datum est, non propter fideles præcipuè ; sed præsertim propter infideles convertendos, non suum semper effectum habere :
Prophetiæ autem non infidelibus, sed fidelibus.	Prophetiæ verò donum, quod datum est Ecclesiæ præcipuè propter fideles confirmandos, promovendos, et consolandos, hos effectus semper habet in illis : ergo utilius est, et magis appetendum ; et eo maximè appetendum, quo sic pluribus prodest, ut nemini noceat. Non ita de linguarum dono, quod aliquando nocet fidelibus et infidelibus.
23. Si ergo conveniat universa Ecclesia in unum;	Hoc patebit suppositione factâ. Supponamus ergo quod universa quædam Ecclesia particularis in unum conveniat cœtum;
Et omnes linguis loquantur;	Et quod omnes, nemine interpretante, linguis loquantur ignotis :
Intrent autem idiotæ,	Supponamus et quòd tunc in hunc cœtum intrent idiotæ, linguarum ignari :
Aut infideles :	Vel quod aliqui Pagani, curiositatis gratiâ, illuc subrepant :
Nonne dicent quòd insanitis?	Nonne omnes illi vos insanos reputabunt, qui loquimini quæ nullus intelligit? In hoc ergo casu, linguæ fidelibus et infidelibus nocebunt.

Deus quæ sua sunt semper facit, et providentiam suam ostendit, etiamsi sciat eos non obtemperaturos, ut inexcusabiles sint. Theophylactus.

22. *Itaque linguæ...* Hinc concludit quòd linguæ datæ sint Ecclesiæ, præsertim ad convertendos infideles; qui tamen sæpè non convertuntur, ut visum est in Judæis, n. 21.

Prophetiæ autem... prophetiæ verò donum, seu munus explicandi mysteria et veritates fidei, datum est præcipuè propter fideles confirmandos, promovendos, consolandos, omni modo ædificandos. Hoc enim supponit fidem. Et hos effectus in plerisque semper habet prophetia.

Hinc tale donum magis utile, hincque magis æstimandum et appetendum. Hincque verum quod n. 19. dixit : *Malo quinque verba...*

23. *Si ergo conveniat....* Hoc idem probat ab inconvenienti quod ex dono linguarum potest evenire, et quod ex prophetia non accidit; scilicet, non modò non prodest semper donum linguarum, sed aliquando nocet infidelibus et fidelibus. Ut hoc pateat :

Si conveniat universa Ecclesia, supponamus quòd tota quædam particularis Ecclesia, seu vestra, seu alia in eumdem locum conveniat; et quòd *omnes linguis loquantur* ignotis, nemine interpretante.

Intrent autem idiotæ aut infideles, id est,

Supponamus et quòd tunc in hanc Ecclesiam intrent idiotæ, linguarum ignari, vel etiam quòd aliquis infidelis, curiositatis gratiâ, huc subrepat.

Nonne dicent quòd insanitis, id est, nonne vos insanos reputabunt, quippe qui loquimini quæ nullus intelligit?

Contrarium prorsus eveniet, si soli prophetæ loquantur, et linguâ vulgari Christianas veritates explicent;	24. Si autem omnes prophetent;
Tunc enim si quis vel infidelis, vel idiota intraverit, non vos arguet et damnabit, ut suprà :	Intret autem quis infidelis, vel idiota;
Sed ipse à prophetantibus arguetur, et damnabilis demonstrabitur.	Convincitur ab omnibus, dijudicatur ab omnibus.
Etenim peccata quæ in corde suo occulta gerit, prophetæ divini verbi lumine detegent, eique manifestabunt;	25. Occulta cordis ejus manifesta fiunt :
Unde fiet ut, peccatorum suorum conscientiâ tactus, cadat pronus in faciem, seque peccatorem agnoscens, Deum pro misericordia obtinenda, tremens et pœnitens adoret,	Et ita, cadens in faciem,
Palàm confitens quòd verè Deus per sua dona sit in vobis.	Adorabit Deum,
Quo casu, prophetia fidelibus et infidelibus prodest.	Pronuntians quòd verè Deus in vobis sit.

Quo casu, non modo non prosunt infidelibus, sed nocent linguæ infidelibus et fidelibus.

Porrò sic suum probat intentum Apostolus, ut et Corinthios de dono linguarum gloriabundos humiliet, dicens : *Quia insanitis.*

24. *Si autem omnes prophetent...*

Omnino contrarium eveniet, si soli prophetæ loquantur, et linguâ vulgari Christianas veritates explicent : tunc enim non soli fideles ædificabuntur, ut dictum est in n. 22.

Sed et si quis infidelis intraverit, non vos arguet et condemnabit, ut suprà; sed ipse arguetur, convincetur et condemnabitur; id est, damnabilis demonstrabitur à prophetantibus.

Si autem omnes, unus scilicet post alterum, *prophetent,* id est, linguâ vulgari concionentur. *Intret autem, etc. convincitur ab omnibus;* scilicet prophetantibus. *Dijudicatur,* id est, condemnatur, seu damnabilis demonstratur.

25. *Occulta cordis ejus...* Nam prophetantes, lumine verbi Dei, peccata quæ in corde suo tecta gerit, detegent, eique manifestabunt.

Et ita cadens... id est, unde peccatorum suorum conscientiâ tactus, cadet pronus in faciem, seque peccatorem agnoscens, Deum prostrato corpore reverebitur et adorabit pro misericordia obtinenda.

Pronuntians...

Palàm affirmans quòd verè Deus est in vobis; cùm per vos mira et miranda operetur. *Digitus Dei est hìc.*

Hinc sequitur quòd prophetia omni modo et omni casu sit utilior dono linguarum; hoc enim finem intentum sæpè non assequitur; scilicet, infidelium conversionem : imò è contra nocet aliquando fidelibus et infidelibus idiotis; prophetia verò non solùm nunquam nocet, sed et ipsis infidelibus sæpe prodest.

Ex his prophetiæ effectibus patet quid per prophetiam intelligat Apostolus.

26. Quid ergo est, fratres?	Quid ergo faciendum est?
Cùm convenitis;	Quoties ad cœtus publicos convenitis;
Unusquisque vestrûm psalmum habet,	Quicunque ex vobis divinitùs habuerit vel psalmum, seu canticum spirituale ad Dei laudem,
Doctrinam habet,	Vel instructionem populo utilem,
Apocalypsim habet,	Vel aliquam revelationem sibi factam,
Linguam habet,	Vel donum peregrinis linguis loquendi,
Interpretationem habet :	Vel interpretandi donum, nihil horum negligatur :
Omnia ad ædificationem fiant.	Sed hæc omnia decenti ordine, et ad publicam conventûs ædificationem fiant.
27. Sive lingua quis loquitur;	Quod ad linguarum donum spectat, detur et illi suus locus :

Sed et in iisdem effectibus videat evangelicus concionator finem ad quem debet tendere; scilicet, per claram veritatum evangelicarum expositionem, ipsi peccatori secreta, quæ gerit in corde, peccata, reddere manifesta; eorumque enormitatem ita ipsius oculis exhibere, ut ob eam horreat et contremiscat; horrens et tremens ad Dei judicis sui pedes corruat, misericordiam et veniam imploraturus; sicque commutatus, conversus, humiliatus ac contritus, Deum deinceps confiteatur, adoret atque colat.

26. *Quid ergo est?* Tot argumentis stabilitâ prophetiæ excellentiâ, jam statuit Apostolus, ordinis amator, quomodo in cœtibus ecclesiasticis utendum sit Spiritûs Sancti donis.

Primò, statuit in genere, ut illis ad Ecclesiæ ædificationem utantur. Hæc enim est omnium charismatum finis.

Vide hìc christianismi fundamentum et regulam. Quomodo enim est artificis officium ædificare; ita etiam Christiani proximis prodesse per omnia. Divus Chrysostomus.

Quid ergo est, scilicet, faciendum? interrogat, ut suis responsionibus instruat.

Respondens ergo dicit : *Cùm convenitis* ad cœtus publicos *unusquisque vestrûm psalmum habet*, id est, quicunque ex vobis divinitus movetur vel ad edendum, vel ad canendum psalmum.

Etenim, ait D. Chrysostomus, olim psalmos faciebant ex dono, et docebant ex dono.

Per psalmum, intellige canticum spirituale ad Dei laudem.

Doctrinam habet, id est, vel movetur interiùs ad docendum, seu faciendam instructionem populo utilem.

Apocalypsim... vel ad explicandas latentes veritates per revelationem aliquam sibi factam.

Linguam... vel ad loquendum linguis peregrinis.

Interpretationem... vel ad interpretandum.

Omnia ad ædificationem. Hæc omnia decenti ordine, et ad publicam conventûs ædificationem fiant.

Hìc est finis omnium donorum et talentorum à Deo datorum : qui aliud intendit, infidelis minister est, prævaricator est, fur et sacrilegus, qui Dei dona sibi facit propria, eaque ad semetipsum, quasi ad finem dirigit.

27. *Sive linguâ quis...* Syr. quòd si quis linguâ loquatur.

Sed ita, ut duo tantùm, aut ad summum tres successivè in quolibet conventu loquantur;	Secundùm duos, aut ut multùm tres, et per partes,
Et unus sit semper qui linguâ vulgari explicet populo quæ illi linguâ peregrinâ dixerunt.	Et unus interpretetur.
Quòd si desit qui possit interpretari,	28. Si autem non fuerit interpres,
Taceat ille qui linguarum donum habet, exspectetque tempus quo possit fructuosè uti suo dono :	Taceat in Ecclesia :
Interim sibi soli secreto loquatur et Deo, cæteros verò non perturbet.	Sibi autem loquatur et Deo.
Quod autem ad prophetas attinet, duo aut tres ex illis successivè loquantur :	29. Prophetæ autem duo aut tres dicant;
Cæteri verò prophetæ judicent verine sint, an falsi prophetantium sermones.	Et cæteri dijudicent.
Quòd si, uno prophetante, Deus alium ex prophetis assidentibus afflaverit;	30. Quòd si alii revelatum fuerit sedenti,
Tunc qui prior prophetabat, taceat, et det illi prophetandi locum.	Prior taceat.
Si hic servetur modus et ordo, poteritis omnes ordine vestro prophetare,	31. Potestis enim omnes per singulos prophetare :

Secundò, statuit speciatim quomodo linguarum dono sit utendum in conventibus; scilicet :

Ut duo tantùm, aut tres ad summum, successivè loquantur, et unus sit interpres, qui vulgari sermone fideliter explicet quæ linguâ peregrinâ dicta fuerint.

Secundùm duos, id est, per duos hoc fiat, *aut ut multum, tres*, id est, ad summum tres, *per partes;* id est, successivè, unus post alterum.

Multi tunc dona Sancti Spiritûs habebant; Apostolus autem, ut vitetur confusio, vetat ne simul omnes loquantur; et ne plusquàm oportet, prolongetur cœtus, vetat ne plusquàm duo aut tres in eodem cœtu loquantur.

28. *Si autem non fuerit interpres.* Si non sit quis interpretandi donum habens; *taceat* qui linguarum donum habet, tempus exspectans, quo possit utiliter et cum ædificatione loqui : interim *sibi soli et Deo loquatur.* Secretò, in corde, ne cæteros perturbet non intelligentes.

Syr. et inter semetipsum et Deum loquatur.

29. *Prophetæ autem duo...*

Tertiò, statuit circa prophetas, ut duo, vel tres successivè loquantur : cæteri verò, prophetæ scilicet, judicent an id quod à prophetantibus dicitur, sit utilis et sanæ doctrinæ.

30. *Quòd si alii...* id est, si tunc temporis, seu uno prophetante Deus alium ex prophetis sedentibus et audientibus afflaverit, et quid ei melius revelaverit; ille qui prior prophetabat, taceat et det huic locum prophetandi.

Hoc enim velle videtur Spiritus Sanctus, novam suggerens revelationem.

31. *Potestis enim...* Syr. siquidem vos omnes potestis singulatim prophetare, ut quisque discat, et quisque consolationem accipiat.

Quasi diceret : Hâc ratione, nimirùm si servetur modus et ordo quem

Ut omnes discant et omnes exhortentur.	Ut omnes instructionem et exhortationem à vobis accipiant.
32. Et spiritus prophetarum prophetis subjecti sunt.	Nec est quòd quis dicat : Divinitùs urgeor, ideo nec tacere, nec differre possum ; etenim spiritus prophetiæ subditus est prophetis : liberè loquuntur et tacent.
33. Non enim est dissensionis Deus, sed pacis ; sicut et in omnibus Ecclesiis sanctorum doceo.	Nam Deus est pacis spiritus, non tumultùs et dissidii : esset verò dissidii spiritus, si omnes ad simul loquendum sic impelleret, ut liberi non essent : unus ergò post alterum loquatur, sicut in omnibus Ecclesiis doceo.
34. Mulieres in Ecclesiis taceant :	Quod ad mulieres hac in re spectat, taceant omnino in Ecclesiis :
Non enim permittitur eis loqui ;	Nec enim illis alicubi in Scripturis permissum est publicè loqui, aut concionari :

præscribo, poterunt omnes prophetæ ordine suo prophetare, ut omnes instructionem et exhortationem accipiant.

Exhortentur, passivè sumendum.

32. *Et spiritus prophetarum...*

Occurrit objectioni quæ potest hìc fieri, quasi diceret : Nec est quòd quis dicat, sic moveor, et divinitùs urgeor, ut vel non possim tacere (hoc spectat ab actu prophetantem), vel non passim differre ; hoc pertinet ad alios prophetas inspiratos.

Et, id est, etenim. Syr. siquidem spiritus prophetiæ subditus est prophetis. Testis est Jonas, spiritui prophetico resistens.

Non est ergo de Dei prophetis, sicut de fanaticis idolorum vatibus, seu pythonibus : hi enim à dæmonibus arrepti sic agebantur, ut suæ potestatis non essent ; spiritus verò propheticus est in potestate prophetarum : hinc tacere possunt, ubi voluerint, et consequenter sibi invicem cedere, et vices suas exspectare.

Lenis est Spiritus Dei, et leniter prophetas agit : hinc sic afflat eos, ut non cogat.

Pacificus est Spiritus Dei : hinc pacem et ordinem amat ; neutrum perturbat.

Spiritus propheticus à Deo quidem est ; homini tamen prophetæ subditur, quoad actum, ordinem, et modum.

33. *Non enim est dissensionis Deus..*, Deus est spiritus pacis, non dissidii. Syr. tumultùs.

Esset autem spiritus dissidii et tumultùs, si omnes impelleret ad loquendum simul.

Unus ergo post alterum loquatur.

Sicut et in omnibus sanctorum Ecclesiis doceo.

34. *Mulieres in Ecclesiis...* Ne de utroque sexu intelligatur quod dixit suprà : *Potestis omnes prophetare.* Silentium ita mulieribus indicit, ut nec interrogare permittat in ecclesia, sed si quid non intellexerint, vult à viris suis petant.

Debet ergo viri esse tam docti, ut suas uxores docere possint, ait Primasius ab Estio citatus.

Sed in lege præceptum est eis ut viris suis subditæ sint : suam ergo subjectionem suo testentur silentio.

Sed subditas esse sicut et lex dicit.

Quod si quid non intellexerint, illudque velint addiscere, domi maritos suos interrogent : in Ecclesia verò nec doceant, nec interrogent.

35. Si quid autem volunt discere, domi viros suos interrogent :

Quia prorsus indecorum est mulierem in cœtibus sanctorum loqui.

Turpe est enim mulieri loqui in Ecclesia.

Quam ob causam, ô Corinthii! ritum ab omnibus observatum vos non servatis? an à vobis processit Evangelii prædicatio, ut aliorum sitis exemplar, cæterique ad morem vestrum adstringantur?

36. An à vobis verbum Dei processit?

Aut ad vos solos pervenit Evangelium, ut pro vestro habitu, nullà ad alios habità ratione, ritus ordinetis?

Aut in vos solos pervenit?

Si quis apud vos videtur esse propheta, vel à Sancto Spiritu afflatus, sciat et cognoscat quæ scribo vobis, et deprehendet quod Christi Domini mandata sunt, non mea : etenim non ex me, sed ex ejus Spiritu et voluntate hæc statuo.

37. Si quis videtur propheta esse aut spiritualis, cognoscat quæ scribo vobis, quia Domini sunt mandata.

Sicut et lex dicit... Lex hìc, sicut et n. 21. sumitur pro Scriptura veteris Testamenti.

Scriptura ergo Genes. 32. 16. ait : *Sub viri potestate eris.* Hanc autem subjectionem vult Apostolus ut suo silentio testentur.

35. *Turpe est enim...* Addit quòd et hoc contra verecundiam, sexui femineo naturaliter inditam, foret, scilicet *loqui* publicè.

36. *An à vobis verbum Dei processit...*

Ex hoc versu et ex præcedentibus 34, 35. fit valde probabile, quòd Corinthi mulieres, sicut aperto capite orabant in ecclesiis, sic et publicè loquebantur, sive prophetantes, sive saltem interrogantes; et propterea D. Paulus Corinthios, ob hunc morem, omnium Ecclesiarum consuetudini contrarium, acriter objurgans, ait :

An à vobis, ô Corinthii, prodiit sermo Dei? vosne aliorum Doctores estis? ut mores et consuetudines stabiliatis? *Aut in vos solos...* An ad vos solos *pervenit?* ut inconsultis aliis, quidquam statuatis.

Nec primi credidistis, nec soli : alios ergo consulere debueratis, et eis conformari.

Alii tamen hanc D. Pauli objurgationem intelligunt de quibusdam refractariis, qui ejus statutis acquiescere nolebant.

Sed primus sensus naturalior videtur, et eum sequuntur divus Chrysostomus, et Theophylactus.

37. *Si quis videtur....* Si quis inter vos creditur esse indubitatus propheta, vel à Spiritu Sancto afflatus, hic, per me licet, *cognoscat quæ scribo vobis.*

Quasi diceret : Cupio hoc ei ostendi, communicari; certus scilicet quod non contradicet, sed deprehendet quòd Christi *Domini mandata sunt*, quia hæc non meo motu proprio, sed ex divina inspiratione dico et statuo.

38. Si quis autem ignorat, ignorabitur.	Si quis autem hoc ignorat, aut ignorare vult, ut contradicat, sciat quod vicissim à Christo Domino ignorabitur, in die scilicet quâ, sibi dicenti : Domine, in nomine tuo prophetavimus, respondebit : Non novi vos.
39. Itaque, fratres, æmulamini prophetare :	Itaque ut tribus verbis totum hunc sermonem concludam, optate et expetite præcipuè prophetiæ donum, quia utilius.
Et loqui linguis nolite prohibere.	Dono linguarum præditos ne prohibeatis loqui, eo quo statui ordine et modo.
40. Omnia autem honestè et secundùm ordinem fiant.	Omnia in vestris cœtibus honestè et ordinatè fiant.

38. *Si quis autem ignorat...* Si quis autem hoc vult ignorare, aut de hoc dubitare, *ignorabitur.* Gr. ignotus esto. Syr. ignoret seu ignorans esto; id est, ipse vicissim ignorabitur, improbabitur à Christo Domino.

Spreta enim ejus in me, legato suo, auctoritas, Deum habebit vindicem. Dicenti : *Nonne in nomine tuo prophetavimus,* Christus Dominus respondebit : *Non novi vos.*

39. *Itaque, fratres mei....*

Redit ad id unde tantisper divertit, et concludens, omnia ad tria reducit.

Primum, ut expetant præcipuè donum prophetiæ, quia melius et utilius. *Æmulamini prophetare.*

Secundum, ut neminem dono linguarum præditum prohibeant loqui, eo quo dictum est ordine et modo. *Et loqui linguis nolite prohibere.*

40. *Omnia autem honestè...*

Tertium ut omnia cum honestate et ordine fiant in eorum cœtibus.

Decorè autem, et ordine fient, si ii qui linguis loquuntur, cum interpretatione loquantur; et non velut insanientes, si prophetæ sibi mutuò cedant, si feminæ conticescant. Theophylactus.

Corollarium pietatis, seu in hoc capite 14. ad pietatem maximè notanda, et ad praxim redigenda.

Primo. — Discamus singuli quomodo charitatem cæteris omnibus præferre, et super omnia desiderare debeamus.

Illam toto vitæ tempore debemus persequi, si abscesserit à nobis : custodire, si adsit; et non custodire tantùm, sed et augere, colere, perficere. Vide dicta n. 1. et observationem moralem.

Secundo. — Notet divini verbi concionator tria sui ministerii munia : ædificare, hortari, solari.

Ædificare incipientes, hortari proficientes, solari afflictos.

Recordetur quòd hæc tria sint finis prophetici sermonis, à Deo intentus, et ab Apostolo nobis indicatus, n. 3.

Ad hunc ergo finem suos sermones dirigat Evangelicus propheta.

Caveat autem vitia n. 9 et 11. notata.

Ne vocem in aera spargat, n. 9.

Ne sit apud suos barbarus, n. 11.

Sed bonæ concionis effectus intendat, n. 25. indicatos. Quos ibi videat.

Tertio. — Omnis Dei et Ecclesiæ minister discat ex n. 26. quis sit omnium prorsus ministeriorum, omniumque donorum et talentorum à Deo acceptorum finis, scilicet ædificare.

Hunc ergo finem semper intendat, aliàs prævaricator, fur et sacrilegus erit. Vide n. 26.

ANALYSIS CAPITIS DECIMI QUINTI.

QUIDAM Corinthii, paganæ philosophiæ opinionibus imbuti, et pseudoapostolorum erroribus impliciti, de futura mortuorum resurrectione dubitabant, aut illius dogma vertebant in allegoriam : et quia hoc erat religionem funditùs evertere, hæc enim mortuorum resurrectio, unum est è præcipuis Christianæ religionis capitibus; hinc Apostolus hanc Evangelii veritatem sollicitè probat toto hoc decimo quinto capite.

Quatuor primis versibus viam sibi sternit per refricatam Evangelii, Corinthiis à se prædicati, memoriam; cujus Evangelii tria præcipua capita sunt, Christi pro peccatis nostris mors, sepultura et resurrectio.

Hanc Christi resurrectionem probat à quarto versu usque ad duodecimum, testimoniis Prophetarum, Apostolorum et Discipulorum plusquam quingentorum.

℣. 12. Incipit ex Christi resurrectione probare et nostram : tanta quippe Christi resurrectionis connexio cum nostra, ut ex Christi resurrectionis veritate sequatur et nostra resurrectio; et ex negatione nostræ resurrectionis, sequatur et negatio resurrectionis Christi.

Ex negatione autem resurrectionis Christi, horrenda sequuntur absurda, de quibus usque ad vigesimum versum.

℣. 20. Ex tot horridis absurdis, et ex Prophetarum et Apostolorum et Discipulorum testimoniis superiùs relatis, concludit certissimam esse debere resurrectionem Christi, et ex hac resurrectione certissima, pergit et nostram probare, ℣. 21, 22.

℣. 23. Explicat quid nostræ resurrectioni connexum, scilicet ordinem quo sancti resurgent.

℣. 24. Exponit quid resurrectionem sanctorum sequens, nimirum Ecclesiæ militantis finem, illius à Christo oblationem Deo faciendam; dæmonum tyrannidis absolutam destructionem.

℣. 25. Transit ad aliud medium, quo nostram rursus probet resurrectionem; scilicet promisit Deus Filio suo perfectam omnium hostium suorum debellationem et subjectionem; ergo mors, una ex inimicis Christi, destruetur per generalem resurrectionem.

℣. 27 et 28. Explicat quod dixit de generali omnium subjectione sub pedibus Christi, ne quis malè interpretetur.

℣. 29. Nova subnectit argumenta ad resurrectionis nostræ confir-

mationem usque ad ℣. 33, ubi Corinthiorum incredulitatis ostendit originem, scilicet cum impiis commercium; quod ut deinceps vitent hortatur.

℣. 35. Objectiones Philosophorum ita solvit, ut et nostræ resurrectionis veritatem confirmet, explicet et illustret per varias similitudines, usque ad ℣. 42.

℣. 43. Dotes corporis gloriosi describit : surget spiritale, sicut ab Adamo, animali et terreno, nunc animales et terreni sumus; ita tunc à Christo spiritali et cœlesti, spiritales erimus et cœlestes, usque ad ℣. 50.

℣. 51. Modum docet, quo fiet resurrectio, scilicet in instanti, etc.

Denique ℣. 58. Corinthios hortatur, ut in fide stabiles sint, et in omni bono opere abundantes : cùm sciant quòd sit futura resurrectio et æterna merces bonorum operum.

CAPUT DECIMUM QUINTUM.

PARAPHRASIS.

In memoriam vobis revoco, fratres, Evangelium quod vobis prædicavi, quod recepistis, in quo et perseverastis hactenus.

In cujus fide et professione salutem consequemini, si tamen illius doctrinam servatis, talem qualem vobis prædicavi : aliàs frustrà credidistis.

TEXTUS.

1. Notum autem vobis facio, fratres, Evangelium quod prædicavi vobis, quod et accepistis, in quo et statis.

2. Per quod et salvamini : quâ ratione prædicaverim vobis, si tenetis, nisi frustra credidistis.

Cap. XV. 1. *Notum autem vobis facio*, id est, reminisci vos facio, seu in vestram memoriam revoco.

Nihil vobis nunc trado novum.

Evangelium, id est, bonum de Christo Salvatore nuntium, cujus summa, quòd Deus factus sit homo, et cruci affixus fuerit et resurrexerit. Divus Chrysostomus.

Quod prædicavi vobis, quod et ut verum *recepistis, etc.*, nihil vobis incognitum, aut peregrinum trado, sed ad principium recurro.

In quo et statis, id est, in cujus etiam professione, saltem plerique, perseveratis.

Promiscuis loquitur, ut et hi qui in fide fixi sunt, gaudeant; et qui nutant, corripi se doleant, ut corrigantur. Ambrosius.

2. *Per quod et salvamini*, id est, in cujus fide et professione salutem consequimini.

Quâ ratione..... Est hic transpositio, sic ergo construendum : si tamen servatis illius Evangelii doctrinam, talem qualem vobis prædicavi.

Quâ ratione. Gr. τίνι λόγῳ, quo sermone, id est, quomodo, seu, talem qualem vos eam docui.

Hoc autem ideo dicit, quia resurrectionis dogma quidam apud Corinthios in allegoriam verterant, dicentes quòd per novitatem vitæ, jam essent illius compotes. Vide dicta de Hymenæo et Phileto, 2. ad Tim. 2, n. 17.

Hi ergo pseudodoctores per resurrectionem intelligebant spiritualem animæ resurrectionem, seu transitum à vita prava, quæ mors est, ad sanctitatem, quæ vita est; seu ut eorum nomine D. Chrysostomus ait : resurrectio est animæ purgatio.

Et hos Doctores falsos statim ab initio percutit Apostolus, dicens Corinthiis :

In fide resurrectionis salvabimini, si eam creditis talem qualem vobis prædicavi, scilicet realem et corporalem resurrectionem in fine mundi futuram.

Nisi frustrà credidistis, id est, aliàs frustrà credidistis. Ostendit quòd in capite fidei accepta sit plaga, ait D. Chrysostomus.

Fides veræ et realis corporum resurrectionis est basis et fundamentum Christianæ religionis : ergo et basis salutis æternæ; ergo, nisi credatur, frustra quidvis aliud creditur.

3. Tradidi enim vobis in primis, quod et accepi : quoniam Christus mortuus est pro peccatis nostris, secundùm Scripturas :

Inter præcipua autem fidei capita, sermone vobis tradidi quod et ego accepi, nimirum quod Christus Dominus pro peccatis nostris mortuus sit, ut in Scripturis prædictum erat;

4. Et quia sepultus est, et quia resurrexit tertiâ die, secundùm Scripturas :

Et quòd sepultus sit, in veræ mortis testimonium; et quod tertiâ die revixerit, ut etiam in Scripturis prædictum et præfiguratum est.

5. Et quia visus est Cephæ,

Præterea docui vos quòd visus sit redivi-

---

3. *Tradidi enim vobis...* Scriptis itaque repeto quæ verbis astruxi.

In primis, id est, inter præcipua Christianæ fidei capita.

Tradidi vobis, verbis scilicet, quasi depositum, *quod et accepi* à Domino, pariter quasi depositum.

Fidei doctrina depositum est, à Christo Domino datum Apostolis; et per illos, eorumque in Apostolatu successores ad nos transmissum, ad æternam nostram salutem.

Hoc depositum fideliter servatum et observatum, salvabit nos in æternum : servemus ergo ut salvet.

In his autem D. Pauli verbis duplicem nota traditionem sine scripto; tradidit verbis, quòd verbo, sine scriptura recepit Apostolus.

Tradidi quoniam Christus mortuus est, verè, scilicet, et non apparenter tantùm : ideo mortis Christi historia tam accuratè in Evangeliis descripta, ut certò sciremus quod verè mortuus sit *pro peccatis nostris*, non pro suis, quia innocens, impollutus, et Sanctus sanctorum : sed *pro nostris*, quasi Agnus Dei in Paschate fuit immolatus.

Secundùm Scripturas. Mortis Christi duritiem lenit auctoritate Scripturarum, ait Tertullianus.

Nam et Apostolus non sine onere pronuntians Christum mortuum, adjecit secundùm Scripturas, ut duritiam pronuntiationis Scripturarum auctoritate molliret, et scandalum auditori averteret. Tertullianus lib. ad Prax. cap. 29.

Non citat Apostolus, quia Corinthiis notas supponit. Isai. 53, n. 8, de quo Tertullianus. Hoc et Isaias prior pronuntiavit : *Et Dominus tradidit eum pro delictis nostris.*

4. *Et quia sepultus est* in veræ mortis testimonium.

Et quia resurrexit. Gr. excitatus est, quia mors somnus : hinc resurrectio dicitur excitatio. Verè autem resurrexit, sicut verè mortuus est.

Quia autem Christi resurrectio est resurrectionis nostræ causa, ideo probat illam Apostolus.

Primo prophetarum testimoniis dicens, *secundùm Scripturas :* hoc enim in Jona præfiguratum, hoc ab Isaia prædictum : *Erit sepulcrum ejus gloriosum.*

Hoc ab Osea 6, n. 7. *Vivificabit nos post duos dies, in die tertia suscitabit nos;* ipse, scilicet, tertiâ die resurgens : ipsius enim resurrectio nostræ causa est.

5. *Et quia visus est Cephæ.*

Secundò probat Apostolorum testimoniis.

Fides nostra superædificata supra fundamenta prophetarum et Apostolorum; hinc post prophetarum scripturas, citat Apostolorum visiones, seu testimonia.

vus, primùm Petro, et postea undecim Apostolis.

Deinde visus est plusquàm quingentis fratribus simul congregatis, quorum plurimi vivunt usque in hunc diem, quidam verò mortui sunt.

Præterea visus est Jacobo, fratri Domini, primo Jerosolymorum Episcopo, deinde et conspectus est Discipulis omnibus.

Ultimo et post omnes, visus est et mihi informi et imperfecto Apostolo, quique aliorum respectu sum abortivus.

et post hoc undecim :

6. Deinde visus est plusquam quingentis fratribus simul: ex quibus multi manent usque adhuc, quidam autem dormierunt :

7. Deinde visus est Jacobo, deinde Apostolis omnibus.

8. Novissimè autem omnium, tanquam abortivo visus est mihi.

Incipit autem à principe Apostolorum, de quo Luc. 24. 34. creditur hæc visio facta, cùm Petrus à monumento recessit ipso die resurrectionis.

D. Paulus non refert omnes apparitiones de quibus Evangelistæ : non loquitur enim de mulieribus, quibus apparuit Christus, nec de Cleopha ejusque socio euntibus in Emmaus.

Refert autem aliquas, quas non refert Evangelium, scilicet apparitionem *D. Jacobo* factam, et alteram *plusquam quingentis fratribus.*

Et post hoc undecim. Gr. duodecim. Sic vocabatur Apostolorum collegium, quia duodenario numero institutum.

Hæc visio facta est in Jerusalem bis : primò absente Thomâ in die resurrectionis; secundò præsente Thomâ post dies octo. De prima D. Joannes cap. 20, n. 19. De secunda D. etiam Joan. 20. 26.

6. *Deinde visus est plusquam quingentis....* Tertiò probat discipulorum testimoniis. *Visus est* in Galilæa, ubi plures erant Christiani : *et ubi constituerat illis Jesus*, Matth. 28. 16. Traditio habet quod in monte Thabor.

Plusquam quingentis fratribus simul congregatis. *Ex quibus....* ita ut ab eis testimonium peti possit, si quis ex vobis dubitet.

Primus ergo Petrus solus vidit, deinde Petrus cum aliis discipulis, tum et cum quamplurimis fidelibus, quorum multi vivunt, aliqui mortui sunt.

7. *Deinde...* id est, præterea *visus est Jacobo*, fratri Domini, primò Jerosolymorum Episcopo; et cujus magna erat apud fideles auctoritas.

De hac visione nihil refert Evangelium. Divus quidem Hieronymus de illa loquitur ex Evangelio Hebræorum; sed cùm sit apocryphum et apocrypha est ejus auctoritas, licèt res ipsa narrata vera sit.

Certum est ergo quòd Christus D. Jacobo apparuit, quia de hoc D. Paulus; incertum verò quando apparuit, quia de hoc nihil D. Paulus.

Deinde Apostolis omnibus. Per apostolos hìc intellige et septuaginta discipulos, seu omnes Christi discipulos. In Ascensione, cùm *eduxit eos foras in Bethania.* Lucæ. 25. 50.

8. *Novissimè autem......* ultimò et mihi, informi et imperfecto Apostolo, quales sunt fœtus abortivi; quasi diceret : Qui respectu Apostolorum sum quasi abortivum.

Hinc colligitur quòd à D. Paulo Christus visus sit corporaliter, oculisque corporeis; aliàs malè se conferret cum aliis, qui corporaliter eum conspexerunt; et malè ex hac sua visione corporalem probaret Christi resurrectionem.

Vidit autem cùm in Damascum iret. Act. 9. post Ascensionem.

9. Ego enim sum minimus Apostolorum, qui non sum dignus vocari Apostolus, quoniam persecutus sum Ecclesiam Dei.	Etenim ego sum minimus (infimus) Apostolus, qui nec sum dignus ut dicar Apostolus, quia persecutus sum Ecclesiam Dei.
10. Gratiâ autem Dei sum id quod sum, et gratia ejus in me vacua non fuit, sed abundantiùs illis omnibus laboravi : non ego autem, sed gratia Dei mecum :	Merâ autem Dei gratiâ, et misericordiâ apostolico dignatus sum honore : hanc tamen Dei beneficentiam non passus sum in me otiosam; quinimò licèt omnium minimus, copiosiùs tamen laboravi quàm singuli omnes; hoc mihi non adscribo, sed Dei gratiæ, quæ mecum, seu (quâ feci quidquid feci.)

Ex Apostoli humilitate, abortivum se dicentis, disce quòd quò major in nobis est Dei gratia, eò major et profundior esse debet humilitas.

Hæc humilitatis lucta, Deo grata et nobis utilis.

9. *Ego enim sum......* det rationem cur se dixerit abortivum, scilicet ob vitæ prioris demeritum, quasi diceret : Indignus sum vocari Apostolus, seu et re et nomine Apostoli sum indignus.

Quia persecutus sum Ecclesiam Dei. Apostolorum est Ecclesiam fundare, ego autem Ecclesiam persecutus sum.

Ignota erat et deleta culpa, sed sufficit ad Pauli contritionem et humiliationem coram Deo et coram hominibus.

Sic et nos semel peccasse sufficit ad perpetuam humilitatem et pœnitentiam. *Et peccatum meum contra me est semper.*

10. *Gratiâ autem Dei.........* Dei autem merâ gratiâ et misericordiâ sum Apostolus.

Et gratia ejus...... hæc tamen Dei gratia in me non fuit inanis, *vacua*, infructuosa, sine opere et fructu. Vel, ut ait Ambrosius, pauper in me non fuit.

Novit humiliari, novit et revelari; ita tamen ut humilitas humanæ sit infirmitatis, et sublimitas divinæ sit potestatis.

Sed abundantiùs... imò copiosiùs laboravi quàm singuli omnes, vel quàm unusquisque Apostolorum.

Nullus tot spatia percurrit, tot populis prædicavit, tot persecutiones pertulit; nullus labore manuum suarum prædicando vitam comparavit.

Non ego autem... id est, ait D. Augustinus, non solus ego, sed gratia Dei mecum. Ac per hoc nec gratia Dei sola, nec ipse solus, sed gratia Dei cum illo. D. Aug. lib. de gratia et libero arbitrio, cap. 5. *Sed gratia Dei mecum.....* Gr. quæ mecum, supple laboravit. Cùm enim præcesserit hoc verbum, *laboravi*, naturalius est ut hoc idem subaudiatur.

Si tamen malis subintelligi, *est;* seu *quæ mecum est*, intellige quæ mihi fuit auxilio, mihi favit, et opitulata est.

Itaque D. Paulus gratiæ Dei potissimam partem tribuit; sed non negat liberi arbitrii cooperationem; imò illam astruit, dicens : *Laboravi non ego*, solus, sed Dei gratiâ adjutus et confortatus. Auxilium autem non excludit, imò includit operationem illius qui adjuvatur.

Observatio moralis. — Hinc discamus cum Dei gratia cooperari, et juxta Apostoli monitum, gratiam Dei non in vacuum recipere. *Hortamur vos ne in vacuum gratiam Dei recipiatis.*

Ad rem redeo. Itaque sive ego, sive omnes alii Apostoli, qui Christum vidimus, omnes idem, et eodem modo prædicamus, Christum scilicet realiter et verè resurrexisse, idem et vos credidistis.

11. Sive enim ego, sive illi; sic prædicamus, et sic credidistis.

Quod si ab omnibus Apostolis prædicatur quòd Christus verè surrexerit à mortuis, quomodo quidam apud vos audent dicere quod non sit resurrectio mortuorum?

12. Si autem Christus prædicatur quòd resurrexit à mortuis, quomodo quidam dicunt in vobis, quoniam resurrectio mortuorum non est?

Si enim nulla mortuorum est resurrectio, sequitur quòd nec Christus resurrexit.

13. Si autem resurrectio mortuorum non est: neque Christus resurrexit.

Gratia nobis datur ad opus bonum, ad fructus pœnitentiæ dignos producendos.

Attende ergo tibi et vide num in te sint opera bona? num fructus pœnitentiæ dignos producas? heu! quàm pauper est in te gratia Dei! quam vacua et infructuosa!

Si Christus nunc ad te veniret fructum quærens, quid de te fieret? contremisco, quoties recordor ficûs infructuosæ sortem: *Nusquam ex te fructus nascatur*, ait illi Christus: et statim *arida facta est.*

Justior in me foret talis sententia. Etenim non erat tempus ficuum, ut notat Evangelista.

Et ecce venit finis, finis venit, tempus præcisionis meæ *pedalis*, tempus messis, tempus colligendi fructus, et in me non sunt fructus!

Adjuva nos, Deus salutaris noster, et propter gloriam nominis tui libera nos. Da tandem facere fructus pœnitentiæ dignos.

11. *Sive enim ego......* à n. 9. ob epithetum abortivi, digressus est ab incœpto sermone, n. 4; nunc autem sermonem interruptum resumit.

Sive ego, sive illi, alii scilicet omnes Apostoli; qui Christum vidimus, nos omnes eodem modo, realem, scilicet, et corporalem Christi resurrectionem prædicamus, talem et vos credidistis.

Constat itaque et ex Scripturis prophetarum, et ex variis apparitionibus factis Apostolis et discipulis, et ex communi omnium Apostolorum doctrina, quòd Christus verè et realiter à mortuis resurrexit.

Et vos, ô Corinthii, talem fidem suscepistis. Veritas itaque est apud vos indubitata, fundata supra fundamenta Prophetarum et Apostolorum.

12. *Si autem Christus....* Hâc veritate sic stabilitâ utitur nunc Apostolus, tanquam principio ad probandam nostram resurrectionem futuram.

Cùm resurrexerit Christus, cùm hoc ab omnibus Apostolis ubique prædicetur, cùm et hoc à vobis sit creditum, ut indubitatum; *quomodo* et quâ fronte *quidam* apud vos audent dicere, *quòd non sit mortuorum resurrectio?*

Sive possibilis, à facto enim ad posse valet consequentia. Christus resurrexit; ergo mortuorum resurrectio possibilis est.

Sive futura, à capite ad membra valet ratio conformitatis. Christus, caput nostrum, surrexit; ergo et nos, ejus membra, resurgemus.

13. *Si autem resurrectio.....* quomodo, inquam, audent dicere quòd non est mortuorum resurrectio; si enim non est mortuorum resurrectio, ergo *neque Christus resurrexit.*

14. Si autem Christus non resurrexit, inanis est ergo prædicatio nostra, inanis est et fides vestra.

Quòd si autem Christus à mortuis non resurrexit, ergo inanis et falsa est prædicatio nostra; ergo inanis et falsa fides vestra.

15. Invenimur autem et falsi testes Dei: quoniam testimonium diximus adversùs Deum, quòd suscitaverit Christum; quem non suscitavit, si mortui non resurgunt.

Ac proinde nos Apostoli sumus falsi testes Dei, et in Deum injurii; quandoquidem in ejus nomine, et velut ab eo missi diximus quod Christum suscitaverit, quem tamen non excitavit, si cæteri mortui non resurgunt.

16. Nam si mortui non resurgunt, neque Christus resurrexit.

Etenim si non est in genere mortuorum resurrectio, nec est Christi resurrectio.

17. Quòd si Christus non resurrexit, vana est fides vestra, adhuc enim estis in peccatis vestris:

Quod si Christus non resurrexit; vana fides vestra, quà baptismum suscepistis: adhuc enim estis in peccatis vestris, nec per Baptismum remissa sunt.

Sublato genere, tollitur et species.

Tanta est connexio Christi resurrectionis cum nostra resurrectione, ut ex veritate resurrectionis Christi sequatur et veritas nostræ; et ex negatione nostræ resurrectionis sequatur negatio Christi resurrectionis.

Ex negatione autem Christi resurrectionis sequuntur absurditates horrendæ, quas vide in sequentibus versibus.

14. *Si autem Christus*... Si enim Christus non resurrexit, *inanis*, vana et falsa est Apostolorum *prædicatio*.

Totum Christianæ religionis ædificium fundatur in veritate resurrectionis Christi: hoc everso fundamento, ruit Christiana religio et Apostolorum prædicatio.

Inanis quoque et *vana est fides vestra*, ô Corinthii! quia in Christi resurrectione fundata.

Tota Christianorum spes in fide resurrectionis Christi fundatur; hàc eversâ, ruit ædificium.

15. *Invenimur*......... et nos Apostoli mendaces, et falsari deprehendimur, idque in Dei ignominiam.

Etenim in ejus nomine et tanquam ab eo missi prædicavimus, quod revera Christum à mortuis suscitavit; si hoc falsum, ergo impii et sacrilegi sumus, nos qui Deo summè veraci falsitatem imponimus, et qui ejus auctoritate et verbo abutimur ad errorem et mendacium apud homines inducendum.

16. *Nam si mortui*......... Etenim si non est in genere resurrectio, nec et Christi resurrectio, quia, ut dictum est, sublato genere, tollitur et species et individuum.

17. *Quòd si Christus*.... Fides nostra inanis est, non tantùm per respectum ad futurum, ut dictum est n. 14; sed et per respectum ad præteritum, quia adhuc sumus in peccatis nostris, quæ per Baptismum nobis remissa non sunt.

Baptismus sepulturam et resurrectionem Christi repræsentat, ut Rom. 6,

Quin etiam et illi qui in hac fide, et pro hac fide mortui sunt, prorsus interierunt.

Quod si in hac tantùm vita, et ob hanc tantùm vitam speramus in Christo, et ultrà spes nostra non porrigitur; sanè omnium miserrimi sumus.

A talibus et tantis absurdis unquam credendis avertat nos Deus: è contra certissimè credamus quòd Christus à mortuis resurrexit, et quod resurrexit, ut primus fructus è mortis sinu abstractus, ad immortalitatem Deo oblatus, et generalem suscitandorum messem consecrans et promittens.

18. Ergo et qui dormierunt in Christo perierunt.

19. Si in hac vita tantùm in Christo sperantes sumus, miserabiliores sumus omnibus hominibus.

20. Nunc autem Christus resurrexit à mortuis, primitiæ dormientium:

---

sepulturam quidem per immersionem; resurrectionem verò per emersionem et erectionem ex aquis: si autem Christus non surrexit, baptismus falsum repræsentat; ergo fides quâ baptismum suscepistis, vana et falsa est; ergo peccata vestra non sunt remissa: nec enim baptismus falsus et falsum repræsentans potest justificare.

Nostra justificatio est effectus resurrectionis Christi: resurrexit propter nostram justificationem. Si ergo non resurrexit Christus, justificati non sumus: sublatâ enim causâ, tollitur effectus.

18. *Ergo et qui dormierunt...* Ergo qui in fide et pro fide resurrectionis mortui sunt, v. g., sanctus Stephanus, perierunt. Quia sicut vana fuit eorum fides, ita et mors vana et sine fructu; sicut falsa fuit illorum justificatio, ita et nulla salus.

19. *Si in hac vita tantùm......* Quòd si in hac tantùm vita speramus, et aliam feliciorem non speramus; sanè nos Christiani sumus omnium hominum miserrimi.

Alii namque hujus vitæ commodis utcunque fruuntur; nos autem nunc affligimur et mortificatione christianâ, et persecutionibus ob Christum, et post hanc vitam nulla nobis merces erit.

Ad quid mortificatio, jejunia, vigiliæ, castitas, justitia, misericordia, si pro his nulla merces sit in futuro?

Ad quid cruces, mors propter Evangelium? si nullus in æternitate fructus?

20. *Nunc autem...* Ex tot horrendis absurdis suprà memoratis, sicut etiam ex Prophetarum et Apostolorum testimoniis superiùs relatis à n. 4. hucusque;

Concludit Apostolus certissimam esse debere Christi resurrectionem à mortuis.

Hanc autem certissimam conclusionem statim assumit tanquam principium, quo nostram probet à mortuis resurrectionem futuram.

Itaque ex resurrectione Christi hucusque probata, et ut certissima nunc assumpta, probat quòd et nos, Christi membra, resurgemus.

Et hoc medio, seu argumento utitur à n. 20. ad n. 24. ubi viam sibi sternit ad aliud medium, scilicet, ad promissam Christo, à Patre æterno, perfectam hostium suorum subjectionem, ex qua promissione, seu potiùs, ex cujus promissionis executione infert Apostolus mortem destruendam, per nostram scilicet resurrectionem.

Nota ad intelligentiam. — Itaque ad intelligentiam subsequentium versuum, ubi rerum copia et permixtio quamdam parit obscuritatem.

21. Quoniam quidem per hominem mors, et per hominem resurrectio mortuorum.	Et sanè æquum erat ut, sicut per unum hominem peccantem mors intravit in mundum, sic per unum hominem sanctum mors destrueretur, et fieret resurrectio mortuorum.

Adverte duo præsertim media, seu argumenta, quibus Apostolus suum probat intentum, nostram nimirum resurrectionem futuram.

Primum medium, quo hìc incipit uti, est certissima Christi, ut primitiarum dormientium, resurrectio.

Christus, primitiæ dormientium, resurrexit : ergo et nos et cæteri dormientes resurgemus.

Secundum medium, quo n. 24 incipit uti, est perfecta rerum omnium inimicarum subjectio imperio Christi, ex qua subjectione infert mortis destructionem et nostram resurrectionem.

Juxta Patris æterni promissionem Filio suo factam, omnes Christi hostes, Christo perfectè subdentur : ergo mors, una è Christi hostibus, aliquando subdetur per sui destructionem et per nostram resurrectionem ; ergo et nos resurgemus.

Cætera hìs duobus mediis permixta, aut sunt horum duorum explicationes, aut sequelæ, aut quædam eis naturaliter connexa, ut concomitantia.

Hæc clariùs patebunt in suis locis. Itaque ad litteræ explicationem.

Nunc autem... id est, atqui *Christus* certissimè *resurrexit*, et resurrexit, *ut primitiæ* ex dormientibus suscitandis. Seu quasi primus fructus, ex mortis sinu abstractus, ad immortalitatem Deo oblatus, et totam suscitandorum messem consecrans.

Sicut primitiæ erant frugum priores tempore et excellentià ; ita Christus omnium justorum suscitandorum ad æternam felicitatem, primus tempore et dignitate surrexit immortalis.

Equidem aliqui sunt à Prophetis et ab ipso Christo ad vitam suscitati, sed rursus morituri ; Christus primus omnium surrexit immortalis.

Hinc infer quòd vel per temporis anticipationem D. Matthæus cap. 27, 52. dicit multos in passione Christi suscitatos, vel illi rursùs mortui sunt : Christus enim primus revixit immortalis, et velut primitiæ omnium qui cum resurrectionis spe moriuntur. Vel ergo illi tùm Christo resurgente surrexerunt, vel rursùs mortui sunt.

Sicut primitiæ Deo oblatæ generalem omnium frugum messem brevi futuram prætendebant, quam et consecrabant.

Ita Christus, ut primitiæ resurgentium ad immortalitatem, generalem promittit omnium electorum, fratrum et membrorum suorum, felicem resurrectionem, eamque Deo dicat et consecrat.

Observatio moralis. — Resurrectionem Christus, caput nostrum, dux noster, princeps noster ; primitiæ nostræ, auspicatus est ; alii multi, ejus membra, fideles sancti, cum eo surrexerunt, velut ejus resurrectionis comites et asseclæ : ergo et nos ejus membra, subditi, filii resurgemus aliquando.

Et de hac fide sæpè formandi sunt actus.

Credo quòd Redemptor meus vivit : surrexit immortalis.

Credo quòd et in carne mea videbo Salvatorem meum. Resurgam immortalis, et in *hac carne mea videbo Salvatorem meum.*

Hæc spes in sinu meo requiescet etiam in pulverem redacto.

Christi resurrectio nostræ basis est, forma et exemplar.

22. Et sicut in Adam omnes moriuntur, ita et in Christo omnes vivificabuntur.

23. Unusquisque autem in suo ordine, primitiæ Christus : deinde ii, qui sunt Christi, qui in adventu ejus crediderunt.

Et sicut ob unius Adæ peccatum omnes morti sunt obnoxii, ita ob unius Christi innocentiam immortalitati restituerentur omnes.

Unusquisque autem sanctorum in ordine suo vivificabitur, plus aut minùs gloriosus, juxta sua merita. Christus primus omnium tempore et dignitate jam surrexit; deinde qui Christo adhærent, ceu membra capiti, in secundo ejus adventu resurgent in ordine suo.

Quoniam quidem per hominem mors...

Probat Christum esse primitias resurrectionis, et suâ resurrectione nobis spem dare ad immortalitatem resurgendi, et hujus dat rationem, *quoniam, etc.*

Etenim æquum erat, ut sicut per unum hominem, seu unius hominis peccato, mors intravit in mundum; sic per unum hominem, seu unius hominis justitiâ mors destrueretur, et fieret mortuorum resurrectio.

Ut sicut per unum Adamum mors ad omnes ejus naturæ participes pertingit, ita per unum hominem Christum vita et resurrectio beata ad omnes ejus gratiæ participes pertingeret.

22. *Et sicut in Adam....* Et sicut in Adamo, seu per et propter Adamum moriuntur quicunque moriuntur; ita in Christo, per Christum, et propter Christum vivent beati, quicunque vivent in æternum.

In his versibus resurrectio et vita in bonam partem sumuntur, seu pro resurrectione gloriosa et ad vitam beatam, ut patet ex præcedentibus, ubi Christus dicitur primitiæ suscitandorum; et ex sequenti versu, ubi D. Paulus suscitandos indicans, loquitur tantùm de iis qui sunt Christi.

Itaque de sola sanctorum resurrectione hìc agitur, cæterorum resurrectione habitâ pro nihilo, quia non resurgent ad vitam.

Christi tamen meritum omnino sufficiens est, ut omnes per ipsum vitam beatam acquirant.

23. *Unusquisque autem in ordine suo...*

Probatâ resurrectione nostrâ, ex resurrectione Christi principis, ducis, ac capitis nostri,

Explicat hujus nostræ resurrectionis ordinem, tanquam quid ei naturaliter annexum; de hoc autem agit, ut hanc sanctorum resurrectionem clariùs explanet.

Quasi diceret: Christus itaque vitæ gloriosæ principium est, sicut Adamus mortis est principium; ne putetis tamen quòd omnes ad vitam suscitandi, in hac vita gloriosa futuri sint æquales, sicut omnes morientes nunc in morte sunt æquales.

Equidem omnium nunc hominum unus est introitus et unus exitus; sed non erit omnium suscitandorum æqualis ad vitam gloriosam suscitatio.

Unusquisque in ordine suo vivificabitur, id est, in suo gradu et dignitate secundùm suorum meritorum exigentiam; seu plùs aut minùs gloriosus juxta uniuscujusque merita.

Duplex est ordo, temporis, scilicet, et dignitatis; in sanctorum suscitatione non erit ordo temporis, quia omnes sancti, ut dicetur n. 52, *in momento, in ictu oculi* suscitabuntur.

Restat ergo dicendum quòd futurus sit ordo dignitatis et meritorum, seu

24. Deinde finis; cùm tradiderit regnum Deo et Patri, cùm evacuaverit omnem principatum et potestatem et virtutem.

Peractâ autem totius corporis resurrectione, finis erit regni, seu Ecclesiæ Christi super terram; tuncque Christus eam Deo Patri suo exhibebit et offeret planè sanctam et pacatam, abolitâ scilicet omnium hostium tyrannide.

---

quòd unusquisque eò gloriosior et in anima et in corpore surrecturus sit, quò fuerit, in hac mortali vita, Christo similior; seu quò magìs gratiæ Christi fuerit particeps.

Gratia Christi principium nobis est futuræ resurrectionis in gloria : ergo quo major fuerit in unoquoque hæc Christi gratiæ participatio, eò dignior et gloriosior erit uniuscujusque participantis resurrectio.

Hic igitur erit ordo.

Primitiæ Christus. Christus Dominus, omnium omninò primus et tempore et dignitate, utpote auctor gratiæ, et fons vitæ. *Ego sum resurrectio et vita, etc. : sicut Pater habet vitam in semetipso, ita dedit et Filio, etc.* Is jam resurrexit, ipse resurrectio et vita et aliorum resurrectionis exemplar. Et alii multi cum eo surrexerunt, ejus gloriosæ resurrectionis comites et asseclæ. De quibus D. Matth. 27. 52, 53.

Deinde ii qui sunt Christi... id est, justi omnes, Christi gratiæ participes, Christi fratres et membra, qui per fidem, spem et charitatem Christo colligati, Deoque fideles permanserunt; illi, inquam, in secundo Christi adventu, resurgent in instanti quidem omnes, *sed unusquisque in ordine suo*, martyr ut martyr, doctor ut doctor, etc. Et rursus *unusquisque in ordine suo*, eò gloriosior, quò fuerit Christo similior et Deo fidelior.

Gratia semen est gloriæ.

Charitas mensura beatitudinis.

Utraque ergo nostrum sit desiderium, studium, (avaritia et ambitio nostra.)

Quid mihi est in cœlo, et à te quid volui super terram? Deus cordis mei et pars mea Deus in æternum.

Gr. *Qui Christi sunt, in adventu ejus.*

Christi appellat non solùm eos, qui post ejus incarnationem in ipsum crediderunt; sed eos etiam qui in lege, et ante legem, pietate et virtute insignes fuerunt. Theodoretus.

24. *Deinde finis*, id est, post hanc gloriosam sanctorum resurrectionem, finis erit regni, seu Ecclesiæ Christi super terram, et consequenter erit consummatio seculi.

Cùm tradiderit regnum Deo et Patri... Adjungit hìc Apostolus id quod generalem sanctorum resurrectionem sequetur, scilicet oblationem Ecclesiæ Deo Patri à Christo.

Cùm tradiderit, id est, obtulerit, repræsentaverit *regnum*, id est, Ecclesiam suo sanguine acquisitam, quam scilicet cum gratiarum actione et submissione *Deo Patri* suo tunc Christus Dominus offeret, ut bonorum omnium auctori et fini.

Notanda ad intelligentiam. — Christus post suam resurrectionem, semetipsum à mortuis suscitatum, ut primitias sanctorum suscitandorum obtulit Deo Patri.

Idem Christus post generalem omnium sanctorum suscitationem, totam suam Ecclesiam, sanctos omnes, ut plenam messem offeret eidem Deo Patri.

Interim autem oportet illum, à dextris Dei sedentem regnare, eo quo cœpit modo, devictis quidem hostibus suis, sed nondum planè subditis, usquedum Pater æternus, suum adimplens promissum, ponat omnes inimicos sub pedibus ejus.

25. Oportet autem illum regnare, donec ponat omnes inimicos sub pedibus ejus.

In sua resurrectione semetipsum caput Ecclesiæ obtulit; tunc semetipsum integrum, id est, caput et corpus, omniaque membra sua gloriosa offeret, dedicabit et subjiciet Deo, omnium bonorum principio et fini, ut eum laudet, adoret, amet in æternum.

Vel etiam præsentabit Ecclesiam, id est, eam in Dei conspectu constituet, non ut eam Deus incipiat aspicere; sed ut Deum sancti intueantur, et ipso fruantur.

Adimplebit quod promisit. *Venite, benedicti Patris mei*, videte, intuemini, videntes et intuentes *possidete paratum vobis regnum...*

Equidem Christus caput nostrum, Ecclesiam suam Deo nunc offert continuè; at nondum à morte et à mortalitatis miseria liberam, nondum à dæmonum insidiis tutam, nondum perfectè sanctam.

Adhuc enim ex aliqua parte, id est, in quibusdam ejus membris dominatur peccatum : adhuc in ejus membris grassatur diabolus, mors et mortis miseriæ sæviunt.

Tunc autem offeret eam ab omni prorsus hoste liberam, planè sanctam, omninò beatam et penitùs gloriosam exhibebit Deo.

Cùm evacuaverit omnem principatum... id est, cùm aboleverit omnem potestatem dæmonum qui ex his ordinibus ceciderunt et nunc fideles lacessunt; quasi diceret : Cùm sibi perfectè subjecerit omnes suos et Ecclesiæ suæ hostes.

Hìc sibi viam parat ad aliud argumentum, quo nostram Apostolus resurrectionem probaturus est, nimirum ex perfecta omnium Christi hostium debellatione et subjectione.

25. *Oportet autem illum regnare...* D. Paulus manifestè respicit psal. 109. *Dixit Dominus Domino meo.*

SUPPONENDA AD INTELLIGENTIAM.—Supponit ergo et habet in mente omnia in hoc psalmi loco contenta; et eadem nobis in mente sunt habenda, ad plenam Paulinæ argumentationis intelligentiam.

Supponit primò quòd Christus, à mortuis suscitatus et in cœlum exaltatus, sedet à dextris Dei, ibique gloriosus, regnat, devictis quidem hostibus suis, morte, peccato, diabolo; sed nondum planè subditis.

Quia diabolus, quem in semetipso triumphavit Coloss. 2. 15. adhuc in suis membris mysticis sævit; peccatum, cujus chirographum tulit de medio, affigens illud cruci, ibid. 14, adhuc in multis fidelibus dominatur; mors, quam in semetipso devicit resurgens, adhuc in sanctis vincit et regnat.

Supponit secundò quòd Christo sic à dextris Dei sedenti et sic regnanti, Pater æternus promittit perfectam omnium hostium suorum, diaboli, peccati et mortis victoriam et subjectionem.

His suppositis,

Oportet autem illum regnare... id est, oportet Christum à dextris Dei sedentem regnare eo quo cœpit modo, et de quo in suppositione prima.

Donec, seu usquequo Pater æternus, suum adimplens promissum, *ponat omnes ejus inimicos, sub pedibus ejus*, id est, usque ad finem mundi.

26. Novissima autem inimica destruetur mors : omnia enim subjecit sub pedibus ejus. Cùm autem dicat :	Tunc enim novissima, post peccatum, post diabolum, mors, una ex ejus inimicis, destruetur per generalem resurrectionem : scriptum est enim psalmo 8. omnia subjecit, etc., et consequenter ipsam mortem.
27. Omnia subjecta sunt ei; sine dubio præter eum, qui subjecit ei omnia.	Cùm autem Scriptura dicit : Omnia Filio subjicienda, sine dubio ab hac expressione generali excipiendus est Deus ipse, qui omnia Filio suo subjicit.
28. Cùm autem subjecta fuerint illi omnia : tunc et ipse Filius subjectus erit ei qui subjecit sibi omnia, ut sit Deus omnia in omnibus.	Tantùm enim abest ut Christo subdatur Deus, quinimò, cùm omnia Filio subjecta fuerint, tunc et ipse Filius Christus, caput Ecclesiæ, cum omnibus suis membris, subjicietur Deo; tuncque Deus erit omnia in omnibus.

26. *Novissima autem...* tunc enim novissima, id est, post diabolum victum, post peccatum destructum, mors una ex inimicis Christi, annihilabitur, per generalem scilicet, et gloriosam sanctorum resurrectionem.

Illam equidem in semetipso devicit à mortuis ipse resurgens; at eam perfectè et omnino destruet, omnes electos suos, omniaque membra sua à morte suscitans, nunquam morituros, sed in æternum gloriosè victuros.

Non sine causa mors destruitur novissima. Etenim, ut ait D. Chrysostomus, in initio mors intravit novissima; prius enim diaboli consilium, et inobedientia, et tunc mors.

Hinc etiam novissima destruentur post peccatum, post diaboli tyrannidem abolitam. *Cùm evacuaverit...* ut versu superiori.

Omnia enim subjecit... hanc camdem mortis destructionem, et nostram consequenter resurrectionem confirmat ex alio psal. scilicet octavo, mysticè intellecto; est enim de Adamo, ut figurâ Christi.

Omnia subjecit, præteritum pro futuro, subjiciet. Prophetarum more ad majorem certitudinem.

Hoc autem verum non foret, nisi et mors destrueretur et planè Christo subjiceretur, etiam in ejus mystico corpore.

27. *Cùm autem dicat*, supple Scriptura vel propheta. *Omnia subjecta...* Ne quis aut Judæus, aut quivis alius malè interpretetur quod jam dixit de generali omnium subjectione Christo futurâ, explicat Scripturam dicens : Quòd sine dubio ab hac enuntiatione generali excipiendus sit Deus ipse, qui omnia Filio suo subjecit. At excepto Deo, omnia prorsus ei subjicientur.

28. *Cùm autem subjecta...* Tantùm enim abest, ut Deus Christo subdatur; quinimò, ubi mors destructa fuerit et omnia Filio fuerint subdita, *tunc et ipse Filius*, ut homo, cum omnibus suis, id est, Christus caput Ecclesiæ, cum omnibus membris suis, subjicietur Deo; Deumque gratus adorabit, laudabit et glorificabit in æternum.

Ut sit Deus omnia in omnibus.

Ut, eventum dicit; atque ita Deus omnium bonorum auctor et finis, Rexque sanctorum in Christo et in omnibus illius membris plenissimè regnabit et glorificabitur.

Illos possidebit et ab illis possidebitur; Deusque sic a fidelibus possessus, erit illis omnia, eorum perfecta beatitudo, omniumque desideriorum finis et adimpletio.

Alioquin quid faciunt qui pro mortuis baptizantur? si mortui non resurgunt, quare pro illis baptizantur?

29. Alioquin quid facient qui baptizantur pro mortuis, si omnino mortui non resurgunt? utquid et baptizantur pro illis?

Deus erit omnia in omnibus sanctis : in illis plenissimè regnabit, ab illis perfectè glorificabitur.

Deus erit omnia in omnibus sanctis illum glorificantibus, id est, perfecta illorum beatitudo.

Deum sancti ex toto corde, totâ mente, totis viribus amabunt : sanctos Deus suâ fruitione replebit et summè beatificabit.

Quæcunque ab hominibus honestè desiderantur, et vita, et salus, et victus, et copia, et gloria, et honor, et pax, et omnia bona, ipse finis erit desideriorum nostrorum, quia tunc nihil deerit satietati nostrorum desideriorum. D. Anselmus.

Observatio moralis. — Nota hìc et mirare beatum æternitatis commercium.

Sancti subjiciuntur Deo ut patri; Deum laudant, amant, glorificant ut omnium bonorum auctorem.

Deus sanctos diligit ut filios, omnium suorum bonorum possessione replet et beatificat, ut suæ felicitatis hæredes. O beatum commercium! ô felicem sanctorum Deo subjectionem!

Ergo Deo subjici et servire, regnare est : nec est alia sanctorum beatitudo, aut aliud regnum æternum quàm Deo subjici, servire, Deum amare, adorare, laudare, etc.

Ergo et nunc Deo subjici et servire, regnare est, nec est hìc alia beatitudo, aliud bonum optandum.

Nonne ergo Deo subjecta erit anima mea, ab ipso enim salutare?

29. *Alioquin quid facient...* Probatâ mortuorum resurrectione, tum ex Christi ipsius resurrectione, tum ex perfecta rerum omnium submissione imperio Christi, nova nunc argumenta subnectit, ad illius veritatis confirmationem.

Ac primò argumentatur ab exemplo eorum qui pro mortuis baptizabantur.

Quid sit autem pro mortuis baptizari, notum erat Corinthiis; hinc et eis clarus erat hic Apostoli locus; quia verò nobis id ignotum, hinc et locus obscurus.

Porrò loci obscuritatem indicat interpretationum diversitas, quæ vix alibi major, ut videre est apud Estium, Cornelium, etc.

Omnes interpretationes vidi et expendi, nullamque sine difficultate reperi.

Una è communioribus est quòd Apostolus loquatur de clinicis, seu iis qui ægroti et jamjam morituri Baptismum suscipiebant.

Sed præterquam quòd textus apostolicus de mortuis loquitur, non de morituris; hic abusus nondum erat introductus Apostolorum tempore; de eo nihil legimus in Scripturis; imò vix in historiis, ante quartum seculum. Erat ergo Corinthiis ignotus.

Altera etiam valde communis interpretatio vult Apostolum loqui de Baptismo metaphorico afflictionum pro mortuis toleratarum.

Sed hæc acceptio Baptismi in sacris Scripturis est valde rara et pro afflictione tantùm gravissima, quale est martyrium, et quæ debet forinsecus, seu ab aliis advenire, non autem voluntariè imponi.

30. Utquid et nos periclitamur omni horâ?	Quin et nos, Evangelii præcones, utquid quotidie de vita periclitamur, si non sit exspectanda merces?
31. Quotidie morior per vestram gloriam, fratres,	Non periclitor modo, sed et quodam modo morior quotidie, novis semper periculis

---

Aliæ multæ offeruntur expositiones, sed quæ Baptismum spectant in genere; et ideo alienæ sunt à mente D. Pauli, qui de quorumdam tantùm Baptismo, non de quolibet loquitur.

Itaque Apostolicæ simpliciter hæreo litteræ, et Baptismum et mortuos ad litteram intelligo.

Notandum ad intelligentiam. — Tunc temporis quidam pro suis consanguineis, aut amicis, sine Baptismo defunctis, baptizabantur, putantes hoc mortuis prodesse. Narrat D. Chrysostomus, irridens tamen, quomodo id faciebant.

Errabant illi, quatenus credebant unum pro aliis posse baptizari; in aliquo tamen commendari poterant, scilicet, in hoc quòd fidem resurrectionis videbantur habere, ait D. Thomas.

Errorem illorum non probat Apostolus, sed eorum facto et fide utitur ad suum intentum.

Igitur sicut Athenis, arâ Deo ignoto sacrâ usus est ad notitiam veri Dei prædicandam Atheniensibus; ita hìc quorumdam facto, licèt superstitioso, utitur ad fidem resurrectionis apud Corinthios confirmandam.

Sensus ergo est: Nisi resurgant mortui, quid proficiunt illi, qui baptizantur pro mortuis amicis suis? quam utilitatem per Baptismum conferent eis? ita divus Anselmus Ambrosium secutus; hic enim sic habet.

In tantùm ratam et stabilem vult ostendere resurrectionem mortuorum, ut exemplum eorum, qui tam securi erant de futura resurrectione, ut etiam pro mortuis baptizarentur, si quem fortè mors prævenisset; timentes ne aut malè, aut non resurgeret qui baptizatus non fuerat, vivus nomine mortui tingebatur.

Unde subjecit, utquid baptizantur pro illis? Exemplo hoc factum non probat, sed fixam fidem in resurrectione ostendit. Ambrosiaster.

Grotius qui hunc sensum sequitur, sicut et Erasmus, ait: Mirari hunc ritum eò minùs debemus, quòd nonnullis in locis ipsa mortuorum corpora sint baptizata, ut apparet ex canone qui aliis est 18, aliis 19 Concilii Carthaginensis. Nec minùs mortuis corporibus data Eucharistia, ut nos docet idem canon Carthaginensis, et octogesimus tertius synodi in Trullo habitæ.

Utquid et nos... quin et nos ipsi Apostoli et Evangelii præcones, si non sit resurrectio mortuorum, et merces exspectanda, utquid omni tempore, mediis nos objicimus periculis?

31. *Quotidie morior...* Taceo, sed de aliis: quod ad me spectat, non tantùm dico, sed et juro per sanctam, quam de vobis habeo gloriam, quod quotidie in variis et continuis vitæ periculis versor.

Quis autem id faciat, nisi qui meliorem sperat vitam et exspectat resurrectionem?

Per vestram gloriam, supple juro. Hoc in græco indicat particula, νὴ. Hinc Syrus. Juro per gloriam vestram.

Divus tamen Chrysostomus, Theodoretus et Theophylactus juramentum hìc non agnoscunt, sed simpliciter vertunt, propter vestrum profectum.

Per gloriam. Gr. per gloriationem, seu per materiam quam habeo de vobis gloriandi, ob fidem et conversionem vestram.

expositus, ut gloriari possim de vobis, Jesu Christo, Domino nostro, per me conversis.

Si propter hominum gloriam Ephesi ad bestias pugnavi, quid hoc mihi prodest, si mortui non resurgunt? quin potiùs cum Epicureis, edamus et bibamus, cras enim moriemur.

Cavete ne pravâ cum talibus conversatione seducamini; memores quòd mores bonos mala colloquia corrumpunt.

Expergiscimini ab errore ad justitiam, et à peccato abstinete : quidam enim inter vos

quam habeo in Christo Jesu Domino nostro.

32. Si (secundùm hominem) ad bestias pugnavi Ephesi, quid mihi prodest, si mortui non resurgunt? manducemus et bibamus, cras enim moriemur.

33. Nolite seduci : corrumpunt mores bonos colloquia mala.

34. Evigilate, justi, et nolite peccare : ignorantiam

Quam habeo in Christo... non ex me, sed per gratiam Domini nostri Jesu Christi, qui me fecit idoneum ministrum, et qui vestra corda movit.

32. *Si secundùm hominem...* si humano tantùm studio, spe et fine temporalis gloriæ, et non ob spem resurrectionis et mercedis æternæ;

Ad bestias pugnavi Ephesi. D. Chrysostomus, Ambrosius, Erasmus in paraph. Cajetanus, id ad litteram de veris bestiis intelligunt : et id Nicephorus refert histor. Eccles. lib. 2, cap. 25.

Baronius et alii communiter per bestias intelligunt homines efferatos, et refellit Baronius Annal. tom. 1. ad annum Christi 55 historiam Nicephori ex apocryphis desumptam.

De hac pugna, sive cum feris, sive cum efferatis hominibus, non est locutus D. Lucas in Actis, ut ostendit Baronius et post eum Estius.

Quid mihi prodest... quid mihi proderunt tot labores et pericula? Quin potiùs cum Epicureis, *edamus...* Isai. 22? Hoc verbum est irridentis, ait divus Chrysostomus. Sic eorum objurgat insaniam, qui vel in corde credunt non fore resurrectionem, ostenditque qualis hinc consequentia.

Christianismus destruitur, ut Epicureismus stabiliatur.

33. *Nolite seduci...* seriò nunc illos admonet ut sibi caveant.

Nolite seduci, pravâ scilicet cum ejusmodi hominibus conversatione.

Corrumpunt enim *mores bonos colloquia mala.* Hoc à Menandro poeta sumptum.

Periculosa cum impiis commercia.

34. *Evigilate justi.* Gr. justè, id est, ad justitiam, seu in posterum justò victuri.

Tanquam ebriis et furentibus hoc dicit, ait divus Chrysostomus, aberrantibus et infidelitate ebriis, ait Theodoretus.

Exspergiscimini ab erroris et voluptatum ebrietate, ut justi sitis.

Et nolite peccare, à peccato abstinete, à voluptatibus abstinete. Ostendit quòd hæc sint semina incredulitatis. D. Chrysostomus.

Ignorantiam enim... id est, quidam enim inter vos Dei cognitionem non habent : *ad reverentiam vobis loquor*, hoc ad vestrum pudorem dicere cogor; ut, scilicet, pudefacti redeant ad sapientiam, et ut vos erubescatis, quòd tales aliqui sint inter vos.

Justis etiam erubescendum de malorum vitiis et erroribus; præsertim verò prælatis, in quos redundat inferiorum error et defectus.

enim Dei quidam habent; ad reverentiam vobis loquor.

35. Sed dicet aliquis: Quomodo resurgunt mortui? qualive corpore venient?

36. Insipiens tu, quod seminas non vivificatur, nisi priùs moriatur.

cognitionem non habent: hoc ad vestrum pudorem dicere cogor.

Sed stabilitâ resurrectione, quæret aliquis, quomodo fieri potest ut mortui et putrefacti revocentur ad vitam? et qualia erunt resurgentium corpora?

Falsò sapiens vocaris, qui talia quæris: granum, quod tu in agro tuo seminas, corruptum reviviscit, et non reviviscit nisi mortuum et corruptum fuerit: hoc vides quotidie fieri naturaliter; et dubitas quòd Deus possit supernaturaliter corpora mortua et corrupta resuscitare.

Ex his Apostoli verbis inferri potest quòd quidam pravis impiorum colloquiis seducti fuerant, et ita hujus vitæ curis et studiis incumbebant, ut viderentur alterius vitæ spem abjecisse.

Tunc *quidam*: nunc autem quot!

Sed dicet aliquis.... stabilitâ resurrectionis veritate, duas aut tres Apostolus resolvit objectiones, seu quæstiones, quæ à philosophis fiebant contra resurrectionis dogma.

Prima quæstio: *Quomodo resurgunt mortui*, id est, quomodo et quâ virtute fieri potest ut homines mortui, putrefacti et in pulverem redacti revocentur ad vitam?

Secunda quæstio: *Quali corpore venient ad vitam?* id est, supposità illorum resurrectione possibili, qualia erunt resurgentium corpora?

Hujus secundæ quæstionis duplex est sensus, juxta duplicem illius respectum.

Primus, qualia erunt hæc corpora considerata per respectum ad id quod fuerunt dum viverent? an talia qualia tunc?

Secundus, qualia erunt hæc corpora considerata per respectum ad se invicem in illo resurrectionis statu? seu, an omnia resurgentium corpora erunt inter se paria?

His tribus quæstionibus successivè respondet Apostolus, et quia philosopho, seu physico quærenti respondet, hinc responsiones suas physicis exprimit et illustrat comparationibus.

36. *Insipiens tu, quod seminas...*

Primæ quæstioni, id est, quomodo fieri potest ut mortui resurgant? respondet Apostolus; et quia hoc quærit philosophus sapiens et amator sapientiæ, hinc, ait illi, *insipiens*, id est, falso sapiens diceris, sed veriùs insipiens, qui, non reflectens ad ea quæ, te ministro, quotidie fiunt, quæris quomodo resurgunt mortui?

Tu, hoc energiam et emphasim habet. Comparat enim, aut potiùs opponit quærentis personam, cum Deo omnipotente.

Tu, qui mortalis es et peris, resurrectionis tamen quotidie es opifex, et de Dei potentia dubitans, quæris *quomodo...?*

Quod seminas... granum quod in agro tuo seminas, mortuum et corruptum, reviviscit, et nisi priùs mortuum fuerit et corruptum, non reviviscit.

Hoc vides quotidie, te ministro, fieri naturaliter, et hoc videns, dubitas tamen quin Deus per suam omnipotentiam, possit corpora mortua et corrupta restituere et ad vitam revocare.

Si granum mortuum et corruptum, te ministro, reviviscit naturaliter,

Et quod seminas, non id corpus est quod nasciturum est; seminas enim nudum granum, v. g., tritici, vel alterius speciei.	37. Et quod seminas, non corpus quod futurum est, seminas; sed nudum granum, utputà tritici, aut alicujus cæterorum.
Huic autem grano putrefacto Deus corpus pulchrius dat, ut illi visum est assignare, et unicuique semini proprium et conveniens corpus assignat: ita fiet de corporibus mortuis, et in terra seminatis; per divinam omnipotentiam resurgent, eadem numero quidem et substantiâ, sed in qua-	38. Deus autem dat illi corpus sicut vult, et unicuique seminum proprium corpus.

quomodo sapiens es, et dubitas quòd Deus supernaturaliter possit corpora mortua et corrupta resuscitare?

His ergo verbis tria exprimit Apostolus.

Primò, indicat id fieri per Dei omnipotentiam.

Secundò, id facilè fieri posse demonstrat exemplo grani, etc. argumento a minori ad majus: si hoc fit naturaliter, etc. quid per omnipotentiam?

Denique demonstrat quòd tantùm abest ut mors et corruptio sint resurrectionis obstacula; quinimò sunt ad illam præparationes prærequisitæ: sicut granum propterea vivit, quia corruptum; sic excitabimur, quia mortui. *Nisi granum frumenti cadens in terram...* Mors ergo non timenda, sed ut præparatio ad æternitatem aspicienda.

37. *Et quod seminas, non corpus, quod futurum est...*

Secundæ quæstioni per primum respectum consideratæ respondet, scilicet, *quali corpore venient?* seu qualia erunt resurgentium corpora? an talia qualia priùs?

Respondet igitur Apostolus, quod erunt perfectiora; et id per grani reviviscentis comparationem demonstrat. *Quod seminas* in agro tuo, non id corpus et quod nasciturum est: seminas enim purum granum, v. g., tritici, hordei, vel alterius speciei, et cum pulchris indumentis germinat, ait Theodoretus.

38. *Deus autem dat illi corpus sicut vult.* Huic autem semini putrefacto, Deus, per elementorum ministerium, dat corpus congruum et conveniens, prout illi placuit unicuique semini proprium corpus assignare.

Dei ergo virtute exsurgit corpus ornatu suo alterum; spica scilicet cum culmo et foliis, etc., corpus grano seminato pulchrius et decentius.

Supple, ita per divinam omnipotentiam de corporibus mortuis et in terra seminatis; resurgent eadem quidem quoad substantiam, sed in qualitatibus valde diversa, multò pulchriora atque perfectiora.

Sicut ergo corpus ex grano mortuo et putrefacto nascens, ipso grano pulchrius et perfectius est; ita et corpus resurgens pulchrius erit et in suis qualitatibus perfectius, ut explicabitur n. 42.

Et in hoc tantùm fit comparatio, quæ aliàs claudicat, in eo quòd spica sit aliud numero et substantiâ corpus, quàm granum quod seminatum sit.

Nostrum verò corpus resurgens erit idem numero et in substantia; sed in qualitatibus perfectius, seu, ut ait Ambrosius, et post eum D. Anselmus, melioratâ substantiâ, non numero multiplicatâ.

Hunc autem esse Apostoli sensum probat, n. 42, 43, etc., mortalia seminata sunt, resurgent immortalitate vestita, n. 53, 54, etc.

Et unicuique seminum proprium corpus... sic respondet hic secundæ quæ-

39. **Non omnis caro eadem caro : sed alia quidem hominum, alia verò pecorum, alia volucrum, alia piscium.**

40. **Et corpora cœlestia et corpora terrestria : sed alia**

litatibus perfectiora; et unusquisque sanctorum proprium corpus habebit specialiter renovatum, pro suis meritis.

Sicut omnium mortalium animalium caro differt pro diversitate animantium : alia siquidem est caro hominis, etc.; ita caro immortalium differt pro diverso singulorum merito.

Et sicut alia est cœlestium corporum, v. g., astrorum pulchritudo; et alia terres-

---

stioni per primum respectum consideratæ, ut et incipiat eidem quæstioni per secundum respectum consideratæ respondere : scilicet, an resurgentium corpora erunt inter se paria? sicut unicuique seminis grano Deus dat novum corpus proprium; ita unicuique sancto Deus in resurrectione dabit corpus proprium , id est, specialiter renovatum pro suis meritis.

Hanc specialem uniuscujusque sancti pulchritudinem clariùs aliis illustrabit similitudinibus, in sequentibus versibus.

Sed interim nota quomodo Apostolus physicum physicâ aggreditur ratione, et ex mundi sapientia, de qua sibi blanditur philosophus, non sapientem, sed insipientem esse demonstrat : id bene notavit Ambrosius et post eum S. Anselmus.

Quot adhuc hujusmodi insipientes, qui opera naturæ vident, et altiùs non assurgunt, ad Creatoris, scilicet, ac ipsius gratiæ notitiam !

Hinc ergo discamus sapienter philosophari; ex operibus naturæ, gratiæ miracula agnoscere et revereri.

Sicut ex naturali seminis corrupti reviviscentia, supernaturalem corporum nostrorum resurrectionem futuram agnovit Apostolus.

Sicut in pulchritudine et decentia corporis ex grano corrupto nascentis, sanctorum resurgentium corpoream etiam pulchritudinem demonstrat.

Sicut ex propriâ unicuique grano plantâ, propriam unicuique sancto pulchritudinem, juxta merita singulorum.

39. *Non omnis caro, eadem caro...* per alias multas comparationes clariùs adhuc manifestat corporum resurgentium inter se invicem differentiam.

Licèt enim, ut ait D. Chrysostomus, etiam in seminibus non sit unus ordo, sed alia sint præstantiora et honestiora, alia verò deteriora.

Licèt, inquam, inter spicas quædam sit differentia, et aliæ sint aliis præstantiores; hàc tamen differentiâ non contentus Apostolus, majorem et manifestiorem exhibet inter sanctorum corpora.

Ne putaremus ergo quòd omnia resurgentium corpora futura sint inter se ad invicem paria, sicut omnes spicæ ejusdem speciei ferè pares sunt et æquales.

Sed sicut diversorum animalium caro differt pro diversitate animantium. *Alia siquidem*, id est, alterius conditionis et dispositionis est *caro hominis*, alia caro bovis, etc.

Ita caro diversorum hominum immortalium differet in gloria pro uniuscujusque diverso merito.

Seu, ut ait Ambrosius, ita unius carnis homines diversi erunt dignitate, in resurrectione.

40. *Et corpora cœlestia...* et sicut cœlestium corporum, v. g. astrorum pulchritudo, alia est quàm pulchritudo corporum terrestrium. v. g. gemma-

trium, v. g., gemmarum, idque pro qualitatum diversitate; ita diversa erit suscitatorum gloria pro diversitate meritorum.

Et sicut astrorum ipsorum alia et diversa est claritas : alia enim claritas solis, alia lunæ, etc., ita uniuscujusque sancti diversa erit gloria ab alterius gloria.

Sic unicuique sua erit gloria propria in resurrectione mortuorum.

quidem cœlestium gloria, alia autem terrestrium.

41. Alia claritas solis, alia claritas lunæ, et alia claritas stellarum : stella enim à stella differt in claritate.

42. Sic et resurrectio mortuorum.

---

rum, lapidum pretiosorum et metallorum : idque pro diversitate locorum et qualitatum : ita diversa erit resurgentium corporum gloria, pro diversis sanctorum meritis.

41. *Alia claritas solis...* et sicut astrorum ipsorum alia et diversa est claritas; *alia* quippe *solis, alia lunæ...*

Ita uniuscujusque sancti diversa erit gloria ab alterius sancti gloria : unicuique sua erit propria.

Omnes lucebunt, sed diversè lucebunt. Illis omnibus cœlum est commune, sed unicuique splendor proprius.

SUPRADICTORUM APPLICATIO.— 42. *Sic et resurrectio mortuorum.* Est certissimè applicatio ultimarum saltem similitudinum ad resurrectionem; sicut animalium diversa caro; sicut cœlestium et terrestrium corporum diversa pulchritudo; sicut solis, lunæ et stellarum diversa claritas;

Sic sanctorum corpora diversis qualitatibus dotata resurgent; ita ut magnum inter illa futurum sit gloriæ discrimen.

Verùm puto et quòd sit omnium supradictarum à n. 36. comparationum applicatio; quarum nulla hactenus facta est applicatio ab Apostolo : et idem sensisse videtur Theodoretus, qui citatis Apostoli verbis, addit: nempe sicut est comparatio seminum.

Igitur, sicut granum mortuum et corruptum reviviscit natûraliter, quia mortuum et corruptum;

Ita corpora nostra mortua et corrupta resurgent per Dei omnipotentiam, quia mortua et corrupta.

Sicut corpus in grano corrupto nascens, pulchrius est et perfectius grano corrupto;

Ita corpus resurgentium, licèt idem numero et substantiâ, multò tamen erit pulchrius et perfectius in suis qualitatibus.

Et sicut unicuique grano Deus dat corpus proprium : ita unicuique corpori sancto Deus propriam et singularem pulchritudinem dabit pro uniuscujusque merito.

Et hanc pulchritudinis singularitatem clariùs demonstrat Apostolus allatis similitudinibus, n. 39, 40, 41.

EX SUPRADICTIS COLLIGENDA.—Quòd si corporum varia et diversa sit gloria, quantò major et magis diversus animarum splendor! quandoquidem ex beatitudinis animæ redundantia profluet hæc corporum gloria.

Quò plus fuerit meriti, eò major erit et in anima et in corpore gloria.

Quò profundior fuerit cordis humilitas, et major demissio animæ, eò splendidior erit exaltatio in gloria.

Ama ergo nesciri nunc et pro nihilo reputari.

Porrò in hac diversa corporis et animæ sanctorum gloria, intuere et diversa damnatorum supplicia, tum in anima, tum in corpore.

Seminatur in corruptione, surget in incorruptione.

43. Seminatur in ignobilitate, surget in gloria : seminatur in infirmitate, surget in virtute.

44. Seminatur corpus animale, surget corpus spiritale.

Si est corpus animale, est et spiritale,

Hoc autem quod sequitur, erit omnibus commune; sepelitur in terra corruptibile, et ut corrumpatur; surget incorruptibile.

Sepelitur vile, abjectum et difforme; resurget pulchrum et splendidum; seminatur infirmum, invalidum et sine motu; surget potens, forte et agile.

Sepelitur tale quale est animalium corpus; surget spirituale, subtile, leve, ab animalium indigentiis independens.

Ne miremini quòd corpus spirituale dixerim : etenim sicut est corpus animale, quod habemus ab Adamo, ita et est corpus spirituale, quod habebimus à Christo.

Nec enim, ut D. Chrysostomus ait, omnia in eodem igne, eàdem supplicii crudelitate torquebuntur.

Ignis ille sapiens sapienter et justè pro demeritis unumquemque torquebit.

Sicut sancti omnes, licèt in cœlorum regno, non omnes eamdem consequentur gloriam; ita, licèt peccatores omnes sint in gehenna, non omnes tamen eadem sustinebunt. Chrysostomus.

Seminatur in corruptione, surget in incorruptione.

Post D. Chrysostomum puto quòd Apostolus, dimissâ oratione de differentia corporum gloriosorum, redit ad resurrectionis modum, quasi diceret Apostolus : Sua quidem, in resurrectione mortuorum, unicuique erit gloria propria, ut in superioribus versibus dixi : hoc autem quod sequitur, erit omnibus beatis corporibus commune, et in hoc unumquodque illorum suscitatum differt à semetipso mortali.

Primò, quod *seminatur,* id est, sepelitur in terra (insistit) in similitudine cœpta de grano.) *Seminatur,* ergo corruptibile, corruptioni obnoxium et ut corrumpatur : resurget incorruptibile et impassibile.

43. *Seminatur in ignobilitate...* Secundò, quod sepelitur vile, difforme, abjectum, fœtidum, et vermibus scatens; resurget cum splendore, claritate et gloria. *Seminatur in infirmitate.* Tertiò, sepelitur infirmum, invalidum, sine sensu et motu; surget in virtute, cum potentia et summa agilitate.

44. *Seminatur corpus animale...* Quartò sepelitur tale quale est animalium corpus, crassum, durum, impenetrabile, indigens, aut quod indiguit cibo et potu et aliis ad animalium vitam necessariis; *surget spirituale,* instar spiritûs, nec cibo nec potu indigens, subtile, leve, penetrabile, spiritui omnino subditum et conformatum.

Colligenda. — Hinc sancti Patres colligunt quatuor corporis gloriosi dotes, impassibilitatem, claritatem, agilitatem et subtilitatem.

Hinc etiam infertur quòd corpora nostra nec specie, nec numero different à semetipsis, sed tantùm in qualitatibus. Ex corruptibilibus fient incorruptibilia : ex difformibus et abjectis, clara et splendida; ex gravibus et crassis et vix se movere valentibus, agilia; ex animalibus, subtilia et spiritualia.

Porrò spiritualia erunt, non spiritus, sicut nunc animalia sunt, non anima, ait sanctus Anselmus.

Idem dixit D. Thomas contra hæreticos, opinantes quòd caro nostra in spiritum convertetur.

De primo scriptum est : Factus est animal vivens, vitâ scilicet subditâ indigentiis animalium, et hanc vitam tribuit nobis.

Christus autem in sua resurrectione factus est spiritus vivificans, carni suæ vitam tribuens, qualem habent spiritus : et hanc vitam tribuet nobis.

Sicut scriptum est :

45. Factus est primus homo Adam in animam viventem, novissimus Adam in spiritum vivificantem.

Sicut nunc corpus nostrum est animale, non anima : sic et tunc erit spirituale, non spiritus. D. Thomas.

Si est corpus animale...... in Græco non est, *si*, nec in Syriaco. Explicat Apostolus quod dixit, *corpus spirituale*, quasi diceret : Ne miremini quòd *corpus spirituale* dixerim ; etenim sicut est *animale corpus*, ita et *corpus est spirituale ;* unum quod habemus à primo parente nostro secundùm carnem ; alterum quod habebimus à nostro secundùm spiritum parente Christo Jesu Domino nostro.

Corpus animale vocat corpus obnoxium indigentiæ animalium, scilicet cibi et potûs, et actionibus animalibus implicitum.

Corpus spirituale vocat corpus spiritui perfectè subditum, et ab indigentiis animalium independens; seu, ut benè et paucis Ambrosius : Animale corpus est dum cibis sustentatur, ut vivat. Spirituale autem cùm horum nihil indiget, conversum in vitam.

Probat igitur quod asseruit, surget spiritale; seu quod in resurrectione spiritales erimus : et id paritate probat.

Sicut nunc animales sumus, quia primus parens noster secundùm carnem animalis fuit; ita in resurrectione spiritales erimus, quia Christus noster secundùm spiritum parens, fuit in sua resurrectione spiritalis.

Quòd primus noster pater fuerit animalis, probat ex Scripturis.

45. *Sicut scriptum est*, id est, de primo scriptum est Genes. 2. 7 : *Factus est primus homo*, Adam *in animam viventem*, id est, anima vivens, vel animal vivens, seu habuit animam viventem, et quæ suo corpori vitam tribueret vegetativam, quæ ad sui conservationem indigeret alimentis, sicut indigent animalia.

De animalibus etiam scriptum est Genes. 1. 24. *Producat terra animam viventem.*

Talis fuit Adæ vita, animalium indigentiis subdita, et aliam nobis dare non potuit : hinc animales sumus.

Novissimus Adam, id est, Christus Dominus.

Christus dicitur *Adam*, quia sicut ex Adamo secundùm carnem nascuntur omnes; ita ex Christo secundùm spiritum renascuntur omnes.

Dicitur *Novissimus Adam*, quia post eum nemo succedet, qui sit Caput et Auctor fidelium.

Dicitur etiam secundus, quia inter Adamum et Christum non fuit medius, qui sit hominum Caput et Principium.

In spiritum vivificantem, id est, Christus Dominus in sua resurrectione factus est spiritus, carnem suam ita vivificans, ut animalium indigentiis non sit ampliùs subdita.

Seu anima gloriosa Christi tunc facta est spiritus, carnem suam spiritualiter vivificans, id est, vitam ei tribuens immortalem, impassibilem, claram, agilem ; vitam ab omnibus animalium indigentiis independentem, et talem qualem habent spiritus.

Equidem sancti Patres Græci per spiritum vivificantem intelligunt Spiri-

tum Sanctum, Christo substantialiter unitum, per quem et propriam carnem vivificat, et nobis per ipsum incorruptibilitatem donavit, ut ait Theophylactus post divum Chrysostomum.

Sed prior explicatio, quæ plerorumque Latinorum est, accuratior videtur, et Apostolico textui conformior.

Etenim, juxta divi Pauli mentem, sicut in versu præcedenti opponuntur *corpus animale* et *corpus spirituale;* ita hìc opponuntur, fieri *in animam viventem,* et fieri *in spiritum vivificantem.*

Sicut ergo *corpus animale* ab Apostolo dicitur corpus quod ad sui conservationem indiget alimento, velut animalium corpora : *corpus* verò *spirituale* vocat illud, cui spiritus ita dominatur, ut solus ei sufficiat ad perpetuam vitam, et ad omnem actionem;

Ita per *animam viventem,* à qua corpus animale dicitur, intelligit animam humanam, quatenus animat et vegetat : quæ vegetatio fit per nutritionem.

Et per spiritum vivificantem intelligit ipsam animam humanam, quatenus per se valet et sufficit ad conservandum, movendum, et regendum corpus suum, independenter ab omni alimento.

Adamus itaque *factus est in animam viventem,* id est, habuit animam, quæ corpori suo vitam tribuit per vegetationem; hinc corpus habuit animale; et hoc corpus nobis, suis secundùm carnem filiis, tribuit.

Christus autem Dominus, qui in suo quidem conceptu, corpus recepit animale, factus enim fuit etiam *in animam viventem,* sicut Adamus, ex quo secundùm carnem natus est;

In sua resurrectione factus est *in spiritum vivificantem.* Tunc illius anima gloriosa carnem suam incœpit spiritualiter vivificare, vitam ei tribuens impassibilem, etc.

Et hanc carnis spiritualitatem, seu hanc vitam immortalem, impassibilem, ab animalium indigentiis independentem, corporibus nostris impertietur in nostra resurrectione.

Tunc Christus suam et nostram carnem vivificabit; corpus nostrum, sicut et illius, erit spirituale, impassibile, clarum, agile, subtile.

Sicut nunc ab Adamo corpus habemus animale; ita tunc à Christo, et à Christi meritis habebimus corpus spirituale : Nosipsi spiritum habebimus nostra corpora vivificantem.

In eumdem n. 45. animadversio. — Communiorem exposui explicationem, et quam primò secutus sum : unum tamen in ea mihi semper displicuit, scilicet quòd de unaquaque anima beata dici possit, quod soli Deo Scriptura tribuit : *spiritus vivificans.*

Hinc, re attentiùs examinatâ, simpliciorem, ac D. Pauli et sanctarum Scripturarum stylo, imò et antiquorum Patrum interpretationi conformiorem puto hanc, quæ sequitur, interpretationem.

Factus est primus homo Adam in animam viventem.

Duo in his verbis animadverto. Primum, quòd Adamus per suam animam vixit ipse, et quidem solus.

Secundum, quòd vixit vitâ animalium, indigentiis obnoxiâ.

Factus est in animam viventem, id est, animal vivens; seu habuit animam, quæ suo proprio corpori vitam tribueret; at vitam quæ ad sui conservationem, alimentis indigebat, sicut aliorum animalium vita.

Novissimus Adam in spiritum vivificantem. Duo pariter in his verbis contenta reperio, et quidem duobus superioribus opposita.

Primum, in sua resurrectione Christus spirituali vitâ vivit, non animalium, sicut Adamus.

Secundum, Christus vivit, non ipse solus, sed et alios vivificat; non item Adamus.

Factus est in spiritum, seu quasi spiritus, vitâ vivens spirituali, immortali, impassibili, etc.

Factus est in spiritu vivificantem, seu *in spiritum*, quo non tantùm vivit ipse, sed quo vivificet spiritualiter alios; seu quo vitam aliis tribuat spiritualem, immortalem, æternam.

Potestatem habet alios vivificandi, reverà tunc multos secum spiritualiter vivificabit, sanctos omnes in fine mundi vivificaturus.

Equidem ab instanti conceptionis suæ Christus fuit vita, fons vitæ, et, ut ait ipsemet, *resurrectio et vita :* potuit, imò connaturaliter debuit spiritualiter vivere : potuit et alios spiritualiter vivificare : at id actu, et in se et in aliis præstitit in sua resurrectione.

Tunc ergo propriè factus est spiritus vivificans; semetipsum spiritualiter vivificavit; multos suæ resurrectionis comites spiritualiter vivificavit, nos omnes in fine seculorum spiritualiter vivificabit.

Tunc ergo spirituales erimus, seu corpus à Christo habebimus spirituale, sicut nunc ab Adamo corpus habemus animale : et hoc probat Apostolus.

Notanda ad intelligentiam. — Pro pleniore hujus loci intelligentia, et pro præveniendis et explicandis omnibus difficultatibus, quæ ex utraque illius parte possunt oriri,

Notandum primò cum D. Thoma, quòd forma humana dicitur anima et spiritus.

Anima, quatenus animat et vegetat; seu, ut ait D. Thomas, in quantum intendit curæ corporis, vegetando, nutriendo, generando.

Spiritus dicitur, quatenus intendit cognitioni, intelligendo, volendo, et alia spiritualia operando.

Positâ hâc distinctione, quæ in ipsis Scripturæ verbis fundatur;

Divus Paulus hoc Genesis loco subtiliter utitur ad suum intentum, scilicet ad ostendendum discrimen vitæ quam nunc habemus ab Adamo, et vitæ quam in resurrectione habebimus à Christo Domino.

Adamus in sua creatione, seu per animæ suæ infusionem, vixit ipse, at vitâ dependente à cibo, potu, somno, sicut animalia; quæ etiam in Genesi dicuntur facta in animam viventem; et quia talis fuit Adæ vita, talis est et vita quam ab eo traximus.

Christus autem Dominus in sua resurrectione, quæ est illius quasi gloriosa nativitas, *factus est in spiritum vivificantem.*

Primò, factus est spiritus, seu vitâ vivit spiritali, impassibili, immortali, æternâ, etc.

Secundò, factus est spiritus vivificans; hanc eamdem vitam spiritalem aliis communicare cœpit; et hanc eamdem vitam spiritalem nobis in resurrectione communicabit.

Hinc spirituales erimus, corpus habebimus à Christo spirituale, sicut nunc ab Adamo corpus habemus animale.

Notandum secundò, quòd D. Paulus his Genesis verbis, ad suum intentum utens, et dicens de Adamo, quòd *factus est in animam viventem*, seu animal vivens; non propterea negat quòd Adæ anima sit spiritualis, seu spiritus, et consequenter ab animalium animabus valde diversa, eisque longè superior; imò hoc supponit Apostolus; utpote in eodem Genesis loco contentum; unde hæc verba desumit.

Ibi enim Moyses de creatione animæ Adami loquens, mirabili utitur metaphorâ, dicens : *Inspiravit in faciem ejus spiraculum vitæ*;

46. Sed non priùs quod spiritale est, sed quod animale : deinde quod spiritale.

Sed spiritale corpus non est in nobis priùs tempore; sed priùs habemus animale corpus, quale Adamus : deinde spirituale habebimus, quale Christus.

47. Primus homo de terra, terrenus : secundus homo de cœlo, cœlestis.

Primus homo, quia de terræ limo, ideo terrenus et animalis; secundus, quia de cœlo natus, ideo cœlestis et spiritualis.

Ut indicaret eam non ex materia, sicut animas animalium; sed quasi ex divinis præcordiis eductam esse, et ideo divinam, spiritualem, et Deo similem.

De piscium creatione loquens Moyses, dixerat 1° Genes. 2. *Producant aquæ reptile animæ viventis.*

De animalium creatione dixit quoque Deus : *Producat terra animam viventem in genere suo ;* ibidem 24. his verbis manifestè ostendens quòd hæ animalium animæ sint è materia eductæ; piscium scilicet ex aquis; animalium verò terrestrium è terra.

At verò cùm de hominis agit creatione, longè aliter loquitur Genes. 2. 7. *Formavit Deus hominem,* id est, corpus hominis, *de limo terræ.* Ecce corporis humani formationem per Dei manus : *Et inspiravit in faciem ejus spiraculum vitæ;* ecce infusionem animæ. Hanc Deus *inspiravit*, insufflavit; id est, non ex aquis, non è terra, non ex ulla materia, sed ex suis præcordiis Deus eduxit. Quasi diceret : Divini cordis halitus est anima hominis, et ideo divina, Deo similis, spiritualis.

Et hoc divus Paulus Scripturarum peritissimus supponit, imo asserit, cùm alia verba his annexa citat : *Et factus est in animam viventem.*

Notandum tertiò quòd divus Paulus asserens de Christo, quòd factus sit *in spiritum vivificantem,* non negat quòd in suo conceptu Christus animale corpus receperit, seu corpus animalium indigentiis subditum; tunc enim sicut Adamus, de quo secundùm carnem natus est, *factus est in animam viventem.*

Sed de Christo resurgente debet intelligi divus Paulus, juxta quem Christi resurrectio est gloriosa illius nativitas, de qua ipsemet Act. 13. 33. intelligit quod in psalm. 2. *Filius meus es tu, ego hodie genui te.* Resuscitans Jesum, dixit : Filius meus es tu. Act. 13. 33.

In hac ergo nativitate gloriosa Christus *factus* est *spiritus vivificans* ; spiritus quidem, quia vitam duxit spiritualem, beatam et divinam, seu, ut alibi idem Apostolus ait : *Nunc vivit ex virtute Dei ;* vivificans autem, quia hanc vitam spiritualem, beatam et divinam dedit sanctis resurrectionis suæ comitibus, et hanc nobis vitam dabit aliquando.

46. *Sed non priùs quod spiritale...* supple corpus ; id est, sed spiritale corpus non est in nobis prius tempore, sed corpus animale : hoc enim in illud convertetur.

Seu, priùs habemus animale corpus, quale habuit Adam, imò et ipse Christus, suæ vitæ mortalis tempore ; postea verò, in resurrectione scilicet, spiritale corpus habebimus, quale nunc Christi habet.

Ab imperfectioribus ad perfectiora fit progressus ; sic priùs facti sumus pueri, quàm viri.

47. *Primus homo de terra, terrenus.* Gr. limaceus, seu de limo. Alteram assignat nostrorum principiorum differentiam, et istius differentiæ rationem congruitatis.

Primus homo, quia de terra factus, ideo *terrenus* et animalis.

Secundus homo, quia *de cœlo* (etenim de sinu Patris, in Virginis sinum

Qualis fuit terrenus ille parens, tales et nunc sumus, scilicet terreni et animales: qualis est Christus pater noster cœlestis, tales erimus, cœlestes et spirituales.

Quemadmodum igitur ante Baptismum Adamo terreno et peccatori, improbis moribus nostris, similes fuimus; ita et nunc in Christo renati, sanctis moribus, Patris nostri cœlestis imaginem portemus.

48. Qualis terrenus, tales et terreni : et qualis cœlestis, tales et cœlestes.

49. Igitur, sicut portavimus imaginem terreni, portemus et imaginem cœlestis.

---

descendit), et quia origine cœlestis, ideo in sua resurrectione factus est planè *cœlestis*, gloriosus et incorruptibilis.

Equidem Christo, Filio Dei, connaturaliter corpus gloriosum, ab instanti conceptionis suæ debebatur; sed quia passurus veniebat, et nos suà passione redempturus; et quia aliunde hæc corporis gloria cum passionibus erat incompossibilis, ideo eam non admisit nisi in sua resurrectione, ubi factus est planè cœlestis, et omnino gloriosus.

48. *Qualis terrenus, tales et terreni...* id est, quale corpus habuit pater noster terrenus, tale et nobis, suis secundùm carnem filiis, communicavit: hinc terreni sumus, animales, fragiles, mortales, etc.

Et qualis cœlestis, tales et cœlestes, id est, et quale corpus habet noster cœlestis Pater, tale et nobis, suis secundùm spiritum filiis, communicabit in resurrectione, corpus scilicet spirituale, cœleste, immortale, impassibile, dignum prorsus habitaculo cœlesti.

Corporis Christi gloria est exemplar futuræ gloriæ corporum nostrorum. *Reformabit corpus humilitatis nostræ, configuratum corpori claritatis suæ.*

Circa corpus Adami, nota quòd in statu innocentiæ erat quidem, ratione suæ materiæ, in terram resolubile, et mortale: sed ob gratiam erat immortale; mori poterat ex natura: ex gratia non erat moriturum, at post peccatum mori debuit.

49. *Igitur sicut portavimus...* A littera transit ad moralitatem, et modum docet, quo nos ad hanc cum Christo glorioso conformitatem præparemus.

Ut ergo cœlestes, sicut Christus, efficiamur, quemadmodum ante Baptismum, nostris moribus improbis, Adamo terreno et peccatori similes fuimus, animales, terræ affixi, peccatores, inobedientes,

Ita nunc in Christo renati, et ad ejus gloriæ societatem vocati, sanctis moribus nostris, Christo Patri nostro cœlesti et divino similes simus, sancti, cœlestes et divini.

Nunc ipsius imaginem in corde portemus, affectibus, moribus et operatione, ut illam aliquando portemus etiam in corpore.

Et hic est hujus loci sensus, juxta nostram vulgatam, qui juxta Græcum hodiernum paulò alius est.

Quia ubi legimus *portemus*, Gr. habet *portabimus*. Syr. etiam in futuro, *induemus*. Theodoretus etiam, portabimus, prædicentis est, ait, non adhortantis, portemus.

D. tamen Chrysostomus habet, portemus. Theophylactus utrumque.

Juxta lectionem in futuro hic sensus est: sicut habuimus corpus simile corpori Adæ terreni, id est, corpus miseriis et mortalitati obnoxium; ita et habebimus corpus simile corpori Adami cœlestis, gloriosum, spirituale, etc.

Sive legas, *portabimus*, per modum prædicentis; sive, *portemus*, per modum adhortantis; in re parum refert: utrumque enim verum est. Portabimus enim aliquando, si modo portemus.

50. Hoc autem dico, fratres : quia caro et sanguis regnum Dei possidere non possunt : neque corruptio incorruptelam possidebit.

De hoc autem, fratres, ideo vos moneo, quia carnis et sanguinis opera regnum Dei possidere non possunt; neque vita vitiis corrupta immortalitatis hæreditate fruetur.

51. Ecce mysterium vobis dico : Omnes quidem resurgemus : sed non omnes immutabimur.

Ecce rem arcanam vobis aperio, ne vos lateat resurgendi modus; omnes quidem resurgemus; sed non omnes ad gloriam immutabimur.

Hoc ergo ut realiter eveniat nobis, nunc moraliter portemus imaginem Christi, in corde, in ore, in opere.

50. *Hoc autem dico...* Hic versus, sicut et præcedens, et physicè, et moraliter potest intelligi; et in utroque verus est.

Si moraliter sumatur, explicat præcedentem versum, juxta nostram vulgatam intellectum.

Quasi diceret : De hoc non frustrà vos moneo, scilicet, ut in mente et in corde portemus imaginem nostri Parentis spiritualis et cœlestis.

Quia caro et sanguis, id est, opera carnis, homines carnales, carnis affectibus subditi, regnum Dei hæreditate possidere non possunt.

Cœlo non potietur, qui non desierit secundùm desideria carnis et sanguinis vivere.

Neque corruptio.... clariùs adhuc explicat quid per carnem et sanguinem intellexerit; scilicet opera carnis, libidinem, etc.

Quisquis ergo desiderat ad incorruptionis gloriam pervenire, festinet opera carnis deponere, et cœlestis hominis imaginem, sanctè vivendo, portare, ait D. Anselmus.

Si sumatur physicè, explicat præcedentem versum juxta Græcum hodiernum, estque sensus :

Caro et sanguis naturalis, corruptibilis, seu corpus animale et terrenum, quale nunc habemus ab Adamo, regnum Dei possidere non possunt: cum illo gloriæ statu non conveniunt.

Neque corruptio... id est, caro animalis et corruptibilis statum incorruptibilem et immortalem possidebit.

In cœlo non erit animale corpus, sed spirituale, eo quo suprà n. 38 et 42. explicatum est sensu.

Erit enim caro vera et eadem cum nostra; eadem, inquam, quoad substantiam, sed in qualitatibus meliorata et multò perfectior, ut dictum est n. 44, et ut rursum dicetur n. 53.

51. *Ecce mysterium vobis dico...*

Post solutas philosophorum objectiones, Apostolus Corinthios alloquitur, et eos, ut nihil hac in re lateat, docet modum quo fiet resurrectio.

Ecce. Vult illos attentos, magnum quid et arcanum et hactenus inauditum, eis dicturus *Mysterium.*

Omnes quidem resurgemus (boni scilicet et mali); *sed non omnes immutabimur,* ad gloriam, seu non omnes ex animalibus fiemus spirituales (eo quo suprà dictum est modo), sed tantùm justi.

Græcus hodiernus habet omninò contrarium. Omnes quidem non dormiemus, omnes autem immutabimur. Syrus etiam : Non omnes obdormiemus, omnes autem immutabimur.

Hanc litteram sequuntur et explicant D. Chrysostomus, Theodoretus,

Hæc autem resurrectio non fiet paulatim, et cum mora, sed in invisibili temporis puncto, in ictu oculi;

52. In momento, in ictu oculi,

Ad sonum extremæ tubæ, personabit enim tuba :

In novissima tuba : canet enim tuba,

Et tunc mortui omnes, etiam reprobi, resurgent immortales;

Et mortui resurgent incorrupti :

Theophylactus. Et propter hunc textum et propter verba Apostoli, primæ ad Thess. 4, n. 14. Græci putant quòd non omnes justi morituri sint; sed quòd illi, quos adventus Domini vivos deprehenderit, sint, nullâ intercedente morte, induturi dotes gloriosi corporis, seu ex animalibus spirituales evasuri, ut ait Theophylactus, ex D. Chrysostomo.

Hanc Græcorum opinionem sequitur Cajetanus, qui putat hoc esse magnum mysterium, quod Apostolus hìc docet. Non dormiemus omnes, sed omnes tamen immutabimur.

Sequitur et Erasmus. Imò Estius veriorem putat et fusè probat, putatque Apostolico scopo convenientiorem.

Hæc igitur opinio propter auctorum gravitatem, nec erroris, nec temeritatis notari potest.

Opposita tamen, quæ censet omnes morituros et resurrecturos, est probabilior, certior, et aptiùs cohærens generalibus D. Pauli locutionibus ad Heb. 9, *statutum est hominibus semel mori.* Hìc n. 12 *sicut in Adam omnes moriuntur, etc.*

Vide dicta cap. 4. primæ epist. ad Thess. n. 16.

Omnes ergo morientur, et omnes resurgent.

52. *In momento....*

Explicat ergo mirabilem resurrectionis modum : ad tantum opus, scilicet ad omnes prorsus homines, qui usquam fuerunt, suscitandos, non longa requiritur temporis mora, sed

In momento. Gr. in atomo, id est, in indivisibili temporis puncto perficietur omnium omninò hominum resurrectio.

In ictu oculi. Syr. quasi in ictu oculi. Arab. in nictatione oculi, seu motu, seu citiùs quàm fiat ictus oculi, summâ celeritate.

Ad ostendendam Dei omnipotentiam contra eos, quibus suprà n. 35. impossibilis videbatur mortuorum resurrectio. Ambrosius et post eum Anselmus.

Et hoc arcanum puto quod Corinthios hìc docet Apostolus, sicut et idem docuit Thessalonicenses. Vide ibi dicta cap 4, primæ epist. n 14.

Ipse D. Chrysostomus pag. 471 sub finem, hoc putat esse arcanum quod docet hìc Apostolus. Idem dicit et Theophylactus; licèt sentiant non omnes esse morituros.

In novissima tuba, id est, ad clangorem tubæ, quâ dabitur ultimum signum. Solebant Judæi tubâ populum convocare. Vide num. 10, 27.

Canet enim tuba, id est, personabit tuba extremi judicii prænuntia; sive sit vera et realis tuba, sive sit vox Archangeli sonora, potens et efficax, de quâ in epist. ad Thess: 4, n. 15.

Et mortui... tunc mortui omnes, etiam reprobi, *resurgent* immortales, ad corruptionis statum nunquam reversuri.

Etiam reprobi resurgent incorrupti integritate membrorum, sed tamen corrumpendi dolore pœnarum, ait Anselmus post D. Aug. epist. 146 : totum quod pertinet ad ordinem naturæ, conferetur etiam reprobis. D. Thomas.

Et nos immutabimur.

Et nos justi, ad felicem statum reformabimur; ex animalibus, spirituales fiemus.

53. Oportet enim corruptibile hoc induere incorruptionem : et mortale hoc induere immortalitatem.

Oportet enim ut hoc corpus corruptioni obnoxium, fiat incorruptibile; et hoc mortale corpus quod habemus, immortale reddatur.

54. Cùm autem mortale hoc induerit immortalitatem, tunc fiet sermo qui scriptus est : Absorpta est mors in victoria.

Cùm igitur hoc mortale corpus factum fuerit immortale, tunc adimplebitur Scriptura, quæ dicit : Mors absorpta est, id est, in totum absumpta, et in æternum destructa, per victoriam, quâ superata est à Christo.

Et nos... justi, scilicet, exponit quod dixit. *Non omnes immutabimur*, sed nos justi tantùm ad felicem statum reformabimur; ex animalibus fiemus spirituales.

Secundùm Græcos *et nos justi*, qui nunc vivemus, in dotes gloriosas, sine morte, transformabimur.

Non dicit de seipso, sed de iis qui invenientur vivi. D. Chrysostomus.

Sed cur hoc in prima persona sæpe dicit, vide ad Thess. cap. 4, n. 15, ut nos exemplo suo doceat in incerta et terribili die judicii cogitare, loqui, tremere et ad illam nos continuè præparare.

53. *Oportet enim corruptibile hoc....*

Oportet, quia Deus decrevit.

Corruptibile hoc, manu palpans et nutu indicans corpus suum. Hoc idem numero corpus, carnem et corruptioni nunc obnoxium.

Corpus, idem manet, mortalitas autem et corruptio aboletur et evanescit. Theophylactus.

Induere, tanquam vestem pretiosam, *incorruptionem*, seu *incorruptibilitatem*, quæ morbum, dolorem et mortem prorsus excludat.

Et mortale hoc... hoc idem numero corpus, ob peccatum morti obnoxium, *induere immortalitatem*. Erit eadem caro, nunc mortalis, tunc immortalis. Sicut idem est corpus vestitum, non vestitum.

54. *Cùm autem mortale hoc...*

Cùm igitur hoc corpus factum fuerit, ex mortali et corruptibili, immortale et incorruptibile;

Tunc fiet, id est, tunc adimplebitur Scriptura quæ dicit: *Absorpta est mors in victoria.*

Aliqui volunt hoc ex Isaiæ, 25, 8. sumi, ubi D. Hieronymus vertit, præcipitabit mortem. Alii volunt ex Osea, non ad verbum, sed ad sensum. Osee 13, 14 : *de manu mortis liberabo eos*, etc., quod, inquiunt, idem est. Vide Cornel. à Lapide.

Absorpta est, absumpta in totum et in æternum destructa; sicque nihil ab ea timendum erit sanctis. *In victoria*, id est, per victoriam, quâ superata est à Christo.

Christus à mortuis resurgens vicit mortem; idem Christus sanctos suos in fine mundi suscitans à morte, mortem absorbebit in æternum, illam ad nihilum rediget, (nusquam comparebit, sicut aqua cùm absorpta fuerit, ait D. Anselmus.)

Ubi est, mors, victoria tua? ubi stimulus, quo soles homines perfodere? confractus est.

Porrò mortis aculeus est peccatum; hoc nos confodit : peccati robur lex, quæ peccandi libidinem irritat, et aliunde peccatum gravius reddit.

Deo autem agamus gratias, qui nobis dedit peccatum et mortem vincere per Dominum nostrum Jesum Christum.

55. Ubi est, mors, victoria tua? ubi est, mors, stimulus tuus?

56. Stimulus autem mortis, peccatum est : virtus verò peccati lex.

57. Deo autem gratias, qui dedit nobis victoriam per Dominum nostrum Jesum Christum.

---

55. *Ubi est, mors, victoria...*

Propheta et post eum Apostolus in persona Justorum triumphum canit de morte et inferno, seu de statu mortuorum.

Tanquam Deo sacrificans pro victoria, ait D. Chrysostomus, et Deo afflatus et futura videns quasi jam facta, jacenti morti insultat.

Ubi est, mors, victoria tua? Victoria tua, quâ absorbueras corpora morientium, temporalis fuit; victoria nostra, quâ absorpta es in corporibus resurgentium, æterna constabit. D. Anselmus.

Ubi est, mors, stimulus tuus? Aculeus quo solebas homines confodere? periit, confractus est.

56. *Stimulus autem mortis peccatum est.* Osee dictum explicat evangelico sensu.

Stimulus mortis, quo nos confodit, *peccatum est;* sicut scorpio, mors in aculeo robur habet. Theoph.

Peccatum est stimulus mortis; et consequenter illâ gravius, et ea in ipso vim habet. D. Chrysostomus.

Aculeus autem mortis dicitur, quo mors facta est, non quem mors fecit: peccato enim morimur, non morte peccamus. Aculeus mortis est peccatum originale, per cujus vulnus mors intravit. Divus Anselmus.

Virtus verò peccati lex, id est, potentia, vis, robur peccati lex, quia per occasionem legis, peccatum vetantis, revixit et vires accepit peccatum.

Nitimur in vetitum.

Deinde *virtus peccati lex*, quia peccatum eò gravius est, quò magis patet peccanti voluntas Dei peccatum vetantis : patet autem clarissimè per legem voluntas Dei.

Sicut lex contulit ad cognoscendum peccatum, ita etiam ad augendum supplicium. D. Chrysostomus.

Majus et fortius est peccatum per scientiam. D. Ambrosius, seu, ut creditur, Hilarius diaconus.

Ante legem peccatores erant homines, post legem prævaricatores; id est, graviùs peccaverunt, scilicet, contra legem ostendentem et damnantem peccatum, ut docet D. Aug. serm. 45, de tempore.

Si autem dum vellet prohibere, id reddidit gravius, non est culpa in remedium conferenda, sed in eum qui malè usus est medicamento. Divus Chrysostomus.

57. *Deo autem gratias...* agamus, qui nobis dedit gratìs et liberaliter vincere peccatum, et consequenter mortem, quæ est pœnà peccati.

Per Dominum nostrum Jesum Christum, id est, per merita Domini nostri Jesu Christi, à quo nobis omnis gratia, quâ peccatum vincimus.

58. Itaque, fratres mei dilecti, stabiles estote et immobiles :	Itaque, fratres mei charissimi, stabiles estote in resurrectionis fide : et in ea ne vacilletis ;
Abundantes in opere Domini semper.	Sed estote semper progredientes in operibus bonis, quibus vos ad resurrectionem præparetis ;
Scientes quòd labor vester non est inanis in Domino.	Cùm sciatis quòd labor vester non erit inanis, sed quòd magna futura sit ejus merces ; etenim resurgemus, et in æternum beatè vivemus.

Sed Deo gratias agimus, qui dedit nobis victoriam de morte et aculeo ejus ; ut vinceremus mortem per immortalem resurrectionem, et aculeum ejus, peccatum, per gratuitam justificationem.

Per Jesum Christum Dominum nostrum, per quem mediatorem omnia bona quæ habemus, dantur nobis à Patre. S. Anselmus.

58. *Itaque, fratres mei...* hortando concludit. Cùm sciatis quòd resurrectio futura sit, et consequenter merces bonorum et malorum, deinceps *estote stabiles* in fide resurrectionis, et *immobiles*, ita ut nemo vos de hoc statu fidei et spei futuræ dimovere possit.

Stabiles et immobiles dicit, ut per hanc repetitionem, firmitatis et constantiæ necessitatem ostendat, quasi diceret : Ne tantisper in hac fide vacilletis.

Fides resurrectionis est ædificii christiani fundamentum ; hoc fundamento vacillante, nutat ædificium.

Abundantes... Syr. Sed estote semper progredientes *in opere Domini,* id est, in bonis et sanctis operibus, quibus vos ad resurectionem præparetis.

Scientes... cùm per fidem sciatis laborem vestrum non fore vobis inanem, et à mercede vacuum ; sed magnam vobis fore mercedem in Domino.

Etenim resurgemus et in æternum vivemus beati in Domino et cum Domino ; hæredes Dei, cohæredes Christi : immensis Dei bonis fruemur in æternum.

Hanc itaque mercedem possumus et debemus intueri, quâ nos ad laborem animemus.

Si labor terret, merces invitet, ait divus Bernardus.

Nota cum D. Chrysostomo, non tantùm bona operantes, sed libenter et abundanter, et quidem semper ; quod fiet, si omnia in charitate fiant.

Corollarium est resurrectio mortuorum.

Credo quòd Redemptor meus vivit, à mortuis surrexit, vivit, sedet, regnat beatus ad dexteram Dei, n. 3, 4, 5, etc.

Credo quòd Redemptor meus, Spiritus vivificans, resurrectio ipsa, vita et fons vitæ, me vivificabit mortuum ; à mortuis surrecturus sum, in æternum spiritualiter victurus, n. 12, 20, 23, 24.

Credo quòd in hac carne mea vivificatus, sed et spiritualis, impassibilis, immortalis, clarus, agilis, subtilis factus, videbo Deum, Salvatorem meum, beatus, hæres Dei, cohæres Christi, n. 28, 42, 43, 44, 53.

Hoc credens, hocque sperans, gemo, desidero, exspecto, memetipsum præparare volo.

Gemo, ob hujus vitæ miserias, ob hujus animalis et mortalis corporis aggravationes. *Quis me liberabit à corpore mortis hujus?*

Desidero pacificum Christi regnum, beatam societatem, perfectam cum Christo conformitatem, humilitatis corporis nostri reformationem, per configurationem cum corpore claritatis Christi, hocque desiderans, dico : *Adveniat regnum tuum.*

Exspecto Christi regnum; exspecto igitur gaudens et lætus; utquid timeam mortem, quæ est transitus et præparatio ad vitam? Interim Deo subjecta erit anima mea, quod et regnare est, n. 28.

Ad æternum regnum me præparo imitatione Christi, mortificatione, patientiâ, humilitate, charitate.

Utinam Salvatoris mei imaginem in anima mea modò portem, per gratiam ejus, per virtutes christianas; ut et ejus imaginem per gloriam in æternitate portem, 49, 50.

ANALYSIS CAPITIS DECIMI SEXTI.

Quatuor primis versiculis Corinthios monet de collecta pro pauperibus Jerosolymitanis facienda, eisque modum præscribit hanc eleemosynam et colligendi et mittendi.

℣. 5. De seipso loquitur Apostolus Corinthiis quasi amicis, familiariter nuntians quæ sit facturus, quò iturus, quando ad eos venturus, et quandiu apud eos permansurus.

℣. 10. Timotheum commendans, tria pro illo petit ab eis : ut sit apud eos securus, habeatur in honore, deducatur pacificè.

℣. 12. Sic excusat Apollo quòd nunc ad Corinthios non vadat, ut eos tamen soletur spe futuræ Apollo apud eos præsentiæ, ubi vacuum fuerit.

Reliqua insumit in commendationibus et salutationibus. Non diligentes Dominum nostrum Jesum Christum anathematizat, diligentes amplectitur.

CAPUT DECIMUM SEXTUM.

PARAPHRASIS.

Quod spectat ad collectionem pecuniarum pro eleemosynis quæ fiunt pro sublevandis pauperibus christianis, habitantibus Jerusalem; idem vos facite quod Ecclesiæ Galatiæ faciendum præcepi.

Die dominicâ, unusquisque vestrûm apud se reponat, ac recondat quod ei bene visum fuerit: et hoc moneo, ut in promptu sit pecunia, et non cum venero, tunc colligenda:

TEXTUS.

1. De collectis autem, quæ fiunt in sanctos, sicut ordinavi Ecclesiis Galatiæ, ita et vos facite.

2. Per unam sabbati unusquisque vestrûm apud se seponat, recondens quod ei bene placuerit; ut non, cùm venero, tunc collectæ fiant.

Cap. XVI. 1. *De collectis autem...* Gr. de collecta, seu de collectione pecuniarum pro eleemosynis.

Quæ fiunt in sanctos. Gr. quæ in sanctos, verbum non exprimitur, sed subintelligitur, vel quæ fit, vel quæ facienda est, *in sanctos*, id est, pro sublevandis pauperibus christianis habitantibus Jerusalem, vel in Judæa.

Hi à suis contribulibus, ob Christi fidem, fuerant omnibus exuti bonis. Heb. 10. 34, et eos Apostoli in concilio Jerosolymitano commendârunt Paulo et Barnabæ ad gentes missis, ad Galat. 2. 10: *Tantùm ut pauperum memores essemus, quod sollicitus fui facere.*

Sicut ordinavi. Syr. quemadmodum præcepi.

Sensus ergo est: quod spectat ad collectionem pecuniarum pro sanctis, seu fidelibus Jerosolymitanis sublevandis faciendam, vos idem facite, quod Ecclesiis Galatiæ faciendum præcepi: seu eumdem servate modum, quem illis constitui.

Modum præcipit, rem non præcipit, sed liberam relinquit.

2. *Per unam sabbati.....* Gr. sabbatorum.

Duplex hic Hebraismus. Primus, *una*, pro, prima, apud Judæos numerus cardinalis ponebatur pro numerali, ut Gen. 1, n. 5: *Factumque est vespere et mane, dies unus*, id est primus.

Secundus Hebraismus, *sabbati*, pro, hebdomadæ. Apud eosdem Judæos sabbatum erat septima dies, hæcque dies erat sacra et tota Deo devota.

Ab hac autem die, tanquam à nobiliori parte, et ipsa hebdomada dicebatur sabbatum, ut *jejuno bis in sabbato*, id est, in hebdomada; et omnes alii dies dicebantur etiam sabbata, sed cum addito Prima sabbati, secunda sabbati, etc., id est, prima à sabbato, seu post sabbatum, etc., secunda post sabbatum.

Itaque septima dies dicebatur absolutè sabbatum, cæteræ cum addito.

Per unum ergo *sabbati*, id est, primâ die à sabbato, seu die dominicâ, primâ die hebdomadæ. *Per unum sabbatorum*, id est, prima dierum hebdomadæ.

Unusquisque vestrûm apud se seponat, recondens. Gr. thesaurizans, id est, paulatim accumulans, tribuendum postea in collectione publica.

Quod ei bene placuerit. Libera est eleemosyna. Gr. quod prosperatum fuerit, seu quod, Deo prospero, benè successerit.

3. Cùm autem præsens fuero, quos probaveritis per epistolas, hos mittam perferre gratiam vestram in Jerusalem.

Cùm autem ad vos venero, quoscunque ex vobis elegeritis, ego hos cum meis litteris mittam Jerosolymam, ut vestram perferant beneficentiam.

A Deo est prosperitas; hinc et ad Deum referenda : facultates à Deo suppeditantur; ideo in Deum refundendæ : seu quasi primitiæ, seu quasi decimæ.

Itaque sensus est : *Unusquisque vestrûm*, die dominicâ apud se (in arcula quadam domestica, ait D. Chrysostomus) *seponat*, paulatim thesaurizans, seu cumulum faciens, tribuendum in collectione publica, quod ei bene visum fuerit, pro modo facultatum et lucri, prout Deus ei benedixerit; ut cùm venero, non fiant tunc collectæ; sed paratæ sint, tantùmque restet summam ex eis conflatam mittere Jerosolymam.

Nota doctrinalis. — Ex hoc loco benè colligitur quod jam tùm ab Apostolis septimæ diei solemnitas translata fuerit in diem dominicam : ideo enim Apostolus vult primâ die post sabbatum collectas fieri, quia eâ die, utpote dominicâ, conveniebant fideles divina celebraturi mysteria, sicque opportunitas erat eleemosynas colligendi.

Hinc etiam bene colligitur quod non omnia scripta sint, quæ servari jusserunt Apostoli, sed quædam vivâ voce tradita, quæ traditiones Apostolicæ dicuntur.

Observatio moralis. — Ex hoc eodem loco, et ex praxi quam in hac die docet Apostolus, discat quilibet Christianus quod dies dominica dies orationis sit et eleemosynæ dies; et ideo eleemosynæ, quia dies orationis.

Oraturus, et ideo quasi mendicus, accedis ad Deum, da mendicis ut exaudiaris : da et dabitur tibi : quâ mensurâ mensus fueris, remetietur tibi.

Eleemosynis redime peccata tua, ut dimissis peccatis tuis, gratus ores et exaudiaris.

Eleemosyna diei dominicæ erit redemptio peccatorum in hebdomada præterita commissorum; erit et præservatio à peccatis in hebdomada sequenti : sicque hæc eleemosyna redimet à præteritis et præservabit à futuris.

D. Chrysostomus hanc fidelibus oraturis dabat praxim.

Praxis christiana. — Pauperum arculam domi faciamus, et juxta locum in quo stas orans sita sit, et quoties ad orandum fueris ingressus, depone primùm eleemosynam, et tunc emitte precationem, etc.

Hanc habens arculam, habes arma adversùs diabolum; precationem reddis alatam; sanctam domum construis, quæ habet alimenta regis intus recondita.

Ideo et juxta lectum sita sit arcula, noxque nullis perturbabitur visis et insomniis : tantùm in ea nihil injiciatur ex injustitia. Chrysostomus in morali.

Superiùs dixerat : Domum tuam fac ecclesiam, arculam, gazophylacium; esto custos sacræ pecuniæ, à te ipso ordinatus dispensator pauperum : benignitas et humanitas dat tibi hoc sacerdotium.

3. *Cùm autem præsens fuero*. Gr. cùm affuero. Syr. cùm advenero.

Quos probaveritis... seu quos ex vobis elegeritis, ut fideles, et ad hoc opus aptos, ego eos mittam cum litteris meis, quibus scilicet et vestram liberalitatem commendem, et de eorum fidelitate testimonium perhibeam.

Perferre gratiam vestram, id est, beneficentiam. Divus Chrysostomus

Quòd si operæ pretium fuerit ut ego illuc vadam, mecum ibunt.

Ad vos autem veniam, cùm pertransiero Macedoniam : siquidem Macedoniam obiter pertransibo.

Apud vos autem forsan permanebo, quin etiam fortassis hyemabo, ut post hyemem, vos me deducatis quocunquè proficiscar.

Nolo nunc obiter et viam transiturus vos invisere; spero etenim me aliquantulum tempus apud vos commoraturum, si Dominus id permiserit.

Interim Ephesi commorabor usque ad Pentecosten.

Siquidem spes magna et evidens affulget fructûs uberis, sed non sine negotio, quia adversarii multi, qui conantur impedire.

4. Quòd si dignum fuerit ut et ego eam, mecum ibunt.

5. Veniam autem ad vos, cùm Macedoniam pertransiero; nam Macedoniam pertransibo.

6. Apud vos autem forsitan manebo, vel etiam hyemabo; ut vos me deducatis quocunquè iero.

7. Nolo enim vos modò in transitu videre; spero enim me aliquantulùm temporis manere apud vos, si Dominus permiserit.

8. Permanebo autem Ephesi usque ad Pentecosten.

9. Ostium enim mihi apertum est magnum et evidens; et adversarii multi.

---

notat quòd divus Paulus abstinet à nomine eleemosynæ; utitur autem nomine gratiæ; ut ostendat eos magna operari; ut ostendat eos lucrari.

4. *Quod si dignum fuerit*... Quòd si collecta tanta sit, ut æquum sit me ire, eos comitabor.

Corinthios paulò tenaciores excitat ad largitatem; sed nota quàm sollicitè Paulus vitet minima scandala, minimamque suspicionem.

Quos probaveritis. Liberam relinquit electionem.

Mecum ibunt. Ne videatur aliquid sibi velle decerpere.

5. *Veniam autem ad vos*... Aperit illis, quasi amicis suis, quid sit facturus, etc.

An hæc omnia inferiùs dicenda, compleverit Apostolus, controvertitur. Sed nota quòd hæc et similia verba significant voluntatem et animi propositum; unde licèt non succedat rei eventus, nihil propterea falsi in verbis, quia ex animo et bona fide dicta sunt.

6. *Hyemabo*, hybernabo, totam hyemem transigam.

Ut vos me... Fideles solebant Apostolum suum à se discedentem deducere, in via comitari, et viatico juvare.

7. *Nolo enim modò*... Nolo nunc, id est, in hac occasione, obiter tantùm, et aliò properans vos invisere.

8. *Permanebo autem Ephesi*... Hinc colligunt hanc epistolam Ephesi scriptam esse.

9. *Ostium enim magnum*... Duas dat rationes cur Ephesi sit permansurus. Prima, quia spes, occasio magna et evidens sese offert multos convertendi. Secunda, quia ibi *adversarii multi*, qui resistunt et conantur impedire.

Nihil terret Apostolum; ideo permanet, quia adversarii multi.

Evidens, ἐναργής, nunc textus græcus habet efficax, ἐνεργής, sed evidens magis convenit ostio. Syrus habet : plenum operosis factis.

10. Si autem venerit Timotheus, videte ut sine timore sit apud vos : opus enim Domini operatur sicut et ego.

Quòd si venerit ad vos Timotheus, videte ne quid illi contingat apud vos periculi; opus enim Domini in Evangelio promovendo mecum operatur, estque meus collega et cooperarius.

11. Ne quis ergo illum spernat; reducite autem illum in pace, ut veniat ad me : exspecto enim illum cum fratribus.

Ne quis ergo illum, ut juvenem ætate spernat; sed ut Apostolum illum honorate, abeuntem comitantes, et officiosè deducentes, ut ad me veniat : nam illum exspecto cum fratribus.

12. De Apollo autem fratre, vobis notum facio, quoniam multùm rogavi eum, ut veniret ad vos cum fratribus, et utique non fuit voluntas ut nunc veniret; veniet autem, cum ei vacuum fuerit.

Quod attinet ad Apollo, quem desideratis; notum vobis facio quòd illum vehementer hortatus sum ut ad vos iret cum aliquot fratribus; at certas ob causas non fuit illi voluntas ad vos nunc eundi : ibit autem cùm erit opportunitas et otium.

13. Vigilate, state in fide, viriliter agite et confortamini.

Interim dum ad vos venio, vigilate, vestræ saluti attenti, state in fide suscepta, infracto sitis animo contra malè suadentes, et fortes vosmet præstate.

14. Omnia vestra in charitate fiant.

Omnia vestra fiant in charitate et cum charitate.

---

10. *Si autem venerit Timotheus...*

Paulus, qui sibi nihil timet, pro Timotheo discipulo suo timet. Timebat ne quis aut nobilitate, aut opibus, aut sapientià tumens, illum ut juvenem sperneret.

Hinc rogat primò ut sit apud eos sine periculo, nullus sit ei molestus.

Opus enim Domini... Meus est in Evangelio promovendo cooperarius et collega. *Opus Domini.* Evangelii promotio, seu propagatio.

Maximum hìc habes Timothei elogium; D. Pauli fuit collega et cooperarius, *sicut et ego.*

11. *Ne quis ergo...* Hinc rogato secundò, ne quis eum, ut ætate juvenem spernat; sed ut Apostolum et Pauli collegam honoret : et in honoris testimonium, eum abeuntem deducant in pace, et lauto prosequantur viatico: Hoc confirmat quod n. 6, dictum est, scilicet, fideles Evangelii præconem deducebant honorificè, et viatico recreabant.

12. *De Apollo autem fratre...* Notus erat Corinthiis, et apud eos desideratus. Hinc Apostolus sese excusat quòd eum non miserit.

Quod attinet ad Apollo (*notum vobis facio, quoniam, etc.*).

Hæc verba non sunt in Græco, nec in Syro, et putantur addita : *multùm rogavi illum, ut ad vos iret,* sed certas ob causas non potuit, *non fuit illi voluntas.*

Veniet autem... Solatur Corinthios per spem.

13. *Vigilate...* Paucis multa. Dum ad vos veniam, de vestra salute solliciti, *vigilate* contra diaboli astutias, et contra malè suadentium insidias. *State,* vigilantis enim situs est, et stanti difficilè somnus obrepit.

Viriliter agite. Syr. probate vos viros; muliebrem fugite inconstantiam et levitatem, *et confortamini,* forti et infracto sitis animo.

14. *Omnia vestra...* Speciatim verò omnia facite, non ex contentione,

Nostis, fratres, quæ et qualis sit domus Stephanæ, et Fortunati, et Achaici; scitis quia primi ex Achaia crediderunt Domino, et sese totos fidelium ministerio dederunt, solita in eos charitatis exhibentes officia: hinc ego vos obsecro.

15. Obsecro autem vos, fratres, nostis domum Stephanæ, et Fortunati, et Achaici; quoniam sunt primitiæ Achaiæ, et in ministerium sanctorum ordinaverunt seipsos.

Ut illos revereamini, eisque et omnibus hujusmodi cooperantibus, et ad Evangelii propagationem laborantibus, honorem et obsequia præstetis.

16. Ut et vos subditi sitis ejusmodi et omni cooperanti et laboranti.

Grata mihi fuit hìc præsentia Stephanæ, et Fortunati, et Achaici, quia præsentiæ vestræ defectum suppleverunt.

17. Gaudeo autem in præsentia Stephanæ, et Fortunati, et Achaici; quoniam id quod vobis deerat, ipsi suppleverunt.

Suo contubernio et colloquio refocillârunt spiritum meum, imò et vestrum, quia totus vester. Tales ergo peculiari honore prosequamini.

18. Refecerunt enim et meum spiritum et vestrum: cognoscite ergo qui hujusmodi sunt.

Salutant vos omnes Ecclesiæ quæ sunt in Asia, minori scilicet; salutant vos plurimùm in Domino Aquila et Priscilla, cum

19. Salutant vos Ecclesiæ Asiæ; salùtant vos in Domino multùm Aquila et Priscilla,

---

aut ambitione; sed ex charitate, sicque nulla erunt apud vos schismata.

15. *Obsecro autem vos, fratres, nostis domum Stephanæ, Fortunati,* et *Achaici..* Gr. et Syr. solùm habet, Stephanæ.

Nostis familiam Stephanæ, quæ, et qualis sit, et quanti meriti. Prima est quæ in Ecclesia fidem suscepit, *primitiæ.*

Et in ministerium... Et præterea ex charitate sese ultro sanctorum ministerio addixerunt, hospitalitatem et beneficentiam in illos exercentes; *Obsecro itaque.*

16. *Ut et vos subditi...* Eos reverendo, honorando, eisque obsequendo. *Et omni cooperanti...* Idem præstate honoris et obsequii *omni* et cuilibet *cooperanti* ad Evangelii propagationem, et ad fideles sublevandos allaboranti.

17. *Gaudeo autem in præsentia Stephanæ, et Fortunati, et Achaici.* Hi tres Corintho venerant Ephesum Pauli visendi gratiâ; testatur autem Apostolus quòd illorum præsentia fuerit sibi gratissima, quia scilicet suâ præsentiâ omnium Corinthiorum præsentiam, quam Paulus desiderabat, suppleverunt.

18. *Refecerunt...* Suâ enim præsentiâ et colloquio refocillârunt spiritum meum, qui et vester est, quia vobis sum totus, et charitate conjunctissimus, nihilque nisi vestrum bonum cogitans et volens.

Cognoscite... honorate, colite, etc. Illos commendat Apostolus, timens ne Corinthii infenso sint in eos animo, quia eorum vitia sibi manifestâssent.

19. *Salutant vos Ecclesiæ Asiæ*, scilicet minoris, in quâ erat Ephesus, unde hanc epistolam misit.

cum domestica sua Ecclesia, apud quos et hospitor.

20. Salutant vos omnes fratres. Salutate invicem in osculo sancto.

21. Salutatio, meâ manu Pauli.

22. Si quis non amat Dominum nostrum Jesum Christum, sit anathema : Maran, Atha.

ea, quæ in domo eorum est, Ecclesia, apud quos et ego hospitor Ephesi.

Salutant vos omnes fideles; et vos salutate invicem in osculo pietatis, symbolo charitatis.

Saluto vos ego Paulus, atque id meâ propriâ manu subscribo.

Si quis non amat Dominum nostrum Jesum Christum, sit anathema : Maran, Atha.

Cum domestica sua Ecclesia, id est, cum reliquis fidelibus, qui in eadem familia vivunt.

20. *In osculo sancto*, id est, quod sanctos decet, estque sancti amoris symbolum.

21. *Salutatio, meâ manu*, subauditur scripta. Hucusque dictavit Apostolus, scripsitque amanuensis; hìc verò calamum sumpsit Paulus, et propriâ manu scripsit quæ sequuntur.

22. *Si quis non amat...* Domini sui amore pressus, stylum abrumpit ex quadam animi commotione, et ante salutationem interjicit anathema in eos qui non amant Dominum nostrum Jesum Christum.

Sit anathema. Cum exsecratione separetur et abjiciatur exitio destitutus.

Maran, Atha. Vox Hebræo-Syriaca, significans Dominus noster venit. Supple, Judex et Vindex, ut talem puniat : quasi imprecatio, quâ peccatorem ad Dei judicium remittit.

Sicut illis qui eum amant, Redemptio venturus est Christus; ita, iis qui eum non amant, anathema sit, id est, ut illos abominetur et perdat. Ambrosius.

Per unum hoc verbum omnes terruit; eos qui membra sua faciebant membra meretricis; eos qui fratres offendebant per immolata idolis; eos qui nominabantur ex hominibus; eos qui non credebant resurrectioni. D. Chrysostomus.

Non solùm autem terruit, sed etiam ostendit viam virtutis, et fontem vitii : quomodo enim quæ vehemens fuerit charitas extinguit et expellit omnes peccatorum species; ita etiam quando fuerit imbecillior, facit ea germinare. Idem Chrysostomus.

Charitas Christi, omnis virtus, fons omnis virtutis, extinctio omnis peccati.

Non diligere Christum, mors omnis virtutis, fons, origo, vita omnis peccati.

Attende tibi, et hoc terribili tonitru expergefactus, *Quisquis non amat Jesum sit anathema, etc.*

Vide num eum verè et sincerè diligas? num ejus mandata ex amore serves? num illius Evangelii veritates diligas? num ejus membra, pauperes, in quibus habitat, et quos tibi, ut semetipsum, commendat honores, diligas, adjuves? num Ecclesiam, ipsius corpus, reverearis? num crucem, Christi sponsam, honores, ames, cum reverentia suscipias?

Quàm pauci Christum Dominum verè diligunt! quot ergo perterrere debet hoc anathema! *Si quis non amat Dominum nostrum Jesum Christum, etc.*

Diligam te, Domine, fortitudo mea, firmamentum meum et refugium meum; diligam te verè, sincerè, efficaciter; tuæ voluntati in omnibus

Gratia Domini nostri Jesu Christi sit vobiscum.

Vos omnes sincerè diligo et amplector in Christo Jesu, Domino nostro : ita et vos invicem diligite in Christo Jesu. Amen.

23. Gratia Domini nostri Jesu Christi sit vobiscum.

Charitas mea cum omnibus vobis in Christo Jesu. Amen.

---

cum affectu subditus; tuas veritates, tuos mores diligens et amplectens; temetipsum in tuis ministris reverens, in pauperibus amans, in cruce adorans, te unum diligens, et omnia propter te.

23. *Gratia Domini nostri Jesu Christi vobiscum.* Hæc est salutatio quam proprià manu n. 21. dicit se scripsisse, estque quasi sigillum, quo suas epistolas claudit Apostolus.

Salutatio sane tanto Apostolo digna.

Gratia... Omne bonum salutare illis à Deo precatur per Jesum Christum, vitam, sanitatem, fortitudinem animæ, gratiam, gloriæ semen.

Charitas mea... Vos sincerà charitate diligo *in Christo Jesu*, affectu, licèt absens corpore, sum vobis conjunctissimus, affectu, inquam, non humano, aut carnali, sed toto spirituali et christiano. Amen.

Corollarium pietatis, seu in hoc capite 16. *ad pietatem maximè notanda, et ad praxim redigenda.*

Primo. — Ex versu secundo nota quòd dies dominica sit dies orationis et eleemosynæ; et ideo eleëmosynæ dies, quia dies orationis. Vide ibi dicta in Commentario.

Hincque collige quòd hæc dies transigi debeat in orationibus et in operibus misericordiæ faciendis, quibus Deus glorificetur, et anima nostra sanctificetur.

Attende ergo tibi, et vide quomodo hunc diem transigas, an in oratione? in verbi divini meditatione? in operibus misericordiæ, seu corporalibus, seu spiritualibus?

Cave ab hodierno abusu, seu à perverso modo dies festos celebrandi, post Missam particularem utcunque auditam, hi dies integri peraguntur in ludis, in deambulationibus, in potationibus, in choræis, in lasciviis.

Heu sabbata mendacia, in quibus maximè offenditur Deus, qui maximè debebat honorari; in quibus maximè conspurcatur Christianus, qui debebat maximè sanctificari.

Cave et ab hodierna in pauperes duritia, et dominicis et aliis diebus assuetà; praxim autem disce à D. Chrysostomo omnibus fidelibus oraturis datam. Vide in Commentario n. 2.

Secundo. — Audiens terribile tonitru ab ore Divini prolatum, *Si quis non amat Dominum nostrum Jesum Christum, sit anathema*, n. 22, attende tibi, et vide num verè diligas ipsum; habitu, mandata Dei servans ex amore; actu, frequentes charitatis actus exercens.

Sin autem sis in actu, vel in habitu peccati mortalis, mandatorum Dei actualiter et habitualiter transgressor, freme, jam enim tua judicialis sententia prolata est. *Maran, Atha.* Dominus noster venit, Judex et Vindex, tibi dicturus : *Discede à me, maledicte, etc.*

Ad tam terribile tonitru, qui non expergiscitur, non dormit, sed mortuus est.

FINIS TOMI PRIMI.

INDEX TOMI PRIMI.

FINIS INDICIS TOMI PRIMI.

